Үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарар чорукту организастаарын улам ыңай сайзырангайжыдар дугайында

эш Н. С. ХРУЩЕВТУҢ илеткелиниң тезистери

(Уланчызы).

Планнаашкынның, учеттун болгаш контрольдуң органнары үлүс ажыл-агыйының планының онаалгаларын күүседир чорукту шын эвес коорүнүң база материалдыг болгаш акпа күүлевирларын өскээр чарыгдаарының фактыларын өй-шаанда илередир болгаш күрүнениң ниити эрге-ажыктарын үреэринин орадажышкынынарын болдубас талазы-биле чазакка дузалаар хүлээлгелиг. Өске экономиктиг административтиг районнарга продукция дужаалгаларының талазы-биле күрүне планнарын болгаш онаалгаларын өй-шаанда күүседирин үлүс ажыл-агыйының Чөвүлелдериниң ажылынга хоолу болур ужурлуг.

11. Үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарарын эде организастаары контроль талазы-биле ажыл калбак ажылчы массаларны хандыдып киирериниг үнелемлендир тургустунган турар, ол ажыл чер-черлерге, республикаларга, областтарга болгаш экономиктиг административтиг районнарга мөөнетинген турар төлээде, күрүне контролун боттандырар талазы-биле ажылдарны эде тургузарын негеп турар.

ССРЭ-ниң Күрүне контролунуң министерствозунуң болгаш эвилелдешкен республикаларның күрүне контролунуң министерстволарының ажылының утка-шынарын болгаш аргаларын маңаа дүүнүр үнелеминиг-биле өөрө тургусса чогуурга илден-дир. Амгы үеде Күрконтроль министерствозу адыр барымдаалаар принцип ёзугаар тургустунган кайгамчык улуг аппараттыг болуп турар, ынчангаш бүдүрүлгениң кайы-бир адырының хөгжүлдезиниң техниктиг деннелиг, әртеминиң болгаш техниканың хөгжүлдезиниң деннелиг контрольдарынга чедир мырынай бүгү-ле айтырыгларны хаара тударын орадажып турар, ол чорук кандыг-даа ажыкты бербейн турар. Контролерлер бүдүрүлге айтырыгларының талазы-биле айтышкыннар бәрин орадажып турар, ол дээрге, ажыл-агый органнарын солуур дээнин ол тур. Күрконтрольдуң органнарының ажылының практиказында улуг четпес чүве болза, олар совет хөй-ниитиниң калбак кезектериниң дузазы биле илеретинген четпестерни чер-черге чайладырын чедип алырының орнунга болдунуң штаттыг ажылдакчыларын министерствонуң аппаратынга чыыра түпүшаан, анчы-анчы айтырыгларның талазы-биле албан материалдарны оларның күжү-биле чыырын орадажып турары болур.

Үлетпүрнү болгаш тудугну девискээр принцивин ёзугаар эргелеп башкарарын эде тургузарындан үнүп турар чаа сорулгаларны барымдаалаар, Күрконтрольдуң төп черде-даа, чер-черлерде-даа органнарының дугайында чаа дүрүмнү оон-биле кады контрольду тааргыштыр тургузар болгаш күрүне аппаратының ажылын экижидер дугайында ленинчи айтышкынынарны барымдаалап тургаш ажылдап кылза чогуурга илден-дир.

12. Үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарарын эде тургузары-биле база үлетпүр болгаш тудут министерстволарын дүжүрери-биле холбаштыр ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң составынга оскериидилер кинрериниң эргежок чугулазы тыптып турар.

Чурттуң үлүс ажыл-агыйының хөгжүлдезин үлуртуруну херээнге эвилелдешкен республикаларның ролюнүң дыка бедиирин барымдаалаар, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң составынга эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң даргаларын киирери чогумчалыг болуп турар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң составынга хевээр артар министерстволарның министрлеринден болгаш аңы-мөңе үеде чазакка кирип турар күрүне комитеттериниң даргаларындан ангыда Инженер-техника комитединиң даргазын, Төп Статистика эргелелиниң начальнигин болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының киргенин ёзугаар – Күрэконом комиссиязынга хамаарыштыр кыланы ышкаш ССРЭ-ниң министрлери болган туруп болур ССРЭ-ниң Күрпланчының эң чугула киллистериниң даргаларының болгаш начальниктериниң орлакчыларын база киирзе чогуурга илден-дир.

V.

Республикаларның эргелерин улам ыңай калбартыры болгаш ажыл-агыйны эргелеп башкарарынга оларның ролюн бедидери

1. Социалистиг тургузуушкунуң планнарын боттандырбышаан, Коммунистиг партия ленинчи национал политиканы амыдыралга чайгылыш чок цын болгаш чүткүлдүг чорудуп, ССРЭ-ниң эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларының, бүгү националдарының болгаш үлустарының экономиказын болгаш культуразын хөгжүдер дугайында хүн бүүнүң сагыш салышкынын илергейлеп турар.

Эрги Россияның мурнунда дарлатырган болгаш хожуланчай чораан нациялары Совет эрге-чагырганың чылдарының дургузунда экономиказын кедүрер, боттарының культуразын хөгжүдер талазы-биле ССРЭ-ниң үлустарының акы-дүүнзалышкы дем каттыштырылгазынга оңза улуг чедишкиннерни чедип алган. 1913 чылдынга деннээрге Казах ССР-ниң девискээринде турар бүгү үлетпүрнүң ниити продукциязы 1956 чылы 36 катап, Өзбекстан ССР-ге—22 катап, Грузин ССР-ге—30 катап, Киргиз ССР-ге—42 катап, Армян ССР-ге—45 катап, Таджик ССР-ге—27 катап көвүдээн болгаш оон-даа ынай. Эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның түс бүрүзүнде национал хевирлиг, социалистиг утка-шынарлыг культура чечектелип турар. Оон эң чыртыкталынчак көргүзүлгелериниң бирээзи болза, үлүсчу интеллигенциянның национал кадрлары тургусканы болур. Чижээлээрге, революция мурнунда болунуп интеллигенциязы кончуг өвөөн турган Өзбек республикада ам дээди болгаш ортумак түскай эртеминиг 150 мүн түскай эртеминиглер ажылдап турар. Өзбекистанда Эртеминг академиязы бар, республиканың эртем албан черлериниг барык 6,5 мүн эртем ажылдакчылары ажылдап турар, а 31 дээди өөредилге черлериниг 70 мүн ажыг студентилер өөренип турар. Казахстанга революция мурнунда база-ла болунуп национал интеллигенциязы барык чок турган, а ам республиканың үлүс ажыл-агыйында дээди болгаш ортумак түскай эртеминиг 230 мүң ажыг түскай эртеминглер; Казах ССР-ниң Эртеминг академиязында яңзы-бүрү эртем болгаш өөредилге черлериниг—5 мүн ажыг эртем ажылдакчылары ажылдап турар, республиканың 25 дээди өөредилге черлериниг барык 50 мүн студентилер өөренип турар.

Бүгү-ле эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларда мурнакчы техника-биле чепсеглетинген социалистиг үлетпүр тургустунган, үнелеин националдың ажылчыларының болгаш түскай эртеминглериниң мергежилдиг кадрлары бар, эртем-шинчилелдиң албан черлериниң болгаш техниктиг дээди өөредилге черлериниң четкиин калбарып турар.

2. Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга республика органнарының эргелерин калбартыр талазы-биле партияның Төп Комитединиң сөөлгү чылдарның дургузунда күүлээн алган хемчеглерин СЭКП-ниң XX съездизи чүткүлдүүнүн корген. Республикаларның эргелерин улам ыңай калбартырын съезд эргелөк чүткүл деп санаан, ол чорук чурттун бүгү нацияларының болгаш үлустарының экономиказының болгаш культуразының бүгү талалыг хөгжүлдезин база чечектелишкинин хандыдар.

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуну үлуртуруну херээнге эвилелдешкен республикаларның эргелерин калбартырынче угландыр партияның XX съездизинге алдынган угланышкын съездиниң шиитпирлерин боттандырарының баштайгы чылының дургузунда-ла эки түнелдерни берген. Ол угланышкын бистиң ниитилел болгаш күрүне тургузуувустуу улам ыңай быжыглаары, совет күрүненин экономиктиг күүч-шыдалын быжыглаары болгаш үлустуң чаагай байдалын кедүрери, чурттуң бүдүрүкчү күштерин алаан шын тааргыштыр тургузарын база чер-черниң күралвырларын болгаш аргаларын ажыглаарын хандырып турар.

Ам, кажан эвилелдешкен болгаш автономнуг республика бүрүзүнде ажылчы аңгының мергежилдиг кадрлары болгаш инженер-техниктиг интеллигенция тургустунганда, үлус ажыл-агыйын хөгжүдериниң эрге-ажыктарынга тааргыштыр ажыл-агый тургузуушкунуң үлуртуруну херээнге эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның эргелерин улам-на калбартып болур болгаш шыдаар-даа ужурлуг бис.

3. Үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарарын эде тургузары, үлетпүр болгаш тудут министерстволарын дүжүрери, ниити эвилелиин бүдүрүлгелерин эвилел-республика чагыргазынче дамчыдып бээри болгаш экономиктиг административтиг районнарга үлус ажыл-агыйының Чөвүлелдерин тургузары бүгү үлетпүрнү болгаш тудугну үлуртурунга база улам ыңай хөгжүдериниг боттарының сайлдарын дыка калбартыр аргаларны республика, край болгаш область органнарынга бээр. Үлус ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдериниң, бистиң чуртувустуң күүч-шыдалын быжыглаарының талазы-биле күрүнениң ниити эрге-ажыктарын барымдаалаар, республика бүрүзүнүң ажылчы чоннары олар боттарының республикаларының аргаларын улам ылгыр ажыглаан тудум-на, экономиктиг хөгжүлдениң, бойдус байдалдарының болгаш эң дээрге национал чанчылдарның төөгү талазы-биле тургустунган онзагай байдалдарын барымдаалап, эске эвилелдешкен республикаларның, крайларның болгаш областларның мурнакчы дүржүлгазын барымдаалап тургаш, үлус массаларның чогаадыкчы инициативазын болгаш, эргелээшкиннерин калбаа-биле хөгжүткен тудум-на үлустуң ниити херээнге улуг салышкынны киирип шыдаарлар.

4. Ажыл-агый үлуртулгазынга эвилелдешкен республикаларның эргелерин улам ыңай калбартыры түс-түс республика бүрүзүнүң болгаш ниитизи-биле бүгү чурттуң экономиказын хөгжүдерине чаагай сайлдарны чедирер. Чурттуң алаан хөй республикаларында болгаш районнарында географтыг, экономиктиг болгаш национал онзагай байдалдарынга дүүшүтүр күш-ажыдың төөгү талазы-биле тургустунган хувааларын көргүзүп турар экономиказының хөгжүлдезинде тодаргай-ла илергейлетинген түскай хевирнин угланышкыны бар болуп турары билдингир болгай. Чижээлээрге, Өзбекистанда ажыл-агый хөгжүлдезиниң кол адыры болза хөвен болуп турар. Ындыг болганда, маңаа үлетпүрүң хөвенни болбаазырадып кыныры-биле холбаалыг адырлары калбак хөгжүлдени алган турар ужурлуг, а машина тудуунун бүдүрүлгелери үлетпүрүң ол адырларын болгаш көлэ ажыл-агыйны хандырар күүлээлгелиг. Азербайджанда, Башкирияда, Татарияда нефть үлетпүрү кол адыр болуп турар. Маңаа моон сонгаар-даа нефтини казып тывары-биле болгаш болбаазырадып кыныры-биле холбаалыг бүдүрүлгенин адырлары дыка хөгжөөн турары илден-дир. Ам көлэ ажыл-агый бүдүрүлгези шапкын хөгжүп турар Казахстанда кара болгаш өнүг металлургиниң, хөмүр даш үлетпүрүн болгаш машина тудуун улам ыңай, улам-на дүрген өстүрериниң бүгү-ле тааргыштыг байдалдары бар болуп турар.

Россия Федерациязында болгаш Украинада үлетпүрүнүң аңгы-аңгы адырларын кедүрериниг тааргыштыг аргалардың хөй-хөй улуг үлетпүрүг районнар төөгү талазы-биле тургустунган болгаш чедишкининиг хөгжүп турар. Москва биле Ленинград ажыл-агыйның аңгы-аңгы адырларын болгаш чурттуң районнарын ам-не болбаазырангай машиналар-биле болгаш дериглелер-биле хандырып турар шыаптыг машина тудуунун кол төптери кылдыр тодаргайлатынган. Уралда болгаш Донбасста аар индустрияның алаан хөй кол адырларын чедишкининиг хөгжүдерине аргалар бар болуп турар. Сибирьнин, Ыраккы Чөөн чүктүң районнары база-ла ындыг аргалардың болуп турар.

Эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның, а ол ышкаш крайларның болгаш областарның чер-черде партия болгаш совет органнарының эргелерин калбартырыг кайы-бир экономиктиг административтиг районга экономиканы деминг хөгжүдериниң айтырыгларын дүрген шиитпирлээр арганы бээр. Ол хемчеглерни боттандырары кайгамчык улуг экономиктиг ужур-дузалыг болуру-биле чергелештир, харын база бирги черге ниити политиктиг ужур-дузалыг болур. Ол хемчегler ленинчи национал политика моон сонгаар-даа чайгылыш чок чорутунган турарында, үлустарның найыралы улам-на быжыгарынга, чурттуң бүгү националдарының аразындан кадрлар өскен турарынга илиг бээр.

5. Үлетпүрнү эргелеп башкарарын эде организастаар чорук тускай эртеминглериниң кадрларын белеткээр болгаш алаан шын ажыглаар дугайында, республикалар айы-биле дээди болгаш ортумак өөредилге черлерин алаан ажыктыг кылдыр тааргыштыр тургузар дугайында айтырыгны чазамбиле тургузар. Экономиктиг административтиг район бүрүзү республиканың, крайның, областтың үлус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң хереглелерине дүүштүр түс-черниң кижилеринден инженер-техниктиг кадрларны белеткээрине сонуургалыг болур. Ол чорук үлетпүрүн чогуур адырларын тааргыштыр тургузарының районнарынга өөредилге черлерин эде тургузарының сорулгазын дүрген шиитпирлээр арганы бээр. Дээди өөредилге черлери болгаш техникумнар оларның кадрлар белеткеп бээри бүдүрүлгелер-биле эң-не сырый харылзаалыг болур.

Амгы үеде хөй-хөй дээди өөредилге черлери Москвада, Ленинградта, Киевте, Тбилисиде болгаш өске-даа чамдык улуг-улуг хоорайларда турун турар. Чүгле адатынган дөрт хоорайларда чурттуң дээди өөредилге черлериниң бүгү студентилериниң үштүң бири хирези болгаш үлетпүр база тудут тускай эртеминериниң талазы-биле студентилериниң 40 ажыг хуузу мөөнетинген. Бүдүрүлге базаларындан институттарының хоорулчак чоруу болгаш оларның девискээр талазы-биле шын эвес тааргыштыр тургустунганы дээди өөредилге черлерин четчелээринге улуг четпестерни төрүттүнүргген. Дээди өөредилге черлериниге үлээн алышкынының тургустунган практиказы улуг четпестерниг болуп турар. Амгы үеде дээди өөредилге черлериниге амыдыралчы дүржүлгазы чок болгаш бүдүрүлгени билбес, чаа-ла ортумак школа дөөскан ооглар болгаш кыстар кирип турары чанчыл болу берген.

Республикалар болгаш районнар аайы-биле дээди өөредилге черлерин шын алаан тааргыштыр тургузары техниктиг дээди өөредилге черлерин бүдүрүлгеже чоокшулаыр, бүдүрүлгеге ажылдап турган аныктарның аразындан студентилерни колдадыр хүлээп алыр чорукту боттандырар арганы бээр. Оон-биле чергелештир бүдүрүлгеден хоорулдурбайн шуут заводтарга болгаш фабрикаларга, а ол ышкаш заочный дээди болгаш ортумак өөредилге черлериниң четкизин дамчыштыр ажылчын аныктарның иштинден инженерлерни болгаш техниктерни белеткээрин алаан калбаа-биле организастаары эргежок чугула.

6. Үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарарының чаа тургузуу бүдүрүлгени хөгжүдерде эртеминиң ролюн бедиреринге, хамаарышкан районнуң үлетпүрүнүң болгаш тудуунун тодаргай хереглелерин барымдаалап тургаш, республикаларга, крайларга болгаш областарга эртем-шинчилел ажылын алаан күзел-соруктуг организастаарынга илиг бээр.

Эртем-шинчилел албан черлериниң амгы туруп турар организастаттыныышкынының байдалында оларның хөй-хөйү оларның чагыртканы министерстволарының азы ведомстволарның чүгле кызыы хереглелерин хандырып турар. Эртем-шинчилел институттарының эргелеп барымдаалап чагырткан чоруу алаан хөй таварылгаларда кайы-бир чангыс хоорайга чангыс аай угланыышкынның алаан кап эртем албан черлери ажылдаап турар чорукка чедирип турар.

Үлетпүр болгаш тудуг талазы-биле ажыдап турар 496 эртем-шинчилел институттары 1956 чылда чүртке турган, оларга 45 мүн чыгаа эртем ажылдакчылары ажылдап турган. Эртем-шинчилел институттарының ниити санындан 40 хуузу 40 ажыг министерстволарның болгаш ведомстволарның эртем-шинчилел институттары туруп турар Москвада болгаш Москва областа мөөнетинген. Химия үлетпүрүнүң министерствозу чүгле Москвада безин 15 эртем-шинчилел институттарлыг, Нефть үлетпүрүнүң министерствозу—7 институттарлыг. Ленинградта болгаш Ленинград областа үлетпүрүнүң болгаш тудугнуң 76 эртем-шинчилел институттары турар, оларда барык 8 чартык мүн ажыг эртем ажылдакчылары ажылдап турар

Үлетпүрнү болгаш тудугну эртем талазы-биле хандыраарынга кадрлар алаан хөй эвилелдешкен республикаларда аажок чедишпейн турда, үлетпүрүнүң болгаш тудугнуң эртем-шинчилел институттарының ажылдакчыларының дерттүн үжүнден хөйү чүгле Москвада болгаш Ленинградта мөөнетинге берген ындыг байдалды чогумчалыг кылдыр санап болбас.

Техниктиг деминиле дээш деминселиин сорулгалары ССРЭ-ниң Эртеминг академиязының болгаш эвилелдешкен республикаларның эртеминг академияларының, оларның институттарының болгаш лабораторияларының ажыл-чорудулгазын бүдүрүлгеже чоокшулаарын негеп турар

7. Үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарарын девискээр барымдаалаар принцип ёзугаар организастаарының, ниити-эвилел бүдүрүлгелерин эвилел-республика чагыргазынче дамчыдып бээриниң үезинде бистиң совет ажылагыйывыстың хөгжүлдезинде төпчүүлгеп планныг эгенин кошкаашкыны болу бээр дээр аяның айыылыныышкынны чамдык эштер чугаалап турар. Ол дээрге шын эвес болбайнаан. Совет Эвилели болза, ден эргелиг 15 Совет Социалистиг Республикалардан тургустунган күрүне болуп турар. Совет Эвилелиниң үлус ажыл-агыйы ССРЭ-ниң Дээди Советиниң бадкылаары бүгү эвилелдешкен республикаларның планнары түннетинген үлус ажыл-агыйының чаңгыс аай планынга үнелеминдир башкартыныш турар. Түс-түс эвилелдешкен, автономнуг республикаларның, крайларның болгаш областарның эрге-ажыктары, калбарткан үнелеининг социалистиг ханың бүдүрүлгенин, ниитизи-биле Совет Эвилелиниң кампаниар күчүзүн быжыглаарының, үлустуң материалдыг болгаш культурлуг деннелин бедидеринин эргеажыктары ол планда дүүшүн турар

VI.

Ажыл-агый тургузуушкунунга совет, партия болгаш профэвилел организацияларының ролюн бедидер, бүдүрүлгени эргелеп башкарарынга ажылчы чоннарның массаларын улам-на калбаа-биле хандырар

1. Үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарарын организастаар чорукту улам ыңай сайзырангайжыдар талазы-биле айыттынып турар хемчеглер төп черге болгаш чер-черге ажыл-агый тургузуушкунун эргелеп башкарарының хевирлерин болгаш аргаларын үнелезини-биле экижилериниң хереэнге кайгамчык улуг ужур-дузалыг. Ол хемчеглерни ажыдырарга чорудары партия, совет, ажыл-агый, профэвилел болгаш комсомол организацияларының кайгамчык улуг организачы ажылын негээр.

Совет эрге-чагырганың чылдарының дургузунда бистиң хөй-ниитин организацияларыныс ажыл-агый тургузуушкунун үлуртуруна ам-не үнелиг дүржүлганы мөөнеп алган болганы үеде үлетпүрнү болгаш тудугну хөгжүлдениң эң-не нарын айтырыгларын чедишкининиг шиитпирлеп шыдаар аргалыг хөй санныг ведик мергежилдиг кадрларыг болуп турар. Чаа структураның үезинде ажыл-агый тургузуушкунуна, бүдүрүлгени эргелеп башкарарынга ажылчы чоннарның калбак массаларын хандыдып киирериниң хереэнге, күрүне планнарын долдур болгаш ажыр күүседир дээш бүгү үлустуң социалистиг чарыкын организастаарынга ол организацияларның ролю улам-на өзер.

2. Ажылчы чоннар депутаттарының Советтери болза ажылчыннарның болгаш тараачыннарның социалистиг күрүнезин тургусканының баштайгы хүннеринден өгелээш-ле ёзулуг улусчу эрге-чагырганың органнары болуп турар. Чер-чер болгаш Дээди Советтериниң 1 миллион 500 мүн ажыг депутаттары, Советтериниң янзы-бүрү комиссияларының болгаш секцияларының бажыгүннери — миллион-миллион ажылчыннар, колхозчулар, интеллигентилер ажылчы чоннарның күзел-соруун, сонгукчуларның чагыгларын күүсетишпээн, Советтерде улуг болгаш хөй талалыг ажыл-чорудулганы кылып турарлар. Бистиң революциявыс «Совет эрге-чагырганы дамчыштыр күрүне тургузуушкунунга идепкейлиг киржиринче мурнунда ол тургузуушкунга сонуургал чок артып чораан он-он миллион кижилерни кедүрүп үнүдүргөн» деп В. И. Ленин чугаалаан. (Чогаалдар, том 31, арын 467).

Ажыл-агый тургузуушкунуну үлуртуруп бүдүрүлгеже чоокшулаыр талазы-биле хемчеглерни чорудуп турар амгы үениң байдалдарында ажылчы чоннар депутаттарының республика, край, область, хоорай болгаш район Советтериниң ролю улуу-биле болнир, а Советтериниң ажылы аңаа улам идепкейжиир ужурлуг. Коммунистиг тургузуушкунуну улуг сорулгалары ажылчы чоннарның чогаадыкчы идепкейлиг болгаш инициативазын улам ыңай белдерип күчүзүнери эргелээринге, оон бүгү организакчы-ажыл-агый ажылчулгазынга массаларның ам-даа улам калбак киржилгезин негеп турар деп СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлеринде айтып турар. Маңаа совет демократизмин бүгү хемчег-биле хөгжүдери, бүгү совет органнарының ажылын чүткүлдүг экижидери, оларның массалар-биле харылзаазын быжыглаары эргежок чугула.

Үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш тулугларның күрүне онаалгаларын күүседир талазы-биле ажылдарының, бүдүрүлгени кедүрериниг бүгү аргаларны болгаш чер-черниң күралвырларын шын ажыглаарының эң чугула айтырыглары, ажылчы чоннарның чаагай байдалын чайгылыш чокка бедидер, чурттага болгаш культура-амыдыралның тулуунун планын күүседир дугайында сагыш салышкыны, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуну бүгү талаларынга чогаадыкчы инициативаны хөгжүдери ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң кичээнгейиниң төвүнге турар ужурлуг.

3. Үлетпүрнү болгаш тудуушкунну эргелеп башкарарын эде тургузары профессионал эвилелдериниң ажылын үнелезини-биле экижилерин, ажыл-агый тургузуушкунуна оларның ролюн бедидерин негеп турар. Боттарының хүрээлениндe 45 миллион ажыг кижини каттыштырып турар профессионал эвилелдери, В. И. Ленининиң тодаргайлаану-биле алырга, «күрүне эрге-чагыргазының бүгү политиктиг болгаш ажыл-агыйжы ажылынга ажылчын аңгының меледелиг авангардызы — компартия баштаар күрүне эрге-чагыргазының чоок болгаш чайлаш чок ажылдакчызы болур ужурлуг. Ниитизи-биле коммунизминиң школазы болур профэвилелдери ажылчыннарның бүгү массаларынга, а оон соонда бүгү ажылчы чоннарга ылангыя социалистиг үлетпүрүг (а оон соонда чоорту чер ажылын база) эргелээринин школазы болур ужурлуг». (Чогаалдар, том 33, арын 164—165).

Бистиң күрүневистиң хөгжүлдезиниң бүгү ye-чадаларында совет профэвилелдер социалистиг тургузуушкунга, яңзы-бүрү политиктиг болгаш ажыл-агыйжы сорулгаларны шиитпирлээринге, бүдүрүлгени эргелээринге ажылчы чоннарны хандыларынга көскү ролюну ойнап келген. Ынчалза-даа үлетпүр бүдүрүлгелерин болгаш тулугларны үлуртуруп хөй санныг министерстволарының болгаш ведомстволарның аразынга быдаратказ чорук профэвилелдериниң ажылынга хөй талалаар-биле багай сайлдарлыг болган. Ам чурттаа бүдүрүлгениң адырларының аайы-биле кызыы тускайыктаан улуг болгаш хөй чадаларлыг тургузуулуг хөй санныг профэвилелдер бар, профэвилелдериниле шалыннаг ажылдакчыларның ашпарады эмин эртир өзүп турар. Фабрика-завод комитеттери бүдүрүлге черлериниң бүдүрүлге ажыл-чорудулгазын экижилерин үнелезин сорулгаларын шиитпирлээринге ажылчы чоннарны хандырар талазы-биле профэвилел организацияларының идепкейлиг ажыл-чорудулгазынга үлам таарымчалыг байдалды тургузар. Профэвилелдери бүдүрүлге планнаашкынының, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң айтырыгларынче ханызы-биле кирер улуг арганы ап, бүдүрүлгелериниң болгаш тулугларның бүдүрүлге ажыл-чорудулгазынга улам эки сайлдарлыг болур. Олар социалистиг чарыштың чогаадыкчыларның болгаш рационализаторларның массалыг шинчээшкинин калбартырының айтырыгларын, коллективтиг керээлер талазы-биле хүлээлгелериниң күүселлези дээш ажылчыннар хуралдарынга, ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның бүдүрүлге чөвүлел хуралдарынга, техниктиг конференцияларга, бүдүрүлгелериниң болгаш албаа черлериниң ажылчы чоннарының ажыл-агый активтериниге хүлээп ап турар шиитпирлерин амыдыралга чорудары дээш контрольду, ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның күш-ажыл болгаш амыдырал байдалдарын экижилериниң айтырыгларын тодаргай ажылдаар болур.

Үлетпүрнү болгаш тудуушкунну эргелеп башкарарының тургузуун ескертирп-биле холбаштыр профэвилелдерни үзгаттырарын чорудары негетинери илден-дир, ол чорук республикаларга, крайларга болгаш областарга профэвилел органнарының ажылын экижилер, үлуртур органнарын тургузуунун хөй чадалыг чоруун чайладыр, шалыннаг аппаратты кызырар, профэвилел организацияларынга бот ажылчорудулгазын чорукту калбаа-биле делгередир арганы бээр.

4. Социалистиг тургузуушкунуның бүгү адырларынга боттарының төлептиг салышкынын киирип турар ленинчи комсомол, бистиң алдарлыг совет аныктарывыс ажыл-агый тургузуушкунунда чугула черни эзлеп турар. Комсомол организацияларын болгаш аныктар инициативаны болгаш эгелекчи чорукту каш удаа илередип, күрүненин ниити улуг сорулгаларын шиитпирлээринге индустриалиг төптериниң үлетпүр бүдүрүлгелериниң тудуушкунунга, күр черлерни шингээдип алырынга күш-ажылчы маалырлыг чоруктарның үлегерин көргүзүп келген. Амгы байдалларда комсомолчуларның болгаш аныктарының мурнунда ажыл-агый тургузуушкунунга аныктарның чогаадыкчы инициативазын ам-даа улуу-биле хөгжүдерде бүдүрүлгелериниң болгаш тулугларның ажылын экижидерде, экономиканы, ылангыя чүртүн чөөн талакы районнарынга комплекслиг хөгжүдер төлээде, бойдус байлактарын шингээдирде, үлус ажыл-агыйының бүгү адырларынга мергежилдиг кадрларны белеткээр болгаш аныяк ажылчыннарның болгаш түскай эртеминглериниң аразындан үлетпүрде болгаш тулугларда ажылдың яңзы-бүрү адырларынга талантыглыг организаторларны болгаш үлуртукчуларны депшидер херекке партия, совет болгаш ажыл-агый организацияларынга дузаланчы көргүзериниң чаа аргалары ажыттынып турар.

5. Совет социалистиг күрүненин дөртен чыл хөгжүлдезиниң эң байлак дүржүлгазы болза, бистиң чуртувустун челин алганы бүгү делегейге төөгүлүг чедишкиннерни хереченип турар, ол болза чурттуң экономиказын болгаш оон кол үнелезини — аар индустрияны бүгү хемчег-биле хөгжүдеринче, Советтиг Төрээн чурттуң күчүзүн быжыглаарынче, үлустуң чаагай чоруун чайгылыш чок кедүрерининге угланган партияның ленинчи чингине шугумун боттандырар талазы-биле Коммунистиг партияның дыка улуг организачы ажылының түннели болур. Ажыл-агыйны үлуртуруп хевискээр принци-

Эш Н. С. ХРУЩЕВТУҢ илеткелиниң тезистериниң төнчүзү

ви-биле эде тургузары республикаларның, крайларның болгаш областиның партия организацияларын, бүгү партия организацияларының экономиктиг административтиг район бүргүзүнге бүдүрүлгенин хөгжүдези болгаш тулуушкунуун байдалы дээш харымсалгазын бүгү хемчег-биле бедидип, үлетпүрүн болгаш тулуушкунуун экономиказының айтырыынче ханызы-биле кирер, үлетпүр бүдүрүлгелерин болгаш тудугларны оперативтиг болгаш тодаргай удуртур, массалар ортузунга боттарының организаччы ажылын бедидер негелдени партия организацияларынга салып турар.

Планнарны адырлар министерстволарын болгаш ведомстволарны дамчыштыр ажылдап кылыр болгаш боттандырып турган удуртулганың туруп турар хевирлериниң үезинде чер-черниң партия организациялары элээн таварылгаларда

Октябрьның социалистиг Улуг революциязы чүүрттү чаа, социалистиг эгелерге чаартып тургузарының делеп оруун бистиң улузувуска ажыдып берген. Чүүрттүн бүгү-ле бүдүрүкчү күштерин күчүлүг көдүрер болгаш анаа үндезилээн улустуң материалдыг чагай байдалын бедидер чорукту В. И. Ленин революциянын тинлээнинин соонда хараазындызы хүнде партияның мурнунга тургустунган кол сорулга ол деп көрген. Azулуг-ла күчүлүг болгаш албекшил байлактыг социалистиг республиканы тургузар төлээде, бисте бүгү-ле чүүлдер: төттүнмес бойдус байлактары, кижи күштериниң кайгамчык улуг курлавыры, чонның чогаалыгазының кайгамчык чаагай калбарышкыны бар деп ол чугаалаан.

Бистиң чүүрттүвүстүң улус ажыл-агыйын көдүрериниң бедик темпилери, улустуң чаагай байдалының кайгылыш чөк өзүлдези болза аар индустрияны колдадыр хөгжүдериниң ленинчи угланышкынын партияның шынчы боттандырып чорутканы-биле хандыртынган. Чиик үлетпүр, көдээ ажыл-агый чүүрттүң улус ажыл-агыйының бүгү адырлары чүгле күчүлүг, үргүлчү өзүп турар аар индустрияның ссуругга чедишкининг хөгжүп болур.

Аъш-чемниң продуктуларын, идик-хепти болгаш амыдырал хереглелиниң өске-даа чүүлдерин албек кылдыр бүдүрер, чүүттелге бажыңнарын, эмнелгелерни, поликлиникаларны, школаларны, уруглар садтарын болгаш ясилдерни тудуп тургузар төлээде, хамыктың мурнунда чиик үлетпүрүң бүдүрүлге черлериниң дериглелери, металл, хөмүр даш, нефть, электроэнергия, цемент болгаш өске-даа тудуг материалдары бар болуру эргежок чүгүлә. Оон ынай көдээ ажыл-агыйга четчир санныг көдээ ажыл-агый машиналарлыг болгаш минералдыг удобреннелерлиг турары база эргежок чүгүлә. Ол бүгүнү чүгле аар индустрия берип шыдаар болгаш берип-даа турар. Аар болгаш чиик үлетпүрүң ролүн болгаш деңнигүүр байдалын хожуланган ёзу-биле тайылбырлаар, ол адырларны хоралыг ёзу-биле удурланыштыр салыр чорукту болдуруп болбазының ужуур-даа ында, ол чорукту партия марксизм-ленининизмиң үндезиннерин хамыкталы кылдыр кезээде бүрүү шаап келген болгай.

Үлетпүрүң чүгле «А» бөлүүнүң, тодаргайларга аар индустрияның бүгү адырларын — металлургияны, оттуглар чүүл үлетпүрүн, энергетиканы, машина тудуушкунун, химияны — бүгү талалыг, бедик хөгжүдүн тургаш, чиик үлетпүрүнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларын хөгжүдериниң эргежок чүгүлә таарымчалыг байлалдарны тургузуп ап болур. Бир эвес шынчаннас болза, бир эвес шын авес, хоозун мөге билишкинге алзыр болгаш үлетпүрүн «Б» бөлүүнүң, тодаргайларга чиик үлетпүрүн адырларын хөгжүдериниң кол хөренгилерни үгландырар болза, кыргыбиле чедишкининг ышкаш көстүп, чамдык хереглелерни чүгле түр када хандырарын чедип ап болур. Ынчалза-даа ол чорук бистиң экономикавыстың келир үеде хөгжүдезининң үндезиннерин тура шапканының күсели-биле боттанып апаар. Ону канчап-даа болдуруп болбас, чүгле дээрге ол чорук карачаңгыс шын ленинчи оруктан тайышкын, чүүрттен экономиказын таптаашкынче бойдынып кирген ол болур ийик.

Совет Эвилелиниң хөгжүдезининң бүгү чорудулгазынга хынатынган орук-биле — аар индустрияны мурнадыр хөгжүдериниң оруу-биле моон соңгаар-даа ында чоруурунун эргежок чүгүлә болуп турарының ужуур-даа ында. Чиик үлетпүрүү хөгжүдерин херекке албайн, ажыл хереқти мугулай чорукка чедирип, аар үлетпүрүү чаңгыс талалынчаз кылдыр хөгжүдүп болбас болбайнаан, ынчаар чорук үлүе ажыл-агыйының хөгжүдезинге бергедээшкиннерни чайлаш чокка тургузар болгаш улустуң амыдыралчы деңнелиниң үлам ынай бедиперин моондактаар болгай. Аар болгаш чиик үлетпүрүнүң хөгжүдезинге шын деңнигүүрүү кезээде сагыыр дээш капитал салыышкынынарны хуваарын үгаанчыр ойлаары эргежок чүгүлә.

бүдүрүлгелериниң ажыынга үлам идепкейлиг саҥдар көргүзер, район болгаш область бүргүзүнүң экономиктиг аргаларын долуу-биле ажыглаар, ведомстволуг хоралыг коопдактарны чайладыр, ол районуун, областын, крайның, республиканың бүдүрүлгелериниң бүдүрүлге кооперациязын калбаа-биле боттандырар аргазын казытқан турган.

Үлетпүрүү болгаш тудугну эргелеп башкарарының чаа хевирлери күрүне планнарының күүседезининг чорудулгазынга, бүдүрүлгелериниң болгаш тудугларның бүдүрүлге ажыл-чорудулгазынга саҥдар көргүзер, экономиканы хөгжүдер болгаш ажылчы чоннарның амыдырал деңнелин чайгыынын чокка бедидер улуг эргелерни болгаш аргаларны республикаларның, крайларның болгаш областарның партия организацияларынга берип турар.

СЭКП-ниң XX съездиниң чаа күш-биле онзалап демдеглээнин ёзугаар алырга, продукцияны чонның кижи санынга онаалтыр бүдүрериниң талазы-биле ан-не сайзырангай капиталистиг чүүттарны чедериниң болгаш эртериниң соруглазы бистиң чүүтүвүстүң мурнунда туруп турар. Ол чүүттар чаңгыс черге турбас болгаш тодаргай таварышкан байдалдарда бүрүнгээр шимчээр апаар. Продукцияны чонның кижи санынга онаалтыр бүдүрериниң талазы-биле ан-не сайзырангай чүүттарны эртер төлээде, «А» бөлүкче болгаш «Б» бөлүкче капитал салыышкынынарының шын дүгжүлгезин хандырары, аар индустрияның хөгжүдезининг мурнап турар темпилерин хандырары эргежок чүгүлә ышкажыл.

Аар индустрияның хөгжүдезининг суругга бүдүрүлгенн бүгү талалыг механизастаары болгаш автоматчылары чедишкининг боттанып, ол чорук бүш-ажылды бүгү хемчегбиле чиигедир, оон бүдүрүкчүлүүн көдүрер, совет улустуң амыдыралчы деңнелин чайгыынын чокка белидер арганы бээр.

Аар индустрияны мурнадыр хөгжүдеринче угланган шугум, оон ынай, чүүттүң улус ажыл-агыйын мурнакчы техника-биле чепсегдээрин хандырар арганы бээр, ССРЭ-ниң оран кангалалының аргазын бедик түлэр арганы бээр. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының кол шугуму болур ол ленинчи идеяларны моондактаарынче Совет Эвилелиниң дайынарының бүгү күженишкиннерин угландырып келгенинин болгаш угландырып турарының ужуру-даа ында.

Бистиң партиявыс Совет Эвилелиниң, улуг Ыалаттың, улус демократиязының бүгү чүүттарының хөй чыдыг дуржулгазынга хынатынган социалистиг хөгжүдениң ленинчи оруу дээш туржуп келген, туржуп турар болгаш туржурдаа апаар.

Бижиниң ажылга болгаш амыдыралга бүгү хереглелерни хандыртының бердинген турар коммунистиг ниитилелдиң тургузар чаагай эчис сорулгаже бисти чүгле ол орук аппаар.

Бистиң чүүтүвүстүң амыдыралынга ан чүгүлә болуушкунар өскүп, үндезин өскерилгелерни чорудары эргежок чүгүлә болуп келген таварыга бүргүүнде-ле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы бистиң чүүтүвүстүң калбак ажылчы чоннар массаларын, чонну кыйгырып келген. Ол черле ындыг болур ужуруг-даа, чүге дээрге Коммунистиг партияның бүгү ажыл-чорудулгазы совет улустуң амыдыралындан чарыыбас, улустуң эрге-ажыктарындан өске, улустуң чаагай чоруунуң болгаш аас-кежиинин дугайында салгыш салыышкындан өске эрге-ажыктар партияда чөк болгаш түрүп-даа шыдаавас. Үлетпүрүү болгаш тудугну удуртурун үндезинин-биле өскертири эргежок чүгүлә болу берген бо-даа таварыгада партия улусче база катап кыйгызын салып, бүгү улус чугаалажып көрзүн дээш саналдарын үндүрүп турар, ол саналдарны боттандырары бистиң социалистиг Төрээн чүүтүвүстүң бүгү талалыг хөгжүүрүнге чаазаа болуунар эргаларны болгаш кыыгазар чөк делгемин ажыыар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бо тезистерни чарлавышаан, ол улуг болгаш кончуг чүгүлә херекке ан-не шын оруктарны тывар төлээде, үлетпүрүү болгаш тудугну эргелеп баштаарын эде тургузар талазы-биле саналдарны чугаалажырынга болгаш ажылдап кылырынга идепкейлиг киржиринче Совет Эвилелиниң бүгү ажылчы чоннарын кыйгырып тур.

Совет улус болза болдуның чүүтүнүң бүрүн эргелиг болгаш карачаңгыс ээзи болур. Бистиң черивисте тургустунган бүгү-ле чүүлдер дооразы — улустуң тургузукчу күш-ажылының болгаш чогаалыкчы шылгаралының түннели. Бистиң чүүтүвүстүң чырыткылыг келир үеже — коммунизмче баарынга бүгү-ле чаа-чаа чедишкиннерниң үнер дөгү — улустуң күш-ажылында, оон өткүт тода медерелинде, чонның мерген чаагай угаанында.

Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин бүгү чуртта чугаалажып, бүрүнү-биле деткип турар

Москвачы металлургтарның сөзү

Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң март 30-де төп солуннарга парлатынган тезистерин Москваның «Кадыыр болгаш Маска» заводунуң металлургтары үлүг сонуургалбиле уткаан. Бүдүрүлгениң ажылчыннары, мастерлери, инженерлери, албан-хаакчылары ол документтиниң кичээнгейлиг өөренип турар.

— Бөгүн солуннарга парлатынган документ кайгамчык чугула болуп турар деп фасон-шүткүлгә цехиниң сталевары М. Тузов чугаалаан.—«Үлетпүрүү болгаш тудугну эргелеп башкарар чорукту организастаарын улам ынай сайзырангайжылар дугайында» ап Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин бүгү улус чугаалажып көөр кыдыр партияның Төп Комитединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң чарлааны кончуг шын болган-дыр. Бистиң чүүтүвүстүң ажылчы чоннары күрүненииң ээлери. Олар улус ажыл-агыйын эргелеп башкарарының кайгамчык улуг дуржулгалыгаар. Олар коллективтиг чугаалажып турган, үлетпүрүү болгаш тудугну эргелеп башкарарының алаан сайзырангай, чаа хевирлерни тыварлар. Ол хемчеглер планнарны күүседиринің бергедээшкиниери-биле болгунмаан, харын улус ажыл-агыйын улам ынай хөгжүдериниң эрге-ажыктарынга таарыштыр чорутунун турар деп тезистерде кончуг шын чугаалаан-дыр. Чижек кыдыр бистиң заводувусту ап болур. Дайын соолгудегги бүгү чылдарда завод күрүне планын ажыр күүселип келген, онаалгага немей он-он мун тонна каҥны болгаш прокатты берген. Бо-даа чылын чедишкининг ажылдап турар бис. Ниити продукция бүдүрер талазы-биле квартал планын завод март 25-те күүсетвен. Мээн удуртуп турарым бригада чүгле мартта безин планнан ажыр 100 тонна металлды берген, а бистиң чеҥги суругуунуң бүгү коллективи март онаалгазындан ажыр 300 тонна ажыг каҥны эдилдирген.

Улус ажыл-агыйын эргелеп башкарарын эде организастаары хандырылганы ажыкширеринге чедирер ужуруг. а ол чүгле хөөрге, бистер, ам-даа эки ажылдап болур бис деэни ол-дур.

Үлетпүрүү болгаш тудугну эргелеп башкарарын эде тургузары бүдүрүлгенин улуу-биле бот түскайлаш болурунга чедирери, чер-черге чаа чогаалыкчы инициативаны хайыктырар ужуруг деп сортировкат цехиниң начальниги инженер В. Еголовев чугаалаан. Ол болза бүдүрүлгенин ажылын удуртурун үргүлчү экижилерниң, иштики курлавыларның эки ажыглаарын бистерниң шуутувуска хүлээдип турар.

Заводтарның агитаторларында ан ажыктерек хөй. Олар Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин металлургтарга танылтырып эгелээннер.

(СЭТА)

Бүдүрүкчү күштерни дүрген көдүрерингe

БАРАҒАНДА. (СЭТА). Үлетпүрүү болгаш тудугну эргелеп башкарарының организастаар чорукту улам ынай сайзырангайжылар дугайында Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң парлалгага чарлатынган тезистерни Караганданың шахтерлары сеткил ханышкын-биле утгаанчар. Ол чугула документтини шахтерлар солуннарын коллективтиг ноючун, калбаа-биле чугаалажып турар. № 31—БИС шахтаның суралгыг механизатору Социалистиг Бүшажылдың Маалыры Башир Нурмагамбетов тезистер-биле танышкаш ынчаа деп чугаалаан:

— Мээн карактарымга көстүлүр-ле Караганда чүүттүң улуг үлетпүрүлүг району болуу берген. Ам ында хөмүр даштың хаанның Россияның бүгү шахталарының революция мурнунда берип тургаанындан хөйүү казып турар. Ынчалза-даа үлетпүрүү эргелеп башкарыш турарында четпестер хөй. Чижээзээрге Караганданың Бархоменко аттыг заводу Кузбассетың хөмүр даш шахталарынче болгаш Ыраккы Чөөн чүкче деригерни чорудуп турар. Индыг турбүже Караганданың шахтерлары болгаш хөмүр даш болбазырадыкчыларга шак-ла ындыг машиналарны Украинадан ап турар. Ол дээрге бодап кыйгаан багай планнаашкынының түнелея-дыр.

ССРЭ-ниң Кара металлургия болгаш Орук харылзаа министерстволарының талазындан ажыл-херекти кыпсы эргелеп ажыл-биле көөр чорук, бүдүрүлгелерже хоонаалгазындан ажыр 300 тонна ажыг каҥны эдилдирген.

Үлүс ажыл-агыйын эргелеп башкарарын эде организастаары хандырылганы ажыкширеринге чедирер ужуруг. а ол чүгле хөөрге, бистер, ам-даа эки ажылдап болур бис деэни ол-дур.

Үлетпүрүү болгаш тудугну эргелеп башкарарын эде тургузары бүдүрүлгенин улуу-биле бот түскайлаш болурунга чедирери, чер-черге чаа чогаалыкчы инициативаны хайыктырар ужуруг деп сортировкат цехиниң начальниги инженер В. Еголовев чугаалаан. Ол болза бүдүрүлгенин ажылын удуртурун үргүлчү экижилерниң, иштики курлавыларның эки ажыглаарын бистерниң шуутувуска хүлээдип турар.

Заводтарның агитаторларында ан ажыктерек хөй. Олар Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин металлургтарга танылтырып эгелээннер.

(СЭТА)

Кара хөрзүннүг эвес төп куржагның областарының көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралы

Кара эвес хөрзүннүг төп куржагның областарының көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Брелльдиң Улуг орлузунга болуп эртken чөвүлел хуралы март 30-де доозулган. Болхозтарның удуртукчулары, түскай эртемниглер, партия болгаш совет ажылдакчылар, эртеменнер боттарының дуржулгаларын солушканнар, көдээ ажыл-агыйны улам ынай көдүрериниче, сүт болгаш эът бүдүрерин көвүдериниче угланган саналдарны киргеннер.

СЭКП-ниң Брянск райкомунуң секретары Д. П. Комарова, көдээ ажыл-агый эртеминиинің доктору А. Г. Дорх, Москва областың «Большевик» совхозунуң директору Ф. А. Карпов, академик Т. Д. Лысенко олар чөвүлел хуралга санал бергеннер.

Черкассы областың Хрущев аттыг колхозунуң даргазы Г. Е. Буркацкая Украинаның Көдээ ажыл-агыйның эргелекчизи В. П. Мыларшиков, Тула областың Епифановск районунуң «Беш чыл» колхозунуң зоотехниги Е. И. Ханеева, Иваново областың «Ильичиниң оруу» колхозунуң даргазы Е. А. Чернышева, Кара эвес хөрзүннүг төп куржагның областарының көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниң мурнундан чөвүлел хуралга байыр чедирген.

Ниитиниң ажыл-агыйын кыска хуу саазда канчаар көдүрериниң дугайын — Смоленск областың Радищев аттыг колхозунуң даргазы Н. А. Денисенков чугаалаан.

Гомель областың Ленин аттыг колхозунуң даргазы Е. Е. Козырев Белоруссияның көдээ ажыл-ишчилериниң мурнундан чыгыннарга байыр чедирген.

СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле Бюроунуң көдээ ажыл-агыйның эргелекчизи В. П. Мыларшиков, Тула областың Епифановск районунуң «Беш чыл» колхозунуң зоотехниги Е. И. Ханеева, Иваново областың «Ильичиниң оруу» колхозунуң даргазы Е. А. Чернышева, Кара эвес хөрзүннүг төп куржагның областарының көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниң мурнундан чөвүлел хуралга байыр чедирген.

Ниитиниң ажыл-агыйын кыска хуу саазда канчаар көдүрериниң дугайын — Смоленск областың Радищев аттыг колхозунуң даргазы Н. А. Денисенков чугаалаан.

Гомель областың Ленин аттыг колхозунуң даргазы Е. Е. Козырев Белоруссияның көдээ ажыл-ишчилериниң мурнундан чыгыннарга байыр чедирген.

СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле Бюроунуң көдээ ажыл-агыйның эргелекчизи В. П. Мыларшиков, Тула областың Епифановск районунуң «Беш чыл» колхозунуң зоотехниги Е. И. Ханеева, Иваново областың «Ильичиниң оруу» колхозунуң даргазы Е. А. Чернышева, кара эвес хөрзүннүг төп куржагның областарының көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Брелльдиң Улуг орлузунга болуп эртken чөвүлел хуралы март 30-де доозулган. Болхозтарның удуртукчулары, түскай эртемниглер, партия болгаш совет ажылдакчылар, эртеменнер боттарының дуржулгаларын солушканнар, көдээ ажыл-агыйны улам ынай көдүрериниче, сүт болгаш эът бүдүрерин көвүдериниче угланган саналдарны киргеннер.

СЭКП-ниң Брянск райкомунуң секретары Д. П. Комарова, көдээ ажыл-агый эртеминиинің доктору А. Г. Дорх, Москва областың «Большевик» совхозунуң директору Ф. А. Карпов, академик Т. Д. Лысенко олар чөвүлел хуралга санал бергеннер.

Черкассы областың Хрущев аттыг колхозунуң даргазы Г. Е. Буркацкая Украинаның

Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин даштықыда канчаар үнелеп турары

Кыдат

ПЕБИН. Үлетпүрүү болгаш тудугну эргелеп башкарарын организастаар чорукту улам ынай сайзырангайжыдар талазыбкле хемчеглерни Совет Эвилелинде бүгү улус чугаалажып көөр кылдыр тургускынга дылат хөй-нимти болгаш парлалга улуг сонуургалын илереп турар. «Үлетпүрүү болгаш тудугну эргелеп башкарарын организастаар чорукту улам ынай сайзырангайжыдар дугайында» Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистериниң юпчуналын «Женьминьжибао», «Гуанминжибао», «Дагунбао» болгаш өске-даа төп солуннар улуг эгелерниң адаанда парлаан.

Совет Эвилелиниң, улуг Кыяттың, улус демократиязының бүгү чүүттарының хөй чылдыг дүржүлгазы-биле хынатынган социалистиг хөгжүдениң ленинчи орук дээш, коммунистиг нимтилелди тургузар— алыс соруглаже аппар чыдар карачангыс орук дээш СЭКП түржүп келген, түржүп турар болгаш түржүр-даа деп тезистерниң ынчаар айыткан черин бүгү солуннар онзалап демдеглээн.

Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин кыдат радиостанциялары допчулап дамчыткан.

Польша

ВАРШАВА. «Үлетпүрүү болгаш тудугну эргелеп башкарарын организастаар чорукту улам ынай сайзырангайжыдар дугайында» ээп Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистериниң допчулалын Польшаның төп солуннары көскү черлеринде парлаан. Ол документтиниң допчулалын Польшаның төп радиозу-биле база дамчыткан.

Италия

РИМ. (СЭТА). «Үлетпүрүү болгаш тудугну эргелеп башкарарын организастаар чорукту улам ынай сайзырангайжыдар дугайында» Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистериниң дугайында дыннадыгны Италияның алаан хөй солуннары парлаан.

Ол дыннадыг көскү черлерде улуг эгелерниң адаанда парлатынган. «Унита» солун ону бирги арнында парлаан. Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистери чүгүле документ болуп турар дээрзин ол солун эгезинде онзалап демдеглээн. ССРЭ-де үлетпүрүү эргелеп башкарарын организастаар чорукту сайзырангайжыдарының үндезинин кылдыр удуртулганы шуут бүдүрүлгеже чоокшуладырының принцивин салган деп «Унита» демдеглээн. Кинргем саналдар ССРЭ-ге планнаашкынның демократтыг бүдүжүн улам-на күштелиргин ол онзалап демдеглээн.

Италияның Коммунистиг партиязының төп солуннары көскү черлеринде парлаан. Ол документтиниң допчулалын Италияның төп радиозу-биле база дамчыткан.

Венгр Улус Республиканың партия-чазак төлээлериниң Будапештиде чеде бергени

БУДАПЕШТ, март 31. (СЭТА). Венгрияның революстуг Ажылчын-Тараачын Чазаанның даргазы болгаш Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының Төп Комитединиң даргазы Янош Кадарга баштаткан Венгр Улус Республиканың партия-чазак төлээлери Совет Эвилелинден бүгүн Будапештиде ээп келген. Венгр найыслалдың муң-муң ажылчы чоннары төлээлериниң кежигүннерин үткүп алырыбиле Ферихедь аэродромуна чедип келгеннер.

Ол черниң шагы-биле 13 шак турда венгр партия-чазак төлээлериниң кежигүннериниң түскай ийи самоледу аэродромга кээп хонупкан. Янош Кадар хүндүлүг таннылдың чыскаалын эргээн. Венгр Улус Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң Гимнерин оркестр күүсеткен. Чедип келгеннерге чазактың даргазының бирги орлакчызы Ференц Мюннип кыска чүве чугаалаан.

Чылганнарга чылыг уткутурган төлээлериң баштыны Янош Кадар үткүп келгеннерге Москвага болган венгр-совет чугаалажылышкынарның түннелиниң дугайында чүве чугаалаан. Я. Кадарның чугаазы диниттиг адыш часкаашкыннарыбиле болгаш Совет Эвилелинге база венгр-совет найыралга алдар болдурган Венгр Улус Республиканың партиязынга болгаш чазаанга алдар болдурган йөрээлер-биле кап удаа үзе кирдиниң турган.

АКШ-тың Африкаже шургуп кирип турары

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АБШ-тың Африкаже шургуп кириишкининиң күштелип турарының дугайын хереченлеп турар чаз барымдаалларны парлалга көргүзүп турар.

Күрүне департаментизиниң төлээлекчизи Уайттың парлалга конференциязынга медеглелиниден алырга, 1957 чылда америк консул черлерин Африканың ам база 7 чүүттарынга ажыдар, ынчаарга күрүне секретарының Африканың херектериниң талазы-биле дүзалакчызы албан дужаалга кирип болур кижи төлээлекчилер палатазының кежигүнү Болган (Кливленд штаттан сонгүтурган республиканчы) болуп турар. Үүс черниң байдалын «көренири-биле» чоокта чаа ол Африкага чоруп турган.

Каттышкан Штаттарның Африка талазы-биле политиказы болза ол диптиң канчаар-даа аажок хөй болгаш коллуунда дегинимээн бойдус байлаанче АБШ-тың улуу-биле шургуп кирерин хандырар ужурлуг деп «Нью-Йорк таймс» солун медеглеп турар.

Суэц каналдап судно чоруушкуну катап эгелээн

КАИР. (СЭТА). Эрткен чылың октябрьда Египетке үдүр англи-француз-израиль агрессия-биле үретингеп судно чорудулгазы ам катап эгелээр. 10 муң тонна чедир суг деңзилиг судноар Суэц каналдап чоруп болур дээрзин Суэц каналдың египет администрациязы мөөн мурнунда дыннаткан болгай. Марттың 29-та, беш айлар иштинде үүктелгенининг соонда, Кызыл далайның талазындан Суэц каналче янзы-бүрү чүүттарның 9 судноары шуужуп кирген. Оларның аразынга дөрт италия, ийи совет («Краснодар» болгаш «Ильмень») судноар болгаш Грецияның-Румыниянын, Германияның Федеративтиг Республиказының судноары бар тургулаан. Оон-биле чергелештир Пор-Саидты дамчыштыр Суэц каналче италия танкер (шериг суднозу) кирген.

Дыннадып турарынга аларга, судноларны каналдап үлен эрттиреринге египет лоцманнар-биле кады совет лоцманнар база киржип турар.

Даштыны хроника

*ДЕЛИ. (СЭТА). Индий парламентиниң улус палатазынга 488 олуттарның талазыбиле бадылаашкыннарның түнгелдерин чарлаан. Оларның иштинден индий национал конгресс партиязы 365 олутту, Индияның коммунистиг партиязы—29, улус-социалистиг партия—19 «Ламан самгы» — 4, тускай хамаарышпастар—29 болгаш өске партилар 42 олутту алгылааннар, 12 олуттар ам-даа долдумаан.

*ДЕЛИ. (СЭТА). Индий национал конгресстиң парламентиниң депутаттарынга сонгутурган кежигүннериниң хуралынга Индияның премьер-министри Неруну база катап индий национал конгресстиң парламент франциязының удуртукчузунга сонгаан деп чоокта чаа Делиниң радиозу дыннаткан.

*ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентилелиниң дыннадының өзугаар алырга, Национал хуралдың март 29-тагы дүнеки хуралынга Ги Молленин чазаанга бүзүрел дугайында айтырыг талазы-биле бадылаашкын болган. Чазакка бүзүрелдя илереп турар резолюция 188-ке удур 221 бадылаашкын-биле хүлээп алдынган.

*ЛОНДОН. (СЭТА). Колониялар министри Леннокс-Бойд общиналар палатазынга Кипр дугайында медеглел кылган. Англи эрге-чагыргаларның моон мурнунда Сейшель ортулуктарже шөлүпкен турганы киприи хамбы-лама Макариосту англи чазак хостаар деп шинтирлээн дээрзин ол дыннаткан, ынчалза-даа оон Кипрже ээп чанарын хоруглаан.

Кипрде национал-хосталгалыг шимчээшкинниң көскү ажылдакчызы — Макариосту хостаарын кызымаа-биле негеп турган Кипрниң болгаш Англияның бодумун хөй-нимтизинин ыйыштыны-биле ол шингирии англи чазак хүлээп алган.

*БОНН. (СЭТА). Сонгу далайның мурнуу кезээнде НАТО-нуң шериг-далай күштериниң командылалын Кукскафенге (Германияның федеративтиг республиказында) тургузар деп НАТО-нуң штаб-квартиразының шинтирлээнининң дугайында Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң дыннадының «Ди вельт» солун март 29-та парлап үндүрген. Баштай чүгле бармын-германн шериг-далай флодунуң иезекгери-биле чечелештирген турар НАТО-нуң ол чепсектиг күштериң командылаарын гитлержи шериг-далай флодунуң офицери чораан бирги чергениң капитаны Цеккерге хүлээткен.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң Сам-Ягодан дыннадып турарын өзугаар алырга, өртек улгадыышкынынга удурланышкынының масс. салыг чыскаалдары Вальпарансо хоорайга март 28-те болган. Чыскаал кылырынга автобустарга чоруурунуң өртээн улгаттырганы чылдак болган.

Чыскаалганнарга удур полицияны чоруткулаан. Чыскаалга киришкеннерниң аразындан хөй кижилерни аар балыглаан.

Кызылдың пионерлер бажыңы. Танцы болгумунуң удуртукчузу, Ида Михайловна Усольцева өөреникчилер Таня Кудринага болгаш Катя Муравшкога «ойнаарак танцы» деп танцыны өөредип тур.

Фото В. Лутковтуу.

Ургларны хайгаарал чокка арттырбаңар

Хамаатыларның хүүла өнчүзүн ол ышкаш социалистиг өнчү хөреңгини өрттен кангалаарының айтырыгларынче бистин чүртүвүстә улуг кичээнгейни салып турар. Чүге дээрге, өрт халап болза, улуг материалдыг когаралды болгаш кижилерге айылыды таварыштырып болур. Оон-биле холбаштыр өртке удур хайгаараалдың органнары өрттүң болу бээрин баш удур болдурбас арганы берип турар, өртке удур чүрүмнарны хамаатылар шынгыы сагыыны дээш бүгү-ле хемчеглерни ап турар.

Өрт хөй кезиинде-ле хамаатыларның бажың ээлериниң, албан-организацияларының ажылдакчыларының боттарының бүрүзү-биле өөскүп үнер. Өрттүң болу бээриниң хөй чылдагааннарынга улуг черни үрүглерниң от-биле кайы хамаан чок аажылап ойнаарындан болу бээр. Чамдык төрелдер үрүглерын бажыңынга хайгаарал чокка арттырып каар, олар отбиле кайы хамаан чок аажылап ээлеэр, оон өрт өөскүп үнер.

Үрүглерниң кижизидилгезинче чогүүр кичээнгейни салбайн турар ада-иелериниң үрүглары төрелдериилеп өөрлап тапкылаар, кылып алган ыяш бөөсүн лары-биле чалыдырар болгаш сереңги, зажигалка (тапкы кыпсыр түскай херексел), даа-биле ойнаар чоруктар-биле өрттү өөскүткеш, боттары безин айылыга таваржы бергилээр.

Чамдык төрелдер печкаларны оттуладырын, самоварларны, керосинкилерин, примустарын, лампаларын болгаш өске-даа түүлерге оттуг кыпсырыпче үрүглерны албадап турар. Үрүглар ындыг ажылдың кылып билбези-биле өрттү үндүрүптер таварыгалар бар. Сөөлүнде болу бээр айылыдың дугайын болдавайн бажыңга оттуулуп каан печка, хып турган примус, керосинка чанында үрүгларының түүлер боттарын каапкаш чоруй бээр таварыгалар эвээш эвес. Ынчаар хайгаарал чок арттырып каан үрүглар ойнап тургаш өлүп каар аргалыг.

Ынчангаш үлетпүрүү болгаш тудугну эргелеп башкарарын эде тургузары-биле холбаштыр эвилелдешкен болгаш автономнуг республиказының, а ол ышкаш крайларның болгаш областарның чер-черде партия болгаш совет органнарының эргелеринде калбартырын айтып турары кайынай сайзырангайжыдар дугайында айтырыгны бүгү улустуң чугаалажып көөрү совет социалистиг тургузуунуң ёзугаар демократизиминиң дугайын чырыткылалдыр хереченлеп турар, ол тургузуунуң байдалдарында улус болза чүүттүн бүгү байлактарының долу эргелиг болгаш кара чаңгыс эзэн болуп, бодунуң ажылагайының болгаш культуразының төгжүдезин удуртукчу болуп шинтирлеп турар. Ылеткелдиң тезистери ажылчы чоннарның эң калбак массаларының медерелинге чедиртинген түрзүн, оларны чугаалажып көөрү ажыл-ишчи характерлиг болуп, чугаалажып турар айтырыгны көөрү наалымзырак болгаш ёзу барымдаалар чоруктап хостуг болуп даап партия организациялары бүгү-ле чүүлдерни кыпыр ужурлуг. Парлалганын органнары—солуннар болгаш журналлар — бүгү улустуң чугаалажып көөрүнүң баштайгы хүннеринден эгелэ ш-ле ажылчы чоннарның санал-арынга ээн улуг черлерни боттарының арминнарынга берген турары, оларның санал-оналын кичээнгейлиг болгаш ээдек көрген турары ковчуг чугула.

Бистин чүртүвүстүң амыдыралынга үндезин өскерилделер эргежок чугула апарган, ам чугула болуушкуннар кылдының турган санында-ла Коммунистиг партия бистин чүртүвүстүң ажылчы чоннарының калбак массаларын, улусту кыйгырып кейген деп ылеткелдиң тезистеринде чугаалап турар. Ол харын черле билдингир, чүге дээрге Коммунистиг партияның бүгү ажыл-чорудулгазы совет улустуң амыдырал-чүрттелгезинден чарылбас болгаш улустуң эрге-ажыктарындан ангыда, улустуң чазагай чорүүнүң болгаш аас-кежиниң дугайында сагыш салышкынындан ангыда, өске эрге-ажыктар партияда чок болгаш түрүп-даа шыдаваас. Ынчангаш үлетпүрүү болгаш тудугну удуртуруп үндезинин-биле эде тургузарының эргежок чугула үези келген болуда партия база дагын улусту кыйгырып, боттандырып күүседирге бистиң социалистиг Төрээн чүртүвүстүң бүгү талалыг хөгжүдезинге чаа аргаларны болгаш кызытаар чок дегемни ажыдыптар саналдарны бүгү улус чугаалажып көөр кыдыр кинрип турар.

(«Правданың» март 31-де мурнуку чүүлү).

Бүгү улустуң чугаалажып көөрүшкүнүнге

(Төнчүзү).

дыг эргелелиң хевири болза улус ажылагайының Чөвүлелдери болуп болур. Эргелелиң ыяшт хевири үүртүлганы шуут бүдүрүлгеже—бүдүрүлгелерже болгаш тудугларже чоокшуладыр, республиказарның, крайларның болгаш областарның совет, партия, ажыл-агый болгаш профэвилел организацияларынга улуг эргелерни бээр, экономиканы хөгжүлер дээш оларның харысаалгазын белдеп, ажылагый тургузуушкунун үүртүрүнче ажылчы чоннарның калбак массаларын улам-на хаара тудар арганы бээр.

Эргелеп башкарарының чаа хевирлериниң дугайында, улус ажыл-агыйының Чөвүлелдериниң тургузуунуң, оларның эргелериниң дугайында, бүдүрүлгенн планнарының херектери эниигидериниң дугайында, бүдүрүлгелериниң болгаш тудугларның материал-техниктиг хандырылгазын организастаарының дугайында айтырыг болуп турар. Үлетпүр бүдүрүлгелерин болгаш тудугларны эргежок чугула чаг эт-биле болгаш материалдар-биле үзүктел чок хандырарын үревес төлээде, эргелеп башкарар чорукту эде организастаарының үезинде продукция хандырылгазының болгаш сайгарылгазының талазыбиле областар аразында тургустунган харылзааларны, ам продукцияны сайгарып ажылдап турар чамдык организацияларны база хевээр артырары чогумчалыг болуру илден-дир.

Республиказарның эргелерин улам ынай кызбартырыкче болгаш ажыл-агыйны эргелеп башкарырынга оларның ролюн төлиеринче тезистерде улуг кичээнгейни салып турар. Эвилелдешкен республиказарның экономиказының болгаш культуразының хөгжүдезинде, үндезин наимналдан ажылчыннарның болгаш түскай эртемнигленнің хөй санныг мергежилиг кадрларын тургузарынга кайгамчык улуг чедимишкиннериниң дугайын хереченлеп турар чурагайларны болгаш фактыларны тезистерде киирип турар. Эргелеп башкарар чорукту эде тургузары-биле холбаштыр эвилелдешкен болгаш автономнуг республиказарның, а ол ышкаш крайларның болгаш областарның чер-черде партия болгаш совет органнарының эргелеринде калбартырын айтып турары кайбир экономиктиг районга экономиканы деминг хөгжүдезиниң айтырыгларын дүрген шинтирлээр арганы бээр. Эвилелдешкен республиказарның эргелерин калбартыры кайгамчык улуг экономиктиг ужур-дүзүлүг болуру-биле чергелештир политика талазы-биле база бирги чергенин ужур-дүзүлүг болур. Ол чорук ленинчи национал политиканы моон сонгаар-даа чайгылыш чок чорударынга. улустарның найыралын улам-на бижыгларынга, чүүттүн бүгү националларының аразынан кадрларны улам-на дүрген өстүрериниң база идиг бээр.

Үлетпүрүү болгаш тудугну эргелеп башкарарының чаа өөрүшкүнүнге ажылчы чоннарның калбак массаларын хандыып киирериниң хереэнге партия организацияларының, ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң, профэвилел болгаш комсомол организацияларының мурнунга туруп келир чаа сорулгаларны тезистерде онзалап демдеглеп турар.

Эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин чарлавышаан, СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели коммунистиг тургузуушкуннуң сорулгаларын чедишкининг шинтирлээриниң херээнге чугула ужур-дүзалыг бо айтырыгны чугаалажып көөрүнге ажылчы чоннарның эң-не калбак массаларының идепкейлиг киржилгезин хандырып тургаш, үлетпүрүү болгаш тудугну башкарарын организастаар чорукту үязы ынай сайзырангайжыдар дугайында айтырыгны будүрүлгелерге, тудугларга, эртем организацияларынга, албан черлерингe, колхозтарга, МТС-терге болгаш совхозтарга, солуннарның болгаш журналдарның арыннарынга чугаалажып көөр чорукту чорударынче партия, совет, ажыл-агый, профэвилел болгаш комсомол организацияларын кыйгырган.

Бүрүне талазы-биле улуг ужур-дүзалыг үлетпүрүү болгаш тудугну эргелеп башкарар чорукту организастаарын улам

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын катап тургузарының болгаш хөгжүдериниң дөртку күрүне чээшкини

1957 чылдың март 24-те Балашово хоорайга болган 15-ки тиражының

НҮҮРТЭЭР ТАБЛИЦАЗЫ

Бүгү разрядтарда серияның болгаш облигацияларның дараазында номерлеринге ойнаашкыннар таварышкан:

Серияларның № №	Облигациялар	Ойнаашкыннарының ыяш-чаагай рублей	Серияларның № №	Облигациялар	Ойнаашкыннарының ыяш-чаагай рублей	Серияларның № №	Облигациялар	Ойнаашкыннарының ыяш-чаагай рублей	Серияларның № №	Облигациялар	Ойнаашкыннарының ыяш-чаагай рублей
060110	1—50	500	064538	021)	1.000	069401	1—50	200	074582	441)	10.000
060113	351)	1.000	064747	1—50	200	069726	331)	1.000	074643	191)	1.000
060199	1—50	200	064748	1—50	500	069887	501)	1.000	075240	111)	1.000
060264	1—50	500	064774	301)	1.000	069963	371)	1.000	075412	351)	10.000
060584	011)	1.000	065210	1—50	500	070021	1—50	500	075688	1—50	200
060641	251)	1.000	065386	181)	1.000	070102	061)	1.000	075740	401)	10.000
060650	1—50	200	065415	241)	50.000	070838	081)	1.000	075854	051)	1.000
060783	071)	1.000	065708	491)	5.000	070839	1—50	500	076114	1—50	500
060811	221)	1.000	065764	261)	1.000	070853	021)	1.000	076316	461)	5.000
061177	301)	1.000	065848	061)	1.000	070902	471)	1.000	076406	501)	1.000
061226	461)	1.000	065967	151)	1.000	071049	411)	1.000	076486	401)	1.000
061274	191)	5.000	065989	321)	1.000	071154	081)	1.000	076627	191)	1.000
061467	1—50	200	066142	131)	1.000	071453	321)	5.000	076632	071)	1.000
061478	131)	1.000	066189	491)	1.000	071548	051)	1.000	076679	211)	1.000
061511	031)	25.000	066276	1—50	200	071583	051)	1.000	076882	1—50	500
061549	1—50	200	066495	411)	1.000	071847	111)	1.000	077244	1—50	500
061837	481)	1.000	066602	1—50	500	071928	011)	5.000	077305	1—50	200
061934	1—50	200	066611	311)	1.000	071973	201)	1.000	077335	081)	1.000
061983	401)	1.000	066944	1—50	500	071989	051)	1.000	077370	411)	1.000
062041	351)	5.000	066945	121)	25.000	072068	171)	1.000	077516	351)	1.000
062146	431)	1.000	066975	1—50	500	072086	031)	10.000	077522	1—50	200
062318	1—50	200	067037	1—50	200	072107	071)	1.000	077552	481)	1.000
062331	1—50	200	067226	241)	1.000	072185	1—50	500	077607	381)	1.000
062396	161)	1.000	067381	1—50	200	072195	111)	1.000	077613	1—50	500
062404	1—50	200	067508	401)	1.000	072371	1—50	500	077726	1—50	500
062466	311)	1.000	067513	211)	1.000	072421	081)	1.000	077750	1—50	200
062595	351)	1.000	067591	261)	1.000	072589	1—50	200	077899	081)	1.000
062651	271)	1.000	067665	181)	1.000	072600	191)	1.000	078244	101)	1.000
062665	041)	1.000	067675	181)	1.000	072641	171)	1.000	078331	261)	1.000
063122	1—50	200	067781	1—50	200	072675	1—25	200	078696	1—50	500
063212	091)	1.000	067825	501)	1.000	072914	201)	1.000	078800	1—50	500
063649	011)	1.000	067837	331)	1.000	072915	031)	5.000	078881	481)	1.000
063732	051)	1.000	067843	291)	1.000	073182	161)	5.000	079349	451)	5.000
063852	371)	1.000	068007	091)	1.000	073533	371)	1.000	079354	121)	10.000
063978	1—50	200	068064	201)	1.000	073599	071)	1.000	079427	1—50	500
064133	401)	1.000	068182	1—50	200	073629	151)	1.000	079434	151)	1.000
064148	481)	1.000	068271	481)	1.000	073696	1—50	500	079463	1—50	200
064210	1—50	200	068470	261)	1.000	073974	1—50	200	079535	021)	1.000
064263	491)	1.000	068527	1—50	200	074101	111)	1.000	079752	181)	1.000
064271	1—50	200	068886	261)	1.000	074399	011)	1.000	079753	301)	1.000
064360	231)	1.000	069200	151)	1.000	074411	091)	5.000	079841	091)	1.000
064499	471)	1.000	069251	1—50	200	074562	101)	1.000	079884	1—50	200

1) Бо серияның облигацияларының арткан 49 дугаарларынга 200—200 рубльдиг ойнаашкыннары таварышкан.

Күрүнеминиң күш-ажылчы ажаалга кассаларының болгаш күрүне чээшкиннериниң область эргелели.

РЕДАБЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторунуң 3—62, редакторунуң оралакчызының, иштики информация киллизининиң — 3—88, харылсаалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал киллизининиң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, кодээ ажыл-агый киллистеринниң 3—68, чагаа киллизининиң база бухгалтериянның 3—65.

ТС—00122

Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧҮРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЯЛЕРИ, ХАТТЫЖЫҢДАР!

1928 чылда уладылетинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957
АПРЕЛЬ
7
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 70 (3782)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Часкы хову ажылдары эгелээн (1 арын).

Үлетпүрүү болгаш тудугну эргелеп башкарарын улам ынай сайзырангайжыдарының хемчеглерин ажылчы чоннар деткип турар (1 арын).

ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловтуң Индонезия Республикаже баар деп турарының дугайында (1 арын).

Львовтуң колхозчуларынга С. М. Буденныйның чагаазы (1 арын).

Тыва автономнуг областың Кызыл районун дүжүрер дугайында РСФСР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Чарлыы (1 арын).

Биче-сол.— Өвүр районнуң мурнакчы херээженнери (2 арын).

Чедерде «Тинилелге» колхозта (2 арын).

П. Киселев.— Өөренир эрге — Октябрьның улуг чаалай алыышкыны (2 арын).

Чаа-чаа чедиишкиннер дээш социалистиг чарышты улам калбартыылыңар! (3 арын).

Быдат Улуг Республикада (4 арын).

Общиналар палатазынга Макиналарның чугаазы (4 арын).

К. Шулуу.— Аныяктарның район фестивалы (4 арын).

ТӨРЭЭН ХООРАЙЫВЫСТЫ УЛАМ-НА ЧААГАЙЖЫДААЛЫҢАР!

Совет улустуң амыдырал-чуртталгазы улам-на чараш, улам-на өөрүшкүлүг болзун дээш бистиң төрээн Коммунистиг партиявыс болгаш Совет чазаавыс бүгү-ле чүүлдерни кылып турар. Чуртталга бажыңнарының, культураның тудугларын, хоорайларның болгаш суурларның чаагайжыдылгазын бистиң чуртувуста калбартып чоруткан чорук совет кижилерниң дугайында партия болгаш чазактың эң улуг сагыш салыышкынының тодаргай илерээшкини болуп турар.

Бистиң төрээн хоорайывысты—Кызыл-ны чаагайжыдаар талазы-биле ыдыынган ажылдар маңаа база чижек болур. Область төвү Кызыл хоорай сөөлгү чылдарның дургузунда танытынмас кылдыр чаартылган. Оон кудумчуларын, сесерликтерин болгаш паркын чаагайжыдар талазы-биле хөй чүүлдер кылдынган. Ленин аттыг болгаш Кочетов аттыг кудумчуларны база Комсомольская кудумчуну асфальтылап кылган. Октябрьскиң кудумчузунга ыяш тарыгазын арбыдадыр чоруткан.

Кызыл хоорайга тудуг талазы-биле хөй чүүлдер сөөлгү чылдарда кылдынган. Бүгүн-бүдүн чаа квартиралар болгаш кудумчулар өзүп турар. Паротурбиналыг электростанциязының, суг дамчыдар хоолайның, сентелге заводунуң болгаш аъш-чемниң өске-даа бүдүрүлгелериниң тудуушкуну амгы үеде хайныышкынныг чорун турар.

Чуртталга бажыңнарының тудуунуң талазы-биле бо чылын хоорайга хөй ажы тарны кылыр. «Тыва тудуг» трестиниң б .гаш областың сентелге конторазы бо чылын ниитизи-биле муң дөрбелчин метр шөлдүг чуртталга бажыңнарын хоорайның ажылчы чоннарынга кылып бөөр хүлээлгелиг. Эргелел организациялары база чуртталганың элээн хөй бажыңнарын тудуп кылыр. Кызыл хоорайның ажылчы чоннары хуузунда боттары бажың тудуп алзын дээш 700 муң рубль, хуузунда бажыңнарын сентеп алзын дээш 500 муң рубль түнүг чөлүлгелерни бүрүне чөпшээреп берген. Чуртталга бажыңнарын тудар планны чедиишкинниг бүүседир чорук бистиң төрээн хоорайывыстың ажылчы чоннарының амыдырал-чуртталгазын улам экижидеринге улуг идиглиг болур.

Хоорайны чаагайжыдар талазы-биле бо чылын кылыр ажылдарның хемчээли дыка улуг. Кызыл хоорайны чаагайжыдарынга 1957 чылда 4 миллион ажыг рубльны чарыгдаар кылдыр планнап көрген. Будумчулар кыдында тротуарларны асфальтылаар, будумчуларны, сесерликтерни болгаш паркты чаагайжыдар талазы-биле хөй ажылдарны кылып чорудары негетинниг турар. Он беш муң дөрбелчин метр хемчээлиг тротуарларны асфальтылаары планда көрдүнген.

Будумчуларны ногаанчыдыр ыяш тарыгар ажыл бистиң хоорайывысты улам чаагайжыдар талазы-биле чугула сорулгаларның бирээзи болуп турар. Бо чылын Кызыл хоорайга 10 муң ажыг ыяштарны, дыка хөй метр хемчээлиг шөлдерге чечектиг тарып олуртар хүлээлгелиг бис. Парктыг болгаш хоорайда сесерликтерни улам сайзырадып чаартыр сорулга бистиң мурнувуста туруп турар. Ол чугула сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээр дээш хоорайның коммунал ажыл-агый черинде сентелге конторазының базазын тургускан. Тарып олуртар чечектерни өстүрер ажыл-агый черин организастаан, тарыар ыяш үрезиннерин өстүрер черин база белеткээн.

Кызыл хоорайны 1957 чылда чаагайжыдарының планын чедиишкинниг боттандырар төлээде организастыг белеткел ажылдарын хоорайның партия, совет, профсоюзтар болгаш комсомол организациялары амыдыралдан эгелеп чорудар ужуглуг. Төрээн хоорайын чаагайжыдарынга чурттакчы бүрүүзүнүң идепкейлиг киржир хүлээлгелиг, ол дээрге бистиң хөй-ниитивистиң патриотчу херээ болур.

Хоорайны чаагайжыдар чугула сорулганы боттандырары коммунал ажыл-агый черинниң дөрт хүлээлгези болуп турбуже, хоорай чаагайжыдыгазынга белеткел ажылдарын ол дыка четпес чорудуп турар. Чаагайжыдыр кылыр черлерниң техниктиг документациязын белеткээр ажылдар саадап турар. Хоорайның коммунал ажыл-агый черинниң шугумунда турар элээн хөй организациялар тудуг ажылдарына хамаарышкан кереэлерни областың тудуг конторазы-биле амга чедир чарып албаннар.

Чаагайжыдыга ажылдарынга хереглээр материалдарның белеткели дыка оожум чорун турар. Цемент, даш болгаш чугайбиле хоорайның коммунал ажыл-агый чери чедир хандыртынып албаан, даш хоорлаар машинаны тургузуп белеткээрни амга чедир доозпаан.

Ам кол сорулга чүдел дизе, хоорайны чаагайжыдарынга белеткел ажылдарынга бар четпестерни дүрген узуткаарында, 1957 чылдың чаагайжыдыга планын чугаа чокка бүүседирин хандырарынче угланган бүгү-ле хемчеглерни амдыгаастан эгелээш ап чорударында болур.

Төрээн хоорайывысты улам-на чаагайжыдары дээш агитация ажылын хоорайның ажылчы чоннарының оргузунга калбартып чорудары партия, профсоюзтар болгаш комсомол организацияларындан негелиниң турар. Будумчуларны, сесерликтерни дүрген чаагайжыдары дээш түс-түе организацияларның, бүдүрүлге черлериниң аразында социалистиг чарышты калбартыры чугула.

Хөй-ниитивиниң күжү-биле хоорайларны, суурларны тудары, оларны чаагайжыдары совет кижилерниң чаагай чанчылы болган. Чаагай сеткилдиң ол чанчылының методун бистер облазывыстың төвү Кызыл хоорайны чаагайжыдарынга калбаа-биле алыглаар ужуглуг бис. Хоорайны чаагайжыдар талазы-биле хөй-ниитивиниң шефтерин организастаары чугула.

Төрээн хоорайывысты дүрген чаагайжыдары — политиктиг чугула херек. Ыанчангаш хоорай чаагайжыдылгазының дугайында айтырыг бистиң бүгү хөй-ниитивистиң кичээнгейиниң төвүнге турар ужуглуг.

Ам час чедип келген. Хоорайның кудумчуларын, шөлдерин, сесерликтерни, парктыг арыг-шевер тургузары дээш демиселл хоорай чаагайжыдылгазының дугайында айтырыг-биле дорт холбаалыг. Кудумчуларда, бажыңнар чоогунда, хөй-ниитивиниң черлеринде бар боктарны аптаар талазы-биле ажылды массалыы-биле ам организастаары коммунал ажыл-агый черинниң ажылдакчыларындан, бүдүрүлге болгаш албан черлериниң удуртукчуларындан, бүрүнеңиң санитария инспекциязындан негетинниң турар.

Районнар төптерин, суурларны чаагайжыдар талазы-биле ажылды чер-черниң партия, совет, профсоюзтар болгаш комсомол организациялары чорудар ужуглуг.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ооңга белек кылдыр Кызыл хоорайны чаагайжыдар чугула херекке идепкейлиг киржири — хоорайның чурттакчы бүрүзүнүң хүнүлүг хүлээлгези. Төрээн хоорайывысты бистиң чурттувустуң чаагайжыдыр туттунган чараш хоорайларының бирээзи кылдыр чоокку үениң иштинде хүүлдураалыңар!

Үлетпүрүү болгаш тудугну эргелеп башкарарын улам ынай сайзырангайжыдарының хемчеглерин ажылчы чоннар деткип турар

Бүгү чоннуң чугаалажып көрүүшкүнү

«Үлетпүрүү болгаш тудугну эргелеп башкарар чорукту организастаарын улам ынай сайзырангайжыдар дугайында» эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин бүгү чоннуң чугаалажып көөрү бүгү чуртта калбарып турар. Ол эң чугула документтиде киргең саналдарны бир үн-биле чүүлдүгүнүп көрбүшаан, тодаргай болган боттуг саналдарны ажылчы чоннар киирип турар.

— Планнаашкынны эң улуу-биле экижидер дугайын эш Хрущевтуң илеткелиниң тезистеринде айтып турар,— деп Москваның «Кадыыр болгаш маска» деп металлургия заводунуң шүткүзүг цехиниң мастери эш Задонский чугаалаан. Ол шын болбас аргажок. Акша-көрөңгини хөй санныг тудугларга быдарадып, тудугнуң хуусааларын сөөдүлүп, күрүне курлавырларының дыка хөй кезиниң ажык чокка чыттырып тургулаан чүүлдерниң биске турганы чажыт чүве эвес. Чижээлээрге, бистиң цехивиске шөй эзилдирип кудар хепти тудуп турар. Бир эвес ону ажыглалга эрте киирген болза кан эзилдиришкинниң бистиң цехивис көвүдеткен турар болгаш ол хептиң өртээ кыска хуусаа иштинде дуглалы бөөр ийик. Ынчалза-даа оон тудуу саадаан. Ындыг практика болбазыл дээш улуе ажыл-агыйның ам тургустунар чөвүлелдери шыңгыысы-биле хайгаарал көөр херек.

Москваның «Калчук» деп заводунуң цехтериниң бирээзиниң ажылчыннарының хуралынга бүдүрүлгениң кол инженери эш Агатов болза, улуе ажыл-агыйының бүгү адырларының хайныышкынныг хөгжүп турарының дугайын чугаалаан. Бүдүрүлгеде продукция бүдүрүлгези база өсүп турар. Автомобиль, хөмүр даш, нефть, чимк болгаш үлетпүрүүң өске-даа адырларында каш катап хөй кыыгларны ам бүдүрүп үндүрүп турар. Ынчалза-даа үлетпүрүү эргелеп башкарарында тургустуна берген артык чүүлдер бүдүрүлгеге моонда болуп турар деп оратор чугаалаан. Чижээлээрге, кыыган чагыг бистиң заводка киреринниң мурнунда, кол резин үлетпүрү, кол химия сайгарылгазы, сайгарылга кылдыы дээш ышкаш үш-дөрт черлерни арткеш, чүгле оон соонда бүдүрүлгенинң план кылдыкшыг киирер турган. Амгы үеде продукция бүдүрүлгенинң планы, материалдыг хандырылының планы болгаш белеп продукцияны сварарының планы боттарының ара-зында ындыг-ла дүгжүлге чок болуп турар. Оон ындыг болуп турарының ужуру болза ол айтырыгларны Химия үлетпүрүүнү министерствозунуң план эргелеги, министерстволуң кол хандырылга черн болгаш министерствонуң кол химия сайгарылгалының черн дээш ышкаш хөй черлер ол айтырыгларны шиитпирлеп турарында. Ол бүгү хереклп Бүрпланга дамчыдыр бөөр деп санадыг мен, ынчалза болза, ажылга будулгаазын болбас деп эш Агатов түнелиниде чугаалаан.

Хабаровск крайның тудугларында, үлетпүр бүдүрүлгелеринде, эртемнин алдан черлеринде эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин улуг ниепкей-биле чугаалажып турар. Хабаровскиниң Кагановнч аттыг машина тудуунуң заводунуң коллективин үлетпүрүг болгаш тудугну удуртуруун эде тургуларын көрүп турар чорукту изин-биле чүүлдүгүнүп көрбүшаан, хөй санныг саналдарны киирип турар. Шахталар быжыглаар чүүлдерни улуг эвес везекгер-биле бүдүрүп турарының уржуунда чеди чартык миллион рубльди завод чыл бүрүүнде ажык чок кыдыр чарыгдап турар деп ол заводтуң коллективи санап көргең. Ындыг-ла чүүлдер хоорайның өске бүдүрүлгелеринде база кестүп турар. Нормаль деп хереклерди специализастатыныган чаңгыс заводка бүдүрүп турган болза күрүнеге дыка ажык-тыг болур ийик. Амурда-Комсомольск хоорайның заводтарынга чедиишкиннии-биле бүдүрүп ап болур каанның чамык хевирлерин крайже Ленинградтан болгаш өскелээ хоорайлардан сөөртүп экжеп турар.

Күрүнениң чугула айтырыгларын шиитпирлээринге ажылчы чоннарның саналын бистиң партияның болгаш чазактың ведии-биле үнелеп көрүп турарын, совет кижилер бодунуң улуг чуртунуң бүрүн эргелиг ээлери болуп турарын эш Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин ынчаан кижи улам улуу-биле бүдүрээр-дир деп «Южная» шахтаның «Донбасс» деп комбайнның машинизи эш Иванников чугаалаан. Ол чорук улам-на эки ажылдарынче бистн сорук киирип турар. Бистин шахтавыс күрүне планын ажыр күүседип турар, кварталын онаалгазындан ажыр 16 муң тонна хире антрацитти берген бис. Ынчалза-даа шахтада болгаш бүгү-ле хөмүр даш үлетпүрүнде үдуртуганның четпестерин узутпаан турар болза, хөмүр даштың улам хөй-биле калып ап, оон бетүзезин кудуладып болур бис.

Түс черниң байдалдарын четпес билир болганы-биле ында эвес кыдынган планнаашкын улус ажыл-агыйынга кандыг богаралды чедирип болур дугайында бистиң бүдүрүлгевис чижек болуп болур деп ол-да шахтаның начальниги эш Воблый чугаалаан. Хөмүр даштың хөй-хөй бүдүрүлгелерин болгаш дагжыларның суурларын Москвада болгаш Грузияда турун турар организациялар телевизил кылып турар. Оларның талазакчылери бистс чүгле орук аай чоргулаар. Бистиң шахтавысты база ындыг янзы телевизээн. Шахтаны хонукта 1670 тонна хөмүр даш казар кылдыр санаан турган, ынчаларга каш чыдарның иштинде ол телевизээн күчүң бүүн чартык катап ажырыпкаш, ам хонукта 3 муң хире тонна антрацитти ап турар апарган бис. Оон түнелиниде хөмүр даш казарын саалалын турар хөй-хөй четпестер бисте тыптып келген. Шахтаның кедүрер механизмнериниң болгаш чер иштининң транспортунуң күчүзү эвээш болганы илерээн. Үлетпүрүг улуутуруун өүс-түс черлерге экижидери ындыг алдаглалдарды чайгаарынга дүгээлээр.

Үлетпүрүү болгаш тудугну улам ынай хөгжүдүрининг эң чугула айтырыгларын бүгү чон-биле кады чугаалажып көөр деп партияның болгаш чазактың шиитпирлээрнин Одессаның машина тудугчулары сеткил ханып демдеглеп турарлар. Олар боттарының санал-оналдарын база чугаалап турарлар. Планнаашкынның, хандырылганың талазында четпестер болган ол хереклп ведомстволар зайы-биле кызыы көөр чорук күрүнеге кандыг котаралды таварыштырары бистиң бүдүрүлгевистиң чижээнден көстүп турар деп Октябрь революциязы аттыг көдээ ажыл-агый машиназы бүдүрелининг заводунуң материал-техниктиг хандырылга киллнининг начальниги чугаалаан. Метиз деп херекселди бүдүрелинге металлды Челябинскиден ап турар бис, ынчаларга биске оортан каш катап чоок болуп турар Сталино хоорайдан ол-да ышкаш металл-биле бисти хандырып болур. Одессада 15 дваранылга бүдүрүлгелери бар, ол хирезинде-ле тускай хептерни Львовтан биске сөөртүп экжеп турар.

Партияның болгаш чазактың саналдазыны амыдыралды болу негеп келгени — үлетпүрүү удуртур талазы-биле үнелеп оскерилгелер болза, чурттуң күралварларын улам боттуу-биле ажыттаарынга, совет экономиканың чаа кедүрүүшкүнүнге иликшинни бөөр деп чурттуң бүгү-ле бүдүрүлгелеринде ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар бүдүрелин илерелп турарлар.

(СЭТА).

ТУДУГЖУЛАРНЫҢ СӨЗҮ

«Үлетпүрүү болгаш тудугну эргелеп башкарар чорукту организастаарын улам ынай сайзырангайжыдар дугайында» эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин «Тыва тудуг» трестиниң тудуг участоктарында, объектилеринде, цехтеринде болгаш бригадаларында таныжып, чугаалажып турар. Тезистерде айыткан эде тургузуушкунну тудугжулар чаңгыс үнбиле чүүлдүгүнүп деткип турар болгаш ажылчы чоннар дугайында партияның база бир чаа сагыш салыышкынынга харыы кылдыр күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин хүлээнип ап турарлар.

Тудуг бригадири эш Манаков тудугжуларның хуралынга сөс ап чүве чугаалаш мынча дээн:—ол эде тургузуушкунунуң түнелиниде тудугларга бедик мергежилдиг тускай әртемниглер келир, ынчаарда улуутулганың эжижири чугаажок, ол ышкаш мурнакчы дүржүлганы нептередиринге артык таарычалыг байдалдарның тургустунары чайлаш чок.

— Улус ажыл-агыйының Чөвүлелдерин тургузары область, район болгаш хоорай бүрүзүнүң иштики курлавырларын дээре ажыглаарынга дүүлээр. Партия болгаш чазактың көрүп турары ол чугула чаа хемчеглер амыдырала чедиишкинниг боттанзын дээш тудугжулар бистерден хамааржып турар бүгү-ле ажылдарны эрестиг күүседир бис—деп, хлеб заводунуң тудуунуң техник-прорабы эш А. Сороко чугаалаан.

Ийнги тудуг участогунуң начальниги эш Ю. Трещенко бодунуң чугаазынга:—бистиң хоорайывыста элээн каш тудуг организациялары бар, ынчаларга ол организацияларда ажылдың төлевирин шупту анча-аңты чорудуп турары чажыт эвес. Чижээ, тудуг трестиниде ийи катап чурттатга бажыңының одалга херекселин эптеп кылыры 2500 рубль өртектиг турза, а облпотребсоюзта 11000 рубль болуп турар. Ону ажыглап алгаш тудуг трестиниң эптекчилери боттарының хүндүскү ажылдаар шактарында орта ажыл кылбайн, харын хөй акша сүрүп, облпотребсоюзта барып эптелге кылып ажылдал турар чүүлдер бар апарган. Бо чорук трестиниң бүдүрүлге ажылынга шаптыктыг болуп турары тодаргай. Ынчаларга облпотребсоюзтуң тудуг конторазында транспортёрлар, довурак ховдар хереклселдер дээн ышкаш өске-даа чүүл бүрүзүнүң чаа техника ажыглал чок аңаа чыдырда, а тудуг трестизинде ол чүүлдер чедиишпейн турар. Тудуг ажылдарын чорудуп турар бүгү организацияларны төлевизилер-биле хандырар хүлээлгелиг тускай төлевизил организациязы хоорайда бар турбуже, а облпотребсоюзтуң бодунда база төлевизил бюрозу бар болуп турар. Бистиң хоорайывыста ол хөй санныг тудуг организацияларын каттыштырып болур арга турган. Ындыг организацияларны чаңгыс аай кылдыр каттыштырар чорук ажыктыг боордан башка, черле хоралыг эвес. Ынчаарда харын ажыл шынарлыг болур болган тудугжуларга хөй-хөй тускай әртемниглер ажыглаар апаар — деп, чугаалаан.

ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловтуң Индонезия Республикаже баар деп турарының дугайында

Индонезия Республиканың президентизи Сукарно 1956 чылда Совет Эвилелинге чорун тургаш, ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловту Индонезияга баарын чалаан. Ол чалаашкынынга өөрүшкү-биле хүлээп алган турган.

ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошилов Индонезияга кажан чеде бээринниң дугайын президент Сукарно айтырарга, Кыдатка чоранының соонда Индонезия Республикага бо чылдың майда чеде бээринге белеп мен деп Джакартада совет элчин чергн дамчыштыр К. Е. Ворошилов дыннаткан.

Тыва автономнуг областың Кызыл районун дүжүрер дугайында

РСФСР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

РСФСР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң доктаадыры болза:

Тыва автономнуг областың Кызыл районун дүжүргеш, оон девискээрин Каа-Хем, Бии-Хем, Улуг-Хем болгаш Таңды районнарынга составынга бээр.

РСФСР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Даргазы М. ТАРАСОВ.
РСФСР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң секретары И. ЗИМИН.

1957 чылдың март 28.

Часкы хову ажылдары эгелээн

ТЭЭЛИ. (Телефон-биле). Бай-Тайга районнуң колхозтарында часкы хову ажылы эгелээн. Молотов аттыг колхоз (даргазы эш Адыгбай) тарылгага белеткелдерин чогуур ойунде организастыг дооскан, а МТС-тиң 4 тракторларыг механизаторлары база чеде берген турган.

Апрельдиң баштайгы чылыг хүннери колхозтуң шөлдеринде демниг күш-ажылды хайныктырган. Тараажыларны бедик дүжүт дээш демиселче организастаарын хову ажылының бригадири эш Содунам эки чорудуп турар. СЭКП райкомунуң ажылдакчызы эш Кунданның редакцияга дыннатканы болза:

— Молотов аттыг колхоз апрельдиң 5-ке чедир 300 гектарның шыгын базырып илиртээн. Кызыл-Хараганда ажылдап белеткээн шөлдерде арбайны чажып тарыыры база ягелей берген. Колхозчу тараажыларның механизаторлар-биле демниг күш-ажылы «Мурнакчы» колхозта база калбарып турар.

«Мурнакчыда» (баштаар черинин даргазы эш Кудурукпай) тараа культураларының шөлү эртken чылдынган 237 гектарга өзер азы бо чылын 1044 гектар болур. Тарылганы 8 ажыл хүннеринде шыңарлыг доозары дээш ажылдар организастыг эгелээн, ында 6 тракторлар барган, ыска үеде 400 ажыг гектарның шыгын базырып илиртээн.

КЫЗЫЛ-ЧЫРАА. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районда Ленин аттыг колхозтуң шөлдеринде часкы хову ажылы апрельдиң 5-те эгелээн. Хүннүң нийги чартынында 2 тракторлар 32 гектарның шыгын базырып илиртээн. Колхоз даргазы эш Дүдераашын редакцияга дыннатканы болза:

— Чадаана МТС-тиң чорудуп бергеш тракторлар апрельдиң 6-да хову ажылынче шупту кирипкеп: илиртээшкинде 4 тракторлар, бирээзи культивастап, база бир трактор дискалап эгелээн. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ооңга уткуштур калбарган социалистиг чарыш тараажыларны күш-ажылче улам сорук киирип турар.

Колхозтуң тудугларынга

Өвүр районнуң «Совет Тываның бең чылы» колхоз бо чылын культура амыдыралдың 5, чуртталганың 25 бажыңнарын кылыр планныг. Анаа 1800 кубометр тудуг ыяшы херек, а ам белеткээни 1895 кубометр.

Ол ыяш-биле 100 инекке, 2400 хойга кажаалларны болгаш уруглар яслизин база тудар. Амгы үеде тудуг шөлдеринде күш-ажыл калбаргаш.

Львовтуң колхозчуларынга С. М. Буденныйның чагаазы

ЛЬВОВ. (СЭТА). Краснен районнуң Безброды деп суурунуң Буденный аттыг колхозу бирги аътты армиянның 1920 чылда олап эртken черинде турун турар. Хоочун чурттакчыларның аразында ол үттүндурбас хүннериниң хереченлери болур кижилер хөй бар болуп турар. Ам, Улуг Октябрьның 40 чыл ооңга белеткеди холбаштыр, Василий Сыкь, Иван Вовкун болгаш өске-даа чаңгыс чер чурттуглар аныяктар-биле чугаалажышкынар кылып тургаш, бөрттеринде кызыл сылдыстарлыг, хосталганың болгаш аскежиктиң баштайгы дыңнадыкчылары кижилерни Барының Украинаның черлеринге кандыг янзы-биле бир-ле дугаар көргенин, боттарының хостакчылары—Бирги аътты шеригниң дайынчыларынга тараачыннар канчаар ужуражып турганың чугаалап берип турарлар.

Ол көдээ ажыл-агый артелиниң ажыышчылери чоокта чаа Совет Эвилелиниң Маршалы С. М. Буденныйга чагаа чорутканнар, ол чагаада болза артельдиң күжүнүң улгадып турарын, хөй адырлыг ажыл-агыйны хөгжүдүп турарын, Төрээн чурттуң алдарлыг ооңга ванды утказылган белеткеп турарын чугаалап турарлар.

«Вильна Украина» деп область солуну С. М. Буденныйның харыы чагаазын парлап үндүрген. Ол чагаада маршал болза байыр чедиргенниң чылыг сөстери дээш колхозчуларга четиргенин илередип, Бирги аътты шеригниң төөгүзүнүң дугайын, күш-ажылчы чоннуң өөрүшкүзү дээш коргуш чогу-биле демисежин турган оон дайынчыларының эрес-маадырлыг чоруктарының дугайын чугаалап турар.

Бодунуң чагаазын С. М. Буденный дараазында сөстер-биле дооскан:

«Эргим аштер! Эрес-маадырлыг эртken үеним дугайында болумнуң чугаазынга төндүрүп тура, амгы үеним дугайында силерним-биле кады өөрүп, кайгамчыктыг келир үеним дугайын бодап тур мен. Силерге болгаш Львовтуң черинин бүгү-ле ажылчы чоннарынга күш-ажыл талазыбиле чаа-чаа чедиишкиннерни, бистиң улуг Төрээн чуртувустуң чаагай чорун дээш чаа-чаа чедиишкиннерни күзеп тур мен».

Кызыл районну дүжүргени

Бо чылдың апрельдиң 5-те СЭКП-ниң Кызыл райкомунуң дөрткү пленуму бажы ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл район Соведининиң ийнги сессизизы болуп эртken. Оларның кайызынга-даа «Тыва автономнуг областың Кызыл районун дүжүрер дугайында РСФСР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Чарлыын» бажа ол дугайында СЭКП Тыва обкомунуң бирозунун болгаш облүүскомунуң шиитпирин чугаалаткан. Пленум-даа, сессия-даа районну дүжүрер дугайында Чарлыкты болгаш шиитпирни чаңгыс үн-биле деткээн.

Районнуң девискээринге турган колхозтар болгаш көдээ Советтер географтыг туружунуң таарычалыг байдалының аайыбиле долгандыр турар дөрт районнарга хуваатынган.

Бөк-Тей көдээ Советти болгаш «Совет Тыва» колхозту — Каа-Хем районнуң, Чедер көдээ Советти болгаш «Тинилелге» колхозту — Таңды районнуң, Баян-Кол көдээ Советти болгаш Сталин аттыг, «Х улуг хурал» колхозтарны — Улуг-Хем районнуң, Кара-Хаак көдээ Советти болгаш «СЭКП-ниң XX съездизин» колхозту база Эәрбек көдээ Советтиң Эәрбекче талазын, ында «ТАРН XII съездизин» колхозту — Бии-Хем районнуң составынга киирер деп шиитпирлээн.

«Баян-Хем» колхоз оон мурнунда-ла Бии-Хем районнуң «Тинилелге» колхозунга каттыжа бергени-биле холбаштыр Сесерлиг көдээ Совет дүжер апаар болгаш оон бүгү девискээри Бии-Хем районнуң Алдыы-Өөк көдээ Соведиңе хамаарлыг бээр. «Бай-Булун» колхозту Таңды районнуң составынга киирер.

Элегес-Аксының хөмүр даш шахтазы болгаш Чедер курорт Кызыл хоорай Соведининиң чагыргазынга киирер.

Кызыл МТС дүжер, оон бүгү техниказы болгаш кадрлары үстүнде ады үнген районнарга хуваатынар.

Кызыл районнуң колхозтарын, көдээ Советтерин, школаларын болгаш культура чырыдыышкын албан черлерин ады үнген районнарга түс-түс хүлээдип бээрининг ажылдарын түскай комиссия боттандырып өгелээн.

Өвүр районнуң мурнакчы херээженнери

Өвүр районнуң херээженнери районнуң ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң херээвес идепкейлиг киржип турар. Белхозтарны организас-ажыл-агый талазыбиле улам-на быжыглаар дээш колхозчу херээженнер түлүгүн, маң болгаш хову ажыдарынга ор колхозчулар-биле кадыг калбаа-биле ажылдап, эът, сүт, дүв бүдүрерин ковудээш турарлар.

Эрткен ажыл-агый чылының түнелиндe боттарынга быжыглаан сагар инек бүрүзүнден муң ажыг кг сүттүг саатан сааначылар Маннаа, Ханмаажа, Севен, Дарбет оларның аттары районнуң бүгү колхозчуларынга билдингир апарган.

Бо ажыл-агый чылының эгезинде сүт саалдазының эки түнелдерин көргүзүп турар сааначыларның саны өскен. Чижөө, область Советиниң депутады «Совет Тываның 5 чылы» колхозтуң сааначызы Янзоо Дизитша болуула быжыглаан инектериниң бирээзинде-не 5 айларның иштинде оргумма-биле 440 кг ажыг сүттүг, «Коммунизмче орук» колхозтуң сааначызы Дарый—359 кг сүттүг саатаннар. Ол ышкаш сүт саалдазының бүдүрүлгези, бо ажыл-агый чылының түнелиндe 1200 кг ажыг сүттүг сааның хүлээнген сааначылар районнуң колхозтарында хөй.

«Коммунизмче орук» колхозтуң херээженнеринден М. Багбыдай эрткен чылын төрээн 308 хойнан 331 хураганнарны, М. Донпак 309 өшкүден 344 анайларны өстүргензер. Ол-на колхозта С. Бичедей бо чылын төрээн 250 ажыг хойнуң, М. Сувак 100 ажыг хойнуң хураганнарын бүрүн алган. «Кызыл тук» колхозта хойжу О. Долума, инек кадарчызы М. Сүрүнмаа олар төрээн малның чаш төлүн база-на менди ап турарлар.

«Торгалыг» колхозтуң хойжузу М. Донпак 270 ажыг баш хойларның хураганнарын менди ап, хой бүрүзүнден 2 кг дүктү кыргып алырын, ол-на колхозта мериноос хураган кадарчызы Т. Уйнук хураган бүрүзүнден 3 кг дүктү, өшкү кадарчызы Анай-Хаак 291 өшкүден 300 анайларны өстүрүп, өшкү бүрүзүнден 350 грамм чөөктү кыргып алырын Октябрьның 40 чылына уткуштур хүлээвеген.

Колхозчу ореглерин шуптузуп суурхулар херекке херээженнер база идепкейлиг киржип турар. «Кызыл тук» колхозта Ооржак-кыс, «Торгалыг» колхозта З. Карына, «Коммунизмче орук» колхозта Бертик-оол олар түүгүт ажылының нормазын хүн бүрүде 125—150 хуу күүседип турарлар.

Ажылчы чоннарның культурлуг деңнелии белиргеринге, оларның кадыкшылыг кампазарынга ак-сеткилиг ажылдап турар эмчи ажылакчызы Тумаковнаны («Торгалыг» колхозта), Хандагайты оргумак школаның башкызы Д. Семис-оолуң аттары районда билдингир. Чөөкта чаа болуп эрткен сонгуулалар хүнүнде эштер Семис-оол, Тумакова олар район Советиниң депутаттарынга сонгутсаннар.

Не херээженнериниң бүдүрүлге ажылынга киржишкинин хамыдар арганы берип турар ыелиер «Торгалыг» болгаш «Кызыл тук» колхозтарда тургусгунгулаан, инда колхозчуларның үргүлериң доктаамал кижизидип турар.

Ынчалза-даа районнуң улуг колхозтары болур «Коммунизмче орук», «Совет Тываның 5 чылы» колхозтарда ыелиерниң амга чедир чок болуп турары ол колхозтарның үдүртүкчүларының четпес ажылын хереченип турар. Ыели түлүүшкүнүнче болгаш ниитиниң чүвар бажыңының түлүүшкүнүнче ады үнген колхозтарның баштаар черлери (дарталары эштер Шаалы, Чамбал-оол) сагыш салып өйү ам келген.

Херээжен чонның ортузунга партийжи-политиктиг ажылды күштелдирер, ниитиниң бүдүрүлгезинге херээженнерни улам-на хандыдар херекке колхозтарга, бүтүрүге, албан организас черлеринде херээженнер чөвүлелдери улуг роллуу ойнап турар. Ылангыя «Совет Тываның 5 чылы» колхозта херээженнер чөвүлели ында партия организациязының үдүртүлгазы-биле эки ажылдап келген. Ол чөвүлел колхозчу херээженнериниң ниити хүралдарын доктаамал чылдырып, херээженнериниң ортузунга түскай лекция, беседаларны чоруглуп турар.

Ол ышкаш «Кызыл тук» колхозта партия организациязы херээженнер чөвүлелиниң ажылын база-ла багай өвөс үдүртүп турар. Чөөкта чаа ол колхозтарда херээженнер чөвүлелдериниң сонгуулалыг хүралгары болган, ол хүралдарда херээженнер ортузунга ажыл чорудар шырак билигиг эштерни сонгуп тургусхулаан.

Оон-биле чергелештир херээженнер ортузунга чорудар ажылчы СЭКП райкомунуң бюрозу болгаш чамдык парторганизациялар ам-даа эки үдүртпейн турарыңайтыры чугула. Ылангыя «Коммунизмче орук», «Торгалыг» колхозтарда партия организациялары херээженнер чөвүлелдериниң сонгуулаарлыг хүралдарын мынчага чедир чыылдырбаанар, колхозчу херээженнер ортузунда лекциялар, беседалар чорутунмайн турар.

Сорулга болза, партияның XX съезжиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырып, 1957 чылда районнуң мурнунда тургустунган планныг онаалгаларны долдур болгаш ажыр күүседир дээш Октябрьның Улуг революциязының 40 чылына алдар болдурган бүгү улустуң социалистиг чарыжынга херээженнерни улам-на калбаа-биле киришпиреры болур.

Р. БИЧЕ-КЫС.

СЭКП Өвүр райкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар кидиниинди эргелекчизи.

Тарылгага киреринге белен

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Телефон-биле). Кызыл-Мажалык МТС-тиң эш Куулар Начың удуртқан трактор бригадазы Барыын-Хемчик районнуң «Комсомол 30 чылы» колхозунуң тарылга шөлүнде чеде берген. Чөөкта чаа хову бригадазында колхозчулар-биле трактористериниң каттышкан хуралы болган. Олар бо чылдың часкы тарылгазын 8 ажыл хүнүнде доозар деп шиитпирлээннер.

Колхозтуң хову бригадазында 46 кижи бар. Олардың иштиндеи 26 кижи тарылга шөлүнүң хараганнарын туруп, 50 гектар черниң асталгазын доозкан. Тарылга шөлүнче 240 тонна өдекти сөөртккен. Ол ажылга эштер Маадыр-оол, Кушкаш-оол олар эң-не идепкейлиг киришкеннер.

Колхозтуң партия организациязы хову бригадазында 12 агитаторларны тургускан. Бригада ам тарылгаже кириптеринге бүрүн белеткетинген.

• • •

Сүт-Хөл районнуң «Сталинчы орук» колхозунуң тараажылары Октябрьның 40 чыл ойнга уткуштур алган хүзелгезин амыдырал кырынга чедирикшиннир күүседип турар. Тараа культураларының 190 тонна үрезинин арыглаап ам хораннаарын эгелээн.

Келир чылдың дүжүдүнге ажылдаар кыылгастыг 750 гектар күр черге ан эки шынарлыг түскай үрезинии чаштыраар. Сүтгарылга бугаларының дээрүнге довурак төп, шаштылаар талазы-биле хемчеглерни багай эвес чоруткан.

Көлээ ажыл-агый чепсек-керекселдеринден 14 анцазын, 27 илинр, 20 аттың бүрүн хереклеерин болгаш үрелин сөөртүрүнге хереглээр чүүлдерни бүрүн сентеп, ажылгалга киирген.

М. ЧАРТАК-ХУНА.

Малчынның күш-ажылы

БЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. («Шынның коро.). Коммунист Анчыт Барыын-Хемчик районда «Ленин оруу» колхозтуң хой кадарчызында ам чедп чыл болган. Ниитиниң малын өстүрүп, продуктулуун белдери дээш оон ак-сеткилдиг күш-ажылын колхоз баштаар черн үнелеп турар.

Сөөлүг чылларда эш Анчыт өшкү кадарчызында ажылдап турар. Бызыл-Тайгада кыштаанда эрткен чылын 2 кажаанны ол боду кылып алган. Оон коданында бо чылын төрүүр 340 өшкүлер бар. Сөөлүг хүннерде төрээн 120 өшкүлериниң 122 анайларын бүрүн камгалап алган.

С. КОМБУЙ-ООЛ.

Байырлалга белек кылдыр

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң малчыннары Улуг Октябрьның 40 чыл ойнга чедирикшиннир ужуражыр дээш түс-түс хүзелгелерни алган ажылдап турарлар. Хойжу С. Делбиңде төрүүр 351 каракуль хойлардан 93 хой төрээн, оларның хураганнары менди доругуп турар.

Малчыннар Балзан, Даяр-оол, Делбиң олар төрүттүнген хураган бүрүзүн менди доруктуруп, хойдан 1,6 кг дүктү кыргып алырын хүлээнгиннер.

Оон-биле чергелештир хойжу Даяр-оол 350 хой кирер кажаанны байырлал бетинде тулуп ажылгалга киирер дээш ыяшын белеткээш, түдүг кылыр черинде дүжүрүп алган.

М. САЛЧАК.

Комсомол организациязының ажылын экижидер

Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг колхозу сөөлүг үеде организас ажыл-агый талазы-биле элээн быжыккан, оон ниити оргузазы чыл бүрүде-ле улгадып турар. Эрткен ажыл-агый чылының түнелиндe ол колхоз миллионер болган. Колхозтуң шак ындыг чедирикшиннерлиг болурунга комсомолчуларның болгаш аныяктарның улуг киржилгелии билдингир.

Ынчалза-даа ол колхозтуң комсомол организациязының ажылы сөөлүг үеде дыка улуг четпестерлиг болуп турар. Инда 40 хире комсомолчулар, 20 ажыг аныяктар бар. Комсомол организациязының секретары эш Сюр-оол болгаш бюро кежигүннери комсомолчуларның кайгамчыда ажылдап турарын барык биле бес, сөөлүг дерт айлар дургузунда комсомолчуларның хүралын чаңгыс-даа удаа чыыдырбаан, районнуң комсомол комитединиң сөөлүг район конференциязының үдүртүлгезин шиитпирлерин бешин комсомолчуларга таныштырбаан, комсомолчулар болгаш аныяктар политиктиг өөредилгениң каңгыг-даа хевиринде хаара туттунмаан. Ылангыя дыка хөй аныяктар бижикти багай билир болуп турда-ла, бижик өөредилгезиниң болгүнери бешин организастатынмаан.

Комсомол организациязы шак ынчаар четпес ажылдап турда, инда партия организациязы (секретары Канчыыр-оол) кандыг-даа хемчег албайн, ону аңаа-ла көрүп эрттирип турар. Партия кежигүннериниң ниити хүралынга комсомол организациязының ажылының дугайын чугаалаштырарын-даа сонуургаваан.

ВЛКСМ райкому (секретарылары Петров, Краснощекова) районнуң мырынай-ла төвүнде турар колхозтуң комсомол организациязын бешин удуртпайн турары мырынай-ла алдентиг.

А. ТОГУТ-ООЛ.

Малчыннарга солуннар келбейн турар

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозтуң Аныяк-Чыргакыда болгаш Дагыр-Шомнде малчыннары колхоз төвүнден дыка ырак черлерде чурттап турар. Малчыннар барык шуптузу «Шын», «Тываның аныяктары» болгаш «Ленинчи орук» солуннарны чагыдып алган. Олар боттарының чагыдып алган солуннарын номчуур хамаанчок, харын көрбейн турар.

Молдурга кадарчызы эш Маспык бодуның чагыткан «Шын» солуунулаан чыл эгезинден бээр мартның төнчүзүнге чедир чүгле 13 номерлерни алган, оон өскелери канчап-даа барганы билдинмес. Колхозтуң солун тарадыкчызы Манчын-оол конгчуг харынсалга чок ажылдап турар. Чагыкчыларның солуннарын чорумал кижилерге берип каарга, ол кижилер боттарының аян-чөөрүүн кылып аалдар кезии чораап бир аалга үүтүп каар ийикпе азы шүүт чидирер чүүлдер хөй удаа таваражып турар. Ол ышкаш чонның чагаа харылзаазын база-ла шак ындыг янзылыг хаамыдалга чок тарадып турар.

Чонның чагыткан солуннарын болгаш чагаа харылзаазын шак ындыг харынсалга чок тарадып турар чөрүктүң бүрүүлүгларынга чөгүүр харынсалганы хүлээткеш, бо ажылды чүрүмчүдары хамаарышкан организацияларындан негетиниин турар.

К. ШАҢГЫР-ООЛ.

Чедерде „Тиилелге“ колхозта

Хойжунуң аалында

Куулар Чываа колхозтуң шөлүн малын ам 8 чыл ажыг үениң дүргузунда малдап турар.— Колхозчу амыдыралыг Тываның кешкүн амыдыралыг малчын арагларынга аас-кежиниинің чыыртыкылыг оруун ажыткан.—Амыдырал-даа экижээн, ажылдаары, чүрттээры-даа хөлүг апарган — деп Куулар ирей чугаалап турар.

60 хар чөөкпүлеп, назы-дөгүй бергеи хирезинде Куулар ирейниң ажыл-ишке кежээ, эрес каштагайын улус магадап чугаалажыр, «Тиилелге» колхоз организастатыгының баштайгы хүннеринден эгелээш-ле ол колхозтуң шөлүн малын малдап эгелээн. Бо аразында кыштаг-кажаа, сиген-шырбыкы челиишпестей бээр, чамдыкта хар-чам үлгадып, мал одары үстү бээр, кандыг бергелер түрбаан даяр, ынчалзында дүргүлгалыг хойжу бүгү-ле бергелерни ажып эртип келген.

516 төрүүр хойлардан эрткен ажыл-агый чылында 546 хураганнарны менди камгалап алган болгаш бир баш хой бүрүзүнден 2.100 грамм дүктү кыргып алган. Оон-биле кады колхозчунуң хүүрүүда ажык-оруглагы база өзүп турар. Куулар Чываа бодунуң кадайы-биле ийилээ эрткен чылын 5572 акшаны болгаш 4 тонна 208 кг тараны күш-хүнүнүң ажынга алганнар. Оон аңгыда немелде төлевирге 65 кг аътты база алган.

Бо чылын колхозтуң мал одарынга хар дыка улуг дүшкен. Удаа-дараа улуг шуурганнар болуп турганындан одар үстүп, малды кыштан менди чыл ажырарынга бергелээшкиннинг байдалдар таварышпл турган. Ынчалза-даа дүржүлгалыг хойжу чүттүң ол чайлаш чок болу бээр хире айыылындан ниитиниң малын кампгалап ап шыдаан. Күжү арган, боозу үлгады берген болгаш чаа төрээн хойларны тургузу азырапга тургускушаан, хой одарларының харын эжер, далбыйлаар артагларны ажыглаан.

Куулар Чывазының кадазында хойлары ам кижин-не оолдан эгелээн. Баштай төрээн 172 хойларындан 192 хураганнарны алган болгаш менди доруктуруп турар. Чывазының кадазында хойларны эрткен чылын мериноос уксазының кошкарлары-биле тарып ээлиштирген, ол чорук кадарчының манап турганы эки түнелдэ берген, хураганнарның хөй нуруузу мериноостар болган.

Тарып эдериштирген хойлар харугга оолдан эгелээн, ынчангаш хойжунуң малында бо хүннер ян-не дүргүзээвинат. Дүне дежурныйларынга болгаш чаш хураганнарны ажаарынга дүзалажыры-биле колхоз баштаар черн 2 кижини немей чоруткан.

Чурукта: Куулар Чываа болгаш оон кадазы өшкү-саар хураганнары биле.

Колхөзтуң теве малы өзүп турар

Колхозка 1948 чылда 29 теведер турган. Бо аразында колхозтуң теве малы 68 бишка чедир өскен.

Теве малдың баш саның өстүрүнге дыка ур шаг-уе негетинер. Теве 2 чыл болгаш, чамдыкта 3-даа чыл болгаш бир болгаш төрүүр. Чаа төрээн теве оглу ажок суларгай, кошкак болур. Ону ажаап өстүрүнге дыка улуг мергежил болгаш күш негетинер.

Колхозтуң теве малдакчызы эш Сергей Яндараа бодунуң ол ажылынга дыка мергежээн. Оон ажаалгазында тевелер ам кидин-не оолдан эгелээн. Баштай төрээн 8 тевелерниң бодаганнары бүрүн камгалап алдынган. Октябрьның 40 чыл ойнуң алдарлыг байырлалынга белек болдуруп, бүгү төрүүр тевелериниң бодаганнарын бүрүн камгалап алырын болгаш теве малдан алыр оруглганы ажыр күүседирнин эш Яндараа хүлээнип турар.

Чурукта: С. Яндараа бодунуң доруктур азырап турар бодаганы-биле.

Хойжу Ч. К. Бугалдай

Чурукта: Ч. К. Бугалдай.

Бугалдай Чөлдак Кодур-ооловна область база бир сураглыг хойжуларның бирээзи. Эрткен 1956 ажыл-агый чылында 360 төрүүр хойларындан 412 хураганнарны алган болгаш менди доруктурган. Бир баш хой бүрүзүнден 2 килограмм 170 грамм дүктү кыргырын чедип алган.

Бугалдайның кадазында хойлары бо хүннерде кидин-не оолдан эгелээн. Баштай төрээн 130 хойларындан 142 хураганнарны бүрүн камгалап алган.

Улуг Октябрьның 40 чыл болуп алдарлыг байырлалынга белек болдуруп 567 төрүүр хойларындан 640 хураганнарны ап, менди доруктурарын, база хой бүрүзүнден 2,5 кг дүктү кыргып алырын хойжу эш Бугалдай хүлээнген.

С. КҮЖҮГЕТ.

ОКТЯБРЬНЫҢ 40 ЧЫЛ ОЮНГА УТКУШТУР

Өөренир эрге—Октябрьның улуг чаалап алыышкыны

Совет улус болгаш улус демократиязының чурттарының ажыл-чоннары база бүгү-ле депшилгелиг кижи төрелгеген 1957 чылдың күзүүнде Октябрьның социалистиг Хөлүг революциязының дүрген-дөгерелинде өөредилгелиг ажыл-агыйларын ооң деңгелеп эртиперн-биле белеткеп турааралар.

Октябрьның социалистиг революциязы кижи төрелгеттинин төөгүзүнге чаа үени ажыттаан. Октябрь революциязының тиилээнинин соонда Коммунистиг партияның үдүртүлгазы-биле бистиң чуртувуска социалистиг тургузуушкунуун талазы-биле канчаар-даа ажок улуг ажыдар калбаргаан. Совет эрге-чагыргазының чылдарында бистиң чуртувуска ёзулуг культураның революциязын боттандырган. Оон түнелиниде чонның калбак кезектерни улуг чырыдышкынынга болгаш улуг өөредилгезинге калбаа-биле хандыкшыткан.

Чүгле Октябрь революциязының соонда улуг чырыдышкыны кижи төрелгеттинин төөгүзүнге ёзулуг улусчу байдалдыг болуп, бүгү чонга ажыглалдыг болу берген. Совет күрүнениң кол хөй үзүү — Конституция ССРЭ-ниң бүгү хамаатыларынга өөренир эргени быжыглаан турар. Ол улуг эрге болза, Улуг Октябрьның чаалап алыышкыннарының түнелиниде болур болгаш бистиң чуртувуста эге, оргумак база дээш школаларны, үлеттүрүп болгаш кежээ ажыл-агыйда, албан черлеринде бүдүрүлге, техниктиг өөредилгелерниң, кежээки школаларның, заочный өөредилгезиниң калбак четкилерн түргустунган.

Бистиң чуртувуста өөредилге кайгамчыда халас болуп турар. Ынчаарга үеларган, демир оруг база фабрик-завод школаларында өөренирнилер күрүнениң шуут киржилгези-биле тыва бижикти чогаалткан. Тыва бижикти чогаалткаңы, ниити эртемнин школаларын болгаш өске-даа өөредилге черлерин организастааны тыва улустуң культурлуг амыдыралынга эргилде болган.

Совет Эвилелиниң составынга Тываның автономнуг область болуп киргенинин соонуңде тыва улустуң культуразынга болгаш бүгү амыдыралынга оонза күштүг эргилде болган.

Совет Тываның баштайгы хүннеринден эгелээш-ле Коммунистиг партия болгаш Совет чазак ооң культурлуг хөгжүлдезинге канчаар-даа ажок улуг сагыш салышкынын илередип келген. Совет улустуң өг-бүлезинге он ийи чылдарның дургузунда хөгжүп келгенинин түнелиниде Тывага улус өөредилгезин өртемге үдезилеп организастаар канчаар-даа ажок улуг аргалар тургустунган. Чыл санында-да область эге болгаш ортумак школаларның четкилери улам-на калбарып, өөренирнилерниң саны дыка хөйүбиле өзүп турар. Бо чылын областың эге, чеди чыл болгаш ортумак школаларының өөренирнилериниң саны 32 мун ажыл турар.

1956 чылда башкы училищезин болгаш башкы институдун доозкан аныяк башкыларның хөй санныг армизын хоорайның болгаш көлээниң школаларынче немей чоруткан. Улус өөредилгезинге чарыгдалдар база-ла кескүзүг-биле өзүп турар. Ол сорулгага чарыгдазы-биле 1957 чылда область бюджединиң 75 миллион ажыг рубльди тускайлап берген.

Областың ажыл-агыйын сайзыратырынга тускай эртемнинг кадрларны белеткээр талазы-биле тускай эртеминиң өөредилге черлерининг калбак четкизин тургускан. Анаа педагогика институду, башкы училищези, көлээ ажыл-агый техникуму, өөнелге училищези, салыг школазы болгаш оон-даа өске өөредилге черлери хамаарыжыр.

Амгы үеде чүгле Кызыл хоорайда үш эге, үш чеди чыл, беш ортумак школалар бар. Инда 4300 ажыг өөреникчилер өөренип турар. Оон-биле чергелештир хоорайда ажылчын аныяктарның кежээки болгаш заочный өөредилгезиниң ортумак школалары ажыллап турар.

Область школаларының калбак четкизи, мергежилдиг башкы кадрларның хөй болуп турары — араттарның үргүлериңга эртем билигтиг чедип алыр арганы берип турар. Оон-биле дергелештир хоорайда ажылчын аныяктарның кежээки болгаш заочный өөредилгезиниң ортумак школалары ажыллап турар.

Хамаатыларның өөренир эргези — улуг, хүнүгүг эрге болур. Конституция ёзугаар оларның өөренир болгаш ескеда эргелери болза, кижи төрелгеттинин төөгүзүнге үе үениң эгезин салып, капитализминиң буурап дүшкенинин болгаш социализминиң тиилелгезинин үези. Улуг Октябрьның чаалап алыышкыны болур. Ынчангаш совет хамааты бүрүзүнүн сорулгазы чүл дизе, ол өргени долуу-биле ажыглап, болуунуң билиин белидер дээш кызымаккай ажылдаар ужуглуг.

Партияның XX съездизи бистиң чуртувуска улус өөредилгезиниң херээн улам ынай сайзыралырының болгаш болбазырангайжыдарының талазы-биле калбак программазы берген. Школаларның программазынга политиктиг өөредилгени киирлгени болгаш бүгү ниитиниң ыяавыла өөренир ортумак (оң чылдың) өөредилгезин чорудуп турары маңаа чүгүле черни эзлээр. Ол бүгү болза, социализми тиилээн бистиң чуртувуста улус өөредилгезиниң айтырыглары партияның болгаш чазактың кичээнгейиниң төвүнде турарының ёзугаар оларны бүрүү-биле эртемнин ёзугаар оларны бүрүү-биле эртемнин ёзугаар оларны бүрүү-биле эртемнин

Улуг Октябрьның 40 чыл оюнга уткуштур

Чаа-чаа чедиишкиннер дээш социалистиг чарышты улам калбартыылыңар!

Бии-Хем районда Кочетов аттыг колхоз

★ ★

СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШКА МАССАНЫ ХААРА ТУДАР

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга аллар болдургаш социалистиг чарышка, бүгү совет улус биле бир дөмей, бистиң артельдиң ажылакчылары бага киржип турар. 1957 чылда ниитиниң малының баш санын өстүрер, тарылга шөдерин калбартыр, кезээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин кавтедир болган күрүнеге дуржар чүүлдерни хүүсаа бетинде күүседир, ажылзагыйга негелиишин турар түлүгларны кыйыр талазы-биле бистиң колхозувус тооларгай хүлээлгелерни ап, районнуң Ленин аттыг болган «Кызыл тараачын» колхозтарын социалистиг чарышка кыйгырган.

Чарышка кол чүве болза оон массалыг болдурүүл. Чарышты массалыг болдурарда күүседир талазы-биле бистиң бот-боттарын кыйгырыкшылга эвес, харын оон-биле кады массаны чарышка хаара тударын чугула. Ынчангаш бистиң колхозтуң бригадалары, фермалары бот-боттарынга хүлээлгелерни ап, аразында чарышты база калбартып турарлар. Чижээ, Хадында сүт-бараан фермазы Азөөт фермазын, хаван фермазы Орзакта хой ажылының фермазын чарышка кыйгырган болган хову ажылының бригадалары бот-боттарының аразында база чарышкыр.

Колхозтуң мурнакчы малчыннары социалистиг чарышка кирип, бедиткен хүлээлгелерни бот-боттарынга алганнар. Олардың сөзү ажыл-херек-биле карышпайн турар. Колхозтуң сураглыг хойжуу Байкара Сотпар-оол 60 чылын төрээн 199 хойнуң 223 хураганын, ошкү кадарчызы Арачин Тамбыра 90 ошкүден 96 анайны меңги камгалап ап, дорукторуп турарлар. Ол ышкаш мурнакчы сааңчылар П. Формова, В. Елисеева, бызаа ажаакчызы Н. Горева ышкаш чарышка алган хүлээлгелерни херек кырында бөгүндүрүп дээш амыр-дыш чок ажылаан, эки түннелерни чедип ап турарлар хей.

Оон-биле чергелештирип чарышка бүгү колхозчуларны хаара тудар, кижилер түс-түс тодаргай хүлээлгелерни алыр, чарыштың чорудулгазын хүн бүрү үлүртүр талазы-биле бистө четпестер хей. Маңаа чангыс черде коллективтиг ажылап турар сүт-бараан фермаларын ап хөөрге, сааңчылар түс-түзүнүз хүлээлгелер алган боорлап ангыда боттарының аразында чарышты ёзулуг организастаавайн турарлар.

Чарышты массалыг болдурарда сааңчыларның, хойжуларның, хову ажылдакчыларының, түдүгжүларның болган совет өскелерин аразында организастаары, оон чорудулгазын хүн бүрү үлүртүрү чугула. Сааңчыларның саглап сүдүнүн хүн бүрү үүдүп күргүзүг самбызынга бижир болган шилчилер кызыл тукчугаштың мурнакчы сааңчыга хүн бүрүнүң түннели-биле шилчидерни организастаары чугула. Кижи бүрүү болунуп-даа, чижээ турар аймаа-даа түннелиң билип, бот-боттарынга дузалашпышаан, бирги чер дээш демисежир болза чарыш ам ёзулуг хайныышкынныг болган үре-түннелдиг болур. Чарышты шак ынчаар организастаары бистиң партия организациявыстың кол сорулгазы.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга чедиишкиннииг ужуражыр дээш, алдыгы беш чылдың ийиги чылының онаалдаларын хүүсаа бетинде күүседир дээш колхозчу массаның политиктиг болган күш-ажылчы идепкейин көгүрер төлөде, оларның ортузунга партиянын болган чазактың шинтиирлерин, делегейде болуушкынарны таныштырары чугула.

Социалистиг чарыштың чорудулгазында партийкин улуртулгабы күштедирери, оон түннелерни фермаларның, бригадаларның бүдүрүлге хураадарында түе-түе чугаалажып, массаның санаалдарын алыры, мурнакчыларның дурзулгазын нептередири бистиң чедиишкиннериниси хандырар хемчеглер ол.

П. ЕРШОВ,
Кочетов аттыг колхозта партия организациязының секретары.

Бии-Хем районуң Кочетов аттыг колхозу 1956 чылда бүгү ажыл-агый талазы-биле районда дээре көргүзүглүг колхозтарның бирээзи.

Колхоз 1957 чылдың ажыл-агый сорулгаларын доллур болган ажыр күүседир дээш, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнуң байырлалынга чаа-чаа чедиишкиннер-биле ужуражыр дээш районуң Ленин аттыг болган «Кызыл тараачын» колхозтарын социалистиг чарышка кыйгырды, бодунга хүлээлгелерни алган.

Солуннуң бо арнында ол колхозтуң даргазы эш Висляевтин, партия организациязының секретары эш Ершовтуң, хаван фермазының эргелекчизи эш Беленкованың, түлүг десятниги эш Поповтуң болган Хадың фермазының эргелекчизи эш Манитоновтуң бижээн материалдарын парлап үндүрген.

Чурукта: колхоз даргазы Висляев (солагай талазындан), түдүг десятниги Манитонов болган түдүгжүлар. Суурга бо чылын немежир чаа худумчуга тускай эртемиглер чурттаар бажыңның дөжээн салып турары.
Фото С. Феоктистовтуу.

Бистиң түдүг бригадавыстың онаалдазы

Октябрьның байырлалынга уткуштур бистиң түдүг бригадавыс белеп эвес онаалданы алган. Бо чылын 10 чуртталга бажыңын, 500 хой кирер кажаанны, куш кажаазын, тараа болган ногаа складтарын, хову турлагларынга 2 столоваяны тудары планнатынган.

Оон аңгыда, эртикен чылдарда шала туткан элээн хей түдүгларны доозар. Чижээ, Хадың фермазынга ишти механизастаар болган инектерни 4 одуруглай тургузар кажаанны, бызаа кажаазын, ветеринария пунктузун. Азөөткe болган Орзакка малчыннар чурттаар 2 бажыңны, фермаларга чугаалажып, ногаа-бажыңнарны доозар.

Түдүгнүң чыл планын күүседирииге 2500 кубометр түдүг ыяжын, муң кубометр дилиг материалын белеткээр ужурлуг бис. Март төнчүзүнге чедир түдүг бригадазының кежигүннери болган ыяш белеткелинге түр быжыглаан колхозчулар 1800 хире кубометр ыяшты черде белеткээн, оортан 1300 ажыг кубометрни түдүг шөлдеринде сөөртүп алган. Моон аңгыда колхозчулар боттарының хууда кылыр түдүгларынга 200 кубометр ыяшты белеткеп алганнар.

Бо чылын Хадың суурга дөрт дутаар чаа худумчу тургустунар. Ам ында тускай эртемиглер олурар чурттарга бажыңының түдүү эгелээн. Ол ышкаш хову турлаанда столовая түдүүн чорудуп турар.

Колхоз бүдүрүлгезиниң өске адырларындан хожудан калбайн түдүг планын сан-даа, ыяшнар-даа талазы-биле бүрүн күүседир дээш бригадада ажыл мурнукузундан организастыг чорүп турар. Ыяш белеткелинде болган сөөртүлгезинде, түдүгда Т. Тагба, А. Рыков, Кондратин, Мезев ышкаш ажылга шылгарангай, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип турар мурнакчыларны демдеглээри чугула.

К. ПОПОВ,
түдүг десятниги.

Сааңчыларның хүлээлгези

Кочетов аттыг кедээ ажыл-агый артелиниң Хадың фермазының сааңчылары болган бызаа ажаакчылары инектериниң сүтүр продуктулуун бедидер, төрүттүнген бызаа бүрүзүн бүрүн камгалап алыр дээш социалистиг чарышка кирип, бедиткен хүлээлгелерни алганнар.

Ферма бо чылын саар инек бүрүзүнден 1350 литр сүттү саап алыр дээн. А чамдык сааңчылар оон бедик хүлээлгелерни алганнар. Фермаңың дуржулгалыг сааңчызы П. Формова болунга бызылаан инек бүрүзүнден 1600 литр сүттү, сааңчы В. Елисеева — 1600 литр, оон иези А. Елисеева —1400 литр, Т. Байкара—1400 литр сүттү саап алырын хүлээнгеннер. Өске-даа сааңчылар база түе-түе хүлээлгелерни алганнар.

Сааңчыларның сөлү ажыл-херектен карышпайн турар. Эртикен беш айларның дургузунда ферма бир инектен-не 443 кг сүттү саап алган. Сааңчы П. Формова ол үенин дургузунда бир инектен-не 697 кг, В. Елисеева —563 кг сүттү алган.

А. МАНИТОНОВ,
ферма эргелекчизи.

ХАВАН АЖЫЛЫ—ЭЬТ БҮДҮРЕРИНГЕ УЛУГ РОЛЬДУГ

1960 чылда эьт бүдүрери, хемнектың мурнунда хаван ажылын көгжүдериниң күсели-биле 2 катап көвүдээр деп СЭКПниң XX съездизиниң айыткан сорулгазын күүсетпишаан, бистиң колхозувус хаван ажылын сайзырадырының хемчегларын ап турар.

Эртикен чылын күрүнеге 7,5 тонна хаван эьдин азы колхозтуң бүгү дужаар эьдиниң 10 хуу хирезин дужааган болза, бо чылын 28 тонна хаван эьдин дужаар бис. Ол болза колхозтуң күрүнеге дужаар бүгү эьдиниң 30 хуузу болур. Бо планны кварталдарга хувааган. Бирги кварталда 5 тонна хаван эьдин күрүнеге дужааган. Ийиги кварталда 13 тоннаны дужаар. Ам 50 аныяк хаваннарны семиртп азырап турар болган оларны акрелыңың бирги чартында дужаар бис. Үшкү кварталда арткан 10 тоннаны дужаар.

Бо сорулганы күүседириниң болган моон сонгаар эьт бүдүрерине хаван эьдиниң улуг-хуузун улам көвүдедириниң аргалары бистө бар.

Бистиң хаван фермавыста улуг ак уксаанның 36 кол кыс, 23 дунгуш хаваннары бар. Кол кыс хаван бүрүзүнден 12, дунгуш хаваннан 6 хаван оолдарын алыр деп планнаан. Ынчаарга социалистиг чарышка алган хүлээлгевисте кол хаван бүрүзүнден 13 хаван оолдарын алыр дээн бис. Март төнчүзүнге чедир төрээн хаваннардан 276 хаван оолдарын алган бис. Бүдүрүкчүлер-биле болган семиртп азырап турар хаваннар-биле кады фермада 660 ажыг хаван бар.

Хаваннарның ажаалда, чемгерилгезинче улуг кичээнгейни салып турар бис. Чемгерилге нормазынга арбайдан болган далгандан кылган каша, дырткан сүт, салос, чуруп хөөткен тараа, дус болган өскедаа чемнер кирип турар. Бо чемнерни зоотехниктиг чурум ёзугаар хаваннарның улуг, бичезин, төрээн, төрүвээнни барымдаалап берип турар.

Хаваннарга чемнер белеткеп бээр кухня болган чаш хаваннерны дорукторуп азырааар тус-тус клеткалар бистиң фермавыста бар. Ындыг болза-даа хаваннарның баш санын алырга, фермаңың амгы байдалды дыка таарымчалыг эвес. Кажаага хаваннар сыңышпайн турар болган аңаа механизастаашкынны чорударының аргазы чок. Ынчангаш бо чылын чаа хаван кажаазын тудар болган оңу механизастаар деп баштаар чер шинтиирлээн.

Бистиң фермавыста бодунуң хүлээлгезинге ак-сеткилдиг ажылдан турар кижилер бар. Чижээ, хаван ажаакчызы эш Горева хаван солдарын ажаап, дорукторарынга кызымаккай ажылдап, улуг мергежилиг апарган. Ол бо чылын төрээн 11 хавандан 97 хаван оолдарын алган. Оларның ийиги дунгужунда төрээн хаваннар болур. Оон иштинде бир улуг хаван бирги оолдаашкында 18 оолду төрээн.

Чурукта: хаван ажаакчызы Гореванын хаван оглун эргелеп турары.

Ферманың коллективинге партия организациязының агитатору эш Ершова тайылбыр ажылын неделя санында доктаамал чорудуп турар. Ол чүге беседа, ынчулга чорудары-биле кызыгаарламайн, көргүзүг самбызын, агитхуудусту үндүрүп турар.

В. БЕЛЕНКОВА,
хаван фермазының эргелекчизи.

Чурукта: түдүг бригадазының суурда дужурген түдүт ыяжы.

Чурукта: Хадың фермазының молдургаларынга чылытқан сүт ижиртип турары.

УЛУГ БАЙЫРЛАЛГА ЧЕДИИШКИННИГ УЖУРАЖЫР

Ам бистиң бүгү чуртувуста Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга чедиишкиннииг ужуражыр дээш, алдыгы беш чылдың ийиги чылының сорулгаларын чедиишкиннииг шинтиирлээр дээш социалистиг чарыш хүн бүрү улам калбарып турар. Эртикен ажылагый чылының чамдык эки түннелерни дээш сеткил-сагыштың өөрүшкүү-биле болган бистиң Төрээн чуртувустуң күчүлмалын улам ынай быжыглаарының бүгү улусчу херээнге чаа салымшкынны киирерининиң изиг чүткүү-биле доллуган бистиң колхозтуң ажыл-ишчилери ол чарышка бала кирген.

Эртикен чылын артельдиң планныг ажылдарын болгаш күрүне мурнуунга хүлээлгелерни күүседир талазы-биле бистиң колхозчуларывыс улуг ажылды кылган. Хову ажылдакчыларының болган механизаторларның эрес-шудургу күш-ажылының ачызы-биле эртикен чылын тараа культураларының гектар бүрүзүнден 18 центнер, оон иштинде кол культура болур кызылтастан 18,9 центнер дүжүт алынган, эьт, сүт, дүк болган кедээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын бүдүрери өскен. Кедээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрериниң өскени оларны күрүнеге дужаарын дыка кавтедир арганы бергеп. Чижээ, эртикен чылын күрүне дужаалгазы, натура-төлевири болган сагар чүрүм-биле колхозтуң күрүнеге киирген тараазы 910 тонна болган.

Эртикен чылын бүгү чүүл малларның баш санын өстүрериниң планы ажыр күүсетиниген болгаш ажыл-агыйга 639 баш мал немешкен. Күрүнеге эьт, дүк дужаарының планын колхоз ажыр күүсеткен. Ынчалза-даа күрүнеге сүттү садарының планы чедир күүсетинмейн бартаны четпес. Ол чорук инектериниң сүтүр продуктулуун бедидер дээш бар аргаларны болгаш курлавырларны чедир ажыглавайн турарывысты айтып турар. Ортумаа-биле саар инек бүрүзүнден 1139 кг сүттү саап алган болзувусса-даа, сүттүң ниити саалгазы 1955 чылдыкынга четпейн барган.

Эртикен чылын артельдиң ниити орулгазы 2 млн. 42,4 муң рубль болган. Колхозчуларның ажылдаан бир күш-хүнүнгеле 5 кг тараа, 6 рубль онаашкан. Артель организазы, ажыл-агый талазы-биле улам быжыгып, оон ажык орулгазы көвүдеп, колхозчуларның амыдыралы бай-шыдалгыр апар чыдары-биле холбаштыр аңаа чаа кижилер немежип кирип турар. Чангыс 1956 чылда артелье 138 чаа кижилер киргеп.

Эртикен чылын бүгү аныядаан күш-хүнүнери күш-ажылы кылыр бир кижиге ортумаа-биле 396 кыдыр онаашкан чорук колхозчуларның күш-ажылчы идепкейиниң өскенин хереглеп турар.

Бистиң хой адырлыг ажыл-агыйывыс Бүгү-эвилелдиң кедээ ажыл-агый делегелзининиң үш чыл үлаштыр киржикчизи болуп турар. Делгелгеге киржикени дээш колхоз ийиги чергенниң диплому-биле болган ийи автомашина-биле шаңналткан. Колхозтуң мурнакчыларынаа 8 кижи делгелгеге чыраан болгаш 1956 чылдың көргүзүглериниң талазы-биле бо чылын делгелгениң кандидадынга 15 кижини киргеп.

Ынчалза-даа эртикен чылын артелдиң тараажыларының, малчыннарының болгаш кедээ ажыл-агыйының тускай эртемиглериниң күженишкинниг күш-ажылы — алдыгы беш чылдың программазын хүүсаа бетинде боттандырарынче чүгле баштайгы базын болган дээрлиг чугаалаар херек.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнуң байырлалынга чаа-чаа чедиишкиннерниг ужуражыр дээш артельдиң ажыл-ишчилери боттарының күштерин болгаш аргаларын санап көргеп, тараазында социалистиг хүлээлгелерни алган.

Хову ажылының талазы-биле: бо чылын 300 гектар күр болгаш күрүкканчерлерни андарар. Ниити тарылга шөлги 3279 га чедирер, оон иштинде тараа культуралары 2713 га. Аңаа четчир белеткеткиниген черивис бар. Тараа культураларының тарылгазын 6—7 ажыл хүннеринде доозар болгаш чүгле сорттуг үрезиннерни чажар. 300 га шөлдү хана-кырактаар болгаш кызаа одургулуг арга-биле чажар.

Мал чеми болгаш техниктиг культураларының тарылгазын калбартыр. Ногаалар-чыгынының — 103 хуу, куштуу—105 хуу күүседирии хандырар. Чүс баш төрүүр мал бүрүзүнден ортумаа-биле 75 кулучну, 90 быязаны, 105 анай, хураганны дорукторуп алыр. Төрүүр хаван бүрүзүнден 16 хаван оолдарын алыр, сүт-бараан фермазынга 10 саанныг үреглиг быс бызаларны тускайлаш азыраар.

Мал ажылының продуктулуун бедиринин хемчеглерин алыр. Чылда саар инек бүрүзүнден ортумаа-биле 1350 литр сүттү, бир хойдан-на 2,2 кг дүктү, төрүүр даган бүрүзүнден 80 чуургаларны алыр болгаш семиртп азыралга 400 хаваннарны тургузар.

Кышкы үеде фермаңың инектерин тургузу аныяга киирер. Чайгы үеде инектерни дүн-хүннүң олардадыышкынынга киирер болгаш хүнде ийи катап саалданы чорудар. Мал чемнери культураларның тарылгазының планын күүсеткеш, сингенге шилчидерге ыйыстыг бода малдың баш санынга 2,7 тонна онаажыр кыдыр бүгүн чемнерни белеткээш, ниитиниң малынга быяыт чем суурну тургузарының сорулгазы салдынган.

Мал ажылында улуг күш үнер ажылдарны механизастаар сорулга-биле бо чылын хойларның кыргылдазын чүгле электро-механиктиг кыргылда-биле чорудар. Сүт-бараан фермазынга чемнерни белеткээрин, оларны инектерге чедирерин, өдекти үндүр сөөртүрүн база механизастаан арга-биле чорударын чедип алыр.

Бүрүнеге дүк, сүт болгаш эьт дужаарының планын октябрь 1-нин бетинде күүседир.

Октябрьның байырлалынга уткуштур мал болгаш чер ажылының талазы-биле алдынган хүлээлгелерни алдарлыы-биле күүседиринге фермаларга болгаш шөлдерге эртеминиң чедиишкиннерни, мурнакчыларның дуржулгазын нептередири улуг ужур-дузалыг. Бо сорулганы шинтиирлээринге чугула роль дуг агро-зоотехниктиг середилгени бистө чоруттайн турары коңчуг четпес. Моон сонгаар ол середилгени организастап тургаш, колхозчуларның билии бедидери бистиң чугула сорулганыс.

Чер болгаш мал ажылындан аңгыда өске-даа ажылдарның талазы-биле бо чылын бистө улуг план кәрдүнген. Ылаңгыя түдүт ажылының хемчээли дыка калбарар. Ам колхозтуң түдүг бригадазы түдүг ыяжының белеткелин колдуунда доозан болгаш чамдык түдүгларны эгелей бергеп.

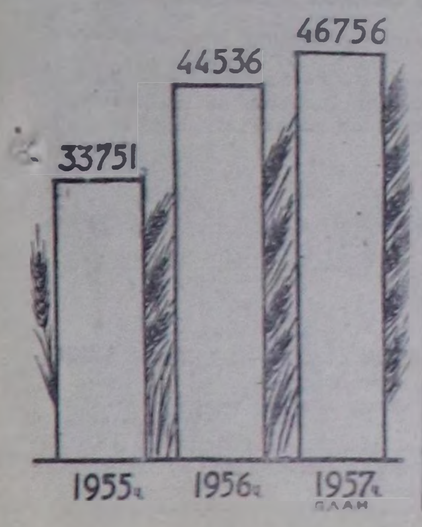
Бистиң артельдиң кежигүннери Октябрьның байырлалынга чедиишкиннииг ужуражыры-биле тодаргай сорулгаларны салгап, районнуң Ленин аттыг болган «Кызыл тараачын» кедээ ажыл-агый артельдериниң колхозчуларын социалистиг чарышка кыйгырган.

Г. ВИСЛЯЕВ,
Бии-Хем районда Кочетов аттыг колхозтуң даргазы.

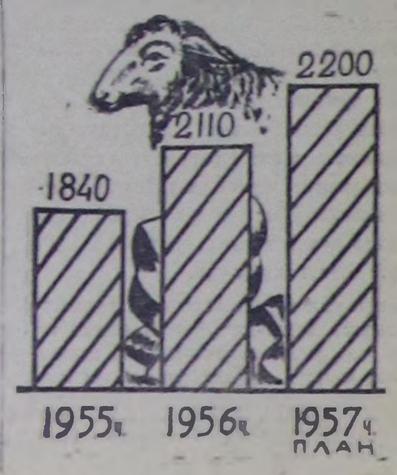

Г. ВИСЛЯЕВ.

ТАРААНАҢ НИИТИ ЧЫЫЛДАЗЫНЫҢ ӨЗҮЛДЕЗИ (ЦЕНТНЕР-БИЛЕ)

БИР ХОЙДАН-НА ДҮК КЫРГЫЛДАЗЫ (ГРАММ-БИЛЕ)

Дашкыкыда

Кыдаттың үлетпүрү чедишшкинниг хөгжүп турар

•Англияның машина тудуунуң ажылчыннары ажыл соксадып, демисежип турар *Совет Эвилели биске дузалажырын күзеп турда, АКШ бисти боой тудуп каарын күзеп турар деп президент Насер медеглээн

* * * * *

Венгрия бөгүн. Венгр Улус Республикага херектиг янзы-бүрү чүүктерлиг 5—6 демир орук составтары Совет Эвилелиниден Захонь деп кызыгаар станцияга хун бүрү кээп турар.
Чурукта: ССРЭ-ден келген дилиг материалдары.
Венгр телеграф агентилелиниң фотозу.

Общиналар палатазынга Макмилланның чугаазы

ЛОНДОН. (СЭТА). Дашкыы политика талазы-биле саналбериишкиннери Англияның общиналар палатазында апрель 1-де эгелээн. Түс черниң политиктиг хайгаракчылары ол саналбериишкиннерин Йеденниң албан-дужаалындан дүшкениниден бээр болган премьер-министр албан-дужаалга Макмилланның кирген үезинден бээр чүрттүн политиктиг амыдыралынга чугула болуушкун кылдыр үнелеп турар.

Саналбериишкиннерин Макмиллан эгелээн. Ол бодунуң чугаазынга колдуунхаала Бермуд ортулуктарга болган англя-америк чугаалажышкынналарның дугайын чугаалаан.

Бермуд ортулуктарга болган чөвүлел хүралды Каттышкан Штаттарның чазаанның инициативазын ёзугаар чоруткан деп Макмиллан общиналар палатазынга дыңнаткан.

Чөвүлел хүралдың үргүлүүлээни кашла хүннерниң дургузунда оон киржикчилериниң мурнунда турар бүгү айтырыгларны шинчилеп четкинген деп бодаар болза «мугулай» болур ийик деп ол чугаалаан. Чамдык айтырыгларның талазыбиле чангыс аай бодал чедип алдынмаан деп чүвени Макмиллан миннип чугаалаан. Быдат Улус Республика-биле садыгажышкын дугайында айтырыгны ол чижек кылдыр коргускен.

Европада байдалче шилчээш, Барыын Европа-биле аазап сырый эвилели тургузар айтырыгның талазы-биле Англияның чазаанның бодалын англи төлөөлер «тайылбырлаан» деп Макмиллан медеглээн. Барыын Европада англи чепсектиг күштерни «кызырар деп бодап турар чорук» НАТО-да бистиң депкиживисти кандыг-бир чергелии-биле кошкадыр аза бистиң европейжи хүлээлгелеривистен ойталаар дээш кандыг-бир шинтпир канчаарга-даа болбайн турар дээр билиишкинни англи төлөөлер тодаргай берген деп Макмиллан чугаалаан.

Оон соонда Макмиллан Ортаакы Чөөн чүкте байдалдың дугайын чугаалаан. Каттышкан Штаттарның болган Англияның ол районда кол сорулгалары дөмейлешбек болуп турар, «ынчалза-даа ол сорулгаларны чедип алырының аргаларынга хамаарыштыр чамдык чөрүдээлер бар болуп турар» деп ол бадыткап турган.

Макмилланның сестери-биле алырга, амгы үеде Ортаакы Чөөн чүкте ан-не чугула болгаш сонгаарлатыннас ийи айтырыгнар туруп турар: Суэц каналының дугайында болгаш Барыын чүктүн нефть эрге-ажыктарын кампаазарының айтырыглары туруп турар. Суэц каналдан судноларның эртеринің негелделериниң дугайында египет чазактыг негелде бижинде кирген саналдарының дугайын Макмиллан ынчан чугаалап турган. Англи чазактың бодалы-биле алырга, ол документ «четпес болуп турар» деп ол неделээн. Египет саналдарны америк чазак база ынчаар көрүп турар дээр билиишкинни Макмиллан берген.

Багдад керээзинин шериг комиссиязының ажылынга идепкейлиг киржир деп АКШ-тың шинтпиринге Макмиллан байыр чедирген болгаш Англияның база Каттышкан Штаттарның чазактары ол керээни кандыг-даа арга-биле быжыглаар деп бодалдыын ол неделээн. Оон-биле кады Англияның премьер-министри америк политиканың агрессчи утка-шынарын «коммунистиг айыыл» дугайында барыын талакы пропагандаңың хөзүн балыткалдары-биле шынзыктырарын орадажып турган.

Ядролуг чепсектин шенелделериниге хамаарыштыр Бермуд чугаалажышкынларының хүлээп алган шинтпирин Макмиллан мактап турган. Эрткен чылын англи чазак ядролуг чепсекти «шенээрин кызыгаарлаар» дугайында айтырыгны чепсегленишкиннерни бүгү-нииги дүжүрер дугайында айтырыгдан англы көөрүнге чөпшээрешкени билдингир турбуже, ол шенелделерни хоруглаар дугайында айтырыгны чепсегленишкиннерни бүгүнииги дүжүрериниң айтырыындан шуут хамаарылгалыг кылдыр ол тургускан.

Египеттиң адрезинче америк солуннарның кыжанышкыннары

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Бүгү-де солуннар президент Насерниң парлалга конференциязының дугайында Каирден дыңнадыларны көскү черлеринде парлап турар, ол парлалга конференциязынга 30 америк редакторлар болгаш корреспондентилер олурушканнар. «Совет Эвилели биске дузалажырын күзеп турда, АКШ бисти боой тудуп каарын күзеп турар» деп парлалга конференциязынга президент Насер медеглээн.

«Дейли ньюс» солуннуң Каирде корреспондентизи Паккартын дыңнадыындан алырга, Насерниң оон ынай медеглээнин: «Кыжанышкыннарны-даа, ыйышкыннарны-даа бис тоовас бис дээрзинге силер бүгүдеглиг болуп болур силер. Бис дүжүп бербес бис... АКШ-биле найырадыг харылзаларны тудар күзедиг бис, ынчалза-даа базындырбас бис».

Асуан плотиназының дугайында АКШ-тың шинтпирин «Египетти дора коргуушкун-дур» деп Насер адаап, «биске аш кыжаның турда биске нефть болган кызыгтас бөзүнден АКШ ойталаан, ынчаарга орустар болза бисти ашкарыл-чемгерип, биске эм аймаан болган ёске-даа баранарны бөзүнге белен болганнар» деп Насер чугаалаан дээрзин Интернейшнл Ньют Сервис агентилелиниң корреспондентизи дыңнаткан.

Болунуң бүрүн эргелерин болгаш хамаарышпас чоруун камгалап турар Египеттиң туружу америк солуннарга таарыжыннас чорукту болгурган. Египетти америк дужаалдың мурнунга мөгейип бөзүнче албадаар төлөөде Египетке улур ыйышкынны күштелдиреринче АКШ-тың чазаан парлалганың чамдык органнары ажыы-биле кыйгырып турар.

Ол «дүвүрөөшиниг районга моральдыг болгаш экономиктиг ыйышкынның бүрүн системазын БНО-нуң-даа иштинге, оон дашкаар-даа тургузарының херээнге улуртулганы болунга алыры» АКШ-тан хамаарыжыр деп, чижеглээрге, «Нью-Йорк геральд трибюн» солун бижип турар.

Интернейшнл Ньюс Сервис агентилелиниң БНО-нуң чанында корреспондентизи Хасс деп кижи «Нью-Йорк дөзорнэл америкэн» солунда парлап үндүрген чүүлүнде болза БНО-нуң Египетте чепсектиг онза күштерин бети дээрге-ле 4 азы 5 чыл иштинде Египетке артырып каарының кыжанының кылып турар.

«Нью-Йорк таймс» солуннуң корреспондентизи Гамильтон болза Египетти коргударының деңги-ле сорулгаларын ёзугаар БНО-нуң чепсектиг күштеринге оларга кым-даа бербээн хүлээлгелерни онаар херек деп бижээн. Суэц каналдың дугайында айтырыгны Египетке эвес, а АКШ-тың негелделеринге ажыктыг кылдыр тазырыштырып шинтпирээрин чедип алырынга Египетте БНО-нуң чепсектиг күштерин ажыглаар ужурлуг деп ол бадыткап турар.

Чилиде байдал

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Парлалга дыңнадыгларындан илереп турарын ёзугаар алырга, хоорай транспортун ажыглааны дээш төлевирни белиткени-биле холбаштыр чүртта таарымнас чоруктун калбарышкынын базарынга кадыг-дошкун хемчегларни Чилиниң чазаа ап турар.

Студентилериниң болгаш ажылчыннарның кудумчуларга болгулаан ээзээн хөй чыскаалдарының соонда онза байдал чарлатынган, ол чыскаалдарның үезинде Сант-Яго болгаш Вальпарансо можуларга полиция-биле сегиржип алышкыннар база тургулаан.

Сант-Ягонуң кудумчуларын шериглер болгаш полиция таңнылыдап турар. Трамвайлар болгаш автобустар шериг камгалалы-биле чоруп турар. Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Сант-Ягодан дыңнатканын ёзугаар алырга, ээзээн каш студентилерни болгаш профэвилел ажылдакчыларын тудуп хоругдаан.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Сант-Ягодан (Чилиден) медээлер-биле алырга, «Эль Теньенте коппер майнс» компаниянның чес рудаларының 7 муң ажылчыннары ажыл соксадышкынын чарлаан. Сант-Ягонуң 15 муң демир-оруучулары ажыл соксадышкынын үргүлүлеп турар. Ажыл соксатканнар ажыл төлевирни бедидерин негеп турарлар.

КЫДАТ УЛУС РЕСПУБЛИКАДА

Кыдат үлетпүрүнүң чедишшкиннери

ПЕКИН. (СЭТА). Парлалга дыңнадыгларын ёзугаар алырга, 1957 чылдың баштайгы айлары Кыдатка бүдүргүшкүнүг ковүедиири дээш шинчажиккинниг улам ынайгы соңдези-биле, массаларның күш-ажыкчы идепкейниинг бедиишкини-биле тодаргайлатынган. Аньшаньның, Шанхайның, Тайюаньның, Мааньшаньның болгаш Тиньциньниң металлургтары шаандан ажыр 65 муң тонна каңны болгаш прокатты, 16 муң тонна чыган шойну бо чылдың үш айларының дургузунда бергеннер. Фусиньниң, Цинсиниң болгаш өскелериңг-даа шахтерлары немей 180 муң тонна ажыок хөй хөмүр дашты бергеннер. Хөй-хөй шахтерлар боттарының квартал планнарын доктаатынган хүүсазындан дыка мурнай бүүсеткеннер.

Датунда цемент заводу, Чэндүдә кестирер хереккелдер заводунуң чамдык цехтери, Сомгу Кыдатта болгаш өске-даа черлерде азаан хөй бүдүрүлгелер бо чылын ажыглалга киргеп.

Ол-ле үениң дургузунда чүрттүн заводтарынга ада-чүрттүн 40500 киловольт-ампер күчүлүг трансформаторун, күчүлүг компрессорну, чаа конструкциянның чүмүбиле металлдан кылган пассажир вагонарын, универсалдыг болгаш фрезер станоктарын, шахталар дериглерин бир-ле дугаарында бүдүрүп үндүрген. Республиканың металлургтары бедик сорттуг каңнарның чамдык чаа хевирлерин бүдүрерин шингээдип алган.

Ажыктыг казымалдарның чаа черлери

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дамчыткынын ёзугаар алырга, демир рудазының хөй чылар черн Сычуань можуда тывылган болгаш шинчилеткиген, ол дээрге, демир рудазының Кыдатта эң байлак черлериниң бирээзи болуп турар. Оон курлавырлары рудала демирниң шингээли ортумаа-биле 40 хуу деп алырга, 500 миллион тонна чедир үнелетинин турар.

Руда черниң кырынче каъдында чоок чыдар болгаш ону ажык арга-биле казып ап болур. Чүрттүн мурнуу-барыын талазында демир рудазының хөй курлавырлары ажаа чаа металлургия базазын тургузар арганы берип турар. Руданың курлавырлары ажылының бүдүрүкчүүү чыл бүрү 1,5 миллион тонна болур заводтуң 100 чылдар иштинде ажылдаарыга четчир.

Кыдаттың өске соңгу-барыын талакы районунга чер байлаа шинчилээр ажылдың түнелдери болдунуң нефть курлавырлары-биле сураглаан Пайдам ыйгылы коргулчун-цинк рудаларының амгы үеге чедир Кыдатта билдингир черлериниң аразында ээ-не байлак коргулчун-цинктиг чер болуп турарын бадыткаан.

Чаа электростанция

ПЕКИН. (СЭТА). Мурнуу-Барыын Кыдатка Шицзытаньның ээ улуг гидроэлектростанциязын тудар талазы-биле ажылдарның доозулганының дугайын Синьхуа агентилели дыннаткан.

Ол улуг гидроэлектростанцияның тудугларынче чоруткан.

Президент Сукарнонуң Барыын Яваның районнарынче чорааны

ДЖАКАРТА. (СЭТА). Чоокта чаа президент Сукарно Барыын Яваның районнарынга чоруп чораан. Ранкасбитунга хоорайга, Серпонг станцияга, Джакартавың демир орук вокзалынга хөй кижилерлиг митингилерге ол чүве чугаалагылаан. Президент-биле ужуражышкыннар болза национал күштериниң быжывышаан турар чангыс эвиниң көргүзүү болуп илереп турган.

Ранкасбитунга болган янзы-бүрү партияларның түс черде салбырларының организастаан митингиге хоорайның болгаш хоорай кыдыы суурларның 50 муң чурттакчылары кирипкен. Митингиге чүве чугаалаан, серемчилелиг болурунче болган 1945 чылдың август айда чарлатынган түскай хамаарышпас чангыс аай республиканың идеалдарын боттандырарынга бүгү күштерин мобилизастаарынче чонну президент Сукарно кыйгырган. Индонезия республиканың чок болуруун империалистер күзеп турарлар, ынчаарга империалистиг парлалгалар бистиң республикавысты ам чок деп шагда-ла чарлааннар деп Сукарно чугаалаан. Ол дээрге ёзулуг нүүл-дүр.

Индонезияда империализмниң төлөөлери дайынналар идепкейлии-биле хөлелип турар, олар болза чарлышкынның политиказын чорудуп, партияларның аразынга «экээннежилгелерни болгаш чөрүдээлерни неттередип турарлар деп Сукарно үламчылаан. Бистиң республикавыста чурттап турар улустарның аразынга экээннежилгелерни кыпсырынын аргазы-биле республиканы узуткаарының планы империалистерде бар болуп турар дээрзин чөп үттүп болбас ужурлуг. Ол планны бүрүнү-биле үзе шавар төлөөде, серемчилелиг болурунче чурттакчы чонну президент кыйгырган.

Төгерик столга болган конференциянын дугуржулгалары амыызында чүтле салзын кырында узуткатынган деп Сукарно оон ынай медеглээн: оңу ам херек кырынга узуткаары эргежок чугула, чүге дээрге Индонезияда дамтыкы капитал чаа-чаа кончаалларны ап байып турда, ядыы чурттаар чорук-биле чон үргүлчү чөпшээрежип шыдавас. Эң чугула айтырыгларны шинтпирлеп шыдаар төлөөде Индонезияның улузу чангыс аптиг болур ужурлуг.

Серпонг станцияга болган митингиниң 10 муң киржикчилери болза 1945 чылдагы индонезий революциянын идеалдарын боттандырары дээш демисежиринге шинтпирлиин президентиге чоруткан биженде илереткеннер. Чыыткан чонга чүве чугаалаан, өске партиялар-биле бир дөмей коммунистиг партия чазакка киржир ужурлар деп президент медеглээн.

Аныяктарның район фестивалы

Район аныяктарының фестивалының хүннеринде Чалаана хоорайның күдүмчуларынга болган культура бажыңынга чалыы назын тергиндээн. Чер болганга өөрүшкүлүг чугаалар, хөгүүг каткылар, ыр-шоор чаңгыланып турган.

Эртенгинии он шак. Шевергин класс кыдыр кетингеш, чыскаалыпкан аныяк оолдар, кыстарның колонналары индир чанынга кээп тургулапканнар.

Фестивальды эрттиреринің талазы-биле оргкомитеттиң даргазы эш Горшков фестивальды ачыткан. Оон соонда фестивальдың түгүн «Искра» колхозтуң комсомол организациязының секретары эш Хомус-оол биле комсомолчу Шура олар көдүргеннер. Тук дээрже оожум кодураң үнген. Фестивальның киржикчилери демократтыг аныяктарның гимнизин ырлап күүсеткеннер. Оон соонда СЭКП-нин Чөөн-Хемчик районунуң секретары эш Дилгижек фестивальдың киржикчилериниге байыр чедирип, түвө чугаалаан. Хүндүткүнүң он ийи шактан эгелеп күш-культураның янзы-бүрү маргылдаалары болгулаан, оон-биле чергелештир уран-чүүлдүг коргузуглери Чалаананың культура бажыңынга, МТС-тин клубунга болуп эгелээн.

Бажан уран-чүүл көрүдези болуп турда культура Бажыңының-даа, клубтунда-даа залынга көргүчүлер сыныппас турган. Сценага ыраажылар ырлажып, танцычылар танцылаан, хөгжүмчүлер хөгжүмнеп, хөөмейжилер хөөмейлеп, сыгыртып, улаштыр-улаштыр үнүп-ле турганнар. МТС-тиң механизаторлары, колхозчулар, сургуулдар дээш оларның аразында черле кымыы чок дээр! Ылангыя «Искра» колхозтан келген ыраажылар Чыдакпан «Колхозтуң кадарчызы», Шура «Бай-ла Хемчиин» деп ырларны коичуг эки ырлап күүсеткеннер. Ленин аттыг колхозтан келген Дакпайның ламби-биле аазап хөй тыва ырларны ойнаапп база дыка солуп болган. «Коммунизмче орук» колхозтуң уран-чүүл болгумунуң киржикчилери «Боттанган күзел» деп шиидеп үзүндүү көргүскеннер. Чалаана МТС-тин танцы болгумунуң киржикчилериниң янзы-бүрү танцыларны ойнаапы. Чалаананың № 1—2 школаларының өөреникчилериниң концерттери көрүкчүлериниң улуг сонуургалын былдырган.

Фестиваль эртип турар хүннерде районнуң аныяктарының хол-биле кылган бала үгүлзелээп даараан чүүлдериниң, чураан чурүктарының делгелгези болган. Ылангыя колхозчу Дамдынның «Колхоз фермазының» хевирин калбак ыяшка чазып, оюп кылганы дыка солуп болган. Эштер Күнчүнүң, Чылбак-оолдуң Балгазының чураан чурүктары, МТС коллективиниң аныяктарының үгүлзелээп даараан чүүлдери көрүкчүлерниин сонуургалын хаара тудуп турар.

Фестивальдың хүннеринде күш-культура талазы-биле хазактарының, боодалгының, ча адарының, ыыдыраанын маргылдаалары болгулаан. Ол маргылдаалар районнуң аныяктарында бо талазы-биле иергежилдиг ээзээн эвес аныяктар бар дээрзин көргүскеп. Хазакка оолдардан 15 километрге 1 шак 39 минутала маңнаан эш Посьетин бирги черни, уруглардан Демитова 5 километрге 28 минутала маңнаан бирги черни алганнар. Шыдыраа маргылдаазынга Домбаковк (Ленин аттыг колхоз) 13 шыдыраачылардың 12-зин үткаш бирги черни алган. Боодалга маргылдаазынга Помазкин (Чалаана), Доруваал (Искра» колхоз) олар эки түнелдә көргүскеннер.

Фестивальдың үш дугааргы хүнүнүң оон эрткенинин түнелдин үндүрген болган тиилээн коллективтерге, түс-түс кижилерге шаннаалдарны тывыскан. Бирги черни «Искра» колхозтуң аныяктарының коллективи, ийиги черни школа коллективи, үшкү черни культура бажыңының коллективи алган. Районнуң аныяктарының бирги фестивалы организасс-политик талазы-биле бедик деңнелге эрткен. Ынчангаш ындыг хемчегларни ой-ойде чоруудуп турарыы аныяк өскеннер бистерге коичуг күзенчиг-дир.

К. ШУЛУУ.

Боксерларның Бүгү-эвилел чемпионады

Бокс талазы-биле Совет Эвилелиниң хүүда бирги черн дээш маргылдаалар апрель 3-те Москваның В. И. Ленин аттыг төп стадионунуң спорт орудузунда эгелээн. Ында чурттуң күштүг боксерлары—зоналарга болган маргылдаалардың тиилекчилери киржип турар. Маргылдаа эң-не чиик денгиилиг боксерларның үжуражышкыны-биле эгелээн.

Рингже Украинаның чемпиону Борис Махиня биле Казахстанның чемпиону Максут Амаров үнгеннер. Казах спортсмен коичуг эки мергежилдиин коргускен болгаш сан талазы-биле үлүп алган. Ийи дугаарында Москва областан келген спортсмен Владимир Соловьев Москваның чемпиону Александр Шангуровка үттурган. Ленинградтың чемпиону Николай Викторов арнаан боксер Генрих Гаспарянны тиилээн.

ССРЭ-ниң хөй катап чемпиону Владимир Стольников (Ленинград) РСФСР-нин ийи дапкыр чемпиону Виктор Быстров биле үжуражышкан тиилээн.

Чартык чиик денгиилиг боксерларның маргылдаазынга Рига хоорайның үс-дарган училищезиниң 19 харлыг өөреникчиги Алоис Туминьштың дүржүлгелиг боксер москвачы Владимир Воробьев-биле үжуражышкыны ээ-не солуп болган. Элээн каш күштүг шашкылажышкынарны кылганының соонда Туминьш тиилелгени чедип алган.

Редактор К. С. ШОЯГУ.

Дүштеки чапсарны канчаар ажыглап турар силер

Кижи ажыл кылбаска-ла — дыштанары ол чүве деп дыка хөй кижилер бодап чоруурлар. Ынчалза-даа дыштанылга дугайында айтырыг ынчаар бөдүүн шинтпирлетпиимейн турар. Билдиглиг ажылдаары ышкаш шак ынчаар биледиглиг дыштанар херек.

Үр үеде азы күжениишкиниг ажылдаанының түнелинде организмге өөскүүр азы кижини могадып-шагзырадыптар болуушкуннарны эртемденнер: физиологтар болгаш биохимиктер шыгыы шинчилеп турарлар. Моган-шагзыраан чорукту дүргеи чидирериие акаа-ла ажылды соксадып каак олурар чорук четпес болган. Ажыл херектиг бир хевириинден өскезинче шилчиирге күштер чүден-даа артык дүрген катап тургустунуп турар.

Дүштеки чапсар хамыктың мурнунда чемненип алырынга херектиг деп чүве билдингир. Далашпайн оожум олургаш, гигиена талазы-биле таарымчалыг байдалдарда чемненип алыры-ла чугула. Ынчаарга артыкан үе-шактыг эң ажыктыг кылдыр ажыглаар херек. Хамыктың мурнунда ажылдап турары бажын иштинден үнүп чорза чогуур. Кижи оон ынай канчалза экил дээр дугайында чангыс аай сүме турбас. Ол чорук кижиниң назын-харыдан, кадыынның байдалындан, база күш-ажылдың байдаларындан дол хамааржыр. Ынчалзажок ажыл-херектиг өске хевириче шилчилге деп, чангыс аай принцип бар.

Олура ажылдаар кижилер чапсар үезинде эки хөделзе эки. Үр эвес агаарлаашкынны чорудары дыка-ла сүмелетинип турар. Чанында сад-сесеринктиг азы өске-даа чаагайжытынган девискээрлиг бүдүүлгелериниң ажылчыннары эң-не эки байдалда турарлар. Ындыг черлерге агаарлаарга, мерге хап, волейболдап ойнаарга ажыктыг.

Кышкы үеде муигаш бажың иштинге дыштанып ужурлуг болганда ол бажыңның иштин эки агаарладыры, акаа кымыы-даа таксылатпазы чугула.

Чамдык бүдүүлгелерде дыштанылганың түскай өрээлдерин дерип белеткеп турар. Тура ажылдаар азы аар күш-ажыл күүседип турар кижилер ындыг өрээлдерге олуруп, чыдып-даа дыштанырга эки болур. Назыны улгады берген азы аарганган кижилерге ындыг дыштанылга онза дузалыг. Дыштанылга өрээлинге номчулга чорудуп, шашка ойнап, деминолап-даа болур.

Чүвени шынгыы көөрүн негээр ажылдарда ажылдап турар кижилер чапсар үезинде ынай-бээр кылаштагылап, хөгжүм үнүн дыннап турганы, — каракгарын дыштандырар херек.

Ажыл-херектиг ынчаар солуштуруп, хевириин өскертирге кижиниң ажылдаар шинээзин эң экизи-биле катап тургустунар, чаа-чаа күштер тыптыр болгаш кижи сергелеп апаар. Ажыл хүнүнүң дургузунда долу үнелиг дыштанылганың байдалдарын тургузары — заводтуң фабрикаңың азы албан черниин администрациязының-даа, хөй-иитги организациязының-даа дорт херээ болур.

Тыва областың санитар.-чырыдыышкын бажыңы.

Чедер санаторийниң 1957 чылдың сезонунуң путёвкаларын 1957 чылдың май 1-ге чедир садып ап болуруи бүгү организацияларга, колхозтарга болгаш хамаатыларга дирекция чери дыннадып тур.
Путёвканың өртээ 1100 рубль.
Эмнээриниң хуусаазы 28 хонук.
ДИРЕКЦИЯ.

Кызыл хоорайның Чүлдүм кудумчузунуң № 16 бажында чурттап турар Виталий Вениаминович Волошанинов Кызыл хоорайның Рабочая кудумчузунуң № 34 бажында чурттап турар Людмила Алексеевна Козловадан чарлыр дугайында херек кәдүрүп турар.
Ук херектн Кызыл хоорайның ийиги участогунуң улус суду көөр.

ОБЛАСТЫҢ НАЦИОНАЛ ШИИ ТЕАТРЫНГА
бөгүн
Н. Виннииовтуң
«ХОЛА ХАРАГАН ЧЕЧЕКТЕЛИП ТУРДА»
деп шиизи болур.
Эгелээри: кежээкиниң 8 шакта.
ДИРЕКЦИЯ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң орлакчызының, иштики информация килдизиниң — 3—88, харылсалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал килдизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үчетшүр болгаш транспорт, кодээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, чагаа килдизиниң база бухгалтериниң 3—65.

ТС—00124

Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧҮРТТАРИҢ ПРОЛЕТАРИАЛЫ, КАТТЫЖЫҢДАР!

1928 чылда үнезивилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957
АПРЕЛЬ
9
ВТОРНИК
№ 71 (3783)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Эш Н. С. Хрущев Горький хоорайда (1 арын).

Көдээ ажыл-агый эртемнериниң В. И. Ленин аттыг Бүгү-эвилел Академиязының сессиязы (1 арын).

Атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаарының чаа оруктары (1 арын).

Часкы тарылгага белеткелдерде четпестерни дүрген чайладыр (1 арын).

К. Чамзырын. — «Трактөрнет» деп хана солуң (2 арын).

С. Очур. — Лекция пропагандазын экижидер (2 арын).

В. Уткина. — Чер ажылының системазын экижидер, хөрөөнүң үнүш-дүжүттүг болдурар (2 арын).

К. Маады. — Павел Дмитриевич Васильев (2 арын).

К. Седип. — Школа бүргүзүге дүрмүлге участогуң тургузаар (3 арын).

ЧЫМИСТИГ САД ӨСТҮРҮКЧҮЛЕРИНИҢ СҮМЕ: А. Бумгаков. — Ыяш болгаш чадан үнүштериниң үрезинин тарылгага канчаар белеткээрил (3 арын).

Е. Сайзынмаа. — Тыва сес тургузуунуң дугайында (3 арын).

В. Овчинников. — Бүгү-кыдатты көдээ ажыл-агый делегазы (4 арын).

Египетче барыын талакы бүрүнелериниң ыйнынкыны (4 арын).

МАЛ КЫШТАГЛАДЫЫШКЫНЫҢ БИР ШИИТПИРЛИГ АЙЫ

Эртөен ажыл-агый чылы-биле деннээрге алдыгы беш чыл планының ийиги чылы—1957 чылда иниинин малының баш санын дыка өстүрери, ооң сүт, дүк болгаш эт продуктуларын бедидери областтың колхоотарының бүдүрүлге планында көрүнүп турар. Малың баш санын өстүрери болгаш ооң продуктулуун бедидери мал кыштагладыышкынын чеднишкининиг эртүлге турар. Чижээ, Бии-Хем районнуң колхоотарында малың күш-деңгели ындыг коңчуг кудулаваан, фермаларда сүт саалгазы бедик, улуг-даа, чаш-даа малдарның хорамчазы өске районнарга болаарга эвээш. Район сүт саалгазының талазы-биле областтың бирги черинде турбушаан. Ол ышкаш Тожу, Эрзин, Бай-Тайга болгаш өске-даа районнарның чамдык колхоотарында азы чамдык малчыннарында мал кыштагладыышкыны багай эвес эртпит турар.

Ооң-биле кады ийи-чангыс колхоотарны болгаш чамдык мурнакчы малчыннарны санаваска, мал кыштагладыышкынын эрттирин турары кайы-даа районда эки эвес, улуг болгаш чаш малдарның чидирин хөй, ажаалга, азыралгы, одарладыышкынны эки организастаайн турарындан дыка хөй малдарның күш-деңгели кудулап, бергедээшкинниг байдалда турарын демдеглээр херек. Мал кыштагладыышкынын ылангыя Улуг-Хем районнуң колхоотары улуг когаралгыг эртирип турарлар. Чаа ажыл-агый чылының эгезинден бээр ол районнуң колхоотарында ниитизи-биле өлген улуг, биче малдың саны үш муң ажып турар. Ол районнуң үгле Сталин аттыг болгаш Калинин аттыг колхоотарындан 5—6 түе баш малдар өлген болуп турар. Ол-даа үениң иштинде Чөөп-Хемчик районга 1600 хире, Тес-Хем районга 1300 ажыг баш улуг, биче малдар карамага таварышкан болгаш ооң-даа өске. Бар мал чеминерин чөп ажыглаваанының, малдарга, ылангыя чаш малга болбас, харын улам күштелдирери негетинип турар.

Хамыктың мурнунда бүгү-ле фермаларга болгаш ырак одарларга бар мал чеминерин планныы-биле бүрүн ажыглаарының, оларны малга амаан кирер белеткеп бээринин хемчегларин алыр херек. Чамдык черлерде силос, тараа артышкыннары, ылангыя савак хөй-хойуг-биле аштың стрела-да оларны мал чеминериниг сиинче четче ажыглавайын турары шын эвес. Кайда-ла мал чеминери бар болгур, олар черге кагдынмайн, ажыглатынгын турар ужурлуг.

Ам үеде кандыг-даа малдар массалыы-биле өөлдап турар. Малың баш санын өстүрериниң үнезинин болур чаш малдарны менди хүлээп алыры, боткур шыырак кылдыр доруктурары ээн чугула соруглга. Ынчаарга хойжуларның кодан хойлары массалыы-биле төрүп турда, ийи-чангыс кижилер күш четинмес төлээде, колхоотарның баштаар черлери оларга түр дузалажыр кижилерни чорудар хүлээглелиг. Фермаларга болгаш хөй кажаалыларынга дүн-хүнүң дежурныйларын тургузары. төрүттүнген чаш мал бүргүзүн туза каратап алыры онза чугула хемчег болур. Бо айтырыгны Бии-Хемге «Кызыл тараачын» колхоотуң баштаар черн чугулага көрүп, хойжуларга дузалажыр кижилерни чоруткулаан. Ол колхоотуң 500 хөй кадарын турар хойжузу Намнан-оолга 5—6 хире кижи дузалажып барган. Ынча дүн-хүнүң дежурныйы тургустунган. Чаш хураганнарны баштай нелеги-биле түскай клеткаларга тургускаш, ооң ниити болукке кадар чурумну боттандырып турар.

Чаш мал хүн бүрү немежин турарыбиле холбаштыр чылыг, кургаг, делгем оран-суурну дүрген белеткээриниң хемчегларин албас болза частың соок кавыскаанныг, ыа-ныык үезинде бергедээшкинге таварыжыр дээрэнн үттүп болбас.

Мал кыштагладыышкынын чеднишкининг дөозары малдың чүгле баш санын менди камгалап алыры-биле кызыгаарлатынмас. Харын ооң-биле кады малдың продуктулуун күдулатпазы чугула

„Тракторист" деп хана солун

Чөөн-Хемчик районнуң Чадаанда машина-трактор станциязында партия, профәвилел, комсомол организацияларының «Тракторист» деп хана солуну доктаамал үнүп турар. Од. 1956 чылдың эгезинден бээр 15 катап үнген. Аңаа МТС-тиң мурнунда салдынган ажыл-агыйның планныг сорулгаларын күүседиринин, ажылчынарның болгаш албан-хаакчыларының материалдыг болгаш культуралыг амыдыралының деңнелин көдүрериниң, мурнакчы дүжүлгени нептередиринин, ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң болгаш оон-даа өске айтырыгларның дугайында материалдарны парлап үндүрүп келген. Чижээ, «10 чыл иштинде бистиң МТС» деп эгелиг чүүлге 1947 чылда МТС-тиң түргүстунганындан бээр кылып күүсеткен ажылдарының түңнелдерин көргүзеп.

«Бистиң МТС-тиң организакчылары» деп эгелиг бир чүүлге Чадаана МТС-тиң эң баштайгы организакчылары: эштер Сат Седиптин, Ховалыг Очур-оолдуң, Полешуктуң, Монгуш Доржуның ак-сеткилдиг болгаш үлегер-дүжүлгелиг ажылдап турарын көргүспүшаан, эштер Полешук, Сат Седиптин чуруктарын хана солунунда чураан. «Канналга» деп эгелиг фельстонга кабинеттерде бүдүк будар саваларының, демир үжүктериниң, такпы хүлү кактаар чүвелериниң чедишпейн турарын, графиңден сугну будуп ижер стаканнарының чогун тодаргай бижээн болгаш кижилер сут-луг графиниин бодундан сугну аңаа-ла соруп ижип турар кылдыр чураан. Ол болза, МТС-тиң кол бухгалтери эш Иконниковтуң албан черинин культуразының болгаш кижилериң кадыкшылының дугайында сагыш салбас чоруун көргүзүп турар.

«Контроль чок чоруктуң түңнелинде» деп чүүлге алектри-биле канналга кылыр эш Блебинскийниң ажылга харысалга чогун, МТС-тиң электростанциязының алектри күжү-биле хуу кижилериниң болгаш өске албан черлериниң чагыгларын канпап турарын илереткен. «Чурум чок коммунистер» деп чүүлге партия бежингүннери эштер Муха, Очур-оол оларның чылдагаан чок черге партия хураңдары үскенин, хөй нинти ажылдарынга идепкей үндүрбес, оон дашкаарлаксаар болгаш партийжи үлегерин масса чонга көргүспес чоруктарын шынгыы шүүмүүлээн.

Солунга үнүп турар материалдарының литературалыг шынары бедик, номчукчуларга солун болгаш билдингир болуп, ажылга организакчы болгаш мобилизакчы саңдарны чедирип турар. Партия, профәвилел, комсомол организациялары хана солунга бижитинген шүүмүүледдиг материалдарны истеп, чугаалажып көрүп турар болгаш ажыктыг чүүлдерни деткиир хемчеглерни ап турар.

Хана солуннуң ажылынга дыка хөй кижилер идепкейлиг киржип, олар эки дүржүлгаларын, сүмелерин, саналдарын бижип турар. Аңаа хамаарыжыглар болза ажылчын комитединиң даргазы болгаш нефть базаның эргелекчизи эш Медведев, МТС-тиң кол бухгалтери эш Иконников, мурнакчы трактор бригадазының бригадири эш Ховалыг Очур-оол, алларыг комбайнер эш Полешук, МТС эргелекчизи эш Руссов, мурнакчы тракторист эш Сат Седип, трактор бригадазының бригадири эш Шоонг болгаш оон-даа өскелер болур.

Хана солуннуң редколлегизиң отчеттуг үелер санында чаартып соңгуп турар. Редколлегияда ам 5 кижи бар. Аңаа бижик билиң бедик, дүржүлгелиг болгаш хана солун ажылынга ынакшылдыг кижилер кирген. Чижээ, эш Самбал — ВЛКСМ бежингүнү болгаш МТС-тиң кол зоотехниги, эш Дубовцев — партия бежингүнү, МТС-тиң кол инженери, эш Королева—ВЛКСМ бежингүнү, машинакчы, эш Попова профәвилел бежингүнү, техник эш Камагина—профәвилел бежингүнү дүзалакчы бухгалтер. Редколлегия ажыл хүваалдазын шын кылган.

Редколлегия бо үениң иштинде хана солундан аңгыда «МТС-те крокодил чоруп тур» деп шүүмүүледиг сатираны 5 катап үндүрген, сезоннар үелеринде бригадаларга агит-хүүдустарны доктаамал үндүрүп турган.

Ынчалза-даа редколлегияның ажылынга болгаш партия, профәвилел, комсомол организацияларының хана солуннуң ажылын үдуртуп турарында ам-даа чамдык четпестер барын айтыр херек. Хана солунга бижитинип турар материалдарының үлүг безин бөлүк активтер бижип турар. Оон ынай, редколлегия ге-ениң чамдык чугула айтырыгларын эскербейн эрттирип турар. Чижээлээрге, МТС 1956 чылгы күүне кергээзиниң чамдык чүүлдерин күүсетпээн, ылаңгыя колхозтарга 40000 хойларны электри-биле кыргыыр тургаш чүүле 8000 хойларны кыргаан, 15000 хойну тарып бооладыр тургаш чүүле 10000 хойларны тарып боозаткан, мал чеми белеткээриниң планын 75 хуу, силосту белеткээрин 45 хуу күүсеткен. Колхозтарга 2000 кубометр түдүг материалы сөөртүр тургаш күүсетпээн, сүт-бараан фермаларын механизастаар ажылдарның планын шуут күүсетпээн. Профәвилелиниң чамдык бежингүннери үр ениң иштинде дамывырын төлемейн келген. Бо дугайында хана солунга чүү-даа биживээнин дыка четпес деп саналар херек.

К. ЧАМЗЫРЫН.

Лекция пропагандазын экижидер

Өвүр районда лекция пропагандазы сөөлгү үеде элээн экижээн. Политиктиг болгаш әртем билиглерин нептередир нилтилелдиң район салбырының бежингүннери бо чылдың бирги кварталында чурттакчы чоннарның ортузунга янзы-бүрү темаларлыг 48 лекцияларны номчаан. Лекторларның кол нуруузу номчаан лекцияларын районнуң амыдыралы-биле холбаштырып турар. Ындыг лекторларга нилтилелдиң район салбырының бежингүннери эштер М. Мирчин, Д. Чымба, М. Достай болгаш өскелерни-даа алап болур.

Ындыг болза-даа, районнуң лекция пропагандазының ажылында улуг четпестерниң барын айтыры чугула. Нилтилелдиң район салбырының даргазы турган эш Очур-оол бодунуң ажылының зайы-биле бо чылдың эгезинде-ле областтың кадык камгалал кылдызинде барып ажылдай берген, ынчангаш оон бээр амыдыгал чедир салбырның даргазы сонгутунмаан. Ам ол ажылды харылап турар эш Иргит лекторларның ажылын эки организастап шыдавайн турар.

Нилтилелдиң бежингүннери шупту 23 кижиниң иштинден бирги кварталда лекциялар номчулгазынга чүүле 8 кижи киришкен. Лекторларның ажылының дугайын, номчутунуп турар лекцияларның шынарының дугайын чугаалашпайн турар. Лекторларның иштинден мынчага чедир чаңгыс-даа кижи лекция биживээн. Ынчангаш, чүүле төп черден кээп турар, белен тезистер номчуурунга өйлежип турар чорук амыдыралдан хоорулчак чоруктуу болдуруп турар.

Районда лекторларның саны коңчуг хөй. Нилтилелдиң бежингүннеринден аңгыда, СЭКП болгаш ВЛКСМ райкомнарының база районнуң культура кидизинин илеткелчилери дээш шупту 50 ажыг кижилерниң аттары данзылатынып турар. Ол хирезинде колхозтарда, ол хамаан чөөн район төвүнде безин лекциялар номчулгалы дыка эвээш болуп турар. СЭКП райкомунуң харысалгалыг ажылдакчылары эштер Седен, Даваа, Серен-Доржу олар ажылчы чоннарның мурнунга лекциялар номчувайн турары дыка четпес. Ол мынаан районнуң культура кидизинин эргелекчизи эш Муравьев чөн ортузунга лекция номчууру маан хүлээлгем эвес дээр хөөнүү илередип турары окта шын эвес.

Өвүр районга лекция пропагандазын амгы сорулгаларның деңнелинге чедир кадурери негетинип турар.

С. ОЧУР.

Тожу районнуң «Мэй бири» колхозунуң экономиказы чыл келген тудум-на быжыглып турар. Колхозтуң орулгазының хөй нуруузу өлүк тывыжындан алдынган. Колхозтуң нинти орулгазы 1 миллион 500 муң рубль. Оон ачызында бир күш-хүнүнүң үвези 13 рубль 40 копеек болган. Хөй-хөй колхозчулар күш-ажылга бедик көргүзүглери дээш акша, продуктулар болгаш мал-биле немелде төлевирин алган.

Чуруктар: колхозтуң анчылары М. Аракчаа, Ак Доштанай, Ак Мендуме, Ак Саны болгаш дилги фермазының эргелекчизи Чыматай.

Сөзү В. Дамдын-оолдуу. Фото Гольцовтуу.

Кызылдың № 1 чүк АТК-зының чес-хола кылыкчызы Трофим Яковлевич Яковлев бодунуң ажылынга улуг ынакшылдыг болуп турар. Автомашинаның радиатору үрели бергенде машина ажылдап шыдавас, оон суг соодукчузу үрелген деп чүве билдингир. А үрелген радиаторны септеп кылыры белеп эвес. Ынчангаш аңаа улуг харысалга болгаш ажылга чүткүлдүг чорук иегетинер. Трофим Яковлевич бүгү радиаторлар эки ажылдаан турғун дээш бүгү-ле күжүн болгаш билиин салып турар.

Улуг Октябрьның 40 чыл ооңга алдар кылдыр эш Яковлев будуруүге онаалдазын хүн бүрү 130 хуу чедир күүседип турар.

Чуруктa: Т. Я. Яковлев радиатор септеп тур.

Фото С. Феоктистовтуу.

Малчыннарның чедиишкиннери

УЛУГ-ХЕМ РАЙОННУҢ «Бүш-ажылдың хостуу» колхозу январь айдан эгелээш хаваннарның чемгерилгезин болгаш ажаалдазын үлам күштелдирген. Үк колхоз 16 оолдаан хаваннарындан 135 хаван оолдарын алган. Колхозтуң хоочун хаван ажаакчызы А. Афанасьева 5 төрөөн хаваннарының 42 оолдарын бүрү камгалап алган.

Хаван ажылынче колхоз баштаар черн улуг кичээнгей салып турар. Механизастатынган, тус-тус клеткаларлыг хаван фермазында хаваннарның ажаалдазы болгаш чемгерилгези эки. Чемгерилгеде янзы-бүрү чемнер кирип турар.

М. ЧҮЛДУМ.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОННУҢ Ленин аттыг колхозунуң сүт-бараан фермазының инек будында 58 инектерин эки малдап турар. Чаа оолдаан 41 инектерниң 38 бызаалары камгалап алган. Саанчылар Хавак, Минчиваа, Селик болгаш өскелер-даа инек бүрүзүнден ортумаа-биле хүнде 3-5 литр чедир сүттү саап ап, бо ажыл-агый чылында бир саар инектен-не 800—1200 литр сүттү саап алырын хүлээнгеннер.

К. МАШПАК-ООЛ.
Х. БУЛУГУН.

СҮТ-ХӨЛ РАЙОННУҢ «Сталинчы орук» колхозунуң № 2 сүт-бараан фермазының малының күш-деңгели акп. Үк фермада үжен ажыг инек бызаалаан. Оларның чаш төлү шупту менди. Фермада инектерни кукуруза силозу-биле чемгерип турар. Ынчангаш инектерниң сүткүрү бедээн. Ол сүт-бараан фермазы әртken ажы-агый чылының эгезинден март айга чедир үнек бүрүзүнден ортумаа-биле 81 литр сүттү саап алган турган болза, бо чылдың ол-да үезинде 105 литрни саап алган.

М. ЧАРТАК-ХУНА.

ЧАА-ХӨЛ РАЙОННУҢ «Тинелге» колхозунуң баштаар чери хойжуларга үргүлчү сиген чедирип бээри-биле он шанактыг аттыг 5 кижини тускайлаан. Колхозтуң шээр малы оолдаң эгелээн. Хойжу Сырбыкай 31 төрөөн хойларының хураганнарын бүрүнү-биле, өшкү кадарчызы Наваажык 75 оолдаан өшкүлериниден 80 анайны алган.

К. ХОВАЛЫГ.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОННУҢ Ленин аттыг колхозунуң Дэн-Теректе № 1 сүт-бараан фермазында 90 ажыг инек оолдаан. Оларның бызаалары бүрүн ажаан алдынган. Чаа бызаалаан инектерни механизастаан кажазда турғузу ажаан турар. Балырчылар Т. Араптан, К. Дунгоол олар 97 төрүүр инектен 97 бызаны, саанчы Х. Биченги бир инектен 1250 литр сүттү, саанчылар О. Сиилиннаа, Т. Янчынаа олар түс-түзүнүн 1100 литр болгаш саанчы Т. Долун 1150 литр сүттү адырын үлээнген.

У. ШАРАВИИ.

Пропагандистерниң семинарлы

Чоокта СЭКП Сүт-Хөл райкому пропагандистерниң семинарын эрттирген. Аңаа 22 пропагандистер киришкен. В. И. Ленининиң «Коммунизмге уруглардың чөнүнээр аарлы» деп номунуң дугайында болгаш районнуң экономиктиг сорулгаларының дугайында СЭКП райкомунуң секретарылары эштер Лихтин, Севээн олар лекция номчааннар.

Семинар дооступ турда Калинин аттыг колхозта партия төөгүзү өөренир бөлүгминүң пропагандизи эш Белек-Баир, «Сталинчы орук» колхозта партия төөгүзү өөренир бөлүгминүң пропагандизи эш Анай-оол болгаш өскелер-даа ажылдың дүржүлгазын солчуп чүве чугаалааннар.

Х. БОРБАЙ-ООЛ.

Чер ажылының системазын экижидер, хөрзүнүү үнүш-дүжүттүг болдурар

Областың колхозтарында кедээ ажыл-агый культураларының тарылга шөлү чыл бүрүде калбарып, тараанын нинти чылдазы көвүдеп турар. Ындыг-даа болзо, колхозтар бедик дүжүт чедип алыр талазы-биле бар болдунар ергаларны бүрүн ажыглап шыдаваан. Болдуунда күр болгаш курукка черлерни шингээдип ажыглаанының күсели-биле тараа культураларының дүжүттүү бедип, а эрги аңгыс черлерниинде кудулап турар. Тарылганың ийиги, үшкү чылдарында дүжүт чамдык ажыл-агыйларга кудулаан. Чижээ, Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң 1443 гектар шөлдүг тараа культураларының тарылгазының баштайгы чылында гектар бүрүзүнден 6 центнер, ийиги чылында — 4, үшкү чылында чүүле — 2 центнер дүжүт алдынган.

Амдыгаа чедир чер ажылы система чок чорутунуп келген. Чаа черлер шингээдип алдынып, эрги аңгыс черлер кагдынып турар. Таңды районнуң «Кызыл партизан», «Революциянын чалбыжыы», Каа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» болгаш областың оон-даа өске колхозтары эвээш продуктулуг суггат чок черлерни тарып, суггаттыг шөлдерни каап турар. Суггарылга четкилиг 95 муң 396 гектар черден 1956 чылда чүүле 32 муң 644 гектар шөлдүг чер тарылгага ажыглатынган. Чыл бүрүде черниң чамдык безин ажык чок болуп, тарылга шөлүнүң балансызынган үндүр бижитинип турар. Чүүле 1956 чылда безин Кызыл районнан 2549, Улуг-Хем районнан 6153, Сүт-Хөл районнан 431, Чөөн-Хемчик районнан 500 гектар тарылга шөлү үндүр бижитинген.

Тес-Хем районнуң Доозуннуг бугазының тудуунга бүргененин болгаш колхозтарның дыка хөй акша-көрөңгизи чарыгдатынган болза-даа, колхозтар ол буганың зоназынга агротехниктиг хемчегларни чорутпайн, чыл бүрү коңчуг эвээш дүжүттү ап, ам аңаа тарылга чорутпазынга чедип турарлар.

Тарылгага кедээ ажыл-агый культураларының эвелчештирилгези сагытынмаан. Чаңгыс-ла культураны ол-ла черге 3—4 катап тарыгр чоруктуң түңнелинде хөрзүн чеминтиң кезектеринден качыгдап, аарыгларны, хоралакчыларны бодунга халадып ап турар, ынчангаш эрги аңгыс чернин дүжүттүү будулаар.

Чер ажылын чөп чорудуп, черни шын ажыглаары тарылга эвелчештирилгелерин шын чорутпас болза болдунмас. Тарылга эвелчештирилгези чокка хөрзүнүн тургузуу үүлдер. Үнүш-дүжүттүү будулаар. Бистиң сорулгавыс чүүле хөрзүнүн үнүш дүжүттүүн камгалаар эвес, харын ону доктаамал бедидериниң болур. 1951 чылда-ла агрономнарның область чөвүлел хуралынга чер ажылын улам ынай хөлжүдер дугайында айтырыгның талазы-биле улут сорулгаларны салган. Суггаттыг, арга-эзим адаа черлерге сиген аралаттырар тарылга эвелчештирилгелерин чорударга, аңаа хөй чылда үнер сиген эки өскүл үнер, үрезиниңг болгаш сигенниң бедик дүжүдүн бээр, малга быжыг чем-суурну тургузарын хандырар болгаш хөрзүнүүн тургузуун батап тургузар, хөрзүнге хөй органиктиг бүдүмелдерни болгаш азотту чыыр, ынчангаш хөрзүнүүн үнүш-дүжүттүүн бедидер дээрзин тодаратқан. Суггаттыг черлерде хөй чылда үнер сигеннер аңаа кужур тыптыг бээрни болдурбас.

Улуг-Хем районнуң «Бүш-ажылдың хостуу», Барыын-Хемчиктиң «Кызыл тараачын», Каа-Хемниң «Октябрь 14 чылы» болгаш областың оон-даа өске колхозтары эки шынарлыг хөй чылда үнер сигеннерни тарып келген. «Бүш-ажылдың хостуу» артель (даргазы эш Глотов) өнүр чылын хөй чылда үнер сигенни гектар бүрүзүнден 36,1 центнер дүжүттү алган, ындыг сиген тарылгазының шөлүн 688 гектар чедирген.

Суггаттыг черлерге агротехниктиг хемчегларни чорутпас болза, хөй чылда үнер сигеннер эки үнмес. Таңды районнуң «Кызыл партизан» колхозу агротехниканы багай боттандырганы-биле хөй чылда үнер сигенни эки өстүрүп шыдаваан. Барыын-Хемчик районнуң «Большевик», Сүт-Хөлдүң «Сталинчы орук», Бии-Хемниң «Тинелге» колхозтары тарымал сигеннерниң үрезиннерин өстүрер болгаш белеткээр, сиген тарылгазын чорудар талазы-биле ажыл кылбайн, оларга берген даалгаларны күүсетпейн турар. Колхозтарның баштаар черлери хөй чылда үнер сигеннерниң тарылгазының планын эвээжеткен чүүл бар. 1956 чылда Чөөн-Хемчик район хөй чылда үнер тарымал сигеннерниң планын чүүле 6,5 хуу, Бии-Хем район — 5,5 хуу күүсеткен.

Колхозтарның агрономнары болза будурүгенниң организакчылары болур, чер ажылының культуразын көдүрер, хамыктың мурнунда тарылга эвелчештирилгезин чорудар хүлээлгелиг. Ол чокка хөрзүнүү шын болбаазырадып, техниканы бүдүрүкчүлүг ажыглап, хөрзүнүүн үнүш-дүжүттүүн бедидип, а эдбекшилдиг дүжүттү кезүрүп ап шыдавас.

Эдээн хөй колхозтарның агрономнарының боттарының ажылын чүүле үрезиннер белеткээри, тарылганы эрте чорудары, трактор ажылдарының актызынга ат салыры-биле болгаш МТС-че медээлер чорударыбиле кызыгаарлатынып турар. МТС-тиң кол агрономнарының салгазы-биле агрономиктиг ажылдың эң чүгүлә айтырыы — тарылга эвелчештирилгези колхозтарда коңчуг эвээш.

Колхозтарның агрономнары ажыл-агыйларның чер ажылгалын эң дүрген тодаргайы чугула. Кайда-да тарылга эвелчештирилгези бар болдур, ону бо чылын улам шингээдип ажыглаар, бир эвес ол чок черлерге ону салдал чокка чорудар. Тарылга эвелчештирилгезиниң схемазын агрономнар ажылдап кылгаш, колхозтарның баштаар черлеринге киирер.

Бистиң байдалывыска суггат чок черлерге чер ажылын, тарылга эвелчештирилгезин канчаалдыр чорударын дээш айтырыг тургустунуп турар. Дүржүлга станциязы, күрүненің сорт четкизин болгаш кедээ ажыл-агыйның область эргелели бо талазы-биле тодаргай айтырыгны көдүрбээн. Суггат чок черлерге чер ажылын бандыг арга-биле чорудар дугайында агрономнар боттарының өртектиг саналдарын чүге киирип болбазыл. Дүржүлга станциязының, күрүненің сорт четкизиниң ажылдакчылары суггат чок черлерге чангыс чылда үнер тарымал сигеннерни эки өстүрүп сайзырадырының аргаларын хандыр өөренип көрбүшаан, практика кырынга боттандырары чугула. Колхозтар чангыс чылда үнер сигеннерниң тарылгазының планын эвээжеткен, ылаңгыя суланы ногаан чем кылдыр тарып турар, ол чорук быжыг чем-суурну хандырбайн, хөрзүнүүн үнүш-дүжүттүүн бедидип шыдавайн турарын демдеглээр ужурлуг. Суланың ногаан чем кылыр тарылгазын вика деп үнүш-биле холуй чорутканда, ол ам эки болуп турар.

Агроном **В. УТКИНА.**

ПАВЕЛ ДМИТРИЕВИЧ ВАСИЛЬЕВ

1947 чылда Москва ындында Калуга областың кедээ ажыл-агый техникумун дооскан аныяк оол Павел Дмитриевич Васильев Тыва автономнуг областка барып ажылдаар дугайында шынзылга биживиктыг холунга алган.

— Тыва автономнуг область болза, бистиң республикавыстың (РСФСР-ниң) хамаарылгазында турар чаа область болгай. Ол область Москвадан мурнуу Чөөн-Чүк талаже 5000 ажыг километр ырак черде, Азияның төвүнде турар. Үш чыл бүргүгаар үеге чедир аңаа тускай күрүне турган. Тываның ажылчы чоннары Совет Эвилелиниң улустарының чангыс өг-бүлезинге каттыжар дугайында боттарының патриотчу күзелин илереткеннер. Оларның дилээн Совет чазак чөпшээрээн. Ам шына социалистиг чаартылганың улуг ажылдары чоруп турар. Аңаа барып ажылдаары дыка солун деп бил.

— Шынавыла солун тур! Мени ол областче ажылдадып чорудар дугайында саналга удурланнаас мен. Кааа-даа өвүр ажылдарыңга улуг сонуургалыг болганымда, ам Тываже хаптайн, харын.

Он сее харлыг Павел ол чугаалажыышкынның соонда шынавыла Тыва областка чедип келген. Ол, бодунуң күш-ажылчы ажыл-чорудулгазын Чаа-Хөл районнуң Ак-Туруг сумузунга барып эгелээн.

Сумунун чамдык араттарының аразынга мындыг чугаалар чоруп турган: «Бо оолдуң чаптанчыын, аа!», «мырынай-ла чаш кижи-дир-ийин моонар...».

Павел кызымаккайы-биле ажылдап чоруп турган. Практиктиг ажыл талазы-биле оон оруунга бергелер болган чок-ла таваржы бээр турган. Ылаңгыя тыва чөн аразынга ол улустуң төрээн дылы-биле чугаалажып билбес чорук ажылга дыка шаптыктыг боон турарын ол билген. — Ынчалза-даа бергелерни ажыы эрттер, тыва дылды эки өөренир, ынчангаш малчыннар-биле хүн-бүрү харылзааны быжыглаар, оларның-биле үргүлчү сүмележип ажылдаар херек—деп, ол шинтпирлеп алган.

П. Д. ВАСИЛЬЕВ.

Мал ажылдыг чораан улустуң дүржүлгазы улуг болгай. Олардан өөренири база дыка чугула. Бо чер уксаалыг малдарының канчаар азыраң, ажаан келгенинин түңнедери эки болуп келгенин билип алыры база ол практиканы әртем-биле холбаштырып байлары чугула. Малдың аарыглары-биле демиселиң чугула чүүл болза, чылдың кайы-даа үелеринде бүгү чүгүн малларның ажаалгазын болгаш азыралын шын организастаары, оларларны болгаш малдың белен чемнерин чөп ажылгаары, малдың кыпкы үеде ажаалгазын экижидери, ылаңгыя чаш малларны доруктурүп турар үеле оларның ажаалгазын болгаш азыралын онза экижидери болур.

Кандыг бир мал аарый берзе, малчын оон дугайын мал эмчизинге ол-ла дораан медээлээр, а мал эмчизи ону чогуур үезинде көрүп, бараан малды аминээринин азы өске бир хемчегни алырының дугайын шинтпирлеп, малчынга болгаш колхозтуң баштаар черинге тодаргай сүмени бээр ужурлуг. Бодунуң шак ынчаар хүлээлгезин эш Васильев өкп күүсеткен келгенинин дугайын колхозчу малчыннар чугаалап турар.

— Павел ажылга черле сонуургалдыг кижи. Оон баштай маңаа келгенинин үезинде, бистер өглерге чурттап турдувус. Өгге келгенде, ог иштинде бүгү-ле эдилел керекселдерин холу-биле айтып тургаш, оларны түс-түзүнде тывалап канчаар алдарын бо-ла айтыра берген, ону бодунуң блокнодунга бо-ла словарылай бижээн турар кижи болгай. «Ким чүү-дилеп чоруур болтур, ол ону кезээле тып алыр» деп орус улустуң үлегер чугаазын ынналаан мен. Ынчаарга бистиң Павелиивистыва дылды шак ынчаар ораллажып чораашы дыка мерген өөренип алган кижи чүве. (Оон ам бистин-биле тыва дылга хөстүг чугаалажып турар апарганы дыка өөрүнчүг. Бүгү-ле болуп турар хуралдарга тыва дылга болган чугааны орузунче, а орус дылга болган чугааны тывазынче очулдуруп турар, — шак ындыг мергежилдиг хелемечилиг болган бис—деп, чылгычы эш Сагаан чугаалап турар.

Эш Васильев малды аминээр чугаалы-биле практиктиг ажылга бодунуң сергежилин өстүрбүшаан, партияның кидизырыыбиле Ак-Туругга Ленин аттыг колхозтуң шуут кежингүү болуп кирип алган.

— Сеткилдин шынчы чоруун илереири чугула. Чүл дээрге, Ак-Туругнуң арат чону-биле кады ажылга-даа, хууда амыдыралга-даа деңнелгелиг болдум. Колхозка кирип алгаш, ниитиниң малын эмнеп тур мен. Тускай өг-бүлелиг болдум. Кадайым Мария Ивановна ортумак школада башкылап тур. Үш уругларлыг болдум. Бодум СЭКП бежингүнүнүң кандидадынга кирип алдым. Моон сонгаар-даа маңаа үр чылдарда доктаам ажылдарыңы болгаш чурттаарын шинтпирлеп алган мен. Ак-Туругну — төрээн черим, а Ленин аттыг колхозту —төрээн колхозум деп санап турар мен—деп, эш Васильев чугаалап турар.

К. МААДЫ.

Фото С. Феоктистовтуу.

Солун ужуражыышкын

Бо чылдың март 30-нин кежээзинде Кызылдың педагогика институдунуң бүгү студентилери болгаш башкылары-биле Тывага партизан шимчээшкининиң болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилериниң ужуражыышкыны болган.

Тывага партизан шимчээшкининиң сураглыг удуртукчуларының бирээзи эш Сергей Кузьмич Кочетов болгаш Таңды районнуң Сосновка кедээ Советиниң баштайгы даргаларының бирээзи эш Н. Н. Антипин, Урянхай крайга совет эрге-чагырга дээш идепкейлиг демисежин чораан эш Непомняший, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи, Совет Эвилелиниң маадыры эш Н. Макаренко олар институттуң актовый залынга кирип келирге студентилер болгаш башкылар динмиттиг алыш часкаашкыны-биле уткуп алган.

Эш Кочетов шаанда хаанныг Россия дүжүнда бодунуң аар-берге амыдыралын, ылаңгыя дөрт класс доозуп алыр дээш безин кандыг-кандыг бергелерге таваржып чораанын сактып чугаалавышаан. Тарлашкынга болган түлчүүшкүннүүн дугайын чугаалаан.

Эш Антипин Сосновкага Совет эрге-чагырга дээш болуп турган чидиг демиседдиң дугайында бодунуң сактыышкыннарын чугаалаан. Совет Эвилелиниң маадыры эш Макаренко Ада-чурттуң дайынының хүннеринде бодунуң эртип келген дайынчы оруунуң дугайында сактыышкыннарын чугаалаан.

Ужуражыышкын соонда «Совет эрге-чагырга дээш» деп солун кино болган.

М. ЭРГЕП.

Школа бүрүзүнге дуржулга участогун тургузар

Школа чанының дуржулга участогу политехниктиг өөредилгенин соруглалдың шинтирлезиринге чугула эвено болуп турар. СЭКП-ниң XX съездизиниң директивалаларында айыткаш болза: «Амгы үеттүр болган кадаа ажыл-агый бурузулгелериниң эң чугула адырлары-биле өөренижилерни таныштырарын хандырып тургаш, шинти эртемниг школаларывыс политехниктиг өөредилгени хөгжүдер. Өөредилгени шинтиге ажыктыг күш-ажыл-биле сырый харызаштыларын хандырар, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көзүүге өзүп орар чаагакчыларны кижизидер».

Бо соруглагы боттандырар талазы-биле эртеп өөредилге чылында бистиң районувуң алаан хөй школаларывыга биология башкыларының удуртулгазы-биле 5—10 класстарның өөренижилери школ чанының дуржулга участоктарында янзы-бүрү дуржулга ажылдарын үлүг сонуургал-биле кылып чайлаанар. Олар бистиң районга эң-не неперээн культураларлан аңгыда, кадаа ажыл-агыйга эң чугула, биеге ажыдынга чаа культураларны өстүрүп, оларлан бедик дүжүттү канчап чедип алырының эргелын өөренип чайлаанар.

Өөренижилериниң ол кылымакай чоруткан хайгаарал ажылдары болган кылган дуржулгалары кукурузадан, мал чемин капустадан, кызылтастың, чингетараның янзы-бүрү сорттарындан, дагылында чемнитпиглерден болган техниктиг культураларлан бир эвес эки ажаар, доктаамал хайгааралга тургузар болза, гектардан дыка бедик үнүш-дүжүттү ап болуруун көргүскен.

Чадаана хоорайда № 1 оргумак школаның өөренижилери биология башкыны Р. К. Бупреевавын удуртулгазы-биле школа чанының дуржулга участогунга 1954 чылдан эгелеп хайгаарал болган дуржулга ажылдарын чорулуп келгеннер. Олар чыл бүрүде ол участогунуң шөлүн калбартып, черин эжиидип, аңаа хөй янзы сорт тараа, ногаа, кукуруза болган техниктиг культураларны база янзы-бүрү үнүштерни өстүрүп келгеннер.

1956 чылдың чазында олар участоктуң түстүе кезектерге чаргаш хайгааралары болган дуржулга ажылдын чорудуп чайлаанар. Чижеэ, черни чемижиткеннеден аңгыда кукурузаны, картофельди ленбелчинней уланнар тарыйр арга-биле тараанар. Чайгы үеде немелде кылымал долунналдырышынналарны кылгылаанар.

Оон аңгыда кукурузаның өстүрүп кааш үредиин-биле болган кургаг үредиинин, кылыптастың «московка» деп чаа сорттун, чаа техниктиг культура бөлүүн хемчирин, чингетараның хөй янзы сорттарын база чечектер болган өске-даа үнүштерни тараанар. Оларның шүүтүүлүн кижи бүрүзүнге быжыглаан турган.

Үреглериң өстүрген үнүштеринден № 1 школаның 7 класының өөренижилери Ооржак Дадар-оол биле Монгуш Өзүлей-маның өстүрген үредиинин үнүргеш, тараан кукурузазы 3 метр 25 сантиметр бедии үнген болган чем кирип бышкын. Лида Ховалыг биле Алдын-кыстың өстүргени тыквалары 8 кг аннаан. Оларла школаның өөренижилери 280 кг картофельди, 150 кг канустаны, 60 кг помидорларны боттарының столовавызынга дужаганнар.

Школа чанының дуржулга участоктарындан алган чаа-сеспи-биле ажыл-агыйга эң чугула, биеге ажыдынга чаа культураларны өстүрүп, оларлан бедик дүжүттү канчап чедип алырының эргелын өөренип чайлаанар.

Өөренижилериниң ол кылымакай чоруткан хайгаарал ажылдары болган кылган дуржулгалары кукурузадан, мал чемин капустадан, кызылтастың, чингетараның янзы-бүрү сорттарындан, дагылында чемнитпиглерден болган техниктиг культураларлан бир эвес эки ажаар, доктаамал хайгааралга тургузар болза, гектардан дыка бедик үнүш-дүжүттү ап болуруун көргүскен.

Чадаана хоорайда № 1 оргумак школаның өөренижилери биология башкыны Р. К. Бупреевавын удуртулгазы-биле школа чанының дуржулга участогунга 1954 чылдан эгелеп хайгаарал болган дуржулгага ажылдарын чорулуп келгеннер. Олар

Школа чанының дуржулга участоктарындан алган чаа-сеспи-биле ажыл-агыйга эң чугула, биеге ажыдынга чаа культураларны өстүрүп, оларлан бедик дүжүттү канчап чедип алырының эргелын өөренип чайлаанар.

Өөренижилериниң ол кылымакай чоруткан хайгаарал ажылдары болган кылган дуржулгалары кукурузадан, мал чемин капустадан, кызылтастың, чингетараның янзы-бүрү сорттарындан, дагылында чемнитпиглерден болган техниктиг культураларлан бир эвес эки ажаар, доктаамал хайгааралга тургузар болза, гектардан дыка бедик үнүш-дүжүттү ап болуруун көргүскен.

Чадаана хоорайда № 1 оргумак школаның өөренижилери биология башкыны Р. К. Бупреевавын удуртулгазы-биле школа чанының дуржулга участогунга 1954 чылдан эгелеп хайгаарал болган дуржулгага ажылдарын чорулуп келгеннер. Олар

Үреглериң өстүрген үнүштеринден № 1 школаның 7 класының өөренижилери Ооржак Дадар-оол биле Монгуш Өзүлей-маның өстүрген үредиинин үнүргеш, тараан кукурузазы 3 метр 25 сантиметр бедии үнген болган чем кирип бышкын. Лида Ховалыг биле Алдын-кыстың өстүргени тыквалары 8 кг аннаан. Оларла школаның өөренижилери 280 кг картофельди, 150 кг канустаны, 60 кг помидорларны боттарының столовавызынга дужаганнар.

Бүгү-кыдаттың көдээ ажыл-агый делгелгези

Кыдат Улус Республикадан чагаа

Часкы хову ажылдарының бүдүүзүнде Кыдаттың тараачыннарының амыдыралыгга чугула болуушкун болган: чурттуң төөгүзүнде бирле дугаар Бүгү-кыдаттың көдээ ажыл-агый делгелгези ажыттынган.

Пекин хоорайның сонгу-барыын талазында тургустунган делгелге павильонунуң залдарында тараанын, техниктиг болгаш изиг чөрлерге үнер культураларының, мал ажылының, мяш ажылының, суттарылганың, балык тывыжының, агаар байдалының чедишкиннерин көргүскен. Тускай туткулаан чөрлерде малдың болгаш азырал куштарының эң эки дээш үксаларын көргүскен. Көдээ ажыл-агый машиналарының болгаш чепсек-херекселдерниң хевирлерин ажык шөлдерде делгээн.

Делгелгеге болза, Кыдаттың үнер үнүжүнүң байдаанын болгаш хөй муң чылдар дургузунда хөгжүп келген чер ажылының төөгүзүнүң дугайын чугаалап турар.

Делгелгеде салдынган көдээ ажыл-агый продукциязының ийи муң хевирлериниң иштинде тараачын кижи бүрүзүнге билдингир культуралардаа бар, база көрүкчүлериниң хөй кезиинге бир-ле дугаарында коступ турар культуралар бар болуп турар. Чижээлээрге, хемнер кыдынга элээн ханы кылдыр тарыыр онза сорттуң ризичмында көргүскен. Ол рис бодунуң 3—4 метр хире узун сывы-биле суг үнүжү ышкаш көстүп турар. Ындыг ристи чүгле хеме-биле ажаап ап болур. Ол рис бир му черден 200—500 цзинь дүжүттү берип турар (цзинь дээрге 500 грамм, му дээрге га черниң $^{1}/_{15}$ кезии). Мурнуу Кыдатта ханы тарыыр ристиң шөлү бир миллион му чедип турар.

Онзагай бүдүүтүт ыяштың будуктарында чаа чылдың шиви каасталгазы ышкаш эки чыттыг, бичии хааржакчыгаштар астына берген турарлар. Бо болаа ыяш хевириниң хөвени-дир. Ол хөвениң үнер черн болур мурнуу-барыын талада Юньнани болгаш Гуэнси можуларда оон бедии алды-чеди метр чедип турар.

Кыдаттың бөйдус байдалы байлак болгаш янзы бүрү. Хаяк үезинии көөрүнден казып тыпкан чүвени көрүп көрээлиптер. Чер иштинге ийи муң ажыг чыл иштинде чыткан дашта чер казып турар тараачын кижиниң хевирин көргускен. XX вектиң кыдат чер ажылдакчызының ыяш андазыны бистиң үеаистиң мурнунда оон бурунгу кижилериниң чепсээнден кандыг ылгалдыг турганыл? Хөй-хөй муң чылдарның мурнунда Кыдаттың девискээринге улус тараа үнүштерни тарып турган. Оон бээр чүс миллион ажыг черни андарган. Ынчалза-даа база бо хире тарылга шөлү чер ажылдакчызын манап чыдар. Кыдат көдээ суурнуң феодализмге туттурган бүдүрүкчү күжү үр үеним иштинде хөгжүвейн турган. Күштүг бурунгаарлаашкын оларны муң-муң чылдарның уйгузундан оттурган.

Амгы үеде кыдат тараачының салымчолунга таварышкан улуг революстуг өскерлиишкиннерни чугаалап турар делгелгениң кол залын барып көрээлиптер.

Кирер эжикте үш тараачын кижиниң улуг фото-чуруу бистиң кичээгейивисти дораан-на хаара тудар. Олар бот-боттарынче чөленчп алган турардлар: Вань Юйкунь өскелерниден узун болгаш шала нзылаксай берген, Ван Сяо-пи биле Ван Сяо-пан оон ийи талазында аныяк өөнүктери-дир.

Хэбэй можунуң Наньванчжуан көдээ суурунуң бир-ле бажың чанында кажаз иштинге олар 1955 чылдың чазынында база ынчаар турганнар. Дужунда бажыңның кажазында элээн каш тараачыннар тергете эрги аңдазын, молотилка болгаш бок-сак үвелерни чүдүрүп турганнар. Бэштайгы бергени эртип шыдавайн Наньванчжуан суурга турган көдээ ажыл-агыйның кооперативи дүшкен. Оон кежигүннери тараачыннар баштайгы бергелерге шыдашпайын алгышкаш, иннтилештирген малды, көдээ ажыл-агыйның чепсек-херекселдерин үлежип алгаш тарап чангылаан. Чүгле үш ядыы тараачын каттыжып ажылдаар дээн шинтпиринге шынчы болуп артып калганнар. Оларга чаңгыс шары, бир эрги андазын арткан турган. Ынчалза-даа ол кооператив ажылын үламчылавышаан турган.

Үш ядыы тараачынарның кооперативинин дугайы Пекинге чеде берген. Ынчаарда эш Мао Цзэ-дунуун — үш тараачыннарның оруу 500 миллион кыдат тараачынарның оруу-дур—деп чугаалааны бүгү чуртка тарай берген. Шыдал чок кооперативтиң кежигүннериниң дидим турушгу бүгү ядыы тараачынарның сонуургалын көдүргеп.

Ам Ван Юй-кунь бо делгелгениң киржикчилери-биле кады келгенин көрүп тур бис. Ол ам 325 өрегелиг, социалистиг хевирлиг улуг кооперативтиң даргазы.

Чүгле Наньванчжуан суурнуң дүржулгазы эвес, харын эш Мао Цзэ-дунуун чугаазының ылап бүзүрелдиг болганын Кыдатның бүгү суурларының улуг хуузу хереченлеп турар. 1955 чылдың июльде кылган клеткелинге Ван Юй-куньуң болгаш оол ийи эжикиң дугайын чугаалап турда Кыдаттың 110 миллион тараачын өг-бүлелеринден түгле 17 миллион четпес кирези кооперативке киргеи турган, социалистиг хевирлиг ажыл-агыйлар он шаа турган.

Ам чүү болганыл ынчаш? 1956 чылдың төнчүзүнде коллективтиг күш-ажылынга 100 миллион ажыг өрегелер каттышкан, оларның 83 хуузу эң бедик социалистиг хевирлиг ажыл-агыйларда киргеи.

Помешликтерниң кижи дарлаар чоруун чок кылган чер реформазын чорутканы, көдээ ажыл-агыйны социалистиг байдалга тургусканы кончут хөй бүдүрүкчү күштүг хостаан. Делгелгениң көргүзүглеринде санттүү ол дугайын тодаргайлап турар.

Көдээ ажыл-агыйның 1949-1956 чылдарда берген ниити продукциязы 80 хуу көвүдээн. Бо аразында тараа дүжүдү 152 миллиард цзинь четкен, ол болза 368,6 миллиард цзинь (1873 миллион тонна), азы бирги беш чылдың сөөлгү чылынга планнап турганындан хөй болган. Хөвеи дүжүдүн 21,6 миллион данны алыр тургаш, 30,5 миллион дан (бүдүн чартык миллион тоннадан хөй болганы) кайгамчык улуг чедишкин.

Чуртка соя, арахис болгаш өске-даа эң чугула культураларны бүдүрүп үндүрери ийи катап улгатткан. Беш чылдың дургузунда дөрт чартык миллион гектар кур черни андарган, 10,3 миллион гектар черге ыяш тарылгазын чоруткан. Бода малдың баш саны 27,8 миллион, хойнуң 41,9 миллион, хаванның 26,7 миллион чедир өскен.

Коллективтиг ажыл-агыйның артык күштүү чүгле моон-биле кызыгаарлатыгмайн турар. Пиньунь можузунда «Цзинсин» кооперативтен келген шанисайнин тараачыны Ли Шунь-даны делгелгеде келгеннериниң аразында турарын көрүп болур. Ол кооператив каш чылдарның дургузунда Кыдатка барык эң-не билдингир чыгыы турган. Ол ажыл-агый эртken чайын бергеайыылга таварышкан. Сооктан, тайфундан болгаш чайыктан бүгү тарылга шөлүнүң 84 хуузу когараан. Ынчалза-даа «Цзинсин» кооперативтиң кежигүннери кударап баксыраваннар. Арткан тарылганың ажаалгазын улам экижитткеп, черниң чамдызын катап андаргаш, анва орай тарыыр культураларны чашкан. Ыяш, мал ажылагыйынга болгаш дузалаар ажыл-агый черлериңге хөй кижилерни тургускан. Түнел кандыг болганыл? Когараашкынныг хиргезинде кооперативтиң ниити орулгазы эрээжээрден, харын 17 хууга өскен. Тараачыннарның 93 хуузу күш үүнүге эрткен чылга дөмейлээрге бо чылын хөйнү алган.

Когаралга таварышкан чүүлдер-биле демисежирп ам-даа херек: чайыктыг чаъска тарылга шөлү балгашталган, ажыл-агыйның дыка хөй тудуглары буступ үрелген. Ынчалза-даа «Цзинсин» кооперативтиң тараачыннары бо чылын му бүрүзүнден 450 цзинь тараа культуралары алырынга бүзүреп турарлар.

Кыдаттың муң-муң тараачыннарынга халаптыг айыыл-биле демиселге коллективтиг ажыл-агыйның күчү шыдалын бо чылын билгеннер. Ынчаардз Кыдатка 12 миллион гектар чер кандаашкындан, суг улгадыышкынындан болгаш тайфундан когараан. Ынчалза-даа 1955 чылда алган дүжүдүнге бодаарга бо чылын 10 миллион пуд тараапы артыкша алган. Тараачыннарның 80 хуузу боттарының орулгазын кооперативтерде көвүдеткен.

Делгелгениң көргүзүглери чүгле ховуның ажыл ишчилериниң чедишкиннерин көргүзүп турар эвес, харын көдээ ажыл-агыйны моон соңгаар улам сайзырадырының аргаларын болгаш сорулгаларының дугайын көргүзүп турар.

Көдээ ажыл-агый талазы-биле улуг чедишкиннер бар-даа болза, чурттуң дүрген озуп турар негелдерин оон деннели аңдаа хандырып шыдавайн турар деп Кыдаттың Коммунистиг партиязының сескн съездизи демделээн. Чонның «дөртен кезектиг» деп адап турары партияның он ийи чыл иштинде күүседири перспективтиг планы тараа болгаш өске-даа чугула культураларның бүдүрүлгезин 1967 чылга чедир 2—3 катап көвүдедир деп сорулганы салган.

ССРЭ-ге коллективизация чоруткан үеден Кыдатта байдал база өске онза хевирлиг. Кыдат суурну элээн үр үе иштинде машина техниканы болгаш химиктиг чемнжидилгени массалыы-биле ажыглаарынче шилчидип шыдавас.

Көдээ суурну техника-биле хандыргыже чедир тараа болгаш өске-даа чугула культураларның дүжүдүн кандыг арга-биле көвүдедип ап болурул?

Бо айтырыгга ККП-ның сескн съездизи харыыны берген. Көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлгелерин көвүдедири Кыдатка ам эң чугула айтырыг болуп турар, ынчангаш суттарылга, катап тарылганың шөлүн улгаттырарынга коллективтиг ажыл-агыйның дуржулгазын анаа ажыглап тургаш, чер ажыл-агыйының амгы чепсек херекселин тарадып, сорттулуг үрезиннерни дээш өске чүгула хемчегларни ап чорудар. Ынчаар ажылдаш хөй-хөй чедишкиннерни чедип ап болур деп чүвени бо делгелге тодаргай хереченлеп турар.

Кыдаттың көдээ чурттакчы бүрүзүнге чүстүң 20 кезээ тарылга шөлү онаажың турар. Бичии черни ажылдап, ажаап турган тараачын, чимистиг ыяш остүрүкчүзү ышкаш ажылдап тургаш дүжүттү алыр кылдыр сагындырар. Ол ындыг эвес. Хуу ажыл-агыйлыг тараачына хөй-ле ажылдар кончут бергелерге таваржып чораан. Ылангыя хуу ажыл-агыйлыг тараачын чылдың ийи катап тарылганы чорударынга күш четпес турган. Ийи бистиг андазын, бөлүүн сеялкаларны дээш көдээ ажыл-агыйның өске-даа дериг херекселдерни садып алзын дээш кооперастар хөреңгини ап турар. Делгелгеге келген чүүлдерден көөрге, бешчыл планнарының үезинде 2,8 миллион ындыг дериг херекселди садып алганнар.

Шэньсин можунуң Чанань можузунуң Ванман суурында кооператив, мурнунда ристиң дүжүдүн чылда чаңгыс катап ап турган черин ам эки сайзырадып тургаш, суттаттыг черге тарыыр ристиң үрезинии эки шилип тургаш чылда ийи катап дүжүттү ап, оон ангыда күзүн чажып тарыыр кызылтастың дүжүдүн ап турар.

Суттаттыг черни, ийи катап тарылга болур черлерге өске-өске культураларны бедик дүжүттүг культура-биле солуштуруп тургаш, 1956 чылда тараанын ниити чыылдазын эң бедик көвүдеткен.

Делгелгениң көргүзүглери 1967 чылга чедир чедип алыр дээн перспективтиг планны чүгле чүс-чүс кооперативтер күүседип турар эвес, харын дыка хөй можуларның күүседипкенин бүзүредип турар.

Ындыг улуг чедишкиннерни дүжүт талазы-биле ылгалдыг он үш можулар чедип алган. Оларның чедизи мурнууу чүкте Гуандун, Фуцзянь, Хубэй можуларында, бирээзи ортаакы куржагда Шаньдунда, арткан бежи соңгу чүкте Шэньси, Хэбэй, Хэнань можуларында турар.

Бүгү-Кыдаттың бирги делгелгези дөрт ай дургузунда уламчылаар. Аңаа можу бүрүзүнүң төлээлери, мал ажыл-агыйының, ыяш ажыл-агыйының, суттарылганың, балык тывыжының ажылдакчылары киржирдер. Делгелгениң көрүкчүлери көдээ ажыл-агыйның мурнакчылары-биле ужуражып, мурнакчы кижилерниң күш-ажылының дуржулгаларының дугайында лекция, бесседаларны бөзэ дынналр.

Көдээни социалистиг утка шынарга эде тургузар талазы-биле фронтуда көзүлгеп чедишкиннерни делгелге түңнеп, көдээ ажыл-агыйны кооперастаан сөөлүнде бүдүрүкчү күштүң күчүлүг көдүрлүүшкүнүн ол көргүзер. Ол делгелге болза, мурнакчы дуржулганы чүс-чүс кооперативтерниң болгаш госхозтарның ниити херээ кылып, база Коммунистиг партиянын ажылдап кылганы көдээ ажыл-агый хөгжүлдезининң перспективтин он ийи чыл планын чедишкининг күүседир дээш демиселге 500 миллион кыдат тараачыннарны мобилизастаарынга дузалаар.

В. ОВЧИННИКОВ.

Пекин.

Польшада часкы тарылга

ВАРШАВА. (СЭТА). Польшада агаар бойдустуң болу берген чылыг байдалы сонгу воеводстволарның белин тараачыларынга чазын тарыыр тарылганы эгелээр арганы берген. Мурнуу воеводстволарның тараачыннарының хөй нуруузу картофельдин эрте тарыыр сорттарын шагда-ла олуртуп эгелей берген.

Вроцлав, Ополь, Краков воеводстволарның болгаш Үстүү Силезиянын чер ажылынын бүдүрүлге кооперативтери, күрүнеиин көдээ ажыл-агый черлери болгаш хүү тараачыннар чазын тарыыр тараларның 70 ажыг хуузун чажып тарып калганнар. Зеленогур воеводствонуң тараачыннары суда тарылгазын доозуп турарлар. Келец воеводствода суланың, чазын тарыыр кызылтастың шөлдеринин 80 ажыг хуузун база арбайның барын чартык кезиин тарып калганнар. Чүрттүн хөй-хөй районнарында чигир сөөлдазын болгаш кукурузаны тарып олуртурунга белетеелер калбарып турар.

Будапештиде байырлыг хурал

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Венгрияны хостаанының 12 чыл оон турасказткан байырлыг хурал апрельнің 3-те Будапештинге болган. Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының Төп Комитеди, Венгрияның Революстуг Ажылчын-Тараачын Чазаа, ада-чурттуң улус фронтузунун Бүгү-венгр чөвүлели болгаш хостуг вейгр профэвилелдериниң Эвилели ол хуралды организастаан.

Венгрияның Революстуг Ажылчын-Тараачын Чазаанын Даргазы Янош Баларга, Венгр Улус Республиканың Президиумунуң Даргазы Иштван Добиге, Бүрүне хуралының Даргазы Шандор Ронаиге болгаш партияның база күрүнеиин өске-даа ажылдакчыларынга чыылганнар чзиг байырны чедиргеннер.

Хосталганың байырлалын турасказткан илеткелди Д. Марошан кылган.

Илеткелди үр алыш часказткыннарыбиле удаа-дараа үзе кирип турган.

Байырлыг хуралдың соонда концерт болган.

Кыдат улустуң амыдырал деңнелиниң бедип турары

ПЕКИН. (СЭТА). «Гуңжэньжибао» солуннуң апрель 3-те бижээнин ёзугаар алырга, Кыдаттың күрүнеиин үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылчыннарының азыл төлевиин 1952 чыл-биле деңнээрге 1956 чылда 33,5 хуу өскен.

Тараачыннарның орулгалары база оранчок көвүдээн. Амгы үеде көдээ чоннуң бараан салып алыр шылалы 1952 чылга дөмейлээрге 61,8 хуу бедээн.

ГДР-ниң улус палатазының хуралы

БЕРЛИН. (СЭТА). Герман Демократты Республиканың Улус палатазының хуралы апрель 3-те Берлинде ажыттынган. Бо хуралдың хүн айтырыында дараазындагы айтырыглар туруп турар: Герман Демократты Республиканың чазаанын медеглели болгаш Герман Демократты Республиканың чер-чернің улус төлээлелгелеринге сонгуулалар дугайында хоолиу.

Чазактың медеглелин Герман Демократты Республиканың премьер-министри О. Гротеволь кылган.

Суэц каналдап судно аргыжылгазы

БАНР. (СЭТА). Суэц канал хүн бүрүзү-биле хөлчээлиг аппар чыдар. Индияның, Чехословакиянын, Грециянын, Данияның, Норвегиянын, Италиянын 6 судноларын апрельнің 3-те каналдап эрттирген. Апрельнің 2-де делегейнің янзы-бүрү чурттарының 7 суднолары каналдап эрткен. Каналдап эрткени дээш төлээр ужурлуг кайнынны туруп турар чүрүмүү ёзугаар ол суднолар администрацияга баш бурунгаар төлээн турарын негеп турар бис деп ол чугаалаан.

«Мария Виктория» деп англи судно ол чүрүмүү үреэш, египет администрацияга кайнынны баш бурунгаар төлевейн эрттерин орадажы бээрге, ол судноиуң каналдап эрттерин чөпшээревээн деп парлалга ыяшнадып турар.

Бир эвес төлээр ужурлуг кайнынны египет администрацияга баш бурунгаар төлээн турар болза, англи судноиуң каналдап эрттерин чөпшээрээр деп түс чернин парлалга төлээлекчилериниң айтырыглырынга харыылап тургаш Суэц каналдың администрациязының директору Юнес медеглээн. Каналды ажыглап турар чурттарның дугайында ылгай көөр чорукту египет администрация болдурбайн турар, ынчалза-даа каналдап эрткени дээш төлээр ужурлуг түнүү администрацияга баш бурунгаар төлээн турарын негеп турар бис деп ол чугаалаан.

«Марня Виктория» деп англи судно ол чүрүмүү үреэш, египет администрацияга кайнынны баш бурунгаар төлевейн эрттерин орадажы бээрге, ол судноиуң каналдап эрттерин чөпшээревээн деп парлалга ыяшнадып турар.

Бир эвес төлээр ужурлуг кайнынны египет администрацияга баш бурунгаар төлээн турар болза, англи судноиуң каналдап эрттерин чөпшээрээр деп түс чернин парлалга төлээлекчилериниң айтырыглырынга харыылап тургаш Суэц каналдың администрациязының директору Юнес медеглээн. Каналды ажыглап турар чурттарның дугайында ылгай көөр чорукту египет администрация болдурбайн турар, ынчалза-даа каналдап эрткени дээш төлээр ужурлуг түнүү администрацияга баш бурунгаар төлээн турарын негеп турар бис деп ол чугаалаан.

«Марня Виктория» деп англи судно ол чүрүмүү үреэш, египет администрацияга кайнынны баш бурунгаар төлевейн эрттерин орадажы бээрге, ол судноиуң каналдап эрттерин чөпшээревээн деп парлалга ыяшнадып турар.

Бир эвес төлээр ужурлуг кайнынны египет администрацияга баш бурунгаар төлээн турар болза, англи судноиуң каналдап эрттерин чөпшээрээр деп түс чернин парлалга төлээлекчилериниң айтырыглырынга харыылап тургаш Суэц каналдың администрациязының директору Юнес медеглээн. Каналды ажыглап турар чурттарның дугайында ылгай көөр чорукту египет администрация болдурбайн турар, ынчалза-даа каналдап эрткени дээш төлээр ужурлуг түнүү администрацияга баш бурунгаар төлээн турарын негеп турар бис деп ол чугаалаан.

«Марня Виктория» деп англи судно ол чүрүмүү үреэш, египет администрацияга кайнынны баш бурунгаар төлевейн эрттерин орадажы бээрге, ол судноиуң каналдап эрттерин чөпшээревээн деп парлалга ыяшнадып турар.

Бир эвес төлээр ужурлуг кайнынны египет администрацияга баш бурунгаар төлээн турар болза, англи судноиуң каналдап эрттерин чөпшээрээр деп түс чернин парлалга төлээлекчилериниң айтырыглырынга харыылап тургаш Суэц каналдың администрациязының директору Юнес медеглээн. Каналды ажыглап турар чурттарның дугайында ылгай көөр чорукту египет администрация болдурбайн турар, ынчалза-даа каналдап эрткени дээш төлээр ужурлуг түнүү администрацияга баш бурунгаар төлээн турарын негеп турар бис деп ол чугаалаан.

Англияның судно болгаш машина тудугжуларының ажыл соксадыышкынынга

ЛОНДОН. (СЭТА). Ажыл төлевирин 10 хуу өстүрер дугайында боттарының негелдеринн деткип мартның 23-те ажыл соксадыышкынын кылган машина тудугун үлетпүрүнүң миллион ажылчыннарынга каттыжып, Лондонуң машина тудугжу чартык миллион ажылчыннары мартның 30-де ажылын соксатканнар. Мынчангаш, англи машина тудугжуларының демисели ам ийиги чаласынче шилчип турар, ам моон соңгаар, бир эвес ажылчыннарның негелдеринн бүдүрүлге эдлери ханнырбас болза, профэвилелдериниң үлүртүлгазының ажылдап кылган планын ёзугаар, бүгү ниитиинин ажыл соксадыышкынын болур ужурлуг.

Лондонуң машина тудугжуларының шепкейлиг демиселче кирипкени болза англи машина тудугуның бүгү-ле продукциязының бештин бир кезиниден ажыын бүдүрүп үндүрүп турар заводтарның ажылын шуут соксаткан. Ылангыя, ужарчүүлүү бөш улуг заводтарында ажыл соксаан, оларның аразында ханттыкже үлүртүп садыглаар реактивтиг пассажир самолеттарын бүдүрүп турар «Де хэвиленд» дел фирманың бүдүрүлгелери база бар.

Ам англи машина тудугжуларының чартык кезии киржип турар ажыл соксадыышкынын чүрттүн 1000 бүдүрүлгелериниң ажылын шуут соксаткан.

Судно тудугжуларының 200 муң ажылчыннарының ажыл соксадыышкынын база үргүлчүлевишаан, олар болза ажыл төлевирин өстүрериндеэ бүдүрүлге эдлериниң ойталаанынга удурланыышкынның демдээ кылдыр ийи неделя бурунгаар ажылын соксаткан турганнар. Ажыл соксадыышкынының түнелинде чүрттүн судно тудар 80 черлериниде ажыл долузубиле азы чамдык кезии-биле шуут соксаан.

ЛОНДОН. (СЭТА). Лондонда алдынган медээлерни ёзугаар алырга, ажыл соксадыышкынын кылып турар машина болгаш судно тудугжулары 1700 муң ажылчыннарның хөй нуруузу болза машина болгаш судно тудуунуң үлетпүрүнүң ажылчыннарының профэвилелдериниң конфедерациязының күүскомунуң апрельнің 4-те ажылды катап эгелээр дээн шинтпиринге профэвилелиниң иштики сагыыга-чурумунуң чурумун ёзугаар чагыртырынга чөпшээрээннер. Оон-биле кады, күүскомунуң шинтпирин чер-черлерге чугаалажып көрүп турда, профэвилел үлүртүлгазының туружугга ажылчы чоннарның хамнызыбле таарышпайн турарының дугайын ажыл соксадыышкынын шимэ алган райониардан келип турар дынналгылар хереченлеп турар. Чижээлээрге, ажыл соксадыышкынының төп комитеди Ливерпульга дараазында медеглелдн парлап үлүртирген: «Арбитражтың шинтпир үлүрериниң бетинде ажылды катап эгелээр дугайында национал күүскомунуң үлүртирген шинтпиринге холбаштыр улуг хомудалыысты илередип тур бис. Арбитражтың шинтпири үнгенинин соонда, бир эвес бистин негелдеривисти долузу-биле хандырбас болза, национал күүском демисеядп доп-дораан эгелээриу негеп тур бис».

Честерфильде ажыл соксадыышкынының комитеди «ажыл соксадыышкынның амгы чадаа соксатыпкан күүскомунуң туружугга хомудалды болгаш келеннин» илередип турар резолюцияны хүлээп алган.

Ньюкасльга ажыл соксатканнарның хуралынга резолюпия хүлээп алдынган, ында чугаалап турары: «Конфедерациянын күүскомунда бистин херээвисти садыпкан дугайында бүрүүлүг кижилерни калыгшынгыызы-биле бруу шавар херек деп санап турар бис».

Мерсисайдың (Ливерпульдуң чөгүнда) үш муң котельщиктери ажыл соксадыышкының үргүлчүлээр деп шинтпирлээннер.

Пресс Ассошиэйшн агентилелиниң корреспондентизинге котельщиктериниң профэвилелиниң чингиве секретары Хиллдың медеглээни: «Күүскомунуң шинтпирин мен адцепсинтен мен. Бистиң профэвилелдривистин кежигүннерин ынчаар бакка дүжүрүп кааны хомуланчыг-дыр, олар дээрге ажыл соксадыышкынынга эрестят киришкен улуус болгай».

ЛОНДОН. (СЭТА). Судно болгаш машина тудугжуларының ажыл соксадыышкынының дугайында илеткел кинрери-биле күш-ажыл министрнин томуйлааны арбитраж судунуң бирги хуралы апрель 3-те болган.

Хуралдың доозулганының соонда ажыл соксатканнар болук машина тудугжулары залга кире бергеш машина тудугжуларының каттышкан профэвилелиниң даргазы Барронга дараазында сөстерни чугааланнар: «Бистн садыпканнар-дыр». Барронуң ажылынан дүжеринн ажыл соксатканнар негээннер. (Судно болгаш машина тудуунуң ажылчыннарының профэвилелдериниң конфедерациязының күүскомунуң ажыл соксадыышкынын соксадыр дугайында шинтпир хүлээп алырынга Барронуң шинтпирлиг рольду ойнаанны билдингир болгай).

Англи ажылдакчыларның Тайваньче чоругулап турарының ажыт талазында кандыг чажыт барыл

ПЕКИН. (СЭТА). Англи парламентиниң кежигүннериниң, дүжүметтериң болгаш мурнунда дипломаттар чөрээн англичаннарның Тайваньче үргүлчү барып турар апарганынче кыдат парлалга кичээнгей салып турар. Англиияның башкарчы болүктери политиктиг чаа өөнүктөнгээлерни амгы үеде белеткеп турарының дугайын ол чорулгалар чугаалап турар деп «Жэньминьжибао» солунда бижээн үүлдүн автору бижээн. «Дагунбао» солуннуң демдеглеп турарындан алырга, Тайваньга баргылап турар англичаннар кыдат улустуң дугайында өжээшкөк чугааларны кылып, КҮР-ну Англиияның үлүлээп көргени улуг алдагдал болган хээр дугайында медеглелдерни кылгылап турар. Олар оон ынай «коммунизмге удур демисел» дижип алгаш, чанкайшичи болүктерни «эптиг ойде азий диште Кыдатче удур шавар халдаашкынче» сорук киирип турарлар.

Англи төлээлекчилериниң ындыг янзылыг ажыл-чорудулгазы болза «ийи Кыдат» тургузар дээрзинин орадажымышкынарын англи баштакчы болүктер ам-даа кагбайын турар дээрзин тодаргай чугаалап турар-дыр деп «Жэньминьжибао» солуннуң чүүлүнде чугаалаан. Чан Кайши-биле сырый харылзааны түтпушаан, Тайвань дээрге «тускай Кыдат» болур деп англи улусту бүзүредирин олар күзеп турарлар. Англи баштакчы болүктериниң ол ажыл-чорудулгазынга Баттышкан Штаттар байыр чедирип турар болгаш олар амгы үеде Тайваньны болуңуп кааш Тайваньны чөпшээ кылып алырын, Тайваньны тайбың арга-биле хостаарын боттандырар талазы-биле кыдат улуска моондак кылырын орадажып турарлар.

Англиялан Тайваньга чоруп тургулаар кижилериниң айыттынган ажыл-чорудулгазын соксатпас болза ол чорук Англия биле КҮР-нуң аразында харылзааларны бажсырадырынга, база Ыраакы Чөөн чүкте байдалды бажсырадырынга чүгле чедирип болур. Ынчаарга ол дээрге Англиянын эрге-ажыктарынга кайын таарыжыр. «Ийи Кыдат» тургузар дугайында бодап чоруур кижилер болза делегейге чүгле чаңгыс Кыдат—бодунуң улусчу чазактыг Кыдат Улус Республика туруп турар дээрзин экизи-биле билип алыр үүрлүг деп солун демделеп турар. Тайваньны «ийиги Кыдат» кылып алыр дугайында бодалдар дээрге хөрек кырынга шынныг байдалга канчап-даа таарыппас куруг-хоозун чүлчүруушкун болур-дур.

Газаның кырында египет тук

КАИР. (СЭТА). Газа секторунуң административтиг губернаторунуң туруп турар апарганынче кыдат парлалга ыяшнадып турар. Хөй-хөй кижилер плакаттарны, египет туктарны болгаш президент Насерниң чуруктарын холдарында туткулаан. Административтиг губернатор Мухаммет Хасан Абдель Латифке чыылганнар изиг байырны чедирген, ынчаарга губернатор болза израиль эжеледен хосталганының соонда араб улустарның ниити өг-бүлезинге катап каттыжа бергенин холбаштыр Газаның чонунга байыр чедирген. Чыылганнар: «Газаны интернационалчастап болбас!», «Газа болза араб девискээр болур!» деп лозунгуларны салып турганнар.

Польшаның болгаш ВДР-ниң чазактар төлээлериниң аразында чугаалажыышкынналрның доозулганы

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнамның Демократты Республиказының болгаш Польша Улус Республиканың чазактар төлээлериниң аразында болган чугаалажыышкынналрның түнелдериниң дугайында кады кылган декларацияга, а ол ышкаш ийи чурттарның аразында культурлуг кады ажылдажыга дугайында беш чыл хуусаалыг дугуржулгага апрель 6-да ат салган.

Кады кылган декларацияга болгаш культурлуг кады ажылдажыга дугайында дугуржулгага ВДР-ниң чазаанын өмүнээзинден ВДР-ниң премьер-министри болгаш даштыкы хөрелер министри Фам Ван Донг. Польшаның чазаанын өмүнээзинден Польшаның төлээлериниң баштыны министрлер чөвүлелиниң даргазы Ю. Циранкевич аэродромга медеглээн.

Фам Ван Донг харыы чугаазынга ол чалалга дээш изиг-биле өөрүп четтиргенин илергейлээн.

Польшаның чазак төлээлери самолетбиле Кыдат Улус Республикаже чорупкан. Президент Хо Ши Минин болгаш Вьетнамның Демократты Республиказының чазаанын өске-даа улуртукчуларын Польша Улус Республикага келзин деп польша чазак төлээлери чалаанын Ю. Циранкевич аэродромга медеглээн.

Фам Ван Донг харыы чугаазынга ол чалалга дээш изиг-биле өөрүп четтиргенин илергейлээн.

Египетче барыын талакы күрүнелерниң ыйыышкыны

ЛОНДОН. (СЭТА). Суэц каналын ажыглааны дээш чыылдаларны Египетке төлээр дугайында дүрүм ёзугаар негелдеринден ойталаарынче Египетти албалаар дээш барыын талакы күрүнелерниң чазактары Египетче ыйыышкын кылып турарының дугайын англи парлаганың дынналыглары хереченлеп турар. «Дейли телеграф энд Морнинг пост» солуннуң медээлери-биле алырга, «Англия биле Каттышкан Штаттар бир эвес Египет олардер деп Англияның болгаш АКШ-тың шаңындыг бодалдыышның дугайында чугаа чоруп турар.

Ынчаарга каналды ажыглаваазын дээш англи судно ээлериниге Великобританияның чазаа ыйыышкын кылып турар. «Файнэншл таймс» солуннуң политиктиг хайгааракчызының дынналыгларын ёзугаар алырга, күш-ажыл министри Гарольд Уоткинсон британ судно ээлериниң чиглиниге чөвүлелиниң төлээлекчилери-биле апрель 3-те ужурашкан. «Чыылдалар төлээриниң дугайында айтырыгны шинтпирлевээн шагда каналды ажыглаваазынче» оларны министр кыйгырган деп хайгааракчы бижээн. Ынчалзажок ындыг перспектива хайгааракчының сөстери-биле алырга, англи судно ээлерин дувүредип турары илдең, чүге дээрге, каналды ажыглаарын күзеп турар өске чурттарның судно ээлекчилериниге деннээрге олар ажыа чок байдалга таваржы бээринден коргуп турарлар».

«Япон, итали болгаш өске-даа суднолар каналды шагда-ла ажыглап эгелээн» деп «Таймс» солун редакция чүүлүнде иннип бижээн хирезинде-ле, бир эвес шинтпирлеп таарыштырылга (барыын талакы күрүнелериниң албалаан негелдеринге таарыштыр шинтпирлээр деп турары ол) чедип алынмас болза, каналды калбартырын көрүп турар египет план «чүү-даа чүвеге чедирбес» деп медеглевишаан, египет чазакты коргударын орадажып турар.

Чазактың оптуг аргалары-биле холбаштыр англи хөй-ниити дувүрээзинин илередип турар. Общиналар палатазында ол темага хамаарышкан айтырыгларны чазактың төлээлекчилериниден салып турган.

Япон ажылчыннарның демисели

ТОКИО. (СЭТА). Даг рудазының үлетпүрүнүң ажылчыннарының профэвилелдериниң бүгү-япон федерациязына кирип турар Японияның даг рудаларының ең улуг бөш компаниялырының ажылчыннары хуусаа чок ажыл соксадыышкының чарлаан. Ажыл соксатканнар ажыл төлевирин бедидерин негеп турар.

ТОКИО. (СЭТА). Япон радионуң дынатканын ёзугаар алырга, Японияның электромашина тудуунуң үлетпүрүнүң ең улуг 13 компаниялырының ажылчыннары ажыл төлевирин бедидер дугайында боттарының негелдеринн деткнири-биле 24 шактыг ажыл соксадыышкының чарлаанар.

Электромашина тудуунуң үлетпүргүнүң ажылчыннарының профэвилелдериниң национал федерациязына кирип турар ол компаниялырның ажылчыннары апрель 6-да база бир ажыл соксадыышкының чоруткан.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

РЕДАБЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация киллизининң — 3—88, харылсалгалыг секретарьның, культура болгаш амыдырал киллизининң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үчетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый киллистериниң 3—68, чагаа киллизининң база бухгалтериянның 3—65.

ТС—00125. Культура өргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢДАР!

1928 чылдан үнелвилетингеи

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ ВЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957
АПРЕЛЬ
10
СРЕДА
№ 72 (3784)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮҢГҮ СОЛУНДА:

СЭКП ТК-ның Бирги Секретары Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. С. Хрущевту Ленин ордени-биле база «Кадыыр болгаш Маска» деп ийиги алдын медаль-биле шаннаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыы (1 арын).

Часкы хову ажылдарын бедик деңнелге чорудар дээш (1 арын).

Улуг байырлалга алдар кылдыр (1 арын).

О. Ширап.— Колхозтарга шеф хүлээлгечы (2 арын).

Т. Ильин.— ССРЭ-ниң күргүне чашкиннери (2 арын).

Культура амыралдың темаларынга (2 арын).

В. Кара-оол.— Чон ортузунга социалистиг хообүүлер таныштырылгазын күштелдирер (3 арын).

И. Лопсан.— Хереглел ниитилелдериниң отчет-сонгуулалыг хуралларының түнелдери түңү коргуун турары (3 арын).

А. Санчат.— Башкы С. Ө. Борбак-кара (3 арын).

Лейбористиг партияның парламент фракциязының резолюциязы (4 арын).

Херээженнериниң Бүгү-делегей Демократтыг Федерациязының бирозунуң шинтпирлери (4 арын).

М. Мынбумай, Х. Петров.— Область школачыларының фестивалы (4 арын).

Май мурнунуң социалистиг чарыжын калбартыылыңар

Делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырарының болгаш бүгү чурттарның ажылчыннарының аңы-дүнмалышкы чоруунуң хүнү—Майның 1-ниң байырлалы чоокшулап келген.

Коммунистиг партияның XX съездизиниң Директиваларын болгаш алдыгы беш чыл планын амыдыралга чедиишкинниг күүселир дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжы чер болганда калбаргап. Бүгү улустуң патриотчу көдүрүүшкүнүнүң көскү идепээшкини — социалистиг чарыштың күүлүг чалгыы областың үлетиүрүнүң, көдээ ажыл-агыйының болгаш культуразының бүгү ажылдакчыларын улам-на сорук кииргеп.

Областың ажылчы чоннары бо хүннерде «Үлетиүрүү болгаш түдүгүнү арелеп башкарар чоруукту организастаарын улам ынай сайзырангайжыдар дугайында» СЭКП Төп Комитединиң Бирги секретары эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин таныштыышаан, боттарынга бедиткен социалистиг хүлээлгелерни ап турар.

Кызылдың хлеб заводунуң түдүүнүң техник-прорабы эш А. Сороконуң коллективтиң хуралында чугаалаана болза:

— Партия болгаш чазак совет кижи дугайында доктаамал сагыш салып турар. Бодүүн кижи дугайында сагыш салышкынындан артык улуг болгаш үндезин сорулга бистиң партивыста чок. Ол ада сагыш салышкынын бистәр боттарывыстың чүткүлүг күш-ажылывыс-биле харылзаар ужурлуг бис.

«Үлетиүрүү болгаш түдүгүнү эрелеп башкарар чоруукту организастаарын улам ынай сайзырангайжыдар дугайында» эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистеринде чоннуң күзел-соруу илереткенген-дир. Ону амыдыралга боттандырарындан артык алдарлыг улуг күзел-чүткүл совет кижиде чок. Ынчангаш түдүг планын доллур болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарышты калбартыылынар.

Чөөн-Хемчик районнуң түдүгжүлары, механизаторлары болгаш бүгү ар, хереэжен колхозчулары колхозчу араттарны чурттаага бажыннарынче шилчидерин Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ооңга чедир доозар дугайында областың көдээ ажыл-агыйының бүгү ажыл-ишчилерин кыйгырган. Бо эгелекчи саналды неперединиң СЭКП обкомунуң бюрозу деткээн.

Бо ышкаш тодаргай хүлээлгелерни областың оон-даа өске районнарының колхозчулары, түдүгжүлары болгаш механизаторлары ап турарлар. Бир эвес организастыг удуртулга-биле хандырбас болза кандыг-даа чаа эгелээшкин саналдар, хүлээлгелер күүсетинмейн саазын кырынга артар дээрэн билдингир.

Чарыштыг организастаарда ужур эдерген чүве ышкаш ёзу барымдаалаар, херек чок шуугаазын кылыр чоруктар бистиң областың чамдык ажыл-агый организацияларында ам-даа бар болуп турарын демдеглээри эргежок чугула. «УТКА 25 чылы» болгаш «Барлык» совхозтар боттарының аразында соцчарыштың керээзин чарып, түс-түс хүлээлгелерни алганнар.

Ол хүлээлгелериниң чүгүле сөрүглаарлары айыткан. Ынчанмыжаок ол совхозтарның удуртукчулары чарыштыг бис дижип, кандыг бир хуралдарга, азы СЭКП райкомнарынга хоозун илеткелер кылыры-биле кызыгарлатынгаш, а алган хүлээлгелери канчаар күүсетинин турарын бир чыл ажыг үениң дүргүзүнде чангыс-даа катап хынап, түңнел үндүрбээнивер.

Моон ыол чыдагааны болза партияның чамдык райкомнары болгаш профавилеедериниң организацияларының чарыштыг организастаарының практиказында четпестерни үзүткээр талазы-биле партияның XX съездизиниң айтышкынын ыракта четпес боттандырын турары-биле тайыбырлатынар.

Чарыштың ужур-дузалыг үнелеп чедери берге. Владимир Ильич Ленин совет ниитилелдиң күүлүг шинчидикчи күжү болур чарыштың «ёзулуг калбак, ёзулуг массалыг хемчээлге ажыглаар, ажылчы чоннарның ёзулуг хей күрүүзү олар боттарын херек кырынга көргүзүп, боттарының аргаларын калбартып, талантыларын илередип болур ажылдың ындыг ареназынче үндүр тыртар...» деп айыткан.

Мынчангаш партия болгаш профавилеедериниң организацияларының удуртукчуларының хүлээлгези болза чарышты удуртуруның практиказын үндезини-биле экижидери болур. Чарыштыг организастаарының айтырыглары-биле шуут боттары ажылдап, хүлээлгелерни күүседиринге дузаны көргүзүп, мурнап чоруп турар кижилерни детпин мактаарын, мурнакчыларның дуржулгаларын неперединиң, хожудап турарларны өрү тыттар дээш тодаргай хемчегларни ажылдап кылыр ужурлуг.

Чарышты организастаанында четпестерни чайладыра, чаржык турарларның хүлээлгелерин күүседиринге эргежок чугула дузалаачыны көргүзер төлээде, чарышты сагыш амыр кылдыр көрүп турар удуртукчуларны база боттарының хүлээлгелерин күүсетпейн турар чарыштың ындыг киржикчилерин партияның азы профавилеедериниң хуралдарынга болгаш парлалгага шүгүмчүлээриниң аргазы-биле эдип алыр херек.

Үлетиүрүүң ажылчыннары, колхозчулар, МТС-териң болгаш совхозтарның ажылчыннары, механизаторлар! Май 1-ниң байырлалынга алдар болдурган чарышты калбартыылыңар! Будүүрүлге планын долдур болгаш ажыр күүседир чорук бистиң Төрээн чуртувустуң экономиктиг күчүзүн улам-на быжыглаар.

Часкы хову ажылдарын бедик деңнелге чорудар дээш

★ ★

Район частың хүннеринге уткуштур

Чаа-Хөл МТС-тин девискээринде көдээ ажыл-агыйның амгы үеде күүлүг техниказы — тракторларны, комбайннарны, аскылыг, кожуг херекселдерни чыскаап тургускан. МТС-те 30 ажыг тракторлар, 41 сеялка, 21 андазыннар, тос культиваторлар болгаш өске-даа көдээ ажыл-агыйның машиналары эки шынарлыг септетинген.

МТС түс-түс трактор бригадаларын колхозтарга быжыглап, механизаторлар-биле четчелеэн. Районнуң колхозтары тарылгага алаан белеткелдерни кылган болуп турар. Сталин аттыг колхозтуң хову бригадалары часкы хову ажылдарының планын баштаар черге бадылаткан.

Ындыг-даа болза районнуң колхозтарының часкы тарылгага белеткелинде улуг четпестер бары илерээн. Колхозтар үрезин-биле долу хандыртынган-даа болза, ону чажар шынарынга чедир четче белеткевээн. Чамдык колхозтар үрезиннерин катап арылаар ужурга таваржып турарлар. Чижээ, «Тиилелге» колхоз арбай үрезинни четчири-биле уруп алган, ынчаарга үрезинниң шынарын хынаарга, оон үнүчели үгле 82 хүү болган.

Районнуң колхозтары чыл санында тарылга шөлүн калбартып, мун-мун гектар черни тарып турза-даа, бир гектардан алыр дүжүт планын күүсетпейн келген. Оон ыол чыдагааны болза, суттаттыг черлерни суттарбазында, тарылга шөлүнүн удобрениезин эки чорутпаанында болгаш тараа культураларын шын ээлчештир тарывайн турарында.

Колхозтар ногаа культураларының тарылгазынче чогуур кичээнгей салбайн турар. Сталин аттыг, «Тиилелге» колхозтар эрткен чылын картофельден эки дүжүт алган хирезинде-ле картофельниң үрезинин четче белеткеп албаан. Үрезин хораннаар талазы-биле колхозтар кандыг-даа ажыл чорутпайн турар.

Колхоз баштаар черинин, хову бригадирлериниң ыол кичээнгейин ховуга ажылдап турар кижилерни аъш-чем, өскелээ үүлдер-биле эки хандырарынче угландырары чугула. Эртен чылын Шанчыга ажылдап турган трактористер барык бир неделя хиреде чугула хереглелер-биле хандыртынмайн турган. Оон түнелиндө трактористер ажылын каапкаш, чоогунда аалдарга барып, тараа сокпан чинир ужурга таваржып турган. Трактористерни чем-биле хандырбайн баар чорукту Молотов аттыг колхозтуң баштаар чери (даргазы Дайгиракза) болдурбас ужурлуг.

Чыбактың трактор бригадазы Кара-Суг деп черге ажылдап турза, ону аъш-чем-биле база хандырбайн баар үүлдер турган. Бригадага кынар, чаар материал сөөртүр дөрт кижилерни бергеш, соонда олардың үүн кызырганындан бригадир Чыбак болу тракторларга кынар, чаар материалдарны сөөртүп турган. Шак бо чижектен Ленин аттыг колхозтуң баштаар чери (даргазы Федотов) чогуур түнелди кылза эки.

Колхозтарның баштаар черлери механизаторларның амыдырал-чуртталгазынче чогуур кичээнгей салбайн турган. Олардың ажылдап алганы колхозтан алыр ажыы районнуң дөрт колхозтарының кайы-ында-даа четче телетинмейн турар болгаш олардың колхозтан алыр ёреэзи районнуң иэре колхозу — Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелинде үш дугаар чыче телетинээн хевээр шилчип турар.

Хову түрлаглары механизаторларның, колхозчуларның ажылының-даа, дыштанылгазының-даа төп одаа болур болгаш тааржымчалыг кылдыр деритинген турар ужурлуг.

Молотов аттыг колхозтуң Шанчыда түрлаанда үрезини арыглатынмаан. МТС үрезин арыгладыры-биле «ОС-3» деп машинаны берген, ындыг-даа болза, үрезин арыглаар ажыл кончуг оожум болган. Сталин аттыг колхоз Шанчыда дөрт бажыннарны түдүп турар-даа болза ажыглалга киирбээн. Моон-даа дора байдал Молотов аттыг колхозта. Столованы, агитпунктуну чаа түдүп эгелээн.

Колхозтарның хову түрлаглары-да бажыннары бар-даа болза, оларның септе-лези кыдынмаан. Түрлаглар оттуглаш-биле хандыртынмаан. Бажыннарның соңгаларының рамалары чедиишпес болган бар вагончугаштар септетинимээнинден ажыглаар арга чок болуп турар.

Районнуң «Тиилелге» колхозунуң тарыыр чери чедиишпестеп турар. Үк колхозтуң баштаар чери ажыглалга кирбейн турар кур болган курукка черлерни шингээдип алырынче кичээнгей салбайн келген.

Колхозтарның баштаар черлери, ховучылы» колхозтуң тараажылары Улуг Октябрьның алдарлыг 40 чыл ооңга үүкуштур бедиткен хүлээлгелерни алган ажылдап турар. Тараа культураларының үрезини бүрүн белеткетинген.

Тарылга шөлүнге удобрение кылыр 150 тонна хүлүг чыыдыртган, 15 гектарга өлекти сөөртken. Көдээ ажыл-агыйның чепсек херекселиниден 15 андазынны, 16 илиирни, 42 хомуттуу, 5 тергени септеп алган.

Бора-Талдың сугат бүгаын довуракаан. Хову түрлаглариида чурттаганын 2 бажынын дерип белеткээн. Тарылга үезинде ажыглаар 53 аъттарны түскай азыралда тургускан.

С. ЕНДАН.

Часкы тарылгага белеткелде четпестерни чайладыр

Каш-ла хонган Бии-Хем районнуң колхозтарынга часкы хову ажылдары эгелээр. Баштай шыкты базырын илиирээр, а оон соонда бедик дүжүт даэш семиселдиң бирги чадазы—часкы тарылга эгелээр.

Эрткен ажыл-агый чылында районнуң көдээ ажыл-агый ажыл-ишчилери, партия болгаш совет ажылдакчылар бедик дүжүтту өстүрүп, чидириг чокка ажаан алган. Ындыг-даа болза, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрериң оон ынай көвүдедиринге бүгү бар аргаларны долуу-биле ажыглавааннар.

Дүжүт ажаан алышкынының талазы-биле энир чыгы чедиишкиннерге меңзэртенгеш чамдык удуртукчулар оожурган, ажыл-херекке тоомча чок апарган. 1957 чылдың апрель 3-теги байдал-биле алырга, район тарылгага долуу-биле белен эвес.

Тракторларның чүгле даштын хынаар көөрге безин четпестер хей болган. Чамдык бедирлериниң быжыглаашкыны кошкак, ээрилдер, тракторларның электри ламчылар херекселери чок, үе төктүп турар, кабиннери шилдетинээн болгаш өске-даа четпестери хей.

Кожуг машиналарында база четпестер хей. Ийи сеялкаларның быжыглаашкыны багай, ээрилдериниң четпезин болгаш безин илиирлериниң рейкалыг автоматтарының үрелик болганын тодаратkан.

Бо бүгү четпестер талазы-биле бирги ээлчегге кол инженер Гусев, кол агроном Федоренко олар бүрүүлүглар. Олариың организакчы ролю кошкак болгаш бригадаларның ажылын контрольдавайн турарлар. Амгы үеде болук трактористер үрелик кезектерни септеп эгелээнивер.

«Кызыл сылдыс» көдээ ажыл-агый артелинден өске колхозтар сорттуг үрезинче-биле бүрүн хандыртынган. «Кызыл сылдыс» колхозтуң үрезини чажар шынарынга чедиреринээн. Үрезинни чажар шынарынга чедиреринии ажылы ам чоруп турар болгаш үлавас доостур. Районда ниитизи-биле 232 тонна картофель үрезинниң четпейн турары дүүренчиг.

«Искра», Кочетов аттыг болгаш «Тиилелге» колхозтарның часкы тарылгага белеткелинде кол-да четпес чүүл болза, часкы хову турлаглары деритинмээн. Ховуга ажылдаар колхозчуларны, трактористерни чылыг, чырык бажыннар-биле хандырары бирги ээлчегге негетинип турар.

Хову турлаг бүрүзүнге библиотекажыгаштарны кылып, солуннарны чагыгар болгаш үүдүлел, коргузүт самбыраларын керилир. Тарылганың баштайгы үүнүлеңнее эгелээш агит-хуудустарны, хана солуннарын үндүрүп эгелээр кылдыр амдыгаштан белеткенип алыры эргежок чугула.

Бии-Хем районнуң партия организациязы бедик дүжүт өстүрүп алыр талазы-биле хемчегларни ап келген болгаш бо талазы-биле алаан дуржулгалыг. МТС эки техника-биле хандыртынган. Механизатор кадрлар өзүп, быжыкаан.

Бии-Хем районнуң колхозчулары, механизаторлары Октябрьның 40 чыл ооңга алдар кылыр часкы тарылганы 5 ажыл хүнүнде доозуп, эрткен чылдазындан артык бедик дүжүт өстүрүп алыр деп сорулга салганнар. Районда чүгле тарылга планын күүседир эвес, а чүс-чүс гектар күр черни андарар арга бар болуп турар.

П. ГОРЕЛОВ.

Допчу медээлер

Өвүр районда «Совет Тыванын беш чылы» колхозтуң тараажылары Улуг Октябрьның алдарлыг 40 чыл ооңга үүкуштур бедиткен хүлээлгелерни алган, кызымак ажылдап турар. СЭКП райкомунуң секретары эш Лопсан-Серенниң редакцияга ынаткааны болза:

— Колхозтарның фермаларында күш-ажыл бедик көдүрүүшкүнүүр калбарып турар. Ол болза, малды менги болгаш хүр чыл ажырар, чаш малды бүрүн камгалап өстүрер, малдың продуктулуун белидер даэш ажыл-ишчи демисел болур. «Совет Тыванын беш чылы» колхозтуң Санчат-оол бо чылын төрүүр 400 өшкү кадарын турар, а соолгу хүннерге чедир төрээн 115 өшкүлериниден 129 анайларны алган. «Кызыл тук» колхозтуң Тавва 312 хойларының 315 хураганнарын база менги доруктуруп турар. Шак ындыг чижектер ферма бүрүзүнде хей.

Колхозтарның сүт-баазын фермаларының ажылдакчылары бо чылын саар инек бүрүзүнден 1000—1200 кг сүт саап алырын хүлээнген. Районнуң амгы байдалынга хамаарыштыр алырга ол чиик эвес сорулга. Ажалда чемгерилдени эки-житпеннилеп саалганың деңнели эрткен ажыл-агый чылындан ыракта бедик болуп турар. Чижээ, «Коммунизмче орук» колхозтуң М. Дарый бөлүүнүң бөлүүзүнде инек бүрүзүнден апрель 1-ге чедир 451 кг, а «Совет Тыванын беш чылы» колхозтуң Я. Шивитпаа 495 кг сүттүг саап алган. Мал ажылының өске-даа ажылдарындан шак ындыг чижектерни хөйүү көргүүзүп болур.

СЭКП ТК-ның Бирги Секретары Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. С. Хрущевту Ленин ордени-биле база „Кадыыр болгаш Маска" деп ийиги алдын медаль-биле шаннаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

Күр болгаш курукка черлерни шингээдип алырының талазы-биле хемчегларни ажылдап кылырына болгаш боттандырарынга СЭКП Төп Комитединиң Бирги секретары эш Н. С. Хрущевтуң шылгарангай ачы-хавыяаларын демдеглевишаан, эш Никита Сергеевич Хрущевту Ленин ордени-биле база «Кадыыр болгаш Маска» деп ийиги алдын медаль-биле шаннаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы
К. ВОРОШИЛОВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль, 1957 чылдың апрель 8.

Хову ажылдары эгелээн

ЧЫРАА-БАЖЫ. «(Шынның» корр.). Чыргакыда «Коммунизмче орук» колхозтуң шөлдеринде демниг күш-ажыл эгелээн. Чадаанада машина-трактор станциязының эш Андросовка удуртурган механизаторлары 8 тракторлыг ажылдап турар.

Черниң дону амдызында дескиэривээн, ынчангаш әртен азы кежээ ажылдатынмайн турар. Тракторларның септелгези эки, кажан ажылдап эгелээнде кандыг-даа үреликшин болбайн турар. Быска үениң иштинде 600 ажыг гектарның шыгын базырып илиртээн.

Колхозтуң Терек-Бажы болгаш Ак-Хая түрлаглариида тараажыларга таарымчалыг байдалды тургускан. Чем кылыкчылары эштер Бүзеңмаа, Бопук-Кара олар түдүгүр болгаш ак-сетилдиг ажылдап турар. Түрлагларда хана солуннар, коргүзүт самбыралар үнүп эгелээн, агитаторлар ажылдап турар.

• • •

Барыын-Хемчик районда «Совет Тыванын беш чылы» колхозтуң тараажылары Октябрьның алдарлыг 40 чыл ооңга үүкуштур бедиткен хүлээлгелерни алган. Тараа культураларының планы 850 гектар, ону колхозчулар 1000 гектарга көвүдедирин, хүлээмген.

Амгы үеде колхозтуң шөлдеринде хову ажылы эгелей берген. Кызыл-Мажалык МТС-тиң эш Бирлейге удуртурган 2 агрегаттар ажылдың баштайгы хүнинде 100 ажыг гектарның шыгын базырган.

Улуг байырлалга алдар кылдыр

Квартал планын ажыр күүсеткен

Металлургия үлетиүрүнүң Тывада баштайгы будүүрүлгези болур Хову-Аксы комбинаттың түдүгжүлары Октябрьның социалистиг революциязының 40 чыл ооңга болгаш бүгү делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыжышкынының хүнү—Май 1-ге чедиишкинниг ужуражыр дээш социалистиг чарышты калбарткан. Заводтуң ажылчыннары, техниктиг ажылдакчылары бо чылдың бирги кварталында будүүрүлге планын 122 хуу күүсеткеннер.

Мурнакчы ажылчыннар боттарының нормаларын ай, декада санында ажыр күүседип турар. Чижээ, ийик даараар ажылчыннар эштер Гавриченко — 250 хуу, Рощин — 245 хуу, Бабкин — 250 хуу, Ладанов — 200 хуу, Сафронова — 190 хуу, Елькина — 160 хуу, К. Лаа-Хуурак — 130 хуу күүседип турар.

Эш Дюкаревтиң баштааны комплексилг бригада күш-ажылдың будүүрүкчүлүүн 1957 чылдың бирги кварталында дыка бедиткен, ол бригаданың кежигүннери эштер Бадыжык, Х. Бүске, Оттев болгаш оон-даа өскелер күш-ажылдың будүүрүкчүхүүн улам бедитпишаан, боттарынга алган бедиткен хүлээлгелерин чүткүлүг күүседип турар.

Тывада баштайгы будүүрүлге черии тударынга ажылдап келген аныяк ооллар болгаш кыстар — Украинаның база Тываның комсомол организацияларының чоруткан төлээлекчилери бүгү делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыжышкынының хүнү—Май 1-нин байырлалынга чедир чаагайжыыр түүтүнган чаа-чаа квартираларны алырлар. Үк квартираларны бүс-биле чылыйлар, канализация, электричество-биле бүрүн хандырган турар.

Улуг Октябрьның байырлалынга төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарыш түдүгжүларының ортузунда хүн-бүрүге калбарып турар.

Н. ТЫМЧУК.

Мурнакчыларның дуржулгазын калбартыр

ХАНДАГАЙТЫ. (Телефон-биле). Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ооңга күш-ажылчы белектиг ужуражыры дээш Өвүр районнуң ажылчы чоннары бедиткен хүлээлгелерни алган, кызымак ажылдап турар. СЭКП райкомунуң секретары эш Лопсан-Серенниң редакцияга ынаткааны болза:

— Колхозтарның фермаларында күш-ажыл бедик көдүрүүшкүнүүр калбарып турар. Ол болза, малды менги болгаш хүр чыл ажырар, чаш малды бүрүн камгалап өстүрер, малдың продуктулуун белидер даэш ажыл-ишчи демисел болур. «Совет Тыванын беш чылы» колхозтуң Санчат-оол бо чылын төрүүр 400 өшкү кадарын турар, а соолгу хүннерге чедир төрээн 115 өшкүлериниден 129 анайларны алган. «Кызыл тук» колхозтуң Тавва 312 хойларының 315 хураганнарын база менги доруктуруп турар. Шак ындыг чижектер ферма бүрүзүнде хей.

Колхозтарның сүт-баазын фермаларының ажылдакчылары бо чылын саар инек бүрүзүнден 1000—1200 кг сүт саап алырын хүлээнген. Районнуң амгы байдалынга хамаарыштыр алырга ол чиик эвес сорулга. Ажалда чемгерилдени эки-житпеннилеп саалганың деңнели эрткен ажыл-агый чылындан ыракта бедик болуп турар. Чижээ, «Коммунизмче орук» колхозтуң М. Дарый бөлүүнүң бөлүүзүнде инек бүрүзүнден апрель 1-ге чедир 451 кг, а «Совет Тыванын беш чылы» колхозтуң Я. Шивитпаа 495 кг сүттүг саап алган. Мал ажылының өске-даа ажылдарындан шак ындыг чижектерни хөйүү көргүзүп болур.

Май 1-ге бистиң белээвис

Кызылдың алгы заводунуң ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары Октябрьның социалистиг революциязының 40 чыл ооңга болгаш бүгү делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыжышкынының хүнү—Май 1-ге чедиишкиннинг ужуражыр дээш социалистиг чарышты калбарткан. Заводтуң ажылчыннары, техниктиг ажылдакчылары бо чылдың бирги кварталында будүүрүлге планын 122 хуу күүсеткеннер.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чылынга болгаш Май 1-нин байырлалынга күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш алгы заводунуң ажылчыннары бедиткен чаа хүлээлгелерни алган болгаш боттарының хүлээлгелерни күүседир дээш өрестиг ажылдап турар.

В. ЕРМОЛАЕВ.

Колхозтарга шеф дузаламчызы

Партияның Эрзин райкому болгаш район Советиниң күүскому районнуң колхозтарын организасс-ажыл-агый талазы-биле быжыглаарынга боттуг дуза көргүзер дээш район төвүнүң ажылчын, албан-хаакчыларының база суурнуң чурттакчы чонунарының ортузунга тайылбыр ажылын чорудуп, оларның идепкейлиг киржилгезинбиле колхозтарга шеф дузаламчызын организастап турар. Колхозтарның ажыл-агыйынга дузалажып, шефтээринге суурнуң чурттакчылары чанчыга бергенер.

СЭКП ТБ-ның декабрь Пленумунуң доктаалын удуртулга болуруп, чер-черниң бар курлавырларын, тулуг материалдарын (хыдыгыштыг, чыраалырны, даштыг) калбаа-биле ажыглап тургаш, районнуң колхозтарының экономиказының көрүдезинин—мал ажылын хөгжүдүп, оон продуктулуун бедидеринге эң чугула чүүл болур үлегерлиг кажаалар тудар чорукка Эрзин суурнуң чону боттуг дузаны көргүзүп турарлар. 1956 чылда олар Моренде «Сталинчы оруқ» көдээ ажыл-агый артелиниң Төре-Хөл ховузунда бир кыштаанга 500 баш хой кирер кажааны чыраа-биле аргып быгаан.

Суурнуң чону бо 1957 ажыл-агый чылының чайынында колхозтарның чамдык хойжуларының кыштагларынга хоймун даш-биле кылган үлегерлиг кажааларын тудуп бээр деп шинтипирлеп алганнар. Ол соруглагын херек кырынга боттандырар дээш район төвүнүң ажылдакчылары бо чылдың февральдың бир хүнүнде чүс хире кубометр даштыг «Чаа оруқ» колхозтуң хоочун хойжузу аш Давааның Төре-Хөлдүң Соок-Тейге кыштаанда белеткеп тургусканнар. Ол кажааны 500 баш хой кирер кылдыр тудар. Мында Б. Доржута, Сарыгбанга болгаш Баяңте удуртурган бригадалар онза эки ажылдааннар. Марттың 15-тин хүнүнде Эрзин суурнуң чону Нарында «Коммунизмче оруқ» колхозтуң малчыны аш Бичбаның кыштаанга шеф күжү-биле 500 баш хойларга үлегерлиг кажаа тудуп бээр дээш база даш белеткеп ажылдаанар.

Районнуң колхозтарының ажылынга суурнуң ажылчы чонунарының херек кырында көргүзүп турары хөй-ниитиниң бо шеф ажылынга бо удаада районнуң милиция киидизинин (даргазы аш С. Банр), улус судунуң (удуртукчузу аш Лама), ортумак школаның (бригадири аш Тюкавин) болгаш райкүүскомунуң (удуртукчузу аш Сарыгбан) коллективтери идепкейлиин көргүзүп, боттарынга онаашкан нормаларын хамыкты мурнай эки шынарлыг доосканнар.

Колхозтарның ниити ажыл-агыйынга шефтеп дузалаар ажылы чүгле район төвүнүң эвес, харын оларның үлегери-биле колхозтарның суурларынга ажылчын. албан-хаакчылар, көдээ Советтерниң чурттакчылары, колхозчулар боттары база кылып турарлар. Чижээлээрге, чер-чер Советтерине сонгуулалар хүнүнде Нарында «Коммунизмче оруқ» колхозтуң баштаав черинде болгаш ында партия, совет органнарның удуртулгазы-биле тайгадан тудуг ыяжын сөөртүргүнге бүгү кижилерниң киржилгези-биле шеф ажылын чоруткан. 300 ажыг аттыг кижилер 1000 ажыг чудуктарын колхоз суурунга төрепчилеп сөөртүп дүжүргеннер. Ам колхозта тудуг хайнышкынның чоруп турар. Оон ынай районнуң колхозтарының боттарының суурларында турар гиколаларга, эмнелге салбырларынга, көдээ клубтарга, библиотекаларга хереглиг оттулар ыяшты колдуунда-ла бүгү колхозчуларның ийи-үш хонуктарда шеф ажылын кылыр арга-биле белеткеп турарлар.

Район төвүнүң ажылчын, албан-хаакчыларының база чурттакчы чонунуң шеф дузаламчызының ачызында районнуң колхозтары улуг түңнүг акша-хөрөнгилерин камнап ап турарлар. Ол чоруқ колхозтарның экономиказын быжыглап. оларның орулгазын көвүдедип, колхозчу ажыл-ишчилерниң материалдыг байызын улам эжиндеринге улуг мижги берип турар. Чижээ, үстүнде айыткан колхозтарга хой кажаалары тудуп бээш дээш ийи чүс хире кубометр тудуг дажын чүгле белеткээринин безин ортумак орта-ээн санаарга 4000 ажыг рубль болур.

Колхозтарга дузалажыр талазы-биле шеф ажылын чорударда Эрзин суурнуң чону колхозтардан экономиктиг артыс чарыгдалдар колдуунда-ла үндүрбейн база боттарының ажылдап турар албан, организация черлериниң ажыл-чорудузазынга каража болдурбайын турарлар.

О. ШИРАП,
СЭКП Эрзин райкомунуң секретары.

Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозунуң огород ажылдакчызы комсомолчу Хажыкы Сымыяа мурнакчы колхозчуларның бирээзи. Ол эрткен чылын свекланың дыка бай дүжүдүн алган. Ол ам бо чылын оон-даа хөй бедик дүжүттү алырын хүлээнип турар.

Чурукта: Хажыкы Сымыяа.

Фото С. Феоктистовтуу.

Чонга бараан болуушкун

Сүт-Хөл районнуң Культура бажыңывында турум киноның механиги аш Грязевтиң ак-сеткилдиг күш-ажылын чон мактап турар. Октябрьның байырлалынга уткуштур ол тодаргай хүлээлгелерни алган. Тодаргайлаарга, бо чылын 500 сеансыларны чонга көргүзер болгаш 60 мун ажыг рубльдиң орулгазын киирер. Ону ийи айлар бурунгаар азы ноябрьның эгезинде күүсеткен турарын илереткен.

Бо чылдың бирги кварталында планын аш Грязев март 5-те күүселипкен турган. Чонга ак-сеткилдиг бараан болуушкунүүн ол үлегерин районнуң культура ажылдакчылары калбартыры негетинин турар.

О. САНДЮ.

Октябрьга уткуштур

Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң малчыны аш Чанмыр бо чылын төрүүр 230 хонунуң чаш төлүн бүрүн камгалавышаан, хой бүрүзүнден 2 кг дүктүг кыргын алырын үлегерлеп. Маны-Хая, Ёндан, Чамба-Хуурак, Чашпаана олар база бедиткен хүлээлгелерни алганнар.

Бызанчылар Шактар-оол, Шырап, Лопсан-Дондар олар шээр малга, чаш малга 2 кажааларны, кыштагларга чурттаганын 6 бажыңнарын тударын хүлээнгеннер. Далар-оолдуң удуртканы хову бригадазы часкы тарылга белеткелин бүрүн дооскан. Ол болза колхозчу ишчилериниң октябрьга белээ болур.

М. БАГАЛДАЙ.

Культура амыдыралдың темаларынга

(Номчукчуларның чагааларындан)

Чоокта чаа Чадаанга Чаан-Хемчик районнуң культура-чыргыышкын албан черлериниң ажылдакчыларының чөвүлел хуралы болган. Бо чылдың эгезинден бээр албан черлериниң чорукан ажылдарының түңнелдерин болгаш Октябрь революциязының 40 чыл ойына чедиишкининиң ужуражыр дугайында айтырыгны ажа чугаалашкан.

Хуралга районнуң чамдык көдээ клубтарының, библиотекаларының ажылында чедиишкиннерни демдеглээн. Илангыл «Искра» колхозта көдээ клуб база Чадаана хоорайда библиотека культураның үзүүг одаа болуп турар. Оон-биле чергелештир хөй-хөй культура албан черлериниң ажылы чогуур негелдезинге чедип тургустунмаан дээрзин аңаа демдеглээш, ол четпестерни чайладырының орулгаларын айыткан.

Хуралдың киржикчилери Октябрьның социалистиг Үлүг революциязының 40 чыл ойына чедиишкининг ужуражыр дээш социалистиг чарыштың хүлээлгезинни ап, бо талазы-биле Сүт-Хөл районнуң культура албан черлериниң ажылдакчыларын чарышка кыйгырган.

К. ХЕРТЕК.

• • •

Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг колхозка болуп эрткен фестиваль — бистиң колхозчу аныяктарывыстың ёзулуг байырлалы болган. Ол, «Бедик дүжүт» деп кыйгырыгның адаа-биле эрткен.

Фестивальдың программазынга спорттуң янзы-бүрү хевирлерин, уран-чүүлдүң көргүзүглерин киирген. Маргылдаарга киришкеш тиилээн аныяктарга түс-түс шаңналарны тывыскыылаан.

К. КЕНДЕН.

• • •

Бөжеге ажыттынган, шин-даа эгелээн. Көрүкчүлер шимээн чок кичээнгейлиг көрүп олурганнар. Бөжеге төнген соонда, хөглүг чугаалар, адыш часкаашкыннары ам сынмас кылдыр чангыланып-ла турган.

— А-а! Ол ашактың ролюнда ойнап турар кижи кым боор?

— Хоочун артист Бөк-оолду канчап танывас сен. Шинчаарга кылдал-шеригжилериниң командиримде Эльвей-оол-дур але, эки-ле ойнаар-дыр — деп, артистерни көрүкчүлерниң магадаан чугаазы үргүлчээн тургулаан...

Ол болза, Улуг-Хем районнуң Киров аттыг колхозтуң клубунга область театрының тыва шин бөлүүнүң артистериниң «Малиновкага болган суда» деп шинни чоокта чаа тыва дылга төрүүлүп турганы ол. Ол шинни колхозчулар улуг сонуургалдыы-биле көргеннер.

Д. ДОРЖУКПАН.

• • •

Чоокта чаа Өвүр районнуң «Коммунизмче оруқ» колхозта эге школаның өөреникчилериниң ала-мелериниң хуралы болган. Анаа үшкү үлүүнүң өөредилге түңнелиниң дугайында школа эргелекчизи аш Валентинниң илеткелин дыңнаан. Ийиги үлүүнга бодаарга үшкү үлүүнүң өөредилгезин шынары алаан бедээн. Илангыл үшкү «а» класстың өөреникчилери бо үлүүнүң чиргыс-даа багай демнек албаннар. Шуут болза-даа ниитизи-биле школаның 22 өөреникчилеви багай дедектерни алганнар.

Өөредилге-кижизидилге ажылын ажиндеринге уругларның ада-иелери төрелери-биле школаның сырый харылзаазы улуг ужур-дузалыг болгай. Шинчилеккок ор талазы-биле ажыл чоруткыпайн турар. Өткен чылын сонгуургаш төрелер комители кандыг-даа ажыл чоруткаан. Түгүс классчыларга төрелер хуралын чоруткайн турар. Чамдык ада-иелер боттарының уругларының өөредилгезинче чоруур кичээнгейин салбайн турар. Илангыл Кошкар-оол, Арбай-оол, Чат, Балай, Белек оларның уругларының школага коруму-гүүн үреп, өөредилгези багай болуп туваа. Төрелериниң хуралынга школаның өөредилге-кижизидилге ишкининде челер, четпестерни чугаалашкаш, школа-биле ада-иелериниң аразында харылзаазы улам быжыглаар талазы-биле тодаргай хемчегелерни айыткан.

К. САГАН.

• • •

Сөөлгү үеде Балгазында туберкулез аарыг эмнээр санаторийде диспансеркы-эмнедикчилерниң ортузунга культура-массалыг ажылды чоруткайн турар. Санаторийде массачы Базыр болдуңуп хүлээлгезинни багай күүсединп турар. Янзы-бүрү хөгжүм херекседеллери чок, кино, концерт эвээш болуп турар. Шинчаргаш санаторийде эмнедип турар кижилериниң ортузунга культура-массалыг ажылды дарый эжиндер херек.

Ч. МААДЫР-ООЛ.

• • •

Чаан-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чыл ою» колхозта эмнелге салбырының эргелекчизи аш Санчай чоннуң калыы-камгалалының херээ дээш кызымаккай ажылдап турар. Ол чүгле колхоз төвүнге эвес, ырак фермаларга, бригадаларга арыг-шевер дугайында беседаларны үргүлчү кылып, янзы-бүрү аарыгларга удур тарын эмнээшкинни чорудуп турар. Аш Санчай кандыг-даа үеде, дүне-даа, хүндүс-даа чалаагага күзедиин-биле барып турар.

Бо чылдың эгезинден бээр ол эмнелге пунктузунга 370 ажыг кижи көөп эмнелге дузаламчызын алган болгаш 260 ажыг уругларга оспага удур тарылганы кылып, 900 хире кижиге лекция, беседаларны чорутпаан.

Х. ОЧУР.

• • •

Өвүр районнуң төвү Хандагайты сууруну улам-на чаагайжыдар дугайында чамдык ажылдарны чорудуп эгелээн. Брыштары чок бажыңнарның крыштарын кылып, хеминерни чуруумчуудуп турар. Район төвүнге 25 уругларның турар садын районнуң албан организация болгаш чурттакчы чонунуң күжү-биле тудуп эгелээн.

Бо чылын суурга ыяш тарылгазынче улуг кичээнгейни салыр деп турар. Эрткен чылын тарып олурткан ыяштарның ажаалгазын эжиндип, ам оларның кырынга 1000 хире ыяштарны тарып олуртуруп планнап турар.

Д. СПИРИН.

Партия эге организацияларының секретарьларының семинары

Партия обкому колхозтарда партия организацияларының секретарьларының он хонук хуусаалыг семинарын эрттирген.

Семинарның киржикчилери бүгү дээрги байдалының, ниити политиктиг айтырыгларның, партияның организастыг, политиктиг ажылының дугайында лекцияларны дыннап өөренгеннер. Чижээ, «Коллективтиг удуртулганың ленинчи принциви—партийжи удуртулганың дээди иринциви», «Партийжи даалгалар», «Партияга кежигүннер хүлээп алыры болгаш аныяк коммунистер-биле ажыл», «Комсомол организацияларын партия организацияларындан удуртуру», 1957 чылда областтың партия организацияларының соруглазы» деп айтырыглар дугайында лекцияларны СЭКП обкомунуң секретарьлары болгаш өске-даа ажылдакчылары номчаавышаан.

Колхозтарда партия ажылын чорударының эрга-дүржүлгазын солчуруунуң семинар кичээлдерин база эрттирген. Партия хуралын белеткээринин болгаш ону эрттиреринин дүржүлгазын колхозтарда партия организацияларының секретарьлары эштер Сарыглуров, Ламыыртан, Шактар, Биче-оол олар чугаалап, боттарының дүржүлгазын солушканнар. Колхозка партия болуктерин организастаарының, оларның ажылын удуртуруунуң дугайында эштер Никитин, Пазедерин, Сыгырта, Бадарчы олар илеткел кылганнар. Партия эге организацияларының ажылын планнаары, күүселдениң хынаалазы, партбюронуң ажылы — бо айтырыглар талазы-биле эштер Ершов, Канчир-оол (Сүт-Хөл), Кунгаа, Глазырин олар илеткел кылганнар.

Семинарның киржикчилери Кызыл хоорайның чамдык будурүлгелериниге болгаш Баа-Хем районнуң «Тилелге» колхозуна экскурсияга барып, ол черлериниң ажылын сонуургап көргеннер.

Семинарның сөөлгү кичээлинге СЭКП обкомунуң бирги секретары аш С. К. Тока олуржуп, өөредилгениң түңнелин үндүрүп, областтың мурнунда турар соруглаарны чедиишкининг боттандырар төлээде, политиктиг болгаш партийжи-организастыг ажылын улам күштелдирериниң чугулазын айтып чугаалаан.

Чаа тудугларга

Улуг-Хем районнуң Киров аттыг колхозунуң тудуг бригадазы 1174 кубометр ыяштыг тудуг шөлүнде дүжүүрүп алган. Тудугжулар чудуктарны чонуп эгелей бергеннер.

Хоочун быжанчы 60 харлыг Биче-оол ашак хүн нормазын 115 хуу күүсединп турар.

К. ШАКТАР-ООЛ.

Хана солун үнместээн

Улуг-Хем районнуң Маленков аттыг колхозта «Колхозчу» деп хана солун бар. Ук солун мүрнүкү чылларда чүгээр ажылдап турган. А бо чылдың эгезинден бээр байдал өскерилген. Чүл дээ, январь айда чаңгыс номер үндүрген соонда ол хевээр сураг чок барган. Чыл эгезинде көдээ бижикчилериниң хуралы болган, аңаа хана солунун айда ийи улаа үндүрүп турарын шинтипирлээн хирезинде, ону күүсетпейн туңары дыка четпес.

Редколлегия кежигүннери-даа, ол ышкаш колхозта партия организациязы-даа ону херекке албайн турары кайгамчык.

Д. ШУЛУУ.

ССРЭ-НИҢ КҮРҮНЕ ЧЭЭШКИННЕРИ

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шинтипирлеринге сорук киргеп совет улус ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң бүгү участоктарында улуг ажылларны чорудуп, коммунизминиң чаа-чаа тиилелгелеринче бүүрелдиг чорун орарлар.

Аар үлетпүрүнүң өөредезинге үндезилээш, көдээ ажыл-агыйның албекшидиг продуктуларын бүдүүр болгаш бүгү-ле чугула хереглелдиң баразынары-биле чонуң хандырылгазын эжиндер соруглагыг социалистиг көдээ ажыл-агыйның болгаш үлетпүрүнүң бүгү алырларының үзүктел чок болгаш дүрген хөгжүдезин партияның болгаш чазактың удуртулгазы-биле чедиишкининг боттандырып турар.

Бистиң партиявыстың ажыл-чорудулгазының дээди хөөлүзү болза ажылчыннарвың, тараачыннарның болгаш совет интеллигенциязының өзүп турар материал-культурлуг хереглелдерни хандырар дугайында иогаг-шылаг чок сагыш салышкыны болур. Оон дугайы алдыгы беш чылдың Директиваларында тодаргай илереткен. Чаа бем чыл планында совет улустуң амыдыралының деннелии улам ынай бедидери, чурттага тудуун калбартыры, культураны, улус өөредилгезин, калык камгалалын өстүрери көрдүнген. Ниитиниң байызаның, ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның боттуг ажыл төлевириниң көргүзүглери болур национал орулганың улгатканынга үндезилээш, колхозчуларның акша болгаш натуралыг орулгаларының чыл санында көвүдеп турар. Чүгле 1957 чылда социал-хандырылга хемчегелериге күрүненин чарыгдаллары 1956 чылдагызындан 24,5 миллиард рубльге көвүдээн болгаш 188,2 миллиард рубль болган.

Ажыл-агый, культура тургузуушкунуунуң кайгамчык улуг программазы дыка хөй акша-хөрөнгини чарыгдаарын негеп турар. Дээди Советтен, 1957 чылда ССРЭ-ниң күрбюджединиң орулга талазы-биле 617.155.967 мун рубльге, чарылга талазы-биле 604.580.653 мун рубльге бадыкаан, чарылгалардан орулгалар 12.575.314 мун рубль хөй болган.

Күрүне бюджединиң орулгалыг кезиниң акша-хөрөнгизиниң көп үнер дөзү социалистиг будүүрүлгелериниң болгаш ажыл-агый организацияларының чыыллалары болур. Бүш-ажылдың будүүрүкчүлүүнүн өзүлдези, будүүрүлге фондуларының калбарышкыны, продукциянның бот-үнезиниң чингедери социалистиг чыыллаларның өзүлдезин хажык чокка хандырып турар. Бюджеттиң орулгаларында көскү черни күрүне чээшкиннериниң тарадышкыны-биле чонуң киргеп акша-хөрөнгизи база эзелеп турар.

Чонуң ортузунга тарадыр күрүне чээшкининиң талазы-биле 1957 чылга күрүне бюджединге 26,6 миллиард рубль түңнүг акша-хөрөнгиниң кирери көрдүнген. Совет чээшкиннер бүгү улуска эң-не чоок соруглаарга — чаа-чаа заводтар, фабрикалар, МТС-тер, совхозтар, чурттага бажыңнары, школалар, эмнелгелер, ясилдер түлүүшкүнүн дүргедиринге, ажылчы чоннарның чазагай чоруун болгаш культуразын бедидеринге, Совет күрүненин күүш-шыдалын улам-на быжыглаарынга ажыглатынар.

Бистиң областың ажылчы чоннары чүгле 1945 чылдан 1957 чылга чедир күрүне чээшкини-биле 140 миллион хире рубль түңнүг акша-хөрөнгини күрүнеге киирип берген. Ол акша-хөрөнгини үлетпүр будүүрүлгелер, школалар, эмнелгелер тудуунга, көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериниң хөрөзүнге кииргенин областың ажылчы чоннары тодаргай билир. Көдээ ажыл-агыйда будүүрүлгениң мурнакчы механизастатынган аргазы калбаа-биле иштерен турар. Совхозтарның, колхозтарының шөлдеринде тракторлар, комбайннар ажылдап турар. Көшкүн болгаш чартык көшкүн амыдыралыг чораан араттар сүүржүп амыдыралче шилчип, чазагайжытынган бажыңнарда чурттай бергеннер. Күрүне чээшкиннериниден киргеп акша-хөрөнги Совет Тыванның культура тургузуушкунуунуң хөрөзүнге чонуң улуг салышкыны болган.

Революция мурнунда Тыванның чону дүнгай хыяк бижии чок, медицина дузаламчызын көрбейн чорааннар. Чонуң ортузунга социал болгаш халдавырлыг аарыгларның историязиниден кижилер арбан-арбанныбилс, суму-сумузу-биле өлүп хорап чораан болза, амгы үеде байдал үндезинии-биле өскерилген.

Область школаларның болгаш интернатларның калбак четкизи тургустунган, ында ажылчыннарның, колхозчуларның болгаш албан-хаакчыларның уруглары өөренип турарлар, эмнелге профилактиктиг албан черлери тургустунгулаан, чонуң медицина хандырылгазы дыка эжиндип турар.

Тываның улус, ажыл-агыйын чазартыр хөгжүдеринге болгаш чонуң культуразыг ковдегин белеткеринге чедип алынган чедиишкиннерни боттандырарынга күрүне чээшкиннериниң акша-хөрөнгилери дыка ужур-дузалыг болган. Оон ужурундан ССРЭ-ниң күрүне чээшкиннерин үндүрүп турда, совет кижилер ону аажок улуг патриоттуг бодуруушкун-биле үткүп турарлар. Бистиң чурттууста чээшкин бүрүзүнге бижидиишкиннер болза, бүдүнүң социалистиг Төрээн чуртунга, Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка совет улустуң кызыгаар чок ынакшылының болгаш бердингенииниң бүгү улусчу патриоттуг көргүзүү болуп турар. Совет күрүненниң чээшкиннери капиталистиг чурттарының чээшкиннериниден үндезинибиле ылгалыг.

Капиталистиг чурттарда чээшкиннер болза ажылчы чоннарны ыяшчүрүнче угланган. Капиталистиг чурттарда чээшкиннерден киргеп хөрөнгилер капиталистерниң, банкирлериниң хуузунда ажыглалынга болгаш дайын чарыгдалдарынга кирип турар.

Бистиң чурттуусту хөгжүлгезиниң бүгү дүргүзүнде күрүне чээшкиннери болза ажыл-агыйжы болгаш политиктиг соруглаарны чедиишкининг күүсединге дузалап келген.

Дайын мурнундагы чылдарда чээшкиннерден киргеп хөрөнгилер социалистиг индустриализастаашкынны болгаш көдээ ажыл-агыйның коллективизастаашкынын боттандырарынга, бистиң чурттуусту хөдангай чурт турганындан күчүлүг индустриалыг күрүне кылдыр хуулдурээрынга дузалаан.

Ала-чуртту улуг дайынның чылдарында чээшкиннерден киргеп хөрөнгилер дайынны чылча шаварының хөрөзүнге улуг салышкыннар болган.

Дайынның доозулганының сөөлүнде күрүне чээшкиннери ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын катап тургузарының болгаш хөгжүдезинин программазын чедиишкининг боттандырарынга улуг ролюү ойнаан.

Совет күрүне чээшкиннери ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын улам ынай көдүрериниге илигни бербишаан, бистиң чурттувустуң чонунга хуунуң орулга-ажыктарын хандырып турар. Чүгле 1956 чылда ойнаашкынга таварышкан болгаш өртээн төлээн тиражтарга үнген облигациялардан 6 миллион рубльди алган.

Бо чылын ойнаашкыннарның 29 тиражтарын чорудар. анаа күрүненин 3 хуулуг иштики үлүүлуг чээшкининиң талазы-биле ойнаашкыннар база киирер. Оон ынай облигациялардың өртээн төлээринин 7 тиражтары чорутунган түүлер. Облигациялар эзелеринге төлээр ниити түң 15,4 миллиард рубль, азы эрткен чылдагызындан 1,5 миллиард рубль хөй болур. Бистеге облигациялар эзелери болбайн турар чаңгыс-даа ажылчы кижи барык чок. Сөөлгү чылдар иштинде үндүргүзээн чээшкиннерниң бижидикчилериниң саны 70 миллион ажыг кижи болуп турар.

Бистиң ынак Төрээн чурттувустуң улус ажыл-агыйын акшаландырарынга совет күрүне чээшкиннери моон соңгаар-даа чорутунар. Ол чээшкиннер совет улустуң чазагай чоруунун, оон чазбыыштыг патриотизминиң, партияга болгаш чазакка чонуң изиг ынакшылының дугайын база катап хереглээр.

Т. ИЛЬИН.

Ажаалга кассазының область эргелелиниң оперативтиг киидизиниң улуг инспектору.

Кичээнгей салыр өй келген

Чаан-Хемчик районнуң Бора-Хөл хөмүр даш шахтазы 1956 чылдан эгелеп ажылдаан. Шахта Чаан-Хемчик, Барыын-Хемчик, Сүт-Хөл районнарының албан организацияларын, школаларын, эмнелгелерин болгаш будүүрүлгелерин хөмүр даш-биле хандырып турар.

Шахтада 50 ажыг ажылчыннар, албан-хаакчылар чурттап, ажылдап турарлар. Оларның культурлуг амыдыралынче район организацияларындаа, областтың одалга эргелелиндаа сагыш салбайн келген. Ажылчыннарның ортузунга тайылбыр массалыг ажыл чоруткаанында-биле, олар солун, сеткүүлер чагыдып албаан. 1956 чылдың сөөлгү үезинден бээр шахтага чаңгыс-даа кино үнмээн, лекция, илеткелдер номчутунмаан, беседалар, солун номчулгазы болбаан.

Шахтага политкижизидилге болгаш культура-массалыг ажылдарны чорудар дугайында Чаан-Хемчик СЭКП райкому болгаш райкүүском ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга аазап келген болза-даа күүсетпиимейн келген.

Областың одалга эргелели шахтаның ажылчыннарының чурттага амыдыралын база сонуургап көрбейн келген. Оларның чурттап турар бажыңнарын сонгап, культурлуг байдал тургузар дугайында сагыш салбайн келген.

Бора-Хөлдүң хөмүр даш шахтазының ажылдап турар ажылчыннарның культура-амыдыралынче сагыш салыр ёй келгеп.

М. ОЧУР.

Чоокта чаа областың вендиспансериниң базазынга хөлө болгаш шээр аарыглар эмчилериниң бирги специализациязы болган. Анаа 7 районнарның эмчилери киришкен.

Чурукта: вендиспансериниң эргелекчизи Н. Н. Зверева (оң талазында) эмчилерге лекция номчуп тур.

Фото П. Колосгуу.

Чон ортузунга социалистиг хоойлулар таныштырылгазын күштелдирер

Совет хоойлуну капиталларынга серемчиледиг туружуп, социалистиг аргачурунну үзээр чоруктарның кандыг-даа илерээкиннерин шинтирлиг болган шыгыы сый шаарын бүгү партия, совет органнарынга ЧЭБП-ниң XX съездиниң хүлээткен.

Совет хоойлуларны ылаштыг болган чайгызының чок күүселирин хандырарының херээнге чугула роль хоойлу-дүрүм органнарынга ойнаалың турар. Оны барымдаалаан Тожу районнуң, суд, прокуратура болган шаглаа органнарының ажылакчылары чоннуң ортузунга хоойлу-дүрүм таныштырылгазын соолгу үеде алаан экижиткен. Бүдүрүлгелер ажыл-чынарының, колхозчуларның ортузунга социалистиг хоойлужудулга темаларынга лекцияларны болган бесеглээрни хөй удаа чорудуп, ылаштыг ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң кол-бол Чарлыктарын чүүлдээкчи чонга калбаа-биле таныштырып келгеннер.

Ол-ла шиитиг таныштырга ажыдарын чоруткан чорук эки түүнелдерни көргүскен. Чижээ, районда кеминг херек үүлгедир чорук 1955 чылда турганындан эртүн чылын 35,7 хуу ышкырылган, күрүненнің болган хөй-ниитининг социалистиг ончугун өөрлап саанчыдаар чорук дыка эвээжээн, ылангыя райпо шүгүнүнүң өре-саанчыгдалар 1955 чылда турганындан эртээн чылын 71,2 хуу кудулаан.

Райпонуң бухгалтерия аппараты (улуг бухгалтери эш Федотова) соолгу үеде учёт, отчёттуу шиитыыраткан болган ревизия комиссиязы (даргазы эш М. Селин) шиитиргиг ажыллап, садыг черлерининг эвэлчеглиг болган хенертен чорудар ревизиларны чүүүр үезинде чорудуп келген.

Социалистиг хоойлужудулганы чайгызын чок бүттиндүрээры ажыччы чоннарның талазынлай күрүненин болган күшажылың сагыга-чурумун шынгыы сагыырынган база улуг-биле хамааржыр. Ынчангаш районнуң колхозчуларны колхозтарын бүдүрүлгеннге күш-ажылың сагыга-чурумун быжыглап, колхозтарны организе-ажыл-агый талазы-биле быжыглаар херекке үзүг чеденишкинниг болуп келгеннер. Амгы үеде районнуң колхозтарының оргулгазы миллион-миллион акша түнге санатының турар апарган. Ол болга колхозчуларның чүткүлүг күш-ажылының түүнели болур. «Совет Тыва» колхозка 18 мун ажыг рубль түнүүг өлүктү дужаган Д. Эрестол, «Май 1-ин» колхозка 12 мун ажыг рубль түнүүг өлүктү дужаган А. Деверек шимаан хөй-хөй сүрээлиг шиитиргиг ажылдар.

Ынчангаш районнуң ажылдакчылары, үүлгетиниген кеминг-херектерни олардың болдунган черлеринге бөрүп көөрүн калбаа-биле практикаазары болур.

Хей-ниитининг чүрүмүн үзээр, хамаатыларны хүндүткеп көрбээс, оларны бак сестер-биле дорамчылаар, ниитининг ажыл херээнге моондак ужураштырар нийчангыс кижилер ам-даа бар болуп турар. Ынчангаш бак чанчыларны үзүткээр төлээде, «Биче хуулган чорук үүлгеткенин дээш харысаалга дугайында» РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң 1956 чылдың декабрь 19-га үндүрген Чарлыын чоннуң ортузунга калбаа-биле тайылбырлап таныштырары ылангыя хоойлу-дүрүм ажылдакчылардың чугула соруглазы.

В. КАРА-ООЛ,
Тожу районнуң прокурору.

Москва чоогуунда Брагиевскийниң күш фабриказы чүрээ күш ажылының эң улуг будурулгелериниң бирээзин. Ол фабрика чыл санында 24 миллион ажыг чуургаларны будурун турар. Садыг четкилериниче хүн бүрү 60 мун ажыг чемге хереглээр чуургаларны болгаш элээн каш тонна күш эдин чорудуп турар

Чурукта: Москваның К. А. Тимирязев аттыг көдээ ажыл-агый академиязының аспирантузы Ян Чжун-юань биле күш азыракчызы комсомолчу Л. Напляенкова фабриканың лабораториязында дужулга ажылыын үезинде.

Фото Л. Портер биле М. Редькинниң. СЭТА-ның фотохрониказы.

ООЛ СААНЧЫ

Коңгар Маннай-оол Иванович ам оң алды харлыг. Ол, Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң № 2 сүт-бараан фермазының эки саанчызы. Аныяк оол ол хүлээлгезинде үш чыл чедип турар.

Оны саанчы болурунга кым-даа албаазаан. Оң анаазы саанчылаан турган азырай берген. Аналының ажылга үнмейн барганы анаа харааданчыг болган болгаш оң инектерни кым саары деп бодал аназ кирип келген. Ынчангаш Маннай-оол фермага чеде бергеш, аналынга быжыглаттынган инектерни сагган олурупкан.

Ол чорук фермазының ажылдакчыларын дыка сонуургаткан. Инек сааргына аразындан түлак чогу, малга оң ынакшылдыы фермаңың саанчыларын кайгаткан. Аныяк оолдуң чедиир турары, саалдага энтин өске саанчылар-биле дөмей болган.

Аныяк саанчы баштайгы үезээ фермаңың доктаамал саанчызы кыдыр быжыглаттынмаан. Ынчангаш болза чамгыс колхозчуларга оолду саанчы санынга киирип алырының күзеп, а өскелерге «ам-даа хынаар, өөренип көөр» дээр бодалдар ол үеде турганы магат чоб.

Фермазының эргелекчизи башкайгы үдаа аныяк саанчызынга хөй эвес инекти быжыглаан. Ол багай эвес түнелди үргүлүү көргүзүп келген. Оң түнелиниң Маннай-оол фермага шүүт саанчы болуп быжыглаттынган, анаа өске саанчылар дег 12 инектерни саар, оларның бызаалырын быжаа ажлакчыларынга дужаагыжеге чедир ажаар кылыр хүлээткеч. Бо хүннерге чедир ол-ла инектерни саан турар.

Сүт саалдазын көөрүдүр талазы-биле күженишкинниг ажыллап турар. Фермаңың эки саанчызы Серенмаа эртеп ажыг агый чылында бир инектен 609 литрни саан турда, ол оол он ийи инээнин бирээзинден-не 568 литр сүтүг саггап. Ынчангаш ол ийиги черни ээлээн.

Саанчының бо хүннерге челиишкинни алырга, эки саанчының бирээзи деп алыр бедии-биле кангалап турар. Чүл дээрге, эртеп чылдың октябрьдан бо чылдың мартка чедир быжыглаттынган инектеринден ниитизи-биле саанчы Серенмаа 2111 литр сүт саггап болза, а Маннай-оол 2091 литрни алган.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының дөртен чылынга аллаар болдурган социалистиг чарыш саанчыларын оргузунга калбарган. Фермаңың ийи эки саанчылары Серенмаа, Маннай-оол олар аразында чарыштыг, бот-хүлээлгелиг ажыллап турааннар. Олар инек бүргүзүнден 900—900 литр сүтүг саарын хүлээткеннер. Колхозтуң бүдүрүлге планының көр дүүгүнүн бир инектен 750 литр болгай.

Маннай-оолуң 12 инээнден бөш инек төрээн, оон бызааларын бүрүн кангалап алган. Комсомолчу аныяк ооллуң ээлээ соңгаар улам чедиишкинниг болуур чугаажок.

А. ДОҢГАК.

Дилген материалдар чедишпейн турар

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң баштаар черн чыл санында-ла хөй чаа-чаа чүрттелге бажыңнарын ажыглалга киирип турар-даа болза, оларның шынарынче сагыш салбайн турар. Түттүнүн бажыңнарның чамдыызының кыпсылары, кладовкалары чок. Ынчаар бажыңнарда колхозчулар чайын улуг чаастың дандызынга таваржып, бажыңнар иштин олшак алыр чүүл бар.

Байдал ынчаар түрда-ла дилген материалдарны көөрүдүрүнче колхоз баштаар черн бүттүг хемчег албайн турар. Дилген материалдарны бир дугаарында болгунун түүгүларынга, ылангыя колхозчуларның чүрттелге бажыңнарынга ажыглаар ужуруг турган, оон орнунга Сүт-Хол районче хойнуг чорудуп турар чүүл бар.

М. МАЖАА.

Башкы С. Ө. Борбак-кара

Оон бээр он чыл эртеен. Ынчан Тываның школаларынга башкылар дыка чедишпес турган. Ортумак школдуң оң класстарын доскаларган башкыларын күзээн эң эки өөредилгелиг, толештиг колхозчу өөренмичилерни башкынын 6 ай хуусаалыг курузунга өөреткен, башкылаан чорудун турган. Ынчаларның бирээзинге Салчак Борбак-кара Өрүүгүевна кирер. Кажан ол 6 ай курсту доскан соонда Мөңгүн-Тайганың Мугур-Аксы чеди чыл школазынга ажыдаар дээн оон күзелиг үзүг өөредилге киирип хандырган.

Салчак Өрүүгүевна ынчаарда чүүле 18 харлыг турган. Ол башкыларының теоретиктиг билиглери-биле чепсегленген болза-даа, башкыларының болган кижилериниң янзы-бүрү нарын арга-дүржүлгезин билбес турган. Оон чыдагаанындан бергелерге удаа-дараа тавариикылаппаа тургулаан. Дүржүлгелиг башкылар Чамыян-оол, Хаиды-Серен оларның хүн бүрү дугаланчызы-биле болган чамдык башкыларның кичээлдеринге олуржуп, оларның дүржүлгелиг сүмелери-биле эң бергелерни чоорту ажып, башкыларынга хөй-ниитининг чүрүмүн үзээр, ажыл-агыда дедлегелгезинниң киржиичизи.

Чуруктa: Москваның К. А. Тимирязев аттыг көдээ ажыл-агый академиязының аспирантузы Ян Чжун-юань биле күш азыракчызы комсомолчу Л. Напляенкова фабриканың лабораториязында дужулга ажылыын үезинде.

Фото Л. Портер биле М. Редькинниң. СЭТА-ның фотохрониказы.

Аныяк башкының билиг дээш чүткүлүг, өөредилге-кижизидилге ажылы дээш кызымаа, башкы ажылының бирги чылында-ла башкылар коллективиниң болган өөренмичилериниң, төрелдериниң инакшылын болган хүндүткелин чедип алган.

Салчактың 10 чыл иштинде башкы ажылының түнели 120 ажыг өөренмичилерни эге школаның 4-кү классын доостургаш, чеди чыл болган ортумак школдарының үстүкү класстарынче шилчидип, оларга эртемнин чаагай оруун ажылын бергени болур. Доостуруп үндүргеннериниң хей нурузу областың иштин ортумак болган түскай эртемнин ортумак школдарында база областан дашкаар дээди өөредилге черлеринде өөренип турадлар. Красноярскиде, Новосибирскиде, Алдайда өөренип турар өөренмичилери Бичи-оол, Долчан, Үзенгүр, Өшкү-саар, Бичен, Дырыш болгаш өскелерден-даа чагаалырны ол үргүлчү ап турар.

Олар боттарының аас-кежиктиг эки өөренип турарын дыцнатпышаан, башкылының ачы-хавыалыг үлүг ажыл-чорудулгазынга, кадымга, чүрттелгезинге челиишкиннерни күзеп турааннар.

Оон ажылдан келген 10 чылының дургузунда башкыланан класстарының өөренмичилери дараазының класстарынче каш-даа удаа бүрүн-биле шилчээн. Ол бо өөредилге чылында II «а» класстың баштынчы башкыны. Класста 23 өөренмичи бар. Өөредилге чылының үшкү үлүгүнда, оларның хей нурузу үүлге 4—5 кылдыр өөренгеннер, а үүлге бир өөренмичи чаңгыс эртемге багай демдек апкан. Салчак кичээлдерге белеткелдерни төрээн, оон бызааларын бүрүн кангалап алган. Комсомолчу аныяк оолдуң ээлээ соңгаар улам чедиишкинниг болуур чугаажок.

Кичээл бүргүүнге кэргүүлге материалын кылын, оны иергежилдин-биле ажыглаан, өөренмичилерге бажыңга бергеш онаалдазын кичээнгейлин-биле хынаан, оларның билиг алганын аныыралдын чижектерни, иергежилгелерни кылып тургаш чугаалаарын иегеп турар. Чаа теманы өөренирде айтырыгларга харыылаар болгаш харыылерни алдындеп түшкүр бесеглээ аргалын ажыглавышаан, чиргинде өөренген чүүлүү-биле хөлбаалымын өөренмичилерге билиндирип бээр. Башкының кичээлдери хей талазыг, солун болгаш кандыкшыыг болганы-биле өөренмичилерниң кичээнгейин хаара түлүп турар, ынчангаш чамдыкта кичээл эртеени оларга билдиртпейн баргылаар.

Класстан дашкаар кижилерге ажылдарын ол база-ла сонуургачыг кылыр организастап турар. Шкопер сборлары, организастыг кежээлер, киноларны, хүрээлер план ёзугаар чорун турар. Оларны бам бүргүлгаар белеткеп, өөренмичилерниң калбак киржилгези-биле эрттирип турар. Класстан дашкаар иончулгаларын-ны талазыг тургускан. Өөренмичи бүргүүнүн доңгуургалы-биле түс-түс иончуур. Ынчалза-даа оон түнелин үнүрүп, кым чүүл билип алганын илередип турар. Класска организастыг иончулганы чорударга башкы баш бүргүлгаар иончуур номну шилээн, оон планын кылып ханага аазар, анаа хереглээр көргүүг материалын шилип алыр, оон соонда болу эки иончуп алыр. Өөредилге чылының этезинден тура «Кызыл бөртүүгеш», «Кылыгаржылар болгаш Марс», «Эки чүн», «Чүнү эки, чүнү бөгай үзээрил», «Халышкын», «Ахула», «Тиесе хемде» дээш оон-даа еске номнарын почаазы, анализтиг таймылбырын кылгыаан болгаш ынчаар иончулгаларга чалдак төрелдерни аалчы кылдыр сиирлиттирип турган.

Төрелдер оргузунга бесеглээрни, ыяшкыр иончулгаларны үргүлчү чорудуп, төрелдерге өөренмичи үругларының өөредилгезинге тазарымчалыг байдалды оларның ог-бүлезинге тургустуруп, ог-бүлеге өөренмичиниң хүн-чурумун биилээш аттырылап, ону өөренмичилерге төрелдер ыяавыла күүсеттирип турарын чедип алган болгаш Салчак оон күүселдеринге бөлүү хайгаарап турар.

Класының өөренмичилериниң төрелдерге каттышкан хүраларын кылып, анаа өөренмичи бүргүүнүн материалыг хандырылгазын, өөредилгезин, сагыга-чурумун, өөренмичилер хүн-чурумун школага, интернатка, ог-бүлеге канчаар күүселин турарын, өөренмичилерниң өөредилгезинге болган кижизидилгезинге школаның бөлгаш төрелдериниң соруглаарыч чугаалажып турар.

Салчак Өрүүгүевна бодунуң башкы ажыл-херээнге иергежили-биле, хей-ниитининг чүрүмүн үзээр, ажыл-ажыдага идепкейлиг чүткүлүг-биле Кэргы көдээ Советтин ажылчы чоннарының хүндүткелин чедип ап турар.

А. САНЧАТ.
Бай-Тайга район.

Малчыннарның болгаш түскай эртемниглерниң ажыл-ижи

МАЛ ЭМЧИЗИ В. ДУШЕЛЮБОВ

Мөрлеңнерге көдээ ажыл-агый техникуун доозкан он сес харлыг аныяк оол Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунга ажылдаары-биле чедип келген. Баштай колхозка ветпунктунуң түскай черн-даа чок турган. Ырак-узак, кадыр-берт черлерде малчыннарга аяттыг баары, оларның дыл-домаан билбези ажылга улуг шаптык болур үе турган.

Ол ам малчыннарга үргүлчү барып, янзы-бүрү аарыгларны болдурбазыыче үзүлгеен бесеглээрни кылып турар. Чоокку хүннерге чедир халдавырлыг аарыгларга улуг 850 баш хойларга, 20 бызаалларга тарылганы чоруткан. Оон-биле кады колхозтуң суургунуң чоогунда сүт-бараан фермаларынга ветеринариянның чүрүмнарының дугайында тайылбыр ажылдарын чоруткан.

Х. СУНДУЙ-ООЛ.
ДУРЖУЛГАЛЫГ ХОЙЖУ

Мөңгүш Чола — Чөөн-Хемчик районнуң Калинин аттыг колхозунуң мурнакчы хойжузу. Ол 1952 чылдан бээр үргүлчү хей ажылында турун келген. Ам Чоланың чүс хой солдазы. Чаш хураганнарны тимяриг чокка доруктуруп турар.

Чола эртеен чылын бир хойдан-на 2325 грамм дүктү кыргыш алган. Оон хойлары шупту меринос үкседалыг болган. Он беш чылларның дургузунда колхозунга 1758 хойларны өстүрүп берген.

Төрүүр хойларының хураганнарын бүрүн кангалап ап, хей бүргүүнден 3 кг дүк кыргыш алырын Чола хүлээнген болгаш чарышка «Коммунизмче оруг» колхозтуң хойжузу Дагба-Доржуну кыйгырган.

О. ДИИСПЕЙ.
ХОЙЖУ САЯ ДЕЛБИҢ

Төрээн колхозунга 1650 баш хойну, оон иштинде 400 эвижиткен үкседалыг хойларны өстүрүп берген Саая Делбиң Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң дургузугалыг хойжузу. Ол чыл санында-ла хөөнгө четчир санныг сигенин белетеп алыр. Эртеен күүгү болунуп күжү-биле 70 центнер сигенни кезип алган. Быжы малының одарын эки тазарыштырып ап турар.

Ынчангаш оон хөө чыл санында хүр алыр. Оон хөөнүң кажазы чылыг, дегген. Ам оон кадалында хөөнден 45 баш хой хураганнакан. Оолдары менди.

С. ХОМУШКУ.

Хереглел ниитилелдериниң отчёт-соңгулдалыг хуралдарының түннелдери чүнү көргүзүп турарыл

Бо чылдың февраль-март айларда биистиң областың районнарының хереглекчилер ниитилелдериниң хуучу кежигүннериниң болгаш оларның төлээлериниң хуралдары болуп эрткилеп. Ол хуралдарга хереглекчилер ниитилелдериниң баштаар черлериниң 1956 чылда чоруткан ажылдарының түннелдерини дугайында отчёттарны болгаш 1957 чылдың садыг ажылдакчыларының соруглаарын чугаалажып эрткен. Ажылчы чоннуң материалдыг чазагай байдалының болгаш культурлуг деңнелиниң өзүлеп-биле холбаштыр оларның садыын алыкчы артелы дыка бөлээн. Чижээзээрге, Тес-Хем райпо баразан сарыылгазының чыл планын эртеен чылын 111,2 хуу күүсеткен. 1955 чыл-биле деңнээрге 1166200 рубль хөй түнүүг. 1955 чыл-биле деңнээрге 1166200 рубль хөй түнүүг баразаннарны районнуң ажылчы чоннарынга саткан. Райпонуң 13 магазинниринің ниитизең 8 магазиннер баразан сарыылгазының чыл планын күүсеткен. Садыг ажылдакчылары эштер Артына, Сыянбыл, Маманова, Яндык-оол болган өскелер-даа чүүле планныг онзагаларны эки күүсеглин турарлар авес, харын совет садыг ажылынга бедик культураны халдырып турарлар.

Чоокта чаа болуп эртикилеэн участоктар хуралдарынга кооперация кежигүннерия райполарның, ельполарның, рабкоптарының магазинниринің ажылынга улуг четнестерни шын илередип шүүгүүдүүнер. Өвүр, Каа-Хем, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик районнарының участоктар хуралдарынга ол райполарның четпес ажылының дугайын, оларга облпотребсоюзтуң талазынган четпес дузалажын турарын илередикен.

Чөөн-Хемчик районга участоктар хуралдарынга болган Чадаана хоорайга болгуаан хуучулар хуралдарынга магазиннер эргелекчилери турган Зверевти болгаш Монгушту чонга аалдек авес деп шыдгыы күүгүнчүзээн. Оон-биле кады Чөөн-Хемчик районнуң садыг киллдининг эргелекчизи эш Кенгетайның ажылынга улуг четнестерни база илереткен. Эш Хуваажык болза хуулуг болу салган болза-даа кооперация кежигүнүнге чаа киргеннерге дюль дээш ышкаш товар баразаннарны сатпас деп магазиннер эргелекчилеринге айтымнышкын берип турган. Шынында кооперация кежигүү кижи хуу дадывырын бүрүн сүзээн болза оон чаа-даа, эргиле-даа кооперация кежигүнү болганы хамаан чоокка чүнү-даа сайын алыр ужуруг.

1956 чылдың төнчүүзүнде болуп эртикилеэн отчёттарының түннелдериниң болгаш хереглекчилер ниитилелдериниң хуучу кежигүннериниң участоктар, райполар төлээлериниң чоокта чаа болуп эртикилеэн хуралдарының түннелдериниден көстүп турары болза, кооперацияның ончуүхереңгизин багай кангалап турар, сорлаар, саачыгдаар, садыг алыкчыларны мегелээр, шын авес деңнелеп, хенчеп бээр, баразаннарның ертектерни улгаттырып сылар чоруктар хөй-биле илерээн.

Чижээ, район төвүүнде Кызыл-Мажалыкта төп магазинниң эргелекчизи турган Полупутник деп кижи магазиннерже баразаннарны чоруларда болгаш чамдык организацияларга оларны баарде өртеэн улгаттырган чоруулуп, оон алган акшаны болу ажыглап турган. Ынчаарга райпонуң ревизия комиссиязы баразан өртеэн улгаттырып садыг турганының оон-даа ынаа хөй фактыларын илередип тыпкан бо чылдың февраль 1-де райпонуң баштаар черинге түскай актыны киирип берген. Райпо даргазы эш Пичугин, кол бухгалтер эш Максимов олар «чайныс чок» дээр чыдагаан-биле элээн үр үениң иштинде актыга ат салбаанар. Оон ынай райпонуң магазиннерге ховар баразаннар келирге эш Пичугинниң шүүт киржилгези-биле райпо ажылдакчылары боттары дожжа складтын үзежин турган чүүлдер турган.

Облпотребсоюзтуң баштаар черн болган күүгүнниң садыг инспекциязы (эш Балакина) бо дугайында хөй удаа мергээр каазы турда чугуур хемчегер албаанын айтыр херек.

Райында садыг ажылын эжижидер талазы-биле райпо даргазы эш Пичугинниң принцип чок, кандай-шүүлпеңи чоруунуң дугайында СЭКП-ниң Барыын-Хемчик райкому (секретары эш М. Пахомов) болган райүүгевон (даргазы А. Тандың-оол) чогуур хемчегерни ой-шаанда албаан.

Бай-Тайга райпозу (даргазы Г. Дазадер), белеткелдер конторазы (директору эш Попов) харыысаалга чок ажылдааны биле 1956—1957 чылдарда эвтке хереглээра-биле садыг алган малдар өлүп, чиишп, дыка хөй хорааи. Белеткелчи чаңгыс Шимит-ооллуң кырыынан безин 44 баш улуг болза малдар ийикпе азы 136 мун рубль түлап турар, оон ынай чайын мал сүүгүп турган кижилериниң бүрүүзү-биле дыка хөй малдар ис чок читкен. Бо бүгү болза райпонуң белеткелдер конторазының директору эш Поповтуң харыысаалга чок чорунган болган деп хуучулар шын шүүгүмчүлеп турганнар.

Райполарның, горпонуң организастап тургускаяны дузалаар ажыл-агыйлар дугайында сагыш салыры чугула деп хуучу кежигүннерниң хуралдарынга саналлар болуп турганнар.

1956 чылда Мөңгүн-Тайга, Өвүрлең аңгыла барык бүгү райполар болгаш рабкоптар картофель, ногаа тарыылгазын чоруткан. 1956 чылда Бии-Хем, Таңды, Тес-Хем райполары ногаалардан болгаш картофельден багай эвес дүжүттү өстүрүп алганнар. Ынчаар болза-даа Чаа-Хол, Чөөн-Хемчик, Сүт-Хол райполарының баштаар черлери дузалаар ажылдакчыларга чогуурулуг-биле сагыш салбаанын деңгеглээр херек.

Кызыл хоорайның хереглекчилер ниитилели дузалаар элээн улуг ажыл-агый черни тургузуп алган. Элээн каш чылдарның дургузунда картофель, ногаа болгаш эът, сүт продукциязы оон ап келген. Ынчаар болза-даа бо талазы-биле аргалар курлавырлар ам-даа четче ажылдашынмайн турар. Дузалаар ажыл-агыйларның соорүүлге-транспорт ажылдарынга аяттарны ажыглап болур. Ынчаар турбуже чамдык ынчаар ажыл-агыйлар үүлге автомашиналар негээр, аът транспортундан шүүт ойталап турар чүүлдер бар. Чижээ, Кызыл районнуң дузалаар ажыл-агый черн (эргелекчизи эш Лебедев) ай санында-ла облпотребсоюзтан 15—20 тонна бензин негеп турар. Ынчаарга горпола бүрүн дериг херексеглерниг 80 ажыг аяттар бар. Оларны ажыглаарының улуу, харын-даа аяттарның чинир чемин безин машина-биле соорүп берип турар.

Совет садыг ажылдакчыларының хүлээлгези болза садыг алыкчыларның хереглел-негелделерин дыннангыр, золдек көөрү, болуунун ажылдап турары садыг четкилериниге культураны, арыг-шеверни доктаамал тургузары, ниитининг социалистиг ончу-хереңгизин камгалаары болур. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл онунга чедиишкининг ужуражыр дээш бүгү улустуң калбарткаяны социалистиг чарышка идепкейлиг киржиишпээн, баразан саарылгазының ай, квартал, чыл планнарын үүлге долдур авес, харын ажыр күүсеңдер, ажылчы чоннарның хереглелдерин чедиишкининг хандырары кооперация ажылдакчызы бүрүзүнүң эң чугула соруглазы болур.

И. ЛОПСАН.

Сүт саалдазы куду

Инек малның сүткүрүн бедидери сүт-бараан фермаларының ажылдакчыларының кол соруглазы. Ынчаар турбуже Өвүр районнуң «Совет Тываның беш чылы» колхозунуң Ак-Чыраада № 2 сүт-бараан фермазында сүт саалдазы кончуг кулу хенелде болгаш районнуң өске фермаларынга болларга ыракта чыдып калган. Инектен саан алган сүттүң эвээш болуп турары хамыктың мурнунда саан турар инектерге немелде шык болгаш концентраттыг чемнерни бербейн турарында.

Ук фермада 75 саар инек бар. Олардың турары чаңгыс улуг кажаа ажыглаалаан барык-да үнүп турар. Ур үеде оон аазап кургаглап, аштаваанынган оң-шык. Мал аңаа дыштанып чыдар хамаан чок, турары безин берге. Кажаа дапкыш болганындан 20 ажыг инек дыштыгаа кыптаан.

Ферманың янзы-бүрү ажылларынга ажыглазары-биле колхоз баштаар черн ийи шанакты, бир тергени болгаш 5 ажыл аяттарын түскайлап берген. Ынчаза-даа ферма эргелекчизи Далгажык ол күштүү чоп ажыглап шыдавайн турар. Оон хараазы-биле фермада мал чемининг соорүүлгези үргүлчү үзүктелип турар.

Ак-Чыраа фермазында тургузу ажылдаа турар 15 бызаалар бар. Оларны азыраң, чемгерип турары докталнал авес. Үш-дөрт хонукта тургузу азыраар, а 2—1 хонукта черге откарар. Чүге дээрге оларга чиртир сиген чок апарганындан чер откарардан өске арга чок апаар. Белеткетинген сигенниң улуг безинин малга кайы хамаан чок төгүлеткенинден болгаш салынган силостарның үрелии калганындан амгы үеде малга бээр шыктыг-даа, бөдүүн-даа чем барык чок болуп турар.

Инектерни чүүле чер откаргаш, немелде чем бербеске оларның сүзүү эвээш болбайн канчаар. Ферма эргелекчизи-даа, колхоз баштаар черн-даа малдың продуктулуун бедидер дээш боттуг хемчегер албайн турар.

Ферма ажылдакчыларының культурлуг амыралын эжижидер талазы-биле колхоз баштаар черн хемчег албайн турар.

Ферманда учёт-отчёт кыдыжайн турар болгаш саанчыларның сүт саалдазының көргүзүглери чараатыннайн турар.

С. ОЧУР.

Лейбористиг партиянын парламент фракциязынын резолюциязы

ЛОНДОН. (СЭТА). Апрельдин 3-те лейбористиг партиянын парламент фракциязынын хурээлээнинин хуралы болган, орта термоядролуг чепсектин шенелделерин хоруглаарынын дугайында айтырыг талазы-биле партиянын туружун чугаалажып көрген дээрзин моон мурнунда дыпнаткан болгай. Ол ындыг шенелделерни улустар аразынга дугуржулгалар чарарынын аргазы-биле хоруглаарын негеп турар болгаш ол сорулга-биле ол дугайында сонуургалдыг ооскелт чазактарга боттуг саналдарны киирериниин дугайында» чазакты кыйгырып турар.

Мынчангаш, Рождество ортулукка водородтуг бомбаны шенээриндеп Англияның ойталаарын резолюцияда көрүп турар, мынчаарга ол шенелдени бо чылдың май азы июнь айда чорударын чазак бодап турган.

Атомнуг чепсек-биле эндере чепсегленирни деткип турар парлалганың барын үеддиг парлалга органнары лейбористеринин парламент фракциязынын ол шинтпиринге калчаалыы-биле удурланып үнелеп, ядролуг шенелделерни сонгаарладыр дугайында күзелди аңаа киргеннер.

Бежээки хуралга бир үн-биле хүлээп алдынган резолюцияда болза «доп-дораан бо дугайында эге саналды киирерин болгаш шенелделерни кызыгаарлатынган үениң иштинде харуда сонгаарлатпышаан, ол сорулганы ёзугаар сонуургалдыг чазактарга чугаалажып көрү-биле боттуг саналдарны киирериниң дугайында» чазакты кыйгырып турар.

Мынчангаш, Рождество ортулукка водородтуг бомбаны шенээриндеп Англияның ойталаарын резолюцияда көрүп турар, мынчаарга ол шенелдени бо чылдың май азы июнь айда чорударын чазак бодап турган.

Атомнуг чепсек-биле эндере чепсегленирни деткип турар парлалганың барының

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, НАТТЕВИЖИҢАР!

1926 чылда үндезилеттингеи

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 74 (3786) | 1957 ч. апрель 13, суббота | Өртээ 20 коп.

АНЫЯКТАР ОРТУЗУНГА КИЖИЗИДИЛГЕ АЖЫЛЫН КҮШТЕЛДИРЕР

Үжен алды чылдарның мурнунда комсомолдуң үшкү съездизинге улуг Ленин Аныяктар эвилелиниң сорулгаларының дугайын чугаалап турган, «Аныяктар Эвилелиниң кежигүннери болуру ыэрге, бодунуң бүгү ажылын, болунуп бүгү күжүнүнити ажыл-херекке бээр дээш ол болур. Коммунистиг кижизидилге деп чүве ол тур» дээн. В. И. Ленинниң ол чагыгларын үдербишаан, Коммунистиг партияның удуртулгазы биле комсомолчулар болгаш аныяктар партияның канчыг-даа ыйыгыкыны, лекция пропагандазы шиитпирлиг рольду ойнаар турбуже, дыка хөй комсомол организацияларында оны чангыс таладыг, чалгааранчыг кылдыр чорудуп турар. Мында чаңгыс кижектен карааш. Тываның Барыын-Хемчик районунуң Сыстыг-Хемде ыяш ажыгай черинде комсомолдуң агар-политика өөренир бөлүмүнүң пропагандизи эш Намзин-оол кичээлдерге чүгле солуннардан ынчаш чүүлдер, идеткелдер номчуурбиле кызыгаарлатыныл турар. Улуг-Хем районунуң Маленков аттыг, Эрзин районунуң «Коммунизмче орук» колхозтарында болгаш өске-даа черлерде комсомолдуң полит-бөлүмнери багай ажылдап турар. Комсомол организацияларының аныяктарнын солуп утка шынарлыг дыштанылгазын, түскай кежээлерин, ыры байырлалдарны ховар организастап турарлар.

Комсомол организацияларының аныяк өскенинiң ортузунга бүгү идейлиг кижизидилге ажылын чорударда, үениң негеделерин, тодаргай байдалдарын барымдаалап, коммунистиг тургузуушкунуңуң практиктиг сорулгаларынга чагыртыр ужуруг. Аныяктарны марксизм-ленинизмниң теориязы-биле чечиспегген, дээк моральдыг моозу шынарлыг чоруукка болгаш совет патриотизминиң, Төрээн чуртка кызыгаарлаар берининиң ёзугунга моогаг чокка кижизидерин— областтың комсомол организацияларының хүүлээлгези болур. Өзүп олурар аныяк салгакчыларны омак-хөглүг, амыдыралорушкуулуг, күш-ажылга ынакшылдыг кылыр кижизитпиилээ, бистиң Төрээн чуртувустуң улуг чеҥнишкиннериниң болгаш чаалап алышкынналарының, совет улустуң база Коммунистиг партияның алдарлыг революстуг, күш-ажылчы чанчылдарының, а ол шынаар комсомолдуң иидырларының, амгы үеде аныяктарның иидырлыг күш-ажылының дугайында калбаа-биле пропагандалап тайылбырлаар ужуруг.

Комсомолдуң политчырыдышкынынга болгаш лекция пропагандазынга кичээл, лекция база идеткел соонда аныяк кижи бүрүзү СЭКП-ниң болгаш Совет Чазакстың даштыкы политиказының айтырыгларын база оон чуртувус ажыл-агый, культура тургузуушкунуң сайзырадырыпче утланган шиитпирлерин ханызы-биле медереп билген турар болгаш оларны практиктиг ажыл херектерге боттандырыпа дээш кол кичээнгейни салза чогуур. Аныяк өскенниҥниң ортузунга күш-культура ажылдарын бүгү хемчег-биле калбартыл, оларның дыштанылгазын солуп, утказынарлыг кылдыр организастап, клубтарга, кызыл булуңнарга аныяктарның кежээлерин, областтың алдарлыг кижилери-биле ужуражылгыннарны, ыры байырлалдарын болгаш өске-даа янзы-бүрү культура-массалыг ажылдарны чорударын калбаа-биле практикалаар херек.

Комсомол организациялары аныяктарның идейлиг кижизидилгезин экижилерiнiң талазы-биле бүгү-ле ажылдарны чүгле партия организацияларының удуртулгазы-биле, оларның дузазы-биле боттандырып болур. Бо айтырыгларны партия организациялары боттарының кичээнгейинiң төвүнге тургузуп, аныяктарның хуралдарынга, кежээлеринге, слеттарга, ужуражылгаларга оларның улуг өнүктерин коммунистерни калбаа-биле киирiштирип, комсомол организацияларынга бүгү тала-биле дузалаары әргежок чугула.

Бо чылын бистиң Төрээн чуртувус Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ооң байырлап эртиптирер. Комсомол организациялары бүгү-ле идейлиг кижизидилге ажылын ол төөгүлүг байырлалга төлептиг ужуражырыпче угландырар ужуруг.

Областың ховуларында

• • •

ТЭЭЛП. (Телефон-биле). Апрельның баштайгы чылыг хүннери колхозчу тараажыларның болгаш механизаторларның деминг күш-ажылын хайныктырган. Бай-Тайга районунуң колхозтары бо чылын шык базырышкынын мурнуку кайы-даа чылдардан организастыг, шинарлыг болгаш чогуур ойүнде дүрген эрттирген. Амгы үеде тараа культураларының чажыдазы районунуң шупту колхозтарында калбарып турар.

«Дөн-Терек» колхоз баштайгы ийи хүн 310 гектарда арбайның болгаш суланын тарылгазын доозупкан. Апрельның 11-дэн өгелеп кызылтас болгаш чингетараа чажыдазынче киришкен. МТС-тиң шнда 4 агрегаттары бар, ажылдың баштайгы хүннериниң илереткени болза, бо чылын сентелге эки, ынчангаш ажыл шынарлыгда, шалыкшыл-даа болуп турар.

ЭЛ-БАЖЫ. (Телефон-биле). Улуг-Хем районда Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артели часкы тарылгага белеткелин бо чылын багай эвес организастаан. Баян-Кодда хову турлаан тааримчалыг дерээн, бо чылын Сенекте чаа хову турлаан база организастаан, ында ниити чурттакка 2 бажыңнарны белеткээн.

Шагаан-Арыг МТС-тиң 5 агрегаттарлыг ийи трактор бригадалары колхозтуң хову турлагларынга чогуур ойүнде четкилеп келген турган. Апрельның 10-да часкы хову ажылы эгелээн. Чажар үе шала элек, ынчангаш амдыызында шык базырышкыны, эрткен чылын шингээдип алганы 130 гектар күр черлерге немей 60 гектар күр черни аңдарар ажылдар чоруп турар.

В. И. Ленинниң төрүтүнген хүнүнге уткуштур

Москва, Кремль. В. И. Ленинниң ажылдаар кабинеди.

В. И. Ленинниң Төп музейиниң чаа экспонаттары

Коммунистиг партияның болгаш делегейде бирги социалистиг күрүненiң үдезилекчизи Владимир Ильич Ленинниң ады-биле холбашкан бүгү-ле чүве совет кижилерге болгаш даштыкыда миллионмиллион ажылчы чоннарга кызыгаар чок эргим үнелиг. В. И. Ленинниң Төп музейиниң залдарынга хүн-бүрү муң-муң кижилер келеп, үнелеп четпес эртинелерни териалдарын чыгаан. Ол хүн В. И. Ленин РКП (б) ТК-ның Политбюросунуң хуралын удуртаан, ол хуралга Бөл политиктиг чымчыкшынының болгаш агитация-пропаганда ажылының дугайында, дүжүт чоңдан когараан тараачыннарга дузалажы дугайында, тывыш кооперациязының дугайында болгаш өске-даа айтырыглар дугайында партияның X съездизинге тезистер дээш ышкаш ыйыт айтырыгларны көргүскен. Ол хүн Владимир Ильич элээн каш чугула документилерге адын салган, хөй чагаалларны бижээн, совет ажылакчыларны хүлээп алган, янзы-бүрү албан черлериниң болгаш организацияларының ажылының айтырыгларының талазы-биле оларның-биле чугаалашкан.

РКП-ниң тактиказының дугайында В. И. Ленинниң идеткел кылганы Коминтернаның III конгрезиниң дугайында материалдарны долуу-биле салган. Конгрестиң төлээлери — бүгү делегейниң ажылчын болгаш коммунистиг шимчээшкинiниң шылгарангай ажылакчыларының фотографияларын оон көрүп болур. Оларның аразында — Умберто Терначчини (Италия), Василь Коларов болгаш Георгий Димитров (Болгария), Томас Белл болгаш Уильям Галлахер (Англия), Бела Кун (Венгрия), Марсель Кашен болгаш Поль Вайян-Кутюрье (Франция), Клара Цеткин болгаш Эрнст Тельман (Германия), Богумил Шмераль (Чехословакия) болгаш өскелер-даа бар.

Владимир Ильичниң сөөлгү катап олурушкаңы РКП(б)-ниң XI съездизиниң материалдары-биле кожа ол съездиниң төзээлери чораан партияның көскү ажылакчыларының фотографиялары делгээн.

Чаа делгээн чүүлдериниң аразында — «Искраны» парлап үндүрериҥе белеткелбиле холбаштыр 1900 чылда Ленинниң чораанын чугаалап турар чурукту В. Кириловтуң «В. И. Ленинниң Ригада келгени» деп чуруу, А. Н. Яр-Кравченковуң «В. И. Ленин болгаш Г. В. Плеханов» деп чуруу, И. Шадрның «Ажылчын» болгаш «Тараачын» деп сураглыг скульптуралары бар.

В. И. Ленинге ажылчы чоннарның белектерин залларда чыгган. Боттарының мерген угаанныг баштынчызынга болгаш башкызынга совет кижилерниң кызытаар чок ынакшылының дугайын ол белектер катап-катап чугаалап турар. Боо-чепсек херекселдерлиг ураң-чечен класталгалыг аннаыр боозу кичээнгейни хаара тудуп турар. Туланың боо-чепсек заводтарының ажылчыннары ону В. И. Ленинге белекке берген.

Владимир Ильичниң төрүтүнген хүнүнээ бээр чоокшулап орар 87 чыл ойта тагарыштыр музейниң делгээн чүүлдери чаа-чаа материалдар-биле немежип турар.

(СЭТА).

Владимир Ильичиниң төрүтүнген черинде

Ульяновск совет кижи бүрүзүнге эргим хоорай. Улуг Ленин 1870 чылдың апрель 22-де анаа төрүттүнген.

Ленинниң төрүтүнген, өскен черлериҥ көөр дээш чуруттуң янзы-бүрү булуңнарындан белгаш даштыкы чурттардың муң-муң экскурсантылар чыл бүрү Ульяновскиге келип турар. 1878 чылдан эгелээш 1887 чылга чедир Ульяновтарның өг-бүлезиниң чурттап эрткени бажың-музейден олар нургулайында эгелеп эргип көрүп турар.

Ол дээрге аңаа эвес музей. Ол дээрге Ульяновтарның чурттап турганы аңаа-ла бажың-дыр, ол бажың оларның аңаа чурттап турганы чылдарда ышкаш өг-ла хевээр, ынчан ол бажыңның турар күдүчузуун Ленин эвес, Москва деп, хоорайны Ульяновск эвес, Симбирск деп адап турган. Улуг эвес чырык өрээлдерде бодүүн бажың херекселиҥ болгаш чечектерни салган. Аалчылар өрээлинде улуг эвес рояль болгаш шаг-үеден бээр саргарып келген нотолар. Ульяновтарның бүгү өг-бүлезиҥ кончуг музыкачы чораан. Аалчылар өрээли-биле кожа ачазының кабинеди. Чүве бижиир улуг столдуң кырында болук номнар. Үшиҥскийниҥ, горалогиязы, улус үчилищелериниҥ каш чылдар дургузунда отчеттары. Адакты каттта столовая, авазының болгаш уруглар ажаавчызының өрээлдери. Улуг оолдарының чурттап турган чартының базарда чиҥге ыяш чадазап антрессолиже көдүрүр. Володя Ульяновтуң каш чылдар чурттап турганы өрээл ол. Ында артык чүве чок, шупту-ла бодүүн. Демир орун, кезек өөредилге номнарын, ооң ынак чораны номнарын кырында салып каан ажылчын стол. Ханада бөмбүрзектиҥ ийи чара чуруп каан чуруу, ном полказы.

Гимназист Ульяновтуң табельдерин келген кижилер кайгамчык улуг сонуургалбиле көрүп турар. Оларның түс бүрүзүнде өскерилге чок бештер болгаш «Бирги шаннал-биле шилчиткен» деп тайылбырлар. Ышкаш билигниҥ аттестаты болгаш гимназияны доомуй үнген Ульяновтуң шаннатырганы алдын медаль база ында.

Аныяк Ленинниң шылгарангай аргамергежилдиҥ кичээлдерин онза шыңгыы көөрү-биле дүжүт турганын бажың-музейниҥ документилери чугаалап турар. Бир эвес ажылды бөгүн кыдыл болур турган болза, ол ону даартазы хүнче кажан-даа сонгаарладып көрбээн. Чернышевскийниҥ, Белинскийниҥ, Некрасовтуң, Гогольдуң, Пушкинниҥ чогаалдары-биле Володя бичиҥизиниде-ле танышкан, Карл Маркстың «Капиталын» номчуп эгелээн. Ульяновтарның өг-бүлезиҥ эртинең-не херим иштинге чыглып алган, чечектерни суггарып, чимистиг ыыштарны ажаап турган.

«Бичии өрээлдерге ийи шак иштинде кылаштап келдим, өөртан чоруп шыдаваспыр мен. Бөгүнгү хүнден болган болалды дамчыдар сестер чок-тур. Волгада бо бажыңчыгашты, бо кайгамчык найырадыг өг-бүлени кажан кезээде, кайдаа сактып чоруур мен». Санал-оналдар хептеривге башкы Нинель Федорова мынчалар бижээн.

Ыыдыг бижиглелдер дыка хөй. Бажың-музейниҥ туруп келген 27 чылдарының турғузунда анаа бүдүн чартык миллион ажыг экскурсантылар чораан. Олар 17 улуг тоннарда кадагалаттынып чыдар бижиглелдерни артырганнар.

Владимир Ильичиниҥ ады-биле холбаалыг черлер Ульяновскиде дыка хөй. Хоорайның эң-не бедик болгаш чараш чери болур «Венцеде» ыдекпейлиг ынчукчузуу Вололя Ульянов чораан библиотека турар. Өөртан чүс базын черде мемориал самбыралыг улуг ак бажың бар, ында ынча деп бижээн: «Мында Владимир Ильич Ульянов-Ленин өөренип чораан (1879—1887 чылдарда)». Эрги Симбирскиге ол бажыңга ор улустуң классикиг гимназиязы турган, ам № 1 үлегерлиг школа турар. Өөреникчизи Ульянов чораан чедиги классты класс-музей болдурган. Мында бүгү-ле чүве хөп чылдар мурнунда турганы ынакшыл, шак-ла ынчыг. Ушкү одуругда сонга чаныында сөөлгү партага гимназист Ульянов олурган. Стендиде тураскаалдыг черлериниҥ фотографиялары, столчугаш кырында ол үениҥ өөредилге номнары. Ол класска бистиҥ чуруттувустуң бүгү булуңнарындан, а ол ышкаш Кыдаттан, Кореядан, Чехословакиядан, Польшадан, Румыниядан муң-муң экскурсантылар чораан. Ынчангаш экурсия бүрүзү бодуңуң дугайында тураскаалды аңаа арттырарын ораалдакшыл турар. Мао Цзе-дуннуң портрединиҥ төрүдан үгүлзалап даараан, ону кыпат студентилер белекке берген, корей болгаш коол өөренинчилерниҥ значок-демдектери, албани офицерлерден номнар, Сталинградтың, Львовтуң болгаш өске-даа хоорайларның хевирлериг альбом.

Ленинниң чурттап чораанын тураскаалдыг черлер бодуңуң баштайгы хевирiн барык хевээр арттырган, ынчалзакон хоорайның болу танытыннас кылдыр өскерилген. Волганың ыяшында болган Свияганың ыяшында чаагайжыыр туттунган ажыгчын суурларлыг, садтарлыг болгаш парктарлыг чаа үлетпүрүүр ийи районнар өскен. Хөй-хөй улуг үлетпүр өдүртүүлерни ында тутқан. Мурнуда барык үлетпүр чок турган хоорай ам автомобильдерни, аар болгаш уникальыг станоктарны, шинчелекчилерни, өске-даа хөй-хөй продукцияны бүдүрүп үндүрүп турар.

Ульяновскиниҥ гидротехниктиг белдиринiң болгаш Куйбышев далайда ең улуг порттуң дооступ бар чылар кайгамчык улуг тудуу эриктен идеп көстүп турар. Бистиң чуруттувустуң күчүлүг индустриалдыг күрүне кылдыр чазартыр дугайында улуг Ленинниң чагыглары амыралда канчаар боттанып турары шаанда хожудангай чораан ол хоорайның чижээнден идеп-дир.

Б. КОХ,

(СЭТА-ның корреспондентизи).

Ульяновск хоорай.

Алма-Атада В. И. Ленинге тураскаалдың төлевилели

АЛМА-АТА. (СЭТА). Республиканың найыслалыныл төвүнге тургузар деп шиитпирлээн Владимир Ильич Ленинге тураскаалдың төлевилелин Казах ССР-ниң Министрлер Чөвүлели балыглаан. Төлевилелдиң автору сураглыг совет скульптор В. В. Вучетич.

Тураскаалдың бедик дежек депкижиниҥ биле 13 чартык метр болур. Скульптор улуг баштынчыны холуң көдүрүп алган, солагай талакы эктинде төннүг кылыр хевирлеп көргүскен. Владимир Ильичиниҥ хүлер хевирiн кызыл гранит даштан кылган бедик депкиштиң кырынга тургускан турар.

Тураскаалды Улуг Октябрьның 40 чыл ойнуң бүтүзүнде ажыдар деп турар.

К. Е. Ворошиловтуң Моол Арат Республикаже ам баар деп турары

МАР-ның Улустуң Улуг хуралының Президиумунуң Даргазы эш Ж. Самбу ССРЭ-ниң Дээди Совединиҥ Президиумунуң Даргазы эш К. Е. Ворошиловче чагаа чоруткан, ол чагаада ону МАР-га келирiн чалап турар. Эш К. Е. Ворошилов ол чалалганы хүлээп алган. Эш Ж. Самбу биле эш К. Е. Ворошиловтуң солушкан чагаларын моон адаанда парлаан.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ДАРГАЗЫ
ЭШ КЛИМЕНТ ЕФРЕМОВИЧ ВОРОШИЛОВКА

Эргим болгаш улуг хүндүткелдиг Климент Ефремович!

Силерге тавырымчалыг үеде бистиң чуртувуска келир деп бистиң чалалгавысты хүлээп алырынарны Моол Арат Республиканың Улустуң Улуг хуралының Президиумунуң болгаш улузунуң өөнээзинден Силерден чүректиң ханызындан дилеп, эш Дарга.

Силериниң келириниер МАР-ның болгаш ССРЭ-ниң улустарының аразында бузулбас аҥы-дүнма найыралдың төөгүзүнде улуг ужур-дузалыг болур деп Моол Арат Республиканың Улустуң Улуг хуралының Президиумуу ханы бүзүреп тур.

Моол улус Силериниң келириперни бистиң ийи улустарывыстың аҥы-дүнга найыралын улам ынай быжыглаарынга чугула болуушкун кылдыр улуг өөрүшкүүлиге манап турар.

Силерге мээң ханы хүндүткелимни хүлээп алырынарны Силерден дилеп, эш Дарга.

Моол Арат Республиканың Улустуң Улуг Хуралының Президиумунуң Даргазы
Ж. САМБУ.

1957 чылдың март 9.

МООЛ АРАТ РЕСПУБЛИКАНЫҢ УЛУСТУҢ УЛУГ ХУРАЛЫНЫҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ДАРГАЗЫ
ЭШ Ж. САМБУГА

УЛАН-БАТОР.

Моол Арат Республикага келиңер деп Силериниң чылыг чалалганар дээш Силерге чүректиң ханызындан өөрүп четирдим, эргим эш Самбу. Силериниң чалалганарны улуг сеткил ханыышкын болгаш хүндүткелдиң сагыш-сеткили-биле хүлээп ап, найыралдыг Моол Арат Республикага 1957 чылдың майда баарынга өөрүшкүүлүг болур мен.

Аҥы-дүнманың байыры-биле Н. ВОРОШИЛОВ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиҥ Президиумунуң Даргазы.

Москва, Кремль
1957 чылдың март 21.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Композиторлар эвилелинде

Совет композиторларның ийиги Бүгүэвилел съездизинден соңгуткан ССРЭ-ниң Композиторлар эвилелиниң баштаар черинiң бирги Пленуму болуп эрткен. Пленум ССРЭ-ниң Композиторлар эвилелиниң секретариадын соңгаан, ооң составында Т. Н. Хренников (бирги секретары), С. В. Аксюк, К. Ф. Данькевич, Н. Г. Жиганов, М. О. Зариньш, Д. Б. Кабалевский, К. Х. Бухаҥяров, А. Г. Новиков, В. Ц. Соловьев-Седой, О. В. Тактакишвили, А. И. Хачатурян, Ю. А. Шапорин, Д. Д. Шостакович киргеннер.

Ол ышкаш ревизия комиссиязының пленуму база болган, ооң даргазынга Ф. Е. Козицкий, оралакчыларынга В. Г. Фере болгаш Г. С. Домбаев сонгутурган.

(СЭТА).

Улуг Октябрьның алдарынга

Баа-Хем районунуң Хрущев аттыг колхозунуң эш Седипке улуртурган тудугжуларының мурнунда бо чылын культурлыгбан черлериниҥ 7, чурттаганының 15 бажыңнарын, 100 инекке, 50 быжаага бир-бир, 1200 хойга ийи каҥааларын кылыр соруулга салдынган. Олар ол тудугларны Октябрьның байырлалынга уткуштур дээзары дээш чүткүлдүг ажылдап турар.

Бригаданың чазанар мастерскаязында кызымак күш-ажыл база калбарган. Бажың дериглери, өске-даа нарын кылыглар талазы-биле бо чылын 10 муң рубльның орулгазын артельге киирерин бага 5 кижини бызаңнап өөредирин олар хүлээнгенер. Бызаңчылар, уран шеверлер болгаш дилигжилер Комбу, Седип, Кызырык, Күзээ ышкаш күш-ажылдың мурнакчылары бригадада хөй.

В. ДҮМЕН-БАЙР.

• • •

Бай-Тайга районунуң Сталин аттыг колхозунуң тулуг бригадазы бо чылдың бирги кварталында чурттаганының 14 бажыңын, хойга ийи, 100 баш инекке бир каҥаанын тудуун доозкан. Суурза 80 уруглар чурттаар интернаттың тудуун, школа столовазынга хлеб быжырар бажыңны болган уруглар яслизиниң тудуун эгелэй берген.

Моон-биле кады колхозтуң пилорамазын дүрген сентеп доозары база негетинiп турар. Тудугну ажыглалга дүрген киирерi дээш аңаа тудугның эргежок чугула материалдарын ханыпрары чугула.

Н. НАСЫК-ДОРЖУ.

• • •

Чадаанада автотранспорт конторазының коллективи Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ойнга уткуштур тодаргай хүлээлгелерни алган ажылдап турар. Чылдың бүдүрүлге планын бүгү көргүзүглер талазы-биле ийи айлар бурунгаар 105 хуу күүседир, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 7 хуу бедирер, продукцияның бот-үнезин 3 хуу чигеледир.

АТК-ның чолаачылары, сентекчилери болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары боттарының сөөлүн эдеп шыдаар. Коллектив бо чылдың баштайгы кварталының планын ажыр күүседкен. Март айда онаалдаңы тонна-километр талазы-биле 107 хуу, а тонна талазы-биле 118 хуу күүседкен.

П. ПИРЛЕЙ.

Бир агитколлективте

Чоон-Хемчик районуң «Октябрь 30 чыл оң» колхозунда партия эге организациязы (секретары эш Кылын-оол) колхозчулар ортузунда партийжи агитационассалыг ажылды бедик деңнелде тургузыкан. Партия эге организациязының агитколлективинде 47 агитаторлар колхоз бүдүрүлгезиниң түс-түс участоктарында доктаамал ажылдап турарлар. Оларның арказында кодээ ажы-агыйның түскай эртеминиглери, башкылар, эмчилер, партия, советтиң ажыдакчылары бар.

Партия организациязы агитаторларның семинарын, чөвүлел хуралдарын ай сезында чыылдырып, оларга колхоз экономиказының кол-бол чугула айтырыгларын болгаш ССРЭ-ниң иштики болгаш даштыкы байдалының айтырыгларын чугаалап берип турар. Агитаторлар бригадаларга, фермаларга үргүлчү барып, колхозчулар-биле беседаларны чоруулуп, социалистиг чарыштың түнелдерин, мурнакчыларының дүржүлгезин оларга таныштырып турарлар. Чижээ, эрткен ажы-агый чыылында болуунуң каларып турганы 60 ажыг хойның хой бүргүзүден 3800 грамм дүктү кыргып алган, кодээ ажы-агыйның түскай эртеминиглери, башкылар, эмчилер, партия, советтиң ажыдакчылары бар.

Агитаторлар боттарының ажылын колхоз бүдүрүлгезин хөгжүдер соруулга-биле чоок холбаштырып келген. Хову бригадазында быжыглаан агитаторлар Мижит-Доржу, Сайын, Серенмаа болгаш өскелерде боттарының ажылын чорударда тараның дүжүдүн бөвүдедир соруулга-биле холбаштырып турганындан хову бригадазы эрткен чылын бир га черден ортумаабиле 13 центнер дүжүттү, а Чаңгыс-Хадың ховузунуң участоктарынга 20—22 центнер дүжүттү чедип алган.

Колхоз бо чылдың часкы тарылгажылга белеткелди шинарлыг чоруткан. Тараа культураларының бедик шинарлыг үрезиин долузу-биле урдунган болгаш арыглашкынын, часкы хову ажылдарынга чепсек хереклер — андазынарның, илимирлерниң, тергелериниң септелгезин өйлаанда доскан. Хову шөлдерни сайгырадыр ажыыне онза кичээнгейни салган, 800 тонна хире өдекти шөлдерге төккеп. Колхозчулар хову шөлдерге хар ызырындырарын чоруткан. Ам часкы хову ажылдарын кыска хуусаала бедик агро-техниктиг деңнелге чорударлар.

Колхозтуң девискээри хой ажылын, ылангыя нарын чинге дүктүг хойларны өстүрүп сайгырадырынга дыка таарымчалыг, ол хирезинде-ле мурнуку чылдарда колхоз дүк кыргыдазының талазы-биле районга хожуданнай колхозтарның санынга кирип турган. Партия эге организациязының агитаторлары 1954 чылдан эгелеп мурнакчы хойжуларның дүржүлгезин ылаңчынар ортузунга калбаа-биле непгередип эгелээн. Ылангыя малчын эш Сандык агитатор болуп, ыракка одарларга үргүлчү барып, хой малды шын ажаарының болгаш дүк кыргыдазын бөвүдедириниң аргаларын малчыннарга тайылбырлап келген.

— Хойну делгем чырык кажаа-биле хандырып, оон каладын шын таарыштырып, часкы болгаш өскү кыргыданы чогуур үезинде чорудары хойдан эки шынарлыг дүктү алырының үндезини болур — деп ол чугаалап турар. Бо бүгү ажылдың түнелинде колхоз дүк кыргыдазының талазы-биле районда бирги черни эзелеп, эрткен чылын бир хойдан ортумаабиле 2,3 кг дүктү кыргып алган. Хой малдың үксаазын эжижидер, хой дүктү кыргып алыр соруулга-биле эрткен күзүн 5000 хире хойларны Алтайның нарын дүктүг үксаа үрелеп-биле тарын бооттаан. Амгы соруулга чаш малларны чидириг чоокка менди ажаан алыры болур.

Болхоозтуң тудугда быжыглаан агитаторлары бичe эвес ажылларны чоруткан. Бөген-Булак деп черде ыяш белеткелиниг ажылдап турар колхозчулар ортузунда агитация массалыг ажылдарны агитаторлар Тодаштай, Очур доктаамал чорудуп турар. Колхозчулар бо чылын тудугга хереглээр 2000 кубометр ыяшты кезип белеткээш машина оруунда үндүрген, 1100 кубометрни тудуг шөлүнде дүжүргеп.

«Октябрь 30 чылы» колхозтуң Эл-Бажында сүт-бараан фермазының ажылакчылары «Искра» колхозтуң Арыг-Бажында сүт-бараан фермазын социалистиг чарышка кыйгырган. Ынчаарга Эл-Бажының фермазының мурнакчы саанчызы эш Күнзенмаа «Искра» колхозтуң саанчызы Монгуш Анайны социалистиг чарышка кыйгырган, болунга быжыглаан инек бүргүзүден 1100 килограмм сүттү саап алырын хүлээнген.

Агитаторлар амгы үеде колхозчуларга СЭКП ТБ-ниң декабрь, февраль Пленухнарының доктаалдарын болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң VI сессиязының материалдарын, «Үлетпүрнү болгаш тудугну эрлеп башкарарын организастаарын үлам ынай сайгырангайжыдар дугайында» эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин тайылбырлаарын үргүлчүлеп турар.

Малдың продуктулуг чоруун бедидер, бир саар инектен 1000 литр сүттү, хойдан 2,500 кг дүктү кыргып алыр, бо чылын колхозчуларны өглерден бажыңнарже шилчидерни үе шинтипрээри — улуг болгаш чугула соруулгалар колхозтуң мурнунда салдыынган.

Ол соруулгаларны чедиишкинниг шинтипрээринге агитаторлар улуг ажылды кылырлар. Агитколлективтиң агитатор бүргүзү колхозчу ажы-нчын бүргүзүнге партиянның болгаш чазактың шинтиприлерин тайылбырлаар ужурлуг.

С. КОНСТАНТИНОВ.

Бистиң областың мурнакчылары

Кызылдың септелге заводу ай онаалгазын ажыр болгаш долдур күүседип турар. Улуг Октябрьның 40 чыл оюнга алдар кылдыр будурулгенин коллективи бедиткен хүлээнген алган. Будурулге онаалгазын үргүлчү ажыр күүседип турар мурнакчылар будурулгеде эвээш эвес. Чижээ, одаларга талазы-биле слесарь Салчак Хуурак ай санының будурулге онаалгазын үргүлчү ажыр күүседип турар.

Чурукта: слесарь С. Хуурак.
Фото П. Колостуу.

Семинар болган

Чоокта чаа СЭКП Эрзин райкому колхозларда партия эге организацияларының секретарьларының болгаш партия өөредилгелиниң пропагандистериниң семинарын эрттирген.

Семинарга «Бүгү-делегей байдалының дугайында», ССРЭ-ниң Дээди Совединиң VI сессиязының база СЭКП ТБ-ниң февраль Пленумунуң болгаш партияның, чазактың кодээ ажы-агыйның ажы-нчыларының Кыйгырыын боттандырар дугайында лекциялар номчуттуган.

Семинарның киржикчилери боттарының ажылының дүржүлгезин база солушканнар.

К. ШОМБУН.

Ногаажылардың белеткели

Чоон-Хемчик районуңу «Большевик» колхозунуң ногаа бригадазы огород шөлүнге 261 тонна өдекти төккеп болгаш 30 муң ирик-өдек саважыгаштарны белеткээн, 50 гаражтарда өлүртеан ногаа рассадалары 10—15 сантиметр үзаа өскен.

Бригада 20 гектар черге олуртур картофель, 10 гектарга тарыыр турнепс, бачын культураларының үрезиннерин бүрүн белеткеп алган.

Огород кажаазы септетиген болгаш 8 парник онгаларын белеткээш өдек-биле долдурган. Ол ышкаш 69 шывыглар кыдыынган.

Х. АРАКЧАА.

Комсомол ажылынга партийжи удуртулганы күштелдирер

Чоокта чаа Эрзин районуңу «Сталинчы орук» колхозунда комсомол организациязының ажылының дугайында эге организация секретары эш Кызыл-оолдуң илеткелин партия организациязының иниити хуралы чугаалажып көрген. Хурал комсомол организациязының ажылының эки талазын демдеглээн.

Колхозту организас-ажы-агый талазыбиле улам-на быжыглаарынга комсомолчулар болгаш аныяктар шенелейлиг киришкеш, БЭКАД-ге баар ийи путевкаларны алганнар. ВЛКСМ обкомунуң хүндүлел бижии-биле беш бижи шаннаткан.

Ынчаарга оларның ажылдаарынга бүгү-ле чүве шупту таарымчалыг турган деп чугаалап болбас. Оларның келген үезинде эмнелге салбырының бажыңы септетинмээн, кыш чоокшулап орээжок чаңгыс-даа кулаш ыяш чок. Ынчалзажок олар ана унараваалынар. Дораан-на суму Советиң болгаш колхоз баштаар черни амыратпайн турун бергеннер.

— Бис мындыг ырак черже чүгле думчук бораланып, хүн эрттирер дээш келбээн бис —деп, эмнелге салбырының эргелекчизи болганда Людмила Михайловна Крючкова чугаалаан,—бис техникумга теория талазы-биле өөренип алган чүүлүвүстү практика кырынга көргүзүп, колхозчуларга бүгү-ле аргалар-биле эмчи дуалаачызын көргүзер ужурлуг бис. Ол сиңерге-даа херек, биске-даа херек.

Ол диңим, шинтиприлиг уруг болуунуң чедип албаанда оларга дыш бербес дээрзин суму Советиң омаарбас ярга чок болган. Удаваанда эмнелге пунктузун септеди берген. База бир берге чүве дыл бизбес чорук турган. Ынчалза-даа аңаа дүзалакчылар база тывылган, ыяла башкылар, кодээ ажы-агыйның түскай эртеминиглери аңаа күзелдин-биле дүзалап турганнар. Чамдыкта ажыг кижилер боттарының хелемечилерин әдертип алгандаа келирлер, ынчангаш тыва дылды өөренирининң чүгүлазы эргежок болуп берген.

Сүүр өөдүк болгаш клуб чок, кинолар көрээ аңаа эгелээн.

Ынчаарга оларның ажылдаарынга бүгү-ле чүве шупту таарымчалыг турган деп чугаалап болбас. Оларның келген үезинде эмнелге салбырының бажыңы септетинмээн, кыш чоокшулап орээжок чаңгыс-даа кулаш ыяш чок. Ынчалзажок олар ана унараваалынар. Дораан-на сумуСовединиң болгаш колхоз баштаар черни амыратпайн турун бергеннер.

— Бис мындыг ырак черже чүгле думчук бораланып, хүн эрттирер дээш келбээн бис —деп, эмнелге салбырының эргелекчизи болганда Людмила Михайловна Крючкова чугаалаан,—бис техникумга теория талазы-биле өөренип алган чүүлүвүстү практика кырынга көргүзүп, колхозчуларга бүгү-ле аргалар-биле эмчи дуалаачызын көргүзер ужурлуг бис. Ол сиңерге-даа херек, биске-даа херек.

Ол диңим, шинтиприлиг уруг болуунуң чедип албаанда оларга дыш бербес дээрзин сумуСоведи омаарбас ярга чок болган. Удаваанда эмнелге пунктузун септедип берген. База бир берге чүве дыл бизбес чорук турган. Ынчалза-даа аңаа дүзалакчылар база тывылган, ыяла башкылар, кодээ ажы-агыйның түскай эртеминиглери аңаа күзелдин-биле дүзалап турганнар. Чамдыкта ажыг кижилер боттарының хелемечилерин әдертип алгандаа келирлер, ынчангаш тыва дылды өөренирининң чүгүлазы эргежок болуп берген.

Сүүр өөдүк болгаш клуб чок, кинолар көрээ аңаа эгелээн.

Ынчаарга оларның ажылдаарынга бүгү-ле чүве шупту таарымчалыг турган деп чугаалап болбас. Оларның келген үезинде эмнелге салбырының бажыңы септетинмээн, кыш чоокшулап орээжок чаңгыс-даа кулаш ыяш чок. Ынчалзажок олар ана унараваалынар. Дораан-на сумуСовединиң болгаш колхоз баштаар черни амыратпайн турун бергеннер.

— Бис мындыг ырак черже чүгле думчук бораланып, хүн эрттирер дээш келбээн бис —деп, эмнелге салбырының эргелекчизи болганда Людмила Михайловна Крючкова чугаалаан,—бис техникумга теория талазы-биле өөренип алган чүүлүвүстү практика кырынга көргүзүп, колхозчуларга бүгү-ле аргалар-биле эмчи дуалаачызын көргүзер ужурлуг бис. Ол сиңерге-даа херек, биске-даа херек.

Ол диңим, шинтиприлиг уруг болуунуң чедип албаанда оларга дыш бербес дээрзин сумуСоведи омаарбас ярга чок болган. Удаваанда эмнелге пунктузун септедип берген. База бир берге чүве дыл бизбес чорук турган. Ынчалза-даа аңаа дүзалакчылар база тывылган, ыяла башкылар, кодээ ажы-агыйның түскай эртеминиглери аңаа күзелдин-биле дүзалап турганнар. Чамдыкта ажыг кижилер боттарының хелемечилерин әдертип алгандаа келирлер, ынчангаш тыва дылды өөренирининң чүгүлазы эргежок болуп берген.

Сүүр өөдүк болгаш клуб чок, кинолар көрээ аңаа эгелээн.

Ынчаарга оларның ажылдаарынга бүгү-ле чүве шупту таарымчалыг турган деп чугаалап болбас. Оларның келген үезинде эмнелге салбырының бажыңы септетинмээн, кыш чоокшулап орээжок чаңгыс-даа кулаш ыяш чок. Ынчалзажок олар ана унараваалынар. Дораан-на сумуСовединиң болгаш колхоз баштаар черни амыратпайн турун бергеннер.

— Бис мындыг ырак черже чүгле думчук бораланып, хүн эрттирер дээш келбээн бис —деп, эмнелге салбырының эргелекчизи болганда Людмила Михайловна Крючкова чугаалаан,—бис техникумга теория талазы-биле өөренип алган чүүлүвүстү практика кырынга көргүзүп, колхозчуларга бүгү-ле аргалар-биле эмчи дуалаачызын көргүзер ужурлуг бис. Ол сиңерге-даа херек, биске-даа херек.

Ол диңим, шинтиприлиг уруг болуунуң чедип албаанда оларга дыш бербес дээрзин сумуСоведи омаарбас ярга чок болган. Удаваанда эмнелге пунктузун септедип берген. База бир берге чүве дыл бизбес чорук турган. Ынчалза-даа аңаа дүзалакчылар база тывылган, ыяла башкылар, кодээ ажы-агыйның түскай эртеминиглери аңаа күзелдин-биле дүзалап турганнар. Чамдыкта ажыг кижилер боттарының хелемечилерин әдертип алгандаа келирлер, ынчангаш тыва дылды өөренирининң чүгүлазы эргежок болуп берген.

Сүүр өөдүк болгаш клуб чок, кинолар көрээ аңаа эгелээн.

Ынчаарга оларның ажылдаарынга бүгү-ле чүве шупту таарымчалыг турган деп чугаалап болбас. Оларның келген үезинде эмнелге салбырының бажыңы септетинмээн, кыш чоокшулап орээжок чаңгыс-даа кулаш ыяш чок. Ынчалзажок олар ана унараваалынар. Дораан-на сумуСовединиң болгаш колхоз баштаар черни амыратпайн турун бергеннер.

— Бис мындыг ырак черже чүгле думчук бораланып, хүн эрттирер дээш келбээн бис —деп, эмнелге салбырының эргелекчизи болганда Людмила Михайловна Крючкова чугаалаан,—бис техникумга теория талазы-биле өөренип алган чүүлүвүстү практика кырынга көргүзүп, колхозчуларга бүгү-ле аргалар-биле эмчи дуалаачызын көргүзер ужурлуг бис. Ол сиңерге-даа херек, биске-даа херек.

Ол диңим, шинтиприлиг уруг болуунуң чедип албаанда оларга дыш бербес дээрзин сумуСоведи омаарбас ярга чок болган. Удаваанда эмнелге пунктузун септедип берген. База бир берге чүве дыл бизбес чорук турган. Ынчалза-даа аңаа дүзалакчылар база тывылган, ыяла башкылар, кодээ ажы-агыйның түскай эртеминиглери аңаа күзелдин-биле дүзалап турганнар. Чамдыкта ажыг кижилер боттарының хелемечилерин әдертип алгандаа келирлер, ынчангаш тыва дылды өөренирининң чүгүлазы эргежок болуп берген.

Сүүр өөдүк болгаш клуб чок, кинолар

Костромадан келген кыс

Люся чедиги классеты доозупкаңда оон мурунга мындыг айтырыг тургустуунуп келген: «Өөредилгени сески класска үргүлчүлээр бе, азы түскай өөредилге черинче кирер бе?» Үр үениң дургузунда боданып тургаш шинтиприлеп алганы, ынчалза-даа соолгуже чедир-ле аваазынга ыыттавайн чорааны үүлдүң дугайын ол хүн оон аваазы ажылдан өөп келири билек ол чугаалаан:

—Авай! Мен эмчи техникумунга өөренип кириптейн деп!

Ол дээрге аваазының манаваны чүүл болган. Оон алгаан кызы, шала билдирбээ секпилдиг арынныг, кара-сарыг каракторлуг, дидимизээр кызын ол кандыг бир әртемден кижи кыдыр өөренип алзын деп бодап чораан. Херектин шак мындыг хенертен өскерли хона бергеннилеп ава кезек кала чугаалаар чүве тыпшайн олурган.

— Ол шагда-ла шинтипрлетимгеп айтырыг чүве, авай. Чүгле сеңээ ыыттавайн чораан мен. Чүге дээрге аластен хой черге сээң сеткил-сагыжың дүүтпеттпес деп бодаан чүве. Ол дугайында хоралдаа, аважыжым!—дээш, Люся кезек кала үзүктели берген. Аваазы олуртуп:

— Ынчаарга сен ону эки бодаан сен бе? Черле ынчаш эмчи кижи болуру берге, харыысалгалыг херек дээрзин бодап көрген сен бе? —дээн.

— Ийе, эмчи болуру алдарлыг-даа, харыысалгалыг-даа дээрзин эки билир мен.— деп, Люся чугаалаан.

Чоокта чаа-ла чаш уруг кыдыр сагыныкырып чораан үүлүнүн ынчаар билдиртбейн өзе бергенинге өөрүп, ава үүлүн хуспактавышаан чугаалаан:

— Сен ам ёзулуг улуг кижи дег апарып-тыр сен, Люсенька! Экзаменни-де эки дүжаап алзыңга, үдурланнас мен, үүлүм. —дээн.

Люся Крючкованың эмчи болур салыңчаңы ынчаар шинтипрлетингеп. Ол болза 1952 чыл. Ол үеден эгелээн Кострома хоорайның медицина техникумунга оон амыралы шудургу өөреникге, найыралыг коллективке үш чылдарда ынчаар эрткен. Ана ол коллективке Люся совет медицинаның дугайында бижыг билигни чедип ап, амыралче путёвканы алган. Бажан олар техникумну доозуп үүлүп үүрде, оларның хиректоруунуң өскерээ оон хөрээ аңаа эгелээн.

Ынчаарга оларның ажылдаарынга бүгү-ле чүве шупту таарымчалыг турган деп чугаалап болбас. Оларның келген үезинде эмнелге салбырының бажыңы септетинмээн, кыш чоокшулап орээжок чаңгыс-даа кулаш ыяш чок. Ынчалзажок олар ана унараваалынар. Дораан-на сумуСовединиң болгаш колхоз баштаар черни амыратпайн турун бергеннер.

— Бис мындыг ырак черже чүгле думчук бораланып, хүн эрттирер дээш келбээн бис —деп, эмнелге салбырының эргелекчизи болганда Людмила Михайловна Крючкова чугаалаан,—бис техникумга теория талазы-биле өөренип алган чүүлүвүстү практика кырынга көргүзүп, колхозчуларга бүгү-ле аргалар-биле эмчи дуалаачызын көргүзер ужурлуг бис. Ол сиңерге-даа херек, биске-даа херек.

Ол диңим, шинтиприлиг уруг болуунуң чедип албаанда оларга дыш бербес дээрзин сумуСоведи омаарбас ярга чок болган. Удаваанда эмнелге пунктузун септедип берген. База бир берге чүве дыл бизбес чорук турган. Ынчалза-даа аңаа дүзалакчылар база тывылган, ыяла башкылар, кодээ ажы-агыйның түскай эртеминиглери аңаа күзелдин-биле дүзалап турганнар. Чамдыкта ажыг кижилер боттарының хелемечилерин әдертип алгандаа келирлер, ынчангаш тыва дылды өөренирининң чүгүлазы эргежок болуп берген.

Сүүр өөдүк болгаш клуб чок, кинолар

Колхоз гудуулу

Колхозтарда тудуг материалдарының белеткели

Тудугнуң ол материалы ыяшты белеткеп алырының эң төрүмчалыг үези — кышкы үе болур. Каа-Хем районуңу колхозтары тудуг материалдарын белеткээр талазы-биле алзаң ажылдарны кылган. Районуңу колхозтары 12500 кубометр тудуг ыяжын белеткээш, тудуг кылыр черлерге чедирип алыр онаалдалыг турганнар. Колхозтар апрель 1-де байлал-биле алырга, иниитизи-биле ол планныг онаалданы 114 хуу күүседип, 14312 кубометр ыяшты белеткээн, оон иштинде 9571 кубометрни тудуг черлериңге чедирип алганнар. Бо саннарны барымдаалаар болза, районуңу колхозтары тудугнуң ол материалы ыяшты барык бүргүү-биле белеткээш, тудуг черлеринде чедирип алган деп санаар болур.

Ынчалзажок тудуг материалдарының белеткелиң колхозтар аайы-биле ап көөрге, үстүнде иниити саннар чамдык колхозтарның баштаар черлериниң бо талазыбиле чоруткан ажылы четпес дээрзин илередип турар. Тудуг материалдарының белеткелиң «Тинлелге», Молотов аттыг, «Кызыл тук», «Октябрь 14 чылы», «Ленинчи орук» колхозтар эки чорутканнар. Чижээ, «Тинлелге» колхоз 1800 кубометр тудуг ыяжын белеткээр тургаш, ону 2250 кубометр кылдыр күүседкеш, 2000 кубометрни тудуг черинде чедирген. Оон ынай 500 кубометр манзыны дилер тургаш, 320 кубометрни дилип, 250 кубометр тудуг дажын белеткээр планын 300 кубометр чедирген. Тудуг материалы белеткээр үеде колхозтуң тудуг бригадазының эргезинге 51 кижи, 10 аъттар, 2 автомашиналар үзүктел чок ажылдап турганы чедиишкинниг ханырган. Ол ышкаш Молотов аттыг колхоз 2000 кубометр тудуг ыяжын белеткээр планын 2500 кубометр чедирген, 2000 кубометрни сөөртүп ап, 600 кубометр манзы дилер планын 200 хуу күүседкеш, 170 кубометр тудуг дажын белеткеп алган. Тудуг материалы белеткээриниң үезинде 57 кижи, 18 аъттар, 3 автомашиналар, 1 трактор доктаамал ажылдап турган. Үстүнде айтыкан ийи колхозтарның баштаар черлери, тудуг бригалазары бар күштерни четче ажыглап, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдадып турганы оларга планныг онаалдаларны ажыр күүседир арганы берген.

Тудуг материалдары белеткээр үеде «Сталинчы орук» колхозка 62 кижи, 28 аъттар, 1 автомашина, 1 трактор ажылдап турган. Үстүнде айтыкан ийи колхозтарның баштаар черлери, тудуг бригалазары бар күштерни четче ажыглап, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдадып турганы оларга планныг онаалдаларны ажыр күүседир арганы берген.

Тудуг материалдары белеткээр үеде «Сталинчы орук» колхозка 62 кижи, 28 аъттар, 1 автомашина, 1 трактор ажылдап турган. Ынчалзажок колхоз тудуг ыяжын белеткээр планын күүседкээн, оон ынай чаңгыс-даа кубометр тудуг дажын белеткеп албаанар. Районуңу колхозтарының барык шүптүзүнде пилорамалар бар. Ынчалзажок «Ленинчи орук», «Октябрь 30 чылы», «Сталинчы орук», Хрущев аттыг колхозтар чаңгыс кубометр-даа манзы дилбээннер.

Чамдык колхозтар тудуг ыяжын белеткээр онаалданы күүседкээни чүүлүн-даа мурнунда колхозтарның баштаар черлери докгаамал ажылдаар тудуг бригадаларын эки белеткеп, оларның бар күштерни четче ажыглаваанындан хамаарыжып турар.

Колхозтарның баштаар черлери тудуг материалдарын белеткээринче улуг кичээнгейни салбышаан, ол ажылды боттуг удуртуру, тудуг ажылының темпизин бедидер хемчегларни хандырары чугула соруулга болуп турар.

С. ТАМБА.

Доозулбайн эргижирээн тудуглар

Улуг-Хем районуңу Хайыраканда Калинин аттыг көөгө ажы-агый артелиниң тудуунуң темпизи кончуг ооскум. Колхоз баштаар черн чыл санында-ла чурттагланын, культура-аныяралдың болгаш мал ажылынын хей-хей тудугларын кылырын планнап турар. Ынчалза-даа ол планнар черле четче күүсетиниң көрбээн. Сал талазы-биле планга чедер-даа болза шынары ажыглалга биирер аргажок.

Колхоз эрткен ажы-агый чылында 14 чурттагла бажыңнары, 7 мал кажаалары, үүглар ялизи болгаш клуб тудар планныг турган. А херек кырында планның чүгле чартык хуузу күүсетиниген. Тудуглар шала кылдынганындан оларны ажыглаар арга чок.

Оон уламыңдан колхозчуларга бажыңнар чедиишпес болганындан өглерде ийикпе азы бир бажыңда 2—3 аал ишти кады чурттап турар. Колхозтуң сүт-бараан фермаларында ёзулуг түүтүнгэн бажыңнар чок. Дилген материал чедиишпестин хараазындан шалазы кыдыынмаан бажыңнар кайы хей.

Колхозтуң сууруңда клуб чок. Клуб тударын 1953 чылдан бээр планга киирген. Херек кырында шалазы, дээвири чок ийи өөрээ тудуп алган.

Ол ышкаш ялзи тудуун 1954 ажы-агый чылының планынга киирген турган. Ол чылын ялзиниң ханазын тудуп алгаш, материал чедиишпес дээш ара соксаар каан. Ам бөгүн ол бажыңның ханалары бүстүп дүжүп турар.

Тудуг бригадазының бригадири Кызыл-оол ялзиниң тудуун доостурары-биле 5 тудугчулар эккеп каан. Олар боттарының шаа-биле ажылдап-ла турар. Ялзи тудуунда киржип турар эш Арган-оол мынча деп турар:

— Мен бо ялзиниң тудуунга ам дөрт улаа киржип тур мен. Ам часкы хову ажылдары чедип келген. Билдингирде болгай, бо тудуг база ара соксаар болгай-аан.

Чунар бажың тудуу 1954 чылда эгелээн хевээр, чамдык кылыглары ам-даа доозулбаан.Ында ам бир аал ишти чурттап турар.

Тудуг ажылының кошкак темпизиг хөрүп турарының бир кол чылдагааны бригадирлериң үргүлчү солчурунда. Ажылды чаңгыс аай эки башкарбайн, чүгле бригадирлер солуштуруп турарындан тудугчуларның ажылга идепкейн четпес, чамдыызы ажылга келбес. Бригаданың 60 ажыг тудугчуларының ам чүгле дөртеени ажылдап турар. Бригадага быжыглаан бир автомашинаның күжүн база чоп ажыглавайн турар.

М. БАГАЛДАЙ.

Тудугнуң темпизин дүргедедир

Барыын-Хемчик районуңу «Совет Тываның 5 чылы» колхозу бо чылын 3 муң кубометр тудуг ыяжын белеткээр планныг тургаш, апрель 1-ге чедир 2608 кубометрни бескен. Чер агында чүгле 716 кубометр ыяш дажыглатынган. Тудуг участоктарында сөөртүнген ыяш чүгле 400 кубометр.

Бригада 60 чурттагла бажыңнарын тудар планныг, ам чүгле 5 бажыңнарында, тараа складының ханалары туттунган, ялзи, клуб тудугларын ам-даа эгелевээн. Соруулга болза, тудуг бригадазы ам-даа 392 кубометр ыяшты дүрген кеспишаан, бүгү-ле кестинген тудуг ыяжын тудуг участоктарында дарый чедирери болур.

Бажыңнарның, кажаалардың тудугларын дүргедедири-биле колхоз баштаар черн шинтиприлиг хемчегларын ажыглы негетинип турар.

М. ЧҮЛЬДҮМ.

Шынарже кичээнгей салыр

Өөүр районуңу «Торгалыг» колхозуңун ыяш дилер пилорамазы эрткен чылдың октябрьдан бо хүнүнерге чедир ажылдаваан. Маңзы чогуңдан колхозчу суурда, малчыннар турлагларында тутқуланып чурттагла бажыңнарының шалазын, крышазын ыяшты чоңуп турган кылып турар. Эжик, соңга чаактарын база-даа балды-биле чазап кылып келген. Ынчангаш тудугнуң темпизи болгаш шынары куду.

Колхозтуң пилорамазының чок кезектерин тып, ону септеп кылгаш ажылдамры, тудугнуң темпизин дүргедедип, шынарын эжикиндери негетинип келген.

С. МААДЫР-ООЛ.

Номчукчуларның бижип турары

Каа-Хем районуңу «Совет Тыва», кодээ ажы-агый артелиниң Б. Бирилей аргелекчилээн шөвр мал фермазының ажыл-ишчилери Шангыр-Хаңда 400 баш хой киирер кажаазы тутқан. Колхоз төвүиде электри күжү-биле ажылдаар даалган дээрбезин кылгаш ажыглалда киирген.

С. ДОНЗУМ.

Бай-Тайга районуңу Сталин аттыг колхозуңун тудуг бригадазы 39 бажыңның таваан салып турар. 7 бажыңның боозаш колхозта школа интернадының ооргазын салган. Клуб крышалаттыган. Школага одаар 3600 кубометр ыяш кактыган.

Х. КАРА-ООЛ.

Чоон-Хемчик районуңу «Искра» кодээ ажы-агый артелиниң хаваа фермазынга 9 хаваа төрээн. Оларның 94 ооларды менди алдынган. Чаа төрүтүнген хаваа ооларының ажаалга, чемгерилгези эки.

И. ДОРЖУ.

Бии-Хем районуңу Ленин аттыг колхозуңун колхозчулары колхозта чедиг чыл школазының келир өөредилге чылынга оттуээр ыяжын кагары-биле воскресник организастаан 45 кубометрни, башкылар болгаш үстүкү класстарның өөреникчилери 15 кубометрни бететкээн.

Ч. БАДЫ-САГААН.

Өөүр районуңу «Совет Тываның 5 чылы» колхозуңун тудуг бригадазы 2000 кубометр тудуг ыяжын белеткээш тудугже киринкен. Т. Магажыкка удуртуруган тудугчулар 5 чурттагла бажыңнарын дооскан. 8 өөрээ уруглар ялзизин май 1-де доозары-биле киринкен.

Н. ТАМДЫН.

Областың малчыннарында

ОДАРГА

Артыш талазында сырый үнген аъргылар-лыг, мээзинде дорт-дорт шарлыннар-лыг белик јагның иээс эдээнде үлүг кара јаштар аразында кыштаг. Ол кыштагны Бий-Тайга районнуң «Дөн-Терек» колхозунуң ажыл-агый артелиниң колхозчулары «Черекте Балза кыштаа» деп адап турарлар.

Ол кыштагдан мурнуу чүвче көөрге, кезек-кезек шаттар аразында хойлуң Хомушку Сереноттуң өлүэ коступ турар.

Даг мээзинден чоорту кудургайлап сал-ды барган калбак хову карандыктай берген. Ол ховуда јан кара-кара пйи хойлар хой тарай берген аътты чораан.

Божалашкан хойлар аразында пйи эзерлиг аът өттап турган, а оларның чанында бичии кырлаңчыгаш кырында кадарчылар маргыжын хөөрешкен олурганнар.

— Бо чылын менээ кайын чедер деп сен-аан, күжүрүм — деп, Балза ардай баштактаны зарак чугаалаан.

— Чазаларже бажан көжер силер? Орайтазынарга боозу үлгадып, чемпей берген хойлар ырак чер чоруп шыдавас болдур эвесие — дээш, Серенот ажының чугаазын ыңгыр-ла чугулага албаан хире-лиг болган.

— Чазамга кажаам бакшраан. Элээн ораалыг бөөр магат чок боор мен. Ынчал-за-даа ол мээң ажылымга ыңгыр-ла үлүг шаптык болбас.

Серенот Балзаның арнынче алаэн бодамчалыг көрүп олура чугаалаан:

— Чазагга кажаң база белен эвес. «Балзаның үлегерлиг кажаазы» деп мактап турда-ла кыштагга кажааларың ыңгы база ырын калган. Оодл кажаалырыңны эки сеңтен ап көрем.—Чанынга кылаштап келген хойну көргеш, үлэмчыла-ды.—Чижек кылыр бо хоюнну ап көрээли. Даваннары тастап эгелей берген. Ыңгыр кижи черле канчап мээң-биле чарыш салыр сен.

—Ол-даа чайлыг он. Үш-дөрт хойларның даваннары тастай берген-не чүве. Мээң хойларым шуптузу үлүг, дүмүр хойлар. Ынчангаш сени дүк талазы-биле база ажар боор мен деп-де болай-дыр мен — деп, Балза сезик чок чугаалаан.

— Че, ыңгыт-ыр. Маргыжып органш чүнү чедип алыр бис, оңуғ. Кайыңыс-тан-даа ажылыңетпең түнелдин Октябрьның 40 чыл оюнда көрээлл. Чарыңгы аас кырыкта арттырып калбайн, а ажыл-херек-биле көргүзерин дүгүрүүн алыңгы— дишкеш, хойжулар пйи тарай аътланың-каннар.

С. АРТЫНА.

Кызылдың садыг-кооператив школазы чыл саныңда дыка хөй садыг ажылдакчыларың, бухгалтерлерни болгаш аъш-чем ажылдакчыларың белеткеп үндүрүп турар.

Чурукта: садыг-кооператив школазының студентилери Тамара Селынева (солагай талазында) биле Любовь Нелюбина № 1 үлетпүр бараанлар магазинкиниң парфюмерия салбырымда практикалап турлар.

Фото П. Колоступ

Малчыннарның чедиишкини

Сүт-Хөл районнуң Сталин аттыг колхозунуң малчыннары Октябрьның алдарлыг 40 чыл оюнга үткүштүр тодаргай хүлээлгелерни алган ажылдап турар. Нинтиниң малын менди болгаш хүр чыл ажырар, төрүттүнген чаш малды бүрүн кампалап өстүрер, малдың продуктулуун белиглериге бөттүг хемчеглерни алыр. Колхозчу ынчыларның сөзү ажыл-херекте бөттанып турар.

Колхозтуң малы хүр чыл ашкан, ам кыштагдардан часкы оларларже шилчип турар. Апрельдиң эгезинге чедир төрээн 1298 хойнуң 1317 хураганнары, 54 инектериниң бызаалары болгаш 7 хавазынарның 97 оолдары шупту менип, эки доругуп турар. Ажылда чемгерилгенің байдалын экижиткен. Инектиң суткүрт арткен чылдыңдан бедээн.

Г. ХАПТЫР-ООЛ.

Он үш бодаган

Эрзин районнуң «Чаа орук» көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүнү Балза колхозтуң тевезин чеди чыл иштинде казарып келген. Оон каладында ам 129 теве бар. Оларның 18-ни бо чылын төрүттүр. Балзаның тевелериниң күжү дыка эки. Ам 13 теве төрээн, бодаганнары бүрүн менди доругуп турар. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл болуур оюнга белек кылдыр 18 тевениң бодаганнарын бүрүн өстүрүп алыр дээш Балза хүлээлге алган. Дүржулгалыг малчын колхозтуң тевезин 1960 чылга чедир 174 баш чедирер сорулга салган.

А. БИВИИ.

Менди доругуп турар

Өвүр районнуң «Совет Тываның 5 чылы» колхозунуң шөөр малы маселызиле оолдап эгелээн. Колхозтуң кыштагларында болган чазагларында чылыг кажаалар, мал чеми бар.

Колхозтуң шөөр малының төрээн 1080 хой, өшкүлерниң 1134 анай, хураганнары менди алдынган. Сундуй-оол төрээн 115 хоюндан 118 хураганны, Дазар-оол 120 хоюндан 122 хураганны, Пиа 117 хоюндан 120 хураганны. Сынчат-оол 100 өшкүден 122 анайны менди кампалап алганнар. Малчыннар малың ажаалга чемгерилгени эки чорудуп турарлар.

С. ОЧУР.

Кызымаккай ажаакчы

Барлын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозунуң бызаа ажаакчызы Дүктүгүрүг төрээн 35 инектериниң 35 бызаазарын менди кампалап алган. Төрүттүр чыгаан инектерни инек төрүдер үскай өрээлге бызаладып ап турар.

Төрүттүнген бызаларны улуг, бинче аъй-биле үскай клеткаларга сукпан ажаап турар. М. БИРИ-САНАА.

Хайнак хураганнар

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң эрткен күзүн каракуль, мериное үксаалыг кошкарларның үрези-биле тарып боозатқан хойлары оолдап эгелээн. Малчын О. Куларның ажаалгашында турар төрээн 78 хоюнуң 59 хураганнары мериностар болган.

Кулларның боланында чаа төрүттүнген мал төлү болгаш төрээн хойлары көк сиген болгаш өске-даа мал чеми-биле эки хандырыңган. Х. АРАКЧАА.

Сүт-бараан фермазының ажылын кажан экижидерил

Улуг-Хем районнуң Хайыраканда Жданов аттыг колхозунуң сүт-бараан фермазында малдың байдалы эрткен чылын дыка багай турган. Эрткен ажыл-агый чылында чүгле бызаа безин 100 баш чедир хораан.

Колхоз баштаар черни үк фермага 100 баш инек кирер болгаш чаш бызаалар туругзар ийи саман кажааны кыпган. Бызаа кажаазы клеткаларлыг, от салыр печкаларлыг болган инек кажаазы-биле өрөөдешкек. Бижи бодаарга эрткен чылдың ажыл-үүргүлгазынган чогуур түнелди кылган шыкаш. Ынчалза-даа фермага байдал эңгер чылгызынган бичии-даа дээрбеевээн.

Малга бөөр чем чок бе дээрге ферма чанында 100—100 тонна силостуг ийи траншея бар. Малдың сүттүрүгүн, күш-денгелиниң куду болган чылдагаанын чүгле?

Бызаа ажаакчылары чаш малды эки ажаарынга тавырымчалыг байдалдар бар-да болза, ону чөп ажыглавайн турар. Инектерни бызаазы-биле эдирип саап турар. Ынчангаш бызаларга незин эмген дээш немелде сүт бербейн турар. А херек кырында олар тоттур сүт эмнээн болуп турар.

Мал ажылының тускай эртемниглери чаш малды чемтеринииң хүн чүрүмүн тургузуп бээрге, бызаа ажаакчылары ону сагывайн турар, а тускай эртемнигler оон күүселдезин контрольдавайн турар. Ажаалда, чемгерилгези багай болганындан бызаларның күш-денгели куду болган богараалга таварыжып турар.

Инектиң күш-денгели күдүлвазынга болган сүткүр болурунга шыктыг чем, мылаңгыя силос үлүг ажыктыг турда-ла бар силосту шоолуг ажыглавайн турар. Оон-биле калы эртken ажыл-агый чылында 4 ферма эгелелиниң 4 инектиң сооңгуларын үлүг шаптык болбас.

Серенот Балзаның арнынче алаэн бодамчалыг көрүп олура чугаалаан:

— Чазагга кажаң база белен эвес. «Балзаның үлегерлиг кажаазы» деп мактап турда-ла кыштагга кажаларың ыңгы база ырын калган. Оодл кажаларыңны эки сеңтен ап көрем.—Чанынга кылаштап келген хойну көргеш, үлэмчылады.—Чижек кылыр бо хоюнну ап көрээли. Даваннары тастап эгелей берген. Ыңгыт кижи черле канчап мээң-биле чарыш салыр сен.

—Ол-даа чайлыг он. Үш-дөрт хойларның даваннары тастай берген-не чүве. Мээң хойларым шуптузу үлүг, дүмүр хойлар. Ынчангаш сени дүк талазы-биле база ажар боор мен деп-де болай-дыр мен — деп, Балза сезик чок чугаалаан.

— Че, ыңгыт-ыр. Маргыжып органш чүнү чедип алыр бис, оңуғ. Кайыңыстан-даа ажылыңетпең түнелдин Октябрьның 40 чыл оюнда көрээлл. Чарыңгы аас кырыкта арттырып калбайн, а ажыл-херек-биле көргүзерин дүгүрүүн алыңгы— дишкеш, хойжулар пйи тарай аътланыңканнар.

С. АРТЫНА.

Чер болгандан

Чазазага МТС-тиң машина паркызы улам-на калбарып, чаа техникаларны чыл бүрүн ап турар. «С-6» комбайннарны, он чеди «СЗД-24» сеялкаларны, ийи «ЖР-4,9» жатказарны, элээн каш радиостанцияларын, автомашиналарны болган дериглерни алган. Ам удавас чеди «С-6», ийи «С-4» комбайннарны база алыр деп турар.

• • •

Барлын-Хемчик районнуң төвү Кызыл-Мажалыктың чурттакчы чоннары төрээн суурунуң чазагайжыглазынга идепкейлиг киржип турар. Дыштанылганың «Комсомол» паркын майның байырлалынга үткүштүр дерип дээжары дээш ажылдар эгелээн. Бо чылын Октябрь күдүмчүгэ элээн чаартылгалар база болуур. Суурнуң чону ногаанчыдыгага 800 ажыг дөс ыңгыты олуртурун белеткеп турар.

• • •

Сарыг-Септиң машина-трактор станциязының аныяк механизатору эш Котов эрткен чылын (чымчак аңгарыгага шилчилерге) 1500 гектар норманың орнуна 2700 гектарны ажылдаан, 6,5 центнер кывар үүгүл каналгылыг болган. Тарыга белеткелиниң үезинде сеңтелге онаалдазын үргүлүг ажыр күүсединг келген эш Котов ам трактор бригадазының улуртукчузунда депшитирген.

• • •

Чөөн-Хемчик районда Сталин аттыг колхозтуң Хаында хову турлаа тазарынчалыг деритинген. Нинти чурттанганың бажынын чогуур ойүнде сеңтээн. Бо чылын ында чаа чунар бажынны, столовайга дегген бажыңны тутканы, иштики дериглерин кылып, ажыглалга киирген. Бедик дүүгүт өстүрүп алырынга күш-ажыл акында калбарып эгелээн.

Чөп ажылап турар

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң ажыл-агый алырларының ажыл аътгарын тазарыштыр хуваап турганскан. Бо чылдың түлүгларынга хереглээр 3 мун ажыг кубометр ыяшты түлүг шөлдерниче аът-биле сөөртүп чедирген.

Колхозчулар Ноозун, Сан-Хөө, Ширинмаа, Санаң оларда быжыглаан аъттарның күүгү сенне, ажылга бүдүрүкчүлүг болуп турар. Бо колхозчулар колхозта школаның 1957—58 өөредилге чылында одаар ыяжын бүрүн сөөртүп бергеннер.

К. НУРЗАТ.

Ногаа бригадазында

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң огород бригадазы ногаа культураларының олуртулгазынга белетиг ажылын эгелей берген. Бригадада 3 парникти белеткээш ону өдек-биле долдурган. 25 рамаларны болгаш 5000 ажыг ирик-өдек саваажыгаштарны кыпган. Ногаа олуртур шөлге 22 тонна өдекти төккен.

Б. ЯРИН.

150 олуттуг ресторанның тудуунда

Облпотребсоюзтуң тулуг конторазының коллективи бүүрүлгенинг болган чурттакка бажыңнарының тулуун чорудуп турар. Гаджиевка үүртүрүүн 30 кижи составтыг бригада ажылдап турар. Коллектив ам 150 олуттуг ресторан тудуун Кызыл хоорайда кылып турар.

Тудугжуларның ортузунга күш-ажылды шын организастаары, четчир санныг чепсек-херексел-биле хандырганы база ажыл төлевирин тазарыштырганы ажылдың темпизин дүргедеткен. Бригада ресторанның фундаментизининг онгарын кезии дооскан фундаментинин салып эгелээн болгаш бригада I кварталдың бүүрүлге планын 200 хуу күүсеткен.

Улуг Октябрьның 40 чыл оюнуң байырлалынга белеткел дугайында СЭКП ТКның докталаын танышкан бригада социалистиг чарыштың бедиткен хүлээлгелерин алган ажылдап турар.

И. ТОРЖУ.

Ногаа бригадазында

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң огород бригадазы ногаа культураларының олуртулгазынга белетиг ажылын эгелей берген. Бригадада 3 парникти белеткээш ону өдек-биле долдурган. 25 рамаларны болгаш 5000 ажыг ирик-өдек саваажыгаштарны кыпган. Ногаа олуртур шөлге 22 тонна өдекти төккен.

Б. ЯРИН.

Күрүне департаментизинге ССРЭ-ниң АКШ-та Элчин черининг нотазы

ССРЭ-ниң АКШ-та Элчин чери АКШ-тың Күрүне департаментизинге апрель 8-те дараазындагы уткалыг нотаны чоруткан:

«Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Элчин чери Американың Баттыкан Штаттарының Күрүне департаментизинге болуунуң хүнүрүтелин хереглеп турар болган дараазындагы чүүлүг дыңнадыр алдарлыг болуп тур.

1957 чылдың январь 2-де «Н. Островский» деп совет теплоход Панама каналынче кирер черде турар Бальбоа портунун рейдизинге чедип келирге, судноның бортунга америк казайлы дүжүттерни болган каналдың чепсектиг камгалалының 18 кижизи чедип келген. Командының хууда эт-херекселлеринге чедир чурттанганың болган албанның бүүгү черлерин ыяк көрүп, бүүгү механизминерни, дериг херекселлерни болган судноның чөөлдерин чүрүкке тыртгырын алганнар.

Ук судно Панама каналын артгынын эргежок чугула документилерлиг түрбүже, каналдың администрациязының төлөлекчилери түс-түс өрээлдерни ыяк хемчээген болган механизминерниң бүүгү паспорттарын ыңнап көрген. Судноны эргин көөрүн 11.00 шакта эгелээн 18.00 шакта дооскан. Бүүгү күүгнелерниң судноларын каналдан саат чокка арттын турда каналдың администрациязының төлөлекчилери «Н. Островский» деп теплоход каналдан арттеринге чүгле январьның 3-те 07.00 шакта эгелээн алдынган түрүн болуур деп медегзээннер. Бальбоанын рейдизинге совет теплоходтуң турган бүүгү үезинин дүргүзүнда судноның бортунга полиция катери дежурныйлап турган.

Январь 3-те 07.00 шакта каналдың камгалалыңдан чепсектиг 18 кижилер судноның бортунга база дагыл чедип келгеннер. Каналдың таныңыл чери капитан турар черден машина салбырынче дөрт телефонну шийтен, банка румпельчанга, машина салбырынга, радиорубокка болгаш капитан турар черге таныңыл албаның тургускан.

Судноның каналдан эрттин турганының үезинде оон соо-биле полиция катери чөрүп турган. Вахтадан хостуг совет командының үстүү каътка турарын хөрүдээп турган.

Ыңгыт янзылыг ыңгай көрүүшкүнерниг хемчеглерни америк эрге-чагыргалар «И. Бабушкин» болгаш «Адмирал Сенявин» деп совет судноларга 1957 чылдың эгезинде Панама каналдан эрттин турганының үезинде оларга хамаарыштыр база кылып турган. «Н. Островский», «И. Бабушкин» болгаш «Адмирал Сенявин» деп совет судноларга хамаарыштыр америк эрге-чагыргаларның айыттыңган ыңгай көрүүшкүнүүр хемчеглериге үлүг Күрүне департаментизинге Элчин чери үлүглаңнышкынын медегген түр. Америк эрге-чагыргаларның ол үүгелиглери болза бүүгү чурттарга бүүгү делегейниң үжүр-үүлүг каналды ажыглаар талазыбиле Панама каналынга хамаарыштыр Панама каналының дугайында 1901 чылдың ноябрь 18-теги Керээде чарлатынган болгаш анаа практика-биле быжыглатынган долгу деп эргенин принципин каржыны-биле үрээп болуп турардыр.

АКШ-тың чогуур эрге-чагыргалары келир үеде ыңгыт янзылыг фактыларны болдурбас хемчеглерни алырын Элчин чери нанап тур».

Колхозтуң хөреңгизин камнаар

Сүт-Хөл районнуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артели организээс, ажыл-агый талазы-биле быжыглыг, колхозчуларның материалдыг чаагай байдалы болгаш культурлуг деннели бедип турар.

Колхозтуң ажыл-агыйын хөгжүдүрүнге автомашиналар улуг ролду ойнап турар. Колхозта бар 5 машиналар гараж-биле болгаш чолаачылар-биле хандыртынган. Машиналарны долгуу-биле ажыглаар, кывар, чаар материалдарны камнаар талазыбиле сагыш салдынмайн турар.

Январь, февраль айларда 5 машинага 3285 литр бензини чарыгдаар турган болза, 5135 литрни чарыгдаан. Ийи ай иштинде бензинге 2035 рубль артыкка үнүп. Чолаачылар Улуг-Бараа 525, Бөрбак-оол —517, Билчин-оол—438, Дуган-Байыр—370 литрни ажыр чарыгдааннар.

Чамдык чолаачыларда машинага кам чок, күш-ажылдың сагыша-чүрүмүн үрээр, ажылга эңирик келир чоруктар бар. «ГАЗ-51» маркалыг машинаның чолаачылыы Бөрбак-оол ырак черлер барбайн, чүгле колхоз төвүнге ажылдап турган. Ол хирезинде оон машиназы ам санаан үнүүр үредген. Колхоз эрткен чылдың декабрь айда «ЗИС-355» маркалыг 2 машина садып алган. Оон бирээзин Дуган-Байырга хүлээдип берген. Дуган-Байыр район төвүнден бензини сөөртүп чорааш арагалап алган орукка үжүп калган чытканын колхозчулар тып алган. Улуг-кырак ол шинаан байдаларны үргүлүг кылып турар. Бо чолаачылар орукка арагалап, машинага кам чок, кывар, чаар материалдарны ажыр чарыгдаар чоруктарны болдуруп турарлар.

Чолаачыларның күш-ажылдың сагыша-чүрүмүн үрээр, арагалаар чоруу, колхозтуң хөреңгизинге кам чок болуп турары оларның оргунунда кижизинге ажылының кошкак тургустунганында.

О. БЕЛЕК-ООЛ.

Хүлээлгезин күүсетпейн турар

Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң почтачызы Т. Дарый багай ажылдап турар. Почтаны Шагаан-Арыг хоорайдан неделяда 3 катап барып алыр турган чамдыкта бир катап барып ап турар. Ынчангаш почта тарадылгазы озалдап турар.

Чамдык үелерде почтаны эккеп алган азеригне таратпайын бажынынга 3—4 хонукта чыттырып турарынган колхозчулар чагыгазын. Чагаа бижиктерни Дарыйның бажынынган ап тургулаар. Чоннуң солуун сеткүүл, чагаа, бижиин бижиктер дамчыштыр чоруудуп турарынган будулгактар база болуп турар.

М. БЮРБЮ.

Күш-ажылдың дугайында хоойлуну хажыдып болбас

Николай Константинович Ващенкону эмнелге комиссиязы үзүк болуктуң күш-ажыл ниваадын деп 1956 чылдың апрельже санап көрген. Шак ол үеден бээр Ващенко чылдагаан чок черге ажылдап үндүрткен, ажылга катап кирип чадап турун берген, чүге дээрге ажыл бээр дугайында оон дыңнаан Элегестиң шахта эргелелиниң улуртукчулары Боновалов болгаш Станиславский олар хандырып бербээннер:

— Н. К. Ващенкога бээр ажыл бисте чок, — деп карактыңмаар-ренлиниң ол улуртукчулар күш-ажыл нивааның хамаатыг Ващенконуң билдиришкинин кырынга бижээннер.

Шак ыңгыт бюрократиг харыңга хамаарыштыр областың одаага эргелелиниң начальныгы эш Борзенконуң таймыбыланы:

— Үстүү черлерже материалдар кирип, чүгээ кыдыл, техниканың саймы чок болуур чоруунуң чүрүмүн үреэн дугайында медээлеп турар кижи-дир силер. Черле шинчаң силерге тааржыр ажыл бисте чок!

— Техниктиг нормировщик кижиниң кылыр ажылы чок ирги бе?— деп Ващенко айтырган.

— Силер дээрге, даг мастери кижи болгай силер—деп начальник аңаа удур харыңлаан.

—Нйе. Нормировщик кижиниң ажылын 10 чыл иштинде кылып келген мен. Ол дугайында документилерим бө-дүр.

— Силериниң дилээнерни демей-де хандырып шыдавас бис, силерге таарыжыр ажыл бисте чок — деп Борзенко база дагыл харыңлаан.

Херек кырында кыл чылдагаан ол эвес, а мырыңай өске чылдагаан бар. Борзенконуң ажылыңга четпестерни хамаатыг Ващенко мурнуда илередип, шүүлтүүлеп турган. Күш-ажылдың нивааның, ак-сеткилиг дагжы эш Ващенко четпестер-биле эптешпейн келген, ол чоруба начальник Борзенко болгаш өске-даа чамдык улуртукчулар таарыныннаннар. Ынчангаш Ващенкога ажыл бербейн, олар ону ынчаар дораачылап эгелээннер.

Хөмүр даш үлетүрүүнүң 20 чылдарының дургузунда ажылдаан келген Николай Константинович Ващенкога начальник Борзенконуң шак ыңгыт сагыш човаңгыр эвес, бюрократыг харыңлары оон сеткилин дыка хомудаткан. Саназакшынны кыдыл бээрни ынчаарда Ващенко дилээн, ажылдакчылары Ващенкога харыңлаанар.

— Бо чогуи чүү болу берли—деп Ващенко пат кайгал айтырган.

— Силер шахтаның профвилел комитединиң даргазы кижи болганындага силерни хостаар дугайында профвилел обкомунуң чөпшээрели херек. Ыңгыт чөпшээрелди дилеп көрүдер—деп кадр кылдынның ажылдакчызы харыңлай азрак Ващенкога чугаалаан.

Ынчалзакок, чурт үлетүрүүнүң ажылчыннарының профвилел обкомунуң даргазы эш Чекмарев шахтаның профвилел комитединиң даргазының хүлээлгезинден эш Ващенкону хостаар дугайында чөпшээрелди бээринче дилеппейн, а Ващенкону ажылга катап кирип чадап турун берген. Ыңгыт болза-да, оон ооду түнел чок болган.

Оон соңда эш Чекмарев профвилел обкомунуң президиумунуң 1956 чылдың ноябрь 28-те хүлээп алган доктаалын РСФСР-ниң Одаар үүлдер министерстволуңче чоруткан. Ук доктаалда ыңча деп айыткан: Элегес шахтазының профвилел комитединиң даргазы эш Ващенконуң дилээн областың сылга эргелелиниң улуртулгазының талазыдан шын эвес көрүп турар дугайын РСФСР-ниң Одаар үүлдер министри эш Прокофьевке илеткээр».

Чурт үлетүрүүнүң ажылчыннарының, профвилел обкомунуң болгаш РСФСР-ниң Одаар үүлдер министерстволуңуң аразынга ол дугайында чагаалажышкынынар чоруп-ла турган, хөй санныг хүннер арттип-ле келген, хамаатыг Ващенко ам-даа ажыл чок чоруп-ла турган.

РСФСР-ниң Одаар үүлдер министерстволуңуң 1956 чылдың декабрьда бижик чедип келген: «Эш Ващенкону нормировщик кылдыр ажылга хүлээп алырын сүүлеп, ажылга эңирик келир чоруктар бар. «ГАЗ-51» маркалыг машинаның чолаачылыы Бөрбак-оол ырак черлер барбайн, чүгле колхоз төвүнге ажылдап турган. Ол хирезинде оон машиназы ам санаан үнүүр үредген. Колхоз эрткен чылдың декабрь айда «ЗИС-355» маркалыг 2 машина садып алган. Оон бирээзин Дуган-Байырга хүлээдип берген. Дуган-Байыр район төвүнден бензини сөөртүп чорааш арагалап алган орукка үжүп калган чытканын колхозчулар тып алган. Улуг-кырак ол шинаан байдаларны үргүлүг кылып турар. Бо чолаачылар орукка арагалап, машинага кам чок, кывар, чаар материалдарны ажыр чарыгдаар чоруктарны болдуруп турарлар.

Чолаачыларның күш-ажылдың сагыша-чүрүмүн үрээр, арагалаар чоруу, колхозтуң хөреңгизинге кам чок болуп турары оларның оргунунда кижизинге ажылының кошкак тургустунганында.

О. БЕЛЕК-ООЛ.

Хойларның продуктулуун бедидер

Хой малдың бедик продуктулуг болуру хамыктың мурнунда оон ажаалдазында болгаш чемгерилгезинден хамаарыжыр. Ынчангаш Чаа-Хөл районнуң «Тинделге» колхозтуң баштаар чери хой ажылын экижидер талазы-биле элээн ажылларны чоруткан. Хой ажылынга кадрларны тазарыштыр шилип, оларны чурттаар оранжева-биле хандырган. Чыл санында четчир санныг сигенни белеткеп, дус, сула-биле хандырып турар. Колхоз хойнуң баш санын өстүрериниң күүгнө планын эрткен чылын 110 хуу күүсеткен болгаш кыргыганы ийи катап чорудуп турган хой бүргүзүлеп 2—2 кг дүктүг кыргын алган.

Колхозта хой ажылының мурнакчыларының саны көнүдеп, ажылга харыысалгазын бедидип турарлар. Бо чылын колхоз 154 хойларының хураганын, 137 төрээн өшкүлериниң 140 анайларын кампалап алган.

Ыңгыт-даа болза колхозтуң хой ажылында бар улуг четпестерни айтыры чугула. Хойжулар бүргүзүнге бажыңнарны тутуп берген-даа болзо, оларның сооңгуларының чем-биле болганындан каранғы, чамдык бажыңнарның шалазы чок. Ол мынаан хой кажаларының тудугларында улуг четпестер бар.

Ортаа-Хемде 500 хой кирер эки ыңнарлыг кажааны өске черге солуун тутканындан бо чылын ажыглалга кирбээн. Өске-даа черлерде мал кажаларын шын эвес кыпканындан ол кажаалар бинче болган болгаш чамдыктары ажыглалга кирбээн.

Хойжуларның солуун хонар черлери эвээш. Чайын кажаларны дезинфекцилевейн турарындан шөөр мал аарын турар. Бо ажыл-агый чылында колхоз 100 баш хой, өшкү богараалыг болган.

Малдың уксазын экижидериниче колхоз баштаар чери (даргазы Каваа-Сарыг), тускай эртемнигler (зоотехник Щукина) чогуур кичээнгей салбайн турар. Эки уксаалыг мериное кошкарларны четче үзүн тургусталап. Тускай эртемнигler малчыннарга практиктиг дузаны чедирбээн.

А. СУНДУЙ.

Дашткыкыда

Индияның Керала штадында коммунистерниң чазаан тургускан

Школалар тударының болгаш өөредилге талазы-биле америк школалар чазактан дуза манаан херээ чок деп президент Эйзенхауэр медеглээн

Йеменге удур Англияның агрессиязы уламчылап турар

★ ★

Венгр Улус Республика. Пакшп деп черде балык тудар кооперативте 42 кижи бәр. Өске-даа хөй-хөй кооперативтерде ышкаш шнда контрреволюстуг үймээнниң үезинде чаңгыс-даа кижи кооперативтен үнмээн. Тутқан балыктарның сазрыгазын эки организастаан. Будапештиде болгаш Пакшпде ийи ресторанар тывыштың дыка хөй кезиин ап турар.

Чурүнта: садып алыкчылар болгаш кооператив кежигүннери Дүнэй хемниң эриинде.

Венгр телеграф агентилелиниң фотозу.

Польшада эң улуг үлетпүр төвү

ВАРШАВА. (СЭТА). Краков воеводствозу Польшаның мурнуу талазында эң байлак чер. Ол дээрге дайын мурнунда хөжүдангай кодээ ажыл-агыйлыг районнарның бирээзи турган. Ам дээрге Краков воеводствозу Польша Улус Республиканың эң улуг үлетпүрлүг төвү болуп бар чыдар.

Польша металлургиняның кайгамчык улуг тудуу—Чаа Гутада В. И. Ленин аттыг комбинаттың тудуушкыну каш чыдар чорун келген. Ам комбинатта ийи домналар, каш-даа мартен суугулары, прокат станнары, одалга-биле ажыддаар төп электростанция болгаш оон-даа өскелер ажыддап турар. Эрткен чылын комбинат чуртка үш чүс муң тонна каңны берген. Чаа тудугларны тудары үргүлчүлевишкаан. В. И. Ленин аттыг комбинат амгы беш чылдың төнчүзүнге чедир 1 илн. 700 муң тонна каңны бээр болур, ол дээрге дайын мурнундагы бүгү польша металлургиняның эзидиргеи каңындан дыка хөй болур.

Скавина чугула үлетпүрүг хоорай болуп бар чыдар.

Бурунгу Олькуш хоорайның чоогунда цинк эзидирер «Болеслав» деп улуг завод өскен. Дайын соңгудегн чылдарда Краков воеводствозунда үлетпүрүң хөй-хөй улуг тудуглары кылдынган.

Амгы үеде Краков воеводствозунуң бүдүрүлгелери улуг ажыл-агыйынга чуртта бүдүрүп турар бүгү үлетпүр продукциязының $^1/_{10}$ кезиин берип турар.

Воеводствода үлетпүр тудугларын тудары-биле чергелештнр чурттаганың калбак тудуушкыну база чорун турар. Соңгу чылдарда 50 ажыг чаа ажычын суурлар өскен.

Кыдаттың чаа тудугларында

ПЕКИН. (СЭТА). Чуртгуң хөй санныг чаа тудугларында калбаа-биле делгереп турар ажыддарның дугайын кыдат солуннар бижип турар.

Цзянсу можуда, Ляньюнь деп далай портунуң чанында бедик механизастырынган апатит рудниинин үлүг эгелээн. Ол рудник болза 600 муң тонна фосфаттыг чемнитчидилгелерни бүдүрериие четчир санныг продукцияны 1958 чылдан эгелээп чыл бүрүде бээр.

Ханчжоуда (Чжэцзян можуда) Кыдаттә бир дугаар амгы үениң торгу комбинадының тудуун чоокта эгелээн, ол комбинат автоматиктиг болгаш чартык автоматиктиг станоктар-биле чепсеглетиигеи.

Амгы үеде Кыдатта эң улуг болуп турар Фынжань ГЭС-тиң чаартып чепсеглеиишкини болгаш алгыдыышкыны Совет Эвилелиниң дузаламчыны-биле дооступ турар. Ол ГЭС 200 муң киловатты 1913 чылда ажылдап кылып турган. Ам оон күчүзү 567 муң киловатт чедер.

Польшаның чонунуң саны

ВАРШАВА. (СЭТА). Польшаның парлалга агентилелиниң дыннатканын ёзугаар алырга, төп статистика эргелелиниң сан-недээлерни барымдаалап алырга, Польшаның чону 1956 чылың декабрь 31-де 28 миллион 70 муң кижи болган. Варшавада 1 миллион 23 муң чурттакчылар санатыныл турар.

Индияның Керала штадында чазакты тургускан

ДЕЛИ. (СЭТА). Апрель 5-те Керала штаттың найыслалы Тривандрам хоорайга ол штатта түе черниң хоойлу үндүрер хуралына хөй нуруу олуттарны алган коммунистиг партияның чазаанын тургустунганының түскэй ёзулалы болган.

Чазак кризизиниң харазы-биле хоойлу үндүрер хуралды таратканының соонда ол штатка 1956 чылда күштүг кылдыр чоруткан президент эргелелин хоруглаар дугайын база чарлаан.

Чаа индонезий чазактың программазы

ДЖАКАРТА. (СЭТА). Бодунуң томуйлааны, парламентиден дашкаар онза чазактың премьер-министр болгаш кампалга министри доктор Джаунда баштаан кежигүннериниң тангыраан апрель 9-та президент Сукарно хүлээп алган. Чазактың дараазында беш үүлдерден тургустунган программазын президент чарлаан: национал төвүлелди тургузары; чуртта байдалды чогумчудуп чурумчудары; төгерик столдуң конференциязының дугуржулгаларын үзүткээрин үламчылаары; Барының Ирианны Индонезия Республика-биле катап каттыштырар деэш демисел болгаш республикада тургузуушкунну идепкейжидери.

Ол берге соруглаар бүгү индонезий улустуң хузаламчызы чокка бүүсединиң ныдатынмас дээрзин олар үттүп болбас ужурлуг деп, чаа чазактың министрлеринге түве чугаалаан, Сукарно демдеглээн. Ол соруглаарны болгунар-ла кыска хуусаа иштинде боттандырган турар ужурлуг деп президент чугаалаан. Моов мурнунда турган Али Састроамиджойонуң чазаанның кежигүннеринге, оларның ажыл-чорудулгазы дээш четтиргенин президент илереткеп.

Чаа чазакты тургускаиынга демократтыг парлалга байыр чедирип, депшилгелиг ажыддакчылар ында кирген-дир деп демдеглеп турар. Боттарының ажыддарының талазы-биле алдарлыг түскэй эртемнглер кыдыр санатырып турар кижилерден чазак тургустунган деп «Сулу Индонезия» солун айтып турар. Чазакка эки кады ажыддажылганы таарыштырган турун болур деп ол солун бижип турар. Чазак болза чуртту таарымчалыг байдалга дүргени-биле кирип, национал тургузуушкунуңуң талазы-биле чедиишкиннерни чедип алыр боор деп «Медека» солун идеген турар.

Онза чазакты тургускаиынга Машуми деп мусульманчы партия удурланып үнген. Чазактың составын чарлаанының соонда Машуминиң удуртулгазы далаштыг чөвүлел хурал чыгган, ол партияның кежигүннериниң чазакка кирбирин хоруглаар деп шиитпирни үндүрген дээрзин ол партияның органы «Абади» солун апрель 9-та дыннатканын. Ол партияның удуртулгазы болза ол партияның чазактың составынга кире берген кежигүнү Ноорудан ону партиядан үндүрерин кыжанмышаан, чазактан оон үнерин негээн.

Социалистиг лагерьниң чурттарының кадык камгалал министрлериниң чөвүлел хуралының протоколунга Бухарестиге ат салганы

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Албанияның, Болгарияның, Венгрияның, Вьетнамның Демократтыг Республиказының, Герман Демократтыг Республиканың, Кыдаттың, Кореяның Улус-Демократтыг Республиказының, Моолдуң, Польшаның, Румыняның, ССРЭ-нин, Чехословакияның кадык камгалал министрлериниң чөвүлел хуралының протоколунга ат салышкыны Бухарестиге болган.

Кадык камгалалдың министрлери болза, Румыниида медик-санитар кадрларның айтырыгларының талазы-биле национал конференциниың ажылынга киришкизээн болгаш социалистиг чурттарга кадык камгалалын организастаарының айтырыгларының талазы-биле санал-онаады солушканнар.

Медик-санитар кадрларны белеткээрде болгаш оларны удуртурда, бүгү-де социалистиг чурттарның чурт бүрүзүнге шынар болуп турар национал талазы-биле онзагай байдалдарын барымдаалап тургаш, бүгү-де социалистиг чурттарның чыш алган хөй талазыг байлак дурглузгазын калбак хемчээлдерлин-биле ажыглаарының ишн-боттуун министрлериниң чөвүлел хуралы бадыткаан.

Кадык камгалалының болгаш медицина эртемнериниң талазы-биле социалистиг чурттарның аразында кады ажыддажылганы хогжүлер талазы-биле чедип алдынган улуг чедишкиннерни чөвүлел хуразетскн ханып демдеглээн.

Кадык камгалалының болгаш медицина эртемнериниң талазы-биле бот-боттарының аразында кады ажыддажылганы моон соңгаар-даа алгыдары ажыктыг деп кадык камгалалдың министрлери саналнар, нинчаарга кол кичээнгейни бот-боттарының аразында дурглузгаларны солчуруиче салган турээрлар.

Социалистиг чурттарның кадык камгалал министрлериниң эдлчеглиг чөвүлел хуралын 1958 чылың күдүиүие Прагага чорудар деп шиитпирлзеп. Ол чөвүлел хуралга үлетпүр бүдүрүлгелериие ажыддап турарларга медицина дузаламчызын коргузериниң айтырыын чугаалажып көөр.

Йеменге удур Англияның агрессиязы

КАИР. (СЭТА). Араб чурттарның лигазы болза Лиганың чингине секретарыныи дузалакчызы Ахмед Шукейри баштаан төлээлерни Йеменче чоруткан деп моон мурнунда дыннаткан болгай; уламчылавышаан турар англи агрессияның түннелинде Йеменнин мурнуу талазында тургустуна берген байдал-биле ол төлээлер таныжар соруглалыг турган. Төлээлер Йеменниң мурнуу талазында чеде берген болгаш Аав база Эль-Байда районнарга чорун каавыткан. Төлээлериың кежигүннери Йеменниң мурнуу районнарында аймактарның баштыңнары дүжүметтер-биле чугаалажып көрген, олар болза англи шериглериниң ында үлгедип турар араатанзыг чоруктарының дугайын ол төлээлерге чугаалап бергеннер деп МЕН агентилели дамчыткан. МЕН агентилелиниң дыннадының ёзугаар алырга, англи агрессияның түннелинде Англияның эргезинде турар Аденден Йеменче 50 муң кире чурттакчылар дезе бергеннер. Дескеннерни Катаба, Аав, Эль-Байда болгаш Хорейб районнарда тараштырып тургускулаан. Аденниң аймактарының англи ажелекчилер-биле кады ажыддаарыныан ойталаан хөй-хөй баштыңнарны англичаннар тулуп хорудааннар деп ол дескеннер чугаалааннар.

МЕН агентилелиниң дамчытканынган алырга, Аш-Шааруф кодээ суурга англи шериглериниң халдаашкынын араб чурттарның лигазының төлээлери хереч болуп көргеннер. Болуушкуннарның черинче истелге кылыры-биле далажып бар чыткан төлээлериың кежигүннерни англи солдаттар боолап турганнар. Йеменниң мурнуу районнарының аймактарының баштыңнары болза Йеменге удур англи агрессияның дугайында айтырыгны БНОнуң мурнунга тургузарын төлээлериың кежигүннериниден дилээннер деп МЕН агентилел дыннаткан.

Индий парламентиниң улус палатазынга соңгулдаларның түннелдери

ДЕЛИ. (СЭТА). Индий парламентиниң улус палатазының 1957 чылың февраль—мартта болган соңгулдаларынга соңгутурган чаа составының депутаттарының ланзызын апрель 6-да түскай чарлаан. Оон аңгыда, улус палатазының үш депутаттарын индий республиканың президентиин томуйлаан.

Түскай медээни ёзугаар алырга, улус палатазының 488 олуттары (500-түң иштинден) дараазында байлал-биле үлетиигеи: индий национал конгресс партизы — 365, Индияның Коммунистиг партизы — 27, улус-социалистиг партия — 19, Андхра штаттың улус-демократтыг фронтузу (ында компартия база кирип турар) — 2, «Джан санх»—4, түскай кастаарның федерациязы — 6, «Джаната парти» (Бихар штат) — 3, тараачын болгаш ажычын партия — 4, Хинду Махасабха — 1, «Ганатантра паришад» — 7, «Максисчи форвард блок — 2, түскай хаанарышпастар (түскай хаанарышпастарның аразында чамдык партиларның кежигүннери база бар, чижээлээрге, 7 социалистер)—42.

Химачал Прадеш райондан дөрт депутаттарның, Джамма болгаш Кашмир штаттан алды база Пенджаб штаттан ийи депутаттарның соңгулдалары соонда болур.

Президент Эйзенхауэр америк школалар дугайында

ВАШИНГТОН. (СЭТА). «Чырыдыышкынның национал каттыжыышкынынга» президент Эйзенхауэр чүве чугаалаан.

Чырыдыышкынның америк системазын хамыктың мурнунда АКШ-тың шериг талазы-биле хереглелдерин барымдаалап ап көргеш, школа тудуушкуиуның болгаш өөреднишкиннің талазы-биле чазактың талазынган улуг дузаламчы маиаан херээ-даа чок деп президент билиндирип чугаалаан. Четчир санныг школалар тударынга чазак дузалаар ужурлуг болгаш америк башкылар деткимчени база идиг берипшкинин хереглеп турар хээрзин билиишпээн, оон-биле чергелештир президент болза «өөредилгени чиик өртектиг кылыр дээр болза бодал чок болур ийик» деп бадыткан чугаалаан.

Америк башкылар болгаш школаларда өөредилгенин программазы АКШ-тың «камгалалы дээш» база «хостуг делегейни быжыглаары дээш харылысалгалыг болур чорукту» үрүглариың медерелиие кижизидер ужурлуг деп Эйзенхауэр чугаалаан.

Израиль шериглер Египеттиң кызыгаарын үреп турар

КАИР. (СЭТА). МЕН агентилелдиң дамчытканын ёзугаар алырга Израиль чепсектиг танныыл шерии апрель 7-дө Газадан соңгу-чөөн талаже үгландыр египет девискээрже шүргүп кирбишаан, чепсээн дүжүрген шугуину эрте берген.

Израиль солдаттар араб бедуинии түдүп алган болгаш ону израиль девискээрже аппарган деп дыннатган.

Апрель 8-те израиль шериглер Газаның секторуиче база дагын шүргүп киргеп болгаш шөлге ажыдап турган араб тараачынны аппарган.

КНО-нуң чепсектиг онза күштериниң шериглери контрольдап турар ында райоинардан египет девискээрже израиль солдаттарның ханыпап кирип турарының ол фактызы бодунче кичээнгейни үгландырып турар. Израиль шериглериниң ол агрессчи үүлгедиглериие шиитпирлиг удурланышкынын тайбынчыдыпга талазы-биле холушкак комиссиига Египет медеглээн.

КАИР. МЕН агентилелиниң дыннатканын ёзугаар алырга, КНО-нуң чепсектиг онза күштериниң командылакчызы генерал Бэрнс апрель 8-те Израиль эрге-чагыргаларже чагаа чорудуп, израиль самолеттарның Газаның секторунче болган ужудушкуннарының таарышпазынче оларның кичээнгейин үгландырган.

Көдээ ажыл-агый машиналарының чаа үүлдери

Хөй күш үнер көдээ ажыл-агый ажылдарын чоокку үеде долузубиле механизастаарын СЭКП-ниң XX съездизи чугулага көргеп. Ол чорук колхозтарга болгаш совхозтарга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүш бедиидериие улуг идиг болур.

Ыңчангаш конструкторлар, эртем ажылдакчылары, көдээ ажыл-агыйның механизаторлары, чогаадыкчылар болгаш рационализаторлар чурттуң кайы-даа булуңунга көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң бүгү адырларын комплексиниг механизастаарының чаа-чаа машиналарын чогаадыр дээш ажылдап турээрлер. Оларның кылганы болгаш чогаатканы чаа машиналар 1957 чылда колхоз болгаш совхоз бүдүрүлгезиие калбаа-биле ажыглатыпар. Оларның эң кол-колу болза,

ЧАА ТРАКТОРЛАР

Бо чылдың эгезүнден бээр 45 аът күштүг «МТЗ-5» деп чаартыңды селиттинген (трактор шимчеп эгелээрде болгаш ажыл үезинге кожуглуг машиналарның силгиишкинин чымчадыр херексел-биле немей кылган) тракторну үндүрүп эгелээн. Ук трактор электри күжү-биле ажылдадыр херексел-биле хандыртынган, дугуйларының базыышкыны улут эвес, күштү өскээр чарыгдаар хамдарыла чок валдыг, кандыг-даа азыг машиналарын кожуп ап болур болгаш гидравликтиг системазы эжиктиигеи.

Шимчедикчизи 38 аът күжү күчүлүг «КДП-38» деп трактору (селиттинген «КДП-35» деп трактор) чаа ажыл-агый чылында үндүрүп эгелээр. Ол тракторнуң шимчедир кезектериниң конструкциязын эки кылдыр чаартып кылган. Оон аңгыда база-ла үстүнде тракторлар ышкаш чаартынган «ДТ-24» деп 28 аът күжү күчүлүг трактор ажыглалга кирер.

Трактор бүдүрүлгезинде кол-ла чаа чүүл болза, боду чоруур шассилерни бүдүрерин организастаана болур. Боду чоруур шассилер конструкция талазы-биле хөрээнү, тарылганы болгаш үнүштерни ажылдап кылыр азып алыр янзы-бүрү машиналарны харугда агрегаттап ап болуру-биле адаа тракторлардан ылгалып турар. Азып алыр сеялкаларны болгаш культиваторларда трактористиг мурнунга көстүп чоруур кылдыр тургузуп алыры ажылчын кезектерни көрүп чорээш, тарылганы эки шынарлыг болгаш одуруглар аразының ажаалдазын үнүштерни үреп кагбайн долузу-биле чорудар арганы берип турар.

Ындыг боду чоруур шассилерниң ийи хевирин кылып үндүрер. Улут эвес шөлге тарытынган иогаа, картофель болгаш өске-даа культураларны ажылдап болгаш транспорт ажылдарынга «ДСШ-14» деп шассини хереглээр. Аиаа азып алыр янзы-бүрү машиналарны тургузуп ап болуру оиу хөй-хөй ажылдарга ажыглаарын хандырып турар.

«ДТ-54» деп трактордa азып алыр болгаш кожуг машиналарын башкарар гидравликтиг системаны кылып турар. Ол-ла трактор кадыр ийлерге ажылдаар херексслдиг «ДТ-57» деп марка-биле үнер.

АЖААП АЛЫЫШКЫН МАШИНАЛАРЫНДА КАНДЫГ ЧААРТЫЛГАЛАР БАРЫЛ

Тараа культураларын аңгылап ажаап алыр арганы калбаа-биле иептереткеи бар машиналарны үндүрерин улгаттырар болгаш жатказының чаа-чаа хевирлерин, аигылап ажаар комбайиларның херексслерин ажылдап кылырын иегеп турэр. Бо чылын «ЖР-4,9» деп жатказы аңгыда «Беларуська» азып алыр «ЖРН-4,2» деп жатканы үндүрер. Оон бүдүрүкчүлүү бир шакта 2,5 гектарны ажаап алыр. Ол жатка колдуунда мурнунда чок турган оруктай кезер машиналарны солуур.

Чаагыс трактористиг башкарын чоруур «МТЗ» болгаш «ДТ-24» тракторларга кожуп алыр 4,6 метр черии кезип чоруур лафет (майык) чок виидроуэрлер колхоз болгаш совхоз бүдүрүлгезиие кирер.

«С-6» болгаш «РСМ-8» деп комбайиларга кожуп алыр водборшиктерии боду чоруур болгаш кожуп алыр бүгү компайиларга азып алыр подборшиктериң бүдүрүлгези эгелээр. Олар шуптузу 2,3 метр калбак черии кезип чоруур.

Колхөзтарның шөлдериие алаа чаартынган «СК-3» деп боду чоруур комбайи үнер. Ол «С-4М» комбайига бодаарга 20 хуу хөй тараанны эрттирер. Оон хедерии, тараа бастырар кезээи, солуушкун хааржаан, соигу дугуйларын болгаш өске-даа кезектерии гидравликтиг механизмнан күжү-биле чедишкарар. Ол комбайиарның чамдызы шичирбе дугуйлуг болур.

«С-6» болгаш «С-4М» комбайиарның ажылын экижидер соруглабиле оларның конструкциязында алаан чаартылгаларны киргеп.

ОДУРУГЛАР ЧОК ТАРЫЛГАГА ХЕРЕК КУЛЬТИВАТОР-СЕЯЛКА

Рязаньиың И. А. Костычев аттыг көдээ ажыл-агый институзу одуруглар чок тарылгага херек культиватор-сеялканы кылып үндүрген. Оон тускай сошниктерии кылырда бүгү культиваторларга тааржыр культиватор бизии ажыглаан. Ону сошниктиие кады кылганы тарылга-биле кады культивацияны чорудар аргаиы берип турар.

Культиватор-сеялканы сөөртүрге аары практика кырында аиаа дискылыг сеялкалар-биле дөмей. Ынчалза-даа чаа сеялка-культиваториың кол-ла ажыы болза, одуруглар чокка тарып турар үеде үнүштериии чеменнер шөлү эки ажыглатыпар болганындан дүжүттүг бедиири болур.

КУКУРУЗА ОЛУРТУР ХЕМЧЕГ УДАЗЫН ЧОК СЕЯЛКАЛАР

Инженер Б. Миронов хемчег удазын болгаш тыртар лебедка чок чаа сеялканы кылып үндүрген. Аиаа чүге тракторист-биле бир кижи ажылдаар. Ол агрегат хүнде 30 гектар черии тарыыр.

Картофельди болгаш кукурузапы дөрбелчии үиланчак арга-биле хемчег удазыннг эрги сеялка-биле олуртуп турда, элээп узуи шөлдерге тостан эвээш эвес кижи болгаш чүс ийи күш-хүиү чарыгдатыпар турган болза, хемчег удазын чокта ийи кижи ажылдаар болгаш 32 күш-хүиү чарыгдатыпар.

Хемчег удазын чок сеялка мыядыт кол-кол кезектерден тургустуган: таарыштырар механизмниг чер онгарлаар херексел, суг кудар (хемчег) дугуй, уя кылыр механизмниң рамазы, хемчег дугуйиу кедүртүр механизм болгаш оон-даа өске белдирлер.

Чер онгарлаар херекселди хемчег дугуйиуң мурнунда тургускан. Ол чарган черии онгарлаар, дескилээр болгаш оон дувун тырыыр. Хемчег дугуйиу суг-биле долдурары чугула, а оон соонда 0,4 атмосфера базыышкыиныг кылдыр агаарны киир сордурар.

Ол-ла сеялканы таарыштыр кылып каарга кукурузаны олуртурубиле кады удобреннелерни база төгер. Ынчангаш инженер Мироновтуң чаартып кылганы сеялка улуг ажыктыг.

Мироновтуң кылган сеялказы тургузуг талазы-биле кончуг бодүүн. Ону кайы-даа машина-трактор станциязынга кылып ап болур.

(«Колхоз будүрүлгези», «Сибирьниң көдээ ажыл-агыйы» деп журналдардан).

Редактор К. С. ШОЯГУ.

Областың национал шии театрынга

бөгүн

ВИКТОР ГЮГОНУҢ

Мария Тюдор

(Ханныг каржы калын хаан)

деп шиизи үнер.

Эгелээри: кежээкиниң 8 шакта. Дирекция.

Улуг назылыгларга күш-культура чугула

Улгады берген назылыг кижиниң эки ажылдаар шиизээзии боду-даа сонуургаар, ону совет шиитилел-даа сонуургаар. Аныях эвес кижилер нургулаймында чугула ажылдакчылар болур. Олар назыныиың дургузунда амыдыралдың дүржулгазын көрүп, бедик мергежилди алганнар. Ынчаарга назыны улгадырыбиле кады кижи шагзырап чоруур: чүстери, оорга-мойну шылаар, тыныжы бачымнаар, удаанының сөөлүнде турт-сыны ээлбестээр болгаш оон-даа өскелер болур. Күш-культураның дузазы-биле назылаи кырыыр чорукту сааладып шагзыраашкын-биле эки демисежип болур.

Күш-культура — чүгле аныяктарга тааржыр хөделиишкин дээр аянныг меге бодал билдинмес чылдагаан-биле иептерей берген. Шынында бежеи, алдан-даа харлыг кижилерге ол хөделиишкиниың ужур-дузазы бичелевейн турар. Аныяк кижиниң организми кончуг эки ажылдап турар, ынчангаш ол күш-культураны кылбайн-даа чоранда эът-ханы шүүреп, суларай берген улуг кижи ышкаш мындыг эскеримчел эвес болур. Күш-культура мергежилдерни организминиң ажылын идепкейжидер — нерви системазын быжыктырар, тыныш органнарының ажылы, хан эргилдези чем хуулуушкуну болгаш өскелер-даа экижип эгелээр.

Бо чоруктуң бадыткалы кылдыр эртем шинчилелдериниң бүзүретинген медээлерии, эмчи хайгааралының түннелдерии, күш-культураның эки үре түннелдиг күжүи боттары бүзүреп билген кижилериең херечилелдерии көргүзүп болур. Ынчалзажок кижиниң бодунуң дүржулгазы өске кандыг-даа херечилелден артык бүзүрелдиг. Күш-культураның кижиии сергелип, чазалдырар саъдарын ону үргүлчү кылып эгелээн кижи дораан-на чугаалай бээр.

Эртеии-не гигиена гимнастиказын кылып чоруурга улгады берген кижилерге кончуг дузалыг, ынчаныыже бир дөмей мергежилдерни бүгү-ле кижилер кылып болбас дээрзи тодаргай. Күш-культура организмге күштүг урлукту болдурар, ынчангаш организмге таарышпас мергежилдерни эмии эртир хөй катап кылырга хораныг бооп болур. База бир талазында дендии чиик мергежилдерни кылырга эки-ле дуза бербес, чүге дизе олар организмге сагыларны халдып шыдавас. Ындыгыын ужурунда улгады берген кижилер мергежилдер кылырын хамыктың мурнунда эмчи-биле сүмележир херек. Кижиниң назынын, кадмының байдалын барымдаалап көргеш, кызга чогуур мергежилдерни, оларны чеже катап, кандыг темпи-биле кылырын эмчи айтып бээр.

Улгады берген назылыг кижилерге күш-культура чүгле эртенги гимнастикалар-биле дөөзүлбас. Спорттуң хөй янзы хандыкшылдыг хевирлери—чадаг кылып, туризм, теннис, волейбол, мерге оюну, балыктаашкын, аңаашкын, хемелээшкин, лыжалаашкын, конькилээшкин база кончуг дузалыг.

Тыва областың санитар-чырыдышкыны бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация кылдызының — 3—88, харылсалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал кылдызының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үчетшүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый кылдыстериниң 3—68, чагаа кылдызының база бухгалтериниың 3—65.

ТС—00129. Культура эргелелиниң типографизы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1928 тылда үндөвилеттинген.

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957
АПРЕЛЬ
14
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 75 (3787)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Областың ховуларында (1 арын).

Тыва автономнуг областың бүгү колхозчуларынга, МТС-териң болгаш совхозтарының ажылдакчыларынга, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглеринге областың көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралының киржикчилериниң кыйгырыы (1 арын).

Октябрьның 40 чыл оюнга СЭКП ТК-ның чанында марксизм-ленинизминиң институту (1 арын).

Албанияның Улус Республиказының чазак-партия төлээлериниң Москвада келгени (1 арын).

Көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин үзүм ынай көвүдедир дээш (2 арын).

А. Поляков.— Ажылчы чоннар оргузуунга политиктиг ажылды экижидер (3 арын).

С. Тэмба.— Ниити саннарның артында чаштының турар четпестер (3 арын).

Совет-кытат сагыш харылзаларынга (4 арын).

«Грецияның киитиктиг херектериге каршы холгаарлаашкын» (4 арын).

Америк монополияларының кончаларының өзүп турары (4 арын).

БИНО: О. Оюн-оол.— «Чылгычының ыры» (4 арын).

Күш-ажылчы чаа-чаа тиилелгелер дээш!

Улуг Октябрьның 40 чыл оюнга үткүштүр совет киижилер көстүп көрбээн күш-ажылчы көдүрүүшкүн-биле бар чыдар. Ол кайгамчыктыг хүнге алдар болдурган бүгү улустуң чарыжынга бистиң областың көдээ ажыл-агыйының ажылдакчылары идепкейлиг киржип турар. Оон тодаргай херечизи болза, чөөктө чаа болуп эрткен областың көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралының киржикчилериниң областың бүгү колхозчуларынга, МТС-териң болгаш совхозтарның ажылдакчыларынга, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглеринге кыйгырыы болур. Ол кыйгырыгны бо солунда парлаан.

Областың колхозтарынга болгаш совхозтарынга көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин дыка көвүдедир дээш, алдыгы беш чылдың оналдыларын хүүсаа бетинге күүседир дээш, Улуг Октябрьның дөртен чылынга төлептиг үүражыр дээш бүгү-ле черлерге социалистиг чарышты калбартырын кыйгырыгга саналадывышаан, мал ажылының, чер ажылының болгаш түлүг талазы-биле бо чылын күүседир тодаргай сорулгаларны айыткан.

Малдың баш санын өстүрер болгаш оон продуктулуун белдер талазы-биле кыйгырыгга улуг сорулга салдынган. **Эртиен амыл-агый чылы-биле деңнээрге колхозтарга эът бүдүрерин 47 хуу, сүттү 58 хуу, дүктү 47 хуу, совхозтарга эътти 69 хуу, сүттү 25 хуу, дүктү 44 хуу көвүдедир.** Бо дээрге улуг болгаш харылсалгалыг сорулга. Ынчалза-даа биете ажыглатынмайн турар курлавырларны четче ажыглаарының хемчеглерин алыр болза, район бүрүзү, колхоз, совхоз бүрүзү чүгле күүрүне планын эвес, харын бодунга алган бедиткен хүлээглелерин чедиишкиннинг күүседип болур дээрзин чөвүлел хуралның индиринден санал бергеннер бүгү барымдаалар-биле чугаалап турганнар. Ам хамык ужур бар аргаларны болгаш курлавырны мергежилиг ажыглаарында, организокчу ажылды күштелиринде.

Эът бүдүрерин болгаш оны күүрүнеге дужаарын көвүдедир талазы-биле хүлээглеп күүседиринге чугула үүл малды одарлалып семиртири, хаван эдинин улуг-хуузун көвүдедири болур. Ынчангаш колхоз, совхоз бүрүзүнге мыйыстыг бода малды болгаш шээр малды одурладып семиртириниң организастыг хемчеглерин амыгаштан эгелээр херек. Хаван ажылын сайгырадыры, ылангыя дүнгүш хавыннардан хой төл алыры, хавыннарны семирти азыралга тургузары эргежок чугула. Эрткен чылын одарладып семирткен мыйыстыг бода малының баш санының хонукта немелде денизинин 1,2—1,5 кг чедирген Чөөн-Хемчик районнуң Сталин аттыг колхозунда Х. Тыртык, Улуг-Хем районнуң «Бүш-ажылдың хостуу» колхозунда Т. Сундуй ышкаш мурнакчыларның дуржулгазын бүгү черлерге нептередири чугула.

Сүт саалдазын, дүк кыргылдазын бедидериниң, малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алырының талазы-биле кыйгырыгга белик хүлээглелерни айыткан. Бо сорулгалар чүгле мурнакчыларны-биле эвес, а район, колхоз, совхоз бүрүзүнүң бедик көргүзүглери-биле чедип алдынар ужурлуг. Тес-Хем, Улуг-Хем, Чаа-Хөл болгаш чамдык өске-даа районнарда сүт саалдазы Бии-Хеминиңден 2—3 катап, Каа-Хем, Тожу районнардан база дыка куду болуп турар. Бо ылгалды кызырар дээш районнарның улуртукчулары шинтипрлиг хемчеглер албас болза, областың ниити түннелин күдүладыр дээрзин бодаза чогуур.

1956 чыл-биле деңнээрге тараның ниити чыылдазын колхозтарга 28 хуу, совхозтарга 15 хуу көвүдедир, а тараа культураларының бир гектарындан колхозтарга 12, совхозтарга 13 центнерден эвээш эвес дүмүттү алыр...

Бо сорулганы чедип алырының эң шинтипрлиг үези — часкы тарыга болур. Часкы ховуларны областа эм эгелээн. Ынчалза-даа бо улуг кампанияга бүрүн белеткелиг эвес үүражып турар черлер бисте бары харааланчыг. Ылангыя Сарыг-Сеп, Тес-Хем, Бай-Хаак МТС-тер техниканы харыысалгалыг эвес белеткээни, чамдык черлерде амга чедир трезиннер арыглаашкыны, оларны четчелээри, солуурун, картофель, ногаалар трезиннерин тыптынары хожудан турары ышкаш фактылар-биле эптежип болбас. Четпестерни доп-дораан этпеш, часкы тарылганы 8—10 ажыл хүнеринде бедик агротехниктиг деннелге арттирери, Төрээн чурттуң шыгжамырынга 600 мүң пуд тараны плэндан ташкаар дужаар дээн чаагай хүлээлгени күүседириниң сууру болур.

Колхозчу араттарны өглерден чуртталга бажыннарынче шилчилерин Октябрьның байырлалынга үткүштүр доозар дээн чөөн-хемчикчилерниң эгелекчи чоруун областың бүгү районнарында деткип турар. Чөвүлел хуралың киржикчилериниң кыйгырыында бо чылын колхозтарга 2500 чуртталга бажыннарын ажыглалга киирерин айыткан.

Областың көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралының киржикчилери көдээ ажыл-агыйның бүгү ажыл-ишчилериниң мурнунга хүндүлүг болгаш харыысалгалыг хүлээглелерни салганыр. Ынчалза-даа кыйгырыг үндүрери, хүлээглелер алыры херектиг чүгле эгези, а кол чүве болза ону херек кырынга боттандырарын организастаары болур. Ынчангаш районнарның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының үлүүртүр, организастаар ажылының деннелин бедидери эң чугула.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының байырлалынга күш-ажылчы чаа-чаа чедишкинер дээш областың ажылчы чонунуң улуг көдүрүүшкүнүн улам хайныктырып, чогаадыкчы идепкейин көгжүдери, оларга масса-политиктиг ажылды күштелиреры, социалистиг чарышты калбартыры —партия организацияларының хүлээлгези. Кол чүве—чарышты массалыг болгаш үре-түннелиг болдурар дээш оон чорудулгазын үлүртүрү болур.

Төрээн чуртка тараның, эътти, сүттү, дүктү болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын үлам хөйү-биле берзэлиңер!

Тыва автономнуг областың бүгү колхозчуларынга, МТС-териң болгаш совхозтарының ажылдакчыларынга, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглеринге

областың көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралының киржикчилериниң

КЫЙГЫРЫЫ

Эргим аштер! Тыва автономнуг областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери, бүгү совет улус ышкаш, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир дээш кайгамчык улуг көдүрүүшкүн-биле деңнеженип турарлар.

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шинтипрлерин боттандырбышаан, Тыванның ар, херээжен колхозчулары, МТС-териң болгаш совхозтарның ажылдакчылары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери 1956 чылда көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедир талазы-биле чамдык ажылларны кылгаш.

Колхозтар болгаш совхозтар тараны, мал ажылының продуктуларын бүдүрерин алаан көвүдеткеннер, ол чорук күүрүнеге планнан дашкаар 1 миллион ажыг пуд тараны дужаар болгаш салар, сүт, эът, дүк белеткээрининг болгаш садарының планын ажыр күүседир арганы берген.

СЭКП Төп Комитединиң болгаш Совет чазактың бистин областа хун-бүрүде дузалажыгшының база областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң эрес-шудургу күш-ажылының ачызында ындыг түннелдерни чедип алган бис.

Ындыг болза-даа көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедириниң херээнде ам-даа улуг четпестер бар: чамдык колхозтар, совхозтар болгаш МТС-тер бар курлавырларны четче ажыглавайн турарлар, областың чамдык ажыл-агыйларында болгаш районнарының көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери боттарының бар аргаларындан ам-даа куду ажылдап турарлар, а оларның улуртукчулары төлдерге болгаш фермаларга организакчы ажылды күштелиреринің орнунга сагыш амыр чорукту болдуруп, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир дугайында хоозун чугаалажышкыннарды кылып турарлар.

Ол чорук болза көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин дыка көвүдедирин чедип ап турар бүдүрүлгенин мурнакчыларының болгаш мурнакчы ажыл-агыйларның күжениишкиннери ниити областың хемчээлинге эргежок чүгүлә түннелдерни бербейн турарынга чедирип турар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга чаа-чаа бүдүрүлгечи көргүзүглер-биле үүражырынга болгаш 1957 чылда дараазында түннелдерни чедип алырында Тыва автономнуг областың бүгү ар, херээжен колхозчуларын, МТС-териң болгаш совхозтарның ажылдакчыларын, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглерин 1956 чылда көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедир талазы-биле чамдык ажылларны кылгаа.

Колхозтар болгаш совхозтар тараны, мал ажылының продуктуларын бүдүрерин алаан көвүдеткеннер, ол чоруг күүрүнеге планнан дашкаар 1 миллион ажыг пуд тараны дужаар болгаш салар, сүт, эът, дүк белеткээрининг болгаш садарының планын ажыр күүседир арганы берген.

СЭКП Төп Комитединиң болгаш Совет чазактың бистин областа хун-бүрүде дузалажыгшының база областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң эрес-шудургу күш-ажылының ачызында ындыг түннелдерни чедип алган бис.

Ындыг болза-даа көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедириниң херээнде ам-даа улуг четпестер бар: чамдык колхозтар, совхозтар болгаш МТС-тер бар курлавырларны четче ажыглавайн турарлар, областың чамдык ажыл-агыйларында болгаш районнарының көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери боттарының бар аргаларындан ам-даа куду ажылдап турарлар, а оларның улуртукчулары төлдерге болгаш фермаларга организакчы ажылды күштелиреринің орнунга сагыш амыр чорукту болдуруп, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир дугайында хоозун чугаалажышкыннарды кылып турарлар.

Ол чорук болза көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин дыка көвүдедирин чедип ап турар бүдүрүлгенин мурнакчыларының болгаш мурнакчы ажыл-агыйларның күжениишкиннери ниити областың хемчээлинге эргежок чүгүлә түннелдерни бербейн турарынга чедирип турар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга чаа-чаа бүдүрүлгечи көргүзүглер-биле үүражырынга болгаш 1957 чылда дараазында түннелдерни чедип алырында Тыва автономнуг областың бүгү ар, херээжен колхозчуларын, МТС-териң болгаш совхозтарның ажылдакчыларын, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглерин 1956 чылда көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедир талазы-биле чамдык ажылларны кылгаа.

Малдың быжыг чем суурун хандырар сорулга-биле колхозтарга болгаш совхозтарга мал чеми культураларның тарылгазын 30 мүң га, оон иштинде кукурузаны 8 мүң га чедирер. Колхозтарга сигенни бир улуг малга 20 центнерден болгаш шыктыг чеминерни эътким-сүткүр инекке 10 тоннадан, а совхозтарга сигенни 25 центнерден, шыктыг чеминерни бир инекке 10 тоннадан эвээш эвес онаажыр кылдыр белеткээр.

Электромеханиктиг кыргылда-биле колхозтарга 350 мүң болгаш совхозтарга 23 мүң хойларны кыргыыр. Фермаларда улуг күш үнер ажылларны механизастарын болгаш мал ажылында үрелел ажылын күштелирер.

Колхозтарга 2500 чурттала бажыңнарын, 171 мүң баш мал киирер мал каналарын болгаш 34 мүң тонна киирер силос тулугларын тулар болгаш ажыглалга дужаар.

ЧЕР АЖЫЛЫНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

1957 чылда бүгү көдээ ажыл-агый культураларының дужуттуун дыка бедидерин чедип алыр. Бүгү көдээ ажыл-агый ажылдарын организастыг болгаш бедик шинарлыг чорударынче, эрте тарыыр тараа культураларының тарылгазын 8—10 ажыл хүнеринде бедик агротехниктиг деннелге эрттиреринче онаа кичээнгейни салыр. Чер ажылының культуразын бедидер, суггаттыг черлерде тарылгаларның чайгы суггарылгазын ийи катап чорудар, 1958 чылда тарылгаларны чүгле сорттуг трезиннер-биле тарыырын хандырар төлээде, бо чылын трезин участоктарынга эң дээрэ райончуткан сорттарны тарыыр, удобрениелерни чыып төгерин күштелирер болгаш тарылгаларның ажаалгазын организастаар. 1956 чыл-биле деңнээрге тараның ниити чыылдазын колхозтарга 28 хуу, совхозтарга 15 хуу көвүдедир, а тараа культураларының бир гектарындан колхозтарга 12, совхозтарга 13, колхозтарга болгаш совхозтарга картофелының бир гектарындан 125, ногаалардан 200 центнерден эвээш эвес дужуттуг алыр. Тараа культураларының дужуун 10—15 ажыл хүнеринде чидириг чокка ажаал алыр, ангылап ажаал алыр арганы калбаа-биле ажыглаар.

Трактор ажылдарының планын 110 хуу күүседир, 1958 чылдың тарылгазынга четчир хемчээлиг черни бедеткээр.

Трактор ажылдарының бөт-үнезин 10 хуу чиигедир, кивар чүүлдү 3 хуудан эвээш эвести камнап алыр..

Тараа дужаарының планын 1957 чылдың сентябрь 20-де, а эът, сүт болгаш дүк белеткээрининг база садарының планын октябрь 1-де күүседирин хандырар. Бүрүнеге планнан дашкаар 600 мүң пуд тараны, 1000 тонна эътти, 1500 тонна сүттү болгаш 50 тонна дүктү дужаар.

Бо хүлээглелер черле күүсединиң болур. Тараа, эът, дүк, сүт бүдүрерин көвүдедиринге улуг курлавырлар бисте бар. Сорулга болза, ажыл-агый бүрүзү бар курлавырларны харын улам доллур ажыглаарында болуп турар.

* * *

Эргим аштер! Бистер, областың чөвүлел хуралының киржикчилери бүгү колхозчулар-биле, МТС-териң болгаш совхозтарның ажылчыннары-биле, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери-биле кады, бүгү совет улус-биле кады бо чылын бүгү улустуң байырлалы — Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюн демдеглээр бис. 1957 чылда Хамаанның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери-биле социалистиг чарышка бүгү көргүзүглер талазы-биле биргн черни чаалап алыр дээш, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларын күүседиринин хераанге шинтипрлиг эргилдени бүгү-ле черлерге чедип алыр дээш бодувустун бүгү күштеривисти болгаш хөрөнгилеривисти мобилизастаалывыс!

Улуг Октябрьның 40 чыл оюнга СЭКП ТК-ның чанында марксизм-ленинизминиң институту

СЭКП ТК-ның чанында марксизм-ленинизминиң институту Октябрь революциязының 40 чыл оюнга үткүштүр алаан чугула үндүрүлгелерни белеткеп турар. Олар болза, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының белеткелиниң болгаш ону чорударының үезинде партияның Төп Комитединиң документалдыг материалдарының чыылдалары болур. Белеткеп турар номнарның аразында — «1917—1918 чылдарда РСДРП(б) ТК-ның протоколдары» деп чыынды бар. 1929 чылда парлаанынга дөмейлээрге чаа чыынды партияның Төп Комитединиң бир дугаар парлатының турар алаан кап чаа документилери кирер. РСДРП(б)-ниң VII апрель конференциязының болгаш VI съездиниң протоколдарының кэтап үндүрүлгезин институт бо чылын база кылыр.

«Ийи эрге-чагырганың үезинде Коммунистиг партия» база «Улуг Октябрьның революциязының тиилелгези дээш демиселге Коммунистиг партия» деп чыынды-лар парлатының үнер. ТК-ның докладалары болгаш үгүүлгалары, Советтериниң большевикчи фракцияларының, фабрика-завод комитеттериниң шинтипрлери, РСДРП(б)-ниң шериг организацияларының үгүүлгалары, буржуаз-демократтыг революцияның социалистиг революцияже шилчилгезининг үезинде массалар дээш партияның демиселин чырыдып турар чер-черде партия организацияларының документилери чыындыга кирер.

«Октябрь революциязының белеткелиниң болгаш ону чорударының үезинде чер-черниң партия организациялары-биле РСДРП(б) ТК-ның секретариадының чагаалажышкыны» база «Совет эрге-чагырганың тиилелгелиг байырлаашкынының үезинде чер-черниң партия организациялары-биле РСДРП(б) ТК-ның секретариалының чагаалажышкыны» деп чыынды-ларга РСДРП(б) ТК-ның документилери, чер-черниң партия организацияларының, шериг кезектериниң партия организацияларының, полктар комитеттериниң, коммунистериниң, ажылчыннарның болгаш тараачыннарның партияның ТК-зынга чагаалары кирер.

«Ажыл-агый айтырыгларының талазы-биле СЭКП ТК-ның шинтипрлери» деп чыынды-ны парлаар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының дугайында В. И. Ленининиң үүлдерин тускай ном кылып парлаар. 1917 чылда Владимир Ильичиниң амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының чугула саннарының хрониказын парлаарынга белеткеп турар. В. И. Ленининиң Чогаалдарының долу 55 томнарын белеткээр талазы-биле ажыл калбарган. Бо чылдың төнчүүзүнде баштайгы томнарны парлап үндүрер деп турар. В. И. Ленининиң биографиязының чаа үндүрүлгезин белеткээр талазы-биле ажыл чоруп турар.

Юбилей хүнүнге эртем үүлдериниң чыынды-зын белеткеп турар. Оларны бижиринге Институттуң ажылдакчыларындан ангыда эвилелдешкен республикаларда оон филиалдарының, а ол ышкаш улус-демократиязының чурттарының партия төөгүлериниң институттарының ажылдакчылары база киржип турар. Эртем үүлдери төпке болгаш чер-черге Октябрь революциязының белеткелиниге болгаш ону чорударынга Коммунистиг партияның ролин чырыдып турар, а ол ышкаш Европаның болгаш Азияның улустарынга Улуг Октябрьның ужур-дузазын ажыдып берип турар.

Октябрь революциязының идепкейлиг киржикчилериниң сактыышкыннарының чыынды-зы ийи кезекке үнер. Бирги кезекке Петроградка болгаш Москвага, ийи-гизинге — Иваново-Вознесенскиге, Сибирьге, Поволжьеге, Ыраккы Чөөн чүкке, Украинага, Белоруссияга, Сонгу Кавказка болгаш чурттуң өске-даа черлериниге болган революсчу болуушкуннар дугайында сактыышкыннар кирер.

«Совет эрге-чагырганың декреттери» деп чыынды-ны ССРЭ-ниң Эртеминер академиязы төөгү институду-биле кады белеткеп турар. Чыынды-ның 1917 чылдың октябрьдан 1918 чылдың мартка чедир үени хаара тудуп турар бирги кезээ эбилей хүнүн таварыштыр парлатының үнер.

«Октябрьның социалистиг Улуг революциязы» деп хөй томнарлыг документалдыг чыынды-ны тургузарынга Институт Кыргархив эргелели-биле, Эртеминер академиязының төөгү институду-биле, Революция музейи-биле кады киржип турар. 1917 чылдың февральдан октябрьга чедир үени төөгүлүг болуушкуннарын характерлеп турар документилер чыындыга кирер. РСДРП(б)-ниң документилериниден ангыда тонга чуртка калбарып турган революстуг шинчээшкинни, Советтериниң ажыл чорудулгазын көргүзкен материалдар киргеп турар. Меньшевиктериниң болгаш эсерлериниң үүрмек буржуаттыг партияларының хоралзыкты ролин база түр чазактың империалистиг утка-шынарын сойгалап илереткен документилер чыындыга киргеп турар. Чыынды-ның баштайгы томнары бо чылын парлатынар.

Албанияның Улус Республиказының чазак-партия төлээлериниң Москвада келгени

Совет чазактың болгаш СЭКП Төп Комитединиң чалаанын ёзугаар Албанияның Улус Республиказының чазак-партия төлээлери апрель 11-де Москвага пайыралдың чоруу-биле чедип келгеннер.

Акы-дүнма албан улустуң төлээлекчилерин москвачылар кончаар-даа ажыг чүреткиң ханызынган болгаш чылыг-биле утканнар. Пайысталдың Киев вокзалынче чөрүткен кудумчулары ол хүн байырлаачыг хевир кире берген турган.

Алдчыларны үткүп алыры-биле вокзалга Москваның бүдүрүлгелериниң ажыг-чыннары болгаш албан-хаакчылары, министерстволарының, хөй-ниити организациларының төлээлекчилери, дипломаттыг корпустуң кежигүннери, Албанияның Улус Республиказының Москвада элчин черинин ажылдакчылары, совет болгаш Даштыкы журналистер чыылганнар.

Эштер Н. А. Булганин, Г. М. Маленков, А. И. Микоян, В. М. Молотов, Н. С. Хрущев, Д. Т. Шепилов, П. Н. Поспелов, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. А. Яснов вокзалга чедип келгеннер.

Киевтен келген поезд перронче чоокшулап орган. Совет чазактың болгаш Коммунистиг партияның үлүүртүкчуларла алчыларга чүреткин ханызынган байыр чедирип, оларның-биле пайыралдыг хөө тудушканнар.

Албанияның Улус Республиказының чазак-партия төлээлериниң составында Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Мехмет Шеху (төлээлерниң баштыны), Албанияның Бүш-ажыл партизының Төп Комитединиң Бирги секретары болгаш Улустуң хуралының Президиум кежигүнү Энвер Ходжа, Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги орлакчызы болгаш Бүргенниң план комиссизының даргазы Спиро Колека, Албанияның Бүш-ажыл партизының Төп Комитединиң секретары Рита Марко, Даштыкы Херектер Министри Бехар Штөза, Чырыышкын болгаш культура Министри Рамиз Алия, Албанияның Улус Республиказының Совет Эвилелинде Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчизи Михаль Приофти.

Төлээлерниң келгенинге алдар кылгыр вокзалдың перронунга хүндүлүг таныылды чыскаалаан, Албанияның Улус Республиказының болгаш Совет Эвилелиниң күүсе гимнилерни күүседткен. Вокзалдың перронунга Албанияның Улус Республиказының Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Мехмет Шеху микрофонга чедип келгеш чүве чугаалаан, оон чугаазын чыыгаптар линиитиг адиш часкаашкыннары-биле утпаан.

Оон соонда Албанияның Улус Республиказының чазак-партия төлээлериниң кежигүннери болгаш совет күүрүне ажылдакчылары чүс-чүс москвачыларның байыр чедиргенинге утпаан автомашиналарга олурупкаш, хоорайның төвүнче чорупканнар.

(СЭТА).

Улуг байырлалга алдар кылдыр

Хоорайның паротурбиналыг электростанциязының түлүү ангы үеде хайыышкынныг чорун турар. Ол электростанцияның баштайгы эвилээн Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга чедир ажылгалга киирер деп тудугжулар хүлээнин алганнар.

Чаа электростанцияның энергиязы чүгле Бызыл хоорайның бүдүрүлгелери, чурттакчылары алыр эвес, харын хоорай чоогунун колхозтары база алыр. Котёлдуң каркастарының ханаларын салып тургускан, баштайгы турбинаны чыып аптээрни ам белеткеп турар.

Котельщиктер эштер Харламов, Загороднюк, электросварщиктер эштер Петров, Бондарев олар улуг байырлалга алдар кылдыр бедиткен хүлээглелерни боттарынга алгаш, күш-ажылдың бүдүрүвчүлүүн улам бедиткеннер.

— Улуг байырлалга белек кылдыр паротурбиналыг электростанцияның баштайгы эдилээн хуусаа бетинге ажыглалга киирер бис. Ажылдың шынарын улам экижидери бистериниң эң чугула сорулгаларывыстың бирээзи — деп тудугжулар чугаалап турар.

* * *

Улуг-Хем районнуң Киров аттыг колхозунуң тудугжузу Д. Хорлуужук ниитиниң ажыл-агыйының дыка хөй тудугларын кычып келген. Колхоз тургустунганындан бээр оон тудушпаан-на тудугларга чок. Ол чүгле 1956 чылда безин склады, гаражты, хаван каналазын болгаш алаан чуртталга бажыннарын тудушкан.

Бо тудугжу ам маазы кылыр ыяш белеткелиниг ажыллап, айда 1000 кезек чудукту кеспишаан, тудугнуң өске-даа ажылдарын кылып турар.

ОБЛАСТЫҢ ХОВУЛАРЫНДА

Чөөн-Хемчик районнуң колхозтарында часкы хову ажылдары эртиен чылдардан организастыг чорун турар. Ол болза, белеткелдиң баш бурунгаар хынамчалыг болганын, улуртулганың ажыл-ишчи тургустунганын херечилеп турар. Шык базырып илиртээрин шупту колхозтарда чогуур өйүнде чорутқан, а тараа культураларының чажылдазын апрельдиң 10-да эгелей берген.

«Искра» колхозтуң шөлдеринде күш-ажыл бедик көлүрүүшкүнүг калбарып турар: шык базырыышкының, хөрүнге хамаарыштыр культивастаарын, дискалаарын, илиртээрин чорутпушаан, баштайгы үш хүн ийи агрегат 200 ажыг гектарда кызылтасты чаштырган. Апрель 11-де Ленин аттыг, «Октябрьның 30 чылы» колхозтар база тарып эгелээн.

* * *

КӨӨ-ЧЫРАА. (Телефон-биле). Улуг-Хем районда Ленин аттыг колхозтуң тарылгазының шөлү бо чылын 2700 гектар чедир калбарар, оон иштинде кызылтасты 1100 гектарга тарыыр. Үрезин четчир, часкы хову ажылынга колхозтуң өске-даа белеткелдери чогуур өйүнде доозулгын турган.

Колхозтуң Баян-Колда болгаш Алдыы-Шынаала таарымчалыг деритингеи хову тураалгаларынга МТС-тиң 12 тракторлазының механизаторлары болгаш колхозчу тараажылар апрельдиң 9-та белен турган. Хүнүң ийнги чартында шык базырыышкыны эгелээн.

Черниң дону четче эривээн үжурунда илиртээшкинни чүгле хүнүң чылыгдыш үезинде чорудуп турар. Долу эвес баштайгы үш хүннерде 807 гектарның шыгы базыртынган. Тарылганы ол колхоз 8 ажыл хүннеринде доозар деп турар.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ПРОДУКТУЛАРЫН БҮДҮРЕРИН БОЛГАШ БЕЛЕТКЭЭРИН УЛАМ ЫҢАЙ КӨВҮДЕДИР ДЭЭШ

Апрель 8-те Кызыл хоорайга областын көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының СЭКП райкомнарының секретарылары болгаш райүйсөвеннарының даргалары-биле кады чөвүлел хуралы болуп эрткен. Хуралга «Областың колхозтарынга болгаш совхозтарынга көдээ ажыл-агыйның продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедир талазы-биле хемчегләр дугайында» илеткелди облүйсөвеннүң даргазы эш Чимба кылган.

— Көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин күүседир дээш демисешпишаан, 1956 чылда область тараа, эът, сүт, дүк бүдүрериниң болган дүжаарының чамдык өзүлдезим чедип алган — деп, илеткелчи чугаалаан. Область 415 мун пуд тарааны, 11 мун центнер сүттү, 18 мун центнер эътти болгаш 190 тонна дүктү 1955 чылдагызындан хөйүү күрүнеге киирген. Колхозтарның акша орулгазы өскен. Мурнакчы ажыл-агыйларның болгаш мурнакчы кижилериң саны көвүдээн.

Оон-биле кады 1956 чылда чедип алдынган көргүзүлгер областың колхозтарының, МТС-териниң болгаш совхозтарының бөш чыл планын күүседирин хандырбайн туралыңче илеткелчи кичээнгейни үглаадырган.

Чүгле ажыл-агыйжы эвес чоруктан 1956 чылда 45,5 мун, а чаа ажыл-агый чылының 6 айларының дургузунда 20,7 мун баш мал караажага үнген.

Күрүнеге дүжаарда, эътке хереглээнүң малды одарлалын семиртпес, чеништир остүрбес чоруктан колхозтар болгаш совхозтар чайлаар төлээде, ам мал семиртириниң ай, квартал планын тургузуп, эът бүдүрер болгаш оны күрүнеге дүжаар талазы-биле алгар хүлээлгелерин хүүсаа бетинде күүседирин чугула. Мыйыстыг бода малдың эът-сүт болгаш эът угланылышкынга хувааланзын чорудары эът бүдүрерин барык 1,5 катап көвүдедир арганы областың колхозтарынга хандырар.

Областың төп районнарынга эът бүдүрерин көвүдедириниң эң чугула түүдериниң бирээзи хаван болгаш куш болур турбуже, ол кончуг четпес ажыглатышың турарын илеткелчи демдеглээн. Эрткен чылын күрүнеге дүжаарган эьттиң чүгле 5,6 хуузу хаван эьди болган. Хаванны семиртир азыраавас болгаш баш саны хөй, а денизин эвээш хаван оолларын күрүнеге хөйүү-биле дүжаар практиканы бо чылын бадырбас. Оон ынай дунгуш хаваннарны эът бүдүрерине ажыглаары эң чугула. Эът бүдүрерин көвүдедиринге хаван эьдин Улуг-Хемге «Күш-ажылдың хостуу», Каа-Хемге «Тилелге» колхозтар эки ажыглап турар. Ол ышкаш хаван эьдин бүдүрериниң улуг аргалары Бии-Хем районнуң колхозтарында бар.

Илеткелчи сүт бүдүрериниң айтырыынга элээн доктаалаан. Эрткен чылын колхозтарга сүттүң нийти саалдазы болгаш күрүнеге дүжаары өскен-даа болза, ол өзүлде областың ажылчы чонунуң өзүп турар хереглелин хангырбайн турар. Бо чылдың апрель 1-ге чедир сүт саалдазы Тес-Хем, Чаа-Хөл, Улуг-Хем районнарның колхозтарында эрткен чылдың ол-ла үезиниден кудулаан. Бии-Хемге «Искра», Каа-Хемге Ворошилов аттыг, Чөөн-Хемчикте «Искра» болгаш Сталин аттыг колхозтарда сүт саалдазы база кудулап турар. Колхозтарда болгаш совхозтарда сүт саалдазын көвүдедиринiң бар аргаларын ажыглаары, ылаңгыя инектериниң ажылдазын, чемгерилгезин экижидери, чайгы үеде хүн-дүн дургузунда одарладыышкынны организастаары чугула.

Областың колхозтарында болгаш совхозтарында эрткен чылга болларга 1957 чылда дүк бүдүрерин 1,6 катап көвүдедир сорулга салынган. Хөйларының ажылдазын, чемгерилгезин экижидип, кыргыданы йиң удаа чоруктуп турган, дүк кыргыдазының планныг онаалдазын ажыр күүседип болурунуң аргаларын колхоз, совхоз бүргүзүнге бүрүн ажыглаар. Ылаңгыя электромеханиктиг кыргыдаш ажыглаарын калбартыр. Бо чылын колхозтарга 350 мунган эвээш эвес хойну электромеханиктиг кыргыдаа-биле чоруктар турбуже, чамдык МТС-терниң анаа белеткенниң турары шын эвес. Ам бол сорулга МТС-терниң болгаш совхозтарның кыргыдаа агрегаттарының септелгезин доозуп, кыргыкчыларны белеткээри болур. Хөй ажылында оон ынай бир чүгүлә сорулга түс черинiң хойларын нарын дүктүг бөшкарлар-биле эдериишгирери болгаш тарын боозалыганы эки организастаары болур.

Мал ажылын чеништиккинниг хогжүдери хамыктың мурнунда быжыг чем суурну тургузарындан хамаарлыр. Ченнер чокта мал ажылының бедик продуктуулуун чедип ап шыгаар. Мал ажылынга быжыг чем суурну хандырар төлээде, кукуруза, дамлында чеништиг үңүттер, сигенner дээш мыкаш мал ченнери культураларның тарылгазының планын күүседиривче оны кичээнгейни салыр. Сиген ажаан алыр болган силос доозар машиналарның септелгезинге ам кирери эргежок чүгүлә. Кукуруза тарылгазын ың үзэре черлерге чорудар болгаш оон ажаалдазын эки организастаар. Кукуруза-биле чергелештир зеленка кылдыр суга тарылгазыңче кичээнгей салыр. «Элегес» совхоз болган Улуг-Хемге «Күш-ажылдың хостуу» колхоз эрткен чылын тараа культураларын зеленка кылдыр тараан, сүт-быштак чем быжыттыг турда силос кылдыр ажаан алган үлегерни оске черлерге неперелиринiң чүгүләзын илеткелчи демдеглээн.

Областың партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый организацыларының, колхозтар даргаларының, МТС-тер болгаш совхозтар директорларының ажылында ең чүгүлә соруулгаларның бирээзи тараа бүдүрери болур. Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин дыка көвүдедир бүгү көдээ ажыл-агый бүдүүлгезинiң үндезини болур тараа ажылының улам ыңайгы күштүг көдүрүүшкүнүг чокта шиитпирлетинмес.

1956 чылда областың колхозтарынга болгаш совхозтарынга тарылга шөлдөри калбарган, дүжүт азаан бедээн болза-дыр, ол чорук чүгле күр болган курукаан черлерин шинээдип алганы-биле болган, а суггаттыг черлер хагдының, суггарылга четкилери үрелип, тарылгалар суггартынкайн турган. Бо практиканы катаптаазының айтырыын чөвүлел хуралга чидинбиле тургускан.

Дүжүттүң үндезинiң ам часкы тарылгага салынар ужуруг. Шиитпирлеттинмес МТС-терниң, совхозтарның болгаш колхозтарның часкы тарылгага белеткелиниң хынаазазы улуг четпестерни илереткен. Ылаңгыя Сарыг-Сеп, Тес-Хем болгаш Бай-Хаак МТС-тер тарылгага багай белеткенгенин көргүскен. Часкы тарылганы эң дээре хуусаларда, бедик агротехниктиг деннелге эрттирер дээш белеткелде четпестерни дораан эдер херек. Тараа культураларының-биле чергелештир картофель, ногаа культураларының тарылгаларын көвүдедири чугула. Тараа культураларының дүжүттүң белиделиниге районучтуган, бедик дүжүттүг сорттуг үрезиннериниң тарылгазынче шилчимир айтырыгны шиитпирлээри улуг ужур-дузалыг. Аңаа үрезиннерни сорттуг үрезиннерге солуурун эрткен хонуктарда доозар болгаш бүгү үрезин участоктарын чүгле сорттуг үрезиннер-биле тарымыр, ынчангаш 1958 чылда бүгү колхозтарга болгаш совхозтарга сорттуг тарылгаже калбаа-биле шилчимирин хандырар.

Илеткелчи МТС-терниң болгаш совхозтарның ажылынга база элээн доктаалаан. Эрткен чылын Бии-Хем, Балгазын МТС-тер болгаш «Элегес», «Өөк» совхозтар ажылын элээн экижиткеннер. Оон арткан МТС-терниң болгаш совхозтарның көргүзүлгери куду, натура-төлевиринге кирип турар продукциниң бот-үнези аар. Чижээ, Бай-Тайга МТС-те бир килограмм сүттүң бот-үнези план ёзугаар 2 рубль 25 копеек болур турган болза, 5 рубль четкен, а дүктүң 12,5 рубль болур турда 20 рубль болган. Моон сонгаар МТС-терниң болгаш совхозтарның чер-даа ажылынын, мал-даа ажылынын талазы-биле бедик көргүзүлгүг болуруп, продукциниң бот-үнезин чиигедиринiң хемчегләрин алырын хуралга айыткан.

Октябрьның 40 чыл байырлалынга утказтур колхозчу араттарны өглерден чурттаага бажыннарынче шилчилерин доозар дугайында чөөн-хемчикчилерниң эгелекчи саналын хуралга изин-биле дедээн.

Колхозтарның болгаш совхозтарның ам чугула көргүзүү болза, тараа, эът, сүт, дүк болгаш оске-даа көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң база саадарының күрүне планын ай-шаанда күүседирин болур. Чаа ажыл-агый чылының бирги кварталында күрүнеге сүт дүжаарының болгаш саадарының планын Бии-Хем, Каа-Хем, Таңды районнарның колхозтары дыка ажыр күүсеткеннер. Оон-биле чергелештир Бай-Тайга, Тес-Хем, Сүт-Хөл, Чөөн-Хемчик районнарда көдээ ажыл-агый продуктуларын дүжаары онза багай чоруп турар.

Чамдык районнарның удуртукчулары, МТС-терниң директорлары, областың сал килдизи, көдээ ажыл-агый эргелели колхозтарның, совхозтарның болгаш түс-түе ажыл-агыйларның продуктуларын дүжаарын багай организастаар турарлар. Күрүнеге эът, сүт, дүк, тараа дүжаарын октябрь 1-ге чедир чүгле күүседир эвес, харын планнан дашкаар алган хүлээлгелерин ажыр күүседир болгаш хаван эьдин дүжаарын дыка көвүдедир хемчегләрин алырын хуралга онзалаан демдеглээн.

«Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ойнун байырлалынга белеткел дугайында» СЭКП ТК-ниң иштималынга сорук киргең областың колхозтарының, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчыларының ортузунда көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш дүжаарын көвүдедир болгаш социалистиг чарыш калбарган. Массаның күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейни көдүрериниң күштүг чепсээ болур партийжи-политиктиг болгаш организастыг ажылды көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң ортузунга күштедирери чугула.

Илеткел соонда хуралга санал-оналга калбарган. Санал бергеннер болза, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер болгаш оларны дүжаар талазы-биле бөттарында ажыглатыныайн турар курлавырларны илереттиишаан, Октябрьның байырлалынга уткуштур алган хүлээлгелерин чүгаалап турганнар.

Хуралга бир дугаарында СЭКП-ниң Бии-Хем райкомунуң секретары эш Данилов санал берген. Районнуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер талазы-биле эрткен чылын чамдык чедиишкиннериниг болганын ол чугаалаан. Район тараа культураларының бир гектарындан ортумаа-биле 20 центнер дүжүттү алган. Күрүнеге 670 мун пуд тарааны азы 1955 чылдыындан 63 хуу хөйүү киирген. Эът, дүк, сүт бүдүрери өскен.

— СЭКП ТК-ниң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң көдээ ажыл-агыйның бүгү ажылдакчыларынга Кыйгырыын танышпышаан, болувустуң аргаларывысты болгаш күштеривисти санап көргеш, 1957 чылда күүседир онаалдаларывысты эде көрген бис — деп, эш Данилов үламчылаан. Бо чылын районнуң колхозтары болгаш «Өөк» совхоз бир гектардан 14,8 центнер дүжүттү алыр, тараанын нийти чыыдазын 17 мун тонна деп планнаан болза, ам дүжүттү 20 цент., тараанын нийти чыыдазын 23,5 мун тонна чедирер деп хүлээлге алынган. Часкы тарылганы 5 — 6 ажыл хүннеринде бедик агротехниктиг деннелге эрттирер. Күрүнеге 10 мун тонна тарааны киирер.

Район мал ажылының продуктуларын бүдүрериниче болгаш күрүнеге дүжаарынче улуг кичээнгейни салган. Ылаңгыя хаван эьдин бүдүрерин эрткен чылдан 3 катап көвүдедир. Күрүнеге дүжаар эът 430 тонна азы плянга улур 30 хуу өзер. Күрүнеге 9500 центнер сүттү дүжаар. Бо хүлээлгени күүседирiниң бүгү байдалдары бар. Эрткен 6 айның иштинде районнуң колхозтары инек бүргүзүнден 435,5 кг, оон иштинде «Кызыл тараачын» колхоз — 662 кг сүттү салган. Ынчалза-даа «Искра», Кочетов аттыг колхозтарда сүт саалдазы эрткен чылдан эвээжеп, районнуң нийти түннелин кудулаашкын турар. Хөй бүргүзүнден дүк кыргыдазын 2,3 кг чедирер.

СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик райкомунуң секретары эш Дмгнимек саналынга районнуң колхозтарының болгаш бүгү ажылчы чонунуң Октябрьның байырлалынга алдар болдурган социалистиг хүлээлгелерин ап турарын чугаалаан.

Районга мал ажылының продуктуларын бүдүрери болгаш күрүнеге дүжаары эрткен чылдан дыка өзер. Хөй бүргүзүнден 2,2 кг дүктү кыргып алыр болгаш күрүнеге планнан дашкаар 15 тонна дүктү, 261 тонна сүттү дүжаар. Ам эрткен чылдың бо үезинде турганындан 57 тонна хөй сүт саглынган. Күрүнеге эът дүжаарын ажыр күүседир сорулга-биле 1000 баш ыйыстыг бода малды, 11 мун шаар малды одарладып семиртир.

Эът бүдүрериниг хаван эьдиниң роль улуг. Ынчангаш Чалаанага хаван эьди хүлээп алыр черни тургузарын өөренип көрзе чогуур. Ол чүгле бистиң районнуң эвес, харын барыын талакы районнарның колхозтарынга улуг дузалыг болуру чугаажок.

Район бо чылын тараа культураларының бир гектарындан 12 цент. дүжүттү алыр, күрүнеге 40 мун пуд тараанын планнан дашкаар дүжаар хүлээлгени алган. Бо сорулганы күүседирiниң бир шиитпирлиг талазы — часкы хову ажылынче районнуң колхозтары ам эгелеп киришкен. Оны 10 ажыл хүнүнде эрттиидер бис.

— Октябрьның байырлалынга чедир колхозчу араттарны өглерден чурттаага бажыннарынче шилчилерин айтырыгны доозар дугайында областың көдээ ажыл-агыйның бүгү ажыл-ишчилериниг бүгү ажыл-ишчилериниге биетин районнуң тудугжулары, механизаторлары болгаш ор, херээжен колхозчуларыны кыйгырыг үндүрген болгай. Чөөн-хемчикчилерниң эгелекчи саналы амыдыралга боттанып эгелей берген — деп, эш Дмгнижек үламчылаан. Районда тудуг талазы-биле мурнунда хожудан турган «Октябрь 30 чылы» колхоз (даргазы эш Самдан) чүгле бүдүн чартык айның иштинде 15 бажыңны тутқан. Ол колхоз май 1-ге чедир 20 бажыңны доозар дээн. Ленин аттыг болгаш Жданов аттыг колхозтар клубтарны тутқан, өске йиң колхозта бөжүлга бажыннарын тудуп алган.

. Районнуң ажыл-ишчилери бо чылды тудуг талазы-биле эргиделиг чыл болдурар. Колхозчулар Октябрьның байырлалын боттарының чаа бажыңнарынга артырлер.

«Элегес» совхозтуң директору эш Берсенев санал берген, малдың продуктуулуун бедидериниң хереэнге оон чем суурун тургузарының үжүр-дузазынга доктааган. Оон чугаалааны болза, моон мурнунда люцернаны силостап болбас деп бадыткаашкын биске турган болгай. Ам бистиң совхозка болгаш Улуг-Хемге «Күш-ажылдың хостуу» колхозка ону хынап көрген болгаш ынчаар бадыткаашкынның үндезини чогун көргүскен. Бистеге люцернадан кылган силос малга өөн хоолулуг чем болуп, инектериниң сүдүн көвүдедип турар.

Малдың бедик продуктулуг болуру быжыг чем суурну тургускаңнындан, малды кайы хире чемгергенинден хамаарлыр. «Элегес» совхоз мал чемнериниң балансызынга силосту болгаш зеленканы 60—70 хуу чедир ажыглап турар. Оон ачызында малдың продуктулуг сөөлгү чылдарда дыка бедээн. Чижээ, 1954 чылда мал чеминге сиген болдаашн, силос эвээш ажыглатынып турда, бир инектен 1010 литр сүт саган болза, 1955 чылда силос хөй ажыглатынганындан 2188 литр сүт сагдынган, а 1956 чылда сүт-даа, дүк-даа барык 2 ажыг катап өскен.

Нарын дүктүг хой ажылын сайзырадыр дээш үрелиг кошкарларны өске областардан экжээрде, чогун каңдыг үксаалар областка ажыктыг болурун бодаар болгаш бичии кошкарларны экжелген чылында эдержилгее киирбейн, бир чыл хире дорүктүргаш, ажыглаза чогуур деп саналды эш Берсенев киирбишаан, «Элегес» совхоз бо чылын областың колхозтарынга 200 нарын дүктүг кошкарларны бээр деп чугаалаан.

Бо чылын тараа, эът, сүт, дүк бүдүрер талазы-биле совхозтуң ап турар хүлээлгезин болгаш чангыс чылда үнер сигенnерин, зеленканың тарылгазын улам калбартырын ол саналының төнчүзүнге чугаалаан.

— СЭКП ТК-ниң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Кыйгырыынга харыы кылдыр бистиң районнуң тараажылары, малчыннары болгаш механизаторлары тараанын, эьттиң, сүттүң, дүктүң нийти чыыдазын көвүдедир талазы-биле бедиткен хүлээлгелерин боттарынга алганнар. Бодувустуң аргаларывысты санап көргеш, эрткен чылга болаарга бо чылын 2500 тонна хөй тараанны алырын шиитпирлээн бис. Оон-биле холбаштыр күрүнеге тараа дүжаарын дыка көвүдедирiн шиитпирлээн: Төрээн чүрттүүн шыгжамырынга 8200 тонна азы тараанын нийти чыыдазының 35 хуузун киирер болгаш планнан дашкаар 210 мун пуд тараанны дүжаар бис — деп, СЭКП-ниң Каа-Хем райкомунуң секретары эш Москаленко чугаалаан.

Бо хүлээлгени күүседирiниң бүгү байдалдары бар. Бо чылын Каа-Хем районнуң тарылга шөлүнге 3000 гектарны немзер болза, нийти тарылга шөлү 19000 гектар чедер. Чер бүрүн белеткетинген, тракторларның болгаш көжүлә машиналарның септелгези дооступ турар, ам кышкы үеде колхозтарга мал чемнери болгаш ыяш сөөртүлгезинге турган машиналарның эдилгелерин кылып турар.

Часкы тарылганы 5—7 ажыл хүннеринде чорудар. Үрезиннер белеткетинген. Ынчалза-даа сорттуг үрезиннерни тыпкынары ооржумнап турар.

— Каа-Хемниң ажыл-агыйларында эң хожуланган участок эът бүдүрери болуру билиингир — деп, оратор үламчылаан. Ону бо чылын ажып эрттер дээш 1200 ыйыстыг бода малды, 5500 хой, өшкүнү, 2200 хаванны болгаш ол хире куштү семиртилгеге тургузар. Күрүнеге эът дүжаарын 1956 чыл-биле деңнээрге 34 хуу көвүдедир бис. Апрель 1-ге чедир 30 тонна эът дүжаатынган.

Сүт-бараан фермаларының малчыннарының ортузунда Тараан чүрттүү хөй сүттү берип. Улуг Октябрьның 40 чыл ойнга төлептиг ужуражыр деп лозунг-биле социалистиг чарыш калбарган. Бо чылын кукуруза тарылгазын 1000 гектар чедирип, тургузу аныралдың үезинде саар инек бүргүзүнге 10 тонна оваажыр кылдыр кукуруза силозун белеткээр.

Чөвүлел хуралга шупту 26 кижи санал берген.

Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралының киржикчилери областың бүгү колхозчуларынга, МТС-терниң болгаш совхозтарның ажылдакчыларынга, көдээ ажыл-агыйның түскай артемингилеринге кыйгырыг үндүрген. Ук кыйгырыгда 1957 чылда көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедир талазы-биле тодаргай хүлээлгелерин айыткан.

Чоокта чаа болган область школачыларының фестивалынга школачылар боттарының аныяк таланттыларын көргүскеннер.

Чурукта: Улуг-Хем районнуң Сталин аттыг колхозунда ортумак школзының башкызы эш Сорукка удурткан хылдыг хөгжүм бөлгүмүнүң киржикчилери область фестивалында. Олар фестивалдга улуг чедиишкиннерниг болганнар.

Фото. П. Колоссуу.

Кыйгырыгны деткип турар

Чөөн-Хемчик районнуң тудугжуларының, механизаторларының болгаш бүгү ор, херээжен колхозчуларының областың көдээ ажыл-агыйының бүгү ажыл-ишчилериниге кыйгырыын Эрзин районнуң «Кызыл сылдыс» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары боттарының нийти хуралынга чугаалашкаш, изин-биле дедээн.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ойнун байырлалынга ажыл-агый болгаш культура талазы-биле чедиишкинниг ужуражыр дээш колхозчулар чаа бедик хүлээлгелерни алганнар. Колхозтуң организас, ажыл-агыйын быжыглаарынга болгаш колхозчуларның культурлуг деннелин улам бедидериниге кол чүүл болур сууржуганы Улуг Октябрьның байырлалының хүнү—ноябрь 7-нiң бетинде үзе шиитпирлээрин болгаш планда көрүнген бүдүрүлгениң бүгү культура-амыдыралдың тудугларын доозарын колхозчулар шиитпирлээш, районнуң бүгү колхозчу ажыл-ишчилерин кыйгырган.

«Кызыл сылдыс» колхоз бо чылын 30 чүрттүүн бажыңнары, оларның 15-жи фермаларга, өскезин колхоз төвүнге тудар, оон-биле сууржугга үлегерлиг шиитпирлетинер, 50 баш хаван, 3200 баш шаар мал, 100 инек турар каажаалар, 200 тонна тараа киирер склад, бир гараж, бөжүлга бажыңы тудар. Бөжүлга бажыңын колхозтуң күсели-биле кылыр.

Алдынган хүлээлгелерни хүүсаа бетинде күүседир күш колхозта бар. Тудуг бригадазында 70 колхозчулар, 4 автомашина, 20 шилиндек аттар быжыглатынган, 2520 кубометр ыяшты кезип белетээн, 1456 кубометрни машина оруунда үндүрген болгаш 1000 кубометрни тудуг мелдериниге дүжүрүп алган чонуп белеткевишаан, тудугларны кылып эгелээн, гаражты даш-биле тудуп турар. Колхозчу тудугжулар бо чылын 36000 түүйбүнү кылып ажыглалга киирер белеткелдi чоруда берген. Ынш сөөртүлгезинде 4 автомашина ажылдап турар.

Колхозчу тудугжуларның ортузунда социалистиг чарыш калбарган. Улуг нормазын хүн бүрү 150—200 хуу күүседип турар Кайлин, Чула, Шүүта ышкаш социалистиг чарыштың мурнакчы одургунда чоруп турар тудугжулар тудуг бригадазында хөй. Колхозчу тудугжулар ам 3 чүрттүүн бажыңнарының ханазын дооскан болгаш чазагларга 7 бажаану тудуп турарлар.

«Кызыл сылдыс» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчуларының районнуң бүгү ор, херээжен колхозчуларынга кыйгырыынга чугаалап турары болза: «Чөөн-хемчикчилериниң эгеленчи черуун деткип, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ойнга аңдар кылдыр социалистиг чарышты улам-на нагбартпышаан, 1957 чылда колхозчуларны еглерден чурттаага бажыңнарынче долузу-биле шилчидзэлиңер!» — деп турар.

К. САЛЫЫ.

Колхозчу малчыннарда

СЭКП ТК-ниң болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларынга кыйгырыын танышкаш хуралынга алган хүлээлгелерин өөвүр районнуң «Совет Тываның 5 чылы» колхозунуң малчыннары амыдырала боттандырып турарлар.

Колхозтуң шаар малынган төрээн 997 хой, өшкүден 1039 анай, хураган менди алдынган. Санчат-оол 100 өшкүден 120, Маадыр-оол 97 өшкүден 118 анайны, Сунлуй-оол 115 хойдан 117 хураганы кампалап алганнар.

Колхозта партия организациязы агитация-массалыг ажылды малчыннар ортузунда калбарткан. Агитаторлар Хууракай, Чымбалак, Сарыг-Хаа СЭКП ТК-ниң Улуг Октябрьның 40 чыл ойнга белеткелдер дугайында доктаалыр, үлетпүрүг болгаш тудугну эргелеп башкарарын сайзырангайжыдар дугайында эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин малчыннарга таныштырып турар.

Т. ТОРЖУ.

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң хойжузу Х. Бора-кыс эрткен чылын 205 меринос хураганнарны өстүргеш колхозтуң нийти малынга дүжаарган. Оон кадарында 455 баш төрүүр хой бар. Ам төрээн 135 хойдан 135 меринос хураганнарны менди өстүрүп турар.

Бора-кыс бүгү төрүүр хойларының чаш төлүн чидирип чокка кампалап алырын хүлээнген.

К. СЕРИН.

Бай-Тайга районнуң «Дөн-Терек» колхозунуң хойжузу Чанзан-оолдуң төрээн 156 өшкүнүң анайлары бүрүн алдынган, эки доругуп турар. Кыштаанда бир бажыңны, бир каажаану тудуп ажыглалга киирген. Бадаа 187 хойнуң 187 хураганнарын менди өстүрүп турар. Колхозтуң маларчылары кыштагларынга 9 чүрттүүн бажыңнарының ханазын тудуп дооскан болгаш чазагларга 7 бажаану тудуп турарлар.

Х. БЮРЖЕН-ООЛ.

Таңды районнуң Жданов аттыг колхозунуң дуржулгалыг хойжузу Ч. Баткарынның төрээн 135 хоюнуң 136 хураганы менди доругуп турар. Малчын Улуг Октябрьның 40 чылынга белек кылдыр ам төрүүр 315 хоюнуң чаш төлүн менди албышаан, хой бүргүзүнден 2,3 кг дүктүг кыргып алырын хүлээнген.

Ч. МААДЫР-ООЛ.

„Кызыл партизан“ колхозта

Колхозтуң хову бригалалары часкы тарылгага белеткелдерни доозаш, тарылга шөлдеринде чеде бергең, хар эриирин манан турар. Кара-Суг болгаш Чеди-Хөл ковуларында тарылга шөлдеринде хову турлагларында чурттаага бажыңнарын, столовалярны болгаш ажыл аъттары чемгерип турар каажаалларны септеп дераан.

Колхозта партия организациязы хову ажылынга ажылдаар колхозчуларның болгаш механизаторларның ортузунга политмассалыг ажыл чорудар агитаторларның сургаалдалыг кичээлерин эрттирип, чорудар ажылының планын кылган.

• • •

Колхозта чеди чыл школазы 1957—58 өөредилге чылынга одаар ыяшын белеткеп турар. Өөредилге чылының одалга сезонунда школага 600 кубометр ыяш херек. Ам 450 кубометр ыяш белеткетинген. Школаның одаар ыяшын белеткээринге колхозчу ада-иелер улуг дузаны көргүзүп турар. Ыяш белеткелинде ажылдап турар колхозчулар Ак-оол, Сибрин-оол, Доодай одаар хүн нормазын 150 хуу чедир күүседип турарлар.

Школа чанында дүжүрүлгеген ыяшты үстүкү класстарның өөренiкчилери тургузуп турар. Бо ажыл өөренiкчилерни күш-ажылга чанчыктырарынга базза-та өөредилге болуп турар.

• • •

Өөренiкчилерни көдээ ажыл-агый ажылынга чанчыктырар, класска өөренген чүүлдерин практикага быжыглаар сорулга-биле школа бо чылын 3 гектар черге көдээ ажыл-агый культураларын тарып олуртур. Үрезин материалдар талазы-биле школага колхоз дузалаар.

• • •

Артельдың нийти чүвэр бажыңын 1956 чылдың декабрь айза тулуп ажыглалга киирген. Чунар бажың доктаалнал ажылдап, суурнуң чүрттакчыларын эки хандырып келген. Совлгу үеде чунар бажыңның печказын үрелгеш ажылдавас апаргам, ону кылыр дугайында колхоз баштаар чери, Бай-Хаак көдээ Совет хемчег албайн турар. Часкы хову ажылы эгелээр бетинде чунар бажыңның печказын кылыры чугула.

О. СИРИН-ООЛ,
Таңды район.

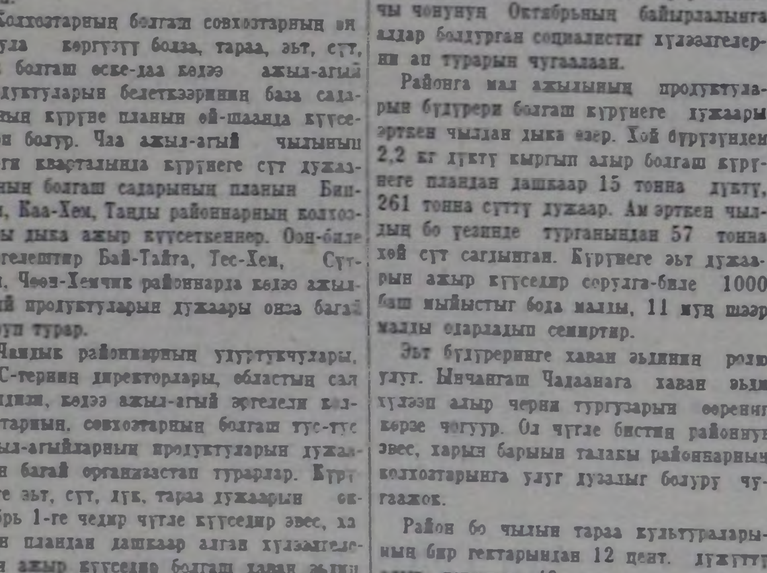
Советтер ажылдакчыларының семинары

Чоокта чаа Улуг-Хем райкүйсөвену көдээ Советтер даргаларының болгаш секретарыларының семинарын эрттирген.

Семинарга көдээ ажыл-агыйны үлүртүрүнге Советтернiң роль, көдээ Советтернiң сессияларын эрттирери, ажыл планын тургузары болгаш өске-даа темаларга илеткелдерни, лекцияларны немчаан.

Көдээ Советтериниң даргалары болгаш секретарылары боттарының ажыл-дүржулгазын солуушаннар.

А. СӨКСАЛ.

ЧУРУКТА: Чөвүлел хуралдың киржикчилери: (солагай талаанындан) С. Очур (Өөвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң даргазы), О. Чадамба Тес-Хем районнуң Сталин аттыг колхозунуң даргазы), Э. Таңзын-оол (Сүт-Хөл районнуң Сталин аттыг колхозунуң хойжузу), Х. Тыртык (Чөөн-Хемчик районнуң Сталин аттыг колхозунуң инек кадарчызы).

Ажылчы чоннар ортузунга политиктиг ажылды экижидер

СЭКП-ниң XX съезизиниң төөгүлүг шиитпирлерин, алдыгы беш чылдың планнарын амыралга чедиишкинниг боттандырар төлээде,— партия, совет, ажылагый органнарының талазынган улус ажыл-агыйынга уҗуртулганы эвижидирин ажылчы чоннарның ортузунга политиктиг ажылын деңелин бедидерин СЭКП ТК-ның декабрь Пленуму негээн. Парторганизация бүргүзүнүң Устав ёзугаар ән-не чугула хүлээлгелериниң бирээзи болза, коммунистерниң болгаш бүгү ажылчы чоннуң политиктиг кижизидилгезинин дугайында сагыш салыры болур.

СЭКП-ниң Бызы хооркому болгаш партия эге организациязары сөөлгү үеде ажылчы чоннарның ортузунга политиктиг ажылды эвижидериниң тодаргай хемчеглерин алган. Партия чырыдыышкынының четкизи чогуур үезинде четчелеткенген. Марксизм-ленинизиниң кежээки университединиң 3 курстарында 126 кижи өөренип турар. Хоорайның экономика школазында бүдүрүлге черлериниң удуртукчуларындан, план болгаш сан органнарының ажыдакчыларындан 80 хире кижи өөренип турар. Олар неделя санында политэкономияның, тодаргай экономиканың айтырыгларынга лекцияларны дыннап турарлар. Шангыя «Алдыгы беш чылда областың болгаш хоорайның үлетпүргүнүң сорулгалары», «Үлетпүрге күш-ажылдың бүдүрүбүлүг болгаш ону бедидеринин бруктары» деп лекцияларны эштер Тарасов, Лутанин олар бедик-шынарлыг номчуп, ону чүрт үлетпүрүнүң практиказыбле эки холбаштырганнар. Хоорайның партия чырыдыышкынының четкизинде 1110 кижи өөренип турар.

Пропагандистерниң составы эки шилитинген. Бүгү 42 пропагандистерниң иштинде 30 кижи дээш болгаш доспаа дээш эртемниг, пропаганда ажыынга ийи чылган өрү ажылдаан 24 дуржулгалыг эштер бар. Политиктиг болгаш эртем бижиглер темаларынга 700 ажыг лекциялар өрткен чылдың ийиги чартыында номчутунган.

Чер-чер Советтеринге сонгулгалар белеткелдериниң үезинде хоорайның чүгүртакчы чонунуң ортузунга улуг ажылдар чорутунган. 20 агитпунктуларга 1000 ажыг агитаторлар ажылдаан. № 5 школаның бажыңынга эш Колесниковтун, «совхозтранстың» автобазазынга эш Азовтун, № 12 школаның бажыныңга эш Лудтун эргелекчилээн агитпунктулары ан дээре ажылдаанын демдеглээри чугула. Шангыя Каа-Хем ажылчын суурда агитпункт эргелекчизи эш Луд чүгле чон ортузунга агитация ажылын чорудары-биле кызыгаарлатынмайн, сонгукчуларның дилегелерин амыралга боттандырарынче агитаторларның күжүн организастап шыдаан. Ол ажылчын суурга бир бажынны клуб кылыр дерип тургускан. Амгы үеде ында кино көргүзүглери үргүлүг болуп турар. Аныяктар анаа дыштанылгазын хогуг арттырып турарлар. Чүрттелга бажыңнарынче радио шүгүмүн киирген. Четпес ажылыг турган магазининиң ажылы сөөлгү үеде экижээн. Ол бүгү ажылдарны боттандырар талазы-биле чогуур организацияларның мурнунга айтырыгларны агитаторлар үргүлүг тургузуп турган эвээ түнелди чедип алган.

Чер-чер Советтеринге сонгулгалар соонда агитпунктуларның ажылы база-ла ур-гулүглеп турар. Хоорвоенкомзатта эш Неделинниң, № 5 школада эш Зайцевтиң, № 3 школда эш Петровтуң эргелекчилээни агитпунктулар бо хүннерде база-ла өөскө ажылдап турарлар. Бүгү парторганизациялардың сорулгазы болза, агитация ажылының чедиишкиннерин улам быжыглаары болур. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң алдыгы сессиязының, СЭКП ТК-ниң февраль Пленумунуң шиитпирлерин болгаш Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга үтүштүр колээ ажыл-агыйның бүгү ажыл-ишчилериниң СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң министрлер Чөвүлелиниң кыйгырыы, Үлетпүрүг болгаш түлүгтүң эргелеп башкарар чорукту организастарын улам ынай сайзырангайыдар дугайында эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистери амгы үеде бүгү агитаторларның ажылының кол программазы болган турар ужуглуг.

Ол чугула документилерни ажылчы чоннуң ортузунга тайылбырлаар талазыбле ажылдар хоорайда улам калбарып турар. Анаа холбаштыр чоннуң политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүлүүшкүнүн улам-на күштелген. Бүдүрүлге черлериниң ажылы экижип турар. Олар эртнен чылын бүдүрүлге планын 103,7 хуу күүсеткен. Бо чылың бүдүрүлге планнарының күүселдези улам-на экижээн. Бүдүрүгенинг январь планы — 126,1 хуу, февральда — 117,4 хуу күүсетингген.

Октябрьның социалистиг революциязының 40 чылынга чедиишкинниг ужуражыр дээш социалистиг чарыш калбарган. Алгы заводу (директору эш Скрыль, парторганизация секретары эш Ермолаев) бо чылдың бирги кварталының бүдүрүлге планын 122 хуу күүсеткен. Ажылчыннар ортузунга масса-политиктиг ажылды төп автосептелге мастерскаязының партия организациязы (секретары эш Будрина) база-ла экижиткен. Ында лекция номчугулары үргүлүг болуп турар. Хана солун болгаш «Крокодил», «Чаңныг» үргүлүг үнүп турар. Харыызаның хоорай конторазында партия организациязы (секретары эш Булатов) масса-политиктиг ажылдың эки дуржулгазын көргүзүп келген. Коллективтин ажылдакчыларынга айдыңнайдан эвээш эвес лекциялар номчугулары, неделя санында политинформациялар болуп турар. Хана солун (редактору эш Меркушин) 1956 чылда 15 катап үнген. Сатирактиг «крокодилдер» бүдүрүлге участогунда үргүлүг үнүп турар. Чорутунган ажылдар ажылчын, албаннаакчыларның медерелин бедидерииге, күш-ажылдың сагыыга-чурумун быжыглаарынга улуг роль ойнаан.

Хоорайның школаларында 267 башкылар ажылдап турар. Ол болза аныяк садгакчыларның коммунистиг кижизидилгезин дээш чүткүлүүт ажылдап турар интеллигенция болур. Оларның политиктиг кижизидилгезинге СЭКП хооркому болгаш партия эге организациялары база-ла сагыш салып турар. Башкылар барык-ла шүүлүзүү боттарының идей-политиктиг билиин болгаш ажылга мергежилин белидип турарлар. Шангыя 40 кижи Бызыдың, Абаканның, Красноярскиниң башкылар институттарының заочниктери, 22 кижи марксизм-ленинизминиң кежээки университединде, 194 кижи партия чырыдыышкынының өске хевирлеринде өөренип турар. Дыка хөй башкылар агитация ажылынга идепкейлиг киржип турарлар. Башкыларның бүдүрүлге черлеринге харыызазы экижээн.

Ынчалза-даа чамдык башкылар боттарының теоретиктиг билиин база башкылаар мергежилин бедиктейн келген. Марксизм-ленинизминиң кежээки университединде эштер Троицкая, Якушева (№ 1 школа), Морозова (№ 3 школа), Степанищева, Хухрева (№ 7 школа), Арагачи, Морозов (№ 2 школа) дыка хөй кичээлдерге олурушпайн, семинар кичээлдерге идепкей чок киржип келгеннер. № 7 школада башкы эш Котова кичээлдерге үргүлчү келбейн тургаш, кежээки университеттен үндүртүкен. № 2 школаның партия организациязының секретары эш Неделина марксизм-ленинизминиң теориязын боттары өөренип турар эштериниң өөредилгезин контрольдавайн турар.

Ол ышкаш чамдык бүдүрүлге коллективтеринде болгаш албан черлеринде кижизидилге ажылы ам-даа куду деңнелиг турарын айтыры чугула. Ол дугайын партия, профэвилел, ажыл-агый организацияларының чамдык удуртукчуларының талазынган чон ортузунга политиктиг ажылды чедир үнелевейн - турары-биле тайылбырлаар херек. Политиктиг ажыл ажыл-агыйның, амыралдың практиктиг сорулгаларынган хоорук туруп турар фактылар бар. Чижээ, горпо коллективинде (парторганизация секретары эш Щеглов, местком даргазы эш Сухачев) политиктиг ажылды хевир талазы-биле эки организастатынган деп санап болур. Номчутунган лекцияның-даа саны ында хөй. Ынчаарга горпо бараан саарылгазының планын күүсетпейн келген. Магазиннерниң чамдык ажылдакчызары, оон иштинде удуртукчулар (Пахомов, Бакуров) үргүлчү арагалаш, чурум чок үүлгедиглерин кылып турар. Горпо шүгүмүнүң самчыгдалдар үргүлчүлевишаан.

Даараныга комбинадында кижизидилге ажылы база-ла экижээн. Комбинатта 8 коммунистер кайда-даа өөренижейн турар. Цехтерге агитация ажылы чорувайн келген. Ажылчыннар хуралдары болгаш бүдүрүлге чөвүлел хуралдарын ховар чыыдырып турар.

Чоннуң кижизидилгезинге кино, театр, культура бажыңы, ажылчын клубтар болгаш күш-культура бажыңы улуг рольлуг болур ужуглуг. Оларның ажылында улуг четпестер бар.

Партия организацияларының сорулгазы болза, партия чырыдыышкынының четкизинге кичээлдерниң идейлиг деңнелин улам бедитпишаан, өөредилге чыгын организастыг доозары, лекция пропагазын эжиидери, агитколлективтерниң болгаш агитпунктуларның ажылын доктаамал башкарары болур. Агитатор болгаш пропагандист бүргүү болунга онаашкан ол партийжи даалганы харыысалгалыы-биле бөрүп, чоннуң ортузунга хүн бүрүнүн тайылбыр ажыдарын улам күштелдирер хүлээлгелиг.

Кайда-ла партийжи-политиктиг болгаш партийжи-организастыг ажыл эки туруустуган болдур, ында ажыл-агый, культура тургузуушкунуунуң чедиишкиннери хөй болур дээрзин уттуп болбас.

А. ПОЛЯКОВ,
СЭКП Бызы хооркомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

Колхозтуң мурнакчы аңчызы

Тожу районда «Совет Тыва» колхозтуң дуржулгалыг аңчызы М. Бенден 1956—57 чылдарның күскү болгаш кышкы аңнаар сезонунуң үезинде хөй түлүг оруганы болунуң төрээн колхозунга тып берген. Сезонунуң дургузунда ол 35 каштыг, 500 ажыг диннии аннап тып, оортан 13 муң рубльди колхозунуң оруглагынга киирген.

Колхозчу аңчының бо чедиишкиннери Октябрьның 40 чыл оюнуң байырлалынга күш-ажылчы белек болур.

Чурумта: Михаил Бенден.
Сөзү Я. Ондарныы.
Фотозу П. Головцевтуу.

Артельдиң дээре бызаңчызы

Бии-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң түлүгжүзүү эш Шыырапай артельдиң дээре түлүгжүларының биразын. Тос ажыг чылдың дургузунда оон кылышаан-на түлүглары чок. Түлүг билбес кижилерни түлүгга ол өөредип турган, оон өөреткен кижилери, ол болу Тарлагының улуг школазын, 8 чурттелга бажыннарын түлүп дооскан.

Ол хоочун түлүгжү колхозчу Чамзырайны чазанывчы, колхозчу Хартаны улуг бызанчы кылыр өөредип каан. Он ажыг колхозчулар оон дузазы-биле түлүг ажылынга өөренген. Эш Шыырапай ам 70 хар чедип, назылап-кыраан-даа болза, мал чеми белеткээр, шанак, терге септээр, аар-саар ажыдарны кылбышаан турар.

О. САРЫГ-ООЛ.

Организастыг күш-ажыл

Өвүр районда «Совет Тываның беш чылы» колхозта түлүг ажылы чедиишкинниг чорун турар. Бо чылдың түлүгларынга четчир 1850 кубометр ыяшты белеткээш, шүүлүзүн сөөртүп эккеп алган. Колхозтуң түлүг бригадазы ажыл участоктарының ажыы-биле 5 звеноар кылдыр үстүп алган ажылдап турар. Бригадада 1 автомашинаны, 45 аъттарны бызыглаан.

Организастыг удуртулганың болгаш кызынак күш-ажылдың түнелинде бригада апрельдиң эгезинге чедир 16 чурттелга бажыннарын кылып доозган, 30 бажынларны крышалаан.

И. ЧОЗАР.

НИИТИ САННАРНЫҢ АРТЫНДА ЧАШТЫНЫП ТУРАР ЧЕТПЕСТЕР

Каа-Хем районнуң Сарыг-Септе үлетпүр комбинадының бирги кварталда ажылының түнелеи үнген. Комбинат ниити продукция бүдүрелиниң кварталы планыя 214,3 хуу күүсеткен. Болзарга, ол бүдүрүлге ооңчуг эки ажылдап турар кышкы сагындырар. Ынчалзажок, планны онаалдаларны комбинаттың күүсеген турарын хандыр аналитеп көре бээрге, дыка улуг четпестер дораан-на илереп кээр. Чижээ, комбинат барааның продукциязын бүдүрер планны чүгле 69,4 хуу күүсеткен. Оон ынай мыш дилерин — 76,3 хуу, мыш белеткээрин — 74,7 хуу, тудуг ыяжы сөөртүрүн — 70,3 хуу, металл кылыгларын — 32,6 хуу, ииик аймаан — 22,6 хуу, хептер даарзарын — 59,6 хуу күүсеткен болгаш кидис ииик кылырын, чугай бүдүрелиниң, тергелер кылырын шуут күүсетпээн.

Комбинат продукцияларны ассортиментилер аайы-биле бүдүрелиниң кичээнгей салбайн турарының ужуру чүдел? Бо айтырыгны харыызазы берге эвес. Бо чылдың баштайгы айларында улуг соок дүшкеш, «Бызыл түк» колхозтуң Дерзингде, «Октябрь 14 чылы» колхозтуң Мергенде, Дерзингде далган дээрбелериң ажыдаавас кылдыр донуруп каапкан. Ынчаарга, комбинаттың чылыг күжү-биле ажылдаар дээрбезин райпонуң, колхозтарның, колхозчуларның чагыгларын күүседир ужурга таварышкан. Ынчангаш, комбинаттың удуртукчулары: директору эш Кажааков, техноругу эш Бобяков далган дээрбелээр ажыыже кол кичээнгей салгаш, шак оон шуут салдынмайн барганнар. «Планна күүсетиниң турза, чүү-даа чүве кавчаарлаан» деп удуртукчуларның билип алганы бо.

— Далган дээрбезин соксаал чок ажыдатканывыс база чазанывыга цехин механизастаанывыс — бисти берге байдалдан ужулган — деп комбинатта партия организациязының секретары, техноруг эш Бобяков чугаалап орар.

План күүсетпээн адырларны түс-түс ап көөрге, эвээн характерлиг чүүлдер илереп кээр. Комбинатта металл ажыдап кылыр станок бар. Ол кыжыы үеде доктаамал ажылдавааи. Анаа ажылдап турган эштер Горбунов, Тараканов олар улуг үзүктелиишкиннер-биле ажылдап турганнар. Ынчангаш, металл кылыгларының талазы-биле онаалда чүгле 32,6 хуу күүсетингген таварыга эвес. Даараныга цехи база-ла ыыдыг байдалдыг. Кыжыы үеде аңаа чүгле чамдыкта 3, улуг дизеле 5 хире кижилер ажылдап турган. Ынчангаш план чүгле 59,6 хуу күүсетинген. Сапог кылыр чер барык организастатынмаан деп чугаалап болур. Ында чүгле чаңгыс сапожник эш Кузьмин ажылдап турар. Февраль айда комбинаттың техноругу эш Кузьминге 23 эш чаа сапогтарны даараар, 600 рубль акша түңне септелгени кылыр деп онаалданы берген. Бодавыже, механизация чокка чаңгыс сапожник ол хире бедик онаалданы күүседип шыдавас. Ынчайташ ол талазы-биле план чүгле 18 хуу күүсетингген. Оон ынай комбинат кидис ииик кылырын шуут организаставаан болгаш бирги кварталда 100 эш кидис ииик кылыр тургаш, оон чаңгысын-даа бүдүрбээн.

Чазанывга цехин комбинаттың үлүртүлгазы база чаңгыс талазыг ажылдавыс турар. Ону чүгле мебель (бажың херексели) кылырынче үлешдиргеи. Ол талазы-биле планны 150,3 хуу күүсеткен. Ынчаарга, чазанывганың өске чүүлдерни бүдүрери организастатынмаан. Комбинат бирги кварталда 8 тергелер кылыр тургаш, оон чаңгысын-даа бүдүрбээн.

Бо үеде чижектерден ап көөрге, комбинаттың дирекциязы чүгле кылып бүдүрери белен чүүлдерже кичээнгей салгаш, ажылчы чоннарның чугула хереглеп турары чүүлдерни бүдүрелиниче сагыш салбайн турар.

Сарыг-Септиң райүлетпүр комбинады планның онаалдаларын ассортиментилер аайы-биле күүседип шыдаар бүгү эргелерлиг. Ынчангаш ол талазы-биле ооң кичээнгей салгаш, ассортиментилер аайы-биле продукция бүдүрелин херекке албаанны канчап-даа таарыпнас.

Ам ийиги квартал эгелээн. Комбинаттың муунунда ооңчуг улуг сорулгалар тургустунган. Бо чылын Сарыг-Сепке ортумак школаның даш түдүүн эгелээр. Оон ынай инфекциялыг зарыгларга удур корпустуң, культура бажыныңың болгаш өске-даа хөй-хөй түдүгларның база бажыңнарының печкаларын салыдынга болгаш септээринге бир миллион түүйбү негетинин турар. Ынчаарга комбинат түүйбү бүдүрер черинең чайгы үеде ажылдарынга таарымчалыг байдалдарны эндаа четче белеткеп албаан.

Комбинаттың цехтери болгаш девискээри хирлиг, корум-чурум чок. Ында профэвилел организациязы (даргазы эш Акатьев) ол бүгү чүүлдерни хайгаарап көрбейн турар.

«Үлетпүрүг болгаш түдүгүг эргелеп башкарар чорукту организастарын улам ынай сайзырангайыдар дугайында» эш Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин бүгү улустуң чугаалажып көөрүнге солуннарга парлап үндүрген. Ынчаарга, комбинаттың удуртулгазы бо талазы-биле кандыг-даа ажыы чорутпаан.

Комбинаттың дирекция черн, партия, комсомол болгаш профэвилел организациялары бирги кварталдың түнелдериниң чогуур сагындырыгны боттарынга алгаш, октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга чедиишкинниг ужуражырынче угланган хемчеглерни амыгаштап боттандырып эгелезе чогуур.

С. ТАМБА,
«Шынның» корреспондентизи.

Дамчыдылганы экижидер

Эрзин районнуң бүгү колхозтары болгаш район төвү радиожүтүгган. Ажылчы чон сөөлгү медээлерни дыннап турарлар. Ында болза-даа радио дамчыдылгазында четпестер хөй.

Районнуң харыыза конторазының радио белдирииниң ажыдакчызы Доржуда дамчыдыгга чорун турда үзүктелдирип, ыытты эвин эртпир белдер азы чавызадыр чоруктар бар. Оон ужурудан радио дыпнакчылары чамдык чугула дамчыдыгаларны шала дыпнап турарлар.

Районда радио белдирлери, эң ылаптыг районнуң харыыза конторазы дамчыдыганың шагын таарыштыр тургуспайн турарынган, дамчыдыгга ой-шаанда эгелевес азы электе соксал кээр чоруктар хөй.

Радионуң пропагандисчи болгаш кижизидиечи ролюн белдер дээш райөөнүң партия болгаш совет органнары хемчет алыры негетинин келген.

К. ШОМБУН.

Фото-чурук буруудадып тур

Чүрттелга бажыннарының түдүүн калбартырының улуг ужур-дузазын Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң декабрь Пленуму онаалзал айыткан. Ында турбуже, чүрттелга бажыңнарының түдүүн калбартыр талазы-биле чугула сорулганы культура эргелелиниң типографиязының удуртукчулары эштер Бергер, Бражников олар четпес күүседип турар.

Улус чүрттелгаар ийи катап бажыннын түдүүн типографиянын дирекция черн Кызыл хоорайның Степная кудумчузунга организастап эгелээнден бээр ам дыка ур үе эртвен. Ук бажынны 1956 чылда-ла ажыглалга киирер ужуглуг турган, а ол анта чедир ажыглалга кирбээн. Ында түлүг ажылдары соксаалдай бээр эвээн каш айлар эртвен.

Шала кылдынган ол бажынның түдүүшкүнү ара соксаал ужурунга оон эжиктери, сонгаларының кастыктары, суугулары ам үрелип эгелээн. Типографиянын директору эш Бергер ол бажынны бо чылын ажыглалга киирер бодап турар ирги бе?

Чурумта: Степная кудумчузунда шала кылдынган бажынның ниити хевири.
Сөзү Г. Соянскийнин. Фотозу С. Фоактистовтуу.

Культура албан черлериниң ажылынче кичээнгейни улгаттырар

Культура бажыннарын, номчулга черлерин, библиотекаларны, кызыл булуңнарны партия организацияларының политик-кижизидилгелиг болгаш культура массалыг ажылдарын чоруларынга даянып чугула чери кылдыр тургузар сорулганы партияның XX съездизи салган. Ол сорулганы чедиишкиннииг күүсетпир дизе, культура албан черлериниң ниити четкиерин көрүдүп, оларның материалдыг базаларын быжыглап, кадрларны шын шилип алыр болгаш оларның ажылын үндезини-биле экижидер херек. Партияның болгаш чазактың хүн бүрүдеги дузалачызының ачызы-биле Тыва областың культура албан черлериниң ажылы элээн экижип, оларның саны өзүп турар. Бүгү үлустуң социалистиг чарыжынга киришпишаан, областың культура албан черлериниң ажылдакчыларының хөй кезии боттарының үүлгээлгезин күүседип турарлар.

Сөөлгү үеде боттарының ажылын элээн экижидип турар культура албан черлери бисте эвээш эвес. Бии-Хем районнуң Өөкте көөрө клуб (эргелекчизи Некрасова), Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозтуң клубу, Балгазын көөрө Советте культура бажыны (директору Тютюнник), ол ышкаш Каа-Хем районнуң Медвелевкала, Бай-Тайга районнуң Бай-Талда, Чаа-Хөл районнуң Бара-Талда көөрө библиотекалар багай эвес ажылдап турар. Кино ажылдакчылары эштер Хаазыт, Базыр-Тараа, Жуников, Шыыров олар чонуң ортузунга улуг хүндүткелги чаалап алганнар. Чаа-Хөл районнуң культура бажынында Тамара Анисимовага үлүртүкен уран-чүүл болгуму областың хереглекчилер кооперациязының уран-чүүл көрүлезинге улуг чедиишкиниг ойнаан. Көөрө клубтарның ажылын эжиидерине аныяктарның область фестивалынга калбарып турар белеткелдер, чер-черде эртип турар фестивальдар, хереглекчилер кооперациязының кежигүннериниң болгаш ажыдакчыларының уран-чүүл көргүзүү үлуг детемчелиг болуп турар.

Ынчангаш болза-даа чамдык чедиишкинчер-биле чергелештир көөрө культура албан черлериниң ажылында ам-даа улуг четпестер бар. Бол четпестерниң бирээзи болза, культура албан черлериниң бажыңнарының база ооң материалдыг базазының четпези болур. Областа 80 колхозтарның чүгле 18-зинде клубтар чок, хей-хөй клубтар, библиотекалар бажыңнары кончуг тыпкыш, культура массалыг ажылдарны чорударынга таарымча чок. Чижээлээрге, Улуг-Хем районнуң Маленков аттыг колхозта библиотека болгаш клуб чаңгыс бичии өөрөлде. Бай-Тайга, Эрзин, Таңды районнарның библиотекалары база-ла берге байдалдарда туруп турар. Ында номнарны ол-шык чергере ажаап турары-биле үрелип турар. Бай-Тайга районнуң Көп-Сөөкте, Барыын-Хемчик районнуң Аксы-Барлыкта, Каа-Хем районнуң Бүрен-Аксында библиотекалар шуут чок. Ол черлерде колхозтар болгаш көөрө Советтер клубтарның, библиотекаларның бажыннарын тударын ийиги чергенин хереэ кылдыр санап турарлар.

Чамдык черлерде клубтар болгаш библиотекалар бар болза-даа, олар ыракта-ла чедир деритиниң, шиметиниээн. Өвүр районда клубтарның чаңгыс аай хевирлиг чаа бажыннарын тутқан. Ынчангаш оларда олурар сандайлар чедиишпес, сценазы деритиниээн, көжегелери чок. Сүт-Хөл районнуң Хөр-Тайга, Бора-Тайга, Сүг-Аксы суурларының база Киров аттыг колхозтуң клубтары база-ла ында байдалдыг. Шангыя кышкы үеде көөрөнің чамдык культура албан черлери соок, оттуглар ыыш чок, элээн берге байдалга таваржып тургулаанар.

Бистиң ажылывыста ийи дугаарты четпес чүүл болза, кадрлар дугайында айтырыг болур. Областа культура албан черлеринде мергежилдиг, шангыя үнделип чурттакчы чондан үнген кадрларның саны эвээш. Барыын-Хемчик, Тожу, Өвүр, Улуг-Хем районнарда, ол ышкаш Мугур-Аксыда, Тээлиде культура бажыңнарының ураңчүүл үлүртүкчуларында тускай эртеминиг-лер чок. 63 библиотека ажылдакчыларындан чүгле алды кижи библиотека талазыбле тускай эртеминг. Көөрө клубтарда ажылдап турарлардан клуб талазы-биле чаңгыс-даа тускай эртеминг кижи чок. Хөй-хөй клубтарда болгаш чамдык районнарның культура бажыңнарында безин баштыстер чок.

Культура чырыдыышкынының ажылдакчыларының дугайында чамдык партия, совет органнары кошкак сагыш салып турар. Шангыя ол кадрларның политиктиг кижизидилгезинче, оларның мергежилин бедидеринче кичээнгейни четпес үлганыырып, оларның семинарларын таварыга болуп эртирип турар. Ында байдалдар Тес-Хем, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Сүт-Хөл болгаш өске-даа районнарда бар. Ол районнарның райкүүсөмнарының болгаш партия райкомнарының ажылдакчылары культура ажылдакчыларының семинарларынга кошкак киржип, оларның мурнунга лекцияларны, илеткелдерни хөөр кылып турарлар.

Библиотекаларның болгаш клубтарның ажылында четпестер болза, областың культура эргелелиниң болгаш районнарның культура кидистериниң ам-даа кошкак ажылдап турарындан улуг хамаарлыр. Оларның ажылдарынга планныг чорук чок болуп, кабинетке олура хөй-хөй доктаалдар, саанырлар бижиринге үе шакты чарыгдап турарлар. Культура эргелелиниң ажылдакчылары чер-черге дуза көргүзери-биле үргүлүг сургакчылап турар болза-даа, олар практиктиг дузаны чер-черге эвээш көргүзүп, эренгей сургаалдалар кылыры биле кызыгаарлатынмай турарлар. Чамдык районнарның культура кидистери шангыя эш Прудников (Улуг-Хем), Шевченко (Таңды), Монгуш-оол (Барыын-Хемчик) олар чер-черге хоовар барып, практиктиг тодаргай үлүртүлганы кабинетчи байдал-биле солаанар.

Культура албан черлериниң ажылында четпестерни партия, совет болгаш комсомол база профэвилелдериниң организацияларының дузаламчызы чокка үзүткен шылавас дээрзи билдингир. Ынчалзажок индыг дуза дыка эвээш болуп турар. Чамдык партия, совет органнарының үлүртүкчулары көөрө клубтарның, библиотекаларның ажылынче кошкак кичээнгей салып, ажылчы чоннарның политиктиг кижизидилгезиниң деңнели ол албан черлеринден үлүү-биле хамаарлыр дээрзин уттуп турарлар. Чижээ, Таңдының, Чаа-Хөлүң, Чөөн-Хемчиктиң партия райкомнары, райкүүсөмнар культура албан черлериниң ажылының дугайында айтырыгларны бюроларга болгаш райкүүсөмнарга тургуспайн турарлар. Чамдык Барыын-Хемчик, Бай-Тайга ышкаш райкүүсөмнар ындыг айтырыгларны чугаалашкаш, шиитпирни хүлээп алза-даа, оон күүседезиниң дугайында хынаалданы чорутпайн турарлар.

Партия болгаш чазак колхозтарның болгаш кооперациянның акша хөрөнгизин киришпирип тургаш, көөрө культура албан черлериниң тудугларын калбартыр сорулганы салып турар. Партияның болгаш чазактың ол айтыышкынының бистиң областың Өвүр, Тожу, Эрзин районнарны амыралга чедиишкиннииг боттандырып турар. Ынчаарга Чөөн-Хемчик, Таңды, Каа-Хем, Бии-Хем районнар эртнен чылдың дургузунда колхозтарның акша хөрөнгизин киирип тургаш чаңгыс-даа чаа клуб тутпааннар. Ынчангаш ында культураның албан черлери таарымча чок, эргн бажыңнарга ажылдарын үргүлчүлевишаан.

Партия райкомнары, райкүүсөмнар культура албан черлериниң бажыннары—көөрө клубтарның болгаш библиотекаларның, шангыя мал фермаларынга кызыл булуңнарның тудугларынче онза кичээнгейни салып, оларны тударынга колхозтарның акша хөрөнгизин калбаа-биле киришпирип, түүгүларның чорун турарын болгаш бар турар бажыннарның септелгезин боттарының хынаалдазынга алып ужуглуг.

А. ЕМЕЛЬЯНОВ,
Областың культура эргелелиниң начальнигиниң орлавчызы.

Дамгыкыда

ССРЭ-ниң болгаш Кыдаттың аразында садыг харылзаалары

Грецияның демократтыг парлалгазының медеглели

Египет. Израиль эжелекчилерден хосталганын Газаның чону хайнышкын-биле уткаан. Бо хүннерде Газада, Рафахада, Хан-Юнисте улустуң массалыг чыскаалдары болуп турар.

Чурукта: Газада чыскаалганнар «Арабтарның чангыс эки делгерезин», «Газаны интернационализастаарынга удур бис», «КНО-нуң шериглерам алчылар кылдыр байырлап турар бис» деп лозунгуларны тудуп алган чоруп турлар. эжелекчилер эвес, а харын

Фото П. Егоровтуу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Совет-кыдат садыг харылзааларынга

Совет-кыдат садыг чүгаалажышкынарының чедиишкинниг доозулганының түңнелинде Совет Социалистиг Республикаларының Эвилелиниң болган Кыдат Улус Республиканың аразында 1957 чылда садыг саарылгазының дугайында протоколга 1957 чылдың апрель 11-де Москвага ат салган.

Ийи чурттарның улус ажыл-агыйының хереглээринге дүжээшчир хөй бараанарны протоколда айтып турар. 1957 чылда Совет Эвилели Кыдатка металл безер станоктарны болгаш дарган-пресс дериглелерин, нефть өрүнеп тыварының болгаш даг-шахта дериглелерин, геологтуг шинчилге ажылы чорударынга дериглелерни кыны болгаш өске-даа бараанарны бээр.

Кыдатта хамааты ужар-чүүлдүң хөгжүлдези

ПЕКИН. (СЭТА). Соолгу чылдарның дургузунда Кыдатта хамааты ужар-чүүлдыка хөгжээн. Ааган транспортунуң четкиси политиктиг болгаш экономиктиг чугула төптерни киришкирбишаан, чурттуң 40 хоорайларын хаара тудуп турар. Кыдат Улус Республиканың найыслалы Пекин хоорай чурттуң 16 хоорайлары-биле, оларның аразында Куньмин, Чунцин, Харбин, Кантон болгаш оон-даа өскелер-биле ужар-чүүл шугумнары-биле харылзаалыг. Чуртта ужар чүүл шугумнарының нийти узун дургу амгы үеде 20 мүң километр ажыг болуп турар, ол дээрге эң чоокку үеде ажыттынар чаа шугумнар-биле кады 35 мүң километр ажыг болур деп «Синьцзяжибао» солуң дыңнаткан.

Кыдатта делегейниң беш ужар-чүүл шугумнары ажыглатынып турар, оларның үжү Кыдатты Совет Эвилели-биле болгаш социалистиг лагерьниң өске-даа чурттары-биле харылзаштырып турар.

Венгрияның шөлдеринде

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Венгр Улус Республиканың шөлдеринде часкы тарылга кижин түлүк чоруп турар. Венгрияның Ажылчын-Тараачын Чазаның кежигүүн чер ажылының министри Имре Делеи СЭТА-ның корреспондентини-биле чугаалашкаш дыңнатканын ёзугаар алырга, машина-трактор станциялары часкы хову ажыдарынга баш бурунгаар белеткенген болгаш ол ажылды калбак фронт-биле чорудуп турар. Тараачыннар үрезин материалдары-биле бүрүн хандыртынган, оон чамдыызын олар күрүненин төпчүткен фондузундан алганнар.

Нийти тарылга шөлүнүң хемчээлин өрткен чылдыы-биле хевээр артырган. Ынчалза-даа бо чылын хөй чылдыг үнүштериниң болгаш мал чеми культураларының тарылгалары калбаган. Ол чорук болза мал ажылын сайзыралрынга быжыг чем суурну тургузары-биле холбашкан.

Анги үеде чуртта 286 машина-трактор станциялары ажылдап турар, ол дээрге контрреволюстуг үйизиниң мурнунда турган сан-биле бир дөмей. МТС-тер чаа техника-биле четчеленип турар.

Чер ажылының бүдүрүлге кооперативтеринге контрреволюцияның улуг кагаралы таварыштырганы билдингир болгай. Дайзынналрның пропагандазының, кыжаныгларының болгаш күчүлелдериниң саңдары-биле кооперативтиг 1500 ажыл-агыйлар тараан турган. Тараачыннарның боттарының шиитпири-биле ол оларның мүн ажыы катап тургустунган. Кооперативтерни катап тургузарының база чаалары тургузарының чорудулгазы чер болганда үргүлчүлеп турар.

Сонгу Ирландияда болуушкуннар

ЛОНДОН, апрель 10. (СЭТА). Сонгу Ирландияга хамаарышпас чорук дээш база Ирланд Республика-биле (Эйре) ону катап каттыштырар дээш демисел үргүлчүлеп турар.

Пресс Ассошиэйшн агентилелиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, «Ирланд республиканчы армия» дээр чажыт организациязының кежигүннери апрель 10-нүң түнелинде Лондондери хоорайның кыдыгларында ийи бичежек электростанцияларны чаза девискеннер.

Барыын-герман армиязы тургузуп турары

БОНН. (СЭТА). Германиянның Федеративтиг республиказының камгалал министри Штраустуң парлалга конференциязынга апрель 8-те мелеглээнин ёзугаар алырга, амгы үеде Барыын Германияда үш чадаг-шериг дивизияларын, ийи танка дивизияларын, бир даг-адыгжы дивизияны болгаш бир агаар-десант дивизиязын хевирлеп тургузуп турар. Бо чылдың июльдың 1-ге чедир чадаг-шериг дивизияларын НАТО-нуң чепсектиг күштеринин составынга киргеп турар.

ТАИЛАНДЫДА ИЙИ АМЕРИК ЖУРНАЛДАРНЫ ХОРУГДААНЫ

БАНГКОК. (СЭТА). «Бангкок пост» солунуун дыңнатканын ёзугаар алырга Таиландының полициязының департаментизи «Пикчер дайджест» болгаш «Эрауид уорлд конфиденшл» деп ийи америк журналдарны сөөртүп киперин болгаш иептередирин түс черниң парлалгазының болгаш чурттуң хөй-ниитизиниң ыйыжкыны-биле хоруглаан, чүге дээрге ол журналдар Таиланд нацияны болгаш Таиландының хаанын дорамчылаан материалдарны болгаш чүүлдерни сөөлгү үеде парлап турган.

„Грецияның иштики херектеринге каржы холгаарлаашкын“

АФИНЫ. (СЭТА). АКШ-тың Грецияда элчизин Аллен «Элефтерия» солунга харыы бергеш, чурттуң политиктиг партияларын өөредир дээр орандажышкын кылганын болгаш социалистиг лагерьниң чурттары-биле Грецияның харылзааларын акижидеринге улурланып чугаалаанын тайылбырлавышаан, Грецияның демократтыг парлалгазы Алленниң ол чугаазын «чурттуң иштики херектеринге каржы холгаарлаашкын» кылдыр айтып турар.

«Дээрги Алленниң директивалары» деп эгелиг мурнуку чүүлүнге «Авги» солунчуң бижээни болза: «Болунуң элчизин дамчыштыр күргүне департаментизи биетерден чүвү негеп турары ол? Бир эвес Алленниң дипломаттың «маневрлыкшынарының» ап октаптар болза, бистиң «улуг эвилелчилеривистиң» Грецияга улуг чажыттынмас империалистиг политиказы бистериниң мурнувуска туруп келир».

«Американнарның планы чүл дээрге, Грецияны атомнуг дайынны өөскүдеринге плацдарм кылдыр хүүлүрарыг, бистерниңбиле найыралдыг социалистиг болгаш араб күрүнелерге улур АКШ-тың чорудуп турары кампанияга Грецияны ойнаарак кылыры болур» деп ол солуң бижээн. «Алленниң бодалы-биле алырга,, Грецияга чөөн талакы чурттар-биле болунуң харылзаалары экижитпес ужурлуг, чүге дээрге Греция американнарга харын «АКШ-тың бурунгаар иткен танныыл албанының чери» болуп турар деп ол солуң демдеглээн.

«Бистиң иштики херектеривиске американнарның чаа холгаарлаашкынының грек улус хаяы чүдексинниишкин-биле болган таарзынмас хөөн-биле көрүп турар. АКШ-тың бистерге база дөгеп турары каржы болгаш дайынзырак политиказынга хамаарыштыр моон-биле кады чон улуг дүвүрээзинин хайыктырып турар.

Аллен болза Грецияны ооха чурттарга улур атомнуг агрессинга плацдарм кылыр, арабтарга улур атомнуг коргуунукшуун дүжүрүп турар-дыр. Ынчалза-даа агрессорларга улур алдынган атомнуг улур хемчегларинiң объектизи болурун ёзөвейн турар грек улус Грецияның ынчаар хүүлары күзеп турар. Грек улус болза улус демократтыжының чурттары-биле болгаш араб күрүнелер-биле тайбың чурттаарын күзеп турар, чүге дээрге ол чурттарның улустары Кипрни хостаары дээш демиселге грек улустуң эң-не шынчы эвилелчилери болгаш өнүктери болуп турар» деп «Авги» солун түнелинде бижээн.

Америк монополияларның кончаалларының өзүп турары

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Америк монополияларның кончаалларының 1956 чылда чаа өзүлүкүнүүн дугайын Юнайтед Пресс агентилели дыңнаткан.

Хөй шериг материалдарының берикчизин болуп турар морганчы-дюпончу «Дженерал моторс» деп монополия өрткен чылын 847 миллион доллар ажыг ачыг ачылыг сулганы алган.

«Стандард ойл компани оф Нью-Джерси» деп рекфелдерже нефть компаниязынга 1956 чыл тергинин кончаалыг болган.

Египетке удур агрессиянын түнелинде Суэц каналы хагдына бээрге нефть эвазээзинин холбаштыр барыын-европа чурттарынга нефтини улгаттырган өртек-биле садыгаарын көвүдетпеннинiң күсели-биле ол монополия арыг кончаазын 100 миллион долларга көвүдеткен.

Американың Каттышкан Штаттарының фермерлери боттарының байдалын экижидер дээш демиселин үргүлчүлеп турар. Садып алыр өртектерни бедидеринiң дугайында неелделеп олар идип үндүрүп турарлар. Ам хереглекчи сүт өртээнге 25 центни төлеп турар: фермер оон түгле 6 центизин ап турар. Артканын монополия хавырып ап турар.

Үш штаттарда фермерлер садыг компаниялардан ойталап турар.

Чурукта: Калтфорниде (Нью-Джерси штатта) фермерлерниң таңныылдары сүт ээзи сүдүн саржат кылыр черже чорударга ол сүттү черже төп турлар.

КИНО

„Чылгычының ыры“

Калбак-делгеп ховулар экранга көстүп келир. Ында өөр-өөр чылгылар чайның иннинде болдунчу берген девээлеп турар.

Ырак ховудан бурят колхоштуң аныяк чылгычыны Тумэн Жаргаловтуң ыры дыңналып келир...

Бистиң кожавыс Бурят-Моол АССР-ниң чаартынган амыдыралының, совет кижилерниң сагыш-сеткил талазы-биле күжүгүн дугайын көргүзүп турар «Чылгычының ыры» деп хөгжүмүүг кинокомедия шак ынчаар эгелээр.

...Аныяк оол Тумэнниң чангыс чер чурттуглары, ыяангыш оңу ырладып өөредип кырган чылгычы Бадма болза, Тумэнни Москвага, консерваторияже өөренип чоруурун сүмелеп турлалар. Тумэн өөренип чоруттарынга белен, ынчалза-даа ынак сарыы Сәсегден чарлырындан хараадап турар. Сәсег ынчан башкы институдун доосказын чедип келгеш, Тумэнниң өөренип чоруурун чөпшээрежер. Ынчалза-даа Бадма ирейниң ыйлышкынынбиле Сәсег оон-биле чөпшээрежир болгаш Тумэн ырак орукче аттанынтар.

Ырак Бурят-Моолдан келген чыраажы, чылгычы оол Москвага келгеш, консерваторияга киреринiң экзаменин тудуп алдавайн баар. Оон ырлаары, үнү эки-даа болза, музыка талазы-биле билии чок болган. Шылгалда тудуп шыдаваанындан мунгараан Тумэн Чайковскийниң тураскаалынын чанынга кежээ олура улуг бээр. Тумэн аңаа дүжүүде улуг композитор Чайковский-биле чугаалажы бээр:

— Петр Ильич, силерниң ат-алдарынар улуг болгай, комиссия кежигүннеринбиле чугаалажып көрүңер?

Чайковский аңаа «Музыкальная грамота» деп номну бээр.

Тураскаал чанында удуп олурган билдинмес чиктиг хептиг кижини дежурный шагдаа оттургаш, шагдаа салбырынга экелээр. Тумэнни шагдаанның майору Бутгров айтыргаш, оон үнүн хынаары-биле болу гидара түткеш, шагдаанын стэршиназының дугайында баштак ырны ырлажырлар. Аныяк оолдуң үнүнге таарыштыр майор оңу шагдаа черинге артырар деп шиитпирлээр. Аныяк чылгычы шагдаа черинге ажыдап кирер. Ол аңаа концчут эки командир, хөглүг-омак Бутгровтуң удуртуп турары бот-тывынгыр уран-чүүл болгүмүнге киржип турар.

Бир-ле катап аттыг кезек шагдаалар кудуучу-биле ыр-шоорлуг чоруп орар. Бүдүмчү кежер черге шимчээшкин дөктаай бергенде чанынга турган машинада Тумэннин чангыс чер чурттуу Шагта турар. Од, Москвага ат чарыжынга келир. Ат чарыжынга Тумэннин мунганы «Динамо» черинiң «Черт» деп ады болган Бурят-Моол АССР-ден келген Шагтаның мунган аъды бажында кожалынчы бергеш чоруп орар. Тумэнни Шагта аъдың аскыя тырт, оон башка сени дедир чана бергеш, колхозчуларга хоптаар мен дээр. Ынчалза-даа Тумэн ону тоовас.

Шагта Москвадан ээп чана бергеш Тумэн Жаргаловтуң кайда, чүнү кылып турарын колхозчуларга хоптаи чугаалаар.

Жаргаловтуң музыка талазы-биле билии бедидер дээш майор Бутгров ораалжып турар. Консерваторияның студенттериниң концерти болуп турда майор Бутгров көргүчүлерге көргүзүп шыдаан.

Ында өөр-өөр чылгылар чайның иннинде болдунчу берген девээлеп турар.

Ырак ховудан бурят колхоштуң аныяк чылгычыны Тумэн Жаргаловтуң ыры дыңналып келир...

Бистиң кожавыс Бурят-Моол АССР-ниң чаартынган амыдыралының, совет кижилерниң сагыш-сеткил талазы-биле күжүгүн дугайын көргүзүп турар «Чылгычының ыры» деп хөгжүмүүг кинокомедия шак ынчаар эгелээр.

...Аныяк оол Тумэнниң чангыс чер чурттуглары, ыяангыш оңу ырладып өөредип кырган чылгычы Бадма болза, Тумэнни Москвага, консерваторияже өөренип чоруурун сүмелеп турлалар. Тумэн өөренип чоруттарынга белен, ынчалза-даа ынак сарыы Сәсегден чарлырындан хараадап турар. Сәсег ынчан башкы институдун доосказын чедип келгеш, Тумэнниң өөренип чоруурун чөпшээрежер. Ынчалза-даа Бадма ирейниң ыйлышкынынбиле Сәсег оон-биле чөпшээрежир болгаш Тумэн ырак орукче аттанынтар.

Ырак Бурят-Моолдан келген чыраажы, чылгычы оол Москвага келгеш, консерваторияга киреринiң экзаменин тудуп алдавайн баар. Оон ырлаары, үнү эки-даа болза, музыка талазы-биле билии чок болган. Шылгалда тудуп шыдаваанындан мунгараан Тумэн Чайковскийниң тураскаалынын чанынга кежээ олура улуг бээр. Тумэн аңаа дүжүүде улуг композитор Чайковский-биле чугаалажы бээр:

— Петр Ильич, силерниң ат-алдарынар улуг болгай, комиссия кежигүннеринбиле чугаалажып көрүңер?

Чайковский аңаа «Музыкальная грамота» деп номну бээр.

Тураскаал чанында удуп олурган билдинмес чиктиг хептиг кижини дежурный шагдаа оттургаш, шагдаа салбырынга экелээр. Тумэнни шагдаанның майору Бутгров айтыргаш, оон үнүн хынаары-биле болу гидара түткеш, шагдаанын стэршиназының дугайында баштак ырны ырлажырлар. Аныяк оолдуң үнүнге таарыштыр майор оңу шагдаа черинге артырар деп шиитпирлээр. Аныяк чылгычы шагдаа черинге ажыдап кирер. Ол аңаа концчут эки командир, хөглүг-омак Бутгровтуң удуртуп турары бот-тывынгыр уран-чүүл болгүмүнге киржип турар.

Бир-ле катап аттыг кезек шагдаалар кудуучу-биле ыр-шоорлуг чоруп орар. Бүдүмчү кежер черге шимчээшкин дөктаай бергенде чанынга турган машинада Тумэннин чангыс чер чурттуу Шагта турар. Од, Москвага ат чарыжынга келир. Ат чарыжынга Тумэннин мунганы «Динамо» черинiң «Черт» деп ады болган Бурят-Моол АССР-ден келген Шагтаның мунган аъды бажында кожалынчы бергеш чоруп орар. Тумэнни Шагта аъдың аскыя тырт, оон башка сени дедир чана бергеш, колхозчуларга хоптаар мен дээр. Ынчалза-даа Тумэн ону тоовас.

Шагта Москвадан ээп чана бергеш Тумэн Жаргаловтуң кайда, чүнү кылып турарын колхозчуларга хоптаи чугаалаар.

Жаргаловтуң музыка талазы-биле билии бедидер дээш майор Бутгров ораалжып турар. Консерваторияның студенттериниң концерти болуп турда майор Бутгров көргүчүлерге көргүзүп шыдаан.

Чурттуң ыры“ деп кинону Бурят-Моолдуң уран-чүүл ажылдакчыларының идепкейлиг киржилгези-биле «Мосфильм» киностудиязының кылып үндүргени — республиканың культура амыдыралынга кайгамчыктыг болгушкун. Сценарий Б. Минц биле Е. Помещиковтуң киржилгезинбиле Бурят-Моол чогаалчы Д. Батожабай бижээн. Кинода хөй рольду түс черниң театрларының артистери күүседип турар.

Кинонуң кол маадыры Тумэн Жаргаловтуң ролюн Бурят-Моолдуң опера болгаш балет театрының артизи Владимир Маркетов кончуг эки күүседип шыдаан. Аныяк чылгычы төрээн ховузунга хосту болгаш оңаа. Оон ыры төрээн черинге бараалгатынган.

Шагтаның ролюн күүседип турар БМАССР-ниң уран-чүүлериниң алдарлыг ажылдакчызы Буянто Аюшин болуунуң бедик мергежилин, талантызын көргүзеен.

Бурят-Моол артистериниң ниитизи-биле чедиишкинниг ойнаанын демдеглээр керек. Олар кино уран-чүүлүн чедиишкинниг шинээдип ап турар деп чүвени бо кинодан көрүп болур. Кинону Селенгмэ аймакка болгаш Улан-Удэниң чоогунда тыртыргган. Ылангыя Тумэн демир орукбиле чоруп турар, а оон чангыс чер чурттуглары аъттарлыг оңу үдеп турар сценаны кончуг эки кылган.

Композитор Соловьев-Седой кино чурукка чогаадыкчы хөй күштүг киргген. Кинода ырлажып турар аялгалар, ылангыя төрээн черинiң дугайында аныяк чылгычының ырызы, ывакшаанының дириктиг дүүди онза эки.

Кинонуң авторлары болдуун совет кижилерниң кайгамчыктыг амыдыралының, оларның өөрүшкүүнүн болгаш таварыжча чоп чоруун, оларның чедиишкиннериниң болгаш бергелериниң дугайын шыны-биле көргүзүп шыдаан.

Чазалга

1957 чылдың апрель 11-де үнген № 73 «Шын» солуннуң үшкү арыжында «Гарах тургузары чүгүлә» деп корреспонденциянын бирги абзазының бирги олургузында Улут-Хем районнуң Сталин аттыг колхозу» деп частыныган «Чаа-Хөл районнуң Сталин аттыг колхозу» деп номчуур-дур. Бо частырыг редакциянын ажылдакчызы К. Кундуптуң буруузу-биле болгунган.

Редактор К. С. ШОЯГУ.

КОЛХОЗЧУНУҢ ХУУДА ГИГИЕНАЗЫ

Эът-ботту арыглап, диштерни, холдарны, баш дүгүн шеверген ап чоруурун, бодунга хамаарышкан чүвелерни (идик, хепти, сава аймаан болгаш өскелерни-даа) арыг-шевер эдилээрин, арыг-шеверниң чурумун сагып эдерери — кижиниң хууда гигиеназы дээр билиг ол.

Хуунүң гигиеназының чурумун сагып эдерер чорук колхозчуларның кадыкшылын камгалаарынга улуг ужур-дузалыг.

Кеш кижиниң амыдыралынга улуг рольду ойнаар. Ону арыглап (чунар бажыңга, душка кирип, сутта эштип) чоруурга кадыкшылды камгалап быжыглаарынга дузалыг, кижи сергелеп болур.

Хову ажылының байдалдарында кешке доозуннар чылыр болгаш олар-биле кады хөй санныг янзы-бүрү микробтар тыптыр. Хирзенгенниң ужурунган кештиң дер үнер бичии үтүгештери дуглалыр болгаш кеш үрелип эгелээр. Бир эвес кештиң бичии үтүгештеринче хир-биле кады ирик үндүрер микробтар кирер болза, оон кырынга иринниг шивишкилер—фурункулар болгаш кештиң өске-даа ириннелиг балыглаыр аарыглары тыптып болур.

Кеште бичии кемдээшкиннер (сывырылчак, шыймактар) бар апаргында оларны дамчыштыр организмче микробтар кирип, кешке болгаш кеш адаанда чаг клеткажыгаштарынга янзы-бүрү аарылгарны,—кадагаларны болгаш өскелерни-даа өөскүдер.

Кешке нефтьпродуктулар (бензин, керосин) үргүлчү дээп чорааңда чолаачы, трактораст, комбайнер кижилерге үстүт угрлер дээр кеш аарыглары тыптыр.

Кешке иринниг шивишкилер тывылдырар аарыгларны болдурбазының кол аргалары болза, хуунүң гигиеназының чурумун шыңгыы сагып, кешти арыглаары база тускай хептерни үргүлчү чууру болур. Сывырылчак, шыймак черлерни иод азы бриллиант деп даштың көк картты-биле чогуур үезинде өгеп-чазырга олар ириннг шивишкилер үнер аарыгларны база-ла болдурбас. Үстүт угрлер деп аарыглардан камгаланыр төлээде, кывар чүүлдү овааырымчалыг кудуп, ону эътке болгаш тускай хепке дээртип, былчаштырбас херек.

Эът-ботту арыглап чоруур төлээде, чунар бажыңга савадбиле үргүлчү чуныл, иштики ак хептерни солуп чоруурну чугула.

Эът-ботту савакнаныл чунарга кешти дерден, оон үтүгештерни үстен, хирден болгаш микробтардан арылдырар. Чунар бажыңга неделяда бирден эвээш эвес катап чунарын кижи бүрүзүнге сүмелеп турар. Хову ажылдарының байдалдарында эът-ботту ажыл доозулган соонда-да чуп турар ужурлуг. Бир эвес хову дурлагларының чоогунда хем азы хөл чок болза душту организастаары чугула. Ажыл соолунде сугга эштирге, душка киргере кайы хире таалынчыы бүтүдеге билдингир болгай.

Дырганарны кыскаладыр кезип чоруур херек, чүге дизе узун дырганарның алдында хир чыглыр, оон аразында микробтар, хоралыг кыжа курттар чумургалары чоруп болур. Дырган алдының хирни савакнаан, щетка-биле дүрбүп турган чуур херек. Холдарны түгле эртен, удаан туруп келгенде эвес, харын арыгланыр бажыңга барып чораан санында-ла савакнап чугаа чогуур. Арыг холдар—кадыкшылдың магадылалы—деп, улустуң чугаазы халас эвес.

Шеверген эвес ап чораан буттардан багай чыт үнер. Ол чорук болза шеверген эвес чоруур кижиниң буттарының салааларының аразында дер-биле болгаш кеш үзү-биле холушкан хөй хирнин чыглып, ирээниден болдунар. Оон ангыда дер көвүдээнде буттар бышканнай берип болур. Ынчангаш оларны хүн бүрүде савакнап чуурну чугула.

Эът-ботту болгаш ыламгыя холдарны арыг-шевер кылдыр чуп чоруурга элээп хөй халдавырлыг аарыгларны, чижээ, дизентерияны болгаш өскелерни-даа кижи бодундан чайладырынга улуг үжүр-дузалыг.

Баш дүгүн хүн-бүрүде ажаан, савакнап чуп чоруурга дүжүп тоглавас, кеш аарыглары база болбас. Ону изиг сугга савакнап чуур херек.

Халдавырлыг аарыгларны болдурбас соруга-биле кижи бүрүзүү тускай аржылдыг, чемненир тускай савалыг болуру чугула.

Кижиниң эът бодунга чыпшыр кедип чоруур ак хептеринге дер үс сиңнигип, хирдени бээр. Оон ужурундан чунар бажыңга чунган санында-ла оларны солуурну чугула. Даштыкы хептерни база-ла арыг-силиг кылдыр эки ажаар: оларны кургадып, доозунун щетка-биле үргүлчү аштаар херек.

Кижи бүрүзү тускай орун хереклелдерлиг (ак чоорганнарлыг, чоорганныг, сыртыктыг, кудустуг) болур ужурлуг. Ак чоорганнарны, сыртык хавын 10 хонук бүрүзүнде-ле солуурун сүмелеп турар. Чоорганны, сыртыкты, кудусту үргүлчү силгип, агаарга салып турар херек.

Хуунүң гигиеназынга диштерни ажаары база хамаарыжыр. Диштерни камгалаары кижиниң кадыкшылынга улуг ужурдузалыг. Чемни эки шиңгээлдиг болдурар төлээде, хоюдур дайнап чизе чогуур. Чемненген үезинде кижиниң диштериниң аразынга чем артыы ылдыртына бээр, оларны үштүп аштаваска ирип баксыраап диштерни үрээр. Удуур мурнунда болгаш эртен диштерни порошок-биле щеткалап чуурун сүмелеп турар. Диштер аразында чем артыын эки аштап арыглаар төлээде, диштерни щетка-биле үстүнден куду болгаш адаандан өрү дүрбүп чуур херек.

Кижи үргүлчү, доктаамал шактарда чемненип чорза эки. Изиг чем-биле хүнде үштен эвээш эвес катап чемнензе чогуур.

Эр, херээжен колхозчулар! Хуунүң гигиеназының чурумун сагыңар. Ол чурумнарны эдерип сагыры кижиниң кадыкшылын камгалаарынга болгаш дыка хөй халдавырлыг аарыгларны халдатпазынга дузалыг дээрзин бодап көрүңер.

Тыва областтың санитар-чырыдышкын бажыңы.

Ойнаашкынныг салыышкыннардан ажаалга кассаларынга салыңар

Ойнаашкынныг салыышкыннарның 1957 чылдың апрель 7-де Таңды районнуң Хову-Аксы суурга болган чээрби тоску тиражының

ТАБЛИЦАЗЫ

Тыва автономнуг областтың бүтүү ажаалга кассаларында салдынган ойнаашкынныг салыышкыннарның ооң адаанда дугаарларынга ойнаашкыннар таварышкан.

Саннар №№	Салыышкынның ортумак артынга таварышкан ойнаашкынның хуузунун хемчээли	Саннар № №	Салыышкынның ортумак артынга таварышкан ойнаашкынның хуузунун хемчээли
35	200	537	25
47	25	573	25
108	25	604	50
142	25	678	25
178	25	694	25
235	25	730	25
255	100	761	100
299	25	831	25
342	25	860	50
383	25	890	25
421	25	952	25
465	25	960	25
509	25	—	—

Тираж комиссиязының даргазы КУЗЬМИН.
Тираж комиссиязының харыысалгалыг секретары ИЛЬИН.

1957 чылдың ийиги кварталында
«ШЫН»
солуннуң чагыллгазын хүлээп алыры үргүлчүлеп турар.

Чагыллганы «союзпечатьтын» болгаш почтаның Кызыл хоорайга болгаш районнарда салбырлары, оларның агентилери, почтальондар болгаш бүдүрүлгелерде, организацияларда, колхозтарда болгаш совхозтарда хөй-ниити организацияларының төлээлекчилери хүлээп ап турар.

«Шын» солунну чогуур өйүнде чагыдарынче далажыңар!

Чедер санаторийнин 1957 чылдың сезонунуң путёвкаларын 1957 чылдың май 1-ге чедир садып ап болгуун бүгү организацияларга, колхозтарга болгаш хамаатыларга дирекция чери ынналып тур.

Путёвканың өртээ 1100 рубль.
Эмзээринiң хуусаазы 28 хонук.

ДИРЕКЦИЯ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудуучузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация кылдызының — 3—88, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал кылдызының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үйетпүр болгаш транспорт, кедээ ажыл-агый кылдыстериниң 3—68, чагаа кылдызының база бухгалтериязының 3—65.

ТС—00130

Культура өргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетингеден

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957
АПРЕЛЬ
16
ВТОРНИК
№ 76 (3788)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Горький, Арзамас, Киров областарның, Марий, Мордва болгаш Чуваш АССР-лериниң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Горький хоорайга болган чөвүлел хуралынга 1957 чылдың апрель 8-те эш Н. С. ХРУЩЕВТУҢ чугаазы (1—2—3 арыннар).

Горькийниң автозаводунуң ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаалчыларының митингизиниң доктаалы (3 арын).

РСФСР-ниң Горький, Арзамас, Киров областарының болгаш Марий, Мордва база Чүваш автономнуг республикаларның көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралының доктаалы (3 арын).

Горький хоорайның ажылчы чоннарының 1957 чылдың апрель 8-те болган митингизиниң резолюциязы (3 арын).

ДӨРТЕН ЧЫЛ МУРНУНДА: В. К. Федоров.—В. П. Ленинниң Россияже чанып келгени (3—4 арыннар).

Н. Иванов. — Улуг Октябрьга алдар кылдыр (4 арын).

С. Комбуй-оол.—Талентиг кижилерге (4 арын).

С. Тамба. —Башкылар хүнүн ынчаар өрттүрбес (4 арын).

В. Чимов.—Сан-хөө чүрүмүн төп болбас (4 арын).

Д. Спирин.—Социалистиг хөйлүларны камгалаар (4 арын).

Горький, Арзамас, Киров областарның, Марий, Мордва болгаш Чуваш АССР-лериниң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Горький хоорайга болган чөвүлел хуралынга 1957 чылдың апрель 8-те

эш Н. С. Хрущевтуң чугаазы

Эштер! Баштай алаан каш айтырыгларга харыы бээрин чөптөзеп көрүнер.

«Колхозтарның Бүгү-эвилел съездизинге чылдырар бе?» деп чөвүлел хуралдың белүк киржикчилери айтырып турар-дыр. Айтырыг шын тургустунган. Партияның ТБ-зынга болгаш чазакка санал-оналдарны солуткан болгаш ынчаар съездиниң чылдырарын ажыктыг деп санаан бис. Ынчалзажок съезд чылдырарын дараскан хереэ чок деп санаан бис. Колхозтарны быжыглаар, оларның экономиказын көдүрер ужурлуг турган. Ам ол соруглары кандыг-бир черге-биле чедип алган бис деп бодаар мен, ынчаар болганда колхозчуларның съездизинге чылдырар дугайында айтырыг бо чылдың төнчүзүнде азы келир чылдың эгезинде шинтирлетингеден турар аргалыг.

Мынчаар айтырыг база кирген: «Силерниң илеткелиңерниң тезистеринде көрдүнгеге ышкаш, үлетпүрүг болгаш тудугну эргелеп башкарарын эде тургузары-биле холбаштыр, чамдык, чижээлээрге, Горький болгаш Арзамас областарны каттыштырар дугайында айтырыгны харыда шинтирлээн турар ирги бе?» **(Адыш часкаашкыны).**

А арзамасчылар болгаш горькийжилер канчаар бодап турарый? **(Адыш часкаашкыны).**

Ол бижиктэ кым бижээнин билип алыры сонуургавчыг-дыр, горькийжилер бе азы арзамасчылар бе?

Олуттан үннер: Арзамасчылар.

Эштер арзамасчылар, канчаар санап турар силер, ынчаар каттыжыышкын ажыктыг бе?

Үннер: Ажыктыг.

А горькийжилер канчаар санап турарый?

Үннер: Ажыктыг.

Ол ийи областарны каттыштырар дугайында бодалдын өйү келген хире-дир, ынчангаш ол шын. **(Адыш часкаашкыны).** Ам колхозтар быжыккан, мурнуларыгызында бодаарга, ам кадрларны эки шилип алган, экономикага илергей-ле өскен. Ынчангаш ам ол ийи областарны каттыштырары болгаш административтиг аппаратты кызырары ажыктыг роль-ду ойнаар-ийик. Ол чорук район организацияларын болгаш ылангыя колхозтарны дүржүлгелиг үлүртүкчүлер-биле улам эки быжыглаар арганы берип, акшахөреңгилериниң чогуур камналгазын бээр-ийик.

Адактын сөөлүнде, үшкү айтырыг. Бистер эш Игнатов-биле болгаш Горький областың өске-даа улуртур ажылдакчылары-биле кады колхозка барып, ажылагый-биле танышып чорувуста, Богородск районунуң «Пекра» колхозунуң даргазы— Павел Михайлович Демин бо айтырыгны менден салган. Чарыштың тинлекчилерин канчаар үнелеп көөрү, чижек кылдыр алырга, сүт талазы-биле кол чүве чүл: инектен саадда бе азы чүс гектар черге хамаарыштыр алынган сүттүң хемчээли болур бе? деп Павел Михайлович айтырган.

Чүс гектар черге хамаарыштыр продуктулар бүдүрери болбайын канчаар деп аңаа харыылдым. Ынчаарга бистиң колхозувустан шилчиир тукту чүге хунаан апарганы ынчаш? деп ол ынчан чугаалады. Допчузу-биле чугаалаарга, Павел Михайлович айтырыгны кажарзымаар салган болур ийик **(матны):** айтырыгны өскерти салганзыг болуп алгаш, а болу маргылаалы шинтирлээрин күзээн болдур ийик. Ынчангаш мени ол черекче кинр тырта берген. Күзезинде, күзевелиниде-даа дөмей-ле үзе шиндиктчи бол.

Ынчангаш болуминуң бодалымны чугаалаайын. Ынчалзажок ийи колхозтарның чедип алган түңнелдерин баштай деннеп көрейин. «Искра» колхоз-биле «Тараачын» колхоз чаңгыс районда турар. «Искра» колхозка 1956 чылда чүс гектар черге хамаарыштыр 358 центнер сүттүг бүдүрген, а «Тараачын» колхоз-га—ол база-ла эки колхоз—323 центнерни бүдүрген, чүс гектар черге чижеглеп санаарга: күрүнеге «Искра» колхоз — 157 центнер сүттүг, «Тараачын» колхоз—134 центнер сүттүг сактаан. Баштайгы колхозка инектен-не 3.780 килограмм, ийиги зиниге — 4.082 килограмм, тодаргайлаарга хөй сүт алдынган. Бо ажыл-агый чылының алды айларының дургузунда бир инектен-не «Искра» колхозка 1.767 килограмм, «Тараачын» колхозка — 1.878 килограмм сүт саап алган. Бо ажыл-агый чылының алды айларының дургузунда чүс гектар черге хамаарыштыр баштайгы ажыл-агыйга 170 центнер, ийиги зиниге — 148 центнер сүт бүдүрүнген. Чүс гектар черге кайы-кайызының 9,9 болгаш 8,5 инектери онзажыр-дыр. Көдээ ажыл-агыйның ажыглаалыг чүс гектар черлериниге чижеглеп санаарга күрүнеге «Искра» колхоз 37,2 центнер, «Тараачын» колхоз — 29,4 центнер эвээш дужаган болгаш саткан.

Кым тинлээнил? Мен бодаарымга «Искра» колхоз ышкаш-тыр. А ынчаарга шилчиир тукту область организациязы «Тараачын» колхозка тывыскан-дыр. Чөптүг чоруктуң нүүрүнде ийи колхозтуң кайызы-даа эки деп чүвени чугаалаар керек. Оларның даргалары база эки болуп турары илеп-дир. «Тараачын» колхозтуң даргазы — эш Кузнецов-биле таныжар аргалыг болбаан бис, ынчалзажок оон чедиишкиннери мынчаар болганда ажыл-херекти билир кижи-дир, кижилерни организастап билир кижи-дир. **(Адыш часкаашкыны).**

Ынчалзажок, канчаарга-даа «Искра» колхозту дээре деп санаар керек. Мурнунда биске шанналарны инектен хөй сүт саап алган кижилерге тыпсын турганы билдингир болгай. А сүт бүдүрери чүс гектар черге хамаарыштыр чижеглеп санавайын турган. Колхозка он инектерлиг турган, оларга бүгү чемнерни чарыгдап, бир инектен-не 5 — 6 болган оон туржук 7 муң килограмм сүттү ап болур. А 10 инектиң орнунга 100 инектерлиг болуп, сүттү элээн эвээштп алган, а күрүнеге сүттү оранчок хөйну берип болур. Ынчаарга, бирги черни кым чаалап алганы? деп айтырыг салдынып келир. Хөй малдыг болган ажыглаалыг чүс гектар черлерге чижеглеп санаарга хөй сүт бүдүрген кижи бирги черни чаалап алган болур.

Үннер: Шын-дыр. **(Адыш часкаашкыны).**

Бистер быжыг болгаш принципиалдыг болур ужурлуг бис. «Тараачын» артельден колхозчулар мени шын билип алыр болгаш боттарының күштерин уламна мөөнгизерлер деп бодаар мен. Олар «Искра» колхоз-биле чедиишкинниг чаржыр дээрзинге бүзүреллиг мен.

Эштер! Мында төлээлетирген областарның болгаш автономнуг республикаларның колхозтарының болгаш совхозтарының кончуг улуг аргаларының силерге болган чөвүлел хурал көргүскен. Силерниң черинер, силерниң совхозтарынар болгаш колхозтарынар география талазы-биле шоолуг таарымча чок байдалдарлыг черлерде турар болгаш баш безин көдүрүп болбас ыдыг хөрээн-климат байдалдарлыг болуп, ыдыг болганда өске республикалар-биле болгаш областар-биле чарышка кирип шыдавас дээр аннып болал Москвада болгаш харын Москвадан өске-даа черлерде хөй-хөй эштерде, а силерниң аранарга чамдык эштерде база дээлдаары берген.

Ол турган ыяныай шын эвес, а кол нургулайында чүүн-биле-даа үндезилетиннээн. Силерниң черлериңер бүгү бе ынчаш? Силерниң хөрээн-климат байдалдарынарны алырга, чүрттүн хөй-хөй районнары-биле чаржыр болгаш чарышка тинлеп болур силер.

Канданашкын деп чүвени билбес силер, ону чамдык мурнуу талакы районнарның көрүп эрткени ышкаш кылыр көрбээн силер. Боттарынарның черинерге хомудавайын көрүңер, оон-биле чоргаарланып, олче үгаан-бодалынарны улам-на салынар, ынчан боттарынарның колхозтарынарны, районнарынарны, областарынарны болгаш республикаларынарны дүрген көдүрүптер силер. **(Адыш часкаашкыны).**

Херек кырында көрүңерлээн, бир эвес черниң дугайында ёзулуг ээ болур сагыш салыр болза, ол силерниң байдалдарында чүү берги деп-дир. Чүрттө мурнакчылар кыдыр санатының, Мурнуу чүктүң колхозтарындан көргүзүглер талазы-биле дээре колхозтар силерде бардыр. Ставрополь крайның «Россия» колхозу-биле силерниң колхозтарынарны деннештиреринге чөптөзеп көрүңер. Ол колхозтуң дугайын кым дыннаваан боор! Оон дугайында хөй чүүлдер болгаш номнар бижитинген. Ол шынап-ла эки колхоз, ону бүгү чүрт билир. Ынчаарга Чуваш АССР-ниң шынап-ла база алдарлаан колхозу болуп турар Ленин аттыг колхоз, азы Горький областың амдыгында ыдыг-ла сураглываан «Искра» колхозу болгаш оон-даа өскелер «Россия» колхозка четпес деп бе ынчаш.

Көдээ ажыл-агыйның ажыглаалыг чүс гектар черинге хамаарыштыр «Россия» колхоз 21,8 центнер эвээш, Ленин аттыг колхоз — 29,1 центнерни, «Искра» колхоз—20,2 центнерни бүдүрүп турар, оон иштинде «Россия» колхоз тарыыр чүс гектар черге хамаарыштыр 12,9 центнер хавар эвээш, Ленин аттыг колхоз — 23,8 центнерни, «Искра» колхоз—10,9 центнерни алган.

Сүт талазы-биле деннештирер-даа чүве чок. «Россия» колхоз чүс гектар черге хамаарыштыр 87 центнер, Ленин аттыг колхоз—230 центнер, а «Искра» колхоз—358 центнер сүттүг. «Россия» колхозка инектен-не 2.875 килограмм, Ленин аттыг колхозка 3.316 килограмм, «Искра» колхозка—3.780 килограмм сүт саап алдынган. «Россия» колхоз чүс гектар черге хамаарыштыр 3,5 инектерлиг, Ленин аттыг колхоз—8 инектерлиг, «Искра» колхоз—9,9 инектерлиг. Гектар черден акша орулгазы: «Россия» колхозта—1.190 рубль, Ленин аттыг колхозта—1.900 болгаш «Искра» колхозта—1.280 рубль.

Ол чүнүң дугайын чугаалап турарый? Бир эвес силерниң зонанарга колхоз бүрүзүнүң бажынга эки, дуржулгалыг организацияжы турар болза, бир эвес көдээ ажыл-агыйны шын, угаангыр чорудар болза, силер чүрттүң кандыг-даа колхозубиле чаржыр болгаш ону ажыл тинлеп шылаарынарның дугайын чугаалап турар-дыр. **(Адыш часкаашкыны).**

Силерниң районнарынарда кайгамчык улуг аргалар бар-дыр. Бир эвес бүгү колхозтарны дээрелериниң деннелинге чедир көдүрүптер болзувусса, чүрт көдээ ажыл-агый продукциязының кайгамчык улуг өзүлделиг болур ийик. Шынын алырга, эш Коротковтуң даргалап турары Ленин аттыг колхоз чээрби чылдарның дургузунда тарылганың бүгү шөлдеринден ортумаа-биле гектардан-на 18 центнер тараанны ап келген болгаш климат байдалдарының талазы-биле денгин таарымча чок болган 1956 чылда безин гектардан-на 16,3 центнер тараанны алган, а Чуваш республиканың колхозтарынга чүгле 8,2 центнер тараа алынган. Ленин аттыг колхозка кукурузаның сыптарының болгаш мочактарының дүжүү гектардан-на 833 центнер, а Чуваш республикага ортумаа-биле—91 центнер болган. Ленин аттыг колхоз картофельдың гектардан-на 207 центнерни ажаап алган, а Чуваш республиканың колхозтары нинтизи-биле 104 центнерни алган. Инектен-не саап алдынган сүттүг хамаарыштыр алырга 3.316 болгаш 1.359 килограмм болган. Көдээ ажыл-агыйның чүс гектар ажыглаалыг черинге хамаарыштыр 230, а республикага 50 центнер сүт алдынган, эвээш соккан денизинге хамаарыштыр алырга—29,1 болгаш 9,4 центнер болган.

Колхозтуң чедиишкинни черни угаангыр ажыглааны-биле ыка улуг хемчээлиг болган. Колхозта чаңгыс-даа гектар чайын андырган арыг черлер чок. Андырган ангыс черлерден дараазындагы дүжүт алдынган: кукурузаның ногаан массазы гектардан-на 461 центнер, картофель—200 центнер ажыг, чочактараа — гектардан-на 11,4 центнер болгаш оондаа ынай. Андырган ангыс черге көктараанның дүжүү гектардан-на 20 центнер болганы барымаа-дыр. Кончуг эки-дир! Мында эш Коротковтуң ачы-хавыязы улуг. Ол төлептиг кижи, ол дээрге күштиле эвес, харын угааны-биле чедип ап турар кижи. Өске кижилер база-ла түзек чокка ажылап турар, ынчалзажок куду түңнелдерни ап турар, чүге дээрге боттарының ажыл-херээн багай билиндирер-дир, боттарының аргаларын багай ажыглап турарлар-дыр. Оортан шын түңнелдерни кылыр, ажыл-агыйны угаангыр башкарар керек.

Эштер! Эът дугайында айтырыгны ам онза чиини-биле тургузуп турар бис. Тараа биете бар болгаш болур-даа. Кур черлер бистиң дыка деткээн. Тараа бүдүрерин кур черлер чокка эргежок чүгүлә хемчээлдерге көвүдедип болур турган бе? Болур! Ынчалзажок ону кылырынга эвиш эрттир хөй үе-шаг болгаш хөй акша-хөреңгилер негетинер турган ийик. Дүжүттү ийи—үш катап бедилер төлээде, чер ажылының культуразын көдүрер керек турган. Ынчаарга ону чаңгыс—ийи чыдар дургузунда чедип ап шылавас турган. Чер ажылының культуразы көдээ ажыл-агыйны кылып турар кижилерниң культураның өзүлдези-биле кады көдүрүп турары шыныыг. Ынчаарга ону бедилерде материалдыг аргалар база өөрү үжүрлуг. Заводтарны тудар, көдээ ажыл-агыйга минеральныг удобрениелерни бээр керек. Черни Ленин аттыг колхозта азы агрономну эш Васильева маңаа чүве чугаалап турган Ворошилов аттыг колхозта ышкаш үнүш-дүжүттүг болур кылдыр ынчаар албаатар төлээде, кончуг хөй чүүлдерни кылыр керек. Эш Коротков силерниң колхозунарны Ворошилов аттыг колхоз чедип турар, харын чамдык көрүгүлер талазы-биле шагда-ла ажыл эрте берген.

Тараа бүдүрерин үлам ынай калбартып, дүжүттүг бедитпишаан, оон-биле кады мал ажылының продуктуларынга чүрттүң хереглелдерин долдур хандырар дээш эът болгаш сүт бүдүрерин көвүдедирин бирги чергенинге тургузар ужурлуг бис.

Амгы чөвүлел хуралга хөй-хөй эштер эки чугаалаалыңар. Шынап-ла, шупту кижилер чугаалап четикпеди. Чамдыктар чугаалаар чүвезин белеткеп алганда болза, чугаалап четикпедилер. Ол дугайында хомудаан хереэ чок. Мында чугаалап четикпээн-даа болза, силерниң дугайынарда алдар чүгле индирлеп эвес, харын ол алдар шөлдерден нептереп чорүп турауп дээш, боттарынарның дугайын боттарынарның сүүлдарынардан дашкаар ырак черлерге безин бодаар кылдыр албаадар дээш, силерниң дугайынарны парлалга чугаалап үнүп келзин дээш, боттарынарның шөлдеринерге саналынарны чугаалап турунар.

Сүттүг болгаш эът бүдүрерин бүгү хемчээлер-биле көвүдедир дээш колхоз бүрүзүнүң онзагай байдалдарын ажыглаар керек. Бир кижи өске кижиге тааржыча чок чүвени кылыптарга: «Бужар хавапны» деп үлуста болган чок ынчаар чугаалап турар. Ол үлегер домак эки эгелээшкинни илергейлээн турар төлээде, ону элээн сайзырангайжыдып хоржок бис бе.

Бир эвес колхозчулар болгаш совхозтар ажылдакчылары совет кижи бүрүзүнге онаалтыр ийи-ийи хавапны семиртп азыраан турар болза, ол дээрге улуг тинлелге болур ийик. **(Адыш часкаашкыны).** Ынчан хавап эвээш кайы хире керек болуур ол хире бар болган турар ийик. Ынчангаш үлегер домак базы бир янзы үткалыг кылдыр дыннаалын келир ийик. Хавапны өстүрүп семиртирги силериниң талаларлан ынчан чаагай керек кылыр санатына бээр ийик. Силерни ол чаагай керекче кыйгырып, улам-на хөй хавапнарны өстүрериңче, күрүнеге улам-на хөй хавап эвээш, инек эвээш, сүттүг, ак саржагны, сүт продуктуларны, дүктү бээрипче кыйгырып тур мен.

Ынчалзажок эвээш болгаш сүттүг бүдүрерин көвүдедирининиң сорулгазы силерниң районнарынарда ам-даа багай шингирлегинин турар. Киров областың колхозтары ортумак денизин 64 килограмм шупту 144 муң хавапнарны семиртп азыраан болгаш күрүнеге саткан. Ынчаарга ол дээрге саларынга ап-не ажык чок денги-дир. Эштер кировчулар, силер дээрге чогум үткалы-биле алырга, хавап оолдарын дужаан турар-дыр силер. Ол дээрге ажык чок керек, колхозка хөөраашкын-дыр. Дужаар хавапнарның денизин 90—110 килограмм чедиринер, ынчан хавап ажылындан колхозтарның орулгалары ыка өзер, ол чорук күрүнеге-даа, колхозтарга-даа ажыктыг болур.

Киров областа хөй ажылынче чогуур кичээнгейни салбайн турар. Сөөлгү үш чылдарның дургузунда хойларның баш саны анаа аваажээн. Ол шын эвес.

Эштп бүдүрерин көвүдедирининиң база бир чугула курлавырынче силерниң кичээнгейинерни угландырарын күзеп тур мен. Күш-денгели куду хөй-хөй малдарны күрүнеге дужаап болгаш садын турар. Ол дээрге чидириг-дир, ыдыг болурда улуг чидириг-дир. Ол чидиригнер күрүнениң болгаш колхозтарның эргеажыктарынга караажаны таварыштырып турар. Ол айтырыгны шынгыы көрүп, белетээл пунктуларынга дужаар малдың шынарын контрольга алыр керек.

Эштп бүдүрерин көвүдедирининиң кайгамчык улуг аргаларының дугайын чугаалаалым, ынчалзажок сүттү бүдүрерин өстүрериңге силерде тазырымчалыг байдалдар база эвээш эвес. Бо ажыл-херекте чогуур эки түңнелдер чедип алдынган. Мында төлээлетирген областар болгаш республикалар сүт бүдүрерин көвүдеткен. 1956 чылда Горький область инектен-не 1.784 килограмм сүттүг саап алган. Чылда немедиези 612 килограмм болган. А 1953 чылда инектен-не чүгле 927 килограмм сүттүг саап алган турган.

Арзамас областың колхозтары инектенне 1.796 килограмм сүттүг саап алган. Олар немей өзүлде талазы-биле горькийжилерни биче арте берген, 684 килограмм немедиени бергеннер.

Мордва АССР-ге инектен-не сүт 1.778 килограмм, а чыл дургузунда немей өзүлде 697 килограмм болган. Ол немей өзүлде силериниң районнарынарның арасында эң улуг хире-дир.

Киров областа сүт саализзы инектенне 1.480 килограмм, немей өзүлде 375 килограмм, тодаргайлаарга горькийжилерге болгаш арзамасчыларга бодаарга, барык ийи катап эвээш болган. Эвээштер, кончуг эвээш-тир! Марий АССР-ге инектен-не сүт саализзы чыл дургузунда 316 килограмм көвүдээн. База-ла эвээш. Сүт саализзы Чуваш республикада куду тур.

Чедип алдынган түңнелдер бистерни хандырып шыдавазы билдингир. Бир инектен-не сүт саализзын үш муңга чедирген эвээш эвес килограмма чедирер сорулганы боттарывыстың мурнувуска салзывысса чогуур. Ол черде болдунар аргалыг.

Бир эвес колхозтарга инектер эвээш болур болза сүт бүдүрерин көвүдедип хоржок. Ынчаарга силерде керектан байдалы кандыг болуп турарыл ынчаш? Горький, Арзамас болгаш Киров областарның база Чуваш АССР-ниң колхозтарында чыл дургузунда инектериниң саны бүрүк көвүдевээн. Олар дээрге бот-боттарын ажып эрттиишпес кылыр чугаалажып алган чүве дег-дир.

Эштер! Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедириниң сорулгазы халыктың мурнунда колхозтарда болгаш совхозтарда мал чемнериниң барындан хамаарыр дээрзин каш улаа чугаалап келген мен. Ол дугайын бо чөвүлел хуралга база чугаалаарын күзеп тур мен. Силерде мал чемнери культураларның аразында онза кичээнгейни утландырып турар ийи культуралар — кукуруза биле картофель бар. Ынчаарга-даа бирги черге кукурузаны, а оон соонда картофельны тургузар керек. Викосула холуксаазы, тимофеевкалыг клевер, амданныг люцин болгаш өске-даа ол черлиг өске культураларны чугаалавайн тур мен. Оларны калбак хемчээлдерге тарып өстүрер керек. Ынчалзажок мал чеми кол, чугула культура кукуруза, а ол ыякаш картофель болур ужурлуг канчаарга-даа илден-дир.

Силерге кукуруза өзүп болур бе азы хоржок бе? Маңаа хөй-хөй эштер чүве чугаалаан болгаш таарымчалыг харыны бергеннер. Арзамас областың «Октябрь 12 чылы» колхозун ап көрүнер. Ол 1956 чылда 100 гектар кукурузаны тараан турган. Кукурузаның ногаан массазының дүжүү гектардан-на — 588 центнер болган, а Арзамас областа оон дүжүү каш-даа катап куду болган.

Горький областың Жданов аттыг колхозу 40 гектарның гектарындан-на 380 центнер кукурузаны ажаап алган. Киров областың «Политкилдисчи» колхозу 130 гектарның гектарындан-на 350 центнерни алган. Марий АССР-ниң «Коммунизм дээш» колхозу 33 гектарның гектар бүрүзүнден-не 638 центнер кукурузаны алган. Чуваш АССР-ниң Ворошилов аттыг колхозу 115 гектар шөлүн гектар бүрүзүнден-не кукурузаның 631 центнер ногаан массазын ажаап алган.

Ынчалзажок чавыс дүжүттерни ажаап ап турар ыдыг колхозтар база силерде аввэш эвес. Кукурузаны тарып өстүрүп билбес кижилер ону улуг шөлдерге тарывааны дээре, ол кайгамчыктыг культураның дугайында багай сураг тургузпазын деп санап турар мен.

Ынчаарга ол дээрге кукурузаны тарып өстүрериниң херээн чаагаарлаашкынга киирер үжүрлуг бис дээни ол бе ынчаш? Чок, чаагаарлаашкынны болдурбас болбас. Ынчаарга ам канчаарый? Мынчаар кылып болур: кукурузаны тарып өстүрерин шагда-ла өөренип алган колхозтарны алыр, оларга кандыг үреэнивер-биле, кайы хире шөлдерге тарып турарын, хөрээнүң канчаар белеткеп, үреэнивернн кайы хире хандыр хөөп, черни канчаар чемишчидип турарын өөренир керек. Ол бүгүнү өөренип, ам-даа куду дүжүттерни ажаап ап турар колхозтарга болгаш совхозтарга ону чедирер үжүрлуг бис, эштер.

Бижи бүргүү агрономнуң, зоотехниктиң, мал эмчизиниң азы инженериниң бижишкиннериниг турарын негээринин херээ чок боор, ынчалзажок үлүртүкчү кижи ажыл-херекти билир үжүрлуг, эң-не кол чүве чүл дээрге, ол кижи кижилерни организастап, ажылды организастап билир хүлээлгелиг. Бистер, үлүртүкчүлер шупту чүвени харыылап турар бис. Ынчангаш бүгү-ле чүүлдерни тодаргайлап билир, ыдыныг чүвени шын эвес чүведен, эки чүвени багай чүведен ылгап билир, эки чүвени деткиир болгаш багай чүвени ол эки чүвениң тиилеп алырынга хүсээлээр үжүрлуг бис.

Үлүртүкчү ажыл-херекти билир үжүрлуг. Чүүрганнарын дагаа кээ күннер базарын биле бис бир райком секретарыныы дугайын маңаа шын чугаалаалыңар. Ол эш дээрге: «Фу, инексиин»— деп тугаалаан болгаш хумчуун дуй туттунуп

(Уланчызы 2-ги арында).

Горький, Арзамас, Киров областарның, Марий, Мордва болгаш Чуваш АССР-лерниң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Горький хоорайга болган чөвүлел хуралынга 1957 чылдың апрель 8-те

эш Н. С. Хрущевтуң чугаазы

(Уланчызы).

центнер картофельди алган. Ол дугайын мен соонда дыннап каан, картофель тарып олуртурунуң талазы-биле оларнын аргазын хөйге көлүрүп үндүрүп келген иси. Т. Д. Лысенко дүүн борта, бир эвес чемшичидилгени оон болунуң аргазы-биле, органиктиг чүүлдерни минералды чүүлдер-биле холуштуруп кылгаш, тарып олуртулга кылырда оларны картофель олуртур машинаның дискалары биле тарып кылыр болза, хөрөңнүң кырынга ажындылыг каът чыгыш келип чүүл туруп келир деп чугаалады. Мен оон-биле чөпшээрежим тур мен, ынчангаш Трофим Денисовичиниң санады дээш бадылаар мен.

Борта агроном эш Васильева чүве чугаалады. Кукурузага болгаш картофельге дөрбелчиннерниң хемчээлиниң дугайында айтырыгны ол көдүрүп үндүргең. 70×70 сантиметр дөрбелчин кайын тыптып келгенин? Ол чажытты силерге ажыглып берейн. 70×70 дөрбелчиннин тыптып келгенинде ужуру болза, картофель олуртурунуң одуртулар аразы 70 сантиметр кылдыр одуруглап олуртур машиналары бисче шупту бар турглаашында. Мында эртем талазы-биле үндезилеп чүү боор. **(Залда шимчээргээшкин).**

Мен болза картофельге дөрбелчиннин 60×60 сантиметр хемчээлге чедир бичеледип болур деп санаар мен.

Үнмер: Шын-дыр.

Шуут чугаалаарга, шинчилел кылыр херек. Чүү ажыктыг болдур, чүү чүве хөй продукцияны бээр болдур, ол эки. **(Адыш часкаашкыны).**

Картофель талазы-биле дөрбелчиннер дугайы ыындыг-дыр. Кукуруза талазы-биле херек өске болур. Борта дөрбелчиннин хемчээлин хамыктын мурнунда силерниң кандыг сорту тарыырын күзеп турарынардан тодаргайлаар херек. Бир эвес силер «воронежская 76» кукурузаны тарып турар болзуңарза, мен бодаарымга, ону 60×60 кылдыр тарып болур. Ол-ла ышкаш кылдыр тарып болур өске сорттар база бар. Ынчаарга, аптер, бир эвес силер «одесская 10» аны «партизанканы» 60×60 кылдыр тарыырын күзеп турар болзуңарза, силер хөй сигос алыр силер, ынчалза-даа оон тараазынын талазы-биле уттуруптар силер, чүге дээрге силерниң байдалыңарга бетин ушаа болгаш оон-даа бедик метр кылыр ол өзер: бир эвес силер хөрөңнүү эки ажыдан кылып, немелде чемшичидилгени эки чорудар болзуңарза, ынчаарга кукурузанар хынгыыш ышкаш болур— сыптары бедик, ынчалза-даа мочактары чок болур.

А мен болза мочактарны херекке азыбайн барып болбас деп санаар мен. Бир эвес силер кукурузаны тараап, эки ажыдан кылып алыр болзуңарза, силер чүге 800 центнер силос массазын алыр эвес, харын база ол 800 центнерлериниң иштинге 50 центнер, база харын-даа 70 центнер кукуруза тараазы бар болур. А бир эвес тарыганар сырый болза, тараа айбас силер. Ынчангаш, овларыңалыг болунар, аптер.

Аптер! Мен мочактарның талазынга мен, мочактары немеп каан силос массазын берипер, база олче белоктуг чемнерин хөлүптар болза, ол дээрге мал чеми эвес, а алдын болур.

Картофель дазылынга чылырда оон-биле каваннар чемгерериниң дүржүлгашкыны дугайын моон мурнунда чугаалап турган мен. Ол силерге кончуг чиик ортектиг ыттыг алырынга дузалаар. Силерде картофель эки үнүп турар. Картофель ам, ажыы механизастатынган турда тарып алырынын үнези чиик, ынчалза-даа ажаап алырынын үнези аар. А бо адатынган арга турда хаван боду бодунга «ажылдаштын», картофельди казып чип алыр. Ол кайгамчык эки херек. Бир эвес мен колхоз даргазы турган болзумга, улуг дажы-чеминиттерни трезинге, аъш-чемге шилип алыр төлээге, кандыг-бир чогуур сонгыр картофельни мен ажаарга кезип алыр ийик мен. Ол дээрге 20 — 25 хүү болуп болур, черден казып алдынган 75 хүү оонак картофель-биле хаван чемгерер, олар орта «ажылдаштын» ыынын көвүдеп ап тургайлар-ам. Чиик ортектиг, эки болгаш ажыктыг-дыр!

Үксаалыг мал ажылынын дугайын чугаалап көрейн. Силерниң эрнада красногорбатская деп эки үксаанын инектери бар-дыр. Ол дээрге сүүнде 4,2 хүү те бар болуп турар улуг инектер болур, ол үксаанын малын семирип чемгерерге хөй эътти бээр, ынчаарга килограмм немелде деңнеп-гелиг хемчээлиг эвээш чарыгытпаар. Мен бодаарымга, ол үксаа талазы-биле ажылдаар болгаш ону улам калбаа-биле нептередир дугайын бодаар херек.

Куш ажылынын дугайынга каан сес. Силериниң эрнаңарның хөй колхозтарында ажы-агыйның ол адырга санда-раан. Ынчаарга кайын болур, аптер. Биске ажыл-агыйның бүгү-ле адырларын хөгжүлер херек. Куш ажылынын талазы-биле эки ажылдар болза эки. Дагааларны, өлүрелерни, кастарны хөй-биле өстүрер херек.

Академик Т. Д. Лысенконуң аргазын өзүглаар органиктиг-минералдыг колуксаларны хереглээриниң айтырыгының талазы-биле эртемденнериниң аразында ам чорудуп турар маргылдааның дугайында ам чугаалаайн, аптер. Ол дугайында маңаа эвээш эвес чугаалап турду. Бази чыл болду, ийи чыл бурунгаар ышкаш ийик, оозун үттүшкан-дыр мен, мен академик Т. Д. Лысенконуң дүржүлгага шолдерине чораан кижи мен.

Президиумден: Үш.

Эш Хрущев: Үш чыл, үе-шагның эртеринің дүргенин аа, сактырымга ийи чыл болган ышкаш чүве, а үш чыл болгандыр. Ынчангаш, үш чыл бурунгаар Ленин Дагларынга чораан кижи мен. Органиктиг-минералдыг колуксаларны Белоруссияның болгаш Арзамас областың колхозтары кыгылаан. Арзамас областың СЭКП-ниң Дивеевский райкомунуң секретары эш Брюков маңаа чүве чугаалады. Оларның районунга чаа арга-биле чемшичидилгени хереглээнин дүжүттүн кайы хире немелде өзүлдээнин бергенин көргүнделеп. Оон ынай эш Коротков болгаш агроном эш Васильева бам чүве чугааладылар. Ол дээрге — дүржүлгалыг кижилер, олар база органиктиг-минералдыг колуксаларны хереглеп турарлар.

Т. Д. Лысенконуң санадыын аргазынга чаалыг эртемденнер чүге удурланып турарларын? Чүвениң ужуру чүү болуп турарын билбес мен. Теоретиктиг болгаш эртеминиг маргылдааларны ховуларга шинитпирлээр болза эки деп санаар мен. Кайы-бир эртемден мынча деп чугаалазын: аптер, силериниң арганар таарымча чок тур, мээнин кээре, ону эртем талазы-биле үндезилээн чүве. Ынчангаш ынчамынча гектарны силериниң өзүглаар, база ынча-мынчаны бистиң аргавыс-биле тарып көрээлинер, а маргылдааның үүлүчүзү колхозтар, колхозчулар болур.

Бисте чаалыг эртемденнер ынчаар кылбайн турары хараадаачыл. Бөдөө ажыл-агый артелиниң В. И. Ленин аттыг Бүгү-эвилел академиязының секцияларының бирээзиниң хуралының дугайында документтиги номчуп көөрүн чөпшээрежер. КАЗЛАБА-ның агрохөрүн шинчилелиниң болган агрохимия секциязының бюрозунуң хуралының 1957 чылдың январь 4-теги № 5 протоколунда чугаалаанны болза:

«Дыннаанны: академик Т. Д. Лысенконуң сүмелеп турары органиктиг-минералдыг колуксаларның дугайы.

Доктаатканы: органиктиг-минералдыг колуксаларны хереглээр талазы-биле эш Т. Д. Лысенконуң сүмелерин эртем талазы-биле үндезилеп чок дээш секциянның бюрозу анаа каттыжып шыдавас.

Ол сүмелерни калбаа-биле пропагандаларга органиктиг болгаш минералдыг чемшичидилгелерни боттуу-биле ажыглаарын моонлактап турар.

КАЗЛАБА-ның агрохөрүн шинчилелиниң болган агрохимия секциязының бюрозунуң даргазы Н. Авдонин».

Эртем талазы-биле маргылдааларны ынчаар шинитпирлээр боор чүве бе? Ол дээрге уруг божунган хөрөөжен кижиниң демей-ле божун көрбээн бис кыдыр саналар деп шинитпирлээн шөөдүгө демей-дир. **(Катны).** Адатынган документтиниң чогаадырынга киржип турган эртемденнериниң аттарын адаксаа кижи мен. Ол хуралга киржип турганнар бо-дур: Авдонин, Ценковский, Смирнов, Белоусов, Зинкин, Баранов, Будрин, Мамченков, Федоров, Поташев, Турчин, Чернавин, Смиренский.

Эртем талазы-биле маргылдааларны ынчаар чорудуп болбас. Ол-бо эртемденниң азы практиктиң идип үндүрген байдалын хынаар, ховуже үнгеш, маргылдааларны орта шинитпирлээр херек.

Эш Авдониниң болган чамдык өскелериин-даа кандыг дүржүлгалар барын, практикага олар боттарының үнелиг кандыг саналдарын киирип турарын мен билбес мен. Кандыг-даа болза көдөө ажыл-агыйның ажылдакчылары ону билбейн турарлар. Көдөө ажыл-агый министри эш Мацкевичиниң болган совхозтар министри эш Бенедиктовтуң сагыш амырын хайган тур мен. Олар, «ыдыктыглар» ышкаш, холдарын суда салгылаткан болган ол маргылдаага киришпейн турарлар. Министрлер чүвениң хажыныына турун болбас. Чоннуң чугаалап турар болган хүлээп турар чүүлүнден чүге хам көрнүр силер?

Эш Лысенко көдөө ажыл-агый эртекниниң В. И. Ленин аттыг Бүгү-эвилел академиязының президентизи турда ону бүгү-ле кеннер кылган деп бурууладыр талазы-биле чамдык эртемденнер конучут хөй иергежи турганнар. Мынчангаш оон бодун президент хүлээглелиниден хостаар дугайында эш Лысенконуң дилээн чөпшээрээн бис. Лысенко даэрге удурлажышкынынарга шыдажы албас, өскелериниң санал-оналдарын топ хүлээвес ындыг молуут кижи деп оон-даа өскени чугаалап турглаан. Эш Лысенкону мен билир кижи мен. Бодунун үзел-бодалын ол камгалап билир кижи, ынчаарга ол эки. Кижи бүрүзү, бир эвес ол канцыгбир чүве дугайынга бүзүрелдиг болган бир эвес ол чугаалаарынын мурнунда бодап турар болза, ол кижи чугаалаан чүрээни камгалаар ужуруг. Ынчаар болза таарымчалыг болур. Эртем талазы-биле маргылдааларга Авдониннин болган өскелериин-даа хереглеп турар аргазы чүү арга чүвел ол? Ону демократтыг арга даэр бе? Чок, ол шагдаа ёзүзу-биле көргүшкүн-дүр. Шагдаа аптер меңээ сеткил хомудавазын дилеп тур мен, мен оларның сеткилин хомудырын күзээн мен, олар чугула даалгаларны бүүселип турарлар, ынчалза-даа оларда кандыг ийик? Чүрүм бар: бо мынаар барып болур, а мынаар хоржок. кын мынаар чорупкан болдур — тур — штраф төле даэр олча. **(Залда катны).** Чүрүм үреэн кижи тайылбырлап үнер, ынчалза-даа шагдаа чугаалаар: «Чүге тайылбырлаар силер, айтырыг тодаргай-дыр, меңге саналыра ынаар барып болбас деп бижин каан чүве, ынчангаш штрафыңар төленер». **(Катны).**

Ол шын арга, ынчалза-даа ол шагдаага таарыр, а эртем талазы-биле маргылдааларга шагдаа ёзүзу-биле көргүшкүн хөрөлыг болур.

Кызылстастың, бектараанның, гречиханың, чочактараанның болгаш чечевицаның бедик дүжүттерин силерниң байдалдарынарда өстүрүп ап болурунуң дугайын хереглеп турар эвээш эвес чижектерни чөвүлел хуралга чүве чугаалаанар көргүскеннер. Ол культуралар күрүнеге-даа, колхозтарга-даа үнелиг. Чижээлээрге, күзүн чажын тарыыр бектараанын «вятка» дээр болгаш өске-даа сорттар чергелиг түс чернин бедик дүжүттүг сорттарын улам-на калбаа-биле неитередир херек.

Аптер, колхозтарның ап турар хүлээлгелерин адаарын күзей-дир мен, чүге дээрге олар болза, көдөө ажыл-агыйны улам ынай көдүрериниң хереэнге чугула че-чала болуп турар.

Көдөө ажыл-агыйның ажыглалдыг чүс гектар чер бүрүзүнге хамаарыштыр 1957 чылда 100 центнер эът болгаш 300 центнер сүт алыр деп колхозчулар шинитпирлеп алганын Чуваш АССР-ниң Вурнар районунуң Ленин аттыг колхозунуң даргазы эш Коротков дыннаткан. Көдөө ажыл-агыйның ажыглалдыг чүс гектар чер бүрүзүнге хамаарыштыр 100 центнер эът алыр деп украиннерниң хөй колхозтары хүлээлге алыр деп турар бе?— олардан айтырыг көрээлинер, аптер. Чок, хөй эвес. Өске республикаларлан айтырыг көрээлинер. Хөй колхозтар алыр бе? Россия Федерациязының ап көрээлинер. Ындыг колхозтар хөй тыптыр бе? Эвээш.

Ол-ла Чуваш АССР-ниң Ворошилов аттыг колхозу дийик. Маңаа чүве чугаалаан агроном эш Васильева 1957 чылда хүлээглелериниң дугайында чугаалаан. Оларны бо-дур: көдөө ажыл-агыйның ажыглалдыг чүс гектар чер бүрүзүнге хамаарыштыр 65 центнер эът болгаш 260 центнер сүт алыр. Олар чүс центнер эътке чедe бээр боорлар деп бодап тур мен, шынап-да, бо чылын эвес-даа болза, а эң чоокку дээрге-ле бир-ийи чыл болгаш чедe бээр арганыг. Горький областың Богородский районунуң «Искра» колхозу көдөө ажыл-агыйның ажыглалдыг чүс гектар чер бүрүзүнге хамаарыштыр 50 центнер эът болгаш 400 центнер сүт алыр деэш хүлээлге ап турар. Совет Эвилелиниң бүгү колхозтар чүс гектар чер бүрүзүнге хамаарыштыр 50 центнер эът болгаш 400 центнер сүт берип турган болза, эътти болгаш саржагны каяа канчанган турар ирги бис, аптер? Оларны канчаар-даа аайы тыныыбайн, бээр ийик. Ындыг-даа болза силер кортпанар, аптер, силер эътти 50 центнер чедир, сүтүг 400 центнер чедир көвүдеп турунарда, оларны канчаарын бис база бодап алыр бис. **(Катны).**

Киров областың «Кызыл Октябрь» колхозу, даргазы эш Прозоров, ажыглалдыг чүс гектар черге хамаарыштыр 50 центнер эът болгаш 250 центнер сүт алыр деп хүлээлге ап турар. Эки хүлээглелер-дир. Эш Прозоров, кончут дүржүлгалыг, хеочун колхоз даргазы болгай силер, ындыг-даа болза силерни албадапкан ышкаштыр. Силериниң ажыл-агыйнарны улгатыргаш, ийи эвес кылынкан боон чаламас. Ам колхозта 10 мун гектар чер бар. Киров областың байдалдарында ындыг улуг ажыл-агыйның хераа чүү?

Аалдарыңарга чана бергеш, силер хүлээглелериңерни база катап эки көрүп көрүңер, оларны күүседириниче бүгү-ле чүүлдерни кылынар. Силериниң колхозтарыңарны, совхозтарыңарны чаа чалаже көдүрерде болгаш чүүрттү эът, сүт, картофель, ногаа, кат-чимис болгаш көдөө ажыл-агыйның өске-даа продуктулары-биле хандырарда эң-не улуг күжениишкиннерни салыр херек.

Эштер! Партиниың Төп Комитези болгаш Совет чазак күрүне чәшкиннериниң дугайында айтырыгның талазы-биле силерниң-биле сүмележирин күзээн ийик. Ам бистер 260 миллиард рубльдин күрүне чәшкиннериг бис. Ажылчы чоннардан чүрт хөй акшаны алганы илдең ышкажыл. Чүгле социализмин тургузуп турар улус, коммунизминиң улуг идеяларының тиилээринге бүзүредиг, оон бажында ажылчы чоннарның алызындан әргеажыктарын илергейлеп турар Коммунистиг партия турарын билир чүгле ынчыг улус күрүнеге ынча хире акшаны чәшкинге берип болур. Эрге-чагырганы болуун холунга алыпырче ажылчын ангының Ленининиң партиязы кыйгырган болгаш мөлчүүлүүлерге удур, аас-кежиктиг аныдыраа-чурттарга дээш демиселдин тиилелегиг оруу-биле ону башкарган. Хожулангай тараачын чүрт турган бодунун Төрээн чүртүн бистиң улузувус Совет эрге-чагырганың 40 чылдарының дургузунда партиняның удуртулгазы-биле үзеттүр продукциязын бүдүрүп үндүрер талазы-биле ам делегейде ийиги черни эзлеп турар чүрт болдурган. Англия, Франция болгаш өске-даа ол чергелиг ыныт бедик индустриалдыг чурттар бистиң сөөвуста артканнар. Ам оларны атпаар идипкен бис, ындыг болур дооста, олар бистерни чедерин бодап шыдавас кылдыр аткаар идипкен бис, чедип-даа шыдавастар болдур ийин. **(Адыш часкаашкыны).**

Бистиң күүдүг экономикавысты кандыг акша хөрөнгүлериниң күсели-биле тургусхан бис база ам канчаар хөгжүдүп турар бис? Капиталистер бистерге бичии-даа чәшкиннер бербээннер. Оон туржук, олар бистерге удур кадыг-дошкун демиселди чорудуп турганнар. Совет улус хамаатыг дайынның чылдарында империалистерге улуг маадырлыг тулушкан, гитлержи Германияга удур Ада-чурттуун дайынынга чаалажып турган бис. Күш-ажыктыг улустуң хоорайлары-биле тургустунган күүдүг социалистиг индустрияга даянып алгаш, бистиң чүртүвүс ол зар-берге чылдарда чүгле туржуп шыдаан эвес, харын фашистиг күлдыныышкынның айыылындан Европаның улустарын хоставышаан, дайзынны база чылча шаап шыдаан.

Салгалдар бистиң хүннеривистиң хамдырыг төөгүзүн өөренишаан: олар улуг керектиг кылганнар-дыр деп чугаалаар ге чедип келир. Ажылчын ангыга баштаткан чартыктай бижик-биликтиг чораан Россияның ажыыны чоннары капитализмни канчаар штурмаанаын, капиталистерге удур дайынны канчаар чарлаанын, оларны канчаар ап октаанын, эрге-чагырганы боттарының холунга канчаар алганын, интервентилерге удур дайынны канчаар чорутканын, оларны канчаар чыча шаптаанын болгаш боттарының черинден үндүр октаанын, фашизмни канчаар чыча шаптаанын, бирги черге үзеттүрүп канчаар тургускаанын, культураны көдүргенин, көдөөни чаа байдалга таарыштыр тургускаанын улус магадаашкын-биле көөр. Ленин-биле кады кым чурттап турганын болгаш оон удуртулгазы-биле бурунгаар чорун турганын, партиняның удуртулгазы-биле ам коммунистиг ниитилелди кын бүзүрелдиг тургузуп турарын чүс-чүс чылдарда өөренир болгаш магадап көөр. **(Дикмиттиг адыш часкаашкыны).**

Совет улустуң бүгү делегейге төөгүзүг чедиишкиннерин чедип алырынга чәшкиннер улуг рольду ойнаан. Ынчалза-даа ол чәшкиннер меңгези-биле туруп шыдавас, аптер, чәшкинге бижидиишкинни канчаар соксадырының дугайында айтырыгны партиняның Төп Комитединге болгаш чазакка каш-даа удаа чугаалажып келген бис. Бүрүне керектерин ындыг-даа эки тодарадып билбес кижилер ынчаар чугаалап болур-ийнаан: чүл ынчаш, чәшкин үндүрбенер, ынчангаш бижидиишкин чорутпанар. Ол-ла-дыр. **(Катны).** Алыс ужурун алырга, ол дээрге, ындыг белен айтырыг эвес болдур-ийин. Ийи чыл иштинде, 1953 болгаш 1954 чылдарда, чәшкинни анаадаазынызын деп кезиннге эвээштп үндүрген бис, ынчаарга оортан чүү-даа болбаан. 1955 чылда база дагын 32 миллиард рубль үүнүг чәшкин үндүрер ужурга таварышкан бис, 1956 чылда бижидиишкин 34 миллиард ажы рубль болган. Бо чылын чаа чәшкинниң түүнү чартык кезинге-даа бол, канчаар кызырарының дугайын бодап көрген бис, ынчаарга оортан база-ла чүү-даа болбайн турар. Чаа бюджетте чәшкиннден киридени 26 миллиард ажы рубльге тодаргайлаан. Эрткен чылын 34 миллиард болган деп дем-не чугаалаан болгай мен. Ындыг болганда дөрттүң бир кезинге кызырганыр бис, ынчалза-даа чәшкин ам-даа улуг — 26 миллиард рубль-дир.

Ам чәшкиннер талазы-биле ойнап алышкыннарның болгаш өртээн төлээриниң хевиринге чыл бүрү улуг түннерни төлээр ужур бистерге таваржып турар-дыр. Бо чылын 16 миллиард хире, кежир чылын — 18 миллиард рубльын төлээр апаар-дыр, а 1967 чылда 25 миллиард рубльди, тодаргайлаарга. бо чылын чәшкинге бижидиишкини чорутпанар. Ол-ла-дыр. **(Катны).** Алыс ужурун алырга, ол дээрге, ындыг белен айтырыг эвес болдур-ийин. Ийи чыл иштинде, 1953 болгаш 1954 чылдарда, чәшкинни анаадаазынызын деп кезиннге эвээштп үндүрген бис, ынчаарга оортан чүү-даа болбаан. 1955 чылда база дагын 32 миллиард рубль үүнүг чәшкин үндүрер ужурга таварышкан бис, 1956 чылда бижидиишкин 34 миллиард ажы рубль болган. Бо чылын чаа чәшкинниң түүнү чартык кезинге-даа бол, канчаар кызырарының дугайын бодап көрген бис, ынчаарга оортан база-ла чүү-даа болбайн турар. Чаа бюджетте чәшкиннден киридени 26 миллиард ажы рубльге тодаргайлаан. Эрткен чылын 34 миллиард болган деп дем-не чугаалаан болгай мен. Ындыг болганда дөрттүң бир кезинге кызырганыр бис, ынчалза-даа чәшкин ам-даа улуг — 26 миллиард рубль-дир.

Ам чәшкиннер талазы-биле ойнап алышкыннарның болгаш өртээн төлээриниң хевиринге чыл бүрү улуг түннерни төлээр ужур бистерге таваржып турар-дыр. Бо чылын 16 миллиард хире, кежир чылын — 18 миллиард рубльын төлээр апаар-дыр, а 1967 чылда 25 миллиард рубльди, тодаргайлаарга. бо чылын чәшкинге бижидиишкини талазы-биле төлевилетиниң турганы ышкаш барык ол хирени төлээр ужур таваржып ийик. Ажык чок байдал болу бээр ышкажыл. Күрүне бир карнанынче чәшкиннерден акшаны киир каан ап турар, а өске карнанындан чәшкиннер талазы-биле ойнап алышкыннар төлээриниге ол-ла хире санныг акшаны берип турар болур ышкажыл. Ынчаарга ам канчаарыл? Шинтпир амдаа хүлээп албаан бис, ажылчыннар-биле, колхозчулар-биле, албан-хаакчылар-биле болгаш интеллигенция-биле сүмележирин күзээн бис. Ынчангаш бир эвес олар бистиң хемчегеривисти деткинр болза, ынчан чогуур доктаалды хүлээп ап болгур. Партиняның Төп Комитези болгаш Совет чазак ынчаар кылырын болдунар аргалыг деп санаар ийик.

Хостуг сайгарып турар үш хуулуг чәшкинден ангыдагы чәшкиннер үндүрерин 1958 чылдан эгелээш соксадыр. Бо чылын чәшкинниң мурнунда төлеп-дедеп турганы ышкаш 26 миллиард эвес, харын 12 миллиард рубльге үнүрер.

Ам чәшкинни канчаар дээре таратса чогуурул? Мону база бодап көөр керек. Айза 500 рубль чедир ажылдап ап турар кижилер бо чәшкинге бижитпес, а 500 рубльден өрү ап турар кижилер чәшкинге бижидер, ынчалза-даа ийи неделяның ажыл төлевиринден ажыр бижитпес деп ындыг санал бар.

Ол дээрге күрүнеге-даа болгаш улускадаа ажыктыг болур деп санан турар бис. Улуска ажыы чүл дээрге, чечектелиринге совет кижи бүрүзүнүң сонуургадыы бистиң социалистиг күрүневистиң быжыглырында болур. Оон ангыла, ажылчы кижи бүрүзү материалдыг арыг ажыкты база алыр. **(Адыш часкаашкыны).**

Ынчалза-даа бир эвес мурнунда үндүрген чәшкиннер талазы-биле ойнап алышкыннарны болгаш өртектер төлээриң харугда соксатпас болзувусса, ол хемчегни боттандырып шыдавас бис. чәшкиннер үндүрерин соксадып шыдавас бис. Ынчангаш чәшкиннер талазы-биле төлелгени 20—25 чылдар сонгаарлапырын саналдаар ийик бис. Бир эвес ону шын деп санаар болзуңарза, ону деткиринче силерни кыйгырып тур мен. **(Дикмиттиг адыш часкаашкыны).**

А 20—25 чыл болгаш облигация талазы-биле төлелге эгелиир, 260 миллиард рубльди дораан төлөөр аргажок болгаш ужурунда, ону ол дораан эвес, а кезектеп — чыл бүрүге 13 миллиард хире рубль кылдыр төлээр апаар. Ол чылдарның дургузунда күрүне хуулар шилчилгезин кылбас дээрзин сагындырза чогуур, болбайн-наан. Шуут чугаалаарга, чоннуң холунда турар чәшкиннерни сайгарылга ап турар ийик мен. Ол-ла дээрге, ам ол чәшкиннерни сайгарылга ап турар ийик мен. Ол дээрге 20 — 25 хүү болуп болур, черден казып алдынган 75 хүү оонак картофель-биле хаван чемгерер, олар орта «ажылдаштын» ыынын көвүдеп ап тургайлар-ам. Чиик ортектиг, эки болгаш ажыктыг-дыр!

Үксаалыг мал ажылынын дугайын чугаалап көрейн. Силерниң эрнада красногорбатская деп эки үксаанын инектери бар-дыр. Ол дээрге сүүнде 4,2 хүү те бар болуп турар улуг инектер болур, ол үксаанын малын семирип чемгерерге хөй эътти бээр, ынчаарга килограмм немелде деңнеп-гелиг хемчээлиг эвээш чарыгытпаар. Мен бодаарымга, ол үксаа талазы-биле ажылдаар болгаш ону улам калбаа-биле нептередир дугайын бодаар херек.

Куш ажылынын дугайынга каан сес. Силериниң эрнаңарның хөй колхозтарында ажы-агыйның ол адырга санда-раан. Ынчаарга кайын болур, аптер. Биске ажыл-агыйның бүгү-ле адырларын хөгжүлер херек. Куш ажылынын талазы-биле эки ажылдар болза эки. Дагааларны, өлүрелерни, кастарны хөй-биле өстүрер херек.

Академик Т. Д. Лысенконуң аргазын өзүглаар органиктиг-минералдыг колуксаларны хереглээриниң айтырыгының талазы-биле эртемденнериниң аразында ам чорудуп турар маргылдааның дугайында ам чугаалаайн, аптер. Ол дугайында маңаа эвээш эвес чугаалап турду. Бази чыл болду, ийи чыл бурунгаар ышкаш ийик, оозун үттүшкан-дыр мен, мен академик Т. Д. Лысенконуң дүржүлгага шолдерине чораан кижи мен.

Президиумден: Үш.

Эш Хрущев: Үш чыл, үе-шагның эртеринің дүргенин аа, сактырымга ийи чыл болган ышкаш чүве, а үш чыл болгандыр. Мынчангаш, үш чыл бурунгаар Ленин Дагларынга чораан кижи мен. Органиктиг-минералдыг колуксаларны Белоруссияның болгаш Арзамас областың колхозтары кыгылаан. Арзамас областың СЭКП-ниң Дивеевский райкомунуң секретары эш Брюков маңаа чүве чугаалады. Оларның районунга чаа арга-биле чемшичидилгени хереглээнин дүжүттүн кайы хире немелде өзүглээнин бергенин көргүнделеп. Оон ынай эш Коротков болгаш агроном эш Васильева бам чүве чугааладылар. Ол дээрге — дүржүлгалыг кижилер, олар база органиктиг-минералдыг колуксаларны хереглеп турарлар.

Т. Д. Лысенконуң санадыын аргазынга чаалыг эртемденнер чүге удурланып турарларын? Чүвениң ужуру чүү болуп турарын билбес мен. Теоретиктиг болгаш эртеминиг маргылдааларны ховуларга шинитпирлээр болза эки деп санаар мен. Кайы-бир эртемден мынча деп чугаалазын: аптер, силериниң арганар таарымча чок тур, мээнин кээре, ону эртем талазы-биле үндезилеп чүве. Ынчангаш ынчамынча гектарны силериниң өзүглаар, база ынча-мынчаны бистиң аргавыс-биле тарып көрээлинер, а маргылдааның үүлүчүзү колхозтар, колхозчулар болур.

Бисте чаалыг эртемденнер ынчаар кылбайн турары хараадаачыл. Бөдөө ажыл-агый артелиниң В. И. Ленин аттыг Бүгү-эвилел академиязының секцияларының бирээзиниң хуралының дугайында документтиги номчуп көөрүн чөпшээрежер. КАЗЛАБА-ның агрохөрүн шинчилелиниң болган агрохимия секциязының бюрозунуң хуралының 1957 чылдың январь 4-теги № 5 протоколунда чугаалаанны болза:

«Дыннаанны: академик Т. Д. Лысенконуң сүмелеп турары органиктиг-минералдыг колуксаларның дугайы.

Доктаатканы: органиктиг-минералдыг колуксаларны хереглээр талазы-биле эш Т. Д. Лысенконуң сүмелерин эртем талазы-биле үндезилеп чок дээш секциянның бюрозу анаа каттыжып шыдавас.

Ол сүмелерни калбаа-биле пропагандаларга органиктиг болгаш минералдыг чемшичидилгелерни боттуу-биле ажыглаарын моонлактап турар.

КАЗЛАБА-ның агрохөрүн шинчилелиниң болган агрохимия секциязының бюрозунуң даргазы Н. Авдонин».

Эртем талазы-биле маргылдааларны ынчаар шинитпирлээр боор чүве бе? Ол дээрге уруг божунган хөрөөжен кижиниң демей-ле божун көрбээн бис кыдыр саналар деп шинитпирлээн шөөдүгө демей-дир. **(Катны).** Адатынган документтиниң чогаадырынга киржип турган эртемденнериниң аттарын адаксаа кижи мен. Ол хуралга киржип турганнар бо-дур: Авдонин, Ценковский, Смирнов, Белоусов, Зинкин, Баранов, Будрин, Мамченков, Федоров, Поташев, Турчин, Чернавин, Смиренский.

Эртем талазы-биле маргылдааларны ынчаар чорудуп болбас. Ол-бо эртемденниң азы практиктиң идип үндүрген байдалын хынаар, ховуже үнгеш, маргылдааларны орта шинитпирлээр херек.

Эш Авдониниң болган чамдык өскелериин-даа кандыг дүржүлгалар барын, практикага олар боттарының үнелиг кандыг саналдарын киирип турарын мен билбес мен. Кандыг-даа болза көдөө ажыл-агыйның ажылдакчылары ону билбейн турарлар. Көдөө ажыл-агый министри эш Мацкевичиниң болган совхозтар министри эш Бенедиктовтуң сагыш амырын хайган тур мен. Олар, «ыдыктыглар» ышкаш, холдарын суда салгылаткан болган ол маргылдаага киришпейн турарлар. Министрлер чүвениң хажыныына турун болбас. Чоннуң чугаалап турар болган хүлээп турар чүүлүнден чүге хам көрнүр силер?

Эш Лысенко көдөө ажыл-агый эртекниниң В. И. Ленин аттыг Бүгү-эвилел академиязының президентизи турда ону бүгү-ле кеннер кылган деп бурууладыр талазы-биле чамдык эртемденнер конучут хөй иергежи турганнар. Мынчангаш оон бодун президент хүлээглелиниден хостаар дугайында эш Лысенконуң дилээн чөпшээрээн бис. Лысенко даэрге удурлажышкынынарга шыдажы албас, өскелериниң санал-оналдарын топ хүлээвес ындыг молуут кижи деп оон-даа өскени чугаалап турглаан. Эш Лысенкону мен билир кижи мен. Бодунун үзел-бодалын ол камгалап билир кижи, ынчаарга ол эки. Кижи бүрүзү, бир эвес ол канцыгбир чүве дугайынга бүзүрелдиг болгаш бир эвес ол чугаалаарынын мурнунда бодап турар болза, ол кижи чугаалаан чүрээни камгалаар ужуруг. Ындыг болза таарымчалыг болур. Эртем талазы-биле маргылдааларга Авдониннин болган өскелериин-даа хереглеп турар аргазы чүү арга чүвел ол? Ону демократтыг арга даэр бе? Чок, ол шагдаа ёзүзу-биле көргүшкүн-дүр. Шагдаа аптер меңээ сеткил хомудавазын дилеп тур мен, мен оларның сеткилин хомудырын күзеп турарлар, ынчалза-даа оларда кандыг ийик? Чүрүм бар: бо мынаар барып болур, а мынаар хоржок. кын мынаар чорупкан болдур — тур — штраф төле даэр олча. **(Залда катны).** Чүрүм үреэн кижи тайылбырлап үнер, ынчалза-даа шагдаа чугаалаар: «Чүге тайылбырлаар силер, айтырыг тодаргай-дыр, меңге саналыра ынаар барып болбас деп бижин каан чүве, ынчангаш штрафыңар төленер». **(Катны).**

Ол шын арга, ынчалза-даа ол шагдаага таарыр, а эртем талазы-биле маргылдааларга шагдаа ёзүзу-биле көргүшкүн хөрөлыг болур.

Кызылстастың, бектараанның, гречиханың, чочактараанның болгаш чечевицаның бедик дүжүттерин силерниң байдалдарынарда өстүрүп ап болурунуң дугайын хереглеп турар эвээш эвес чижектерни чөвүлел хуралга чүве чугаалаанар көргүскеннер. Ол культуралар күрүнеге-даа, колхозтарга-даа үнелиг. Чижээлээрге, күзүн чажын тарыыр бектараанын «вятка» дээр болгаш өске-даа сорттар чергелиг түс чернин бедик дүжүттүг сорттарын улам-на калбаа-биле неитередир херек.

Аптер, колхозтарның ап турар хүлээлгелерин адаарын күзей-дир мен, чүге дээрге олар болза, көдөө ажыл-агыйны улам ынай көдүрериниң хереэнге чугула че-чала болуп турар.

Көдөө ажыл-агыйның ажыглалдыг чүс гектар чер бүрүзүнге хамаарыштыр 1957 чылда 100 центнер эът болгаш 300 центнер сүт алыр деп колхозчулар шинитпирлеп алганын Чуваш АССР-ниң Вурнар районунуң Ленин аттыг колхозунуң даргазы эш Коротков дыннаткан. Көдөө ажыл-агыйның ажыглалдыг чүс гектар чер бүрүзүнге хамаарыштыр 100 центнер эът алыр деп украиннерниң хөй колхозтары хүлээлге алыр деп турар бе?— олардан айтырыг көрээлинер, аптер. Чок, хөй эвес. Өске республикаларлан айтырыг көрээлинер. Хөй колхозтар алыр бе? Россия Федерациязының ап көрээлинер. Ындыг колхозтар хөй тыптыр бе? Эвээш.

Ол-ла Чуваш АССР-ниң Ворошилов аттыг колхозу дийик. Маңаа чүве чугаалаан агроном эш Васильева 1957 чылда хүлээглелериниң дугайында чугаалаан. Оларны бо-дур: көдөө ажыл-агыйның ажыглалдыг чүс гектар чер бүрүзүнге хамаарыштыр 65 центнер эът болгаш 260 центнер сүт алыр. Олар чүс центнер эътке чедe бээр боорлар деп бодап тур мен, шынап-да, бо чылын эвес-даа болза, а эң чоокку дээрге-ле бир-ийи чыл болгаш чедe бээр арганыг. Горький областың Богородский районунуң «Искра» колхозу көдөө ажыл-агыйның ажыглалдыг чүс гектар чер бүрүзүнге хамаарыштыр 50 центнер эът болгаш 400 центнер сүт алыр деэш хүлээлге ап турар. Совет Эвилелиниң бүгү колхозтар чүс гектар чер бүрүзүнге хамаарыштыр 50 центнер эът болгаш 400 центнер сүт берип турган болза, эътти болгаш саржагны каяа канчанган турар

Эш Н. С. Хрущевтуң чугаазының төнчүзү

чарышка тиилекчи болуп үнери чүртээ домей-ле. Мында олуржуп турарларның кижи бүрүзү, оон чедиишкиннери бистең партиявыска үнелиг. Бирги чер дээш демисел калбарган тудум, ол демисел чидир болган түүкүм, силер улам-на улуг түннелдерни чедип алыр силер, ынчаарга силерниң кайыларның сорулганы эң-не мурнап чедип аптарынардан хамаарылга чоокы күрүне, партия ойнап алыр. А бир тээ партия болган күрүне ойнап алыр болганда, бистиң совет улустуң ниитизи-биле база ойнап алышкыны ол болур. **(Диңмиттиг, үр адыш часкаашкыны).**

Бистер, интернационалчы-коммунистер, боттарывыстың херээвисти, Совет Эвилелиниң чедиишкиннерин чүгле боттарывыстың чедиишкиннеривисе кылдыр көрбейн, бүгү делегейниң ажылчыннарының чедиишкиннери кылдыр база көрүп турар бис. Моон ужурунда бистиң күрүневистең чедиишкиннери-биле капиталистерниң улам улуу-биле силгиир дээш, коммунизминиң тиилелгелиг кылажындан капиталистер чүгле дыраг турбаан эвес, харын база хөөрге-даа чыткан девидеп, сиригейнии аңдарлып, дүңдерлип чытсын дээш бистер бүгү күжеңишкиннеривисти салыр ужурлуг бис, эштер. **(Диңмиттиг адыш часкаашкыны).**

СЭКП-нин XX съездизиниң салганы төөгүлүг сорулгалары амыдырал кырынга эң кыска хуусаада боттанган туроун дээш бүгү күжеңишкиннеривисти салыылыңдар. **(Байыраашкынче шилчип турар диңмиттиг адыш часкаашкыны, дооза туруп келген).**

„Күрүне чээшкиннериниң дугайында партияның болгаш чазактың хемчеглерин деткип тур бис“

1957 чылдың апрель 5-те „Кызыл Сормово“ заводтуң ажылчыннарының митингизинге ол заводтуң дүңзаалакчызы эш Голубеваның чугаазы

Эштер! Никита Сергеевич Хрущевка байыр чедирип тур мен. Сормово заводка бистинге оон чедип келгени дээш Никита Сергеевичиге бистер, заводтуң ажылчыннары, көрүп четиривис. Бистер бо чылын ийи неделяның ажыл төлевириниң хемчээлин чээшкинге бижидеривистиң, а 1958 чылдан эгелээш чээшкинге шуут бижитпеэнивистиң дугайында эш Хрущевтуң чугаазын база сормовочуларның болгаш автозаводчуларның коллективтеринин чүүлдүзүнгенин РСФСР-ниң Горький, Арзамас, Киров областарының, Марий, Мордва болгаш Чуваш автономнуг республикаларының көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралы шаңы-биле деткип тур.

1956 чылда херек кырында 34,5 миллиард рубль бижидиишкинниң орнунга 12 миллиард рубль түңне сөөлгү бижидиишкинни 1957 чылда чорудар дугайында саналды чөвүлел хурал оон-биле кадыы чүүлдүг деп тур.

1958 чылдан эгелээш чээшкин үндүрериң шуут соксадыры-биле холбашкан бодуның чарыгдадарын дүүштүрериңге арганы берип турар бо бижидиишкинниң эргежок чугулазын эки билип турар бис. Ынчангаш 1957 чылда үндүрүп турар чээшкинни чангыс эп-сеткилдиг деткип турарывыстың дугайын партияның ТК-зынга бүзүреливис тур бис.

Бо саналды ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның деткээни чангыс эп-сеткил болза, ол совет кижилериниң үнезинге эрге-ажыктарын илергейлеп турар деп чүвени хереченилеп турар. Ол черле билиңгир. Ол саналды амыдырала чорударывыстан күрүнеге болгаш улуска санап четпес ажык-дүзә бистиң кижи бүрүвүске илдең күрүне хөзөвилелдерни улгаттырарынга арганы алыр болгаш оон күселиндиреңге бүзүреливис.

Никита Сергеевич Хрущевтуң чугаазын бодалынга байыр чедирип тур бис база оон-биле кадыы 1958 чылдан эгелээш чээшкинге бижидиишкин болбас чүве болганда, эрги чээшкиннер талазы-биле ойнап алышкыннар болгаш төлевирлер база болбас, ол акшалар бүгү совет улустуң чаагай чоруунга баары-биле күрүнеге артқан турарын дилеп тур бис.

• • •

Эш Голубеваның чугаазы диңмиттиг адыш часкаашкынынга ужурашкан болгаш чээшкинге бижидерин база эрги чээшкиннериниң талазы-биле төлевирлерни соксадыр дугайында оон саналың митингиниң киржикчилери чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Митингиге 20 муң ажыг кижи киришкен.

Горькийниң автозаводунуң ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының митингизиниң

ДОКТААЛЫ

1958 чылдан эгелээш чээшкинге бижидиишкинни соксадыр дугайында, чээшкиннер талазы-биле ойнап алышкыннарның төлевирлерин соксадыр дугайында, а ол ышкан чээшкиннериниң өртээн дедир эгидериниң хуусаазын сонгаарладыр дугайында ТК-ның Бирги секретары эш Н. С. Хрущевтуң чугаазыны СЭКП ТК-ның хемчеглерин чүүлдүг деп көөр болгаш деткиир.

1956 чылда херек кырында 34,5 миллиард рубль бижидиишкинниң орнунга 12 миллиард рубль түңнүг чээшкинге сөөлгү бижидиишкинни 1957 чылда чорудар дугайында саналды чөвүлел хурал оон-биле кадыы чүүлдүг деп көөр.

1957 чылдың апрель 6-да чаңгыс үн-биле хүлээп алган. Митингиге 60 муң кижи киришкен.

РСФСР-ниң Горький, Арзамас, Киров областарының болгаш Марий, Мордва база Чуваш автономнуг республикаларының көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралының

ДОКТААЛЫ

1. 1958 чылдан эгелээш чээшкинге бижидиишкиннерни соксадыр, а ол ышкан үн хуулуг хостуг саарлып турар чээшкинден аңгыда бүгү-ле чээшкиннер талазы-биле төлевирлерни соксадыр дугайында бистиң партиявыстың Төп Комитединиң болгаш Совет чазактың өнүзээнинден эш Хрущевтуң чугаазын база сормовочуларның болгаш автозаводчуларның коллективтеринин чүүлдүзүнгенин РСФСР-ниң Горький, Арзамас, Киров областарының, Марий, Мордва болгаш Чуваш автономнуг республикаларының көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралы шаңы-биле деткип тур.

1956 чылда херек кырында 34,5 миллиард рубль бижидиишкинниң орнунга 12 миллиард рубль түңне сөөлгү бижидиишкинни 1957 чылда чорудар дугайында саналды чөвүлел хурал оон-биле кадыы чүүлдүг деп тур.

1958 чылдан эгелээш чээшкин үндүрерин шуут соксадыры-биле холбашкан бодуның чарыгдадарын дүүштүрериңге арганы берип турар бо бижидиишкинниң эргежок чугулазын эки билип турар бис. Ынчангаш 1957 чылда үндүрүп турар чээшкинни чангыс эп-сеткилдиг деткип турарывыстың дугайын партияның ТК-зынга бүзүреливис тур бис.

Бо саналды ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның деткээни чангыс эп-сеткил болза, ол совет кижилериниң үнезинге эрге-ажыктарын илергейлеп турар деп чүвени хереченилеп турар. Ол черле билиңгир. Ол саналды амыдырала чорударынган күрүнеге болгаш улуска санап четпес ажык-дүзә бистиң кижи бүрүвүске илдең күрүне хөзөвилелдерни улгаттырарынга арганы алыр болгаш оон күселиндиреңге бүзүреливис.

2. Чээшкиннерни үндүрерин соксадыр болгаш өртектерин дедир эгидериниң хуусаазын сонгаарладыр дугайында саналды чангыс эп-сеткилдиг деткиреңче Совет Эвилелиниң бүгү-ле ор, хөрээжен ажылчыннарын, инженер-техниктиг ажылдакчыларын болгаш албан-хаакчыларын, бүгү-ле ор, хөрээжен колхозчуларын, көдээ ажыл-агыйның түскай өртемнигирин, совхозтарның механизаторларын болгаш МТС-териниң механизаторларын чөвүлел хурал быйгырып тур.

Бо чүгүлә хемчеглерни амыдырала чорударын бүгү хемчег-биле дүргедедирин Совет чазактан чөвүлел хурал дилеп тур.

3. Чээшкиннер үндүрерин соксадыр болгаш өртектерин дедир эгидериниң хуусаазын сонгаарладыр чорук улуска болгаш күрүнеге кайгамчык улуг ажык-дүзәны бээр дээрзинге чөвүлел хурал быжыг бүзүрелин илергейлеп тур. Бо хемчег ажыл-агый болгаш культура хөзөвүдезин улам-на дүргедедиринге, совет улустуң чаагай чоруун экижидиринге, бистиң улуг Төрээн чүртүвүстүң камгаланыр күчүлыалын быжыглаарынга, коммунизмче бүрүнгаар бистиң тиилелгелиг шинчээшкиннивисти дүргедедиринге биске арганы бээр.

биле чүрттелга, школалар, эмнелгелер болгаш культурамыдыралдың өске-даа албан черлерин тударын калбартыр, а ажыл-ишчи кижи бүрүзү чээшкинге тыртырыышкыннарның эвээжээриниден, а оон соонда чээшкинге бижидиишкинни шуут соксатканының күселиндиреңге бодуның хүзүңде бюджединге ай санының немелдезин херек кырында биле бээр.

4. Чээшкиннерни үндүрерин соксадыр болгаш өртектерин дедир эгидериниң хуусаазын сонгаарладыр дугайында саналды чангыс эп-сеткилдиг деткиреңче Совет Эвилелиниң бүгү-ле ор, хөрээжен ажылчыннарын, инженер-техниктиг ажылдакчыларын болгаш албан-хаакчыларын, бүгү-ле ор, хөрээжен колхозчуларын, көдээ ажыл-агыйның түскай өртемнигирин, совхозтарның механизаторларын болгаш МТС-териниң механизаторларын чөвүлел хурал быйгырып тур.

Бо чүгүлә хемчеглерни амыдырала чорударын бүгү хемчег-биле дүргедедирин Совет чазактан чөвүлел хурал дилеп тур.

5. Чээшкиннер үндүрерин соксадыр болгаш өртектерин дедир эгидериниң хуусаазын сонгаарладыр чорук улуска болгаш күрүнеге кайгамчык улуг ажык-дүзәны бээр дээрзинге чөвүлел хурал быжыг бүзүрелин илергейлеп тур. Бо хемчег ажыл-агый болгаш культура хөзөвүдезин улам-на дүргедедиринге, совет улустуң чаагай чоруун экижидиринге, бистиң улуг Төрээн чүртүвүстүң камгаланыр күчүлыалын быжыглаарынга, коммунизмче бүрүнгаар бистиң тиилелгелиг шинчээшкиннивисти дүргедедиринге биске арганы бээр.

Горький хоорайның ажылчы чоннарының 1957 чылдың апрель 8-те болган митингизиниң

РЕЗОЛЮЦИЯЗЫ

РСФСР-ниң Горький, Арзамас болгаш Киров областарының, Марий, Мордва болгаш Чуваш автономнуг республикаларының көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралының доозулганынга холбаштырган митингиге Горький хоорайның ажылчы чоннары чыылбышаан, үш хуулуг хостуг саарлып турар чээшкинден аңгыда чээшкиннер үндүрерин 1958 чылдан эгелээш соксадыр, база мурнунда үндүрген бүгү-ле чээшкиннер талазы-биле ойнаашкыннарны оон-биле кадыы соксатпышаан база ол чээшкиннериниң өртектерин дедир эгидериниң хуусаазын сонгаарлатпышаан, өртээн чылда херек кырында 34,5 миллиард рубль бижидиишкинниң орнунга 1957 чылда чээшкинге бижидиишкинниң түңүн 12 миллиард рубль чедир кызырар дугайында эш Хрущевтуң чугаазыны база «Кызыл Сормово» болгаш Горькийниң автомобиль заводунуң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының, а ол ышкан РСФСР-ниң үстүнде айыттынган областарының болгаш автономнуг республикаларының көдээ ажыл-агый чөвүлел хуралының киржикчилериниң деткээни саналды чангыс эп-сеткилдиг чүүлдүгүнүп болгаш деткип тур.

Бистиң күрүневистиң болгаш бүгү улустуң эрге-ажыктарынга дүүштүр бистиң үзээп алганывыс бо саналды деткиреңче Совет Эвилелиниң ажылчы чоннарын кыйгырып тур бис.

Митингиниң киржикчилери бо доктаалды диңмиттиг адыш часкаашкыннары-биле уткаан болгаш чангыс үн-биле балыдап хүлээп алган.

Митингиге 150 муң кижи киришкен.

Москваның станок тудугжулары деткип турар

Москваның «Кызыл пролетарий» деп станок кылыр заводтуң цехтеринге болгаш салбырларынга апрель 10-да хөй кижи киришкен митингилер болган.

...Аар станок тудуушкынуның ийги механика цехи. Эш Н. С. Хрущевтуң чугаазыны партияның болгаш чазактың хемчеглериниң дугайында, база горькийжилериң кыйгырыышының дугайында дыңнадыгны цехтиң партия организациязының секретары эш Пугаев кылган.

Чөндүрүкчү чаартыкчы эш Брунов индирге үнүп келгеш:

—Бистиң төрээн Коммунистиг партиявыстың удуртулгазы-биле Совет Эвилели эвээш эвес тиилелгелерни чедип алган, бистиң күрүневис күчүлүг индустриалдыг күрүне болу берген—деп ол чугаалаан. Чуртуң улус ажыл-агыйының көдүлүүшкүнүнге, үлетпүрүнүң хөгжүлдезинге улустуң акша-хөрөнгилери эвээш эвес рольду ойнаан. Совет кижи болуның күш-ажылы-биле, болуның шыгжамырлары-биле социалистиг Ада-чуртуң күчүшыдалын быжыглаан турар. 1958 чылдан эгелээш моон соңгаар чээшкинге бижитпейн барып болур арга бар деп партия болгаш чазак ам санап турар. Бо чылын чуртка чээшкинге бижидиишкин 12 миллиард рубль чедир кудулаар-дыр. Мурнунда үндүрүп турган чээшкиннериниң өртээн дедир эгидериниң хуусаазын уздыр дугайында саналды станок тудугжулары чүүлдүгүнүп турар.

Технолог эш Войтенкога сөс берген. Бүдүүледе хайныгып турар күш-ажылчы улуг көдүлүүшкүнүң дугайын, эш Н. С. Хрущевтуң чугаазыны СЭКП ТК-ның болгаш чазактың хемчеглерин станок тудугжуларының чангыс эп-биле

—Күрүнеге бистериниң 20—25 чылдарда артырып бээривис облигацияларның өртектери болгаш өртээн дедир эгидип бээри хевирлиг акша-хөрөнгилер бистиң хереглелдеривиске, чүрттелга бажыңнарының, школаларның, эмнелгелериниң, санаторийлериниң тудугларына чарыгдатынган турар.

Митингиге хүлээп алган резолюцияда чугаалап турары болза:

—1958 чылдан эгелеп чаа чээшкиннер үндүрерин соксадыр, ойнаашкыннарны телзәрин болгаш өртээн дедир эгидип бээрии соңгаарладыр чорук улуска болгаш күрүнеге кайгамчык улуг ажык-дүзәны бээр деп чүвеге № 2 механика цехиниң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары быжыг бүзүрелин илередип тур.

Дөртен чыл мурнунда

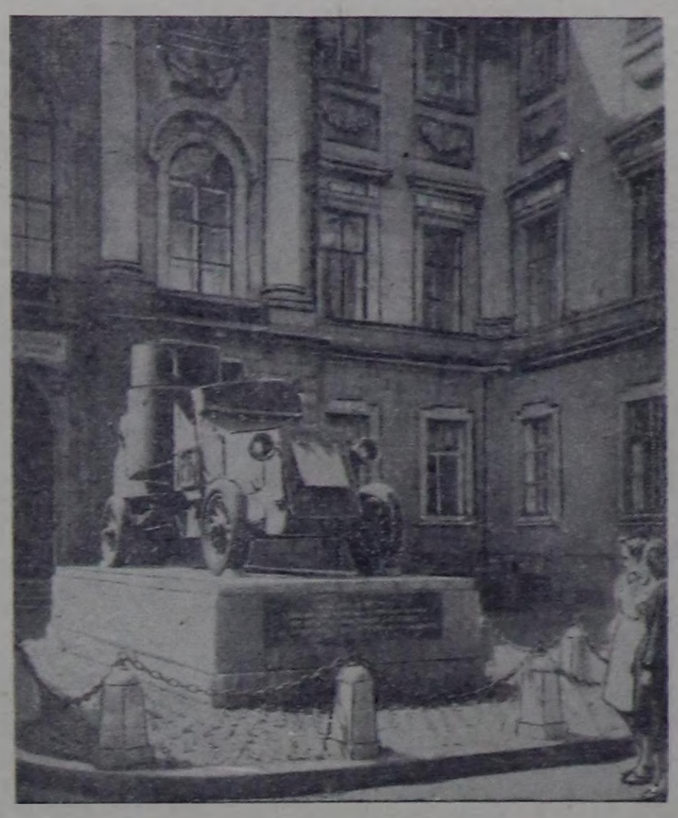
В. И. Ленинниң Россияже чанып келгени

Ужуражышкынның киржикчилериниң сактыышкыннарындан

ВАГОНГА БЕСЕДА

Поль комитединиң большевикчи фракциязының чажыт даалгазы-биле бистиң полктуң турганы Николайштад деп улуг авес фин хоорайдан 1917 чылдың апрель 1-де Петроградче чоруткан мен. Адын черле сактып чаштап каанын каржып эртеринниң эң-не чоокку станциязынга бир өске поездке олурар ужурлуг турган мен. Чоруп турар солдат бүртээп анаа коңчуг шынгыызы-биле хайгаарап көрүп турган. Адак соолуңге, бодумнуң шериг литеринии орукка чоруурунуң билединге орнап апкан мен. Петроград бар чоруур поезд удаваанда чедип келгеш. Коңчуг овааырымыныжы кандыызын, солдаттарның хөөнүүлүг кандыызын. Революцияның шуут доорт киржикчилери-биле чугаалажып турган байдалды тодаргай билип алырын, чоннуң күзел-соруун билип алырын оон орадажыры илдең болган. Мен мурнумда Ленини дугайында дыка хөйүү дыңнаан мен, ынчалза-даа ону коңчуг бүдүрүттүн билип чораан мен. Черле ынчаш, ол ындыг-бөдүүн, сагыш човангыр кижи, бодүүн солдат-биле дең ышкаш чугаалажып болур кижи деп бодаваан мен. Мээң кээ гаанымның изи безин артпаап.

— Силерниң полкта командилал албан хүзәлгезин кымнар ажелеп турарыл?—

Ленинград. В. И. Ленинниң музейинче кирер черде тургускан кунк машина. 1957 чылдың апрель 3 (16)-да Финлянд вокзалынга бо кунк машинаның кырындан В. И. Ленинниң «Социалистиг революция делгерезин!» деп улуг кыйгызы чаңгыланган.

ча-серемчилел-биле вагонга олурупкан мен. Поезд чоруткан.

Чоруп орумда кожамда вагонда «Вар навинка» дыңналы бээрге ынаар кичээнгей салып эгеледим. Кожамда кым чоруур чоор деп сонуургай берген мен. Кожамга вагонуның эжиниң аскынга, ынчаарда ополченнерни аңаа адап турганы ышкаш, «крестовик» дээр, салдыг солдат көрүп каапмээн сонуургалын улам улгаты берген. Ол кижи вагонну кампалавышпаан таныыл албанныда турар деп чүве бүгү-ле талазы-биле биледингир турган.

— Мында кым чор?— деп ол солдаттан айтырдым. Харыы мындыг болду:

— Швециядан «эмигрантылар».

Төрээн чуртунче чаныр бар чоруур эмигрантылар вагонда чоруур-дур деп чүкени билгеш, мени вагонче эртиринтерин солдаттан дилеп, ындыг-даа болза, ынаар кымны-даа киирбес дээн чүве деп солдат чугаалады. Мен солдатты дилеп, аңаа кээпче берип эгелеп. Адак соолуңге, ол мени киирипти. Мен кире бергеш, аңаа чораан кижилер биле меңдилештим.

Бирги күпеге чеди-сес хире кижилер олурган. Олар мени олуруп ал деп чалааннар, таныжып алган чугаалажы бердивис. Кады чораан кижилериге «военка» (партияның Петроград комитединиң чанында шериг организациязын ынчаарда ынчаар адап турган бис) бар чор мен деп чугаалаарыңга олар сергеп келгеш, айтырыглар салып эгеледелер. Мээң чугаалажып орган улустарымның бирээзи кожазында өрөлче, аш Ленинге бодарын мөңээ саналлады. Ол атты дыңнаан, оргил черинден тура халаап, дерээ-на кожазыныа күпеже кире бердим.

1917 чылдың марта большевиктер партиязынга кирген мен. Бүгү-ле революсчу хөөнүүг солдаттар-биле бир дөмей, революциянын хөгжүлдезинин перспективазы мээн сеткил-сагыжымны дүүрелип турган. Дээрбечи дайынның чүге соксавайын турары, черни тараачыннарга чүге бербейн турары, Советтер эрге-чагырганы боттарының холуңга чүге албайын турарлы меңээ биидинчес турган. Ленинни көөр, оон-биле чугаалажыр, мээн сагыш сеткилимни дүүрелип турган айтырыглаарга харыылаарны алыр деп меңээ хенертен таварышкан аас кежиктэ ажылаар дээн мээн күзелим кайы хире улуг болганы биилингир.

Кожазында күпеге улус хөй болган. Ында улус ажок чугаалашкан орлар, ынчаарга кижи оргузу хире назылыг, биче салдыг, үргүлчү-ле холу биле айтып чугаалап орар кижиже чугаалашкан бүгү кижилер кичээнгей салган орлар. Мен солдат өзүзү-биле меңдилешкеш, сеткил хайынганыынлан дүүрөөн сириләэш үн-биле айтырдым: «Мында Ленин кайызы?» Беседаның өзээ болуп орган, мээң деминг-ле билип каанын кижиже бүгү кижилер база катап көрүң бердилер.

Ленин үргеп-не тура халаап, мээн хоодум туткаш, бодунуң дужунга кожа олуртуп алды. Оон каш-ла минута болганда эрги өөнүктер ышкаш чугаалажып орган бис. Ленин бүгү-ле чүвени сонуурган ергаң: армия кандыг чүрттээ турарын, оон база хөөрге-даа чыткан девидеп, сиригейнии аңдарлып, дүңдерлип чытсын дээш бистер бүгү күжеңишкиннеривисти салыр ужурлуг бис, эштер. **(Диңмиттиг адыш часкаашкыны).**

СЭКП-нин XX съездизиниң салганы төөгүлүг сорулгалары амыдырал кырынга эң кыска хуусаада боттанган туроун дээш бүгү күжеңишкиннеривисти салыылыңдар. **(Байыраашкынче шилчип турар диңмиттиг адыш часкаашкыны, дооза туруп келген).**

— Чоңдан кижилерни диимин-биле вдип үндүрер херек — деп Ленин чугаалады. Эрги унтер-офицерлер херекти коңчуг эки күүседирлер. Боттарының улустарынга пасса офицерлерден артык бүзүреп болур-болгай.

Солдаттар офицерлерге ыыт чок чагыртып чаңчыга берген, ынчангаш ол чаңчылдан адырлып алыр, боттарының эргелерин, ат-алдарын медереп билир талазы-биле дузалажыр херек деп, Ильич чугаалады. Безекterниң болгаш каттыжыышкыннарның солдаттар комитеттеринге солдаттарны офицерлерден хойну соңгуур херек деп ол менээ тайылбырлаан.

Бистиң полк комитединиң большевик фракциязында херектиң байдалының чүгайын Владимир Ильич меңден тодаргай айтырган. Бистиң эгелээшкинивисти ол деткээн болгаш шериг козектеринге большевикчи организациялар түргүлары коңчуг чүгүлә херек-тир деп чугаалады. Солдаттарның хөөнүүн ол организациялар ламчыыштыр партия эки билип алыр болгаш шеригде революстуг шинээшкинии удуртур деп Ленин чугаалаан.

Бис дыка үр чугаалашкан бис, оон соолуңде еске солдаттар биле чугаалажыр болза база багай эвес-тир ийин деп Владимир Ильич чугаалады. Кожа вагоннардан чеден-чүстен аваан эвес хире кижилерни чыып ап болур боор деп чугаалады.

— Вагоннарны кезип көргеш солдаттарны чыырын силерден дилээйин деп Ленин меңээ чугаалады.

Ленин вагон эжиниге кәстүп келирге сүүлүг «ура!» болган адын часкаашкынны диимирей берген. Безек ажылчыннар Ильичиниң куспактап алган ону вокзал бажыңының иштинче алган бартаннар. Ленинге ужуражып келген ажылчыннарлыле кады бис бада-ла шинаар чоруптувус. Ильич коңчу чүве чугаалаан. Ол оон мурнуу чарышта-да биске чугаалап чораан түүкүлерин аңаа коңчулап чугаалады.

Апрельның 3-те орай кежээ Петроградка чедип келген бис. Ажылчыннар, солдаттар, матростар бүгү вокзалды дола берген турган. Вокзал мурнуу чарышта шөл прожекторларның болган фазелдерин чырыныга коңчуг чараш көстүп турган. Питерниң хей муң ажылчыннары пролетар революциязының баштыңчызынга кыйыл туктарлыг ужуражып келгеннер. Ленин шелге көстүп келирге өөрүшкүүлүг кайгамчык «ура!» таа-чаа күштер-биле улам-на диимирей турган. Ильич кунк машинаның кырынче үнгеш, бодунуң алдарлыг чугаазын чугаалаан эңу «Социалистиг революция делгерезин!» деп кыйгырыг-биле доозкан.

А оон соонда, ажылчы чоннуң ажоктай колониалынга үлелип алган Ленин кунк машина кырынга Кшесинская ордузунче чорупкан.

А. В. ЧЕРНЫШЕВ,
Лужский 423 полктуң улуг унтер-офицери.

ФИНЛЯНД ВОКЗАЛЫНЫҢ ЧАНЫНГА

В. И. Ленинниң келир хүнү пасха пенделынги-биле таварыжы берген. Ол хүн заводтар ажыдаваан, солуннар үнмээн, трамгайлар чорувайн турган. Ильичниң келиринiң дугайын ажылчыннарга дыңнадыры берге турган. Ленинге ужуражыр күзээн кижилерниң кичээнгейлик таарга тударын-биле бис туктар түлүп алган Финлянд вокзалынче үглай чоруптар деп шиитпирлеп алган бис.

Кежээ апарганда Путилов заводунуң большевиктери үжен хире кижи РСДРП(б)-ниң Нарва район комитединиң тугу-биле вокзалче чорупканнар. Бис он хире километрни эртер турган бис. Будумчуга чоолан кижилер аайын тыпайын бистең айтырып турганнар:

— Кайнаар баарынар ол?

— Бо канзай маниффестация боор?

Бис оожум ыласпаашкын ора-ла, улустарның айтырыгларынга харыылавышпаан, Ленинниң келирининг дугайын оларга ыңнадып чораан бис. Ажылчыннар, солдаттар биске каттыжып кээп турганнар. Бистиң колоннавыс болген хар ышкаш олуп турган. Финлянд вокзалының чанында шелге баргаш Выборг талазының, Невз заставазының, Васильев ортулуунуң ажылчыннары-биле кожа турупкан бис.

Шеригниң үрер хөгжүмнери, революстуг ырылар шелге диимирей турган. Кронштадтан Ледоколга чаа-ла чедип келген Балтиканың матростары Нева талазынган маннажыл органнар. Олар хүлүлел таңнылынга турар үзээп далажып чорааннар. Шөл хенертен чырый берген, солдаттар прожекторлар экелген болган.

Тур чазакка ам-даа бүзүреп турган, камгаланыкчы хөөннерлиг турган кижилерниң арааныдан дыка хөй ажылчыннар болгаш солдаттар бизин Ленинге ужуражыр дээн чедип келгеннер. Нарва эжинге чорувуста биске каттыжып келген хоочун путиловчу-дарган Озеров мепээ ынчаар чугаалаанын үптаан мен:

— Ленин сени канчаар бүзүредиптерин көрээл, дыңнаал. Чаа эрге-чагыргаңы хүндүлээринге ол сени өөредип каар...

Тур чазак тайбынны, тараапы болган хосталганы бээр дээрзинге дыка хөй путиловчулар ынчаарда илеген турганнар. Ол хоозун чүве солдаттар араазында оон-даа артык нептереэн турган. Бистиң заводувуста Тарутин полкунуң солдаттары бүдүүлүк болгаш карангы кижилер ажылдап турганнар. Бир-ле катап, мен, чоокта чаа кара бажыңдан үнген аныяк большевик, ажыл сөөлүнде дарганнаар черге тарутинчилер араазынче кире бергеш, агитастап эгелээн мен... Дайынны соксадырын кыйгырып, Тур чазактың империалистиг политиказының дугайын чугаалап турган мен. Солдаттар бот-боттарының араазында ажылчын хиимеринчиг чугаалажып турала мени дыңнап турганнар. Мен чугаам дооспайын турумда-да мурнуунга каш улаа дайылажын чораан хөрөөнде үш георгиев орденниг тарутинчы дарган Гузовский менче халын келгеш алдыра-ыр:

— Бис хосталганы чаалап алган бис, ону камгалаар бис. — Сен немец шпионукш, христо садыкчыны болгаш өскерликчи кижи-дир сен. Ындыг кижилерни ол черниге өлүрүп каар чүве. — Улуг маска иээн бажын кырынга кииский хона бергеп. Оон арай деп адырылган мен.

Ынчалза-даа Тур чазакка бүзүреп турган кижилер безин Ильичниң көөр, дыңнаар, оларны дүүрелип турган айтырыгларга харыынны оон алыр дээн Финлянд вокзалынга чедип келгеннер.

Бүүдүүл «ура!» шелге диимирей берген В. И. Ленин кунк машина кырынга үнүп келген. Прожекторлар-биле чырытынган оон мага-болу карангы дүнүүн

(Төнчүзү 4-чү арында).

В. И. Ленинниң Россияже чаныp келгени

(Төнчүзү).

хаяалында кончуг тодаргай көстүп турган.

Шөлге шыпшың апарган. Үр маналывыс Ленинниң тайбың, тараа болган чер дугайында сөстерин дыннаан бис. Ленин бисти социалистиг революцияже кыйгырган. Түр чазак чонга тайбың-даа, тараа-даа, хосталга-даа бербес деп бистиң дыка хөйүүзе билип чораан, ынчалза-даа, дениселдиң билдингир болган тодаргай программазы бисте чок турган. Оон ынай кандыг оруктап чоруурул?— Бисти үргүлчүлеле дүүредип турган айтырыг бо.

Бүүк машина кырындан чугаалаан чугазазынга Владимир Ильич ол айтырыга тодаргай харыны берген, сөөлүнде ону бодунуң алдарлыг Апрель тезистеринге хөглүткен.

Вокзалдан Ленинниң чораана күүк машиназының соо-биле бис хоорайның дүнеки кудумчуларын-биле Кшесинская ордузунче чорупкан бис. Орду мурнунда шөлге данны аксы турган бис.

Ол дүне Ленинни база катап көөр аскежиктиг болган бис. Ленинниң чугаазы бистиң сеткил сагыжывысты ханы-оннаан хайыраашкын турган. Дан бажында Нарва заставазынга чаныp келгеш, көргеш, дыннаан чүүлдеривис дугайын аажок хөөрежип эгелээн бис. Озеров ашак менээ чугаалады:

— Кырган Ванька өлүп калган. А бодуңуң өзээн тып алган болгаш чурттаар пролетаржы Иван Васильевич Озеров бардыр.

Ол кайгамчык дүне Ильичиниң чугаазын дыннаан хөй-хөй ажылчыннар «бодуңуң өзээн» тып алганнар.

Бүгү Нарва заставазы хайнып-ла үнген. Цехтерге, будумчу белдирлеринге, бажыл бүргүзүүң чанынга митингилер болуп турган. Чаныp бар чораан өлээн хөй митингилерге чүве чугаалаар апаар боор мен деп райкомдан ажылдан чаныp кел чораан-ла билип каан мен.

Бир-ле дарганнаар черге менче улуг маска-биле дап берген тарутинчи-солдат Гузовский биле база үр болбаанда ужуражы берген мен. Бодуңуң эштери-биле кады Гузовский биске, партияның Нарва райкомунга келгеш путиловчу-кызыл гвардейжилерни өөредир талазы-биле шериг инструктору болуп ажылдаарынга бодуңуң күзелин саналдаан. Бистиң заводтуң Кызыл гвардиязы-биле ол октябрьның чепсектиг тура халыышкынынга, а сөөлүнде хамаатты дайынга большевикчи — Кызыл Армияның командири болуп ол киришкен.

Ленин аңаа шын оруктү айтып берген.

Ф. А. ЛЕМЕШЕВ,
Путилов заводунуң ажылчыны.

КУЯК МАШИНА КЫРЫНГА

Февраль революциязының мурнуу чарыында бистиң кезээвистиң Комендант аэродромунга финн национальдыг Иван Буксонен деп кижи чедип келген. Ол оон ёзулуг фамилиязы эвес турган ышкаш чүве. Буксонен — Выборг талазының ажылчыннарын эки таныыр хоочун большевик деп чүвени удаваанда билип каан мен.

Иван Буксонен-биле кады февраль революциязынга киришкен бис. Кады демисел бисти чоокшулаткан болгаш удаваанда өөнүктер апарган бис. Мен ынчаарда партия кежигүнү эвес турган мен, ындыг-даа болза, большевиктерге бүгү-ле сеткил сагыжымдан дузалажып турган мен.

Партияның болгаш ажылчын ангының баштынчызы Ленинниң дугайында, ол бодуңуң бүгү амыдыралын күш-ажылчы улустуң капиталистерниң болгаш помещиктерниң кадыг-дошкун дарлалының адаандан хостаарының хереэнге, мөлчүүге болгаш дарлал чок чаа нииттеледи тургузарының хереэнге берип чоруур дугайында хөй-ле чүүлдерни Иван Буксонен менээ аажок өөрүшкү-биле үргүлчү-ле чугаалап чораан.

Апрельның 3-те эртен дыка эртте Иван Буксонен Михайловский манежиниче кады баарын менден дилеп. Мен белеңи-биле чөпшээреттим. Бистиң ынаар баарывыстың соруглазын орук ара ол менээ чугаалады. Бо хүн Владимир Ильич Ленин келир. Бис Буксонен биле күүк машина тыңкаш, вокзал баар ужуруг турган-дыр бис.

Михайловский манежинге Иван Буксонен менээ билдинмес эштери-биле чугаалашкаш, өөредилге машиназы ап алган. Ону биче септээр турган. Карбюраторун, тормазын болгаш өске-даа чамдык кезектерин солуур турган. Ол-ла чүүлдерни бис каш-ла шак иштинде Малая Дворянскаяда мастерскаяларга кылып алган бис. Бистиң бүгү-ле чоруувус борта будуна бер часкан. Оон үнер ажык аскын орта бисти тудуп алган, мастерскаяларның начальнигиниң ат салган эртирилгезин бистен негээн. Бисче кандыг-даа эртирилге чок турган. База-ла большевиктерге дузалажып турган кижи боор мастерскаяларның дежурныйы биске дузалаан. Ол күүк машинаның декпиижиниң кырынга туруп алгаш бисти хаалгадан үнүргүүтү. Оны сөөлүнде дежурный өске үш эштер-биле кады машинага олуруптулар. Бис Финляид вокзалынче чоруп турувуста алаан кежээ апарган.

Шөлге чедип кээривиске ажылчыннар, солдаттар болгаш матростар шөлдү дола берген турган. Ындыг-даа болза улус амдаа кээп турган. Вокзалдың бажыңынга далайжылар боттарының үрер хөглүмүбиле чедип келген.

Факельдер болгаш прожекторларның херелдери далай ышкаш кижилерни, хөй санныг плакаттарны болгаш туктарны чырыдып турган. Оларның дыка хөйүүзе «Ленин бисче кел чоруур», «Ленинге байыр!» деп болгаш өске-даа сөстерни номчуп болур турган.

Владимир Ильични вокзалдан күүк машинага сөөртүр чадавас боор сен деп Иван Буксонен менээ чугаалаан. Менээ идегел көргүскен ол сөстер мээң сеткил сагыжымны, кайы хире хайныктырганын билип алыры берге эвес.

Шак оожум эрттип турган. Манаарының шактары болгаш минуттары кончуг халаадынчыг болур. Ажак сөөлүнде поезд чедип келген. Аргажоктуң кырынаа машина чанынга турар апаргаш болгаш Ленинни көрбедим, ындыг-даа болза, муңмуң кижилер Ленинге хайныктыгыр болгаш өөрүшкүүлүг байыр чедирип турганын дыннап турган мен.

Владимир Ильич удаваанда вокзалдың бажыңының иштинден үнүп келгеш, күүк машина кырынга үнүп келирге «ура!» деп алгылар диниреп турган. Буксоненниң дужаалы-биле машинаны хөделдире бердим. Ындыг-даа болза Ленин бодуңуң чугаазын эгелей берди. Мен моторну дораан өөрүштүм.

Ленин чугаазын дөзуштарга, «Ленинге ура!», «Революция делегезинге!» деп алгылар соксаал чокка диниреп турар. Буксоненниң айтышкынын ёзугаар мен машинаны база катап хөделдиргеш, эң-не оожум-биле чоруда бердим. Ындыг-даа болза байыр чедирген улуска харыылавышаан Ленин күүк машинаның кырынга туруп алган чоруп чоруурун көрүп каашкаттай бердим: машина аажок оожум чораан болза-даа кандыг-бир таварылга болу бээриндең хөлчок-ла коргун чораан мен. Маңнажып чедип келген матростарның дузалажыры-биле Ленин машинаның кырындан дүшкеш мээң-биле кожа олуруп алды, бис чорупкан бис. Күүк машинаның эжин үргүлчү ажык чораан. Бисти чепсектиг матростарлыг «Паккард» деп машина үдеп чораан.

Кшесинская ордузунче баар бүгү орукка дыка хөй ажылчыннар Ленинге байыр чедирип турганнар. Ленинниң чоруп чораан бүгү кудумчуларын чон шуут дола берген турган. Мынчангаш ол-не оожуму-биле чоруур апарган. Ленинниң А Владимир Ильич ол байыр чедириишкинни болгаш найыралдыг алгылар бүгү-ле талалардан үргүлчү дыннаып турган. А Владимир Ильич ол байыр чедириишкинге өөрүшкүүлүг хүлүмзүрээшкин-биле харыылап, доңгу быйырыларны салып чораан. Ленин үргүлчү-ле бөрт чок чораан.

«Владимир Ильич, көрүнерем силерни кайы хире ҳүндүлээр-дир, улустуң хөйүн!» деп Ильичиге чугаалаадым. Ол менээ бир-ле чүве харыылаан. ындыг-даа болза чугаалаан түүлүнүң шупшузун дыннаваан мен. Бир-ле сөстү үтпаан мен. «Бөгүн Петрограта эштер менээ партия биледи тывысты».

Оруккa ийи шак бичии ажыр чоруп келген бис. Ол чораан машинаны хөй катап доктаадыр ужурга таварышкан мен. Шимчеп чоруур индир ышкаш машина кырындан Ильич чүве чугаалап чораан. Ленин чүве чугаалаарда декпиин кырынга туруп алгаш машинаның эжиниңем туттунуп алгаш чораан. Чүве чугаалаан сөөлүнде-ле катап мээң-биле кожа олуруп ап чораан. Мен ажикти хаар дээрниге-ле Ильич эжик ажык чоруун деп чугаалаан.

Кшесинская ордузунуң чанынга доктаай берген бис. Владимир Ильич менээ өөрүп четирген, мээң холумну туткаш, күүк машинадан үнер деп чорда, бисти үдеп чораан «Паккард» деп машинадан матростар маңнажып келгеш Ильичиниң холдарынга көдүрүп алдылар.

Хая көрүп көөрүмге шөлдү болгаш оон чанында бүгү-ле садтарны үлус дола берген болду. Мен чоруксавайн турган мен, ындыг-даа болза машинаны Михайловский манежинге дедир аппарып каары чугула болган.

В. К. ФЕДОРОВ,
Аэродром командазының солдады.

Эрзин районуң «Кызыл сылдыс» колхозунуң саамчызы эш Күндел Долзат эртken ажыл-агый чылында бодуңга быжыглаан шектериниң бирээзинден-не 1330 кг сүттү саап алган. Ам 12 инек саап турар. Эрткен чылдың октябрь 1-ден бо чылдың апрель 1-ге чедир саап инек бүрүзүнден 410 кг сүттү сааган. Бо ажыл-агый чылында инек бүрүзүнден 1350 кг сүттү саарын хүлээнген ажылдап турар.

Фотозу Д. Седипковтуу.

Улуг Октябрьга алдар кылдыр

«Тыва тудуг» трестизиниң комплексилиг тудуг бригадазының кежигүннери Октябрьның социалистиг Улуг революциязының төөгүдүг 40 чыл ойнга күш-ажылчы чаа-чаа чедишкиннерлиг ужуражыр дээш боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин эрестиг күүседип турарлар.

Ол бригаданың кежигүннери эрткен чылдың октябрьдан 1957 чылдың апрельге чедир чурттталганың 8 бажыннарын тудуп кылгаш, ажыглалга кииргеннер. Бир бажынга-ла 4 аал иштi чурттаар кылган. Үк бажыннарда ак хоорайның ажылчы чоннары чурттап турар. Үк бригадала тудугжулар эштер Оюржак Кувискаал, Чыгаар-оол, Комбуй-оол олар боттарынга алган белиткен хүлээлгелерин үргүлчү ажыр күүседип, тудугжуларның чарыжының тинилекчилери болуп турарлар.

Аныяк тудугжу Кувискаал ак бодуңуң тускай эртемин бешки разряд чедир бедидип алган, хоочун тудугжу Комбуй-оол бодунга дөрт чүүл тускай эртемни шиңгээдип алган: бызанчы, дашчы, штукатурщу болгаш суугу кылыр. Мурнакчы бызанчы эш Комбуй-оол ай санында 1700 рубль чедир ажылдап ап турар.

Тудуг бригадазының кежигүннери бо чылдың март айда тудуг ажылдарының планын 170 хуу кылыр күүседеннер. Ол дээрге, Улуг Октябрьга тудугжуларның күш-ажылчы белээ болуп турар.

Оон-биле чергелештир, тудуг бригадазының ажылынга улуг моондакты таварыштырып турар четпестерни демдеглевейн барып болбас. «Тыва тудуг» трестизиниң хандырылга кылдызының начальниги П. Бородин тудуг материалдары-биле комплексилиг тудуг бригадазын дыка четпес хандырып турар. Оон түнелинде ажгы үеде ол бригадала тудуг материалдары барык үзүлген. Тудуг материалдарыбиле үзүктелиишкин чоокка хандырар хүгайында тудугжуларның чөптүг негелдезин тудуг трестизиниң эргелелиниң начальниги эш Харламов үнелеп көрбейн турар.

Бир эвес тудуг трестизиниң хандырылга кылдызының талазындан бригаланы тудуг материалдары-биле үзүктелиишкин чок хандырар болза, тудугжулар боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин апрель айда база эрестиг күүседип шыдаарлар. А трестиң хандырылга кылдызы бригаланы тудуг материалдары-биле үзүктелиишкин чок хандырар хүлээлгелиг.

Н. ИВАНОВ.

Ырак одарда малчыннарже сагыш салыр

Тожу районуң «Совет Тываның 5 чылы» кодээ-ажыл-агый артелиниң Танналыг, Ак-Суктак, Долбул, Далым, Эн-Сут дээш ышкаш ырак черлерде малчыннары хүн бүрүүн эргежок чугула барааннарыбиле хандыртынмаан.

Колхоз төвүнде магазин эргелекчизи Базыр, колхоз даргазы Дастай-оол керосин, шай, такпы, дуе, оттуг ыяш болгаш өске-даа барааннарны колхозчуларга дүрген чедирер дугайында организастыг ажыл чорутпайн турарлар. Үүн-бүрүүн чугула барааннарын колхозчулар колхозта магазинден каап салып ап турарлар.

Мал массалыы-биле оолдап эгелээп. Малдың чаш төлүн менди алыр, малчыннарны малдан чардыктырбас дээш ырак одарларже дерги садыын организастаары эргежок чугула.

К. АНАЙ-ООЛ.

ТӨЛЕПТИГ КИЖИЗИДИКЧИ

— Мен Тывага ам ийи чыл ажылдап тур мен. Баштайгы чылымда Бай-Тайга районуң Бай-Тал ортумак школазының эге класстарынга башкылап кирдим. Ам Кара-Хөлдүң эге школазында ажылдап тур мен — деп Зинаида Михайловна чугаалап турар.

Өөредилге чылының эгезинде башкыларның школазарже хувааларзы болуп турда, районога — мени Кара-Хөл эге школазынче ажылдадып чоруун көрүнер, чүге дээрге ырак-узак чер-дир, ынаа колхозчу малчыннарның уругларын эртемге өөредир дээш, бодумнуң билиглеримни берип, ак-сеткилдиг ажылдаар мен—деп ол билдиришкин киирген.

Ынаар чорулар кижи тыппайын турган районо башкының билдиришкинин үлүг өөрүшкү-биле хүлээп алгаш, Кара-Хөлге ажылдарын күзээн башкының күзелин ханцырган.

Зинаида Михайловна бодуңуң мурнунга салган соругазын чедиишкинниг күүседип турар. Үшкү улдуңуң түнелинде 2—3—4 класстарның өөредилгезиниң түнели эртken ийи улдуңа бодларга өөредир даап, бодумнуң билиглеримни берип, ак-сеткилдиг ажылдаар мен—деп ол чугаалап турар.

Кызыл чорулар кижи тыппайын турган районо башкының билдиришкинин үлүг өөрүшкү-биле хүлээп алгаш, Кара-Хөлге ажылдарын күзээн башкының күзелин ханцырган.

Зинаида Михайловна бодуңуң мурнунга салган соругазын чедиишкинниг күүседип турар. Үшкү улдуңуң түнелинде 2—3—4 класстарның өөредилгезиниң түнели эртken ийи улдуңа бодларга өөредир даап, бодумнуң билиглеримни берип, ак-сеткилдиг ажылдаар мен—деп ол билдиришкин киирген

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетинген.

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957
АПРЕЛЬ
17
СРЕДА
№ 77 (3789)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Бүгү улустуң изиг чүүлдүгэүнүүшкүнү (1 арыы).

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда (1 арыы).

Эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин таныжып турар (1 арыы).

В. Дорму. — Комсомол организациязының ажылынга партийни үдуртулганы улам күштедирер (2 арыы).

М. Данзы. — Бедиткен күлэлгелерни алган (2 арыы).

Тыва автономнуг областа хөй үрүглыг мелерни «Ленин алдары» орденнер болган «Ленин медалы» медальдар-биле шаннаар дугайында РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы (2 арыы).

Л. Ключников. — Социалистиг революция дээш денисеэдил чингине планы (2—3 арыннар).

Колхоз тудуу (3 арыы).

Өвүр районда (3 арыы).

С. Матпа. — Малдың чаа төлүн камгалап ап турар (3 арыы).

И. Лапицкий. — Делегей байдалының допчулалы (4 арыы).

«Баналга бүрүн эргени Панама негеп турар (4 арыы).

Польшаның улус ажыл-агыйының чедиишкини (4 арыы).

Норманнда байдал (4 арыы).

Алжирде колониалдыг дерзиязошкинерни соксадыр (4 арыы).

Садыг черлериниң ажылын хөй-нзитиниң талазындан контрольдаарын күштелдирер

Чонның амыдыралының материалдыг деннелин үрүглүг бедидер дугайында бистиң Коммунистиг партиявыстың болгаш Совет чазаавыстың үрүглүг улус сагыш салыы турарының түнелинде бистиң областың ажылчы чоннарының чаагай чорду бүгү совет кижилерниң ышкаш хүн бүрү өжүкпел турар. Колхозчу араттарның амыдыралынга сөөлгү чылдарның дургузунда улус чаартылгалар болгулаан. Олар ам сууржүп амыдыралдыг, делгем чырык, чылыг, чурттаарынга бүгү талазы-биле эптиг бажыңнарда чурттап турарлар.

Амыдыралынга болган мындыг улус үндезиин чаартылга-биле холбаштыр колхозчу араттарның амыдырал-чуртталгага хереглээр түүлдер талазы-биле негелделери база-ла үрүглүг улгадып турар. Ылангыя эт-сээн, дериг-херекселди ап көрээлинер. Хожуданган көшкүн амыдыралга таарыштыр кылынган өг херекселдери: ийи бөрбак тыва аптаражыгаштар болгаш өргеннер каккаш тургузуп алыр багай ыяш орунунуң (ындыг херекселдер безин өг-бүле бүрүзүнге турбаанна болгай) орунуга ам колхозчу арат улус дегген каас шкаф, демир орун, күш дүгүнден кылган сыртыктар, кыжын эштир хөвеннинг, чайын эштир чиик чоорганнар, чем, сава шыгжаар эки шынарлыг шкаф, столдар, сандайлар болгаш өске-даа херекселдерни негеп турар.

Ол ышкаш кыжын кедер багай самдар чучаан, чайын болурга кедиптер орта хеви чок байдалын колхозчу арат ам үткан. Ол ам кыжын чылыг, шынарлыг эптиг тон, чүвар бажынналп санында солуп кедер хөй иштики хептер, ажылдаарда болгаш дыштанырда кедер аңгы-аңгы костюмнер негеп турар апарган.

Оон-биле кады аъш-чемни ол мурнукузундан хөйнүг: чайын боорга каш борбак малының сүдү-биле бораланып орарының орнунга, ам хөй янзы чемнер, ногаа аймаа чиксээр. Коллективтиг күш-ажылдан ажык олчаны үрүглүг өзүп турар болганда бо бүгү чүүлдер бар турган черниг болгаш оларда бар.

Бистиң ажылчыннарывыстың, албан-хаакчыларывыстың, интеллигенциивистиң шалыны база-ла үрүглүг өзүп турар, ынчангаш оларның хереглел бараанарынга негелдези ажок улуг.

Совет кижилерниң мындыг өзүп турар улуг негелделерин доктаамал хандырарынга садыг черлериниң ролю улуг болуру бүгүдеге билдингир. Бо талазы-биле боттарының хүндүлүг хүлээлгезин областың хереглел кооперациязының ажыдакчылары ниитизи-биле күүседип турар Үүрмектеп садар бараан саарылгазының планы областка эрткен чылын 101,9 хуу, белеткел болгаш садып алырының планы 108,3 хуу күүсетинген. Садыг четкизи әлээн калбарып турар.

Чонның хереглелдерин доктаамал хандырар дээш кызымак ажылдап турар ажыдакчылар областың хереглел кооперациязында бар. Ылангыя Сүт-Хөл районнуң Бора-Тайгада көдээ магазин эргелекчизи О. Хажыкпан, Баа-Хем районнуң Сарыг-Септе аъш-чем магазинииниң садыгжызы Н. Канавина, Тожу районнуң Азаста магазин эргелекчизи Х. Базыр, Бай-Тайга районнуң Молотов аттыг колхозта магазин эргелекчизи С. Очур болгаш өскелер-даа.

Мындыг магазин эргелекчилери болгаш садыгжылар болза, чурттакчыларның хереглелин хөөр бараанарын магазиннерге үргүлчү түргузар дээш улуг сагыш салып, оларның үнүнге дынналгыр болуп турарлар. Оларның магазиннеринге кире бээрге бараанарны көрүштүг кыдыр таарыштыр делгээн, коруи-чуруму эки болур.

Ындыг-даа болза, областың садыг черлериниң ажылында улуг четпестер амдаа бар болуп турар. Мөңгүн-Тайга көдээ хереглекчилер ниитилелиниң (сельпо) Карыыда үлетпүр бараанар магазинииниң эргелекчизи Север биле ында аъш-чем бараанарының магазинииниң эргелекчизи Даш-оол бо чылдың март 11—12 хүннеринде садыглавайн арагалап турганнар. Хереглээн бараанарын садып алыр дээш ырак черлерден ол хүннерде келген малчыннарның чамдыызы манап ыдавайн күруг чанып, а чамдыызы оларны маназар үжүрга таваржып турганнар. Чонның хереглээр бараанарын магазиннерге түргүзар дугайында, оларга кончуг четпес сагыш салып турарлар.

Бызыл хоорайның хереглекчилер ниитилели (сельпо) бараан саарылгазының эрткен чылда планын күүсетпээн. Оон ажылында четпестер ам-даа үргүлчүлевишаан. Оон түнелинде бо чыдың башгайгы айларының бараан саарылгазының планы база-ла күүсетинмейн турар. Янзы-бүрү барааннар бар-даа болза, оларны план ёзугаар соөртүп алыр, магазиннерге таарыштыр киирер талазы-биле горпо дыка четпес ажыдап турар, оон түнелинде оон складтарында дыка хөй барааннар кандыг-даа саарыла чок чыдар.

Садыг черлериниг идегел чок кижилер кире бергеш, ак-сеткилдиг эвес ажылдап, ниитиниң социалистиг өнчүзүн самчыгдаар, чүгле хуузунуң сонуургалын бодаан бараанарның өртектерин улгаттырып садар ийикпе, шын эвес хемчээр болгаш денгилээр түүлдер бар.

Областың хереглекчилер ниитилелиниң, ылангыя оон садыг кылдызының план чок багай ажылдап турарының түнелинде чамдык черлерде чок болгаш ында ажок хереглетиниң турар барааннар, чамдык черлерде эмин эртпэр хөй болгаш саарыга чок чыдар болгулаар. Ол ышкаш табуретка, стол, стул болгаш өске-даа чугула барааннар бистиң садыгларывыста кончуг ховар болуп турар.

Чонның хереглелин хандырарында, садыг черлериниң ажылында бо мындыг четпестерни дүрген болгаш шиитпирлиг чайладырга база бир идегелдиг арга болур хөй-нзитиниң талазындан оларның ажылын контрольдаарын күштелдирери өргежок чугула. Бо талазы-биле бисте аргалар-даа, дүрүлгалар-даа хөй. Бистиң магазин бүрүзүнде, садыг черлериниң сөөлүнде кандыг-даа ажылда болгаш ресивиларының комиссиялары ажылдап турарлар. Ынчангаш хамыктың мурнунда бо комиссиялардың ажылын экижилер, оларның ажылын план ёзугаар чорудар болгаш садыг черлериниң ажылын доктаамал контрольдаар четпестерни дүрген чайладыр дугайында хемчегерни алыр херек.

Кайда-ла садыг бар болдур, оон ажылын ажылчы чоннар депутаттарының шында түс чер Соведи тодаргай удуртур болгаш контрольдаар үжүрлүг. Магазин эргелекчизиниң, садыгжының отчеттарын чер-чер Советтериниң сессияларында дыннаап, оларның ажылын экижилериниче угланган тодаргай саналдарны оларга черле берип болур. Ылангыя садыг черииниң ажылында четпестерниң дугайында медээлер, хомудалдар дугайында чер-чер Советтери дыңнангыр ээлдек болур үжүрлүг.

Бандыг-даа ажылда четпестерни илереприпге, оларны дүрген чайладырынга шүүлтүчүлелдиг болгаш бот-шүүлтүчүлелдиг ролю ажок улуг. Ынчангаш, садыг черлериниң ажылында бар четпестерни илереприп болгаш чайладыр төлээде, шүүлтүчүлелди калбартыры чугула. Бо соруулганы күүседирде хуучуларның хуралдарын үе-үе болгаш чыыдырып, магазиннерниң ажылын чугаалажып турар херек.

Бо чылын бүгү совет улус ан-не шыгаранган, улуг болуушкунуң — кижи төрелгетиниң төөгүзүнде чаа үеник эгелээн Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл өнүн байырлап эртирер. Ол улуг байырлалга бүгү талазы-биле күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш белеткелдер, социалистиг чарыш бүгү чуртта, оон иштинде бистиң областа, садыг ажылдакчыларының аразында ажок калбарган. Бүгү улустуң бо социалистиг чарыжынга ап турар тодаргай хүлээлгелерни чедиишкинниг күүседири областың садыг черлериниң ажылдакчыларының хүндүлүг хүлээлгези болуп турар.

Поволжьениң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралы

Поволжьениң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралы апрель 13-те Саратовка доозулган. Чөвүлел хуралга РСФСР-ниң Көдээ ажыл-агый министри эш П. И. Морозов, Астраханьск областың СЭКП-ниң Лиманский райкомуның секретары эш В. Я. Калыков, Татар АССР-ниң Дрожжановский районунуң Тукай аттыг колхозунуң даргазы эш Ф. Х. Имангулов болгаш өскелер-даа чүве чугаалааннар.

СЭКП ТБ-ның секретары эш Н. И. Беляев чөвүлел хуралга чүве чугаалаан.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери кыйгырык хүлээп алган.

Кайгамчыктыг хүннүң бүдүүзүнде

УЛЬЯНОВСК. (СЭТА). Ульяновск областың ажылчы чоннары В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүн демделээринге белеткеним турар. Библиотекаларда, клубтарда делгелгелер ажыттынган, улуг баштынчының дугайында беседалар чорун турар. В. И. Ленинге турасказаткан улуг ном делгелгези «Ленин аттыг ном ордузу» деп область библиотеказында ажыттынган. Владимир Ильич аныязында ол библиотеканың номчукчуву база чораан.

Бүгү улустуң изиг чүүлдүгэүнүүшкүнү

Партияның сөзү — улустуң күзел-соруу

КИЕВ. Күрүне чөөшкиниинің дугайында партияның болгаш чазаатың хемчегерни Украинаның ажылчы чоннары изии-биле чүүлдүгэүнүп болгаш деткип турар. Бо хүннерде совет кижилерниң бедик патриотизминиң, медерелиниң херечилели болгаш хөй кижилиг митингилер чурттуң бүдүүлгелеринде, түүлгаларында, албан болгаш өөредилге черлеринде эрттип турар.

Украинаның найыслалының мурнакчы бүдүүлгези — Январь тура-халыышкыны аттыг вагон сентээр заводтуң коллективи. Горький хоорайның ажылчы чоннарының деткээни күрүне чөөшкиннеринге хамаарыштыр СЭКП ТБ-ның хемчегерни деткээн митинг вагон цехинге болган.

Заводтуң кадр ажылчыны, котельщиктерниң бригадири С. П. Федотовтуң чугаалаанын болза:

Бистер, совет кижилер, боттарывыстың күш-ажылчы шыгжамырларывысты күрүнеге күзелдиивис-биле берип келгеп бис. Ол акша хөрөнгилериниң кайнаар барып турарын билир бис. Улустуң чөөшкиннериниң ачызында бистиң чүртүвүс күчүүлүг индустрияны тургускан, көдээ ажылагыйның көдүлүүшкүнүн чедип алган. Ажылчы чоннарның материалдыг чаагай чорду чыл санында база белип турар. Ол черүкту дайын мурнунга болзарга улам чараш, чаагайжыыр туттунган бистиң хоорайывыстың чижээнден көрүп болур бис. Ам бистиң партиявыс болган чазаавыс 1958 чылдан эгелээн чөөшкиннерге бижидинишкинни соксадыр дугайында, чөөшкиннер талазы-биле ойнаашкынналрының төлевирлерин соксадыр, а ол ышкаш чөөшкиннериниң өртектерин дедир үндерин соцгазырадыр дугайында хемчегерниң чүгулаазын бистериң-биле сүмелеп турар-дыр. Партияның сөзү — ол дээрге улустуң күзел соруу-дур. Ол ийи хемчегерни бистер, ажылчыннар бүгү совет кижилер-биле бир дөмей деткип турбис.

Аныяк ажылчын, чазаныкчыларның бригадири В. С. Щербанға сөс берген.

Горькийжилерниң шиитпиринин дугайын сеткилиниң ханызындан хүлээп алган мен деп ол чугаалаан. Күрүнеге ажылчы чоннарның чедиргенин 260 миллиард рубль школалаар, эмнелгелер, культура-чырыкшыкын албан черлерни, чурттаага бажыннарын тудурунга бээр. Партияның болган чазаатың хемчегерни бүгү улустуң чугаалажып көөрүнге киирген ынчангаш чүрөктүң ханызындан деткээн, чүүлдүгэүнүүс турар бис.

Партияның болган чазаатың хемчегерни деткээн митингилер Киевтиң өскөдаа бүдүүлгелеринге болган.

Кузбасстың шахтерларының үнү

КЕМЕРОВО. (СЭТА). Күрүне чөөшкиннериниң дугайында айтырыг талазы-биле нарлалгага чарлатынган хемчегерни Кузбасстың шахтерлары калбаа-биле чугаалажып турарлар. «Кемеровоуголь» трестиниң «Центральная» деп хоочун шахтазынга хөй кижилиг митинг болган, анда чүве чугаалаан хоочун дагжы эш Дудининиң медегээни болза:

— Келир чылдан эгелээп чөөшкинге бижидинишкинни соксадыр, мурнунда үндүрген чөөшкиннер талазы-биле ойнаш алышкынналрыны төлээрин соксадыр, а ол ышкаш оларның өртектерин дедир өгилерин соңгаарладыр деп СЭКП ТБ-ның болган Совет чазаатың мурнунан саналаавышаан, эш Н. С. Хрущев бистериниң күзел-соруузуту болган угаан-бодалывысты илереткен. Ол чорук бистерге-даа, базанга күрүнеге-даа ажыктыг. Сорновочулар болган горькийжи автомобиль тулугжуларының-биле чангыс эп-сеткил каттыжышкының илертейлеп тур бис.

Слесарь эш Коростелов сөс алган.

— Совет кижилер оларның акша-төрөнгилери бистиң амыдыралывысты экижидерииге барып турар деп чүвени билбишаан, чөөшкиннерге күзелдии-биле бижидип келгеннер деп ол чугаалаан. Бистиң төрөөн күрүнеэвисти өзүлдээнинин чайынзынчак көргүзүп ында-ла болгай. Партияның болган чазаатың айтыканы хемчегерни бүгүнү-биле деткип тур мен.

Күрүне чөөшкиннериниң дугайында нарлалгага чарлатынган хемчегерни чүгулаазын бистериң-биле сүмелеп турар-дыр. Партияның сөзү — ол дээрге улустуң күзел соруу-дур. Ол ийи хемчегерни бистер, ажылчыннар бүгү совет кижилер-биле бир дөмей деткип тур бис.

Аныяк ажылчын, чазаныкчыларның бригадири В. С. Щербанға сөс берген.

Горькийжилерниң шиитпиринин дугайын сеткилиниң ханызындан хүлээп алган мен деп ол чугаалаан. Күрүнеге ажылчы чоннарның чедиргенин 260 миллиард рубль школалаар, эмнелгелер, культура-чырыкшыкын албан черлерни, чурттаага бажыннарын тудурунга бээр. Партияның болган чазаатың хемчегерни бүгү улустуң чугаалажып көөрүнге киирген ынчангаш чүрөктүң ханызындан деткээн, чүүлдүгэүнүүс турар бис.

Партияның болган чазаатың хемчегерни деткээн митингилер Киевтиң өскөдаа бүдүүлгелеринге болган.

Мерген угаанныг шын санал

КУРСК. (СЭТА). Чөөшкиннер үндүрерин соксадыр база чөөшкиннериниң өртектерин өгидерин соңгаарладыр дугайында саналды областың суурларында изии-биле чугаалажып турар. Фатежский районнуң А. С. Пушкин аттыг колхозунга болган митингиге бригадир А. П. Чапыгинниң чугаалаанын болза:

Бо болза, мерген угаанныг шын санзыдыр. Оны боттандырарга улус ийи дапкыр ажык-дузаны алыр: бирээде, күрүне школалаар, эмнелгелер, чурттаага бажыннары болгаш культура-амыдыралдың өске-даа тудугларын тударынга хөй дөөвилелдерни үндүрүп болур, ийиде, ажыл-ишчи бүрүзү болуунун хуузунда бюджединге немелдени алыр.

Чөөшкин үндүрер база чөөшкиннериниң өртектерин дедир өгидерин соңгаарладыр дугайында бистиң партиявыстың ТБ-зының болгаш Совет чазаатың саналын Курскиниң бүгү колхозтары деткээн.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

Совет күрүнеииң нурнунга алдар хавыяазы дээш шаңнаткан кезек эштерге ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш К. Е. Ворошилов апрельдиң 13-те Кремльге ССРЭ-ниң орденнерин тывысхылаан.

Шаңнал дугайында Чарлыктарны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары эш М. П. Георгадзе ноичун дыннаткан.

Ленин орденин болгаш «Кадыр болгаш Маска» деп ийиги алдын медальды күр болгаш күрүккан черлерни шиитпирлеп алыр дээш Бистиң бүгү партиявыс, бүгү совет улус — ажычыннар, колхозчу тараачыннар, инженер-техниктиг ажылдакчылар, артеменнер, бистиң алдарлыг совет аныяктарывыс, улусчу интеллигенция күр болгаш күрүккан черлерни шиитпирлеп алыр дээш демисеэлче көдүрүлүп үнгенинии түнелинде ол чорук болур аргалыг болган. Бис улуг түнелелеги чедип алган бис. Мындыг бедик үнелелди алган ажыл күжениишкиннерни бүгү улустуң ол черээне база салдынганынга өөрүп тур мен. Бодумнуң бүгү-ле күжүмү, бодумнуң бүгү-ле энергиямны моон соңгаар-даа Коммунистиг партияның улуг хереэнге, совет улуска, коммунистиг ниитилели тургузарының хереэнге бээримни шаңналды хүлээп ап тургаш бүдүредип тур мен.

Оон соонда Ленин орденнерни К. Е. Ворошилов чурттаага бажыннарын болгаш культура-амыдыралдың бажыннарын тударының болгаш ажыглалга киирериниң талазы-биле ажылдарны чедиишкиннинг күүсеткени дээш Москва хоорайга индустриалдыг сүүрүг тургузары болгаш тухүшкүнүнүң чаа дешпингелиг аргаларын неп-терелдир талазы-биле ажылдарны чедиишкиннинг күүсеткени дээш Москванын өске-даа тудугжуларының-биле кады шаңнаткан Москванын Кол демир-бетон черииниң № 8 заводунуң бетончузу В. С. Гайдовка; нефть болгаш газ үлетпүрүнүң бүдүүлгелерин тударының талазы-биле ачы-хавыяазы дээш төрүттүнген хүнүнден бээр 50 хар харлаанынга холбаштыр шаңнаткан ССРЭ-ниң Нефть үлетпүрүнүң тудугуун министри — Совет Эвилелиниң Маадыры А. К. Бартуновка болгаш өскелергедаа тывысхылаан.

Оларның күш-ажылын болгаш чогаадыкчы ажыл-чорудулгазын бедик үнелээн Коммунистиг партияга болгаш Совет тазакка бүгү-ле сеткил сагыжындан өөрүп четиргенин шаңнатканнар илереткеннер. Чазактың дээди шаңналдарын Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнеииң шыгаранган ажыдакчызы Н. С. Хрущев-биле кады ап турарының дугайында оиза өөрүшкүүн олар илереткеннер. Шаңналдарга харыы кылдыр совет Төрээн чуртувустуң алдары дээш, оон күчүзүнүң чечектелиишкини болгаш быжыглаашкыны дээш улам чүткүлдүг-биле болгаш эрес маадырлыы-биле ажылдаарын К. Е. Ворошиловка шаңнатканнар изии-биле бүзүреткеннер.

Түнелинде К. Е. Ворошилов чазактың дээди шаңналдарын алганы-биле шаңнатканнарга байыр чедирип, оларга кадык быжыг, улуг аас-кежиктиг болгаш ажылынга улам ынай чедиишкиннерлиг болурун күзээн.

Эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин таныжып турар

ЧАҢГЫС ААЙ САНАЛДАР

Үлетпүрүү болгаш тудугну эргелеп башкарарын организастаарын улам ынай экижидер дугайында айтырыгны Бызыл хоорайның ажылчы чоннары боттарының хуралдарынга улуг сонуургал-биле чугаалажып турарлар. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чоокку болур сессиязынга эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистери, ол тезистерни бүгү чоннуң чугаалажып көөрүнге кииргени — үлетпүрүү болгаш тудугну удуртурун сайзырангайжыдар, чоннуң материалдыг болгаш культурлуг амыдыралын улам чаагайжыдар дугайында партияның болгаш чазактың доктаамал сагыш салышкынының чаа чайынзынчак хереечизи болуруи чон демдеглеп турар.

Баштайгы хүннерде 16 коллективтерниң ажылчын, албан-хаакчыларының 500 ажыг кижи киржикчилиг ниити хуралдары болуп эрткилээн. Тудугну болгаш үлетпүрүү удуртурун экижидер дугайында боттарының тодаргай саналдарын чон берип турар.

Даараныгга комбинадының хандырыгга болгаш сайгарыгга киидизиниң начальныгы эш Альшевскийниң чугаалаанын болза: — комбинатка чиг-этти киирип алырының айтырыгларын безин хөй-ле албан черлерин дамчып, дыка-ла бергелерни эрттип турган шиитпирлээр турдувус. Ам бисте 600 мун хире рубльнин материал фондузу бар. Ону барык-ла чартык чыл дургузунда сүржүп турган алдывыс. Бүдүүлгелерни удуртурунуң хөй чадалыг системазын өскертири, үлетпүрүнүң материал-техниктиг хандырыгазының айтырыгларын дүрген шиитпирлээринии таарымчалыг байдалын тургузары чугула.

Төөгүнүн, ыядың болган литератураның эртем-шинчилел институдунуң коллективиниң ниити хуралы солун болуп эрткен. Эш Сейфулин санал берген:— Күрланны болгаш оон чер-черде органнарын быжыглавышаан, улус ажыл-агыйныга оон контролюн күштелдирери, ынчангаш күрүнеиниң Контроль Министерствозун дүүлгери чугула. Эвилелдин болган эвилел республикаларның күш-ажыл Министерствозун тургусса чогуур. Ол болза, күш-ажылчы курлавырларны белеткээринин, социал хандырыганын, күш-ажыл кампалалыының хереэн удуртур үжүрлүг. Күш-ажыл курлавырларының Комитедин, Күрүнеиниң штат комиссиязы дээн чергелиг өске-даа чамдык ындыг албан черлерин дүүлгеш, оларның функциязын күш-ажыл Министерствозунче шилчитсе чогуур. ССРЭ-ниң Эртемнер Академиязы болгаш түс-түс адырлар аайы-биле Академияларны чаңгыс кылдыр эде организастаары, оон иштики салбырларын тургузары, экономиктиг районнарга Академияның филиалдарын тургузары чугула — деп, ол чугаалаан.

Областың харылзаа эргелелиниң автотранспорт конторазының ажылчыннары эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин ханызы-биле өөренип турарлар. Транспорт контораларын материалдар-биле болгаш артык кезектер-биле хандырарының системазын өскертсе чогуурун, септелгениң үүрмек мастерскаяларының орнунга чаңгыс аай күүлүг мастерскаяларны тургузарын саналдааннар.

Ыяш заводун техниканың артык кезектери-биле болгаш ажылчын күжү-биле хандырарын күштелдирерин, ажылдың ийи ээлчээн аяа организастаарын, ынчангаш хоорайны ыяш материалдары-биле ол завод бүрүн хандырып шыдаар кылдыр ажылды шак ынчаар организастаарын заводтуң ажылчыннары негеп турганнар.

Даг экспедициязының автобазазының чолаачызы эш Неумывальченко санал бергеш, автомашиналарның ажыглалында ажыл-агыйжы эвес чоруктуң фактыларын чөптүг шүүмчүлээн.

Кала-даа болгулаан саналдардан үлетпүрүү болгаш тудугну удуртурун экижидериие чоннуң улуг сонуургалы илереп турар.

ҮНЕЛИГ ШҮГҮМЧҮЛЕЛДЕР

Кызылдың реалбазазының, дээрбенин болгаш хлеб продуктулар конторазының ажылчыннары, албан-хаакчылары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары чүс ажыг кижи эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин таныжып чугаалажыры-биле ажыл шагы төнген соонда чаңгыс черге чыглып келгеннер.

Хурал ёзулуг ажыл-херекчи байдалга эрткен. Допчу илеткел болган соонда санал шүүмчүлелдер эгелээн. Санал берген кижи бүрүзү партия болгаш чазактың көрүн турар ол хемчегерлерни чаңгыс үн-биле чүүлдүгэүнүп деткээн болгаш дыка чугула боттуг саналдарны бергилээн. — Шын эвес план ыяш турарының түнелинде сорттулуг далганны Кызылче Абакандан сөөртүп экеп турар, а ол далган Абаканга Күйбышевтен кээп турар, ынчангаш бир тонна далганны чүгле сөөртүргүнге безин күрүне 250 рубльдың каражазын үндүрүп турар. Сорттулуг далган тырттар дээрбени Кызылга тухүп тургузар арга черле бар. Бистиң областа бүгү планнаашкын болгаш сан-хөө хереэн чаңгыс органның холунга мөөнүзээр болза чогуур — деп, бухгалтер эш В. Маицуров саналдаан.

— Хоорайда хөй санныг хандырыга организацияларын чаңгыс удуртулганың адаанга каттыштырары чугула — деп, механик эш Дремин саналдаан.

Хлеб продуктуларының область конторазының эргелекчизиниң орлакчызы эш С. Неделин санал берип чүвө чугаалаан, —бистер сөөлгү он чылдың дургузунда Кызылдан Абаканче тараа база Абакандан Кызылче сорттулуг далган сөөртүргүнге барык 70 миллион рубльди чарыгдаан бис. А дээрбени тухүп тургузарыга 5—6 миллион хире рубльди чарыгдаары негеттинер. Моон алган көөрге, үстүнде үнүп турган чарыгдал-биле 15 мындыг дээрбелерни тургузуп ап болур тургандыр. Бо чорук ол мындыг айтырыгларны чөр-черииң органнары, боттары шиитпирлеп алыр дээш төп чер-биле үрүглүг харызажырының эргежок чугулазынга албадаткан, бистиң албан организацияларывыстың чүгле орук шүүдедиринге безин үндүрүп турар чарыгдалдары дыка улуг. Бо бүгүнү барыдалаан бистиң областа боттуг улус ажыл-агый Чөвүделин тургузары эргежок чугула деп бодаар мен. Ынчаарга Тывага чүвө өөртүргенинің автоажыл-агыйын чангыс удуртулганын адаанга каттыштырар болза чогуур — деп саналдаан.

Эш А. Зыков, — Абакандан чүс-чүс тонна далганны Кызылга экелгеш, ону баштай реалбазага аппарып дүжүрер, оон ону катап чүдүргеш, оон соонда салыг базазынга болгаш аъш-чем комбинадынга барып дүжүрер шак ындыг артык чарыгдаалар үндүрүп, хөй шактар өлүрүп турар ёзу барындаалаан «наряд системазы» дээр чүвени шуут узуткаар болгаш келген далганны хлеб продуктулар быжырар бүдүүлгелерге шуут аппарып дүжүрер болза чогуур — деп саналдаан.

Реалбазаның директору эш Г. Желтовский санал берип чүвө чугаалаан ындыг дээн: — Бүдүүлгелер директорларынга өөлеп башкарар долу эргелерни бээр херек. Планны, ажыл төлевиринии фондуун база штаттыг данзыны директорнуң эргезинге шилчидип бээр, чүге дээрге, бүдүүлгенин бүгү ажыл-херээн ол харыылап турар болганда оон иштики херээн ол боду баш мининп шиитпирлээр херек. Ол чорук ажыл-агый удуртукчуларының харыысалгазын улам бедидер болгаш ажыл-агыйга чугаажок улуг идигин бээр — деп саналдаан.

Хурал тезистер талазы-биле чүвө чугаалаанналрының боттуг саналдарын детпин турар шиитпирни хүлээп алган.

Комсомол организациязының ажылынга партийжи удуртулганы улам күштелдирер

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунда комсомол организациязының ажылының дугайын колхозта партбюронуң болгаш партия кежигүннериниң хураалдарынга үргүлчү чугаалажып, комсомолчулар болгаш аныяктар ортузунга кижизидилге ажылын эжиндер талазы-биле тодаргай айтышкыннарны аңаа берип келген.

Колхозчу комсомолчуларның ниити хураллары сөөлгү үеде план ёзугаар доктаамал чыглып турар апарган. Хуралдарга эвилелдиң кежигүнү эвес аныяктарны база олуруштурup турар. Комсомол чыры-дышкынының бөлгүмүнүң ажылы бедик идей-политиктиг деннелде чорup турар.

Партия организациязының агитаторларының аразында 11 комсомолчулар бар. Олар колхоз бүдүрүлгезиниң түс-түс адырларында колхозчулар ортузунда агитация ажылын үргүлчү чорудуп, фермаларда, бригадаларда хана солуннарны, агитхуудустарны, көргүзүг самбыраларын үндүреринге идепкейлиг дузалажып турар.

Комсомолчуларның бот-тывынгыр ураңчүл бөлгүмү багай эвес ажылдап келген. Од бөлгүм колхозчуларга янзы-бүрү программалыг концерттерни 5 удаа көргүскен. Оов ынай «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчуларынга ийи удаа, Калининниң аттыг колхозтуң колхозчуларынга бир удаа барып концерт көргүскен. Бөлгүмүнүң киржикчилериниң аразында Анай, Сайна, Чыпсынмаа, Сарыг-оол, Чылбак-оол олар болгаш өске-даа эштер боттарының уран-мерген талантылары-биле оны шылгарап, көргүчүлерни дыка сонуургадып турарлар.

Комсомол организациязының хана солуну чараш хевирлиг, бедик идейлиг деннелде үнүп турар. Солунга мурнакчыларның дуржулгазы доктаамал чыглыны-ның база колхоз бүдүрүлгезинде четпестер дугайында шүүмчүлелдер үргүлчү үнүп турар.

Комсомолчуларның болгаш аныяктарның күш-ажылчы идепкейи оскен. Эрткен ажыл-агый чылының түнелинде комсомолчу бүргүзү күш-хүннүң минимумун дыка ажыр күүсеткен. ВЛКСМ ТК-ниң пленумунуң кыйгырыын ёзугаар 8 комсомолчулар фермаларда ажылдап кирген. Дапшыг-Тейде сүт-баразан фермазының ажылдакчылары шупту-ла комсомолчулар. Амгы үеде ол фермада сүт саалдазының хемчээли колхозтуң өске фермаларының деннелиниден хөй болуп турар.

Мурнакчы саанчы Ондар Барылмаа-ның дуржулгазын өөренишаан, ында комсомолчу саанчылар Анна, Долгат, Чагир олар болгаш өскелер-даа сүт саалдазының бедик көргүзүүн чедип алганнар. Комсомолчулар бо чылын Октябрь революциязының 40 чылынга аллар болурган социалистиг чарышка каттышкаш, инек бүргүзүлгэн ортумаа-биле 1200 кг чедир сүттүг саарын хүлээнгеннер.

Комсомолчулар ажылдап турар ол фер-маның арыг-шевер байдалы мурнуда-зындан экижээн. Сүт тургузар түскай өрээл болгаш бызаалар өрээлдери чугай-латынган. Комсомолчулар сиген болгаш малдың өске-даа чемнерин боттары сөөрtүп ап турарлар. Ферманы сава аймаа болгаш саанчыларның түскай хептери бүрүн хандыртынган. Ында агитхуудус болгаш көргүзүг самбыразы бар. Анаа социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезиниң дугайын үргүлчү чырыып турар.

Комсомол организациязы өске ферма-ларже үш комсомолчу саанчыларны чо-руткан. Олар боттарының барган ферма-ларында сүт саалдазының үчёт, отчёдун эжиндеринге дузалажып, саанчыларның ортузунга беседаларны, немчулгаларны чорудуп турарлар.

Хову бригадазында 18 комсомолчулар болгаш аныяктар ажылдап турар. Бо чыл-ның бедик дүжүдүн өстүрер дээш олар 80 ажыг гектар суггаттыг күр чернин хараган сөп аштаан. Оларның аразында комсомолчулар Комбу, Шагыр-оол, Анай-Хаак олар онза кызымаккай ажылданнар.

Комсомолчуларның болгаш аныяктарның чүткүлүг күш-ажылы колхозтуң тудуг ажылында база илереп турар. Колхоз бо чылын 2500 кубометр тутуг ыяжы белеткээр планын 3000 кубометр кылдыр күүсеткен.

Комсомолчуларның болгаш аныяктарының күш-ажылчы көдүрлүшкүнүнүң өскени-биле кады хөй-ниитиниң ажылынга оларның киржилгези эжиндээн. Чер-чер Советтериниң чоокта чаа болуп эрткен сонгулдаларынга комсомолчулар Дарый, Дамдын, Хилишмаа, Чигжит олар көдээ Советтиң депутаттарынга сонгутурганнар. Комсомолчу Дарый ам көдээ Советтиң күүскомунуң харгазының оралакчызында ажылдап турар.

Ында болза-даа комсомол организа-циязының ажылында улуг четпестер бар-ын база-ла айтыры чугула. Комсомолчу-лар болгаш аныяктар ортузунда кижи-зилге ажылы ам-даа негелдениң чогуур деннелии хандырбаан.

Колхоз бүдүрүлгезиниң түс-түс учас-токтарынга комсомолчуларның болгаш аныяктарның киржилгезин улам-на идепкейжидери, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ооңга ал-дар болдурган социалистиг чарыштың күш-ажылчы бедик көргүзүглери дээш организакчы ажылы улам эжиндери колхозтуң баштаар черинин, партия болгаш комсомол организацияларының чүгула сорулгазы болур.

В. ДОРЖУ.

Школачыларның күш-ажылы

Бай-Тайга районнуң Шуй чеди чыл школазының өөреникчилери часкы дыш-танылгазының үезинде школазының 1957-58 өөредилге чылында сдаар ыяжындан 104 кубометрни хап тургусканнар. Шефке өөреникчилер: Сарыг-оол, Мачак-оол, Дамдын-оол болгаш өскелерда эки ажылданнар.

Школаның өөреникчилери чайгы дыш-танылга үезинде ыяш белеткелинге, шко-ла септелгезинге болгаш колхозтуң ажыл-агый кампаниязынга киржирлер.

С. МАЙНЫ.

Кызыл хоорайның үлетпүр барааннары садар кол магазининге хүн бүрүде хай-ыныкшынныг болуп турар. Ол магазинниң коллективи планын хуусаа бетинде күүседир дээш, садып алыкчыларны культурлуг хандырар дээш демисежип турар. Анна Григорьевна Лунгованың эргелекчилээни парфюмерия салбыры эки ажылдап турар. Ол салбыр ай оналаазын үргүлчү ажыр күүседип турар болгаш Кызыл тукчугашты чаалап алган. Ооң садыгжылары өртектиг шанналарны алган.

Чурукта: А. Г. Лунгова (солагай талазында) биле садыгжы Е. П. Очурова садып алыкчыларга барааннарны берип турлар.

Фото П. Колостуу.

Бедиткен хүлээлгелерни алганнар

СЭКП ТК-ниң болгаш ССРЭ-ниң Ми-нистрлер Чөвүлелиниң Совхозтар ажыл-дакчыларынга Кыйгырыын «Элегес» сов-хозтуң ажылчын, албан-хаакчылары та-ныышкан.

Совхозтар трестизиниң төлээлекчизи эш Бонгар илеткел кылгаш, көдээ ажыл-агыйның совхозтарга хамаарышкан чаа-дык чугула айтырыгларынга доктаап, совхозтар мурнакчы совет ажыл-агыйның бир адыры болурун чугаалавышаан, «Элегес» совхозтуң хаван ажаакчызы М. Санкина хаван ажларының талазы-биле бирги черни область 4 чыл тудуп турарын, саанчылар А. Грачева, А. Белова, К. Оюн оларның сүт саалдазынга бедик көргүзүглүг болуп турарын чугаалаан.

Чеднишкиннер-биле чергелештир сов-хозтуң ажыл планының күүселдезинде четпестер барын илеткелчи болгаш санал-бергеннер демделээн. Эрткен чылдарга суггаттыг тараа, сиген шөлдерин сүт-биле четче хандырбайн турганындан куду дүжүттү ап турган болгаш чамдык чер-лер ажыглал чокка чыдып турган. Хөй күш негетинер ажылларны механизастар-ны четпес. Электри-биле саалда болгаш кыргыда пунктулары ам-даа четче кыл-дынмаан. Мал ажылын механизаставаа-ныннан малдан алыр продукция ам-даа чавыс, эрткен чылын 900 гектар люцерна шөлүнден чүгле 300 гектарның дүжүтү ажаап алган.

Совхозтуң ажылчыннары Кыйгырыгга харыы кылдыр бо чылын бедиткен хүлээл-гелерни алганнар. 15 километр дурттут төп суггарылга бугазының асталгазын май 20-ден 27-ге чедир дооза. Ферма-рга саалдаңы болгаш хөй кыргыдазын, хаван фермазын механизастаар. Улуг Ок-тябрьның 40 чыл ооңга чедир чаа клубту тудуп ажыглалга киирер.

Часкы тарылганы кыска хуусаада бе-дик агротехниктиг деннелге эрттирер. Та-раанның чайгы ажаалдазынче кол кичээн-гейни салып тургаш бедик дүжүтү өстүрер.

Бүгү ажылчыннар, механизаторлар болгаш түскай эртемнигler алган хүлээл-гелерин амыдыралга боттандырар дээш бот-боттарының аразында социалистиг чарышты салганнар. Ниити хуралдан «Өөк» совхозту социалистиг чарышка кыйгырган.

М. ДАНЗЫ.

Хүлээлгезин күүсетпейн турар

Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхо-зунуң мал эмчизи Буянов фермаларга, кыштагларга барбайн турар.

Колхоз төвүнден 40—50 километр ырак —Ак-Хем, Ондум, Кара-Сайыр, Балбак, Чинге даглларда өлген малдарга мынчага чедир актылар тургуспаан. Сүт-баразан фермазында 7 бызаа өлген, оларның кап-дыг аарыгдан өлгениниң анализин амы-жулгазын ханы түнээринге үндезилээш, шилчилге хемчеглеонн боттандырарын Ленин болза пролетариаттың диктатура-зының политиктиг ең эки хевири парла-ментарлыг демократтыг республика эвес, а Советтериниң республиказы болур деп, генналдыг түнелди кылган. Ол болза марксисчи теорияны байыткан болгаш эрге-чагырга дээш, социалистиг революция-ның тинилелгези дээш демиселге пролетариатка болгаш ооң партиязынга күчүлүг чепсекти берген генналдыг ажы-дымыкшын болгаш.

Советтерни ажылчын ангының күргүне эрге-чагыргазын организастаарының ең ажыктыг хевири деп көрбүшаан. Ленин пролетариаттың диктатуразының өскелээ болдунар хевирлеринге удурланнайн чораан деп чүвени демделеэе чогуур. «Күргүне болгаш революция» деп ажы-лынга Ленининиң бижээни болза: «Капи-талистиг коммунизмче шилчилге поли-тиктиг хевирлериниң канчаар-даа аажок элбек болгаш янзы-бүрү хевирлерин бер-бейн барып шыдавас болбайнаан. ын-чалза-даа ооң алыс утказы чайлаш чок чангыс: **пролетариаттың диктатуразы болур».** (Чогаалдар, том 25, арын 385).

Ленининиң генналдыг баш бурунгаар көрүүшкүнү Европаның болгаш Азияның хөй-хөй чурттарында улус демократиязы-ның төөгүлүг дуржулгазы-биле балыкта-тынган. Ол чурттарда улус демократия-зының ёзу-чуруку пролетариаттың дик-татуразының функциязын боттандырып, капитализмден социализмче шилчилге-нин үезинин сорулгаларын чеднишкиннинг шинтирлеп турар. Улус демократиязы-ның тинилелгези болгаш быжыканы ре-волюцияның ленинчи теориязының шын-ныының, ооң күчүлүг амыдыралчы күш-түүнүң чаа балыктаашкыны болур.

Делегей ареназында үндезин өскер-линшкиннер-биле — социализминиң күчү-лүг делегей лагерининиң тургустуганы-биле холбаштыр улустарның социализмче шинчээшкининиң чаа перспективалары ажыттынган. ССРЭ-ниң болгаш улус де-мократиязының чурттарында социалистиг революцияларның дуржулгазы-биле бай-ытынган ленинчи идеяларны хөгжүдүп-шаан, СЭКП-нин XX съездизи ангы-ангы чурттарның социализмче шилчириниң оруктарының болгаш хевирлериниң дугай-ында байдалды айыткан. Ол байдал чам-че чаа-ла оттуп келген пролетариаттың ең калбак массаларының ортузунга пар-тийжи ажылдың онзагай байдалдарынга тааржып алырын бистен негеп турар»— деп Ленин бижээн. (Чогаалдар, том 24, арын 4).

Революцияны массалар кылыр, ында толээде массаларның хөөн-бодалын, олар-ның медерелиниң хемчээн, партияның лозунгуларын деткиринче оларның белен-нин бодунун тактиказынга өөренип көөру аргежок чугула деп чүвени большевиктер барымдаалап турганнар. Революцияның тинилелгезинге чүгле партийжи лозунгу-ларның шын болуру ол четчир эвес, харын ол лозунгуларның шынныын массалар бодунун хуула дуржулгазынга бүдүрээн турары негетинер.

Апрель тезистеринге Ленин: Түр чазакка кандыг-даа деткимче көргүспес! деп лозунгуну илип үндүрген. Ынчалза-даа Советтерниң бүзүрелии ол үеде ажыглан турган Түр чазакты дораан-на дүжүрелинче ол кыйгырбайн турган. Түр чазакты дораан-на дүжүрүп каапкар бе деп айтырыгга Ленининиң харылзааны болза: «1) Ону дүжүрер херек—чүге дээрге ол олигаржы, буржуазчы, а ниити улустуу эвес, ол тайбыны-даа, хлебти-даа, долу хосталганы-даа берип шыдавас; 2) ону ам дораан дүжүрүп хоржок, чүге дээрге ажылчыннарның депутаттарының Совет-тери-биле ол дорт-даа, доора-да, эренгей-даа, херек кырында-даа дүгүржүлгелиг болуп турар...; 3) аваа-ла арга-биле ону «дүжүрүп» чер-ле хоржок, чүге дээрге ол буржуазияның «деткимчезинге» даянып турар ийиги чазак, ажылчыннар депутат-тарының Советы болуп турар, а ол чазак карачаңгыс болдунуп болур рево-люстуг чазак болур...» (Чогаалдар, том 24, арын 21).

Пролетариатка буржуазияның саалда-рын чедирип турган биче буржуазчы, оппортунистиг партияларның блогу-биле деннээрге большевиктер ол дээрезинде Советтерге дыка эвээш турган төлээде ол үеде ленинчи тактика болза, массаларның боттуг хереглелдеринге кызымак, ту-рушкуг, дыңнангыр болуру, Советтерге хөй иеруунну чаалап алыры дээш тайы-быр ажылын чорудары, Советтерниң составын өскертири, а Советтерни дамчыш-тыр чазактың политиказын өскертири чү-гула турган.

Партияның тактиктиг планы болза, революцияның тайбың хөгжүдезиниң аргазы-биле Советтерни большевиктерниң чаалап алырын хандырары, меньшевик-терни болгаш эсерлерни сойгалап илередири, оларны массалардан хоорукталдырары турган.

В. И. Ленин Апрель тезистеринге болгаш ол үедеги өске-даа ажылдарынга эсерлерни болгаш меньшевиктерни со-циал-шовинизминиң туружунче болгаш империалистиг буржуазияны камгалал-рынче чүгүлүп кирген, буржуазияның идея талазы-биле бараан болукчулары, социализминиң болгаш пролетаржы интер-национализминиң херээнге өскерикчилер деп карган.

«Бистиң революцияга пролетариаттың сорулгалары» деп, Апрель тезистеринге шуут хамаарыжып турар ажылынга В. И. Ленин национал айтырыг талазы-биле кол-кол хемчеглерни айыткан, ол хемчег-лерни боттандырарга аңгы-аңгы нация-ларның ажылчыннарының эп-сеткил кат-тыжышкынын болгаш Россияның дар-латкан националдарының ажылчы масса-ларын пролетариаттың революстуг пар-тиязын долгандыр сырый каттыштырарын хандырар, ол хемчеглер болза национал айтырыгның талазы-биле Ленининиң ажылдарынга бүгү талалыг ажылдап чогаатынган карачаңгыс шын теориягa болгаш программага үндезилетингеи.

Тыва автономнуг область хөй ургуларлыг иелерни „Иениң алдары" орденнер болгаш „Иениң медалы" медальдар-биле шаңнаар дугайында РСФСР-ниң Дээди Соведиииң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

ССРЭ-ниң Дээди Соведиииң Прези-диумунуң 1944 чылын августың 18-тә Чарлыынга үндезилээш, ССРЭ-ниң Дээди Соведиииң Президиумунуң мурнуда-ганнары болза:

Тос ургуларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни
«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Монгуш Бува Мөңгеевна** — Сүт-Хөл районнуң «Сталинчы орук» колхозунуң колхозчузу.
2. **Ондар Өктек Колуртановна** — Сүт Хөл районнуң Сүт-Аксы суурда өг-бүле ээзи.
3. **Оорман Капыштай Сандановна** — Сүт-Хөл районнуң Алдан-Маадыр көдээ Совединиде өг-бүле ээзи.

Сес ургуларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни
«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Бадарчы Урту Бунгаевна** — Эрзин районнуң «Кызыл сылдыс» колхозунуң колхозчузу.
2. **Дамдың Серенмаа Шактар** — Эрзин районнуп «Кызыл сылдыс» колхозунуп колхозчузу.
3. **Ховалыг Билчинмаа Эрелчиновна**— Сүт-Хөл районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.
4. **Шорум Эрекситмаа Сандынчаповна** — Эрзин районнуң «Кызыл сылдыс» колхозунуң колхозчузу.

Чеди ургуларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни
«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Дагба Барандай Шалыповна** — Бии-Хем районнуң Үстүү-Өөк көдээ Совединиде өг-бүле ээзи.
2. **Куулар Куйга Мөңгеевна** — Сүт-Хөл районнуң «Сталинчы орук» колхозунуң колхозчузу.
3. **Маады Кызыл-Урут Бомбуевна** — Туран хоорайда өг-бүле ээзи.
4. **Ондар Тарак Богбажайовна** —Сүт-Хөл районнуң Сүт-Аксы суурда өг-бүле ээзи.
5. **Ондар Хаво Дембиреловна** — Сүт-Хөл районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.
6. **Сат Дижит Ламаовна** — Чөөн-Хемчик районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.
7. **Федорова Мария Федоровна** — Бии-Хем районда өг-бүле ээзи.
8. **Ховалыг Кызылбай Кодуроолювна** — Бии-Хем районнуң Тарлаг суурда өг-бүле ээзи.
9. **Чангаа Ондар Бененовна** — Чадаана хоорайда өг-бүле ээзи.

Алды ургуларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни
«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Донгак Чургаа Байыровна** — Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг колхозунуң колхозчузу.
2. **Монгуш Анар Санчиевна** — Сүт-Хөл районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.
3. **Монгуш Ундургу Байыроолювна** — Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг колхозу-нуң колхозчузу.
4. **Монгуш Чавал Допчаевна** — Сүт-Хөл районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.
5. **Ондар Базыр Улуг-Караковна** — Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг колхозу-нуң колхозчузу.
6. **Ондар Монук Мөңгеевна** — Сүт-Хөл районнуң «Сталинчы орук» колхозунуң колхозчузу.
7. **Сарыглар Уккур Санчайовна** — Сүт-Хөл районнуң «Сталинчы орук» кол-хозунуң колхозчузу.
8. **Ускова Анна Ивановна** — Бии-Хем районда өг-бүле ээзи.
9. **Ховалыг Быйбак Амчылаковна** — Сүт-Хөл районнуң Сүг-Аксы суурда өг-бүле ээзи.

Беш ургуларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни
«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Афонина Анна Филимоновна** — Сүт-Хөл районнуң Сүг-Аксы суурда өг-бүле ээзи.
2. **Думат Дызыкай Бопуловна** — Бии-Хем районнуң Тарлаг суурда өг-бүле ээзи.
3. **Костина Ульяна Васильевна** — Бии-Хем районнуң Тарлаг суурда өг-бүле ээзи.
4. **Монгуш Чанчып Сегбелдейовна** — Сүт-Хөл районнуң Калинин аттыг колхо-зунуң колхозчузу.
5. **Нюрзат Чагдаа Шараповна** — Эрзин районнуң «Кызыл сылдыс» колхозунуң колхозчузу.
6. **Оланмай Уюнмай Байкара** — Бии-Хем районда өг-бүле ээзи.
7. **Ондар Удунмей Шанмаковна** — Сүт-Хөл районнуң Калинин аттыг колхо-зунуң колхозчузу.
8. **Оорман Бычык Кыс-Зниковна** — Сүт-Хөл районнуң «Сталинчы орук» кол-хозунуң колхозчузу.
9. **Оорман Чыыг-оол Шарапаевна** — Сүт-Хөл районнуң Калинин аттыг колхо-зунуң колхозчузу.
10. **Петеримова Анастасия Глебовна** — Туран хоорайда албан-хаакчыт.
11. **Сарыг-оол Долгар Енлан** — Бии-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.
12. **Симакова Мария Денисовна**—Бии-Хем районнуң Өөк суурда өг-бүле ээзи.
13. **Сурун Энин-кара Маалиевна** — Бии-Хем районнуң Тарлаг суурда өг-бүле ээзи.
14. **Тиунова Лидия Ивановна** — Бии-Хем районнуң Үстүү-Өөк көдээ Совединиде өг-бүле ээзи.
15. **Чирбит Саяна Санамовна** — Сүт-Хөл районда эмнелге ажылдакчызы.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. ТАРАСОВ.
РСФСР-ниң Дээди Совединиң Поезидиумунуң Секретары И. ЗИМИН.
Москва 1957 чылдың март 7.

Колхозтуудуу

ТУДУГ БРИГАДАЗЫНДА

Улуг-Хем районнуң Киров аттыг бодэе ажыл-агый артелиниң тудуг бригадазы бир муң кубометр ыяшты белеткээр тургаш 1337 кубометрни белеткээн. Бригада оон 87,2 хуузун колхоз төвүнде чаа тудуглар кылыр черлерде, пилорама чанында сөөртүп алган.

Тудуг ыяжы дажырынга Шагаан-Арыг МТС-тиң хузалавчызы эрткен чылдарга бодазрга эки болган. Ыяш сөөртүрүнге ийи трактор үргүлчү ажылдап келген, ам арткан ыяшты база сөөртүп бээр деп турар.

Бо чылын тудугжулар 15 чурттала бажыннарын, оон ниитинден калчыннарга 6 бажынны, 100 янек, 3 муң хой, 80 бызаа кирер кажаларны болган эске-даа тудугларны кылгаш, ажыглалга киирер. Ам херек кырында 1 муң хойнуң кажазы туттунган. Самазыны машина-биле дажыглап, чүс инектиң кажазын кылып турар. Кадарчылар Сарыг, Мөге-Бөк олар ам чурттала бажыннары-биле хандыртынган.

Бригазаның түскай бөлүү муп-муң туулбуну, самазыны, 30 тонна чугайны болгаш 50 кубометр дашты база белеткээр. Электростанцияның локомобили үрелип турары-биле пилорама ажылдавайн турар. Дилер ыяш кончуг хей. Тудугжулар пилорамаларны сүг-биле хөделдирер кылыр ажылдарының аргазын база сүмележин турар. Ону ынчаар ажылдарының аргазы бар. Октябрь революциязының 40 чыл ооңга чедиишкиниң ужуражыр дээш бригаданың күжү бо чылын кылыр бүгү тудугларга хуваатынган.

А. ДОҢГАК.

БАЙЫРЛАЛГА АЛДАР КЫЛДЫР

Чаа Дамдың—Баа-Хем районнуң Хрущев аттыг колхозунуң тудугжузу. Чаа 1953 ажыл-агый чылында Ээр-Мээс деп черге бажаа тудар хүлээлге алган. Хар, соок улгадып, кыш дүжүп келгенде Ээр-Мээске төлевилел ёзугаар тутган бир хой кажазы болгаш хураганнарны назын аайы-биле тургузар үш кажаалар белеп турган. Ол хой кажазының ажинге хураган аязырер түскай черни база тутган.

Тудугжу 1955 чылда демги-ле Ээр-Мээс кыштаанга ийи чурттала бажыңнарын тутган.

Чаа колхозтуң отчет-сонгуулалыг хуралынга туруп келгеш, мындыг бедиткен хүлээлге алган:

— Бистиң колхозчуларга чазагай амыдыралды чаалап берген Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ооңга чедиишкиниң ужуражыр дээш Узун-Хем унунда ийи кыштагларга ийи чурттала бажыннарын болгаш 400 бан хой кирер бир кажаны төлевилел ёзугаар тудар мен. Ук тудугларга херек материалдарны белеткеп алгаш, тудугларны ниилъ бетинде доозуп, ажыглалга дужаар мен.

Тудугжу Чаптың хүлээлге алганындан бээр шоолуг үе эртээн-даа болза, ол 30 кубометр тудуг материалдарын белеткеп алган. Кажаа тудар ыяштың белеткелин доозуп турар. Тудуг ыяжы алган черинең будуун ол-ла дораан арыглап өртедип турар.

К. ХЕРЕЛ.

ТУДУГЖУЛАРНЫҢ ХУРАЛЫНГА

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунуң тудугжулар хуралынга тудугларның темпизин дүргедир дугайында айтырыгны чугаалашкан. 1580 кубометр ыяш белеткетинген-даа болза, тудуг ажылы дыка оожум чоруп турарын ол хуралга демдеглээн.

Бүгү-ле тудуг ыяжын тудуг участоктарынга дүрген сөөртүп алыр, тудугларның темпизин дүргедир, оон ынаарын экижидер дугайында шиитпир хүлээлээн алдынган. 1957 чылда тудугнуң планын күүседиринче угланыр тудуг бригазазында ажылдың графиги тургустунган.

Ажычы чоннуң улуг байырлалы—Май 1-ге алдар бодуруп, 6 чурттала бажыңнарын тудуп доозар, 16 бажыңнарны крышалаар, оларның кладовкаларын өөрүп кылыр, 1200 кубометр кылын, туга маңзыларны дилер, 40 тонна чугайны өртедир деп тудугжулар социалистиг хүлээлгелерни алган. Тудугжулар боттарының хуралынга апрельди тудуг ажылының шалыпчы айы кылдыр чарлаан. Олар Октябрьның 40 чылынга төлептиг ужуражыры-биле ол улуг байырлалга чедир 20 чурттала бажыңнарын тудар деп сорулга салган.

М. МАНЗЫ.

УЛАМ-НА ХӨЙНҮ КЫЛЫРЫНГА

Торгалыгда «Бүш-ажылдың хостуг» колхоз чүгле тудуг эвес, ажыл-агыйның эске-даа адырларының талазы-биле Улуг-Хем районда эки көргүзүглериг болуп турар. Эртекн чылын тудуг планы ажыр күүсетинген, а бо чылдың сорулгалары база-ла багай эвес чоруп турар.

Колхозтуң тудуг бригадазында 32 ёжи доктаамал ажылдап турар, оларда автомашина болгаш аът база негетинер эске-даа чугула түүлдерни быжыглап берген. Бригадада күш-ажылдың организастыы эки, кижи бүрүзү-ле ажылдың бүдүүлүү, шынары дээш демисежип турар.

Бо чылдың тудугларынга ниитизи-биле 1100 кубометр ыяш негетинер турган, а херек кырында белеткеп алганы 1800 кубометр ажып турар. Апрельдиң 1-ге чедир бирээзи-ле ийи квартираныг 3 чурттала бажыңнарын шуут ажыглалга киирген.

М. САНДАК.

ОБЛАСТЫҢ МУРНАКЧЫ КИЖИЛЕРИ

Чурукта: область Совединиң депутады, Улуг-Хем районуң Жданов аттыг колхозунда медицина пунктузунуң эргелекчизи Кыргыс Чалбаа.
Фото П. Колостуу.

Бир МТС-тиң механизаторларында

Бай-Хаак МТС-тиң механизаторларында кижиге келген. Сентелгеге механизаторлар ээлчег нормазын ыракта ажыр күүседип турганнар. Кол сентелге доозугган. Ынчалза-даа тарылгага массалыг киргиже чедир хынап кылыр чүүлдер бар. Слесарь Михаил Лузинин ажыл-ижин МТС-те улуг үнелеп турар. Аңаа кандыг-даа нарын слесарь ажылын дагзып каарга, ол ону чүгле кончуг эки шынарлыг күүседип каар. Чамык хүннерде ол хүнүнү улуг онаалдазын 160 хуу чедир күүседип турар.

Шимчедикчилер сентелгезинде дүржүлгалыг механизатор Монгуш Сат ыглалып турар. Ол ам дизельдиг «С—80» деп тракторну хову ажылларынга белеткээн. Оон-биле калы токарь цехиниң ажылдакчызы Шадрин бирги черин быжыг тутпушаан, хүнүң ээлчег көргүзүүн 150—160 хуу чедирип турар. Дарган М. Сыргын болгаш оон дузалакчызы И. Стариков оларның ажылын механизаторлар улуу-биле үнелеп турарлар.

Механизаторлар:

— Иван Демидовичиге идегел-биле кандыг-даа сентелгени дагзып болур — дижирлер. Шынап-ла ол часкы хову ажылдарынга техниканы белеткеп тургаш, кандыг-даа сентелге ажылларын эки шынарлыг кылып, күш-ажылга бедик көргүзүгнү чедип алган.

Бо чылын хову ажылдарының улуртулгазында ээлээн чаартылгаларны кылган. «Кызыл партизан» колхозта трактор болгаш колхозтуң хову бригадаларын каттыштырган, чангыс бригада кылган. Машина-трактор станцизының коллективи Октябрьның 40 чыл ооңга чедиишкиниң ужуражыр дээш оналшкан колхозтарынга барып, көдээ ажыл-агый продуктуларының бүдүүлгезин улам көвүдедириниң улуг сорулгазын күүседирлер.

Л. МИЛОЧКИН.

ӨВҮР РАЙОНДА

Активчилерниң хүлээлгелери

Өвүр районнуң хереглекчилер ниитилелиниң активчилер хуралы Украин ССР-ниң Черкасс облазының хереглекчилер ниитилелиниң кыйгырыыла деткивишаан, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ооңга алдар кылдыр күүседири-биле моон адаанда хүлээлгелерни алган.

Бараан саарылгазының чыл планыя ноябрь 7-нии бетинде 95 хуу, белеткел планын октябрь 1-де күүседир болгаш районуң ниити чарылгазының 0,3 хуу кампан алыр сорулга салган. Бо чылдың планында көрүнген тудугларны хуусаа бетинде ажыглалга киирген турар. Район төвүнге тудар столоваяны, Торгалыгда магазинини, дүс бүдүүлгезинде склалгы автуст 1-де доозар. Чурттала бажыңнарының, столоваяларның болгаш магазиннерниң сентелгезин байырлал бетинде доозар.

Хөй-ниити чемненилге черлериниң ажылын улам экижидер болгаш чемнерниң ассортиментизин көвүдетпишаан шынарын бедидер. Хлеб-булочка болгаш колбаса бүдүрер цехти май айда ажыглар.

Салыг ажылдакчыларының билиин бедидер болгаш өре-самчыгдалларны болдурбае дээш организастыг хемчегларни чорударын чедип алыр.

Районуң дузалзар ажыл-агый черин тургузар. Бо чылын 4 гектар черге картофель тарыыр. 10 хавапиы азырап өстүрер. 1500 кубометр олаар ыяшты ниинь 1-ге чедир хап белеткээр. 50 тонна ажыг чугайны өртедип салар.

Салынган сорулгаларны амыралга боттандырар дээш хурал районуң садыг ажылдакчыларынга кыйгырыг хүлээп алган.

Д. ДАЛАЙ-ООЛ.

Суур чаагайжыдылгазының дугайында

Чоокта чаа Өвүр районнуң Хандагайты суур Советиниң сессизизи болуп эртекн. Суур чаагайжыдылгазының талазы-биле эртекн чылда чоруткан ажылдың түңнелдериниң болгаш ол талазы-биле бо чылын чорудар ажылдарының дугайында Советтиң күүсөмүнүң чаа сонгуткан даргазы эш Даваажап аңаа илеткел кылган.

Илеткелге хамаарыштыр санал берген депутаттар болгаш активчилер кышкы үеле суурнуң кудуктарының багай септетингенинден чурттакчыларга ижер сугнуң чедишпейн турганын, суурнуң ниити арыг-шеверинин улуг четпестерлиг болуп келгенин илередип шүүмжүлээнер.

Суурга бо чылын чурттакчыларның ниити күжү-биле үрүлер садын түлүп тургузарын, кудумчуларга 1000 саннаг ыяштарны тарып олуртуруп, 5 чаа кудуктарны кылып, ажыглалга киирерин болгаш суурнуң арыг-шеверин экижидерининг хемчегларын айткан шиитпирни сессия хүлээп алган. Шиитпирни амыралга күүседириниче депутаттар ажылдап киришкеннер.

Д. СПИРИН.

Малдың чаш төлүн камгалап ап турар

СЕСЕРЛИГ. (Телефон-биле). Бии-Хем районнуң «Тилелге» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчу херээженнери мал ажылынга улуг күш болуп, малдың баш санын өстүрер талазы-биле чүткүдүг ажылдап турар.

Сесерлигде мал фермазының малчынналары малдың чаш төлүн менди алыр дээш бүгү хемчегларни ап, чаа төрүттүнген чаш төлдерни бүрүн камгалап ап турарлар. Кадарчы Өшкү-Саарның калдынга 300 баш төрүттүр хойлар бар, ам 148 хой төрээн, оларның 200 баш хураганнары менди алдынган. Чажытпаа төрээн 168 хойдан 210 хураган алган, оон калдынга ам 60 төрүттүр хойлар бар, оларның хураганнарын бүрүн камгалап алырын малчын хүлээнип турар. Өшкү кадарчызы Бүрүкбейниң коданында 400 төрүттүр ишкүлен ам 168 ёшкү төрээн, оларның 236 анайы эки өзүп турар. Ам 232 төрүттүр ёшкүлер бар, олардан 260 баш анайны өстүрүп алыр дээш социалистиг чарыштыга хүлээлгезин алган.

Колхозчу херээжен чылгычы Парыңмаанын калдынга 100 баш төрүттүр белер бар, ам 18 бе кулуннаан, оларның кулуннары менди алынган. Чылгычы 100 баш белерниң кулуннарын чидириг чокка өстүрүп алыр сорулга салган.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ооңга белек кылдыр, колхозтуң малының баш санын өстүрер планын ажыр күүседир дээш колхозчу малчыннар социалистиг чарыштыга белетинген хүлээлгелерин алган ажылдап турар.

С. МАТПА.

Башкылар хүнү

Часкы дыштанылга үезинде Туран хоорайга Бии-Хем районуң бүгү башкыларының хуралы болуп эртекн. Аңаа районо эргелекчизи Я. Глухенький үшкү үлдүнүң түңнелиниң болгаш моон сонгаарлы сорулгалар дугайында илеткел кылган.

Районуң школалары мурнуку үлдүнарның деңнелинге болаарга үшкү үлдүнүң багай эвес түңнелдиг болган. Ылаңгыя өөредилге-кижизидилгелиг ажыл экижээн. Туранның № 1, № 2 школаларының, Хадың, Суш база Билелиг школаларының өөредилге-кижизидилгелиг ажылдары эки көргүзүглериг болган.

Туранның № 1 школазында Н. Селина, В. Кошкарова, № 2 школазында Шерстков, Шатохина, Хадың школазында Шульгин болгаш Эртине олар өөренекчилерге быжыг билигни бээрининг талазы-биле эки ажылдаанын илеткелчи болгаш санал бергеннер дедиглээн.

Чоокта чаа Кызыла болуп эртекн область школаларының фестивалынга Туранның № 1, № 2 ортумак школаларынан ангыда районнуң школаларының кыриишээнин хурал четпес деп көрген. Школа бүрүзүнге бот-тывынгыр уран-чүүл болгумнерин организастап, спорт ажылын күштедирерин хурал айыткан.

Хуралдың киржикчилеринге эш Русская «Бүгү делегей байдалының дугайында» лекция ноичаан.

К. МААДЫ.

Чолаачылар белеткээр курс

ДОСААФ-тың Баа-Хем райкому (даргазы эш Базанцев) чолаачылар курзун организастаан. Чоокта чаа курстуң түңнел шылгалдазы болган. Аңаа 21 кижи чолаачылаар эргенин шынызытазын алган.

Оларның аразында «Октябрь 14 чылы» колхозта Мамонов, районнуң колхоз тудуунуң киидизиниң эргелекчизи Сахаров, район төвүнде кижи эмнелгезиниң ажылдакчызы Житеев, «Ленинчи орук» колхозта Нелюбова болгаш оон-даа өскелер шылгалданы тергиин эки дужаганнар.

Ынчалза-даа курстуң ажылында улуг четпестер бары илерээн. Баштайгы үеде аңаа 80 кижи өөренип эгелээн турган. Соңгүнде оларның чүгле 35-жи арткан. Районуң чамдык улуртур организациялары, ылаңгыя ВЛКСМ, СЭКП райкомнары ындыг курсту организастаарының чугулазын үнелеп көрбейн турган.

С. ТАМБА.

Шеф ажылының түңнели

Чөөн-Хемчик районуң Баян-Тала чедип чыл школазының башкылар коллективиниң хуралынга районуң тудуг ажылдакчыларының кыйгырыын танышкаш, «Октябрьның 30 чылы» колхозка 3 чурттала бажыңнарын шеф аргазы-биле кылын бээрин хүлээнген. Тудуг март 24-те эгелээн турган. Үш звеноларның ажылын школа директору эш Дагба-Доржу боду удуртуп чоруп турган.

Организастыг күш-ажылдың түңнелинде үш чурттала бажыңнарының тудуу апрель 4-те доозугган. Башкылар коллективиниң ол күш-ажылчы белээн колхоз баштаар чери улуг өөрүшкүлеп-биле хүлээп алган, бажың чоз турган колхозчулар Бүрбүй-оол, Чигжитчап, Доржу олардың чурттаарынга ол-ла дораан шилчидип берген.

Д. САРЫГЛАР.

Колхозта чаа электростанция

Чөөн-Хемчик районда Сталин аттыг колхоз «ТД-54» маркалыг чаа электростанция садып алган. Ол станцияның тудуун, ону дерип тургузарын улусчу арганың методу-биле, ол колхозту шефке алган организациялар болдап чоруткан.

Бо чылның март 20-де эгелээн станцияның тудуу апрель 5-те доозугган. Бо ажылдарга райкүүсөмүнүң болгаш Чадаана хоорай Советиниң коллективтери үлегерлиг киришкенин демдеглээри чүгүл.

Колхозта чаа электростанция ажылдап эгелээн, суурнуу ильичиниң лампочкалары чырыдыпкан. Артель бүдүүлгезинде хей күни негетинер ажылларыны механизастазарынга ол улуг ужур-дузалыг болган.

М. ОЧУР.

Буфеттиң ажылын экижидер

Тыва областың хереглекчилер ниитилелиниң баштаар черииң клубунда буфет бар. Ужуру болза, ол буфет эки ажылдаар, хоорайның болган районнарының садыг черлеринге үлегер-чижээн көргүзер хүлээлгелиг турган. Ындыг болза-даа, ол буфет садыгның эске черлеринге үлегерин чүгле көргүспейн турар эвес, харын хереглекчилерни четпес хандырып, багай ажылдап турар.

Буфеттиң садыгчыны эш Атаманова совет садыгының чүрүмүн үреп турар, чижээ кажан буфетке чаа барааннар келирге, ол бодунуң таныштарынга садыглап, а эске хереглекчилерден чажырып турар. Водканы болгаш сигартти ол буфетке садыглаарын болдурбас дугайында айтышкын бар турбуже, ол арага аймазын «газировка-дыр» (сускунга ижер суг) деп мегелеп, таныш-көрүш арагачыларынга садыглап келген.

Садып алыкчыларны хүндүлеп көрбес, совет садыгның чүрүмүн үреэр чоруктарны эш Атаманова мурнунда № 1 чайналга ажылдап турган база болдуруп турган.

Бо буфеттиң ажылында четпестерни узуткаарынче угланган хемчегларны алыр горпо баштаар черинден негетинин турар.

С. МОНГУШ.

Малдың ажаалдазын экижидер турган

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң малының ажаалгазында четпестерни демдеглевейн барын болбас. Эртекн кыжын соок үелс өл, доң ыяш-биле кажаалар туттунган болгаш эки чылыгластынаан турган. Бооп шээр мал соок, доң кажаларга тургаш бакшыраан, 200 ажыг баш шээр мал ара салган.

Колхоз мал чемн белеткээринииң планын күүсетнээн болгаш тараа саванын бээлп ажаан албаан. Мал чемн төнген. Малчыннар моллургаларны, арган малдарны кыжын караңгы иээстерге одарладып турган. Чылгының күжү дыка арган, белеринең 50 хуузу кызыраан. Бызаа кажазы дакпыш, баштайгы төрээн 50 ажыг инектерниң бызааларының кажазы эки дериглимээн. Хаван кажазының сентелгези кылдынмаан, оон ишти соок. Чылыгластынып, дериглиниң кылдынмаан кажаага турган хаван оолдары соокка алыскан, оларның иштинден 25 хаван оглу өлүп хораан.

Артель күрүнелеп чээли алгаш, чангыс-гай хевирлиг кажаларны мурнунда тудуп эгелезе-даа, оларның тудуу доозулбаан. Бышталарда малчыннар чурттала бажыңнарынга чединмээн. Мал ажылында четпестерни дарый чайладыр болгаш ону келир кыжын катаптавазыны утпаза чогуур.

С. МОНГУШ.

Парлатынмаан чагааларның изи-биле

Эрзин районнуң «Чаа оруг» көдээ ажыл-агый артелиниң аъш-чем складының эргелекчизи Ылайның колхозчуларга каржызын, оларны багай сестер-биле сөглеп турарын болгаш колхозтуң аъш-чем продуктузун колхоз баштаар черинииң чөпшээрели чокка улуска салыптарын, харын болу карак ажыттап ажыглай бээрин илередип көлээ корреспондент редакциягa бижээн. Ынналда кылырын редакция колхоз баштаар черинге медээлээн.

Колхоз баштаар черинииң редакциягa ынчатканы болза, корреспондентиниң бижээни шын. Ылайны склад эргелектизинден дүжүрген, материал талазы-биле харыысалганы аңаа хүлээткен.

Номчукчуларның биске бижип турары

Чаа-Хөл районнуң Молотов аттыг колхозу бо чылын Шаңчыга 1100 гектар кур черии ажыглалга киирер. Ында хову турлаанын тудуун чоруда бергеп. Ийи өрээл ниити чурттала бажыңын тутган болгаш үш өрээл столоваяны тудуп эгелээн. Маңаа тараа склады, чунар бажың, шимыглыг шан туттунар. Тудуг ыяжын четчири-биле белеткээш хову турлаанда дүжүрген.

С. ДАВАА-САМБУУ.

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң кежигүнү Астафьева 25 чыл иштинде инек саап, бызаа ажаап келген. Билелигиниң сүт-бирээн фермазының чаш бызаалары ажаап турар. Оон ажаалгазында ам 60 чаш бызаалар бар. Оларның өзүлдези кончуг эки. «Орел» деп шолаалыг 4 ай назылыг бызаанның дириг деңзизи ам 237 кг.

П. БАЙЫР.

Облпотребсоюзтуң коллективиниң херээженнериниң даарап кылган чүүлдериниң деглелгезии чоокта чаа эрттиргеп. Өн-баазын удазыннар-биле чүве каастап даараар талазы-биле чамдык херээженнер ураи-шеверии көргүскеннер. Черкасова—200, Назарова—150, Кулипанова — 50 рубль-биле, 9 кижи хүндүлел бижиттер-биле шаңнатканнар.

А. СИРОТИНА.

Эрзин районнуң «Коммунизмче оруг» колхозунда культура-амыралдың черлери калбарып турар. Турум кино, библиотека, чунар бажың, электростанция, салыг доктаамал ажылдап, колхозчуларның культурлуг негелделерии хандырып турар.

Б. ЯРИН.

Тес-Хем районнуң Сталин аттыг колхозунуң хойжузу Дондуй чыл-чылдаала малдың баш санын өстүрүп, продуктулуун бедидип келген. Эртекн чылын 375 баш хураганнарны менди өстүрүп, дүк кыргылдазының планын ажыр күүсетнеп. Оон калдынга 400 баш төрүттүр хойлар бар. ам төрээн 165 хойдан 170 хураганны камгалап алган. Малдың чаш төлүн чидириг чокка алыр дээш Дондуй хүлээлге алган.

С. НУРСАТ.

Сүт-Хөл районнуң Калинин аттыг колхозунуң Бызыгалының удуртканы хову бригадазы Алаш бугазының доозун сентен эгелээн. Буга дозумде 76 кубометр даштыг төчкен болгаш Ак-Сай бугазындан 250 метр черии казып, сүт үреп ыаар черлерни кажаалаан болгаш даштап кылган. Суттарылга бугаларының сентелгезин бригада үргүлчүдеп турар.

О. БОРАШ.

Делегей байдалының дөпчүлдэлі

КАРА КАЙГАМЧЫК УДУРЛАНЫШКАН ЧОРУКТАР

Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистери болгаш үлетпүрүг база тудугну эргелеп башкарар чорукту организастаарын улам ыңай сайзырангайжыдар дугайында айтырыгны бүгү чүрттө бүгү улустуң чугаалажып турары даштыкы парлалганың болгаш хөй-ниитивиң улуг кичээнгейин хаара тудуп турар.

Ол саналдарны болгаш идепкейлиг чугаалажып турар хемчегларын чаа чедиишкиннерже бар чыдар болгаш эргелелдиң баштайгы хевирлери четкестей берген совет социалистиг экономиканың кризис чок бүгү талалыг хөгжүлдезиниң езүлдезиниң чайлаш чок херечизи кылдыр ак-сеткилдиг хайгаракчылар болгаш тайылбырлакчылар ынчаар көрүп турарлар. Демократтыг централизминиң төөгү-биле чайгылыш чок хынатынган ленинчи принцивинге үндезилээш, бистиң экономикавыстың бүрүнгаар чүткүлдүг хөгжүлдезиниң негелделеринге дүүштүр ол хевирлерни сайзырангайжыдар дугайында чугаа чоруп турары ол. Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистеринде тайылбырлатынган хемчеглер «Совет Эвилелиниң бүгү делегейге төөгүлүг ужурдузалыг дүржүлгазының эртинезин байыдып турар» деп чүвени демдеглевишаан, чоокта чаа «Скынтейя» солуннуң бижээнин болза: «Улус ажыл-агыйын эргелеп башкарарын эде организастаар талазы-биле хемчегларни боттандырары Совет Эвилелиниң кайгамчык улуг күчүзүн удамыңай өстүрериңе чедирер. Ол дээрге бүгү социалистиг лагерьни болгаш бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарының эрге-ажыктарынга таарыжып турар».

Экономиктиг хөгжүлдениң чаа ге-чадазынче шилчиишкинниң ССРЭ-де болуп турар чорудулгазының ужур-дузазын Барынын чүвте демократтыг парлалга онзалап демдеглеп турар. Социалистиг ажыл-агыйны эргелеп башкарарының чаа системазын амыдыралга боттандырып чорудары, Бельгияның «Драпо руж» деп коммунистиг солуннуң сөстери-биле алырга, бүгү-де өске чүүлдерден аңгыда, «экономиканы эргелеп башкарары миллион-миллион совет хамаатыларның уламна улуг херээ болу бээр».

Бистиң улус ажыл-агыйывысты чайгылыш чок хөгжүлеринге идиг бээр сорулга-биле Совет Эвилелинде чугаалажып турар хемчегларни бүржуаз парлалга база ыыттайын барып шыдавас. Ынчалзажок, планныг ажыл-агыйны чорударының социалистиг системазының артык күштеринiң дугайында шынны чугаалаарындан бүржуаз парлалга коргуп турар болган ужурунда чүүн-баазын даап бодаашкыннарны болгаш нүүлдерни кылып турар. Үлетпүрүг болгаш тудугну удурту рунуң системазын ССРЭ-де эде тургузар деп турары «совет системаның бүүрап дүжүшкүнү-биле» болдунган дээр аянны чүвезин чамдык америк солуннар боттарының номчукчуларынга бүзүредирин оралдажып турар. Өске солуннар Совет Эвилелинде «кризистиг болуушкуннар» дугайында хоозун бодалдарны чулчуруп турар. Үшкү солуннар Совет Эвилели «ажыл-агыйны капиталистиг арга-биле чорударынче ээп кирип турар» деп мугулай чүвелерни чугаалаарына безин четкен.

Бистиң чүртүвүска коммунизм тургузуушкунунуң темпилерин улам-на дүргедиринге идиг бээр сорулга-биле Совет Эвилелинде чорутунар деп турар хемчегларнiң дугайында шынны боттарының номчукчуларынга дыңнадырынан АКШ-тың болгаш өске-даа чамдык чүрттарның реаксылыг парлалгазы чүге коргуп турарыл?

Ол айтырыга харыы бээр төлээле, чамдык капиталистиг чүрттарда экономиканың амгы байдалын болгаш ажылчы чоннарның байдалын толаргайлап турар чамдык фактыларже кичээнгейден салып көрээлинер.

АКШ-тың экономиказы ниитизи-биле ам-даа элээн бедик деннелде турзажок, америк парлалга «чечектелиишкин» дугайын улам-на ховар чугаалап турар апарган. Солуннар болгаш журналлар мунгаг чүүлдерни бижип турар. Үлетпүрүнүң, чижээлээрге, пос-таавы, алгы-кеш, келирин күзээн кижилерге санаддаан кодээ ажыл-агый машина тудуу чергелиг ыныг алырларында кризистиг болуушкуннарның дугайын ол чүүлдерде чугаалап турар. «Чангыс черге таптаашкында кире берген» бүдүн-бүдүн районнарның чүртта барын демдеглеп турар. «Ажыл-ишчи идепкейниң көзүргүшкүнү чиде берген, кижилерниң хөннери ажынчак болгаш кылыктанышкынныг апарган» деп чоокта чаа «Нью-Йорк пост» солунуң сан-хөө талазы-биле хайгаракчызы айткан.

АКШ-та экономиктиг буураашкының чаа демдектериниң дугайын чугаалавышаан, америк парлалга эртген чылын автомашиналар бүзүрери дыка (барык үштүң биринге) кызырылганын бирги эдиктерге айтып турар.

АКШ-та чүртталга бажыннарының тудуу кызырлын үргүлчүлевишаан, металл белбаазыралыр станоктарга болгаш өскедаа машиналарга чагыглар кудулаан, радиоприемниктерни, телевизорларны, хеп чүүр машиналарны болгаш эдилелдиң өске-даа чүүлдерин бүзүрүп үндүрери эвээжээн. АКШ-та шериг чарыгдалдары база дагын ковүдээн-даа болза, АКШ-тың улуг монополияларының чиижең идепкейи безин үлетпүрүнүң хамааты адырларына буураашкынны соксадыр шинээ чок болуп турар.

«Ажыл-ишчи идепкейде буураашкының дедектери көстүп кээп турар» деп чүвени хүлээп көрбүшаан, «Юнайтед Стейтс ньюрд рипорт» журнал чоокта чаа болдунуң номчукчуларынга мынча деп бижээн: «1957 чылда чүү-даа чүве болур чүве болза, АКШ-ка эң-не аар-берге экономиктиг кризис кыптыгып үнген чаа 1929 чыл болбас». «Ой-тавында бууран балышкын ядараашкынга эвес-даа бол, чамдык ажыл чокталышкынга чедире бээр» деп ол журнал бүзүредип турган. Ынчалза-даа ыңдыг бүзүредилгелер америк ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны, оонак фермерлерни болгаш оон турлуг ортумак бүдүрүлге ээлерин ооруктурбайн турар. «Баштайгы саналашкыннар» ёзугаар алырга, июнь 30-де дооштур чыл дургузунда хоозураашкыннарның саны 72800 болур, ол дээрге, 1931—32 кризис чылында болганындан 2750 хөй болур деп солуннарда бижитинген чүүлдерни бүдүрүлге ээлери онза дүвүрээзин-биле номчуп турарлар.

Ол одургуларның автору чоокта чаа АКШ-ка чоруп, чоннуң янзы-бүрү кезектеринiң төлээлекчилери-биле аңаа чугаалажыр аргалыг болган. Ыңдыг чугаалажылгаларның бир тодаргай-ла онзагай байдалы сагышка кирип келген. Бажан келир үеним дугайында (эң-не чоокку үеним дугайында безин) чугаа болу бээрге демирорубчу, почта албан-хаакчылы, такси чодаачызы, журналист азы баятан кижи-даа шупту-ла боттарының недеглелдеринге мынчаар тайылбырларны немеп турганнар: «Бир эвес кризис болбас болза, бир эвес ажылымны хевээр артырып алыр болзумза, бир эвес үндүрүглер база дагын өзе бербес болза» дээш оон-даа ынай ол янзылыг чүвелерни чугаалап турган. Келир үе дугайында бүгү-де чугаалар дүвүрээзинни болгаш бүзүрел чок чорукту көргүзүп турган.

Бөдүүн американнарга үгааннарының ыңдыг байдалынга четчир үндезилээр барымдаалар бар болдур ийин. Чижээлээрге, ам Детройтиде түскай даңзылатырган чүс мүң ажыг ажыл чоктар, а Мичиган штатта 180 мүң ажыг ажыл чоктар санатының турар. Сөөлгү он чылдарның дургузунда мүң ажыг фабрикалары хаглыган пос-таавы үлетпүрүнде ажылчыннарның саны сөөлгү беш чылдың дургузунда безин 25 хүү кызырыган. Ажылчыннарның ажыл төлевирин база дагын эвээжедир дээр оралдажышкынварын база дагын эгелээн фабрика ээлериниң ээлчеглиг шавар халдаашкынынга удур америк пос-таавычылар шиитпирлиг демиселди чорудуп турар.

Экономиктиг кризистиң чылдары сагышка кирип келир байдалдарны чүрттүң хөй-хөй районнарынаан көрүп болур. Эрткен айда Филадельфияның эрге-чагыргалары эвээш төлевирлиг ажылга ажыглаар мергежил чок ажылчыннар оларга негетиниң турар деп чүдээн. «Конвеншн холлга» (муниципалитеттиң бажыңынга) 360 коммунистерни полиция тудуп хоругдаан. Тудуп хоругдатырганнарның арагында компартияның удуртукчуларының бирээзи Родольфо Гиольди база бар. Чогаалчы болгаш «Пропоситос» деп депшилелиг солуннуң үндүрүкчүзү Леонидас Пардеттаны база тудуп хоругдаан.

Польшаның улус ажыл-агыйының чедиишкини

ВАРШАВА. (СЭТА). Бо чылың бирги кварталының улус ажыл-агый планының күүселдезиниң түннелериниң дүгайында дыңнадыгны «Трибуна люду» солун парлаан. Социалистиг үлетпүр кварталы планын 107,1 хүү күүсеткен деп ол дыңнадыгда айтып турар. Эртем чылдың бо үезинге деннээрге үлетпүр продукциязын бүдүрүп үндүрери 9,9 хүү өскен. Хөмүр таш казар, кан, прокат, пиик болгаш оон-даа өскелер бүдүрер талазы-биле кварталы онаалгазы ажыр күүсетинген. Тудугнуң болгаш тудуг материалдарының үлетпүр министерствозу планын 111 хүү күүсеткен. Бо чылдың бирги кварталында 19 мүң ажыг чаа чурттарга өрээдерин ажыглалга киирген.

Бараан саарылгазының хемчээли эртken чылдың бирги кварталынга деннээрге 24,7 хүү өскен.

Атомнуг шенелделерге удур демисел Англияда калбарып турар

ЛОНДОН. (СЭТА). Оожум океанда Рождество ортулукка ядролуг чаза тевишкиннер кылыр дээн чазактың планындан ойталаар дээш демисел Англияда хүн бүргүү-биле калбарып турар. Ол демиселге англи хөй-ниитиниң улам чаа-чаа кезектери киржип турар. Дыңнадыгган алырга, Манчестерге англи эртемниң, культураның болгаш уран-чүүлдүң көскү ажылакчыларының болуу айыттынган шенелделерни хорудаары дээш демисел талазыбиле онза комитет тургускан.

Комитеттиң кежигүннери апрельдың 12-де ол демиселди акшаланырары-биле акша-хөренги чыырынче кыйгырыг үндүрген. «Манчестер гардиан» солуннуң арыннарында парлап үндүрген ол кыйгырыга сураглыг англи эртемден Бертран Рассел, радио артизи Миллиган, чогаалчы Лоуренс Хауемэн, шүлүкчү Александр Комфорт болгаш өскелер-даа ат салганнар.

Оожум океанның районунга англи термоядролуг чепсектиң шенелделерин күш чок болдурарын кады күжениишкиннер-биле чедип алыр төлээде, япон чазакбиле холбаа тургузарын комитеттиң кежигүннери бодап турарлар.

Грецияның каражадаан чонунга белек

АФИНЫ. (СЭТА). Совет Эвилелиниң Грецияда элчини М. Г. Сергеев апрель 8-те ССРЭ-ниң улустуң танцызының Бүүрүне ансамблиниң артистеринiң төлээлери-биле кады даштыкы херектер министри Аверофка чоораан. Ансамбльдиң концерттерден чыып алганы 130 мүң драхи акша түңнүг чекти чоокта чер шинчээшкининден каражадаан Фессалияның чонунга бээрге-биле министрге дамчыдып берген. Каражадап когараан районнарның чонунга кээргээн сеткилин төлээлер илерге йлээн.

Даштыкы херектер министри Авероф совет артистерге өөрүп четиргенин илерге йлээш, оларның белээ чүгле Фессалияның каражадаан чонунга ынакшылдың илерели болуп турар авес, харын ийи чурттарның улустарының аразынга ээ-не сырый харылзааларны тургузар күзелдин дугайын херечилеп турар дээрзин онзалап демдеглээн.

ИОРДАНИЯДА БАЙДАЛ

ХАЛЕБ. (СЭТА). Амманаан дыңнадыгларны ёзугаар алырга, Иорданияда иштики политиктиг байдал дүшкүүрлүг болуп артышаан турар.

Парлалганың дыңнадыгчаан алырга, апрельдың 11-де Амманга, Набулска болгаш чурттуң өске-даа аймаан каш хоорайларынга Набулсының чаазаан дүжүргенинге удурланышкынның хөй муң кижилер киржикчилиг чыскаалдары болгулаан.

Иорданияның политиктиг партияларының политиказын, углап каттыштырар комитеди коалистиг чазак тургузар дугайында негелделиг резолюция хүлээп алган. Ол чазак болза, шынгыы нейтралитеттиң политиказын чорудар, даштыкы шериг дугуржулгаларынга болгаш ыыңгыя «Эйзенхауэрниң доктриназынга» удур демисежир, база Сирия-биле болгаш Египет-биле федералдыг авиел тургузарынче ораалдажыр ужурлуг деп резолюцияда чугаалаан турар.

Сирияда алынган медээлерни ёзугаар алырга, Иорданияның иштики херектеринге холгаарлаар болгаш резекпелиг күштерге деткимче көргүзер соруага-биле ирак шериглерни далаштыны-биле иорданызыгаарже чорулуп турар.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Юнайтед Пресс агентилелиниң Аманда корреспондентизиниң дыңнадыгларындан алырга, апрельдың 13-те Иорданияның найыслалынга, база Иерусалимниң иордан секторунга тайбың чыскаалдар болгулаан, оон киржикчилери болза «Эйзенхауэрниң доктриназынга», Иорданияда америк чимэнииишкиннерге удур болгаш АКШтың президентизиниң тускай төлээлекчизи Ричардсның Амманга ам келир деп турарынга удур лозунгуларны салгылап тургулаан.

Ол чыскаалларның соонда удатпаанда америк элчин черииниң төлээлекчизи болза, Набулсының чаазаан дүжүргенинге элчин черииниң хамаарылгалыг болуп турарын «бүрүү шаап» далаштыг недеглел кылган.

Ынчалза-даа национал фронтуның удуртукчузу Абдуррахман Шукейр болза Амманга чыскаалчыларның мурнунга чүве чугаалаан, чазак кризизиниң дугайында американнар бүрүүлүүлгар деп балыткан чугаалаан. Мурнунда күргүне министри турган Римави журналистерге болгаш политиктиг ажыдакчыларга база ол-ла ышкаш недеглелди кылган.

Алжирде колониалдыг дерзиилээшкиннерни соксадыр

ПАРИЖ. (СЭТА). Алжирде колониалдыг дерзиилээшкиннерни болгаш дорамчылаашкынарны соксадыр дээш, алжир айтырыгны тайбың шиитпирлеп таарыштырары дээш демиселди күштелдиреринче ажылчы чоннарны Франциянын сальдарлыг хөй-ниити болгаш профвилел организациялары кыйгырып турар. Тайбының национал чөвүлелиниң бирээзу недеглел чарлаан, ында чугаалап турары болза: «Армияның, полицияның болгаш администрацияның чамдык төлээлекчилериниң ажыглап турганы төлеп чок аргаларны сойгалап илеретькени-биле холбаштыр французтар ыыттавайн барып шыдагас, чүге дээрге оларның ыыттаваан коруу төлеп чок чорукторы чүүлдүгүгүнгенi кылдыр тайылбырлатынганы болур ийин».

Алжирде дерзиилээшкиннерге болгаш дорамчылаашкыннарга удур удурланышкынның национал хүнү болур кылдыр айыттынган апрель 12-ге идепкейлиг киржиринче француз хөй-ниитиниң бюро кыйгырган.

Алжирде чоннуң эргелерин кадыг-дошкун үреп турар чорукту болгаш француз эрге-чагыргаларның дүрүм чок үүлгедиглерин база-ла буруу шаап турар күшажылдың бүгү-ниити конфедерациязының административтиг комиссиязы апрель 12-де идепкейлиг үнүгшкүннерже ажылчын ангыны кыйгырган.

Алжирде дорамчылалыг дерзиилээшкиннерге удур удурланышкынның бүгү-ниити конфедерациязының профвилелдериниң каттыжышкыны кыйгырган.

СУД ЗАЛЫНДАН

Самчыгдакчыларны болгаш оон камгалакчызын шиитккен

Хертек Өлчей-оол Сандыович күргүне хөрөнгизин самчыгдап, шиитирии чоораан кижилерниң бирээзи. Ол, кеземчеден 1953 чылда болган келдерел-биле хосталгап, Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунга санакчылап эгелээш, оон соонда Бай-Тал кодээ Советтиң секретарынга ажылдап кирген болгаш анаа ийи чыл иштинде ажылдаан. Хөй үүлгелиг болгаш бот-нелерге күргүне дузалаачызының акшазын боду самчыгдап, ол акша-биле үүлгедүүчү арагалаар, нелерге бээр акша четпейн баарга, а ону үндүрүглер акшазы-биле төлээр турган.

Мындыг арга-биле күргүнениң 9000 рубль түңнүг акша хөрөнгизин ол самчыгдаан. Сөөлгү үеде самчыгдакчы ону чажырарынын өске аргазы хереглеп берген. Күргүне страхованиезинге хөрөнгизин камгалаткан хамаатылар кандыг-бир айнылга таварышкаш, ол камгалаткан хөрөнгизиниң өртээн эгидип ап турган кылдыр мөге документилерни ол кылып турган. Ады үнген кодээ Советтиң даргазы турган Хүреш-оол самчыгдакчының бүүрүү үүлгедиглерин билир турган-ла ону камгалап, оон мөге документилерин бадыткап бөрүп келгени истелгеге илереэн.

Самчыгдакчыларның бо кеминг хөрээн Бай-Тайга районнуң улус суду шиитип көрген. «Күргүнениң болгаш хөй-чүүлдүң өнчүзүн оорлап самчыгдааннарга кеземче харыысалгазының дугайында» ССРЭ-ниң Дээди Советиниң 1947 чылдың июнь 4-теги Чарлыының 4-кү үүлү-биле Ө. С. Хертекке кеземчени онаалгаш, РСФСР-ниң Кеземче хоойлузунуң 51 үүлүн хереглеп, 3 чыл хуусаала оон хосталгазын казып шиитккен. РСФСР-ниң Кеземче хоойлузунуң 109 үүлү-биле Хүреш-оолга кеземчени онаалгаш, ук хоойлуунуң 53 үүлүн ёзугаар ону 3 чыл хуусаалы шенелдеге шиитккен.

Редакторнуң ораалчызы
Т. С. ТАЛГАНЧИК.

Областың национал шин театрынга

Апрельдың 20-де кежээ, 21-де хүндүс болгаш кежээ

Н. Погодинниң

КРЕМЛЬДИҢ КУРАНТЫЛАРЫ

деп шинзининиң баштайгы көрүлдези болур.

В. И. Ленинниң ролүн артист Л. И. Юхин күүседир.

Эгелээри: хүндүс 12 шакта, кежээ 8 шакта.

Дирекция.

Кинофильмнер тарадырының Тыва область конторазы областың киноэкраннарынче

МЭЭҢ УРУУМ

деп уран-чечен кинону тараткан.

„Каналга бүрүн эргени Панама негеп турар"

ЛОНДОН. (СЭТА). Панам каналла америк контрольдуң дугайында Панаманың президентизи Де Ла Гуардиниң чугаалажышкынын «Дейли экспресс» солун парлап үндүргеи.

Солуннуң дыңнадыынаан алырга, Панаманың президентизи ылангыя ынча деп недеглээн: «Каналга бүрүн эргени бис шиитпирлин-биле негеп турар бис: ол айтырыг талазы-биле бис дүжүп бериишкин кылбас бис». «Панам каналга болгаш камаллың зоназы деп ат-биле сураглыг девискээрге долу бүрүн эргени бодунга эгидип алырын» Панама бодап турар деп ол демдеглээн.

Де Ла Гуардиниң недеглелин тайылбырлавышаан, Панамада «анти-американчы хөөннер айыылдыг чергези-биле өзүп турар» деп солун бижип турар. Солуннуң сөстеринден алырга, «ийининг аразында турар» панамчылар безин «даштыкылар (американнар.—Ред.) панам черниң калбак курлаан чүүн ужурунда контрольдаар чүвел» дээрзиниң дугайында айтырыгны салып турар.

Аргентинада компартияга удур дерзиилээшкин

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентилелиниң Буэнос-Айрестеп дыңнатканы ёзугаар алырга, Аргентинаның Коммунистиг партиязының 16 можуларлан 14 можуларда организацияларынга аргентин полиция апрель 11 болгаш 12 хүннеринде халдаашкыннар кылган. Компартияның 56 организацияларын хаггаи болгаш

Ары чигири кадыкшылга чугула

Ары чигирии бистериниң аравыстаа кым амзап көрбээнил? Ол дээрге шагдаа бээр-ле биллингир амданныг болгаш хоглулуг чем болур. Бурунгу гректер ары чигирии бойдустуң эң үнелиг белээ кылдыр санап, ынчангаш бурганнарга өлүм чок, чүге дизе олар ары чигириңде бар амброзиялырны (дээжилер) чип турарлар деп бодап чоорааннар.

Аъш-чемниң химиктиг составын кижилер тодаргайлап өөренi берген үеден бээр ары чигирииниң ол хире бедик үнелелиниң бичии-даа хөөретиимээнии илерээн. Оон иштинде кижиниң кадыкшылынга кончуг чугула алдаи ангы тус-тус кезектер бар: глюкоза, левулеза, бес дустары, фосфорлар, кальцийлер, яблоко, вино арага, лимон, сүт кислоталары, витаминнер, антибиотиктер (пенициллин, стретомицин, грамицидин болгаш өске-даа эмнерни кылырынга хереглетиивер органиктиг будүмелдер) база өскелер-даа бар.

Глюкоза (виноград чигири) болгаш левулеза (чимис чигири) ары чигириниң кол кезектери болур. Ынчаарга шак ол чигирлиг чүүлдер кижиниң организминиң үндүрер энергиязының хөй кезиин аиаа тургустундуруп турар.

Иемиң сүдүнде болгаш инек сүдүнде эвээш болуп турар бестн чаш уруг ары чигириндеи алыр.

Ол бүгү шынарларының хараазы-биле ары чигири чүгле чем кылдыр эвес, харын дыка хөй аарыгларга эм кылдыр база хереглетиниp турар.

Чижээ, оюлганнап (хырында, узун шөйүндүде) аараан кижилерни ары чигири-биле эмнээрге эки түннелдерни берип турар. Москва, Курск, Новосибирск хоорайларның клиникаларындан (эртем шинчилелдп болгаш өөредилгени чорудуп турар эмнелге черлеринден) алдынган медээлер ону бадыткап турар. Оюлганны аиаа аргалар-биле эмнээнде оюлганнар үш аарыг кижилеринiң бирээзинге, а ары чигири-биле эмээнде үш аарыг кижилеринiң ийизиге хаглып экирип турарын рентген шинчилелдери шынзыдып көргүскен.

Глюкозаның хөй болуп турар чоруу чүректиң шыгган эьдинге ары чигириниң эки саълдарны чедирериие дузалап турар. Профессор М. В. Голомб бодунуң эмнеп турганы аарыг кижилерге ары чигирии хүчде-ле ортумаа-биле 70 граммнаи ийи ай дургузунда берип келген. Оон түннелинде бүгү эмнедикчилериниң байдалының экижип турганы ол эскерип каан.

Москва, Одесса болгаш өске-даа хоорайларның клиникаларында карактарның чамдык аарыгларындаи, гипертониктиг (хан базымшкыны улгадыр) аарыгдаи, эът-боттуң, чүректиң хан чүгүрер дамырлары кадыгланыр аарыгдаи аараан кижилерни эмнээрииге ары чигирии чедимшкиниiг хереглеп турар.

Ары чигирии үс-биле холаап, балыг эмнээрииге база хереглеп турар апарган.

Днепропетровскиниң медицина институдунда ары чигирии чип эмнеиип турган уругларның деизизи ары чигири хереглевейи демги-ле аргалар-биле эмнеиип турган боттарының чажыды уругларындаи ийи чартык катап хөй болуп турган. Дизентериядаи араан уругларга дискульфанды ары чигири-биле холаап берип турарга ол аарыгның возбудителчилери—микробтарның шөйүндүдеи ылгалып үнери дүн-хүн иштинде-ле чиде бээр, а чүгле чаигыс дискульфанны берип эмнээрге — демги-ле микробтар 5 хонгаш чидер болуп илерээн чорук кончуг солун.

Ары чигирии бүгү

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттирген

ШЫН

СОВЕТ ЗВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 78 (3790) | 1957 ч. апрель 18, четверг | Өртээ 20 коп.

Хөй сүт саалдазы дээш демиселди күштелдирер

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедир дээш бар курлавырларны болгаш аргаларны бүрүн ажыглап турган, бо чылын сүттү, эът-ти болгаш өске-даа малдан үнер продуктуларны күрүнеге хөйнү бээринче Коммунистиг партияның Төп Комитедиң болгаш Совет чазак көдээ ажыл-агыйының бүгү ажыл-ишчилерин кыйгырган. Ол Кыйгырыгны бистиң областың бүгү малчыннары чангыс үн-биле хүлээп ап, ону ажыдырал боттандырар дээш шуурургы демисежип турарлар.

1957 ажыл-агый чылының алды айларының дургузунда мал ажылының продуктуларын, ылангыя сүт саалдазын көвүдедир дээш бүгү хемчегларни ап, ол ажылды хүн-бүрү тодаргай удуртулга-биле хандырып, мал фермаларына организастыг ажылды чорудуп турар райониар, колхозтар болгаш фермалар әлээн чедиишкиннерлиг болуп турар.

Бо чылдың апрель 1-ге чедир сүт саалдазының бирги черин Бии-Хем район ээлеп, бир саар инектен-не 435,5 кг сүттү, ол ышкаш Баа-Хем район багай әвес түнелди ап, 325 кг сүттү сагган. Сүт саалдазының талазы-биле колхозтар, фермалар аразының социалистиг чарыжының бирги черин база-ла Бии-Хемде «Кызыл тараачын» колхоз, ол колхозтуң Туранда сүт-бараан фермазы чаалап алган. Ол колхоз бир саар инек бүрүзүнден-не 671 кг азы әртен чылдынга деннәәрге 266 кг хөй сүттү саап алган. Ол колхозтуң Туран фермазы (эргелекчизи эш Доронин) инек бүрүзүнден 838 кг азы әртен чылдың бо үезинге деннәәрге 124 кг хөй сүттү алган. Боттарынга быжыглаан инектеринден сүт саалдазын дыка бедидип турар мурнакчы саанчыларны . бөгүнгү бистин солунувуста парлаан данзыдан көрүп болур. Ол саанчыларның аразында сүт саалдазының талазы-биле социалистиг чарыштың бирги черин база-ла Туранда «Кызыл тараачын» колхозтуң саанчылыры эштер Садакова биле Завьялова олар әлеп турар. Эш Садакова чартык чылдың дургузунда бодунга быжыглаан инек бүрүзүнден 1049 кг азы әртен чылдың бо үезинге деннәәрге 403 кг хөй сүттү сагган.

Бүгү күрлавырларны болгаш аргаларны ажыглавышаан, кызымак күш-ажылдың түнелинде сүт саалдазының талазы-биле социалистиг чарышка бедик көргүзүглерни чедип алганы дээш Бии-Хем районга, ол районнуң «Кызыл тараачын» колхозунга болгаш ол колхозтуң Туран фермазынга СЭКП обкомунуң, облүүскомнуң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл туктарын хевээр артырган.

Оон-биле кады ийи-чангыс колхозтарны, фермаларны болгаш чамдык мурнакчы саанчыларны санаваска областың районнарында, колхозтарында сүт саалдазы ниитизи-биле дендии күүү болуп турар. Чаа ажыл-агый чылының 6 айларының дургузунда областың колхозтары бир саар инек бүрүзүнден саап алза чогуур сүт планын чүгле 28,3 хуу күүсеткен. Тес-Хем, Чаа-Хөл болгаш Улуг-Хем районнар сүт саалдазын әртен чылдыындан бедиргеринден улуу, харын 18 килограмм чедир кудулатканнар. Чөөн-Хемчик районнуң 9 колхозтарының 5-жи бир инектен сүт саалдазын әртен чылдыындан кудуладып, сүт дээш демиселди кошкадып турар. Оондаа дора байдал Кара-Хөм районда Ворошилов аттыг колхозта бар. Чамдык колхозтар бир саар инектен әртен чылга бодаарга 200—300 кг хөй сүттү саап ап турда, од колхоз сүт саалдазын 58 кг чедир кудулатканын.

Үстүнде сүт саалдазын кудулаткан районнарның, колхозтарның удуртукчулары чогуур түнелди үндүрүп, район, колхоз болгаш ферма бүрүзүнде сүт саалдазының четпестерин тус-тус илередип, колхозтарның, фермаларның бүдүрүлге хуралдарынга чугаалажып, сүт бүдүрүлгезин бедидер талазы-биле боттуг хемчегларни дүрген алыры әргежок чугула.

Райониарның партия, совет органнарының удуртукчуларының, колхозтар дәрегаларының, МТС-тер директорларының кол сорулгазы болза, часкы үеде район, колхоз, ферма бүрүзүнге сүт саалдазын дүрген бедидери-биле артказ мад чемнерин — сигенни, силосту болгаш концентраттыг чемнерни чөп ажыглавышаан, часкы эки оттуг одарларга сүттүг инектерни каларарын шын организастаарынче колхозчу малчыннарны эвилелдәәр керек. Эрткен чылдарда чамдык колхозтар, фермалар белеткээн силостарны ажыглавайн, чыл-бүрү иридип чытырар чүүлдер турган. Ындыг багай чанчылды бо чылын болдурбас ужурлуг.

Областың мурнакчы колхозтарының фермаларының болгаш саанчыларының сүт саалдазын бедидер талазы-биле ажылының дүржүлгазын колхозтарның фермаларынга, түс-тус саанчыларга чедир нептередир сорулга-биле СЭКП райкомнары болгаш райкүүсбомнар экскурсияларны организастаарары улуг ужур-дүзелгә. Области сүт саалдазының талазы-биле бирги черни үргүлчү әзелеп турар Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» болгаш өске-даа мурнакчы колхозтарның сүт-бараан фермаларының, оларның саанчыларының ажылының дүржүлгазын көрүп өөренири чугула.

Малдан хөй сүттү саап алырда, эрецгей чугаалар, айтышкыннар-биле чедип алыр әвес, харын колхозтарга, фермаларга ёзулуг организастыг ажылдарны чорудуп турган чедип алыры билдингир. Ынчангаш фермаларда саанчыларга, кадарчыларга таарышкан амыдырал-чурттарыны тургузуп бээри-биле кады медицинаның дузаламчызын болгаш чугула хереглелдиң барааннарын оларга доктаамал чедирери әргежок чугула.

Организакчы болгаш масса-политиктиг ажылдарны фермаларга күштелдирип тургаш, саанчыларның, кадарчыларның политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейин улам-на деткиири колхозтарда партия организацияларының эң чугула сорулгазы болур. Ажылчы чоннарның сүт продукциягa өзүп турар негелделерин хандырарының бир чугула үндезини — сүт саалдазының чыл планын чогуур өйүнде ажыр күүседири болур.

Чоннуң улуг чүүлдүгзүнүүшкүнүн алган

Бүдүрүлгени болгаш тудугну әргелеп башкарарын улам ынай сайзырангайжыдар дугайында Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин чугаалажып көөрүнге книрер деп партияның болгаш чазактың шиитпирин Кызылдың бүдүрүлгелеринде улуг чүүлдүгзүнүүшкүн биле уткуп турарлар.

Бүдүрүлгени болгаш тудугну удуртуруп әде тургузарының талазы-биле партия болгаш чазактың хемчеглери кайы хире шын болгаш өй-шаанда дээрзинин дугайын ажылчы чоннарның хөй саналдары чугаалап, илередип турар. Партияның салып турары чугула сорулгаларының бирээзи—удуртулганы түс черинин негелдебайдалынга чоокшуладыры болур.

Бистиң области чижекке алырга: Кызылдың аъш-чем комбинады салыглап турар организацияларга саарылбайн баар хире хөй хемчээлдиг хлеб-булочка кылыгларын белеткээр кылдыр министерство чылдың-на планнап келген. Ол чорук продукцияларның анаа-ла чыъдып бээрин бодлуруп, адактын сөөлүнде улуг караажа чедирер. Чиг-эттиң фондузун он ажыг организациялар дамчып алыр төлээде дыка хөй үе шакты чарыгдаар ужурга база таварлып турар.

Кызылдың төп автосептелге мастерскаазының ажылчыннары бо төөгүлүг материалды изин-биле түүлдүгзүнүп, боттарының саналдарын база книрип турар. Септелге мастерскаазының техноругу Кузнецов Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин номчуп таныштырганының соонда нормировщик Баранова сөс алгаш:

— Үлетпүрүг болгаш тудугну әргелеп башкарарының чаа тургузуу күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң үлам ынайгы өзүлдезинге канчаар-даа аажок улуг аргаларны бээр дээрзинге ылап бүзүрээр мен.

Септелге мастерскаазының коллективи күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң бедидери дээш шуурургы демисежип турар. Ай санында әки көргүзүглер чедип алдынып турар. Марттың бүдүрүлге онаалгазы 118 хуу, а бирги кварталдың—113 хуу күүсеткен.

Чаагай дүжүттү өстүрүп алырынга

ЭЙЛИГ-ХЕМ. (Телефон-биле). Сталин аттыг кодээ ажыл-агый артели бо чылын часкы тарылгага белетеделиг ужурашкан. Тараа культураларының үреэннерин чажар шынарынга чедир арыглап белеткээрин, машина-чепсек, дериг-херекселдерни четчелеп септээрин чогуур өйүнде дооскан турган. Колхоз баштаар черинин даргазы эш Сагаяковтуң редакцияга дыннатканы болза:

— Шагаан-Арыг МТС-тин 2 агрегаттарлыг механизаторлары колхозчу тараажылар биле чаңгыс эп-сеткилдиг ажылдап турар. Бисте шык базырып илиртээшбин чогуур өйүнде организастатынган. Амгы үеде тараа культураларының чажылдазы кидин-не түлүктеп турар. Апрельдин 16-га чедир 200 ажыг гектарда кызылтас тарытынган.

Элбекшилдиг дүжүттү өстүрүп, ажлап алыры дээш демисел Октябрьның алдарлыг 40 чыл оюнга тараажыларның күш-ажылчы белээ болур. Турлагда хана солуну, көргүзүт самбызы организастатынган, агитаторлар номчулга, бесседаны калбартып турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловтуң Пекинде чеде бергени

ПЕКИН, апрель 15. (СЭТА). ССРЭ-нин Дээди Соведининң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошилов бөгүн Пекин шагы-биле хүндүскүнүң 3 шак турда Кыдат Улус Республиканың найыслалында чеде берген.

БҮР-нүң Даргазы Мао Цзэ-дуннуң чалааның ёзугаар кел чоруур эргим аалчыны уткууру-биле мурнуу аэродром Нанюаньга, хоорайже баар автоорукка үүс-үүс муң ажылчыннар, албан-хаакчылар болгаш чоок суурларның тараачыннары, студентилер болгаш школачылар, хөй-ниити организацияларының хөй санныг төлээлекчилери чыылган. Ырлар дыңналып, барабаннар шимээнниг соп, национал инструментилернин оркестрлери ойнап турган. Кара-көк чолдак тоннарлыг кижилерниң аразында бөгүн национальн өңгүр хептерни кеткен кижилер кончуг хөй болган. Шуут бүдүрүлгелерден болгаш албан черлеринден аэродромга чедип келген улуг кижилер-биле кожа кызыл галстуктарлыг бичии кижилер база турган. Уткукчуларның холдарында өңгүр чечектер, а баштарының кырында — далайгылаштыр чалгып турар кызыл пестер кинскип турган.

ССРЭ-ниң болгаш БҮР-нуң хүн хереллеринге чоргаар хөлбеңнээн туктарын часкы чаа салгын кинскидип турган. Кыдат-совет найырал нинтилелиниң эмблемалары, Совет күрүнениң шылгарангай улуртукчузунга изиг байыр чедирген сөстерлиг плакаттар, ам тайбынның, демократияның болгаш социализминиң бажында чорун турар ийи улуг улустарның акы-дүнмалышкы ёзузун алдаржыткан лозунгулар кайын тура көстүп турган.

БҮР-нуң Даргазы Мао Цзэ-дун, БҮР-нуң Даргазының оралакчызы Чжу Дэ, Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының Доктаамал комитединиң Даргазы Лю Шао-ци, БҮР-нуң Күрүне чөвүлелиниң Премьери Чжоу Энь-лай, Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының Доктаамал комитединиң Даргазының оралакчылары, БҮР-нуң Күрүне чөвүлелиниң Премьерининң оралакчылары, ККП ТК-зының чингине секретары Дэн Сяо-пин, Кыдат Улус Республиканың министрлери болгаш күрүненин база хөй-ниитинин өске-даа ажылдакчылары Б. Е. Ворошиловту уткууру-биле чедип келгеннер.

Диңмиттиг адыш часкаашкыннары болгаш өөрүшкүлүг ыйгылар чаңгыланып турган. Сишань дагларының талаларындан бүлүт чок дээрден самолет конучуг дүрген чоокшулап олурган. Кара-ла секунда болганда кызыл сылдыстыг кайгамчык улуг машина далайгылаштыр чалгып турган хөй кижилерниң кырынга үзүп келген.

«ТУ-104» хонуткан болгаш түс черинин шагы-биле 15.00 шак турда, адыш часкаашкыннары болгаш байыр чедирилгенинин сестери дилмиреп турда Климент Ефремович Ворошилов самолеттан үзүп келген. Оон соон дарый ССРЭ-нин Дээди Соведининң Президиумунуң Даргазының оралакчызы Ш. Р. Рашидов, ССРЭ-нин Дээди өөредилге министри В. П. Елютин, Даштыкы хереглер министриниң оралакчызы Н. Т. Федоренко үзүп келгеннер.

БҮР-нуң ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини Лю Сяо база Иркутскиден К. Е. Ворошиловту уткуп чоруан БҮР-нуң Даштыкы хереглер министриниң оралакчызы Цзи Пынь-фэй болгаш БҮР-нуң ДХМ-нин Протокол киндизининң эргелекчизи Ван Чжо-жу база олардың-биле кады самолеттан үзүп келгеннер.

Мао Цзэ-дун биле К. Е. Ворошилов бот-боттарының холдарындан тутчуп мендилешкен. Эштер Чжу Дэ, Лю Шао-ци, Чжоу Энь-лай, Дэн Сяо-пин база аалчыларны чылыг, акы-дүнмазың ёзузу-биле хүлээп алганнар.

ССРЭ-нин болгаш БҮР-нуң Гимнилери байырлалыг чангыланып үнген. Пекинниң — Тяньцзинь гарнизонунуң шериглериниң хүндүлүг таңмызының начальнигининң рапортун К. Е. Ворошилов хүлээп ап, Мао Цзэ-дунга үдедип алган, алдаржаан Улустуң хосталга армиязының солдаттарының чысказын аргап, олардың-биле мендилешкен. Харын кылдыр дайынчыларның байыр чедирген теш сөстери чангыланып үнген.

К. Е. Ворошилов чазактың кежигүннериниң болгаш Кыдаттың хөй-ниити организацияларының удуртукчуларының холдарын түүп, дипломаттыг корпустуң кежигүннери-биле таныжып, уткукчуларның, аңаа чечеткер экжеп тудусканнарның чедирген байырынга чылыг-биле харылаан.

...Чадаг шериглериниң, далайжыларның болгаш ужудукчуларның ёзугаар кылажының соонда К. Е. Ворошилов биле Мао Цзэ-дун микрофонга чедип келгеннер.

Эш МАО ЦЗЭ-ДУННУҢ байырлыг чугаазы

ССР Эвилелиниң Дээди Совединиң Президиумунуң ён-не хүндүлүг Даргазы эш Климент Ефремович Ворошилов!

Бистиң чурттувуста Силерниң келгениңер кыдат улуска аллар болгаш бистиң ийи чурттарывыстың аразында хөгжүп турар найыралдыг харылзаалларның хереэзинге чугула болуушкун болуп турар. (Адыш часкаашкыны). Кыдат улустуң, Кыдат Улус Республиканың чазааның болгаш Кыдаттың Коммунистиг партиязының өмүнээзинден Силерге, а ол ышкаш Силерни үдээн бүгү-ле кижилерге бүгү сагыш сеткилдиң ханызындан байыр чедирип, Силерге акы-дүнманың байырын дамчыдып турмен. (Диңмиттиг адыш часкаашкыны).

Улуг совет улус Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының удуртулгазыбиле бүгү делегейниң пролетариадынга социалистиг революцияның алдарлыг оруун ажыдып берген болгаш социализм база коммунизм тургузуушкунунуң улуг үлегерин бүгү кижи төрелгетенге көргүскен. Совет улустуң үлегери-биле сорун кирген кыдат улус база оон деткимчези-биле Октябрьның социалистиг Улуг революциязының оруу-биле бурунгаар бар чоруур. (Адыш часкаашкыны).

Кыдат болгаш совет улустар акы-дүнмалышкы ханы найыралдың белдирлериниле холбаалыг. Совет улус бистерге улуг чаагай деткимчени база кыдат революцияга болгаш тургузуушкуннуң херээнге күзээшкинин көргүзүп келген болгаш көргүзүп турар. Силерге болгаш Силериң нүүрүнерде совет улусна, Совет чазакка болган Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга бистиң чүректиң ханызындан өөрүп четиргенивисти илергейлээрин мендээ чөпшээреп көрүнер. (Диңмиттиг адыш часкаашкыны).

Эш Дарга, Силер болза, улуг совет улустуң төлээлекчизи, кыдат улустуң эң чоок өңнүү болуп турар силер. Силериң келгениңер Кыдаттың болгаш Совет Эвилелиниң улустарының улуг найыралын улам ынай быжыглаарынга чайлаш чок бараан болур, а ол ышкаш бүгү-ниити тайбыңның болгаш кижи төрелгетениниң деңшилгезиниң чаагай херээнге иднг бээр дээрзинге ханы бүзүрелдиг бис.

Кыдаттың болгаш Совет Эвилелиниң улустарының бүзүлбас акы-дүнма найыралы делгерезин! (Адыш часкаашкыны).

Улуг совет улус делгерезин! (Адыш часкаашкыны).

Совет Эвилели баштаан социализм лагериниң чурттарының чангыс эви делгерезин! (Адыш часкаашкыны).

Бүгү делегейге тайбың делгерезин! (Диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).

Климент Ефремович Ворошилов харыы сөс чугаалаан.

Эш К. Е. ВОРОШИЛОВТУҢ чугаазы

Эргим эш Мао Цзэ-дун!

Эргим эштер, Кыдат Улус Республиканың алдарлыг найыслалы — Пекинниң эр, хереэжен хамаатылары!

Кыдатка келгенивис-биле холбаштыр кайгамчык улуг өөрүшкүүл болуп тур бис. Силерниң кайгамчыктыг чуртуңарга бир-ле дугаар келгеним бо, ынчалза даа оон-биле таныш әвес мен деп чугаалап шыдавас мен. Империалистериниң болгаш феодалдарның дарлалынга удур, бодунуң национал хамаарышпас чоруу болгаш национал хосталгазы дээш кыдат улустуң демиселин бистер, улуг салгалдың коммунистери Россияга Октябрьның социалистиг Улуг революциязының мурнунда-ла ниит күзээшкин-биле хайгаарап турган бис. Ол ырак үеде-ле бистиң баштынчыныс В. И. Ленин Кыдат оттуп турар деп бижээн болгаш кыдат улус империалистиг кудланыкчыларны болгаш феодализмни ашкан турар тинилегени чедип алыр дээрзинге быжыг бүзүрелин илергейлеп чораан. Улуг Ленинниң баш бурунгаар өттүр көрүүшкүнү боттанган. Кыдат улус бодунуң чуртундан даштыкы империалистерни үндүр ойлаткан, феодализмни узуткап чок кыйган болгаш бодунуң чуртунда социализм тургузуушкунунуң оруунда туруп алган. (Адыш часкаашкыны).

Кыдат Улус Республиканың ханы хүндүлүг Даргазы эш Мао Цзэ-дуннуң эвилең чаагай чалаашкынын ёзугаар найыралдың алп-чоруун кылып, Кыдат Улус Республикада келген бис. Кыдатка боттарывыстың турар үевисти аңы-дүнма кыдат улус-биле, оон күжениишкининг, әрес-маадырлыг күш-ажылы-биле болгаш чаа социалистиг амыдыралдың кайгамчыктыг түңнелдери-биле шуут танышкарынга ажыглаар бодалдыг бис. (Адыш часкаашкыны).

Бодунуң төрээн чуртунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш кадыгдошкун демиселдиң бүгү аар-бергезин шыдажып әртекен улуг кыдат улустуң әрес-дидим болгаш маадырлыг чоруун совет кижилер кеззээде магадап келген. Кыдатка улусчу революциянның тинилелгези болгаш Кыдат Улус Республиканың төрүтүнгени—бистиң үевистиң эң улуг төөгүлүг болуушкуннарының бирээзи ол. Бодунуң алдарлыг Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле кыдат улустуң тинилеп алган чедиишкиннери боттарының кыдат өөнүктери болгаш аңы-дүнмалары дээш чоргаарланыышкын-биле бистиң чүректеривисти долдуруп турар. (Адыш часкаашкыны).

Тайбың, демократия болгаш социализм дээш демиселге бистиң чурттарывыстың улустары боттарының хүрээлеңин сырый каттыштырып алгаш, бот-боттарынга дуланы болгаш демнимчени көргүспүшаан, кады чоруп турарын демдеглээри мендээ оның өөрүнчүү-дүр. (Адыш часкаашкыны).

Бистиң чаазавыс болза улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын кошкадырынче болгаш дезегейниң кайы-даа черинге бол, чаа дайынны болдурбазынче угланган политиканы чорудуп турар. Бистер болза шериг блоктарынга удур, коллективтиг айыыл чок чорук дээш, капитализм чурттарының болгаш социалистиг чурттарның тайбың кожа-хелбээ турары база чаржыры дээш бис. Улустар болза чепсегленишкиннерни кызыдыр дээш, атомнуг болгаш водороднуг чепсекти бүрүн хоргудаар дээш туржуп келген болгаш туржуп турар. (Адыш часкаашкыны).

Кыдаттың чарылбас кезии — Тайвань ортулыкту дедир әгидип алыр талазыбиле Кыдат Улус Республиканың чазааның негелделерин Совет чазак шиитпирлиг деткип турар. (Адыш часкаашкыны).

Кыдат Улус Республиканың Каттышкан Нацилар Организациязынга төлээлетирбээнинин ол фактызын Кыдатка болгаш тайбынга ынакшылдыг бүгү чурттарга хамаарыштыр илергей-ле чөптүг әвес чорук деп Совет чазак санап турар. БНО-га кирижиледен Кыдат Улус Республиканы чайлаткан чорук хамыктың мурнунда делегейниң ол организациязынга караажа чедирип турар, чүге дээрге улуг Кыдат чокка чангыс-даа чугула шиитпир хүлээп алдынган туруп шыдавас. (Адыш часкаашкыны).

Эргим эштер! Делегей болза социализм лагериниң күштериниң улам ынайгы сырый каттыжышкынының, социалистиг чурттарның кады ажылдажылгазының хөгжүдезиниң болгаш ханылаашкынының база оон иштинде совет-кыдат найыралдың улам-на быжыгышкынының хереэнии болуп турар. Кыдат Улус Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң найыралы база чангыс эви—бүгү социалистиг күрүнелериниң чангыс эвиниң улуг фактору, бүгү делегейде тайбыңның чугула чөлеңмижи ол. (Адыш часкаашкыны).

Кыдатка келэин деп чалааны дээш эш Мао Цзэ-дунга болгаш Кыдат Улус Республиканың чазаанга бодумнуң өмүнээмден болгаш мени үдээн эштериң өмүнээзинден чүректиң ханызындан өөрүп четиришкинни илергейлээрин мендээ чөптээреп көрүнер. Таарымчалыг таварылганы ажыглап алгаш, алдарлыг болгаш әрес-дидим кыдат улуска, аңы-дүнма Коммунистиг партияга, а ол ышкаш Кыдаттың бүгү демократтыг партияларынга болгаш организацияларынга совет улустуң, Коммунистиг партияның өмүнээзинден база бодумнуң өмүнээмден ён-не изиг байырны болгаш ён дээрге чаагай күзелдерни дамчыдып тур мен. (Адыш часкаашкыны).

Чаагай үткүп алышкын дээш четирдим, эргим өңнүктер. (Адыш часкаашкыны).

Совет болгаш кыдат улустарның бүзүлбас найыралы өзүп болгаш быжыгып турзун! (Адыш часкаашкыны).

Кыдат Улус Республика делгерезин! (Адыш часкаашкыны).

Улуг кыдат улус делгерезин! (Адыш часкаашкыны).

• • •

Климент Ефремович Ворошиловтуң түңнел сөстерин кыдат-совет мөңге найыралдың алдары дээш, Совет Эвилели баштаан бүгү социалистиг чурттарның чангыс эвиниң алдары дээш байырлаашкынче шилчип турар адыш часкаашкыннарының болгаш йөрээлеринең диңмирээшкини шыва ап турган. Эштер К. Е. Ворошилов болгаш Мао Цзэ-дун куспактажып база орус чанчыл-биле өпкашканнар. Адыш часкаашкыннары база дагын частыг үнген.

Кыдат найыслалың байырлалдың шинчизи кире берген чурттакчылары дээрбектей сырый турупкан турда Климент Ефремович Ворошилов биле Мао Цзэ-дун ажык машинага олурупкан болгаш хоорайның төвүнде Чжунианьхайже — кыдат чазактың турар черинче угландыр чорупкан. Шуушкак автомобильдер улуг авес дүрбелээшкин-биле бар чораан. Дүрген чоруур аргажок. Ажылчыннарның болгаш тараачыннарның делегейде баштайгы күрүненининң төлээлекчизин үткууру-биле аңаа чедип келген чон 12 километр дурттуг орукту доза берген турган.

Климент Ефремович Ворошиловтуң болгаш Мао Цзэ-дуннуң кайгамчык улуг портреттериг туктар-биле болгаш ногаан өңнер-биле шинээн аркалар болгаш пирамидалар орукка бедип турган. Кызыл пестерде кыдатнан болгаш орустан мынча деп бижээн турган:

Бүгү-ниити тайбының күчүлүг чөлеңгижи — Совет Эвилели делгерезин! Кыдат болгаш совет улустарның найыралы делгерезин! Совет Эвилели баштаан социалистиг лагерьниң чурттарының чангыс эви делгерезин! Бистиң чуртувуска ак сеткилдиг дузаламчызы дээш совет улуска өөрүп четирдивис!

Чечектер-биле шыва алыскан баштайгы машина хоорай ханазының хаалгаларының даштан кылган әртиглериниң адаа-биле әрте берген болгаш чоннуң байыр чедирген кыйгыларынга үлегерлебиле хоорайның мурнуу талазы кол кудумчузун таварты — Москвада Кызыл шөл ышкаш — хөй-хөй төөгүлүг болуушкуннарның хереэзинге болур Таньаньмынъ шөлче угландыр чорупкан. Маңаа, 1949 чылдың октябрь 1-де эш Мао Цзэ-дун ажылчы чоннарның чаа күрүнезининн — Кыдат Улус Республиканың түүн кодурген черге, чаа он-он муң пекинчилер Климент Ефремович Ворошиловка изиг байыр чедирип турганнар. Ада-иелериниң әгиннеринде Кыдаттың найыслалының эң-не аныяк хамаатылары. Эштер К. Е. Ворошилов биле Мао Цзэ-дун йөрээлдерге машина кырынга тура харылап турганнар. Машиналар К. Е. Ворошиловтуң болгаш ону үдээн кижилерниң доктаап дүжери Чжунианьхайже чорупкан.

ССРЭ-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловту миллион хире пекинчилер уткаан.

Улуг Октябрьга уткуштур

Улуг Октябрьның дөртен чыл оюнга белеткел чуртта хүн бүрүде калбарып турар. Бүдүрүлге коллективтери, әртем албан черлери, чогаадыкчы организациялар бүгү улустуң байырлалынга төлептиг ужуражыр дээш чүткүп турээр. Социалистиг чарышка чедишкиннер көвүдеп, төөгүнүң маадырлыг эрыннарынга Совет күрүненин чедишкиннеринге холбаштырган чогаалдар тургустунуп турар.

СЭКП-ниң МБ болгаш МХБ-ның Политиктиг чырыдыышкын бажыңында ай санында чаартының турар делгег-календары 1917 чылдың политиктиг чугула болуушкуннарының дугайын Москваның пропагандистеринге болгаш агитаторларынга сагындырып турар. «В. И. Ленин Финлянд вокзалында куяк машинаның кырында» деп П. Васильевтиң чуруу болгаш «1917 чылдың апрель» деп саннар ам делгегниң кырында астынган. В. И. Ленинниң дашкыдан ээп келгенинин дугайын, оон кайгамчыктыг апрель тезистериниң дугайын чугаалап турар. В. И. Ленинниң Чогаалдарының түс-тус томнары, улуг баштынчының дугайында сактыышкынар, журналдарның чүүлдери ында шилдер алаанда чыдар.

Юбилей үндүрүлгелерин белеткээр талазы-биле улуг ажылды авилелдешкен республикаларда чорудуп турар. Казахстанның БП-зының ТК-зының чанында партия төөгүзүнүң институду национал айтырымның дугайында, Октябрьның социалистиг революциязының дугайында В. И. Ленинниң чогаалдарын казах дылга түс-тус чыындылар кылдыр парлап үндүрер. «Казахстанга Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тинилелгези» деп документалдыг чыындыны Казах ССР-ниң Эртемнер академиязы төөгү, археология, этнография институду-биле кады тургузуп турар.

Академик Г. М. Кржижановскийниң «Улуг Ленин» деп сактыышкыны, төөгү эртемнериниң кандидады Н. Березняковтуң «Бессарабияның ажылчы чоннарының 1917—1920 чылдарда интервентилерге удур демисель» деп ажылы база И. Дыковтуң «1917 чылда Бессарабияга революстуг болуушкуннарның хрониказы» деп ному Молдав ССР-де молдав дылда парлатынган.

Октябрьның 40 чылынга белеткелге холбаштырган кежээ Архангельск областың Холмогорский районунуң Ломачевск кодээ Совединиң клубунга болган «Коммунизмче өрүк» база «Чаа амыдырал» кодээ ажыл-агый артельдериниң колхозчулары, механизаторлар болгаш кодээ интеллигенциязының төлээлекчилери 1917 чылдың төөгүлүг болуушкуннарының кирижилиг 76 харлыг М. Я. Бүдрявицкий, пятержи ажылчын чораан. Ленинниң чугааларын дыңнап чораан А. А. Рудаковтуң, Волынск полкунуң солдады болган кулик машинаның чолаачызы чораан болган Кышкы ордуну штурминдарынга киришкен В. Я. Бутаковтуң чугааларын дыңнааннар.

Хроника-документалдыг фильмнерниң украин студиязының коллективи байырлалга белеткел дугайында айтырыгны бодунуң чогаадыкчы конференциязынга чугаалашкан.

Чурттуң театрларында чаа шиилер белеткелиниң турар. Винница областың көргүм-шин театры түс черинин шин чогаалчызы Н. Зарудныйның «Дүне болган чалбыш» деп шиизин көргүскен, ол шииде Украинага Совет эрге-чагырганы тургузары дээш демиселге украин улустуң маадырлыг чоруунуң дугайын чугаалап турар. Саратовтуң, Владивостоктуң болгаш өске-даа хоорайларның театрлары юбилей хүнүнге база идепкейлиг белеткелин турар.

Түс-тус районнарга совет эрге-чагырганың тургустунганының дугайын, эвилелдешкен, автономнуг республикаларның болгаш областарның совет эрге-чагырганың чыларының дургузунда чедишкиннериниң дугайын чугаалап турар делгелгелер музейлерде, библиотекаларда деритинип турар. Сталинабадта, Пензада, Винницада ынчыг делгелгелер ажыттынган.

(СЭТА).

Райком бюрозунга

Чоокта чаа СЭКП Бай-Тайга райкомунуң бюрозу «Мурнакчы» колхозтуң херээженнериниң колхоз бүдүрүлгезиниң виржилгезиниң дугайында херээженнер чөвүлелиниң даргазы эш Серенмаанның илеткелиг чугаалажыл көргөн.

Партияның XX съездизиниң төөгүдүг шиитпирлерин күүседир, бодунуң колхозуң организас-ажыл-агый талазы-биле улам-на быжыглаар дээш херээжен болхозчуларның арасында чүткүлүг ажылдап турарларын бюро демделбөн. Херээженнер өртүзүнге лекцияларны болгаш бесседаларны херээженнер чөвүлели организастап турар.

Көрөө ажыл-агыйны хөгжүлер дээш демиселге мурнакчы херээженнериң санны өзүп турар. Чижээ, хой кадарчызы эш Серен өрткен чылын 306 төрүүр хойдан 311 хураганнарны өстүрген, бир хойдан на 1,9 кг дүктүг кыргый алган, бо чылын баштай төрээн 150 ажыг хойларының хураганнарын бүрүн өстүрүп турар. Өшкү кадарчызы эш Матпаа өрткен чылын 228 өшкүден 245 анайларны алган, бо чылын төрээн өшкүлериниң анайларын бүрүн ажаан ап турар. Ол ышкаш колхоз бүдүрүлгезиниң өскө-даа участоктарының мурнакчы херээженнерин райкомнуң бюрозу демделээн.

Ынчалза-даа херээженнериниң аразында колхоз бүдүрүлгезинге идепкейлиг кирипшейн турарлар ам-даа дыка хой. Ылангыя күш-ажыл кылып шыдаар 150 ажыг колхозчу херээженнер күш-хүнүнүң доктаатынган минимумун чедир ажылдавааннар, 50 ажыг кижи янзы-бүрү чылдак-биле колхоз ажылынга шуут кирипшээн. Бо хозяйствода ийли бар-даа болза анчы уеде ол ажылдавайн турарын бюро четпес деп санаан.

Херээженнериниң түскай хуралдарын чыылдырып турарын, оларның өртүзүнге лекцияларны, бесседаны үргүлүг чорударын, колхозка үргүлүг ялзынын дораан организастаарын колхозтуң баштаар черинге, партия эге организациязынга болгаш херээженнер чөвүлелинге СЭКП райкомунуң бюрозу сүмелээн.

А. НОРЖУҢ.

Чаа-Хөл районуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң чылгычызы Монгуш Ашак-оол мурнакчы малчынарның бирээзи. Ол 1956 чылда төрээн 32 бедең 32 кулунну өстүрүп алган. Ол эрткен чылын 1432 күш-хүнүнүң ажылдап алган.

Чурукта: эш М. Ашак-оол.
Фото С. Феоктистовтуу.

Колхоз бүдүрүлгезинде коммунистер

Өвүр районнуң «Совет Тываның 5 чылы» колхозунуң мал ажылында, тудуг, хову бригадаларында коммунистерниң авангардылыг ролю элээн бедээн. Олар боттарының күш-ажылчы үлегерин колхозчу массаларга көргүзүп турарлар. Чижээ, кадарчылардан Сундуй-оол — хой бүрүүнден 2,2 кг дүктүг, Бертик-оол—2.1 кг дүктүг, ирт кадарчызы Конгар—3 кг дүктүг бо чылын кыргый алырын, малдың чаш төлүн бүрүн өстүрерин хүлээнгеннер. Коммунистер амгы уеде малдың чаш төлүн бүрүн кампалап ап, хой дүгүнүң чидиргилерин болдурбас дээш бүгү хемчегларын ап турар. Эш Бертик-оол бир бажының ыяжын болунуң күүк-биле белетвеп алган, чайлыг үелериңде ол бажының тудуун чорудуп турар.

Коммунист Доржуга үдуртқан тудуг бригадазының кежигүннери колхозтуң 1800 ажыг кубометр тудуг ыяжы белетверинің планның чедиишкининг күүсеткен. Бо чылын план ёзугаар тутса чогуур 30 чуртталга бажыңнарындан 4 бажыңны ажыглалга киргеп, ам сес бажыңнарының тудуун чедиишкининг чорудуп турарлар. Тудугжулар чаңгыс аай хевирнин 6 улуг болгаш биче мал кажааларын тударын хүлээнген. Бригадада тудугжу коммунистер Хүр-оол, Чит-Хөө, Сюрюн олар болгаш өскелер-даа хүн бүрүнүң ажыл нормазын үргүлүг 125—150 хуу күүсеңип турарлар.

Ындыг болза-даа коммунистериниң аразында күш-ажылга эки кириипшейн турар айи-чаңгыс кижилер бар. Ылангыя Шимик-Доржу, Доспаанай олар эрткен ажылгый чылында күш-хүнүнүң доктаатынган минимумун чедир күүсеттиээнинер. Колхозта партия организациязы чамдык коммунистерниң ындыг четпестери-биле эптежии турарын ол парторганизациянның четпес ажылы деп санаар херек.

С. ОЧУР.

Белеткелдер эгелээн

Таңды районнуң Дүргенде чеди чыл школазы 1957—1958 өөредилге чылынга белеткелдерни ам чорула берген. Чеди чыл школазын 1957—1958 чылдарда ортумак школа кылып 8—9—10 классгарны ажыдары-биле школага немей 4 классгарны тудар деп турар. Орта 120 өөренүкчилер немежир.

Школага немей тудар классгарының тудуг материалының талазы-биле апрель 3-ке чедир 126 кубометр ыяшты кескен болгаш оон 87 кубометрни школа чанында сөөртүп экпеп алган. Тудугга хереглээр ыяшты четчелеп алыры-биле Дүргеп тайгазынче ыяш кезикчилерни чоруткан.

Колхозчу ада-иелер болунуң колхозунга ортумак школа ажыттынар деп, оон тудуу чорун турарынга улуг өөрүшкүүдүг болуп турарлар. Чүге дээрге оларның оолдары, кыстары Дүргенге чүгле 7 классты доосканаш, 8 классган эгелеп Бай-Хаактың ортумак школазынга уламчылап барып өөренип турган.

Дүргеннин «Кызыл партизан» колхозтуң баштаар чери школаның немей ажыттынар классгарының тудуунга биче эвес дузалы көргүзүп турар. Артель баштаар чери часкы тарылганы кыска хуусазын чоруткаш, школа сентелгезинче болгаш оон немей тудар тудуунче улуг күштүг салып, ажт, автомашина транспорту-биле хандырбышаан, мергежилиг тудугжуларны киириштирер деп турар.

Чеди чыл школазы сентелге тудугну чорудары-биле кады 1957—1958 өөредилге чылында олаар ыяш белеткелин чорудуп, 450 кубометр ыяшты бактырып алган.

Школа чаа тудуунуң фундаментизин тургузуп, оон аланда турар чагыларының үжүн өртедип, онгарларын каскаш чагыларны олуртуп алган. Школа тудуунга болгаш олаар ыяш белеткелиниг колхозчу ада-иелер эштер О. Наскыл-оол, О. Сиринлик, О. Лоодай олар идепкейлиг дузалажып турарлар.

С. ОЮН.

Дуржулгалыг кадарчы

Доңгур-ак Доржу — Таңды районнуң «Кызыл партизан» колхозунуң хөөчүн кадарчызы. Доңгур-ак ол-ла ажылынга дөрт чылдың дургузунда ажылдап, төрээн колхозунга 768 бай семис, шыырак аныяк бода малды өстүрүп берген.

Малдың баш санының когарал чок менди өзери болгаш оон бедик продуктулуг болуру хамыктың мурнунда оон ажаалда хайгаралдынган хамаарлыр дээрзин Доңгур-ак эки билип, кадарын турары кижиниң оларын таарыштырарынче улуг кичээнгейни салып турар. Улуг малдың эштикир, сүттүг болуру оларны чаш турда канчаар ажаганындан улуг хамаарлыр. Ынчангаш Доңгур-ак бызаларның ажаакчыларынга бодунуң чагыг сүмезин берип турар.

Ам Доңгур-актың кадарып турары инектеринден 50 ажыг инек бызаалаан, оларның чаш төлү менди. Доңгур-ак инектерин ам чер өткарып, кежээ 5 шак үезинде киирип келгеш, немелде чемни берип турар.

Дуржулгалыг кадарчы Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл юнга күш-ажылчы чедиишкининг ужуражыр, ам оолдаар инектеринің чаш төлүн чаңгыс-даа чидириг чокка бүрүн кампалап алыр деп бедиткен хүлээлгени алган.

О. СИРИН-ООЛ.

Практикада

Кызылдың механизация училищезиниң курсантылары 60 кижи башкылар А. Фоменко, М. Москаленко оларның үлүртүлгазы-биле Бай-Хаак, Сарыг-Сеп МТС-терже ийи бүлүк практикалаары-биле чорупкан. МТС-терге 24 ажыл хүнүнде практика өттүрерлер.

Курсантылар 18 ажыл хүнүн трактолар болгаш комбайннар сентелгезинге, 6 ажыл хүнүн мал ажыл-агыйның механизастаарынга ажылдаар.

Эрткен чүүлдерни катаптаары

АНЫЯК БАШКЫГА СҮМЕ

Өөредилге чылының шиитпирлиг сөөлгү үлүүну өгелээн. Миллион-миллион совет школачылар боттарының ниити эргелиниң талазы-биле база бир чадаже шилчинир. Ийи ай болгаш оларны дараазының класынче шилчидер, а онгу классга өөренип турар мун-мун аныяк оолдар, кыстар бүшкан билигиниң аттестадын — гускай амыралдың оруунче киреринин бижинин алырлар.

Ынчангаш өөренүкчилерниң болгаш башкыларның өөредилге чылының дургузунда кылган ажылы халас барбазын дээш өөренип өрткен материалларның катаптаашкынын шын организастаар херек. Кичээл бүрүзүнге кызымаккай белеткенири башкыдан негетинии турар. Үүлгер өөренип өрткен чүүлдерин шуптузун шынарлыы-биле катаптап эртериниң талазы-биле башкы бодунуң хереэниң мастери болур.

Өөредилге чылының дөртку үлүүнүнүн баштайгы хүнүнден эгелээш башкылар болгаш класс удуртукчулары бүгү-ле өөредилге кижизидилгелиг ажылды база катап хынамчалыы-биле көөр херек. Өөренүкчи бүрүзүнүң өөренип турарының байдалын тодаргайлап, кошкак өөренип турарларга чогуур ейүүде дуза көргүзер. Ылангыя амгы уеде чүнү кыза чогуурул?

Хамыктың мурнунда өөренүкчиниң хүн чурумун шын сагырыынче кичээнгейни салыр. Үүлгер бажыңга онаалдазын канчаар күүседип, кичээлдерге белеткенириңге кайы хире уе-шактыг эртирип турарын, бажыңга онаалдалар эмин эртир көөдүп турар бе, чок бе дээрзин база өөренүкчилер дыштанылгазының шагын канчаар эртирип турарының дугайын тодаргайлаар.

Үүлгерлиң кижизидилгезиниң дугайында айтырыгны школага болгаш өг-бүлеге ангы-ангы кылдыр көрүп болбас. Башкыларның болгаш төрелдериниң педагогика талазы-биле саъдары чаңгыс аай болур. Ынчангаш үүлгерлиң хүн-чуруму өг-бүлеге-даа, школага-даа чаңгыс аай негелдеге харылатынган турар ужуруг.

Бо чылын школаларга 4, 5, 6, 8, 9 классгарга экзаменнерни солаазы өөренүкчилерден негелдерни чиигеткен деп бодап турарлар база бар. Ону ынчаар болаар болза, шын эвес. Ынчангаш ол чүүлер болза, негелдерни улам-на улгаттырып турар дээрзин өөренүкчилерге болгаш ада иелерге тайылбырлап бээр херек.

Катаптаашкынынң бажыңга болгаш кичээлге канчаар чорударыл? Саниың болгаш орус дылдың азы төрээн дылдың талазы-биле өөредилгенин хүүзүн болгаш шынарын бедидиринге кичээлди шын эрттирерп чүгүлэ ужур дүзалыг. Кичээл бүрүзүг тодаргай соруглалыг болур. Ол болза кичээлдиң канчаар тургустунарын болгаш утка шынарын тодаргайлаар. Сан кичээлни чижекке алыылынар. Бажыңга берген онаалданың хыналдазын тодаргай. дүрген эрттирер. Бир эвес бажыңга сеспүг бодалганы бодаар кылдыр онаалданы берген болза, оон хыналдазын дараазында чижек биле чорудуп болур. Ону уруглариның билип алганын хынаары биле бир ийикпе азы ийи өөренүкчилерни доскага тургускаш, харыылаар. Ол-ла уеде бир өөренүкчи сеспүг бодалганы бодаарын тайылбырлаар. Бодалга номунда онаалданы хынавышаан, харыыже болгаш оон чижектеринче кичээнгейни салыр. Оон соонда ол чижекти дыңналдыр номчуур.

Аас-биле саналга уезинде материалларны кичээлдиң бол соруглазын чедип алырынга деткимчелиг кылдыр шилип алыр. Өөренүкчилер сонуургалдыг болзун дээш аас-биле саналганың хевирлерин янзыбүрү болдурары эргежок чугула. Чаа теманы, бодалгаларны тайылбырлаар ийикпе бодалгаларны кылыр аргаларын өөренир кичээлдиң бол кезээзинге эки белеткенир херек 3-кү классган эгелеп өөренүкчилер бодалганы кысказы-биле бижиттер апаарлар. Башкы эрткен материалдарны катаптаарда-даа, чаа чүүлдерни өөредирде-даа көргүзүге материалдарын ажыглаары эргежок чугула. Башкы кичээлдиң төнчүзүнде өөренүкчилерге контрольдуг онаалданы бээр. Олар ону бажынынга канчаар күүседир болгаш, кичээлдиң кайы хире эки эрткенин оон билип алыр. Онаалданы бергеш ону канчаар күүседиринің дугайында өөренүкчилерге тайылбырлап бээр.

Үүлгер катаптаашкын үезинде хөй чүүлдерни билип алын дээш, чамдык башкылар катаптаар дүрүмнерни болгаш бодаар бодалгаларны баш удур берип турар. Ол болза, кичээлге башкы айтыырга өөренүкчилер харыылаар кылдыр олар планнап бодап алырынга херектиг. Ынчангаш ол болза, хөй чүүлдерни катаптаарынга дүзалаар.

Шилгалдага аас-биле харыылаар эртемнерге катаптаашкынынарны канчаар чорударыл? Аас-биле харыылаар эртемнериң катаптаашкынын башкылар чаа чүүлдерни өөренүкчилерге өөредирбиле холбаштыр эрткен темаларны чоорту катаптаарын чыл дургузунда чорудуп турарлар. Бир эвес өөредилге чыл доозулгуже чедир шоолуг эвес уе артканда, кичээлдерге катаптаашкынны ам чорудуп өгелээр болза, ынчан башкыга-даа, өөренүкчилерге-даа бергедей бээр.

Аас-биле харыылаар эртемнерге катаптаашкынны чорударда, темалар айы-биле чорудуп, кол-кол темаларны шилип алыр херек. Кичээлдерге чамдык темаларга чүүктарны ажыглап, ам чугула чүүлдерни чугаалаарынче өөренүкчилериң кичээнгейин угландырып, чижектерни областтың, бодунуң районунуң, колхозунуң амыралындан чижектерни киирери эргежок чугула. Ындыг кичээлдер солуң, утка-шынарлыг болгаш катаптаашкынга дүзалыг болур.

Е. ЛЮБОШНИКОВА,
Кызылдың № 5 школазының башкызы.

Чөөн-Хемчик районнуң чамдык колхозтарында

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл юнга чедиишкинин ужуражып, бо чылын бедик дүүгүт өстүрүп алырының белеткелиниг Чадаана МТС-тин механизаторлары көдүлүүшкүнүт ажылдааннар. Трактолариның болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының сентелгезин күүрүне комиссиязы эки деп хүлээп алган. Бо чылын сентелгеге киирген механизмнер шупту хүлээп алдынган, катап кылыр чүүл чок болган.

Ховуларның хары эриниринге үткүштүр механизаторлар колхозтарның хову үүрлагларында чеде бергеннер. Апрельдиң баштайгы хүннери чылыг-даа, аас-даа турган. «Хову ажылын агротехниканың бедик негелделери ёзугаар тарып, бедик дүүгүтү өстүрээлинер!» дээн плакаттарны болгаш кызыл туктарны аскан, иштин чугайлаан, аъш-чемни белеткээн хову турлаглары тараажыларның деминг күш-ажылы-биле долдунган. Районнуң колхозтары механизаторларның чурттаар базынарын, чем продуктузун сагыш човангыр, эки белеткээннер.

Механизаторлар часкы тарылганы бедик деннелиг, эки үре-түннелиг доозар дээш кодүлүүшкүнүт ажылдап турарлар. Ылангыя «Коммунизиче орук» колхозтуң шөлдеринде ажылдап турар Ак-Сүге, Монгуш, Калинин аттыг колхозтуң Улуг-Ховуда Доржу, Ленин аттыг колхозта Дажы, Злыгестев, Белек-оол, Жданов аттыг колхозта Бадыр-оол, Кочал-оол ышкаш илиптээшкинге-даа, чажылда-даа уезинде хүн онаалдазын 120—300 хуу күүседип турарлар хөй.

Моон-биле кады районнуң чамдык черлеринде ажыл дески эвес, белеткел багай, удуртулга кошкак турганын база айтыр херек. Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелинге (даргазы Шынгыр-оол) механизаторлар белеткел чок хову турзаанга чурттаар ужурга таварышканнар. Тарза культураларының үезинин хораннавзан, кажан тараанны чажар уе чедип келгеше дүвү далаш-биле Чадаанадан хоран сөөртүп, удур хораннап турган. Партия организациязы (секретары Белекей) хову ажылының уезинде партийжи-организастың, политиктиг кижизидилге ажылын четпес тургусканын ажылдың баштайгы хүннери илереткен.

Ол ышкаш Жданов аттыг колхозта баргап трактор бригадазынга үчётчикке ажылдаарындан Сундуп ойталаарга колхоз даргазы Дамбар ол дугайында кандыг-даа хемчег албаан, Ак-Хая ховуунда ажылдап турар механизаторлар үчётчик чок, жиптер апаарлар. Башкы эрткен материалдарны катаптаарда-даа, чаа чүүлдерни өөредирде-даа көргүзүге материалдарын ажыглаары эргежок чугула. Башкы кичээлдиң төнчүзүнде өөренүкчилерге контрольдуг онаалданы бээр. Олар ону бажынынга канчаар күүседир болгаш, кичээлдиң кайы хире эки эрткенин оон билип алыр. Онаалданы бергеш ону канчаар күүседириниң дугайында өөренүкчилерге тайылбырлап бээр.

Үүлгер катаптаашкын үезинде хөй чүүлдерни билип алын дээш, чамдык башкылар катаптаар дүрүмнерни болгаш бодаар бодалгаларны баш удур берип турар. Ол болза, кичээлге башкы айтыырга өөренүкчилер харыылаар кылдыр олар планнап бодап алырынга херектиг. Ынчангаш ол болза, хөй чүүлдерни катаптаарынга дүзалаар.

Шилгалдага аас-биле харыылаар эртемнерге катаптаашкынынарны канчаар чорударыл? Аас-биле харыылаар эртемнериң катаптаашкынын башкылар чаа чүүлдерни өөренүкчилерге өөредирбиле холбаштыр эрткен темаларны чоорту катаптаарын чыл дургузунда чорудуп турарлар. Бир эвес өөредилге чыл доозулгуже чедир шоолуг эвес уе артканда, кичээлдерге катаптаашкынны ам чорудуп өгелээр болза, ынчан башкыга-даа, өөренүкчилерге-даа бергедей бээр.

Аас-биле харыылаар эртемнерге катаптаашкынны чорударда, темалар айы-биле чорудуп, кол-кол темаларны шилип алыр херек. Кичээлдерге чамдык темаларга чүүктарны ажыглап, ам чугула чүүлдерни чугаалаарынче өөренүкчилериң кичээнгейин угландырып, чижектерни областтың, бодунуң районунуң, колхозунуң амыралындан чижектерни киирери эргежок чугула. Ындыг кичээлдер солуң, утка-шынарлыг болгаш катаптаашкынга дүзалыг болур.

Е. ЛЮБОШНИКОВА,
Кызылдың № 5 школазының башкызы.

Чөөн-Хемчик районнуң чамдык колхозтарында

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл юнга чедиишкинин ужуражып, бо чылын бедик дүүгүт өстүрүп алырының белеткелиниг Чадаана МТС-тин механизаторлары көдүлүүшкүнүт ажылдааннар. Трактолариның болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының сентелгезин күүрүне комиссиязы эки деп хүлээп алган. Бо чылын сентелгеге киирген механизмнер шупту хүлээп алдынган, катап кылыр чүүл чок болган.

Ховуларның хары эриниринге үткүштүр механизаторлар колхозтарның хову үүрлагларында чеде бергеннер. Апрельдиң баштайгы хүннери чылыг-даа, аас-даа турган. «Хову ажылын агротехниканың бедик негелделери ёзугаар тарып, бедик дүүгүтү өстүрээлинер!» дээн плакаттарны болгаш кызыл туктарны аскан, иштин чугайлаан, аъш-чемни белеткээн хову турлаглары тараажыларның деминг күш-ажылы-биле долдунган. Районнуң колхозтары механизаторларның чурттаар базынарын, чем продуктузун сагыш човангыр, эки белеткээннер.

Механизаторлар часкы тарылганы бедик деннелиг, эки үре-түннелиг доозар дээш кодүлүүшкүнүт ажылдап турарлар. Ылангыя «Коммунизиче орук» колхозтуң шөлдеринде ажылдап турар Ак-Сүге, Монгуш, Калинин аттыг колхозтуң Улуг-Ховуда Доржу, Ленин аттыг колхозта Дажы, Злыгестев, Белек-оол, Жданов аттыг колхозта Бадыр-оол, Кочал-оол ышкаш илиптээшкинге-даа, чажылда-даа уезинде хүн онаалдазын 120—300 хуу күүседип турарлар хөй.

Моон-биле кады районнуң чамдык черлеринде ажыл дески эвес, белеткел багай, удуртулга кошкак турганын база айтыр херек. Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелинге (даргазы Шынгыр-оол) механизаторлар белеткел чок хову турзаанга чурттаар ужурга таварышканнар. Тарза культураларының үезинин хораннавзан, кажан тараанны чажар уе чедип келгеше дүвү далаш-биле Чадаанадан хоран сөөртүп, удур хораннап турган. Партия организациязы (секретары Белекей) хову ажылының уезинде партийжи-организастың, политиктиг кижизидилге ажылын четпес тургусканын ажылдың баштайгы хүннери илереткен.

Ол ышкаш Жданов аттыг колхозта баргап трактор бригадазынга үчётчикке ажылдаарындан Сундуп ойталаарга колхоз даргазы Дамбар ол дугайында кандыг-даа хемчег албаан, Ак-Хая ховуунда ажылдап турар механизаторлар үчётчик чок, жиптер апаарлар. Башкы эрткен материалдарны катаптаарда-даа, чаа чүүлдерни өөредирде-даа көргүзүге материалдарын ажыглаары эргежок чугула. Башкы кичээлдиң төнчүзүнде өөренүкчилерге контрольдуг онаалданы бээр. Олар ону бажынынга канчаар күүседир болгаш, кичээлдиң кайы хире эки эрткенин оон билип алыр. Онаалданы бергеш ону канчаар күүседириниң дугайында өөренүкчилерге тайылбырлап бээр.

Үүлгер катаптаашкын үезинде хөй чүүлдерни билип алын дээш, чамдык башкылар катаптаар дүрүмнерни болгаш бодаар бодалгаларны баш удур берип турар. Ол болза, кичээлге башкы айтыырга өөренүкчилер харыылаар кылдыр олар планнап бодап алырынга херектиг. Ынчангаш ол болза, хөй чүүлдерни катаптаарынга дүзалаар.

Шилгалдага аас-биле харыылаар эртемнерге катаптаашкынынарны канчаар чорударыл? Аас-биле харыылаар эртемнериң катаптаашкынын башкылар чаа чүүлдерни өөренүкчилерге өөредирбиле холбаштыр эрткен темаларны чоорту катаптаарын чыл дургузунда чорудуп турарлар. Бир эвес өөредилге чыл доозулгуже чедир шоолуг эвес уе артканда, кичээлдерге катаптаашкынны ам чорудуп өгелээр болза, ынчан башкыга-даа, өөренүкчилерге-даа бергедей бээр.

Аас-биле харыылаар эртемнерге катаптаашкынны чорударда, темалар айы-биле чорудуп, кол-кол темаларны шилип алыр херек. Кичээлдерге чамдык темаларга чүүктарны ажыглап, ам чугула чүүлдерни чугаалаарынче өөренүкчилериң кичээнгейин угландырып, чижектерни областтың, бодунуң районунуң, колхозунуң амыралындан чижектерни киирери эргежок чугула. Ындыг кичээлдер солуң, утка-шынарлыг болгаш катаптаашкынга дүзалыг болур.

Е. ЛЮБОШНИКОВА,
Кызылдың № 5 школазының башкызы.

Комсомолчу даңгырак

Монгуш Хажытпаа 1952 чылда комсомолдуң хүрээлеңинге кирип тургаш,—бодунуңу билиимин бедидип, төрээн колхозунуң ажыл-херээ, колхозчу чонунуңу моон сонгаарга чаагай амыралы дээш бүгү күжүмүң берип ажылдаар мен — деп, комсомол райкомунуң бюрозунга даңгыраа берген. Ол комсомолга киргениниң соонда, хову ажылынга болгаш колхозтуң өскө-даа ажылдарынга бир чыл чыгыы ажылдаан. Ол кала-даа ажылдан чорда, оон комсомолга берген даңгыраа бо-ла сагыжынга кирип кээр.

1953 чылдың чайы.

Ол болза, чаашкын чок чай болган. Аянгытылардың суглары бөзин эвээжээн, тараа суттарар буга-биле баткан сут тарылга шөлүнге арай бооргалаа четкеш чиде бээр турган. Элээн хөй аныяктар колхозтуң ногаазын, картофелин суттарар дээш буганың ол хенинг сууи болур чогуур-биле ажыглап турганнар. Олардың аразында Хажытпаа база бар.

Ивльдиң эгези...

Эртенги хүн үнүп, хүннүң изии черни чаа-даа изидип эгелээн. Комсомолчу кыс бажыңындан үнүп келгеш бүдүн хүннүң ажылын бодап, агаар-бойдустуң байдалын шинчилеп, көк оюнут дээрзин карап четпес делгемнеринче көргүзээрге, кайда-даа агарар булут чок болган.

— Чаъс-даа чаар шинчи чок тур, ындыг болганда сут кайын келир, бүгүдә агын чылар бичии сүүвүс ам-даа бичеэвэрдир — деп, бүүү иштинде чугаалаанын чоруй бажыңынче кире берген.

Ам ажылдап чоруурун-биле белеткенип, шилге хойтпак кудуп ап турда, эжиктэ бир-ле кижи алар ток-ток кылдыр соктаан.

— Киринер, киринер — деп чугаалаарга, комсомол организациязының секретары далашкан шинчилиг кирип келгеш —а, силерни ажылдап чоруй барган боор деп бодап, далашкын чорудуп Хажытпаа:

— Хажытпаа олургаш:— ындыг-дыр, бодуңнуң шыдаар шаам-биле ажылдаайын, даргалар. Ажылдаары мээң хүлээлгедир. Ажылды эжижидер дээрде, даргалар база биске эки дузалашса чогуур боор. Чамдыкта колхозтуң кандыг-бир участогунче шуут көргимейн, чаңгыс талалап туруп баар чүвевис бар болгай, даргалар — дээш, — ам аңаа даартадан эгелеп ажылдай баар мен бе — деп, ол айтырган.

—Ийе, хүлээп алыр сен. дүнмаа—дээш, секретарь ээлдек чугаазын дооскан.

Хажытпаа-даа ол хүн турган участогунга ажылдап хүнээш, а даартазында чаа ажылын хүлээп апкан.

Фермаанын ажылы дыка багай. Саанчыларның ажылынын отчёт-учёду чок. Сагган суттуң кайнаар-даа барып турганы билинимес.

Чамдык кижилер сагган суттуң хойтпактан, оон ажынлызынган үнген арагазы ижип турар мынлыг болган. Аңаа эзирик кижилериниң чыгыры-даа кончуг. Чамдыкта колхоз удуртукчулары, бухгалтерлер-даа келгилээр, хондур хүнзедир арагалаан баргылаар.

— Ажылга дузалажыр ужуруг даргалар ындыг боор чүве-дир-аа. Оода кижиге сүме бөзин бербес — деп, Хажытпаа хораган-даа, ажылынга чамдыкта бергеден-даа чоруп турган.

Ынчалза-даа комсомолчу даңгырак уругну ажылдан бичии-даа хоорулдурбайн, харын ону ажылдың улам иштинче кииргил, фермаанын ажылынга четпестерни узутказарынче, отчёт-учёттуу эжижидериниче шуут-ла албадап турган.

Фермаанын саанчыларының эң улуу-даа, онаашкан ажылынга чүткүлүүг-даа Деспижек кадай турган. Ол база-ла чоокта чаа саанчылап эгелээн. Ынчалза-даа Хажытпаану ол мурнай ажылдап киргеп.

Ол-ла чылдың августуң эгези. Оът-сиген чедиштир үнүп, инектериниң сүдү мурнундаазындан дыка көвүдээн. Сут көвүдээн тудуг-на, хойтпак база-ла көвүдеп турган. Колхозтуң чамдык ажыл кыдбас ийи-чангыс чалгаа кижилери фермадан ыравастап, дүн-хүн чок, азырикээр, доскаарларда хойтпактың ажылырын манап, шапкылажып туруп берген. Ол чорук ферманың ажылын сегидериниге улуг моондак болуп турган.

Ийи-чангыс арагачылар хойтпакты хайындырып, оон арагазын ижип турда, а колхозтуң ниитилештирген малынга сиген, силос белеткээн 40—50 хире колхозчулар, тудуг бригадазында, огородта ажылдап турарлар сут чок шайны ижип турганы хаяа эвес. Арага кылып садыглаарындан киргеп орулга-даа шоолуг эвес.

— Суттен арага кылыр чорукту соксаар, оон чемге хереглээр эжегей кылыр, хову, тудут, огород бригадаларында ажылдап турар колхозчуларга ижер сутту чорудуп берип турары чугула-дыр— деп, учетчик бодап алган.

Ол айтырыгны фермаанын бүдүрүлге хуралынга чугаалашкан. Саанчы Деспижек оон саналын ол-ла дораан деткээн. Чамдык саанчылар болгаш кадарчылар «даргалар ону буруу шаап көре бербес ирги бе» дижип, хойтпак хайындырарын амдаа уламчылаар дээр хөөннерни илередиксеп турганнар.

Фермаанын бүдүрүлге хуралынга чугаалашкан ол айтырыгнын дугайын колхозтун баштаар черинге база-ла чугаалашкан. Оон соонда фермага хойтпак хигер, арагалаар чорукту соксаткан. Хову болгаш тудуг ажылдарының бригадаларында колхозчулар сүттүг шайны ижип турар апарганнар.

Мал ажылының продуктулуун бедитпишаан тургаш, күрүне мурнунга хүлээлгелеривисти чедиишкининг күүседирип, колхозчуларның боттарының аңыдыралын экижидери чүгле бистиң боттарывыстың ак-сеткилдиг күш-ажылывыстан хамаарлыр дээрзин комсомолчу Хажытпаа шын бодап, арагалаар чорукту черле көөр хөнү чок турган.

Ол чылдың баштайгы чартынында колхозка сүт саалдазының үчёду санцаргай турган. Оон түннелинде ферма инек бүрүүнден 400 килограмма сүт саап алыр тургаш чүгле 320 килограмм сүттү сагган деп «түннелдиг» үнүрген. Шынында сагдынган сут оон хөй турганы чугаажок.

Сүт саалдазының планының күүседиин ылап шын тодарадыр төлээде, фермага учёт ажылын шын тургузары чугула деп чүвени баштайгы чылдың ажыл дүржулгазындан комсомолчу Хажытпаа өөренип апкан. Оон ынай саар инектериниң азыралын болгаш ажаалгазын шын организастаанындан, саанчының мергежилин бедиткенинден, инектерни бызаалырындан чарып саар арганы ажыглаарындан сүт саалдазының хемчээли дыка өзер дээрзин Хажытпаа шын чугаалап турар.

1954 чылда ол фермага 10 инектерни бызаалырындан чарып сагган. Бызаазындан чарып сагган инектер бызаазын эмирип сагган инектерден хөй сүттү баэри ол ажыл-агый чылының төнчүзүнде тодаргай көзүлгенин фермаңың ажылдакчылары херек кырында боттарының ажылындан бүүрел көргеннер. Инек бүрүүнден 600 кг сүттү саап алыр тургаш 650 ажыг кг сүттү саап ап, районнуң колхозтарының мурнакчы фермазы болган.

1955 чылда ферма барык бүгү саар инектерни бызааларындан чарып сагган. Оон түннелинде инек бүрүүнден сүттүң ортумак саалдазы 780 ажыг кг болган. Эрткен 1956 ажыл-агый чылында ол ферма инек бүрүүнден ортумаа-биле 892 кг сүттү саап алган.

Районнуң колхозчулары ам ол ферманы шуут-ла «Хажытпаанның фермазы» деп адаар апарганнар.

Монгуш Хажытпаанның фермазының саанчылары боттарының бүдүрүлге хуралынга чугаалашкан, сүт саалдазын улам ынай өстүрерин, тодаргайлаарга бо 1957 ажыл-агый чылында инек бүрүүнден ортумаа-биле 1200 кг сүттү саарын хүлээнгеннер. Ам херек кырында апрельдиң 1-ге чедир инек санындан-на ортумаа-биле 463 кг сүттү сагганнар.

Салдынган соруглаңы чедиишкининг күүседир дээш саар инектерни чартык азыралда тургускан. Инектерге немелде чем кылыр силосту, сигенни болгаш дустуу норма ёзугаар берип келген. Амгы уеде саап турар инек бүрүү хүнде 6 кг чедир сүттү берип турар. Төрүүнген чаш бызааларны менди кампалап алган.

Бо ажыл-агый чылының баштайгы чартынында сүт саалдазы өртөн чылдың ол-ла үезин-биле деннээрге дыка өзүделиг болган.

Комсомолчу Хажытпаа бодунуң онаашкан ажылынга үлегерин көргүспүшаан, ол фермада эки ажылдыг агитатор болуп турар. Агитхуудусту доктаамал үнүрүп, чарышка саанчыларның социалистиг хүзээлгелериниң күүселдерин түннеп турар.

Агитатор Хажытпаанның холу черле күруг чорбас. Солуннарны — «Шынны», «Тываның Аныяктарын» азы «Чаа амыралды» бо-ла тудуп алган, саанчыларга, кадарчыларга таныштырар чүүлдерин белетвенип алган чоруур. Партияның болгаш чазактың шиитпирлерин ферма ажылдакчыларынга ол үргүлүг таныштырып турар.

Фермаңың саанчылары, кадарчылары боттарының ол организакчызын болгаш агитаторун дыка хүндүлээрлер. Чижээ, ферма ажылдакчыларының эң улуг назылыы, мурнакчы саанчы Деспижек кадай ону үргүлүг «уруум» деп адаар.

Монгуш Хажытпаанның биче сеткилдии, оон күш-ажылга ынакшылыы чүгле ол фермада, «Комсомол 30 чылы» колхозта эвес, харын Барыын-Хемчик районда колхозчу ажыл-ишчилерге биллингир апарган.

«Комсомол 30 чылы» көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери Хажытпаанын күш-ажылчы болгаш организакчы чоруун үнелеп көргеш, ону район Советиниң депутадынга чаңгыс эп-сеткилдиг сонгуп алганнар. Монгуш Хажытпаа бодунуң комсомолчу даңгырак эзлевишаан, оон бодун депутатка сонгаан сонгукчуларның улуг идегелии үлегерлии-биле күүседип шыдаар.

С. КОМБУЙ-ООЛ,
«Шынның» корреспондентизи.

Төрээн чуртка хөй сүт продуктуларны берээл!

Саанчылар! Инектериң сүткүр продуктулуун бедидерин чедип алыылыңар, Хакасияның малчыннары-биле чарышка бирги чер дээш дөмисежиилиңер!

★ ★

СЭКП ОБКОМУНДА, ОБЛКҮҮСКОМДА БОЛГАШ

ВЛКСМ ОБКОМУНДА

Инектериң сүткүр продуктулуун бедиткэни дээш шилчиир Кызыл туктарны тыпсыр дугайында

СЭКП обкомунуң бюрозунуң, облкүүскомнуң болгаш ВЛКСМ обкомунуң бюрозунуң демдеглээни болза, 1957 чылдың апрель 1-де байдал-биле алырга, сүт саалдазының талазы-биле эки түңнелдерни Бии-Хем, Баа-Хем районнар, Бии-Хем районуң «Кызыл тараачын», Таңды районуң «Революцияның чалбыыжы», Улуг-Хем районуң «Күш-ажылың хостуу» колхозтар, Бии-Хем районуң «Кызыл тараачын» колхозунуң Туран болгаш Билелиг, Таңды районуң «Революцияның чалбыыжы» колхозунуң Марачевка, Баа-Хем районуң «Тинделге» колхозунуң Төп сүт-бараан фермалары чедип алганнар.

Ындыг болза-даа чамдык СЭКП райкомнары, райкүүскомнар болгаш МТС-тер сүт саалдазын бедидер дээш өзулуг демиселди чоруттайн турарының түңнелинде Чаа-Хөл, Тес-Хем, Улуг-Хем районнарның колхозтары март айза бир инектен сүт саалдазын эрткен чылдың ол-ла үезинге бодаарга будулаткан. Ылангыя Чөөн-Хемчик районуң колхозтарында сүт саалдазы багай болуп турар. Бир инектен сүт саалдазын районуң 9 колхозтарының бежи будулаткан.

СЭКП обкомунуң бюрозунуң, облкүүскомнуң болгаш ВЛКСМ обкомунуң бюрозунуң демтаатканы болза

инектериң сүткүр продуктулуун бедиткэни дээш районнар аразынга шилчиир Кызыл тукту бир саар инектен 435,5 кг сүттү азы 1956 чылдың апрель 1-де турганынга бодаарга 17,6 хуу хөйнү саап алырын хандырган Бии-Хем районга (СЭКП райкомунуң секретары аш **Савкин**, райкүүском даргазы аш **Темироол**, ВЛКСМ райкомунуң секретары аш **Казанцев**, Бии-Хем МТС-тиң директору аш **Балабанов**, МТС-тиң кол зоотехниги аш **Коромыслова**) хевээр арттырган:

колхозтар аразынга шилчиир Кызыл тукту бир саар инектен-не 671 кг сүттү азы 1956 чылдың ол үезин-биле деңнээргe 65,6 хуу хөйнү саптаан Бии-Хем районуң «Кызыл тараачын» колхозунга (колхоз даргазы аш **Астафьев**, парторганизация секретары аш **Харченко**) хевээр арттырган:

сүт-бараан фермаларының аразынга шилчиир Кызыл тукту бир саар инектен-не 838 сүттү азы 1956 чылдың ол-ла үезинге бодаарга 17,3 хуу хөйнү саптаан Бии-Хем районуң «Кызыл тараачын» колхозунуң Туран фермазынга (ферма эргелекчизи аш **Доронин** хевээр арттырган.

Эът-сүт угланыышкынныг инек бүрүзүнден сүт саалдазының талазы-биле мурнакчы колхозтар

Колхозтар	Районнар	1957 ч. апрель 1-ге чедир саптаан сүт (кг-биле)	1956 ч. апрель 1-де турганы (кг-биле)	1956 чылга деңнээргe 1957 чылда саптаан сүттүң хуузу
«Кызыл тараачын»,	Бии-Хем	671	405	165,5
«Революцияның чалбыыжы»,	Таңды	630	467	139,4
«Күш-ажылың хостуу»,	Улуг-Хем	487	424	114,8
«Тинделге»,	Бии-Хем	474	433	109,4
Молотов аттыг,	Баа-Хем	468	336	139,2
«Тинделге»,	Баа-Хем	454	335	134,9
«Октябрь 14 чылы»	Баа-Хем	427	334	127,8
«Бызыл тук»,	Баа-Хем	402	384	104,7
Ленин аттыг,	Бии-Хем	358	266	134,5
Сталин аттыг,	Сүт-Хөл	352	59	596,6
«Комсомол 30 чылы»,	Барыын-Хемчик	344	153,3	211,0
Калинин аттыг,	Таңды	314	218,4	144,0
Маленков аттыг,	Улуг-Хем	304	182	166,9
«Сталинчы орук»	Баа-Хем	292	192	152,0
«Совет Тыва»,	Тожу	291	121	240,5
Жданов аттыг,	Таңды	278	215	129,3
«Коммунизмче орук»,	Өвүр	270,7	107	253,3
«Сталинчы орук»	Сүт-Хөл	270	105	257,1
«Октябрь 30 чылы»,	Баа-Хем	268	215	124,6
«Кызыл сылдыс»,	Бии-Хем	263	245	107,3
«Кызыл партизан»,	Таңды	256,4	212	120,7

Областың колхозтарының мурнакчы фермалары

Фермалар	Колхозтар	Районнар	1957 ч. апрель 1-ге чедир инек бүрүзүнден саптаан сүт (кг-биле)
Туран	«Кызыл тараачын»,	Бии-Хем	838,0
Билелиг	«Кызыл тараачын»,	Бии-Хем	801,4
Марачевка	«Революцияның чалбыыжы»,	Таңды	773,0
Төп	«Тинделге»,	Баа-Хем	680,0
Төп	Молотов аттыг,	Баа-Хем	596,0
Бирги СБФ	«Күш-ажылың хостуу»,	Улуг-Хем	586,0
Соөш	«Тинделге»,	Бии-Хем	510,6
Хадың	Кочетов аттыг,	Бии-Хем	500,0
Балгазын	«Революцияның чалбыыжы»,	Таңды	469,0
Тарлаг	Ленин аттыг,	Бии-Хем	445,4
Шив[illegible]г	«Тинделге»,	Баа-Хем	414,0
Могай	«Искра»,	Бии-Хем	381,0
Хуг	«Кызыл тараачын»,	Бии-Хем	372,0
Ийиги СБФ	«Күш-ажылың хостуу»,	Улуг-Хем	372,0
Төп	«Кызыл партизан»,	Таңды	336,8
Бирги СБФ	«СЭКП XIX съездизи»,	Улуг-Хем	325,0
Төп	Жданов аттыг,	Таңды	320,0
Уургайлыг	Калинин аттыг,	Таңды	317,8
Хадың	Калинин аттыг,	Таңды	307,7

ОБЛАСТЫҢ РАЙОННАРЫНДА ИНЕК БҮРҮЗҮНДЕН СҮТ САЛДАЗЫ

Районнар	1957 ч. апрель 1-ге чедир саптаан сүт (кг-биле)	1956 ч. апрель 1-де турганы (кг-биле)
Бии-Хем	435,5	370,4
Тожу	279,5	162,9
Баа-Хем	255,6	226,1
Таңды	208,9	204,8
Улуг-Хем	178,7	182,1
Өвүр	133,5	104,8
Чөөн-Хемчик	129,1	126,3
Эрзин	111,8	90,8
Сүт-Хөл	94,1	77,5
Барыын-Хемчик	89,0	77,1
Чаа-Хөл	75,3	86,9
Бай-Тайга	61,0	38,1
Тес-Хем	56,6	74,3

ОБЛАСТЫҢ РАЙОННАРЫНЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА ЭЪТ-СҮТ УГЛАНЫЫШКЫЧНЫГ ИНЕК БҮРҮЗҮНДЕН СҮТ САЛДАЗЫ

Районнар	1957 ч. апрель 1-ге чедир саптаан сүт (кг-биле)
Бии-Хем	435,5
Баа-Хем	325,0
Эрзин	315,6
Таңды	300,4
Тожу	279,4
Улуг-Хем	248,9
Чөөн-Хемчик	220,5
Өвүр	196,1
Сүт-Хөл	195,4
Бай-Тайга	160,8
Тес-Хем	155,1
Чаа-Хөл	130,0
Барыын-Хемчик	104,5

ОБЛАСТЫҢ СОВХОЗТАРЫНДА ИНЕК БҮРҮЗҮНДЕН СҮТ САЛДАЗЫ

(1957 ч. апрель 1-ге чедир, кг-биле)

«Элегес»	1062
«Өөк»	712
«Межегей»	561
«УТКА 25 чылы»	467
«Барлык»	259

ОБЛАСТЫҢ СОВХОЗТАРЫНЫҢ МУРНАКЧЫ СААНЧЫЛАРЫ

Саанчыларның фамилиялары	Совхозтар	1957 ч. апрель 1-ге чедир инек бүрүзүнден саптаан сүт (кг-биле)
А. Белова	«Элегес»	1286
А. Грачева	«Элегес»	1261
В. Чащина	«Элегес»	1216
Донгак Сувак	«Элегес»	1111
Н. Нефедова	«Элегес»	1095
Е. Грачева	«Элегес»	1070
Чудановская	«Элегес»	993
Оюн Клара	«Элегес»	961
М. Оппоненова	«Өөк»	752
Нару Милия	«Межегей»	732
А. Тюшакова	«Элегес»	724
Вейром Елена	«Межегей»	722
М. Морозова	«Элегес»	721
А. Тюлюш	«Элегес»	720
О. Мигачева	«Өөк»	709
А. Дамбамык	«УТКА 25 чылы»	681
С. Монгуш	«УТКА 25 чылы»	672
А. Суворова	«Межегей»	641
М. Килина	«Өөк»	630
Е. Петренчук	«Өөк»	624
Н. М. Жиан	«Өөк»	607
Л. Дьяченко	«Өөк»	548
А. Попова	«Өөк»	530
Сотпа Чылбак	«УТКА 25 чылы»	520
Самоп Сурщи	«УТКА 25 чылы»	512
В. Пискунова	«Өөк»	503
Сат Адама	«УТКА 25 чылы»	489
Т. Шаравии	«УТКА 25 чылы»	408
Е. Ярусова	«УТКА 25 чылы»	395
Сарыглар Айыты	«Барлык»	342
Часкал	«Барлык»	288

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНЫҢ МУРНАКЧЫ СААНЧЫЛАРЫ

Саанчыларның фамилиялары	Районнар, колхозтар	1957 ч. апрель 1-ге чедир инек бүрүзүнден саптаан сүт (кг-биле)
У. С. Сарыкова	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	1049
Д. Р. Завьялова	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	1048
М. П. Шумова	Таңды, «Революцияның чалбыыжы»	916
С. Баян	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	891
Т. А. Шведова	Таңды, «Революцияның чалбыыжы»	889
Л. Дыспык	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	886
Е. С. Коровина	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	861
Мазды Биче-уруг	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	849
З. П. Фролова	Таңды, «Революцияның чалбыыжы»	817
П. Е. Формова	Бии-Хем, Кочетов аттыг	814
Хаян Тарыймаа	Таңды, «Революцияның чалбыыжы»	791
К. Е. Шаламова	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	753
Мазды Зоембуу	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	750
З. П. Князева	Баа-Хем, «Тинделге»	744
Т. Кызыя-уруг	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	738
А. Т. Болотова	Таңды, «Революцияның чалбыыжы»	734
А. Д. Дюбина	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	730
Санчы Кек-ыыс	Улуг-Хем, «Күш-ажылың хостуу»	727
К. А. Бунина	Таңды, «Революцияның чалбыыжы»	725
Элесней Байыр	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	723
З. Ш. Толбаева	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	723
Оюн Биньчирмаа	Таңды, «Революцияның чалбыыжы»	713
А. Ч. Баотына	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	707
Тувыкай Тургадай	Баа-Хем, «Сталинчы орук»	702
М. Г. Березикова	Таңды, «Революцияның чалбыыжы»	700
И. С. Толмачева	Баа-Хем «Тинделге»	699
Т. Ф. Быстрова	Таңды, «Революцияның чалбыыжы»	697
Н. Н. Варламова	Таңды, «Революцияның чалбыыжы»	679
Н. В. Еоброва	Таңды, «Революцияның чалбыыжы»	672
К. М. Якунина	Баа-Хем, «Тинделге»	670
К. П. Кондаракова	Баа-Хем, Молотов аттыг,	665
А. К. Решетова	Бии-Хем, «Тинделге»	665
Бахарева	Баа-Хем, Молотов аттыг	657
Г. Н. Федулова	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	653
И. Изместьева	Баа-Хем, «Сталинчы орук»	651
В. И. Елисеева	Бии-Хем, Кочетов аттыг	645
У. Биче-уруг	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	626
С. Биче-уруг	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	619
Ш. Сундуй	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	616
О. Х. Чимбиян	Баа-Хем, Молотов аттыг	614
А. Г. Новоселова	Бии-Хем, «Тинделге»	592
М. Горохова	Баа-Хем, «Тинделге»	571
Е. Леткова	Баа-Хем, «Тинделге»	568
Г. Мамонтова	Улуг-Хем, «Күш-ажылың хостуу»	562
А. Е. Яковлева	Баа-Хем, Молотов аттыг	557
А. Б. Тимофеева	Бии-Хем, Кочетов аттыг	557
А. Чиңмаа	Баа-Хем, «Тинделге»	555
В. Тюлюш	Улуг-Хем, «Күш-ажылың хостуу»	553
А. Б. Спиридонова	Таңды, «Кызыл партизан»	551
Л. Кыргыс	Улуг-Хем, «Күш-ажылың хостуу»	543
Г. С. Пахомова	Улуг-Хем, «Күш-ажылың хостуу»	543
И. Хандыңмаа	Эрзин, «Чаа орук»	541
Иргит Байдан	Эрзин, «Чаа орук»	518
Е. С. Варламова	Таңды, «Революцияның чалбыыжы»	515
В. Д. Гараенко	Бии-Хем, «Искра»	514
Серемаа Долума	Эрзин, «Чаа орук»	511
М. Тюлюш	Улуг-Хем, «Күш-ажылың хостуу»	504
Е. Петенова	Улуг-Хем, «Күш-ажылың хостуу»	502
Демитпаа	Өвүр, «Совет Тыванын 5 чылы»	495
Г. Н. Шахова	Таңды, «Кызыл партизан»	493
С. Старикова	Баа-Хем, Молотов аттыг	491
Г. Ф. Мананникова	Бии-Хем, Кочетов аттыг	489
М. Балдан	Улуг-Хем, «Күш-ажылың хостуу»	487
К. С. Сугаракова	Бии-Хем, «Тинделге»	487
Х. Деспиней	Барыын-Хемчик, «Комсомол 30 чылы»	487
Т. Байкара	Бии-Хем, Кочетов аттыг	486
А. И. Попова	Таңды, «Революцияның чалбыыжы»	485
Л. Багрецова	Улуг-Хем, «Күш-ажылың хостуу»	482
М. Д. Дарый	Өвүр, «Коммунизмче орук»	481
Серээ Быраат	Эрзин, «Чаа орук»	479
А. С. Клепикова	Таңды, Жданов аттыг	478
С. Я. Байлык	Өвүр, «Коммунизмче орук»	478
Өлзей Соян	Эрзин, «Чаа орук»	474
А. Шарыпова	Таңды, Жданов аттыг	472
Лопсан Белек	Баа-Хем, «Сталинчы орук»	469
П. С. Болеева	Бии-Хем, «Искра»	467
Мышкар Үпей	Баа-Хем, Молотов аттыг	467
М. Х. Хроменко	Таңды, Калинин аттыг	466
П. П. Монге	Бии-Хем, «Тинделге»	464
Н. Шнурова	Баа-Хем, Молотов аттыг	459
З. Рыженкова	Таңды, «Кызыл партизан»	457
Хомушку Чаш	Чөөн-Хемчик, «Искра»	456
А. О. Монгуш	Чөөн-Хемчик, «Искра»	456
Т. Шавылак	Баа-Хем, «Октябрь 14 чылы»	455
Д. Гранкина	Баа-Хем, «Октябрь 30 чылы»	451
Д. Т. Чаапа	Улуг-Хем, Маленков аттыг	451
С. К. Монгуш	Чөөн-Хемчик, «Искра»	448
Т. Янчиңмаа	Улуг-Хем, Ленин аттыг	446
В. П. Луконина	Бии-Хем, «Искра»	445
Сундуй Белек	Улуг-Хем, «СЭКП XIX съездизи»	438
Н. Е. Теплых	Бии-Хем, «Тинделге»	436
П. П. Лузина	Таңды, «Кызыл партизан»	435
Монгуш Дунчу	Чөөн-Хемчик, Ленин аттыг	434
П. А. Глушкова	Бии-Хем, «Тинделге»	433
А. А. Коробейникова	Бии-Хем, «Тинделге»	431
Сымчазын Нанчай	Баа-Хем, «Октябрь 30 чылы»	420
Е. В. Сергеева	Таңды, «Революцияның чалбыыжы»	420
Сагаачы Долзат	Эрзин, «Кызыл сылдыс»	419
И. Г. Фефелова	Таңды, Жданов аттыг	414
Е. Е. Каптырева	Бии-Хем, «Искра»	414
Ш. Кончин	Улуг-Хем, «СЭКП XIX съездизи»	414
Е. Дудина	Улуг-Хем, «Күш-ажылың хостуу»	413
Тюлюш Денмаа	Улуг-Хем, «Күш-ажылың хостуу»	412
Шимит Созунмаа	Эрзин, «Сталинчы орук»	411
Т. Ак-оол	Улуг-Хем, Ленин аттыг	409
Т. Т. Додун	Улуг-Хем, Ленин аттыг	407
М. Уйнук-ыыс	Улуг-Хем, Ленин аттыг	404
Минчеймаа	Өвүр, «Коммунизмче орук»	401
М. Кошкар-оол	Улуг-Хем, «СЭКП XIX съездизи»	400

Бызааларның ортумаа-биле хонукта бедик немелде деңзизин чедип ап турар мурнакчы бызаа ажаакчылары

Аттары болгаш фамилиялары	Колхоз	Район	Өстүрген бызаларының саны	Дүн-хүннүң ортумак немелде деңзизин грамм-биле)
А. Ф. Дрыхлова	Кочетов аттыг,	Бии-Хем	99	700
Зина Дуюн	Кочетов аттыг,	Бии-Хем	99	700
П. Ф. Ефтова	«Революцияның чалбыыжы»,	Таңды	84	—
Д. А. Чурагашева	«Кызыл партизан»,	Таңды	45	500
А. Ф. Чурагашева	«Кызыл партизан»,	Таңды	45	500
А. Г. Агапова	«Кызыл партизан»,	Таңды	33	600
Н. Х. Ларкина	«Революцияның чалбыыжы»,	Таңды	30	620
В. Конных	Калинин аттыг,	Таңды	29	—
И. Л. Ермолаева	Калинин аттыг,	Таңды	28	—
Е. С. Медведева	Жданов аттыг,	Таңды	25	580
Г. Я. Перетягина	«Революцияның чалбыыжы»,	Таңды	24	630
П. Е. Клепикова	Жданов аттыг,	Таңды	24	550

ТЫВАНЫҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЯЫНЫҢ ДУРЖУЛГА СТАНЦИЯЗЫНЫҢ МУРНАКЧЫ СААНЧЫЛАРЫ

Саанчыларның фамилиялары	1957 ч. апрель 1-ге чедир инек бүрүзүнден саптаан сүт (кг-биле)
Ондар Маш	1112
Монгуш Юве	1077
Куулар Чачын	985
Ондар Дукур	970
Ондар Тандаш	936
Монгуш Дарыймаа	935
Монгуш Биче-Сарыг	927

ХӨЙ СҮТ ДЭЭШ

Ленин аттыг колхозтуң 2 кежек черде сүт-бараан фермаларында байдал мурнуку чылдарчымындан эжижип турар. Саанчылар алды ай дургузунда 25 муң 565 кг, оон иштинде Чодураа фермазының саанчызы М. Дүкчуу бодунга быжыглаан 8 инектериниң бирээзинден-не 401 кг, саанчы Хавак инек бүрүзүнден 393 кг сүттү саап алганнар.

С. Серин-оол.
Чөөн-Хемчик район.

Баа-Хем районуң Молотов аттыг колхозунуң саанчызы
О. ЧИМБИЯН

Улуг-Хем районуң «Күш-ажылың хостуу» колхозунуң саанчызы
Г. ПАХОМОВА

Бии-Хем районуң «Кызыл тараачын» колхозунуң Туранда сүт-бараан фермазының бөлүк саанчылары сүт саалдазының талазы-биле бюллетеньин танылып турлар. Фотолары С. Фроктистовтуу.

Таңды районуң «Революцияның чалбыыжы» колхозунуң саанчызы
З. ФРОЛКОВА

Бии-Хем районуң Кочетов аттыг колхозунуң саанчызы
П. ФОРМОВА

Румын Улус Республиканың девискээринде түр турар совет шериглерниң эрге статузунуң дугайында Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң чазааның болгаш Румын Улус Республиканың чазааның аразында чугаалажыышкыннарның болгаш дугуржулга кылганының дугайында дыңнадыг

БУХАРЕСТ, апрель 15. (СЭТА). Совет Эвилелиниң болгаш Румын Улус Республиканың чазактар төлээлериниң 1956 чылдың декабрь 3-те Москвага ат салдынган медеглелинде ийи чазактарның айытканы болза, тайбынга ынакшылыг күрүнелерге удур утланган агрессчи шеринг блоктарының туруп турары, Барыын Германияны дагын чепсеглеп турары, а ол ышкаш АКШ-тың болгаш соңгу-атлантика керээзиниң өске-даа киржикчилериниң хөй санныг шериглерни болгаш шериг базаларын социалистиг күрүнелерниң чоогунда тургузуп турары ол күрүнелерниң ойыл чок чоруунга кыжаныышкынны тургузуп турар. Ол байдалдарда совет шеринг кезектериниң Румын Улус Республиканың девискээринге түр турары болгунгу дег агрессияга удур дем каттыштырган камгалалды хандырарынга чогумчалыг болгаш делегейниң керээлеринге база дугуржулгаларынга дүгжүп турар деп чүвени ийи чазактар хүлээп көргеннер.

Румын Улус Республикада совет шериглериниң түр турары-биле холбаалыг айтырыгларны шиитпирлеп таарыштырар сорулга-биле Бухарестиге Совет Эвилелиниң болгаш Румын Улус Республиканың чазактар төлээлериниң аразынга чугаалажыышкыннар болган.

Совет төлээлериниң составынга киргеннер болза:

ССРЭ-ниң Даштыкы хереглер министри А. А. Громыко (төлээлериниң удуртукчузу), ССРЭ-ниң Камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы Г. К. Жуков, армия генералы А. И. Антонов, ССРЭ-ниң ДХМ-ниин Бешки Европа киллизиниң эргелекчизи И. С. Заичевский, ССРЭ-ниң ДХМ-ниин Берээ-Эрге киллизиниң эргелекчизиниң оралакчызы А. Н. Николаев, шеригниң кол прокурорунуң оралакчызы юстицияның полковниги Б. Н. Новиков.

Оон ангыда, чугаалажыышкыннарга бөлүк совет эксперттер киришкен.

Румын төлээлериниң составынга киргеннер болза:

РУР-нуң Даштыкы хереглер министри Г. Преотяса (төлээлериниң удуртукчузу), РУР-нуң Чепсектиг күштериниң министри генерал-полковник Л. Сөлөжан, Румын Улус Республиканың Даштыкы хереглер министриниң оралакчызы А. Мөлөшан, РУР-нуң Чепсектиг күштериниң министриниң оралакчызы генерал-лейтенант И. Тутовяну, РУР-нуң Эртемнер академиязының юридиктиг эртемнер институдунуң директору И. Г. Мазурер, шеригниң кол прокурору юстицияның генерал-майору Г. Букшан.

Оон• ангыда, чугаалажыышкыннарга бөлүк румын эксперттер киришкен.

Чугаалажыышкыннар чүректиң ханызындан найырадыг болгаш кайы-кайызын билчиринниң байдалынга эрткен.

Румын Улус Республиканың девискээринде түр турар совет шериглериниң эрге статузунуң дугайында Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң чазааның болгаш Румын Улус Республиканың чазааның аразында дугуржулгага ол чугаалажыышкыннарының түнелинде 1957 чылдың апрель 15-те ат салдынган.

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң чазааның өмүнээзинден дугуржулгага: Даштыкы хереглер министри А. А. Громыко биле Камгалал министри Г. К. Жуков ат салган.

Румын Улус Республиканың чазааның өмүнээзинден дугуржулгага: Даштыкы хереглер министри Г. Преотяса биле Чепсектиг күштер министри Л. Сөлөжан ат салганнар.

А. А. Громыконуң болгаш Г. К. Жуковтуң Бухарестиде чеде бергени

БУХАРЕСТ, апрель 15. (СЭТА). Румын Улус Республиканың девискээринге совет шериглериниң түр турары-биле холбаалыг айтырыгларның талазы-биле дугуржулга кылыр дугайында Румын Улус Республиканың чазаа-биле чугаалажыышкыннар кылыр дээш ССРЭ-ниң Даштыкы хереглер министри А. А. Громыко биле ССРЭ-ниң Камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы Г. К. Жуков апрель 15-те Бухарестиде чеде берген.

Кыдат Улус Республиканың Күрүне чөвүлелиниң шиитпири

ПЕКИН. (СЭТА). Кыдат Улус Республиканың Күрүне чөвүлелиниң чоокта чаа хүлээп алганы чамдык чугула шиитпирлериниң дугайында дыңнадыгларны кыдат солуннар парлаан. 1957 чылда улус ажыл-агыйын хөгжүдүриниң планының төлевилелин Күрүне чөвүлели бадылаан, а ол ышкаш ол төлевилелди база 1956 чылда күрүне бюджединиң күүселдезиниң дугайында болгаш 1957 чылда күрүне бюджединиң дугайында айтырыгның талазы-биле илеткелдерни Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының Доктаамал комитединге бадылацыры-биле киирген.

КҮР-нуң күрүнениң экономика комитединиң чурттуң хөмүр даш болгаш металлургия үлетпүрүн хөгжүдүринге тускай төсевилелдерни бээр деп шиитпирлерни бадылаан дугайын база дыңнадып турар. Ол шиитпирлерге дүүштүр 19 можуларга — Хөбэйге, Шэньсиге, Цинхайга болгаш оон-даа өскелерге эрги шахталарны чаартыр болгаш 40 чаа хөмүр даш шахталарын тудар сорулгага 11.600 муң юань акшаны берип турар. Баштайгы санап көрүүшкүннер ёзугаар алырга, ол шахталар бо чылын безин 540 муң тонна хөмүр даштыг бээр. 14 можуларга — Хунаньга, Цзянсуга, Гуйчжоуга, Гуансиге болгаш оон-даа өскелерге — чурттуң металлургия бүдүүлгелерин тударынга 12.400 муң юаньны берип турар. Ол акша-хөреңгилер улуг эвес 12 домна суугуларын болгаш хөй санныг бичежек кокс суугуларын база демир рудниктерни тударынга ажыглатынган турар. Айыттынган бүдүүлгелер бо чылдың болгаш келир чылдың дургузунда ажыглалга кирер болгаш чыл бүрү 400 муң тонна шойны бээр болур.

Төп чазактың талазынган акшаландырыышкыннар түнүнден анагда, бо чылын улус эрге-чагыргаларының можу болгаш хоорай органнары чурттуң хөмүр даш болгаш металлургия үлетпүрүн хөгжүдүринге 80 миллион ажыг юаньны тускайлап бээр.

КҮР-нуң Күрүне чөвүлели Кыдаттың Көдээ ажыл-агый банкызын дүжүрер дугайында шиитпирни база хүлээп алган. Оон бүгү салбырлары болгаш киллистери Кыдаттың Улустуң банкызынга каттыжа бээр, ынчангаш көдээни чөвилиндирериниң амдан эгелээш Кыдаттың Улустуң банкызы төпчүткен байдал-биле боттандырар.

Араб девискээр сугларын америк танкерниң үрээнииниң дугайында

ДАМАСК. (СЭТА). Израильдиң Эйлат портунда америк танкерниң келгенин болгаш Акаб мугулдурунга судно аргыжылгазынга хамаарыштыр АКШ-тың Израильге берген чажыт магадылалларының барының дугайында израиль болүктериниң медеглелин Сириянның политиктиг болүктери Каттышкан Штаттар Израильдиң эжелекчи чүткүлдерин ажыы-биле деткиринииң туружунда туруп турарының чаа бүзүредилгези кылдыр көрүл турарлар.

Бодун арабтарның «өнүүг» кылдыр сөс ырынга көргүзерин оралдажып турар АКШ-тың политиказы шынында, араб чурттарның эрге-ажыктарынга согуушкун таварыштырып турар дээрзин Сириянның политиктиг болүктери онзалап демделеп турар. Каттышкан Штаттар Израильдиң эжелекчи чүткүлдерин идепкейлиг деткип турар болгаш ону Чоокку Чөөн чүкте тайбынның херээнге доктаамал кыжаныышкын кылдыр хуулдуруп турар.

Араб чурттарны нейтралитеттиң политиказындан ойталаарынче албадаар сорулга-биле ол чурттарга ыйыышкынны таварыштырарын оралдажып турар америк дипломатияның хемчегларинче Сириянның политиктиг болүктери база улуг кичээнгейни угландырып турар.

Эйлат портунда америк танкерниң келгенииниң дугайында дыңнадыгларны Сириянның парлалгазы киленнээшкин-биле уткаан.

Араб девискээр сугларын үрээн Каттышкан Штаттарның үүлгедиглерин чидии-биле шүүгүмчүлевишаан, «Ан-Наср» солуннуң бижээни болза: «Египет биле Сауд Аравиязы АКШ-тың ол үүлгедиглерин Каттышкан Штаттар кол харыысалгазын чүүктээр апаар дорт агрессия кылдыр шуут айтып болур».

Итали ажылчы чоннарның демисели

РИМ. (СЭТА). Апрельниң 13-те бүгү Италияда чартык-күрүне албан черлериниң (тодаргайлаарга күрүнениң контролюнда турар албан черлериниң) албан-хаакчыларының ажыл соксадыышкынныг демисели катап эгелээн. Чартык-күрүне албан черлериниң албан-хаакчыларының ажыл төлевирин күрүне албан черлериниң албан-хаакчыларының ажыл төлевирибиле (бо сөөлгүлериниң ажыл төлевири 20 хуу биче) деннээр дугайында бодунуң төлевилелин чазак боттанырар болап турар дээрзи биличе бергенииниң сөөлүнде ажыл соксадыышкынын чарлаар деп шиитпирни ажылчы чоннар хүлээп алган.

Чартык-күрүне албан черлериниң 100 муң албан-хаакчылары ол төлевилелге удурланыышкынның демдээ кылыр марттың эгезинде-ле дөрт хүнүң дургузунда ажыл соксадыышкынын кылып турганнар.

Социал-хандырылганың национал институдунуң, бертик-межел таварылгалар болганда камгалалдың национал институдунуң болгаш социал-хандырылганың национал институдунуң албан-хаакчыларының ажыллакчыларын амчы талазы-биле хандырарының институдунуң албан-хаакчылары апрельниң 13-те ажыл соксадыышкынының демиселиче киришеннер. Оон өске чартык-күрүне албан черлериниң албан-хаакчылары амгы үеде ол ажыл соксадыышкынына каттыжарының дугайында айтырыгны чугаалажып турар.

Париж эрге-чагыргаларның антидемократтыг үүлгедиглери

ПАРИЖ. (СЭТА). «Юманите» солуниун чаңчыл апарган байырлалын Венсен аргазынга чорударын Парижтиң муниципалдыг чөвүлели хоруглаан.

Парижтиң Шарантон болгаш Сен-Мор деп кылыкы хоорайларының чурттакчы чоннары байырлалды чорударын хоруглаанынга удур шиитпирлин-биле демисежип үнген деп «Юманите» солун бижип турар. Ол кылыкы хоорайларның чурттакчылары министрлер чөвүлелиниң даргазынга чагаа чоруткан, ында болза Венсен аргазынга «Юманитениң» байырлалын чорударын хоруглаанын «демократтыг хосталгаларга дынналып көрбээн кыжаныышкын» деп көрүп турар.

Португал тергиидээшкинни катап тургузарынга удур

ДЕЛИ. (СЭТА). Мурнундагы португал колония Нагар Авелиге түс черниң чонунуң алды муң кижи киржикчилиг митингизи болган. Ол девискээрге делегей судун дамчыштыр бодунуң контролюн катап тургузар дээр Португалияның оралдажыышкыннарынга удурланыышкынның демдээ кылыр ол митингини чыылдырган. Португал тергиидээшкинни катап тургузар дээр оралдажыышкыннарга бүгү-ле күштер-биле удурланыр деп дангыраан митингиниң киржикчилери берген. Баттышкан Нацнялар Организациязынга, Пиндяга болгаш Португалияга бижик чорударын база олар шиитпирлээннер. Митингиге чүве чугаалаан кижилер Нагар Авелиниң Индиянның составынга дораан киирерин негээннер.

Португал тергиидээшкинден Нагар Авелиниң чону 1954 чылда хосталганнар. Нагар Авелиниң долгандыр индий девискээрни таварты португал шериглериниң эртерии индий чазак чөпшээреваани-биле Португалия бодунуң эргелелин катап тургузуп шылаваан. Индий чазактың ол ойталаашкыны-биле холбаштыр Португалия делегей судунга хомудал киирген.

Лондон портунда ажыл соксадыышкыны

ЛОНДОН. (СЭТА). Парлалга дыңнадыгларын ёзугаар алырга, Лондон портунуң лихтерлериниң болгаш баржаларының 400 ажыг чүүдүүкчүлери порт судучца профэвилелиниң төлээлекчизиң хөлзилекчиниң төлээлекчизи-биле солаашынга удур удурланыышкынның ажыл соксадыышкынын чорудуп турар.

Ол суд болза өөренникчилер хүлээп алырын болгаш ажылга кирер эргени лихтерлернин ажыллакчыларынга бээрин хынап турар.

Алызында чүү болурун болап көөрге, чүүдүүкчүлерниң ажыл соксадыышкыны Лондон портунуң ажыл-чорудулгазынга улуг уржуктарлыг болуру илдең болуп турар.

Франциядa соок

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияның төп болгаш мурнуу-барының кезектеринде хеп-хенертен соок дүшкен. Чамдык районнарда соок 7 градус четкен. Хеп-хенертен дүжүп келген сооктуң уламынан арага кылыр Борло деп улус районда виноград үнүштер когараан.

БИЧИИ ФЕЛЬЕТОН

Шын оруктан чайлаан

— Аът-дээрге—хаак-ла, аът дээрге — саат-ла, ажык дээрге—ажаатынмас, ажа дээрге—бүрү апаар хүнмер турар-ла болгай ажым, чөөрби чүзеден чегирге казытпас сен бе?

—Ийет, ийет. Мен база кыдыынарга кыстына-каапгайн, орунуут чүве олчаан барбас, он төгеринимни салыйн.

— Дең эргелиг болганда калайлар ишпес деп чүл аан ол?

— Долгарның оозу-ла шын, че агбайларым магазин хагына бээр ийне...

Демги «аът дээрге—хаак-ла, аът дээрге —саат-ла» деп орар кижи-биле ам таныжаал. Ол—Каа-Хем районнуң Медведевка (Бик-Хаак) суурнуң чурттакчызы Арапчаа Долгар Норбуевна дээрзи-дир. Долгар дөрт уругларның авазы, Сарыг-Сеп МТС-тиң мурнакчы трактористериниң бирээзи Салчак Натпит-оолдуң өг-бүлезиниң ээзи. Ол Ворошилов аттыг колхозта партия эге организациязында коммунист. Даштыдан көөрге Долгар Норбуевна бистиң нинтиледиң мурнакчы, медерелиг кижилериниң бирээзи хире. Ынчангаш ол бодунуң өг-бүлезиниң ат-алдарын бедик тудар, уруг-дарының шын кижизидер база хөй-нинтиге ажыктыг кандыг-бир ажылды кылыр хүлээлгелиг.

Меңээргенир чорук, улуургак хөөн ийикпе кандыг-бир хоралыг сагдар кижиниң шын оруктан чайладыр сиптер таварылгалар тургулаар. Ындыг болза-даа Долгарның кожалары ону быжыг турушту, бедик мөзүг-шынарлыг кижи кылып көөр турганнар. Харалаан Долгар Норбуевна кожаларының болап чоруурун дег эвес кижи болуп тур. Хүгбайыраан ол арагага кончуг чоок кижи-дирийн. Арага ижикпеңге хамык-ла чүве уттунгулар: кыжын соокта бажынынга от салыры, школадан келир уругларынга, уруглар ачазы ажылдан келирге аъш-чемин белеткеп бээри шуут уттунгулар. «Байдз-ла арага сураа дыннай-дыр, кайы бажында эзирик улус шуугажыр-дыр, күжүр Долгар ынаар эстедип-ле каар» деп арага-хымыска хөөнчок калайлар Долгарны шоода аарак аразында чугаалажырлар.

Норбуевнаның уругларының ачазы Салчак Натпит-оол МТС-ке ажылдап киргенден бээр 11 чыл четкен. Ынча үениң иштинде уругларның ачазы чеже акша база чеже тонна тараа ажылдап албаан дээр! «Натпит суг арагалавас улус болза, канчаар-даа ажы чурттап болур улус тур ийин. Натпит бодуу база ишкилээр, уругларының авазы Долгар мырынай деңнии, ынчангаш-ла чер албас, өөнделевестир» деп улустуң чугаалажып турары анаа эвес. Оон туржук, Долгарның иези кырган кадай безин «уруумнуң арагалазы таза кончуг-дур, ону арага-биле эвес сүт-биле азырап каан ийик мен» деп хомудап чугаалап орар.

Долгар Норбуевна уруглар авазы кижи хирее-де чүвениң кеди бажын бодазары база чөгенчиг. Эрткен 1956 чылда оолдар ачазының ажылдап эккелген тараазын ажыг сүтта орнап ижип алган. Оон-биле хөглежип, чамыкта пактай бээр кадайлар база тургулаар. Олар-биле болгумнеп арага садар дээш, ажшаны оннап, чөөрбилеп тургаш, алзоп хөй ереин база тарып алган деңнаан.

Чоокта чаа Долгар Норбуевна медээредир арага ишкеш, өг-бүлезиниң алдарынга бүжар-бак үүлгелиг-ни база кылган. Чангыс сөс-биле сөглээрге, Долгар Норбуевна шын оруктан чайлаан.

Арапчаа Долгарның хамаарыкшы турары Ворошилов аттыг колхозта партия организациязының (секретары эш Байкалов) ола арагага эмин эртир ханзаан, ажыктыг ажыл кылбастаан, өг-бүлезиниң найырадыг, культурлуг чурттагазын херекке ап көрбес, уруг-дарының шын кижизидерине сагыш салбас кежигүүнүң херээн шагда-ла көөр, ону шын «орукка катап киирер үүдүлүг турган. Ынчалзажок партия организациязы ону кылбаан. «Бак чүвени бажыңдан дашкаларлатпас» дээни ол бооп чадавас.

МТС-тиң дирекция черн (директору эш Кашенко) база-ла бодунуң механизаторунуң өг-бүлезиниде олар канчаар чурттап турарын сонуургап көрбес. Бир эвес эш Натпит-оол мурнунда чылларда Ворошилов аттыг колхозта трактор бригадазынга ажылдап турган болза, ам ону «Бызыл тук» колхозта бригаже, аал черниңнан ырак черже ажыллаарын чорудуптун. Ону ажыглап алган Долгарның арага-хамыс ижип, дүржохтаныр чоруу деңнеп турар.

Ынчангаш хамаарыкшан албан черлери, оларның удуртукчулары эш Арапчаа Долгарны шын оруока киирер үе келген.

С. ПИРОГОВ.

Чер-черде аныяктарның фестивальдары

Фестиваль эгелээриниң бир хонук мурнунда-ла колхозтардан дыка хөй аныяктар кызыл туктарын туткулаан, хөглүг ырларын ырлашпышаан Сүт-Хөл районнуң төвү—Суг-Аксы суурга четкилеп кээп турганнар. Ол хүн баяннарның, гармоннарның үнү, хөглүг ырылар дыка орайга чедир-ле суурну шыва ап тургулаан. Суурну байырладыг шинчи кижи каастап шимеп каан. Даарта ёзулуг байырлалдың эгелээрии аныяктар четикпейн манап турганнар.

Эртенинде байырлал эгелээн. Каас шиник, шевергин кылыр кетингеш, чыскаалган оолдар, кыстар чадыр чанында четкилеп келгеннер. ВЛКСМ райкомунуң секретары эш Петров чыылганнарга байыр чедирип чүве чугаалаан. Оон соонда фестивальдың түгүн көдүргеп.

Фестивальга уран-чүүлдүң янзы-бүрү көргүзүглери, күш-культуга талазы-биле: боодалганың, хүрештин, шыдыраанын, шашканың маргылдаалары болгулаан болгаш ол шыкаш аныяктарның хол-биле угулзалап, даарап база чазап кылган чүүлдериниң делгелгелерин чорутқан. Болгулаан концерттерге ыраажылар О. Ира-биле Анчимааның «Бэй-ла хемчиим», О. Маадыр-оолдуң «Төрээн хемним», Колеменчуктуң «Колхозчу мен» деп ырларны ырлааны, Экер-оолдуң жеңгөр ойнааны, Сталин аттыг колхозтуң аныяктарының «Бызанчы» деп танцызы көрүкчүлерге дыка сонуургапчыг болган. Ылангыя танцычылар Кыдай, С. Бичии-Урут, Өлзей, Анзатпаа олар онза талантылыын фестивальга көргүскеннер. Шыдырааның маргылдаазынга Б. Лимаш-оол-биле Хаптыр-оол тимлээннер. Хүрешкен мөгелерден О. Семис-оол шүүлген. О. Даваа үжүүрлешкен.

Район аныяктарының фестивалынга уран-чүүл көргүзүглеринге, күш-культураның янзы-бүрү маргылдааларынга болган өске-даа чүүлдерге «Сталинчы орук», Сталин аттыг колхозтарның аныяктары эки түнелдерлиг болганнар.

Ындыг болза-даа чамдык четпестер база бар болган. Чижээ, Киров аттыг колхозтан келген хейнүң ырын, танцыларны хөгжүм-биле үдедге чокка эрттиргеннер. Игил, бызанчы дээн ышкаш музыкалар чок. Фестивальдың киржикчилериниң хеви чангыс аай эвес болган. Бо талазы-биле колхозтарның фестиваль эрттиреринин оргкомитеттериниң кошкак ажылдаанын демделээр херек.

О. АЛЕКСАНДР.

• • •

Таңды районнуң Калинин аттыг, Сталин аттыг колхозтарның клубтарында аныяктар фестивалының хүннеринде уран-чүүл бөлүмнериниң киржикчилериниң концерттери көрүкчүлерге улуг сонуургапчыг болган. Аиаа эң эки деп санаттынган чүүлдериң район фестивалынче чорударын шиитпирлээн.

Комсомолчуларның боттарының чогаатканы «Тараа», «Дүк салыр» деп танцылары бар. Ону комсомолчулар Оюн Куске, Седен Тамара, Седен Кара-кыс, Тамара Күске олар дыка эки ойнааннар.

К. ПАПЛ-ООЛ.

• • •

Кызылдың аъш-чем комбинадының аныяктарының фестиваль эрттирген кежээзи оларның сагыш сеткилинге үр үеде уттундүрбес болуп арткан. Олар боттарының фестивалын хоорхэ-ниң клубунга эрттиргеннер. Зал ыржым. Кижилер ону долдур олурупкан. Фестиваль ажыттынган. Залга олургаанар шупту фестивальдың ырын ырлашканнар. Оон соонда фестивальга будүүлгө талазы-биле чедишкиннерлиг ужуралган эң эки ажылчыннарны өртектиг бараннар-биле шаңнап. ВЛКСМ хооркомунуң макталга бижиктерин тывыскан. Оларның арасында Валя Абрамова, Л. Бакланова, Л. Семенова, Сеня Хертек, Лев Хольшин болгаш оон-даа өске аныяк будүүлгечилер бар.

Оон соонда концерт эгелээн. Сценага шевергин, аян шиник лиг кылдыр кетинген бөлүк аныяк оолдар, кыстар кээп тургулаакан. Ол болза, аъш-чем кылыкчыларының чиитыр бөлүү-дүр. Ону комбинаттың эң эки ажылчыны, хлеб бышкычызы эш Поздоров удуртуп турган. Концерттиң программазы солун үткан-шынарлыг-даа, янзы-бүрү-даа болган. Аиаа комбинаттың комсомолчуларының болгаш аныяктары колдуунда шупту чыгы киришкен. Ылангыя одакчы Хольшин дыка эки ойнаан, талантылыын көргүскен.

Оларның ол байырлалы дыка орайга чедир үргүлчүлээн.

А. ЛЕПЕШКИН.

• • •

«Азас-кежин болгаш тайбың күш-ажыл дээш!» деп боттарының фестивалын культура эргелелиниң типографиязының аныяктары ындыг кыйгырыгның адаа-биле эрттиргеннер. Олар фестивалга шагда-ла белеткеңгеннер. Хөй-хөй аныяктар фестивальдың алдарынга күш-ажылчы ээлчеге турушпушаан, хүн-бүрүде ажылдаза чогуур нормазын ажыр күүселдип турганнар. Ындыгларның санынга парлакчы А. Попованы, өрүкчү В. Курбатованы, линотипист Р. Терниковапы болгаш оон-даа өскелерни киирип болур.

Ол кежээ полиграфистерниң клубунуң залынга ыры, танцы, хөгжүм диимителип-ле турган. Баштай-ла хейден «Аныяк ажылчыннарның ыры», «Анкарамның ырын» ырлаарга эалга күүлүүр-биле чангыланып турган. Оон соонда сценага чангыс-чангыс ыраажылар, танцычылар, хөгжүмчүлер улаштыр-улаштыр үнүп-ле турганнар. Ылангыя аныяк ажылчыннар В. Скобелин, П. Марьясов биле В. Гаврилова оларның шиидеп шоолуглуг үзүндүну көргүскенин көрүкчүлерге дыка сонуургапчыг болган. Т. Федорова биле М. Баева олар кожамык ырларны багай эвес ыраажаннар.

Фестивальга хол бомбукчуларының, шыдыраачыларның маргылдаалары болгулаан.

Е. НИКИФОРОВА.

СУД ЗАЛЫНДАН

Бичии чаштарже сагыш салыр

Сүт-Хөл районнуң Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң даргазы турган Салчак Лопсан болза, Мария Ивановна Решетникова-биле бир өг-бүле болуп ажылдап, чурттап чораан. 1956 чылда бичии уруглуг кадайын каггап. Решетникованың негелдези-биле Сүт-Хөл районнуң улус суду Лопсан айда тыпкан ажыынын 50 хуузун бодунуң уруунуң азыралынга берип турарын доктаатказ, судтуң доктаалын күүседири-биле Калинин аттыг колхозтуң бухгалтериязынга чоруткан турган. Колхозтуң бухгалтери Дере Самбаевич Ондар судтуң шиитпирин хүлээп алган, 10 ай дургузунда Лопсанның тыпкан ажыынган чангыс-даа катап тыртпаан, а Лопсан бичии уруунуң азыралынын дугайында сагыш салбаан. Лопсанның тыпкан ажыынын 50 хуузун Ондар ай санында тыртып турган болза, Лопсанның уруу 10 ай дургузунда 2810 рубльди алыр турган.

Районнуң улус судунуң болгаш прокуратуразының мурнунда үнүргөн доктаалы күүсетпээн турар дугайында Решетникова районнуң улус судунга база катап хомудал киирген. Үк хомудалдың изи-биле истелгени чоруткаш, судтуң доктаалын күүсетпээн Ондарның херээн районнуң улус судунга көргөн.

Суд РСФСР-ниң негелде чорудулгазының 291 чүүлү ёзугаар Калинин аттыг колхозтуң агар сапындан 2810 рубльди үнүргеккен Лопсанның уруунуң азыралынга Решетниковага тывыскан, РСФСР-ниң кезенче хөөлүзүнүң 109 чүүлү-биле Ондарны 6 ай хуусаага эдип чазаар күш-ажыл лагеринге шиитккен болгаш Ондарның айда тывар ажыынның 25 хуузун күрүне орулгазынга киирип турарын база колхозтуң 2810 рубли Ондарның хөрөнгизи-биле төледирин доктааткан.

С. ШАРЧИМА.

Редакторнуң оралакчызы
Т. С. ТАЛГАНЧИК.

Областың национал шии театрынга
Апрельдиң 20-де кежээ, 21-де хүндүс болгаш кежээ
Н. Погодинниң
КРЕМЛЬДИҢ КУРАНТЫЛАРЫ
деп шиизининг баштайгы көрүлдези болур.
В. И. Лениниң ролюн артист Л. И. Юхин күүседир.

Кинофильмнер таралырының Тыва область конторазы

деп уран-чечен кинону тараткан.

Чем амданы киирер чүүлдер дузалыг бе?

Кандыг-даа өг-бүлениң чемненир столунуң кырында горчица, хрен, перец белен тургулаар боор. Чемге чаагай чытты болгаш амданны киирер дээш кейнутту, лавр үнүштүң бүрүлерин, петрушка үнүштү холуп турар. Чем белеткээринге гвоздика, имбирь, корица, ваниль болгаш чем амданы киирер эдээн хөй өске-даа чүүлдер хөйү-биле хереглетинип турбер.

Ол холуксаалар дузалыг болур бе?

Чем амданы киирер чүүлдер организмниң чарыгдалдарын дутлавас болзажок, кижиниң чиир чеминге бичче эвес рольду ойнап турар.

Чем хайылдырар чулуктарның күжү-биле организм чүүл-бүрү хоолулуг чемнерни шингээдип алыр. Кижиниң чемге хөөнүг болуру ол чулуктарның эки ылгалырынга дузалыг. Чемге хөөнүг болур чорук чем хайылдырар аппаратты ажылдадып, ходелдирип турган ышкаш болур. Чем амданы киирер чүүлдер чемге тускай чытты болгаш амданны киирбишаан, кижиниң хөөнүн өөскүдүп турар. Шак оон ужурундан чеминиң бүгү-ле шимелдерн болгаш холуксаалары улуу-биле хереглетинип неттерээн.

Ынчалза-даа чемге амдан киирер чүүлдер чамдыкта дузалыг эвес, а хоралыг апаар таварылгаларны билири чугула. Базары, бүдүктери аарып чоруур кижилер чидиг амданныг чем холуксааларын хереглээринден чайлаар ужуралгылар, чүге дизе ол чүүлдерде чүве хуулдурар будумелдер айыттынган органнарга хоралыг сагдарны чедирип болур.

Чем хайылдырар органнарның чамдык аарыларын, хырынын оюлганнаар аарыы болганда чем холуксааларын хереглээрин сүмелевейн турар.

Аарыг кижиниң чемненирин тускайлап казында чем амданы киирер чүүлдерни кончуг овааырымчалыг хереглээр, чүгле чымчак амданныг чүүлдерни (хоришаны, петрушканы, согуланы болгаш ванильди) хереглеп болур.

Уруглларга белеткээн чемге холуксаалаарын салып болбас, чүге дизе бичии уруглларның организмни кончуг хуулуучал болур.

Чемге амдан киирер чүүлдерни өйүн эртир хөйү-биле немээрге дузазы эвээш дээрзин билир херек.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинниң кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация киллизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш аныдырал киллизиниң 4—98, партийжи аныдырал, пропаганда, үчетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый киллистериниң 3—68, чагаа киллизиниң база бухгалтериязының 3—65.

ТС—00134. Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндевлелтинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957
АПРЕЛЬ
20
СУББОТА
№ 79 (3791)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

ҮЛУГ ОКТЯБРЬНЫҢ 40 ЧЫЛ ОЮНГА ТӨЛЕПТИГ УЖУРАЖЫЫЛ! Часкы хову ажылдарын хүн бүрү калбартыр (1 арын).

А. Агбан.— Ховуның ажыл-ишчилеринге (1 арын).

ВЛАДИМИР ИЛЬИЧ ЛЕНИННИҢ төрүттүнген хүнүнге утнуштур. Биске хостал хүнү чаннык өттүр деттеп, биске улуг Ленин орук чырыткан (2 арын).

Ленин болгаш Горький (2 арын).

К. Чамзырын.— Парторганизациялар секретарьларының семинары (3 арын).

ССРЭ-нин Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловтуң Бадат Улус Республикада чорун турары (3 арын).

В. И. Ленининиң чогаалдары Румынияда (3 арын).

Ф. Сейфулин — Мулюков.— Чөөн чүктүн улустары Бандунг конференциязының тугун бедик тудуп турар (4 арын).

ЭМЧИНИЙ СҮМЕЗИ. Г. Найатов.— Оорга аарыы (4 арын).

Бадатта Саныкынсаның гидробедиринин тулуун эгелээри (4 арын).

Францияда кеминг херек үүлгедиишкинин өзүлдези (4 арын).

Японияда шимчээшкин (4 арын).

Иорданияда улустуң чыскаалдары (4 арын).

Часкы тарылганы дүрген болгаш бедик шынарлыг эрттирер

Областың колхоздарының болгаш совхозтарының шөлдеринде часкы хову ажылдары хүн бүрү калбарып турар. Ылангы барыын талакы районнарның колхозтарының, совхозтарының шөлдеринде трактор агрегаттары тарылга мурнунуң шык базырар илиртээшкинин, хөрээн сайзырадылгазын массалыы-биле чорудуп, эрте тарыыр тараа культураларының чүс-чүс гектарларын чашкан. Өске районнарда шык базырар илиртээшкин база чорун турар болгаш чоокку хүннерде чажылгага массалыы-биле кирер.

Чөөн-Хемчик районнуң чамдык колхозтарының шөлдеринден өөрүнчүг медээлер кээп турар. Часкы хову ажылдары эртээн чылга бодаарга алаан эрте болгаш организастыг эгелээн. Ол районнуң Калинин аттыг колхозунуң хову бригадазының кежигүннери ажылга бүрүн мобилизастатынмаан, дириг тыртар күштерни болгаш оларның дериг-херекселдерин ажылга четчелеп кирбээн болгаш оон-даа эске четпестер бар. Каа-Хем районнуң «Сталинчы орук» колхозунуң (даргазы аш Прокудин) Хайырыг деп черде хову турлаа амга чедир белен эвес болганындан ында ажылдап турар кижилер көжүрүп ап чоруур бо...ынчыгаштa сынмарлажып турар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнуң байырлалынга областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң чедишкинниг ужуражырының бир кол чүүл—чүртээ тараа бүдүрериң ковудедириниң херээнге боттарының салыышкынын кирерии болур. Чоокта чаа болуп эрткен областың көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралының киржикчилериниң областың бүгү колхозчуларынга, МТС-териниң болгаш совхозтарның ажылдакчыларынга, көдээ ажыл-агыйның түскай эртемнглеринге кыйгырыында эрте тарыыр тараа культураларының тарылгазын 8—10 ажыл хүннеринде бедик агротехниктиг деңнелге эрттирер, тараа культураларының бир гектарындан колхозтарга 12, совхозтарга 13 центнерден эвээш эвес дүжүттүг алырын хандырар деп хүлээлгени алган.

Бо выйгырыгны күүседирде хамыктың мурнунда часкы хову ажылдарының башгайгы хүннеринде көстүп турар улуг четпестерни доп-дораан узутказары чугула. Часкы тарылганың үезинде минута бүрүзү улуг үнелиг. Ынчангаш тракторларның болгаш кожар машиналарның септелгезинде четпестерни ажылдың чорудулгазында эдип алырының шинтпирлиг хемчегларин ап, агрегат бүрүзүн бичии-даа аналаа туруушкун чокка доктаамал ажылдарын хандырар херек.

Трактор агрегаттарының бедик бүдүрүкчүүг ажылдарынга кывар, чаар материалдарның болгаш сугнуң сөөртүлгезин үзүктелдирбези, үезинии сеялкаларже слаплап чокка урары тергиин хамаарылгалыг. Ындыг турбуже чамдык колхозтарда үезин арыглаашкыны ам-даа доозулбаан болгаш тарылга шөлдеринде чедиртинмээн чүүлдер бар. Колхозтарның хову бригадалары бүгү үезиннерни чажар шынарынга чедир ажылдап кылыр, трактор агрегаттарынга сөөртүп чедирер талазы-биле дүн-хүн чок ажылды организастаарын байдал шынгыы негеп турар.

Моон-биле кады картофель болгаш ногаа культураларының тарылгазынче киичээнгейни сулаладып болбас. Анга чедир областың районнарының хөй нуруузунда картофель үезинии дыка четпес, ногаалар үезиннерин баш удур өстүрер ажыл чорубайн турар, оларны олуртур черлер белеткетинмээн. Колхозтар баштаар черлери болгаш оларның агрономнары часкы тарылганың бо чугула адырынче улуг күштү салыры негетинип турар.

Байлактыг дүжүт дээш демисел — хамыктың мурнунда тарылганы эң эки чорударын хандырары болур. Бо чылын чажыкчыларның болгаш трактористерниң ажылын үнелээрде, оларның күш-ажылын төлээрде хову ажылдарының шынарындан, үнүштернің бир-дескн сырый үнгенинден хамаарыштыр көөр деп чүртүп кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының зонзлар аайы-биле эрткилээн чөвүлел хуралдарынга айытkан. Моон ужурунда МТС-териниң, колхозтарның болгаш совхозтарның агрономнарының харыысалгалыг хүлээлгези — тарылгаларның бедик шынары дээш демисел болур. Чажар шынарынга чедир арыглатынмаан үезинии чажар чорукту болдурбас болгаш суггаттыг черлерни база тус чернин үүбреннелерин ажыглаарын чедип алыр херек.

Бо күженишкинниг хүннерде СЭКП райкомнары, МТС-териниң, колхозтарның болгаш совхозтарның партия эге организациялары, бүгү кодээ коммунистер улуг ажылды кылыр. Партия организациялары-ның организакчы болгаш масса-политиктиг ажылы часкы тарылганы үлегерлиг чорударын хандырар. Партия организациялары механизаторларның болгаш колхозчуларның чарыкын баштаар, мурнакчы дүржүлгаяы хүн бүрү нептередир, политиктиг агитацияны доктаамал чорудар ужурлуг. Партияның агитация ажылының бо үеде бир кол черн хову турлаа болур. Анаа агитаторларның үнү дынналган, хана солуну, агитхуудус, көргүзүг самбыразы үнген, солуннар четкен турар ужурлуг.

Тарылганың чедишкиннерин, дүжүтүн салымын кижилер шинтпирлээр. Шөлдерде ажылдап турар механизаторларга, колхозчуларга амыдыралдың болгаш культураның эки байдалдарын тургузарынче, оларның материалдыг сонуургалын бедидип, мурнакчыларны өөртүп деткиринче улуг кичээнгей бүгү-ле черлерге салдынган турар ужурлуг.

Эштер колхозчулар, механизаторлар, түскай эртемнглер! Часкы тарылганы дүрген болгаш бедик шынарлыг чорудуп, областың көдээ ажыл-агыйының бүгү адырларын улам ынай көдүрериниң бызыг үндезинин салыылынар.

Совет-Албани кады кылган декларацияга база Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш Албанияның күш-ажыл партиязының төлээлериниң аразында чугаалажыышкыннар дугайында медеглелге ат салганы

Апрельдиң 17-де кежээ Кремльниң Улуг өргүзүнга Совет-Албани Кады кылган Декларацияга ат салышкыны болган.

Декларацияга ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин болгаш Албанияның Улуг Республиказының Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Мехмет Шеху ат салганнар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизының болгаш Албанияның Күш-ажыл партиязының төлээлериниң аразында чугаалажыышкыннар дугайында Медеглелге СЭКП Төп Комитединиң Бирги секретары Н. С. Хрущев болгаш Албанияның Күш-ажыл партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары Энвер Ходжа ат салганнар.

(СЭТА).

Улуг Октябрьның 40 чыл оюнга төлептиг ужуражыыл!

Часкы хову ажылдарын хүн бүрү калбартыр

Тарылганы сес ажыл хүнүнде доозар

БАРА-ТАЛ. (Телефон-биле). Чаа-Хөл районда «Тинлелге» колхозтуң тараажылары бо чылын часкы хову ажылын 7—8 ажыл хүннеринде бедик агротехниктиг деңнелге чорударын хүлээнген. Ол соруганы күүседиринге бүгү аргалар бар.

Бо чылын ажыглаар бүгү тарылга шөлүн эрткен чайын болгаш күзүн андарын белеткеп алган. Үезин четчир, тараалары шупгузун арыглаап, чажарынга хораннап белеткээн. Септелгелерни чогуур өйүнде дооскан. Колхоз баштаар черн тарылга үезинде ажылчы планны чогаадып кыган турган.

Терезинде хову турлаанын дериглези бо чылын таарымчалыг кылдынган. Ниити чурттаганың ында 6 бажыңнары бар, ийи өрээлдериг столоваяны организастаан, хлеб быжырар чер база ажылдап турар. Колхозта парторганизация секретары аш Сүвтерниң редакцияга дыннаткаяы болза:

— Белеткелдиң баш бурунгаар эки чорутунганындан бистe хову ажылы мурнуку кайы-даа чылдардан организастыг эгелээн. Баштайгы хүннерде 500 ажыг гектарның шыгын базырып илиртээн, а чажыданы апрель 16-да база эгелей берген, ол хүн 50 гектарда кызылтас тарытынган.

Колхозтуң хову турлаан лозунг, плакат болгаш көскү агитацияның эске-даа дериглери-биле шимээрниге көдээ клубтуң чорудуп бергени бригада (удуртукчузу аш Барыймаа) эки дузалашкыннар. Турлагда хана солуннары, көргүзүгүнүң 2 самбыралары организастатынган. Колхозта агитколлективтиң 29 агитаторларының ден кезии тараажылар ортузунда ажылдап турар.

Улам хөйнү тарыырынга

ШҮП. (Телефон-биле). «Мурнакчы» көдээ ажыл-агый артели бо чылын хову ажылынче Бай-Тайга районнуң эске колхозтарындан мурнап үнген. Эртээн чылын андартынган муң ажыг гектарның шыгын базыра илиртээрин чогуур өйүнде организастаан.

Тарылгазны дораан улаштыр эгелээринге доңат кезек үеде шаптыктаан. Үнүшке черниң чогуур шыгы чугула негелделиг. Ынчангаш амгы үеде чажар мурнунда шөлдү суггарып турар. Апрель 18-ке чедир «Мурнакчы» колхоз кызылтасты 100, суланы 60, арбайны 40 гектарда чашкан.

Бо чылын ол колхозтуң тарылгазының шөлү 1045 гектар болур, а колхозчулар оон ыракта хөйнү тарыыр сорулганы салган, күр черлерни 250 гектар чедир шингээдип алыр деп турар. МТС-тиң ында 6 тракторлары бар. Трактор чорутунмас, эки хөрзүннүг черлерни 10 аът андазынарлыг ийи звено база андарып турар.

Сагыш човангыр болур ужурлуг

СЭКП ТБ-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Быйгырыынга сорук кирген Улуг-Хем районнуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери чассы хову ажылдарын бүгү ажыл-ишчилери чассы хову ажылдарын бедик агротехниктиг деңнелге чорударын, ховулардан чаагай дүжүттүг өстүрүп алыры дээш демиселче кирипкеннер. Ылангыя Ленин аттыг, Калинин аттыг, Сталин аттыг колхозтар, Маленков аттыг колхозтуң Бөк-Хаакта, «Партияның XIX съезжизи» колхозтуң Элезинде хову бригадалары черниң шыгын базырып илиртээрин массалыг эгелээн.

Ленин аттыг колхозтуң эш Маковкиниге удуртkан трактор бригадазының механизаторлары беш чүс ажыг гектар черниң шыгын базырып илиртээн. Механизаторларны чурттаар таарымчалыг бажыңнарбиле хандырган. Өске бригадаларга бодларга аъш-чемниң талазы-биле сагыш салыышкын мында багай эвес. Ол ышкаш Маленков аттыг колхозтуң Бөк-Хаакта хову бригадазының төп турлаанда хлеб быжырар черни, механизаторларга столоваяны чоокку хүннерде ажыглаага киирер. Калинин аттыг колхозтуң хову турлаанда механизаторларның бажүрүп ап чоруур чурттаар черин эки дерип кыган.

Колхозтарның баштаар черлери хову бригадаларынга колхозтуң аът, терге болгаш кижи күштерин быжыглаан. Маленков аттыг колхозтуң Бөк-Хаакта хову бригадазында (бригадири аш Доодек) 11 терге, 44 аът болгаш 56 колхозчулар быжыглатынган. Бир эвес чөп ажыглаар болза ол ажылга четчир улуг күш-түр.

Бригадалар турлагларында механизаторлар чеде берген, чамыктары шык базырып илиртээн, черлерни чарган, ескелери сеялкаларны болгаш эске-даа херекселдерни хынап көрген, эөрилдерин лыызытkан, аштаан, үстээн турарлар.

Оон ынай кол чүве үезин. Бо талазыбиле колхозтуң даргалары, хову бригадирлери, агрономнар сагыш салыышкыны күштелдирген. «Партияның XIX съезжизи» колхозтуң Элезинде хову бригадазынче колхозтуң машиназы Шагаан-Арыглан кызылтас, колхоз төвүндеи чиигетараа үезиннерин үзүктел чок сөөртүп, үезинии удур-ла хораннап турар. Ленин аттыг, Калинин аттыг колхозтарның хову турлагларының складтарында үезиннерни белеткээн.

Маленков аттыг колхозтуң Бөк-Хаак бригадазының төп турлаанда часкы тарылга-биле холбаштыр агитхуудустуң бир дугаары үнген. Ында эки ажылдап турар

Баштайгы үнүүшкүнде

Чөөн-Хемчик районнуң Жданов аттыг колхозунуң тараа шөлдериде Чадана МТС-тиң Бойгародовка удуртурган 16 кижилиг механизаторлары чеде берген. Механизаторлар баштайгы хүнде Ак-Хаяда 250 ажыг гектарның шыгын базырып илиртээн.

Механизаторлар часкы тарылганы 9—12 ажыл хүнүнде бедик агротехниктиг деңнелге эрттирер дээш бедиткен хүлээлгелерни алганнар. Оларда 5 трактор бар, трактористер аразында чарыштыг. Колхоз баштаар черн механизаторларны аъшчем болгаш чурттаага бажыңбиле хандырган.

Колхозчулар болгаш механизаторлар Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга чедишкиннерлиг ужуражыр дээш күженишкинниг ажылдап турарлар.

Байдал дүвүренчиг апарган

ЭРЗИН, апрель 16. (Бистиң корр.). «Чаа орук» колхоз бо чылын ниитизи-биле 476 гектар тарааны тарыыр. Бүгү тарылга шөлүнүң 412 гектарын күзүн андырып алган болгаш артканын улур андарып тарыыр. Часкы тарылганың ниигүези чедип келген турда-ла колхозта 23 тонна үезинии ам-даа арыглатынмаан чыдар, а бар үезинии чүгле 30 тонна.

Тес-Хем МТС үезинии арыглаары-биле «ОС-3» машинаны чорудуп берген. Ол машина колхоз төвүнге бир ай иштинде кандыг-даа ажыл чок туруп келген болгаш машинист Горнякова бо хүннерге чедир ону хөлелдирип чалаан.

Колхоз апрель 14-тен эгелээш часкы хову ажылдарын эгелээн. Ийи хонуктарда чүгле 16 гектар черниң шыгын базыра илиртээн. Ол ажылдың ковчуг оожум темпилиг болуп турарының чыдагаанын мындыг: МТС-тен колхозче чоруткан ийи «НАТИ» болгаш үш «Универсаль» деп тракторлар колхоз төвүнге келгеш үрелген. Совлчерде тараа шөлүнде ийи «Универсаль» база үрелик.

Тес-Хем МТС-тиң кыштагы кылган септелгези шак ында күзүү шынарлыг болган. Маңаа хамыктың мурнунда МТС-тиң кол инженери болгаш кол агроному буруулуглар. Ылангыя МТС-тиң кол инженери Дмитриев септелге чорун турар үеде тракторларны канчаар септетингенин хынавайн, анаа-ла боду бүдер ажыы кыыдыр салышкан. Септелге үезинде механизаторларның ажылын, машиналарның техниктиг байдалын эки хынавайн турганының түнелинде ам дешленчиг байдалга таварыжып турар.

Оон-биле кады колхоз часкы хову ажылдарынга база эки белетгенин албаан. Сөөлчерде хову турлаа механизаторлар болгаш тараажылар хүлээп алырынга көнгүс белеткетинмээн. Ында бажың бардаа болза, ону септевээнинден кижи анаа чурттаар арга чок. Колхоз баштаар черн тарылгага ажылдаар кижилерге майгыннар үндүрүп бээр деп турар, а дүнүүн сооғу ам-даа хевээр-ле болгай. Ындыг болганда күнзеди ажылдаан кижилер анаа канчап дыштанарыы? Механизаторлар оон ойталап турарлар.

Трактолар шупгузу үрелгеш, кандыгдаа ажыы чок туруп алганындан Сөөлчерде барган колхозчулар-даа, механизаторлар-даа сөөлгү үеде барык ажыл чок олуруп турар. Ажыл улуг-даа болза кылыр ажыл тывылбас. Колхоз баштаар черн часкы тарылгага ажыглаары-биле аът күжүн ам-даа таварыштыр организастап албаан.

Ынчангаш СЭКП Эрзин райкому (секретары аш Чимба), Тес-Хем МТС (директору Жигалов) «Чаа орук» колхозтуң амгы байдалындан чогуур түнелди кылып, илеретинген четпестерни чайладырынче үгланган боттуг хемчегларин алыры чугула. Оон-биле кады Тес-Хем МТС «Чаа орук» колхозта барган бригаданы дүржүлгалыг кадрлар-биле четчелээри чугула.

ХОВУЛАРНЫҢ АЖЫЛ-ИШЧИЛЕРИНГЕ

Каа-Хем районнуң көдээ ажыл-агыйының ажыы ишчилери Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга чедишкинниг ужуражыр дээш социалистиг чарыштың бедиткен хүлээлгелерин алганнар. Чалын чажып тарыыр тараа культураларының планын 7—9 ажыл хүннеринде бедик агротехниктиг деңнелге тарып доозарын, күр болгаш курукkан черлерни шингээдип ап тургаш бо чылын тарылга шөлүн колхозтарга 1956 чылга деңнээрге 2500 ганы хөйнү тарыырын ол хүлээлгеге көрүп турар.

Сарыг-Сеп МТС-тиң механизаторлары трактор ажылының чыл планын 103 хуу күүседирин, 15 аът күжүнге шилчиткен бир трактор-биле 540 га чымчак черни андарарын «С-6» деп комбайн-биле 500 га, а «С-4» деп комбайн-биле 350 га тараа культураларын ажаан ап, 20 тонна кывар-чаар материалдарны камнап ап. трактор ажылының бот үнезин улам-па чингедир деп хүлээлгени алганнар.

Бо чылын районнуң тарылга шөлү ниитээ-биле 18900 гага чедер, оон ниити-де тараа культуралары 15670 га, картофель 240 га, ногаа культуралары 100 га, кукурузаны 900 ганы тарыырын планда көрген. Планда көрүнген культураларны бүрүү-биле тарыырынга четчир санныг шынарлыг үезиннер колхозтар бүрүзүнге белеткетинген. Часкы тарылганы организастыг эртирери-биле 11 трактор бригадаларын четчелээш, оларны колхозтарда быжыглаан.

Часкы тарылганы бедик агротехниказыг байдалга кыска хуусаада эрттирери—тарылга үезинде көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң ортузунга культура массалыг ажылдарны шын организастаарындан улуг хамаарыр. Районнуң чамдык колхозтарында часкы тарылга үезинде ажылдаар көдээ ажыл-агыйының ажылишчилериниң ортузунга культура-массалыг ажылдарны эки-биле база амыдырал-чурттагазынга таарымчалыг байдалды тургузарынче үгланган ажылларны чорудуп турар. Чижээ, «Тинлелге» колхоз (даргазы аш Зайцев, партия эге организациязының секретары аш Глазырин) олар хову турлаанда 4 өрээл, чылыг чырык, штукатуралыг бажыңны кылган, оон чанында чем кылыр черлиг, столоваяның тудуун дооскаш, чугайлап каан. Хову турлаанда 2 өрээл чүнар бажын бар, орта изиг суг тарылга үезинде үргүлүү белен турар.

Молотов аттыг колхоз (даргазы аш Серёдкин, партия эге организациязының секретары аш Паздерин) олар хову турлаанга таарымчалыг байдалды тургузарынче улуг кичээнгейни салып турар. Бо чылын хову турлаа Улуг-Ажыкта улуг бажыңның тудуун часкы тарылга эгелээринин бетинде дооруп турар. Ында чүнар бажын, столовая база бар.

«Бызыл тук» колхоз Улуг-Ажыкта хову турлаанда чаа бажыңны, столоваяны, чүнар бажыңның тудуун кылып турарлар. «Октябрь 14 чыл ою» колхоз Саргалда, «Сталинчы орук» колхоз Хайырлыгда хову турлагларында эки шынарлыг бажыңнарны тудуп турарлар.

Часкы тарылга үезинде ховуларда ажылдап турар колхозчуларны, механизаторларны үлетпүр барааннары-биле үзүктел чок хандырар дугайында районнуң баштаар черн түскай дерип каан автомашина-биле барааннарны үргүлүү садыгларын организастап турар. Бо практика эрткен чылын эки түнелди көргүскен. Ынчангаш бо чылын ону улам экижидер сорулганы салып турар.

Часкы тарылганың үезинде Саргал, Хайырлыг, Улуг-Ажыкта ажылдап турар бригадаларга кино көргүзери-биле бир көжер кино ажылдаар. Ол ышкаш колхозтар төвүнден ырак эвес черлерде бригадаларны колхозтарда кино туруштарында киноолар көргүзүглери-биле хандырар. Районнуң культура бажыңының күжү-биле бир агитбригада часкы тарылга үезинде колхозтарның хову бригадаларында оюн, шии, концерттерни көргүзерлер. Ол ышкаш колхозтар санында клубтар боттарының күжү-биле концерттерни хову турлагларынга организастаар.

Партия эге организациялары түс-түс бригадаларга агитаторларны быжыглаан. Ынчаарга СЭКП райкому олардың кылыр илеткелдеринин, лекцияларының, беседа-ларының темаларын чогаадып кыган. Оон-биле кады колхозтарның, МТС-тиң партия организациялары часкы тарылга үезинде чорудар партияның политмассалыг ажылдарының планнарын кылган, агитаторларны бригадаларда быжыглап турарлар.

Часкы тарылга үезинде ажылдап турар кодээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң ортузунга партияның политиктиг ажылын күштелдирип, СЭКП ТК-нин болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларынга Кыйгырыын, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнуң байырлалынга белеткелдеринин дугайында доктаалды, Үлетпүрүү болгаш тудугну эргелеп башкарарын организастаарын улам ынай сайзырангайжыдар дугайында эш Н. С. Хрущевтиң илетелининг тезистерин база эске-даа чугула документилерни чүгле таныжар эвес, харын ханызы-биле өөренирин организастаары чугула. Алдынган социалистиг чарыштарның хүлээлгелериниң түнелдерин часкы тарылга үезинде үргүлүү үндүрүп, мурнакчыларның түржүлгазын солуштуруп, трактористер аразында чарыштың тиилекчилериниге шилчиир кызыл тукчугашты тыпсып турарын организастаар.

Бригадаларга көргүзүг самбыраларын, агит-хуудустарны үргүлүү үндүрүп, часкы тарылга үезинде ажыл иеректи мергежилдиг организастап турган, часкы тарылганы агротехниктиг бедик деңнелге кыска үеде эрттирер ужурлуг.

А. АГБАН,
СЭКП райкомунуң секретары.

Владимир Ильич Ленинниң төрутүнген хүнүнге уткуштур

БИСКЕ ХОСТАЛ ХҮНҮ ЧАҢНЫК ОТТУР ДЕГГЕН, БИСКЕ УЛУГ ЛЕНИН ОРУК ЧЫРЫТКАН

Максим РЫЛЬСКИЙ.

Партия-биле бүгү чүректен кады бис!

Хей чүс чыдын хүнүг баскан сайгылгаанның
Бевей чаа-чаа тудуглары хереледгеген.
Ам-даа бистиң Ильичиниң моңге холу
Ажыл-иштиг, маадырлалче башкарып тур.

Ай-балдыны кожавысче дөгевейн,
Аныырал чырык түлүүн бедиттивис.
Бүгүдеге тайбың дээш демисежип,
Бүгү чонга аас-кежиин күзеп тур бис.

Улустарже холувусту сунуп алган,
Акышкы боон, каттыжалы деп кыйгы салып,
Улустарының делегейде найыралынган
Аңгы тайбың моңге күжүн көрүп тур бис.

Улуг Ленин чагыглары өскерлиг чок!
Партия-биле чүрээвистен каттышкан бис:
Улус шупту соц-биле коммунизминиң
Барык кескү бедиинче дээш ажыл-иште.

Н. ЗАБИЛА.

Ильичиниң чагыы-биле

Ажылдазары — бистиң чүртте аас-кежиин.
Ажылчар-даа кижилерге шупту четчир.
Хемнер бегин аңаа халас акпазынар —
Хей аккан оларга-даа ажыл бөөр бис.

Украина делгемнерни кежир аккан
Улуг күштүг, калбак, терең хемни көрем.
Мөге күштүг ырактардан чыып алган
Моңгушевенген, ак-көк оңнуг Днепр ол.

Шинчилза-даа соц оруун күштүг, быжыг
Плотина дүглай, кежир турупуткан.
Шинчлар орта турбинаже ковей сүтлар
Плотинадан шурап бадыы кирип турар.

Днепрде турбиналар бистерге ам
Дилег чокка ажылдап-даа берип турар.
Украинада заводтарже электри тогуп
Удазынар дамчыштыр-ла берип турар.

Электри тогу чырыкты-даа биске берип,
Рельстеп трамвайны маңнадып-даа,
Заводтарда янзы-бүрү станоктарны,
Саны ковей моторларны шинчедип тур.

Кайгамчыктыг электри чырыткызын
Хамык чоннар өөрүүр кылдыр кыпсып бөөр деп
Биске Ленин шак-ла мындыг чагыг берген,
Бистер ону кезээ шагда утпас-даа бис.

Кончуг делгем чүртүвүсту, хемнерни-даа,
Хову шолду албек оттар чырыткаңны
Бистиң ынак Ильичивис ам бөгүнде
Бистер-биле кады көрүп, өөрөөн болза-даа!

Көрүнер-даан: кежээ бооргa сонгаларда
Хөлүг оттар сан чок ковей сылдыстар-ла!
Хоорайга-даа, кодээде-даа бажың санай
Хоор чонуун чырыткыдан өөрүшкүлүүн.

Ильичиниң лампочказы чыл-ла бүрү
Бистиң чүртте чөрлер санай ковүдеп тур.
Ильичиниң чонга берген чагыглары
Бисте шинчаар чайыннанчак боттанып тур.

В. И. Ленин Петербургтуң «Ажылчын ангыжы хостаары дээш демиседдиг эвилелиниң» кежигүннери-биле кады олурарый. 1897 чылда.

КЫШКЫ ОРДУНУ ШТУРМНААНЫ

(В. В. Маяковскийниң „Эки-дир" деп шүлүглелиниң алдыгы кезээнден)

Каргыс шагда
хадып турар
хаттар ышкаш,
Бажан шагда
октябрь ай
хаттар-биле
хадып турган,
Автомобиль, трамвайлар
Троицкий көвүрүгдеп
Аңаа деңир хөөшпа-биле
согуналдыр маңнап турган.
Нева хемни
көвүрүгүңүң адаанда тур.
Нева хемнеп
кронштадтар
эштип чорлар.
Кышкы орду
ланчыыларының
Кыжаныыңдан
чүүрүүп дүжер.
Кажаранаан машинаның
дээвирии үзүп алган,
Шарып каптан бүрээ-даа дег,
сыныып алган,
«Чарын баштаар, ойтур октаал!
тура халаан күдарны!...—деп,
Гатчина кайы сен дээш
Керенский
карак ажыт тутсувуткан.
Дээрбектедир
Бышкы орду
харагыланы.
Денди ховар
сылдыс караа
чайнап турган.
Казармалан
Мильон дижир кудумчулан,
Казыргылай
Кексольм
полка шерии
дергелип ор.
А Смольныйда
тулчуушкуннар,
дайынчылар дугайында
Ханы бодал
бодангылан,
Ленин дүрген базып турган.
Картазының баарында
Подойский туруп алган,
Атакалаар
черлердиве
бичии туктар
шанчып турган.
Чаштып дезер
черии чок тур,
Чагырганы
шөлээн кааи көр!
Кышкы орду
кайда сен дээш,
байзалардан
Кызылдары—
гвардейлер
чоруп орар.
Ажылчыннар,
лалайжылар,
ядыыларының отряды
Чыдаларын
кызаннадып чедип келгеш,
Шыгырт кылдыр
тулуштагган
ордуиуң
бооставазындан
Арбак-биле
бооставазаан дег
аспактапкан...
• • •
А кырындан
хоорайны
буза чаза девискен дег.
Авроранын
алды дюнуут үгер-боозу
диимирт-ле дээн.
Тура халаан,
кириптериң
чажыт демдээ—
чырык фонарь
Дуналанлыр
Петропавловск
кыры-биле
хадып эрткен.
— Чуура шаапталаа!
халдаашкыныче!
бурунгаарлаал!
халдаашкынче!
• • •
Дүгде турар
Тур чазак кижилери
кайда силер?
Дүжүп бериер!
Шагынар ам теиген-дир — деп,
Шак ол инда ыржым турда,
Дазырткайлыр
Дагжап үнген
далайжының
күштүг үнү
тарай берген.
Хамык улус
Смольныйда
хөрекгерин хере дынган,
Байгамчык хей
медээлерни
ыры-биле
хөме шаапкан.
Эң-не баштай—
...Эң-не сөөлгү
чаавыс бо...—деп,
Эдериптир
чир-шөп кылдыр
ырлавыткан.
Эртенге дээр
аршин четпес
те артган. —
Чөөн чүктен
үнген херел
холун сунуп
үнүп келди.
Очулдурган М. Кеннн-Лопсан.

Хоца НАМСАРАЕВ.

Лениниң генийинге мөгейвишаан

Хүнүвүстүң чырыы, чылыы улгатканнын
Күштүг изиг, чилиг херел болуп келир.
Шуурганга чалгып үнген океанның
Шудургузу улам киткеп, өзүп үнер.

Хүнүвүстүң изиг, чилиг херели дег
Лениниң өөредии чырып турар
Күштүг чалгып, хөглеп үнген океан дег
Лениниң генийи тиилеп турар.

Ону канчап сөстер-биле сөглеп хаиар?
Оон туржук саннар-биле канчап түңнээр?
Ильичиниң өөредии чүрттелгени
Изиг чылыг, чырык чаагай кылып турар.

Ол-ла улуг гений, номнал меңгежиреп,
Оран чуртка аас-кежиин долдуруп тур.
Улуг башкы Лениниң күштүг чүрээ
Улус бистиң чүрээвисте дириг соц чүрү

Лениичи улуг туктуп аваа-биле
Улуг берге тулчуушкунга тиилгээн-даа бис,
Лениниин кызысканы чырык-биле
Улус бистер утаап, күштүг апарган бис.

Генийиниң улуг ениүр чаагайы ам
Мурнукудан артык ише болуп турар.
Генийиниң өңүрүнүн мурнунга мен
Бууруп бажым донгайткаштың мегейер мен.

Б. ХӨВЕНМЕЙ.

Араттың үнү

Азиянын дүмбей ханы дүвү черде
Баржы соокка, харлыг дүвээ базындырган
Азырганчыг—арай боорда дыннаныр үн
Кангалакчы, дузаланчы эреп турган.

Далай чалгыы эриктерже ажа халып,
Даалтыг шуурган диимиреп-даа түрган болза —
Дыннаанынга кичээнгейлиг мерген Ленин
Тыва арат үнү-дүр деп ылап билген.

Азиянын дүмбей дүвүн Ленин башкы
Меңге шагда хереленлир чырыдыпкан,
Араттарны човуланның тамызындан
Моге маадыр орус улус уштуп хостаан.

Амгы хүнде тыва сөстер орус, казах,
Ненец, татар дылдар-биле катчы берген.
«Араттың созу» чогаал бегин тургустунгаш,
Немец, болгар дылдыгларда чеде берген.

Ильичиниң мавзолейиниң кожазында
Улуг Кремль ордузунуң индиринден
Изиг сөстүг, чоргаар, чилиг арат үнү
Улуг чүртте, делегейде дыңналып тур.

Лениниин чогаалдары арат үнде —
Тыва дылда индик чокка номчуттунган.
Лениниин өндүр чаагай дүрзүзү ам
Тыва чонну келир үеже хей-аът кылрген.

Ленин болгаш Горький

(М. Андрееваның сактыышкыннарындан)

Максим Горький Петербургка чедип келгенде ханнаар-ла нөм үндүрүкчүзү Константин Пятницкийнин бажыныңга кээп доктаар турган, оон бажыныңга ол йөн бичии ёзөлдиг чүве. Оон Петербургка турган хүннеринде Пятницкийнин улуг квартиразынга эртенден кежээге чедир өң-не янзы-бүрү кижилер: литераторлар, чурукчулар, шинии болган операнын артистери, студентилер болган ажылчынар дыка болур чүве, ынчангаш ол бажыңны хаанның полициязы эң-не ажыы-биле хайгаарап турган.

Бис 1905 чылдың ноябрьга Петербургче чөрүүр деп турувуста, баштай «Чаа аныырал» созунун редакциязынга бараал, 3 сөөртен Пятницкий сугже чөрүүл деп Алексей Максимович меңээ чугаалаан...

Бистиң ап чораан чүү-хевирүзү бисти утпаан төрелдеривис, өңнүктеривис ап алганнар, а бис Горький-биле редакцияже чорупкан бис.

Горький биле Владимир Ильич Ленин аңаа эң-не баштай ужуражып, таныжаннар.

Ленин артыкы өрээлдерден бисче үүкүштүр үнүп келген, Алексей Максимовичиже дүрген чедип келгенин утпаан мен. Олар боттарының хоорайы үр-ле тудушканнар. Ленин өөрүшкүлүүл катырып турда, а Горький дыка-ла сүртеп, черле кажан кезээдегизи дег, эң-не домаанныг чугаалажырын орадажып, чоон үн-биле мынча деп катаптап чугаалаан:

— Ага, мынаар кижи-дир силер аа... Эки-дир, эки-дир. Мен дыка-ла өөрүп, дыка-ла өөрүп тур мен.

Пятницкийлерге чедип келгенивисте, өлөөн-не үр болганда Алексей Максимович меңээ мынча хөөп:

— Кирдүл бе, сээн-биле каныыт кижиде таварышкан-тыр бис... Шынап-ла — ынчуут эки-дир бе?

— Кымның дугайын ол чугаалаанын дораан-на билип каттым, ынчалза-даа ону шугулаптыр дээш, өлегээр айтырдым:

— Кымның дугайын чугаалап олур сен?

— Бажының дугайы деп чүүл? Че, Ленинниң дугайы-ла болгай. Экизин аа!.. Ону сен меңээ мурнунда-ла чугаалап, мени мурнап ону көрген мен дээш мактанма,— деп чугаазын мырыңай бичии уруглар дозу.

Ол ханнаар үлгады берген бичии уруглар дөмейлежи бөөр турган.

• • •

Россияның социал-демократтыг ажылчын партиязының V съездизинге 1907 чылда Лондонга чеде берген, Горькийнин Ленин-биле ужуражканын утпаан мен.

Британ музейден ырак эвесте «Империал» деп гостиницага бисти Ленин чедире берген. Ол гостиница дыка улуг, шык, таварында чогум сергей бажың чораан, ынчалза-даа оон өске бажың тывылбаан-на чоор ол.

Горькийнин дээш Ленин мынча деп човап чугаалаанын сактыр мен:

—Бис ону дөнүргаш, аартыр бөөр бис! Ол дээрге, чымчак бойдустуг черге, эки ажаалтага таваржыр кижи-ле болгай...

Шынап-ла улуг эвес өрээлдиг иштинчик болган каранғы, өрээл иштининг чартының эзелеп турар улуг оруң бар, газ-биле чылыдар дээш шоолуг чылыг бербес. Май-даа турган болза, өл-шык болгаш соок турган.

Ленин оруңга чедип кээп, чоорганны тудуп көргеш, бодунуң кадынының дугайында сагыш човаанкын меңээ кайгамчыктыг-ла дээштиг болган. Бижилерни, илаңгыя эштерни Лениниин кайы хире сагыш салынынкын-биле көрүп билиринге, бүгү-ле чүвени эскерип билиринге болган чүүл-даа утпазынга мен оон соонда каш удаа бүгүрөөр аргалыг болган мен.

Ленин үнүп чорупканда, Горький таварынча чок өрээлдиг иштиниге газ-биле чылыдар дээштиг таварлыр соңгадан өжүккө чедир үр-ле кылаштап, чанчыккан айы-биле салынын ужун долган, аскыңга бактап турган, а оон соонда ханы бодал-биле мынча дээн:

— Кайгамчыктыг-ла кижи!

Алексей Максимович съездиге харында бадылаар эргелиг кылдыр чалатканынга дыка сеткил хайнып, өөрүп турган. Ол чорук Россиядан келген ажылчын эштербиле ону онза чоокшулаштырган.

Съездиниң бүгү хуралдарынга олурушкаш, Максим Горький төлээлериң чугааларын болган харын-даа түс-түс сөстерни бодунга дыка-ла сиңиктирип ап, катап-катап ужуражыышкын бүрүзү оон Лениниге хамык-ла дузу-биле ынаажыышкын хайыктырып турган.

Хей нуруузу аштап чүртпэн чоруур эштериистиң чеменелгезин сода-ла бар шаг-биле экижидер дээш съездиниң хуралдап турган хүрээзинин бажыныңче бүтербродтарны, пивону боранныерге чедирерии организастап турган бис.

Горькийнин «Ава» деп номунуң дугайын чапсарлар аразында төлээлер дыка чугаалажып турганнар. Ол номга ажылчыннар таарзынган, ынчалза-даа оларның чамдыызынга номда көргүзүп турары амыырадаазындан арай каас кылдыр көзүлген. Шүүгүчүлердиң түрүүчү үнелээри болган ону дыннаксап чоруур хирезинде, ол чорук Горькийни хомудаткан, ынчалза-даа чөптүг эвес амыырал-биле кижиниң демиселиниң тыптып келгени черле дыка эки, ынчангаш чараш болур ужурлуг деп бо үеэда Горький изиг-биле маргыжып турган.

«Ава» деп номну улуг болуушкун деп саналаш, Ленин, ол номну дыка бедин-биле үнелээн, оон-биле каны интеллигент революсчуларны эмин артыр мактааны номда четпестер хамыктын мурнунда ол деп көрген.

Немец социал-демократтарны кандыг кылдыр көргенин Горький бир катап Ленинге чугаалаан. Горький Берлинге турган. Бебель, Каутский, Карл Либкнехт, Роза Люксембург олар-биле база өскелер-биле-даа көрүшкен.

1905 чылдың дугайында, Москвага болган революциянын дугайында Горькийнин чугааларын немец социал-демократтарның баштынчылары сонуургаваанмар.

Немец социал-демократтарга чораанының дугайын Ленинге Горький шоодугзуг аялга-биле чугаалап бөөрге, Ленин карак чажы төгүлүүже таныламыр катырган болгаш улам-на чаа-чаа түүлер дугайың Горькийден төнмес-батпазы-биле айтырып-ла турган.

Горькийнин англи чогаалчылар-биле ужурашканын Ленин дыка сонуургаан. Горький Бернард Шоу-биле танышкан, Америкага чораан ужурашканы Г. Уэлсбиле көрүшкен болгаш шоолуг сураг чок

В. И. Ленин, А. М. Горький болгаш Н. К. Крупская.

еске-даа чогаалчылар-биле көрүшкен, ынчалза-даа бодунуң ол ужуражыышкынларының дугайында хөөннүг эвес чугаалап турган, чүге дизе съездиниң болгаш орус эштери-биле ужуражыышкынының дугайында бодалдар оон сеткил-сагыжында сиңиишкин кирген.

• • •

Съездиниң ажыл-херектери доостурга-ла Каприже Горькийге чеде бээрии Ленин Лондонга турган аазаан. Ынчангаш аазаашкынын күүсетьеп.

Ону үүкүп ап тура, Горький бичии оолзургу моңгүдеп турган. Оон чүртпэн турар байдалы Лениниге таарычалыг болгун дээш, ол аңаа дыштанып, күш-шыдал не-ин алзын дээш Горький дыка-ла күзеп орадашкан.

Далайга хун-бүрү балыктаашкын олар-нын кайызын-даа хөөзүретпейн, шаптыктавайн, бот-боттарының аразында чугаалажыр арганы оларга берип турган. Хемеге олар-биле кады чүгле ол чернин балыкчыларын болгаш мен кады чорун турган мен.

Нижний Новгород дугайын, Волга хемнин дугайын, бодунуң бичии чораанының дугайын, кырган аваазы Акулина Ивановнаның дугайын, бодунуң аныяк чораанының болгаш чер-бээнин чораанының дугайын Лениниге Горький чугаалап берип турган. Аазаын сактып чугаалап, кырган аваазының дугайын чугаалап берип чораан.

Ленин чанчыккан аайы-биле имиретken характарын кыланнатпышаан, Горькийнин чугаазын дыка кичээнгейлиг дыннаар турган, ынчангаш бир катап Горькийге мынча деп чугаалаан:

— Ону шупгузуң бижээн болзуларза эки-дир ийин. Ол бүгү кайгамчыктыг солуун болур, кайгамчыктыг...

Горький ол дораан ыыттавайн барган, ончусунуң чедүргеш, мынча деп хөглүг өвес чугаалаан:

— Бижиир мен... Бажан бир шагда.

Шүүт-ла бүлүң бүрүзүн билирии Помпеинны, Неаполитан музейин Лениниге Горький улуг күзел-биле көргүзүп турган. Олар Везувийже болгаш Неапольдуң кыдыгларынче чоруп турганнар.

Горький дыка эки чугаалап турган. Ол ийи-үш сөстер-биле бойдус чоруулдарын илередип, болуушкунну болгаш кижиниң чүрүп көргүзүп билир кижи чүве. Оон ынчаар мөзү шынарын Ленин онза магалап турган. Горький бодунуң талазындан Владимир Ильичиниң бодалдарының тодазын болгаш утаанының кескү илергейин, кижини болгаш болуушкунну дорт, бөлүүн болгаш кайгамчыктыг тода көрүп билирии магалап хаанзас турган.

Мен бодазырыма Ленин ол үеден өгелеп Горькийге көнчүт ынакпаан.

Лениниин аңаа ажыынганын черле көрбээн мен. Лениниге Горький изиг болгаш ханы ынак, ону чалбыыштыг сеткилбиле магалап чораан.

Парижче чорун тура, Владимир Ильич Каприге Надежда Константиновна-биле кады база катап чедип келирии бижыы-биле аазаан. Ынчалза-даа ол аазаашкын долуу-биле күүсетиннеийн барган, Каприге ийнги удаа ол келирде Надежда Константиновна-биле кады өвес болгаш аңаа үр-даа болбаан.

Ол үеде Каприге А. В. Луначарский, А. А. Богданов, В. А. Базаров олар чурттап турганнар. Бистин хоочун өөнүүвүс болгаш эжиниг И. П. Лалыжников нем үндүрер талазы-биле ажыы дугайында Берлинден келген.

Дагнан баазар демир оруктың ынчаарда Горькийнин чурттап турганы Бэдус дачага чедир бис чорун олурувуста, Алексей Максимович аңаа, Лениниге, ынакшылдыг сеткил-сагжыныын дугайын чугаалаан, Луначарский болгаш Базаров олардың дыка талантылыг, угаанныг кижилер болуп турарының дугайын Богданов хөөредии чораан.

Владимир Ильич, Алексей Максимовичтиң ийниден имиретпир көргеш, дыңзыг шыңгыы чугаалаан:

— Кызыткан херек чок, Алексей Максимович. Оон чүү-даа болдунмас.

Богданов, Базаров болгаш Луначарский олар Владимир Ильич-биле таарыжып чепшээрежирии каш-даа удаа орадашканнар, ынчалза-даа Владимир Ильич философия темаларының талазы-биле чугаалажырыган мырыңай шүүт-ла ойталаар турган, чүге дизе олар-биле чугаалажырга ол үеде шүүт-ла ажык чок деп чүве Владимир Ильичиге билдингир турган. А Горький маргылаанын алыс утказын дыка билип алыксаар, эштериниң аразында дыка чөрүшкек чоруктар ону дыка-ла амыраттайын чораан.

Алексей Максимовичиге Владимир Ильичиниң ол чораан үезинде олар ийилээп чугаалажып кылаштажыр таварылгалары ховар болган: оске кижилер шаптыктаан. Каприге Владимир Ильич каш-ла хүннерде турган, ынчангаш оон чорутканының соонда Горький мунгаргай хөөннүг турган, ол мунгаргай хөөнден дыка үр теле адырлып шыдавас турган.

Парторганизациялар секретарьларының семинары

Чоокта чаа СЭКП-ниң Улуг-Хем райкому район төвүнде албан черлериниң болгаш бүдүрүлгелериниң партия эге организацияларының секретарьларының дуржулга солчур семинарын эрттирген. Ол семинар парторганизациялар секретарьларының ажылга мергежилиг бедидеринге ажыктыг болган. Райком семинарның болуруп, аңаа боттарының ажылының талазы-биле чүве чугаалаарынга белеткелдиг келирин секретарьларга баш бурунгаар сагындырган турган. Эки белеткелдиг семинар солуп байдалдыг болуп эрткен. Түс-түс секретарьлар боттарының парторганизацияларының ажылын канчаар тургусканың, ажылды оон ынай канчаар чорудар деп турарын аңаа чугаалап, билдиннес айтырыгларны тодаргайлап, четпестерниң дугайын шүүмчүлежип, дуржулганы сонуургалдыы-биле солчуп турганнар.

«Партия эге организациязының ажылын планнаары», «шинтпирлериниң күүселдезин контролдаары», «партия организациязының үчёлу болган отчёлу», «партия хуралдары болган оларның белеткедери», «коммунистерге партийжи даалгаларны бээри болган оон күүселделерин хынаары», «хөй-ниити организацияларынга партийжи удуртулга» болган оон-даа өске айтырыгларга дуржулга солчуушкуннары болуп эрткен.

Шагаан-Арыг хоорайның № 2 ортумак школазының парторганизациязының секретары эш Долчанмаа эге организацияның ажыл планының дугайын чугаалаарынга белеткелдиг келген: — Школада парторганизацияның ажылы школа коллективинге өөредилге-кижизидилгелиг ажылды экижидериңче угланган турар ужурлуг. Парторганизацияның ажылын бистер ай санында планнаар, ында айыткан чүүлдерни чогуур хүүсаазында күүседип ап турар бис. Ажыл планын чогаадып тургузарының мурнунда, школа директору-биле болгаш өөредилге эргелекчизи-биле сүмележип, школаның киитки амыдыралчы айтырыгларын партия хуралынга чугаалажыр дугайында саналды киирип, культура-массалыг болгаш массаполитиктиг ажылдарны чорударын планга айтып, ол планны коммунистериниң иниити хуралынга бадылаып ап, а күүселдезиниң дугайын дараазында айның эгезинде коммунистерге информастап берип турар бис — деп, ол чугаалаан.

Отчёт-сонгудалыг хуралдың соонда хөй. Ол бүгүнү партия хуралынга чугаалажырын организастаарын парторганизация секретары эш Сарбаа сонуургавайн келген. Эге организацияга партия хуралын айда бирээден эвээш эвес катап чыылдырып турарын СЭКП Уставында айыткан. Ынчаарга бистиң партия организациявыстың хуралы 3—4 айлар иштинде болбайн турары канчап-даа таарышпас.

Коммунист Б. БАДАРЧЫ.

«Тыва тудуг» трестизиниң тудугжулары Май 1-ге чедиишкинниг ужуражыр дээш улам күжениишкинниг ажылдап турар. Ленин кудумчузунда 16 квартиралыг бажыңда ажылдап турар штукатурщиктер ол бажыңны Май 1-де ажыглаарга шуут киирер дээш демисежип турарлар.

Чурукта: штукатурщиктерниң бригадири Таисья Андреевна Козлова Ол ажыл нормазын 130—140 хуу күүседип турар.

Фото П. Колостуу.

Школаларга оттулар ыяш

Таңды районнуң Ленин аттыг колхозу Алаак эге школазынга болгаш медпунктуга келир чылың оттулар ыяжын кылып бээри-биле керээ чаргаш ыяш белеткээр тускай бөлүктүг тургускан. Бөлүк ийи хүн школага 75 кубометрни, медпунктуга 50 кубометрни каккаш 35 кубометрни эмнелге чанында экпеп дүжүрген.

Токпак ыяш белеткелинде ажылдап турар колхозчулар Опежик, Ак-оол, Дөстек олар хүн нормазын ажыр күүседип турарлар.

Т. ТАЖИ-САМБУ

* * *

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозу Ак-Туруг ортумак школага ыяш хап бээр керээзин багай эвес күүседип турар. Бригадир Ортун-оолга удуртурган 50 кижиниг бригада 2000 кубометр ыяш белеткээр планын шалыпкын күүсеткеш школага хүлээдип берген. Школа ыяжын 4 машина-биле сөөртүп эгелей берген.

С. СОТНАМ.

* * *

Баа-Хем районнуң «Ленинчи орук» колхозу Бояровка эге школазынга оттулар ыяш белеткээрин шинтпирлээш башкылар коллективи-биле каттышкан шеф организастаан. 150 км ыяшты каккаш школа чанында дүжүрген. Черде 70 кубометрни белеткээн.

Шефке колхоз даргазы Сарапулов, башкы Калинина, эмчи Григорьева, дарган Попков болгаш өскелер-даа мурнакчы ажылдааннар.

М. ШЫДЫРАА.

Ийи чүс мунну эрттер

Андрей Иванович Чумарин бодунда быжыглатынган «ЗИС-5» автомашиназы-биле капитал септелге чокка 200 муң километрни маңнадып эрттерин хүлээнген турган. Автомашинаны каминг башкарып билириниң мастери, Хову-Аксы комбинаттың сураглыг чоокчузу эш Чумариниң сөзү боттуг ажыл-херектен карышпайн турар.

Апрельдиң 1-ге чедир 162 муң километрни эрткен болза-даа, эш Чумариниң машиназы техниктиг хынаалага кандыгдаа септелге негетинмес болган. Мергежилдиг башкарыганың болгаш каминг эдилелдиң түннелинде эш Чумарин бирги кварталда 700 литр, а ол автомашина-биле ажылдаанының үезинде 7860 литр бензин каналгалыг болган.

Андрей Ивановичниң ол каналгалыг бензини-биле «ЗИС-5» автомашинаны 23 муң километрге маңнадып азы Кызыл-Абакан аразынга барык чартык чылда ажылдап болур. Капитал септелге чокка 200 муң километр маңнадыр дээни сорулганы Октябрьның алдарлыг 40 чыл ооңга уткуштур чедип алырынга эш Чумарин бүзүредиг.

Н. ТЫМЧУК.

Колхозка шеф

Кызыл-Даг школазының өөреникчилери, башкылары болгаш ажылчыннары Бай-Тайга районнуң «Тинилелге» колхозунуң ажыл-агыйынга дузалажып турар. Чоокта чаа № 2 хову бригадазынга воскресник организастаан 25 га черниң дажын аштаан. Ол ышкаш хову түрлээнда түдүп турар чурталга бажыңының түдүүнга база киришкеннер.

Школаның коллективи болгаш өөреникчилери өөредилгеден хостуг шактарда шефтээшкиннерни организастаарын планнаан. Өөреникчилер чайты дыштанызга үезинде колхоз бүдүрүлгезинге массалыы-биле ажылдаарын хүлээнни турарлар.

М. КЫЗЫЛ-ООЛ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловтуң Кыдат Улус Республикада чоруп турары

Кыдат парлалганың бижип турарлы

ПЕКИН. (СЭТА). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловтуң Кыдатта барганының дугайында хөй санныг материалдарны апрель 16-да төп солуннар парлаан.

«Жэньминьжибао» солуп чүректиң ханызындан үткүп алышкын дугайын мурнуку чүүлдүвле онзалап демдеглевишаан, бижээни болза: «Кыдат-совет найырал үе-шагның бүгү шылгалдаларын ажып эрткен. Хүнээректиг-даа, бүргедээ хүннерде кезээде каны бис. Өөрүшкүге-даа, мунгаралга-даа каны бис. Совет Эвилелин кажан-даа үпшас бис, совет үүс-биле моңге шагда кожа баар бис. Хүн келген түлүм быжыгын турар бистиң чангыс эвивистиң мурнунга империалистерниң бузуттуг болгу хөлзөй турганнар».

«Гуңжаньжибао», «Гуаминжибао», «Чжунгоцинияньбао», «Дагунбао» болгаш «Бэйцзинжибао» солуннар алдарлыг совет улустуң төлээлекчизиниң келгенииң дугайында фотографияларны, отчёттарны, чүүлдерни парлаан. Өөрүшкүлүг үткүп алышкынының байдалдарын солуннарының арыннарында көргүзүп, сураглыг чогаалчы Лао Шэниң аэропроита: «Мындыг чылыг часкы хүн Пекинге ан-даа болбаан. Биске эң-не эргим аалчының келгени-биле час улам-на чылыг апарган!» деп чугаалаан сөстерин бижээн.

Совет-кыдат найырал дугайында Го Мо-жонуң шүүлүктерин парлаан. Кыдат-совет найырал нииттелгенииң Төп төвүлелиниң Даргазының орлакчызы Линь Бо-цюй Совет Эвилелиниң дугайын бүгү социалистиг чурттарның сырый каттыжышкынының төвү кылдыр бижээн. «Кыдаттың болгаш Совет Эвилелиниң сырый каттыжышкынының база найыралы социалистиг чурттарның улуг чангыс аай кылдыр каттыжышкынының дендии чүгүлә фактору болуп турар» деп ол сагындырган.

Улуг революсчу демократ Сунь Ят-сеняның соратниктериниң бирээзи, Гоминдаңның Революстуг комитединиң ТБ-зының кежигүү Шао Ли-цзы «Гуаминжибао» солуңга мынча деп бижээн: «Бистиң эң-не хүндүткелдиг болгаш ынак аалчывыс-ка сеткилдиң ханызындан, улуг көдүлүг-биле байыр чедирип, биске хамаарыштыр чүректиң ханызынган арыг болгаш кайгамчык улуг найырал дээш Совет Эвилелиниге өөрүп четиргенивисти илертейлеп тур бис. Кыдаттың болгаш Совет Эвилелиниң 800 миллион улус масселары боттарының чаагай эчис соруглгазыиче бергелерни ажып эртиннаан, моон соңгаар-даа хол-холдарындан тутпунчуп алгаш баарлар». «Цзюсань» нииттелдиң даргазы Сюй Дэхэн ол-да солуңга база чүүл бижээн. «Бүргүне түргүлүүшкүнүүн херээнге бо кыска 7 чылдарның дургузунда бистиң үлүзүвүстүң чедип алган чедиишкиннери Совет чазактың болгаш совет улустуң ак сеткилдиг, бүгү талалыг дузаламчызы-биле чарылбас холбаалыг. Кыдат болгаш совет улустуң революстуг найыралын кыы-даа чарып шыдавас» деп ол бижээн.

Эш К. Е. Ворошиловтуң келгенииниң, ийи улуг улустарның болгаш бүгү социалистиг күргүнелериниң чангыс эвиниң дугайында можу солуннары чүүлдерни болгаш өске-даа материалдарны бижээн.

Кыдат найыслалды эргип көргени

ПЕКИН. (СЭТА). Кыдатта аалдап баргаң ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Климент Ефремович Ворошилов апрель 16-да хүнүң баштайгы чартыында Пекинии эргип көрген. Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының Доктаамал комитединиң Даргазының оралакчызы, Пекин хоорайның Улус комитединиң даргазы Пын Чжэнь бурунгу кыдат найыслалдың кайгамчык уран көрүштүг черлерин эш Ворошиловка таныштырган.

Климент Ефремович Ворошилов болгаш ону үдээн эштер Рашидов, Елютин, Федоренко, ССРЭ-ниң КҮР-да Элчиин Юдин найыслалдың сураглыг Цзиншань деп паркызын эргип көргеннер.

Парктың ортузунда тейиин кырынче үне берген, К. Е. Ворошилов болгаш ону үдээн эштер хоорайның хевирин сонуургап көргеннер.

Парктың улус олурар черлериниң биразынге дыштанып олурган ийи хараачынарынга көргүзүп, сураглыг чогаалчы Лао Шэниң аэропроита: «Мындыг чылыг часкы хүн Пекинге ан-даа болбаан. Биске эң-не эргим аалчының келгени-биле час улам-на чылыг апарган!» деп чугаалаан сөстерин бижээн.

Совет-кыдат найырал дугайында Го Мо-жонуң шүүлүктерин парлаан. Кыдат-совет найырал нииттелгенииң Төп төвүлелиниң Даргазының оралакчызы Линь Бо-цюй Совет Эвилелиниң дугайын бүгү социалистиг чурттарның сырый каттыжышкынының төвү кылдыр бижээн. «Кыдаттың болгаш Совет Эвилелиниң сырый каттыжышкынының база найыралы социалистиг чурттарның улуг чангыс аай кылдыр каттыжышкынының дендии чүгүлә фактору болуп турар» деп ол сагындырган.

Улуг революсчу демократ Сунь Ят-сеняның соратниктериниң бирээзи, Гоминдаңның Революстуг комитединиң ТБ-зының кежигүү Шао Ли-цзы «Гуаминжибао» солуңга мынча деп бижээн: «Бистиң эң-не хүндүткелдиг болгаш ынак аалчывыс-ка сеткилдиң ханызындан, улуг көдүлүг-биле байыр чедирип, биске хамаарыштыр чүректиң ханызынган арыг болгаш кайгамчык улуг найырал дээш Совет Эвилелиниге өөрүп четиргенивисти илертейлеп тур бис. Кыдаттың болгаш Совет Эвилелиниң 800 миллион улус масселары боттарының чаагай эчис соруглгазыиче бергелерни ажып эртиннаан, моон соңгаар-даа хол-холдарындан тутпунчуп алгаш баарлар». «Цзюсань» нииттелдиң даргазы Сюй Дэхэн ол-да солуңга база чүүл бижээн. «Бүргүне түргүлүүшкүнүүн херээнге бо кыска 7 чылдарның дургузунда бистиң үлүзүвүстүң чедип алган чедиишкиннери Совет чазактың болгаш совет улустуң ак сеткилдиг, бүгү талалыг дузаламчызы-биле чарылбас холбаалыг. Кыдат болгаш совет улустуң революстуг найыралын кыы-даа чарып шыдавас» деп ол бижээн.

Эш К. Е. Ворошиловтуң келгенииниң, ийи улуг улустарның болгаш бүгү социалистиг күргүнелериниң чангыс эвиниң дугайында можу солуннары чүүлдерни болгаш өске-даа материалдарны бижээн.

Улус төлээлекчилерпниң Бүгү-кыдат хуралының доктаамал комитединиң калбак хуралы

ПЕКИН. (СЭТА). Апрель 16-да Улус төлээлекчилерииниң Бүгү-кыдат хуралының Доктаамал комитединиң калбак хуралы болган. БҮР-нуң Даргазы Мао Цзэ-дун, БҮР-нуң Даргазының оралакчызы Чжу Дэ, Улус төлээлекчилерииниң Бүгү-кыдат хуралының Доктаамал комитединиң Даргазы Лю Шао-ци, БҮР-нуң Бүрүне чөвүлелиниң Премьери Чжоу Энь-лай болгаш Кыдат Улус Республиканың өске-даа удуртукчулары аңаа олурушкан.

Климент Ефремович Ворошилов болгаш ону үдээн кижилер ол хуралга олурушкан.

Бүгү кижи төрелгетеииң мурнунга совет улустуң улуг ачы-хавыяларын база революстуг шинчээшкинге, ССРЭ-ге социализм тургузуушкунунга болгаш кыдат-совет найыралды быжыглаарынга эш Ворошиловтуң шылгарангай ролюн демдеглээн Лю Шао-цииниң эге сөзүнүң соонда хуралга чүве чугаалаан эш Ворошиловту дииминиг аныш часкаашкыны-биле утказн.

К. Е. Ворошиловка алдар кылдыр Чжоу Энь-лайга болган хүлээп алыышкын

ПЕКИН. (СЭТА). Кыдат Улус Республиканың Бүрүне чөвүлелиниң Премьери Чжоу Энь-лай ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловка алдар кылдыр апрель 16-ның кежээзинде улуг хүлээп алыышкын кылган, аңаа 1400 ажыг кижи олурушкан.

Кыдат Улус Республиканың Даргазы Мао Цзэ-дун, Кыдат Улус Республиканың Даргазының оралакчызы Чжу Дэ, Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының Доктаамал комитединиң Даргазы Лю Шао-ци, чазактың кежигүннери, БҮР-нуң Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының депутаттары, чурттуң демократтыг партияларының болгаш хөй-ниити организацияларының удуртукчулары, Улустуң хосталга армиязының маршалдары болгаш генералдары, ССРЭ-ниң БҮР-да Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчиин П. Ф. Юдин, Пекинде турар элчин болгаш төлээчерлериниң баштыннары хүлээп алыышкынга олурушкан. Аалчыларның аразынга К. Е. Ворошиловту үдеп чоруур кижилер: Узбек ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Ш. Р. Рашидов, ССРЭ-ниң Дээди өөредилге министри В. П. Елютин, ССРЭ-ниң Дашпыкы херектер министриниң оралакчызы П. Т. Федоренко, Совет армиин черииниң кежигүннери болган совет тускай эртемниглер база турган.

БҮР-нуң Бүрүне чөвүлелиниң Премьери Чжоу Энь-лай аалчыларга байыр чедирбишаан, улуг совет улус дээш, ийи чурттарның аразында аңы-дүнмалышкы болгаш бузулбас улуг найырал дээш, Совет Эвилели баштаан социалистиг лагерьниң бүгү чурттарының чангыс эви дээш, бүгү делегейде тайбың дээш база Совет күрүнеиң башкыны К. Е. Ворошиловтуң алдаркадыы дээш дашка көдүргеи.

Климент Ефремович Ворошилов харыы сөзүнге эш Мао Цзэ-дун баштаан эзелериниң алдар-кадыы дээш, Кыдат Улус Республиканың күрүне удуртукчуларының алдаркадыы дээш, бодунуң чуртун мерген удуртуп турар кижилер дээш дашка көдүргеи.

Чер делегейде бүгү кижилер дайын дугайын бодавайн, тайбың чурттаын дээш, бүгү делегейде тайбың дээш дашка көдүрүп тур мен деп К. Е. Ворошилов медеглээн. К. Е. Ворошиловтуң сөстерин дииминиг аныш часкаашкыннары-биле утказн.

Кыдат күрүнеиниң удуртукчуларынга үдепп алгаш, К. Е. Ворошилов чыыглаан чоонду эргип, оларның биле хол түтүп найыралдыг мендилешкеи.

Хүлээп алыышкынның түннелинде улус концерт болган, аңаа Пекииниң болгаш Шанхайның эртисчи күштери биришкеи.

В. И. Ленииниң чогаалдары Румынияда

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Бүрүнеиниң политиктиг ном үнүрер черн 1944 чылдан эгелээш амгы үеге чедир В. И. Ленииниң 139 чогаалдарын ниитпан-биле 4.700 муң ажыг экземпляр тираждыг кылдыр парлап үнүрген. В. И. Ленииниң Чогаалдарының 25 томнарын парлап үнүрген; чылдың төнчүзүнге чедир ам-даа 9 томнарны парлап үнүрер.

В. И. Ленииниң «Чүнү кылырыл?», «Бир базын бурунгаар, ийи базын алгаар», «Демократтыг революцияга социал-демократияның ийи тактиказы», «Материализм болгаш эмпириокритицизм», «Империализм капитализмниң дээди чадалы болур» деп ажыдары база хөй тираждарлыг кылдыр үнген.

Совет күрүне аппарадының ажылының дугайында, аар үлетпүрүг хөгжүдериниң болгаш чурттуг электрижидериниң дугаында, ажылчын ангының болгаш тараачыннарның аразында эвилел база оон-даа өскелер дугайында ленинчи ажыдарның алаан каш чыындыларын сөөлгү үеде парлап үнүрген.

Октябрьнии социалистиг Улуг революциязының дугайында В. И. Ленииниң ажыдарының чыындызын парлалгага киирерииге белеткеп турар.

Амгы үеиин үлетпүрүн тургузар талазы-биле Кыдатка Совет Эвилелиниң дузаламчызы

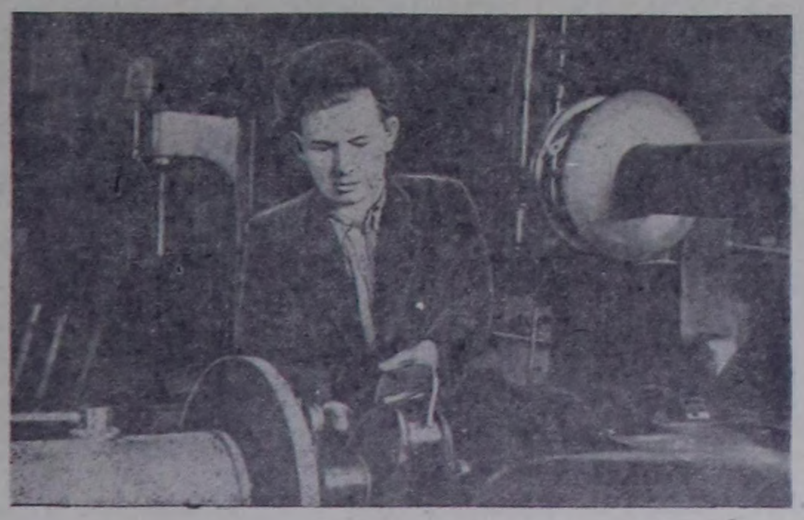
ПЕКИН. (СЭТА). Чурттуг социалистиг индустриализастаар талазы-биле Кыдат Улус Республикага Совет Эвилели улуг дузаламчыны көргүзүп турар. Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле ылангыя үжар-чүүлдүг, автомобильдиң, трактороиуң болгаш радионуң заводтарын, ховар металлар тывыжының бүдүрүлгелерии тургускулап турар.

Синьхуа агентилелиниң дамчыдып турарын ёзугаар алырга, Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле Кыдатта түлүп турар 156 бүдүрүлгелерден 43-ти ажыглаже долгуу-биле азы чамдык кесеө-биле шагда-ла киргилээн. ССРЭ-ниң дузаламчызы-биле түлүп турар бүдүрүлгелериниң $^1/_3$ кезектеи ажыының түлүүи бо чылдың төнчүзүнге чедир доосхан турар. Ол доостур түлүгларның аразында хөмүр даш үлетпүрүнүн, электри үлетпүрүнүн, кара болгаш өөнүг металлургияның база станок түлүүнүн бүдүрүлгелери бар.

Индияның чаа чазаан тургузарын Неруга дааскан

ДЕЛИ. (СЭТА). Индияның Премьер-министри Неру бодунуң амгы чазаанның дүжериниң дугайында өөрүүледип президиент Раджендра Прасадка берген. Индий конституциияны ёзугаар алырга, маргте болуп эрткен бүгү-ниитиниң соңгудалларының деозулганын холбаштыр чаа чазакты тургузары эргежок чүгүлә апарган.

Чазактың дүшкении президиент хүлээп алган болгаш Неруну база катап Премьер-министрге томуйлаан чаа чазакты тургузарын аңаа даскан.

Кызылдың механика мастерскаязының коллективи Улуг Октябрьның 40 чыл ооңга алдар болдурган чарышка кирбишаан, күш-ажылчы чедиишкиннерни чедип ап турар. Будурүлгеде шелыпчыларның саны улам ковудеп турар. Чижээ, хоюглакчы Николай Петрович Музланов бедиткен чаа хүлээлгедии алгаш, ай санының будурүлге онаалгазын ийи чартык катап ажыр күүседип турар.

Чурукта: Н. П. Музланов коленчатых валды хоюглап тур.

Фото П. Колостуу.

Чөөн чүктүн улустары Бандунг конференциязының тугун бедик тудуп турар

Индонезияның чүгле чүрүмалдыг чараш курорт болуңу болуп турган Бандунг хоорайында ийи чыл мурнунда ёзулуг-да төөгүдүг үжүр-дүзалыг болуушкун болган. Азияның болгаш Африканың 29 чурттарының төлөлекчилерин кижи төрелгетенниң чартыынган хөй кижиниң амыдыралчы эрге-ажыктарынга хамаарышкан айтырыгларны чугаалажып көөр дээш ол конференцияга төөгүде бир-ле дугаарында чыыгаанар.

Ындыг конференцияны чыылыпканының фактызы болу безин делегейге болган аажок улуг бүрүнгаар шинчээшкиннериң бүзүредиг херечизин болган. Салым-чолун он-он болгаш чүс-чүс чыларда Барыын талакының «культурлуг» колонизаторларынга шимпирледип турган чөөн чүк чурттарының төлөлеткен бүрүн эргелиг делегаттары колониалдыг күрүнелериниң түкчугаштары чок залга чыглып, чүгле боттарының айтырыгларын эвес харын бүгү делегейниин мурнунда турар айтырыгларны бодуңуң төлептиг сагыш сеткилиниң ханызындан чугаалажып көрүп болур деп чүвени 15—20 чылдың мурнунда болап болур турган бе шинчаа?

Бандунг конференциязы болза, империализминиң колониалдыг системазының бүстүп дүжүүшкүнүнүң болгаш Чөөн чүктүң улустарының оттуңуңуңуңуң чорудулгазының бир янзы түннелиин кылган, ол чорудулганың дазылдары Россияга болган Октябрьның социалистиг Улуг революциязындан дөстелип үнген.

Бандунг конференциязынга Азияның болгаш Африканың янзы-бүрү социал-политика тургузуглуг чурттарының төлөлекчилери чыыган. Шинчаза-даа ол чорук колониализмге болгаш делегейниин чаа дайынының айылынга үлүг национал хамаарышпас чорук болгаш тайбың кожа-хелбээ турары дээш демиселге Чөөн чүктүң бүгү улустарын чоокшуладыр болгаш каттыштырар деп кол характерлиг чүүлге ишти санал-оналды тывар болгаш илергейлээр талазы-биле оларга шаптык чедирбээн.

Политиктиг үзел-бодалдары янзы-бүрү турбуже Бандунг конференциязының киржикчилери колониалдыг дарлалдың аразаныг бүжар ёзу-чурумун чаңгыс эптиг сеткил-биле бүрүү шаап кирген. **«Колониализм болза, оон бүгү-ле иередиишкиннери-биле кады дораан чайладыр умуралыг хоралыг чорун болур»** деп конференцияның түннел медеглелиге демдеглээн. Моон-биле кады бүгү дарлатырган улустарының болгаш нациларының бот шинтпирлетинер эргезин Бандунга бүрүнү-биле деткээн. Конференцияның киржикчилери Африканың улуг районнарынга болгаш чер бомбүрээнин эске-даа диптеримге колонизаторларның боттандырып турары расаларны ылгай көөр политиканы болгаш практиканы чидин-биле бүрүү шапкан.

Бандунг конференциязының төөгүлүг шинтпирлери бүгү делегейге ёзулуг үжүр-дүзалыг болган. Чүге дээрге, түннелдиг шинтпирлээриниден тайбының камгалап алыры хамаарыкшы турар амгы үениң чамдык чугула айтырыгларын чугаалашкан. «Хосталга биле тайбың бот-боттарының аразында харылзаалыг» деп бүгү-нинти тайбыныы болгаш кады ажыдажыганы деткиир дугайында Декларацияда чугаалап турган. Делегейде дүшкүүлүг чорукту чавырыдыпар, атомнуг, водородтуг болгаш массалыг үзүткээшкиниң эске-даа чепсектерин хорутдаары дээш конференцияның киржикчилери шинтпирлиг саналдаан.

Бандунг конференциязының база бир чугула түннели чүдел дизе, тайбың кожа-хелбээ турарының болгаш кады ажыдажыганың принциптеринге болуңуң харылзааларын тургусса чогуур деп бүгү күрүнелерге оон сүмелээнинде болур. Бандунг конференциязы бир талазында Азияның болгаш Африканың база эске талазында Европаның чурттарының аразында кайы-кайызының харылзааларынга чаа үе-чада болуп чүгле демдеглетинген эвес, харын янзы-бүрү политика болгаш социал тургузуглуг күрүнелериниң аразында кады ажыдажыганың үлегерчиккээ база болган.

Азияның болгаш Африканың чурттарының конференциязының соонда делегейге болган болуушкуннарны допчулап болгаш үнелеп көрбүшаан, «Бандунгтуң ёзузу» Чөөн чүктүң улустарынга база улустар аразының харылзааларынга аажок улуг саңдарны чедирген болгаш чедирерин үргүлчүлеп турар деп бүзүредии-биле чугаалап болур.

Бандунг конференциязының болганындан бээр чүгле ийи чыл эрткен, а ол үениң дургузуунда мырыңай чоокка чедир-ле колония чораан хөй-хөй чурттарның амыдыралынга кайы хире кайтамчыктыг өскерилгелер болбаан дээр боор! Ол үениң дургузуунда делегей чүрүүнга дөрт чаа хамаарышпас күрүнелер: Каттышкан Нациялар Организациязының бүрүн эргелиг кежигүнери болган Судан, Марокко, Тунис, Гана тыптып келген. Ынчангаш империализминиң колониалдыг системазының бүстүп дүжүүшкүнү Африканы база хаара түткан, ында күлдандырткан улустарның аажок хөй массалары демисежип эгелээн болгаш боттарының хуналткан эргелерин дедир эгидерин негеп турар.

Алжирде, Бенинда болгаш Африканың эске-даа дыка хөй районнарында национал хосталгалыг деңгеделдиң чалбыкшы чаа күштүү-биле хып үнген. Алжирде францүз колонизаторларының дижинге чедир чепсегледиткен алды чүс муң шерии алжир улустуң хосталгаже күзел-соруун ей-шаан шыдаар күжү чок. «Бандунгтуң ёзузу» болза, колониализминиң дарлалының адаанда эм-даа хилинчектелде турар чурттарга (Азияның) аажок улуг саңдарны чедирерин база үргүлчүлеп турар. Хамаарышпас чорук дээш демиселге Барыын Ирианда, Боала, Малайяда чыл келген түдүм-на күштелип турар.

Азияның болгаш Африканың улустарының Бандунг конференциязынга илередиишкинин тывыган кайгамчык чаалап алышкынны болза, колониализм-биле демиселге оларның сагыш сеткил каттышкынны болгаш чаңгыс-эптиг болур. Азияның бандунг шинтпирлериниге боттарының адын салган чамдык күрүнелериниң идегирлиг болгаш-ла чүүл. Ынчангаш Африканың чурттарының хөй нуруузу чаңгыс эп сеткилдиин болза, агрессчи колониалдыг политиканы чорударынга эртип шыдатынмас мөөндаг болуп турар.

Египетке удур англи-француз-израиль агрессиянның берге хүннеринде Азияның болгаш Африканың чурттары египет улусту камгалап, агрессорларга удур онза чаңгыс эптиг сеткил-биле кедүрүп үнгеннер. Египет улустуң маадырлыг демисели-биле дүшкеи болгаш Совет Эвилелиниң база эске-даа социалистиг күрүнелериниң быжыг туружугна даянган Чөөн-чүктүң улустарының чаңгыс эп сеткили дайын чорудулгаларын сокпадырынче болгаш бодуңуң шериглерин египет девискээрден үндүрериниче империалистерни албадаан. Бо факторнуң үжүрдүзазын демдеглевишаан, Египеттиң президентиин Гамаль Абдель Насер неделя саныида үнер «Блитц» деп индий солуннуң редактору-биле чоокта чаа кылган беседазынга мынчаар медеглээн: «Бо болза, иштин коммунистин одунга дадыкан Бандунгтуң ёзузунуң болгаш африк азия чаңгыс эптиң алдарлыг тинилегези, делегей империализминиң болгаш сионизминиң каттышкан күштерин ашкан тинилге болур, ол дээш өөрүп четирип турар бис».

Бандунг конференциязының принциптерин эдербишаан, Азияның болгаш Африканың чурттары алжир айтырыы, Барыын-Ирианны Индонезияга катап каттыштырары болгаш эске-даа ол ышкаш улустар аразында ындыг чүгула айтырыгларны шинтпирлээрин кады чедип ап турар. Каттышкан Нациялар Организациязынга Улуг Быдат Улус Республикаының дүрүм ёзугаар эргелерин катап тургузарын олар шинтпирлин-биле негеп турарлар.

Бандунгка хүлээп алдынган шинтпирлер «күштүн туружудан» америк концепцияга улуг аштырышкын болган дээрзин онзалап демдеглезе чогуур. «Бандунгтуң ёзузу» колонизаторларның СЕАТО азы Багдад пактызы хевирлиг шериг бөлүтээшкиннерин тургузуп турарының политиказынга үндезининден чөрүшбес. Ынчангаш оон ёзулуг түннели болза, империалистерниң тургусканы агрессчи блоктарга каттыжарынган Мурнуу-Чөөн Азияның, а ол ышкаш Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүктүң чурттарының хөй нуруузунуң шинтпирлиг ойталазы болур. Маңаа холбаштыр АКШ-тың нефть магнады Нельсон Рокфеллериниң миниишкини онза көргүзүглүг. Президент Эйзенхауэрге чорутқан болгаш бистиң парлагавыска үнген чажыт чагаазынга Рокфеллериниң медеглеп турганы болза: «Бо эвилелдерни СЕАТО-ну болгаш Багдад пактыны — Ф. С.) тургусқан чорук Мурнуу — Чөөн Азияга-даа, база ол ышкаш Ортаакы Чөөн чүкке-даа бистиң күзээн сорулгаларывысты херек кырынга хандырбаан, чүге дээрге, кежигүн болган турары чедиишкинге амыдыралчы чугула чурттарны бо пактыга азы бо организацияга хандыдып ап шыдаваан бис».

Азияда болгаш Африкада дыка хөй чурттар тайбыңга ынакшылдыг болгаш нейтральдыг политиканың оруунга быжы-биле туруп ап турар. Ылаңгыя Чөөн чүкте «тайбынның зоназы» аажок делгем районнарны хаара түдүп турары тодаргай. Араб болгаш аныяк африка күрүнелерниң хөй нуруузу, Мурнуу-Чөөн Азияның Индонезия, Бирма, Цейлон, Камбоджа ышкаш ындыг хөй-хөй чурттары тайбың кожа-хелбээ турарының болгаш кады ажыдажыганың принциптерин күрүнө политиказының деңнелиңге чедирген. Тайбың кожа-хелбээ турарының сураглыг беш принциптерин «Панча шила») Быдат-биле кады чарлаан Индий Республика делегейге эки түннелдиг улуг ролдуу ойнап турар.

Кыдатта Саньмыньсяның гидробелдириниң тудуун эгелээни

ПЕКИН. (СЭТА). Хузнэ хемде Саньмынься кашпалында ам болур плотинаның деңнеңиң шолуңуң ашталашкынын эгелээн. Делегейде эң-не улуг гидробелдирлериниң бирээзиниң тудуу оон-биле эгелээн.

Синьхуа агентилелиниң дыннадымындан алырга, Саньмынься кашпалында гидробеддир болза телевилелди ёзугаар комплексиниг тудуг болур. Бедии 110 метр, узуну 800 метр, бетондан кылган күчүлүг плотинаны түткен турар. Хуанхэ хемни кежир турупкан, ук плотина 3500 дөрбелчии километр шеллүг, 64 миллиард кубометр суг кирер кайгамчык улуг суг ныгжамырын тургузар. Ол кайгамчык улуг суг ныгжамыры Хуанхэниң агымын боттуу-биле тазарыштырар арганы бээр, ол чорук хеминиң адаа талазының 80 миллион чурттакчы чонуңуң амыдыралынга болгаш эт-хөреңгизиниг кыжанныны тавариштырып турар үеринии айылын колдуунда чайладыр.

Орта турар гидроэлектростанция болза Кыдатта ам бар турарларының ишпинде эң-не күчүлүг болур. Тулуушкуунуу дөрээгаттарының күчүзү 1100 муң киловатт болур. Чылда 6 миллиард киловатт-шак электри энергизын станция ажылдап кылыр, ол чорук Саньбе, Тацюаньга, Лоянга, Чжэнчжоуга, Байфыньга болгаш эске-даа хоорайларга тударын планнаан чаа индустриалдыг суурларның хереглелин хандырар.

Суг шыгжамырын түткәнииң түннелиңде Англияның бүгү-ле тарыыр черлериниң үштүң бир кезии-биле деп шолду суттарган турар.

Бо бүгү болза Хуанхэ хемни тувлунга чедир чүгеннеп алыр арганы бээр, чүгүчүс чылдарның дургузуида ол хем «Быдаттың човаланы» деп сураглыг турган, чүге дээрге соолгу үш муң чылларның дургузуида ол хем оон эриктериниг сугну тудуп турар чылларны 1500 катап үргелээн болгаш бодуңуң үниүн 26 катап өскерткен. 1938 чылда чаңгыс үргүзөшкиниин үезиңде Хуанхэниң үниүнга 890 муң кижи өлген.

Саньмыньсяның гидробелдирин төлевилээриниге болгаш тударынга дузалааны дээш Совет Эвилелиниге өөрүн четиргенниң сестерин митингиге чүве чугаалаанар шуптузу соолеп турганнар.

Францияда кемниг херек үүлгедиишкинииниң өзүлдези

ПАРИЖ. (СЭТА.) Франциянның иштики херектер министерствозу статистиктиг сан-түннер парлап үндүрген, оортан алырга, чүрттүң иштиңде кеминг херек үүлгедир чорук улуг хемчээлдиг болуп турар. Бир эвес 1955 чылда өлүртүлгелер, оорлаашкыннар болгаш эске-даа кеминг херектер дугайында 632 муң суд херектерин көдүрүп үндүрген болза 1956 чылда ол сан 674 муң чедир өскен.

Кеминг херектер үүлгедир чорук назын четпээннериниң аразында улуг хемчээлге четкен. Элээди назылыгарның кеминг херектер үүлгеткенииң дугайында 1955 чылда 11332 херектер көрген болза 1956 чылда ол сан 12415 чедир көвүдээн.

Японияда шимчээшкин

ТОКИО. (СЭТА). «Асахи» солуннуң дыннадып турарындан алырга, АКШ-биле дең эргелиг эвес керээлерни эде көөрү дээш улустуң шимчээшкини дээр организацияның күүсекчи комитединиң бирги хуралы парламентиниң адакы палатазының бажыңына апрельдиң 10-да болган. Социалистиг партияның, профэвилелдериниң, тараачын, студент организацияларының болгаш культураның ажыдакчыларының чөлээлекчилери хуралга олурушкулаан. АКШ-биле дең эргелиг эвес керээлерни болгаш ылаңгыя япон-америк «айыыл чок чоруктуң керээзин» эде көөр дээш деминелди калбартыр дугайында айтырыгны күүсекн чугаалажып көрген.

Шериг базаларынга үдур деминелдиң талазы-биле социалистиг партияның түскай комитединиң даргазы Номидзо министрлер кабинединиң чиңгине секретарынга чораан, деп эргелиг эвес керээлерни эде көөрүн чазак АКШ-тан негезии деп санаалы киирген.

Иорданияда улустуң чыскаалдары

БЕЙРУТ. (СЭТА). Амманнан дыннадыгларны ёзугаар алырга, Иорданияда байдал дүшкүүрлүг болуп артышаан турар.

Национальдың социалистиг партияның төлөлекчилерин болгаш национал фронтузуңуң кежигүнерин чаа чазактың составынга киирбес дээр орлалжыныкынарга удурланышкынның деңдээ кыдыр Амманга болгаш чүрттүң эске-даа хоорайларынга чонуңуң канчаар-даа аажок улуг чыскаалдары апрельдиң 13-те болгаан.

ЭМЧИНИҢ СҮМЕЗИ

Оорга аарыы

Оорганың курлак дүжү аараан кижилер эмчиге болганчок-ла четкидеп кээрлер. Ол аарыг янзы-бүрү чыдагаанныңдан өөскүн болур. Оорганың шыңган эдин, бүүректер аараанда, оорга чүвү ышкында, а ол ышкаш эске-даа аладн хөй аарыглар болганда курлак дүжү аарып чоруур. Улуг-улуг нерви унчары аараану-биле хоабаштыр оорга аарыглары тыптып өөскүүр, олар грипп, ангина, туберкулез, малярий аарыглардан, а ол ышкаш ревматизмден, подаградан (хол-буттуң чүстериниң аарыы) өөскээн тыптып болур. Оорга сооктеринде өскерлиишкиннер оорга аарыының база-ла чыдагааны болур.

Кижи аар ажылды кылып тургаш, кандыг-бир аар чүвени эп чок көдүрүнкенде радикулит деп аарыг тыптыр. Ол аарыг соокка донганындан тыптып база болур. Радикулит чидин-биле келереп болур. Ындыг таварылгаларда аарыг кижи оргазының курлак дүжүнда шанчып аарып турарын миннип чоруур апаар. Курлааның дүжу ынчаар аараан кижи каш базынга-даа кылаптан шыдавас. Чамдык таварылгаларда ам прозерии болур. Ол эм-биле эмнээшкинии дараазындагы схема ёзугаар чорудуп турар: баштайгы ийи хүннерде 0,2 грамм хемчээлдиг прозеринииң 0,05 хуу азындырын хонукта чаңгыс катан сыккыртыр. Оон соонда ийи хүн иштинде дыштандырган, ийи хүн иштинде деиги-ле эмин 0,4 грамм хемчээл-биле сыккыртыр, оон ынай база-ла ийи хүн дыштандырган соолгуде ийи хүн болгаш-ла деиги эмин 0,2 грамм хемчээлге сыккыртыкан, оон хемчээн 0,8 1,0 грамм чедир көвүдеир. Ынчаар эмнээрин 12—16 катан чорудар. Оон-биле кады аарыг кижиниң организминиге В, С витаминнерин синиктирери чугула.

Соокка алыскаанындан болгаш халдырган өөскээн радикулиттен аараан кижилерге пенициллинин 200 муңдан 3—5 мл. чедир хемчээл-биле хонукта үш катап иженрин эмнээрин сүмелеп турар апарган.

Дыштыкы эмнээшкиниин талазы-биле оорганы 3—5 катан нуглуур, оны хүн бүрүде азы үдүүр мурнуна чорудар. Нүгааныиың соолгуде оны хөвең азы чымчак нос-биле шыш каар.

Бо аарыгларны эмнээрииге чылыткыларны база калба-биле хереглеп,— ыаш суглуг грелканы, изидиг каан алезинииг (шинкилиидиг) шоолайлыгаларны салып, изидер компрестерни кылып турар.

Чамдык таварылгаларда кварц лампазыбиле хереглеп чылырга, новокаинииг монгальванизацияны (эмин электри токубиле организмче киирери), парафина деп эмин изиткеш ооргага чаап чиңнээрге эки түннелдерни болдуруп турар.

Курлак дүжу-көп белдир аараанда эмнээшкини күш-культураэын кылырга дузалыг. Ону эмчиниң чөпшээрээни ёзугаар эмнелгеге-даа, бажыңга-даа кылып болур.

Курлак дүжу-көп белдири үргүлчү катаптап, хөочуран аараан кижилерни малгаш, дой-довурак, торф-биле чиңнеп, радиоактивтиг, родоновтуг ванналарга киирип турар. Ол эмнээшкиннерни Цхелтубо, Пятигорск, Белокуриха, Мацест, Чедер, Усолье болгаш эске-даа дыка хөй курорттарда чорудуп турар.

Курлак дүжу-көп белдир кемдээшкиниң канчаар чайладырыы?

Эмнелге күш-культураэының мергежилдерин үргүлчү кылып, ылангыя организмни дамыктырарынче онза кичээнгейни салып турган ону чайладып болур. Бир эвес бүдүрүлгеде байдалдар аарыг кижиге тааржыжок берге болза, ажылдың байдалын солуштуруп болур.

Бо сүме колдуунда-ла соокка алыскаңыдан болгаш хемдээшкиидеи өөскээн радикулиттен аараан кижилерге хамаарыжыр.

Чүгле эмчиниң бүгү сүмелерин күүселии, сагыш, база аар күш-ажыкка болуп камгаланың чораан, оргазы аарып чоруур кижилер чидиг радикулитти чайладып болурлар.

Г. НАБАТОВ,
эмчи.

Редакторнуң орлакчызы
Т. С. ТАЛГАНЧИК.

ЫЯАВЫЛА ТӨЛЕЛГЕЛИГ СТРАХОВАНИЕ ДУГАЙЫНДА ХООЛЛУГА ДҮҮШТҮР КҮРСТРАХТЫҢ ОРГАННАРЫ ХАМААТЫЛАРНЫҢ АЖЫЛ-АГЫЙДА ТУДУГЛАРНЫҢ БОЛГАШ МАЛДАРНЫҢ УЧЕДУҢ ЧОРУТКАН КОЛХОЗТАРДА МАЛДАРНЫҢ, КӨДӘӘ АЖЫЛ-АГЫЙ КУЛЬТУРАЛАРЫНЫҢ БОЛГАШ ӨСКЕ-ДАА ЭТ-ХӨРЕҢГИНИҢ УЧЕДУН КЫЛЫП ТУРАР

Чогуур страхование херечилелдерни эт-хөреңгинии эзлери хамаатыларга тыысып берген, а колхозтарга тыысып турар.

Айыттынган херечилелдерге үндезилээш хамаатылар страхование төлелгелерни киирер үжурлуг:

Көдээ черлерге — ажылчы чоннар депутаттарының көдээ Советтеринге.
Хоорай черлерге — Күрбанкының салбырларынга, Коммунал банкызынга, Ажаалга кассаларынга, Күрстрахтың инспекторларынга болгаш агентилеринге.

Колхозтарга — төлелгелерни Күрбанкының салбырларында Күрстрахтың санынга акшаларны туда азы шилчидиишкин чуруму-биле киирзе чогуур.

КОЛХОЗТАРНЫҢ БАШТААР ЧЕРЛЕРИ, ХАМААТЫЛАР! ЫЯАВЫЛА ТӨЛЕЛГЕЛИГ СТРАХОВАНИЕ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ТӨЛЕЛГЕЛЕРНИ ӨЙ-ШААНДА КИИРИНЕР, ӨРЕЛЕР ТУРГУСТУНА БӘӘРИН БОЛДУРБАНАР.

Тыва автономнуг областың Күрстрах эргелези.

ЧАГЫКЧЫЛАРГА
„ШЫН“
солунну үзүктел чокка алыры-биле чагыдылганы узадыры чугула

Чагыдылганы хүлээп алырын, а ол ышкаш чагыдылганың хуусазын узадырын харылзаанын бүгү-ле конторалары, салбырлары, агентилери база почтальоннар чөрүлүп турар.

«Союзпечать».

ОБЛАСТЫҢ НАЦИОНАЛ ШИИ ТЕАТРЫНГА
Н. Погодиниин
БӨГҮН
Кремльдиң курантылары
деп шиизиниң баштайгы көрүлдези болур.
В. И. Лениниң ролюн артист Л. И. Юхин күүседир.
Эгелээри: кежээкиниң 8 шакта.
Дирекция.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторуң 3—62, редакторуң орлакчызының, иштики информация киндизиниң — 3—88, харылсаалгыг секретарының, культура болгаш амыдырал киндизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үеттүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый киндистериниң 3—68, чагаа киндизиниң база бухгалтериянның 3—65.

ТС—00136. Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫШЫҢАР!

1925 чылдан тадыналеткилеп

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957
АПРЕЛЬ
21
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 80 (3792)

Өртээ 20 коп.

Коммунистиг партияның гениалдыг организакчызы, делегейдеги бир дугааргы социалистиг күрүнениң үндезилекчизи, бүгү делегейниң ажылчы чоннарының баштыңчызы болгаш башкызы Владимир Ильич **Ленинниң** төрүтүнген хүнүнден бээр даарта 87 чыл болур.

Ленинизм делгерезин!

Ленинизмниң улуг идеяларының тиилелгези

Владимир Ильич Ленин төрүттүнгенден бээр даарта, апрельдиң 22-де, 87 чыл болур. Ажылчын аңгының болгаш бүгү делегейниң ажылчы чоннарының улуг баштыңчызы, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш делегейде эң баштайгы социалистиг күрүнениң тургузуқчузу В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүн Совет Эвилелиниң улустары, бүгү делегейниң ажылчы чоннары, делегейниң депшилелиг кижилери бо хүнүерде калбаа-биле демдеглеп турар.

Владимир Ильичиниң — ленинизмниң идеяларының амыдыралчызы болгаш күштүг кижи төрелгетенниң төөгүзүнге чыл ыңгешкен түлүм-на улам тодазы-биле көстүп илереп турар. Ажылчы чоннарны капиталдың дарлалыңдан хостаарының, кижини кижи мөлчүвес чаа нинтилелиг тургузарының херээнге бодун ол шуут бердинген. Бо соруулганы күүседирде бирги ээлчегде Россияга маркеисчи партияны тургузары эргежок деп чүвени В. И. Ленин көргеп. Ынчаарда чүгле Россияның эвес, харын делегейниң ажылчын шимчээшкинниниң иштинге турган янзы-бүрү агымнарга, хөөннерге, оппортунистиг чоруктарга өлүмүт соғуушкуннарны бербишаан, Ленин болза чаа хевирниң өзүлүг маркеисчи партиязын тургускан, ону теория, тактика болгаш организас талазы-биле канчап быжыктырган, оон баштайгы Уставын, программазын ажылдап кылгаш, оларның амыдырала күүселдезин боттандырарын чедип алган.

Улуг Ленинниң тургусканы бистиң шылгарангай Коммунистиг партиявыс бодунуң үндезилекчизиниң башталгазы-биле ажылчын аңгыны эвилелдээр, оларның медеррелиг чоруун белдер болгаш бүттарының көөр хөөнү чок чорааны хаан өзүг тургузугну дүжүрериңе мөлчүткен ажылчы чоннарны эвилелдээр талазы-биле аажок улуг ажылды кылган. Ол улуг ажыл Владимир Ильичиниң билип турганы шыңкаш чаагай үре-түнелдиг болган. Чурттун хөгжүдезинге чүс-чүс чылдарда моондактап, ажылчы чонну карангы-бүдүүлүк байдалга тудуп мөлчүп келген хаан өзүзүн 1917 чылдың октябрьда дүжүрерин В. И. Ленин, Коммунистиг партия организастаан, чоннуң чогаадыкчы аргаларын калбартырынга таарымчалыг байдалды кезээ мөңгеде хандырган.

Кандыг-даа оппортунистиг үелдерден хостуг, теория, тактика болгаш организас талазы-биле чангыс-аай мурнакчы маркеисчи теория-биле чепсегленген партияны тургузары дугайында улуг Ленинниң идеязы ынчаар тиилээн.

Эрге-чагырганы ажылчын аңгы болуңун холунга алган сөөлүнде чурттун ажыл-агыйын күчүлүг сайзыратыр, чоннуң материалдыг чаагай чоруун көлүрер, культуразын бедидер дугайын Ленин үргүлүг өөредип чораан. Бирги ээлчеге чурттуң индустриализастаар, аар үлетүрүү хөгжүдер, көдээ ажыл-агыйны коллективизастаар талазы-биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының политиказы болгаш ажыл-чорудулгазы болза, Ленинниң ол айтыышкынын амыдырала чайыннанчаа-биле күүселдеги ол.

Шаанда экономика болгаш политика талазы-биле эң-не хожуланган чурттарның бирээзи турган Россия В. И. Ленинниң мерген угаанның идеязының тиилелгезиниң ачызында база коммунистерниң улуг партиязының чоруткан аажок улуг ажылының түнелинде кыска хуусаанның дургузунда төөгүде көзүлбээн үргеп темпинбиле бүрүнгаар сайзыраан. Совет улус социализмни тургускан болгаш ССРЭ болза делегейде сайзырангай индустриялыг, коллективтиг улуг көдээ ажыл-агыйлыг мурнакчы күрүне апарган, ам болза СЭКПиниң төөгүдүг XX съездизиниң шиитпирлерин күүсетпишаан, совет эрге-чагырганың 40 чыл оюн бо чылын байырлаар деп, коммунизмче чоорту шилчиринниң улуг соруулгаларын шиитпирлеп турар. Чурттун экономиктиг хөгжүдезиниң, культурлуг өзүлдезиниң болгаш чоннуң чаагай байдалын көлүрериниң дугайында улуг Ленинниң идеязы ынчаар тиилеп турар.

Россияның кыдыг кызыгаарыңга турган хожуланган национал улустарны бүгү талазы-биле мурнакчы улустарның деннелиңге чедир көдүрериңче Ленин улуг сагыш салып чораан. Бо айтырыгны чөптүүбиле шиитпирлээриниң нол чүүлү болза, национал айтырыгны марксизмге үндезилээн шын шиитпирлээри болуп чүвени ол өөреткен. Улустарның национал ыгыл чокка оларга политиктиг дең эргени хандырарынче бистиң партиявыс В. И. Ленинниң чагытларын ёзугаар улуг ынчаңгейни салып турар.

Оон түнелинде бистиң чуртта хөй националдыг улустар Совет Социалистиг Республикаларының улуг Эвилелинде чаңгыс өг-бүле шыкаш эң найыралдыг чурттан турар. Литва-даа, украин-даа, орус-даа, белорус-даа, грузин-даа, казах-даа, мордва-даа, тыва-даа болгаш Совет Эвилелинде чурттап турар өске-даа улустар бистиң чурттун иниги эрге-ажыы дээш чаңгыс эп-сеткилдиг шудургу кызымак ажылдап турарлар. Улустарның улуг найыралының мынды үлегер чижээн моон мурнунда делегейге чаңгыс-даа чурт көрүп көрбээн.

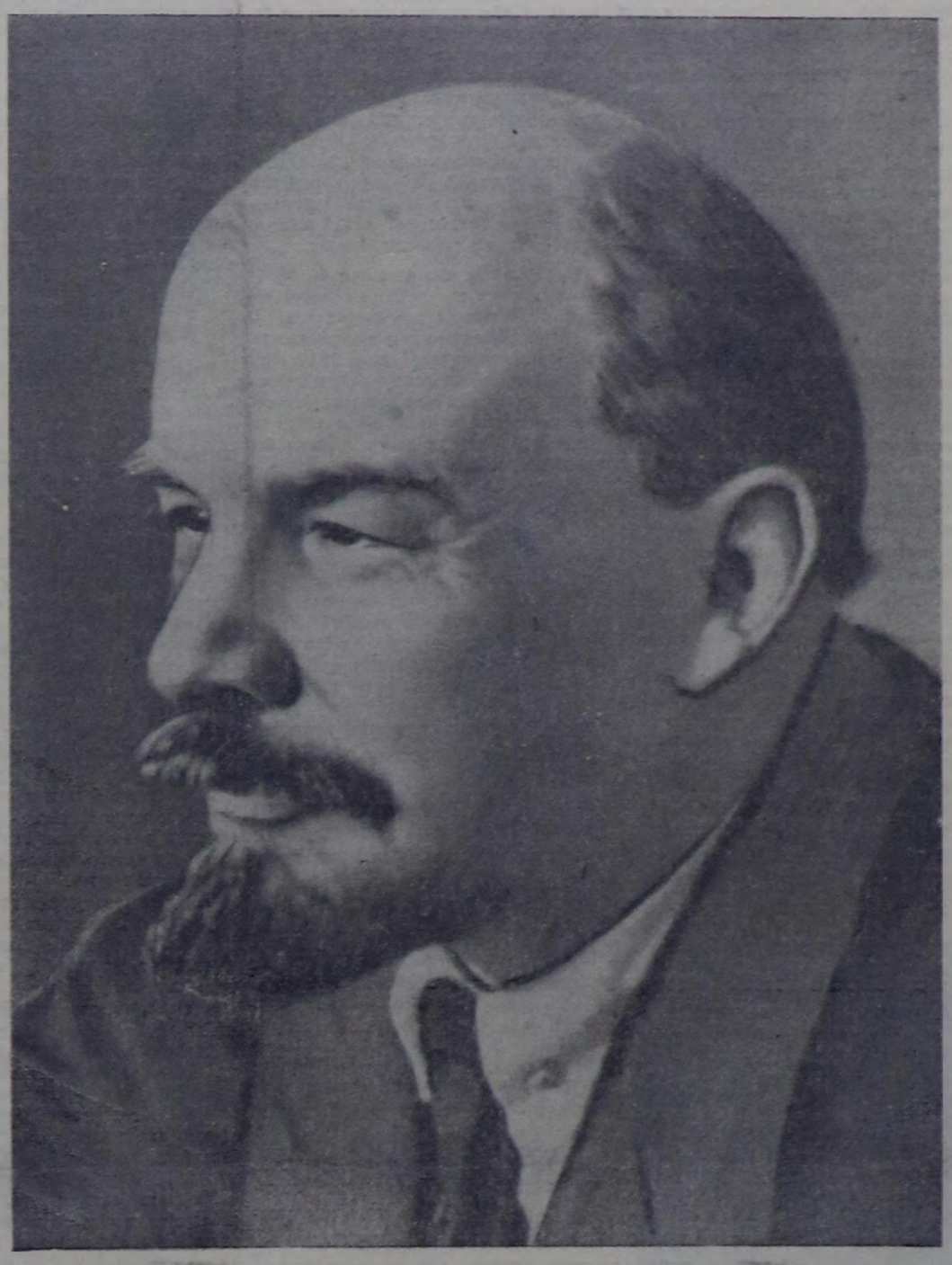
Ленинчи национал политиканың ачызында бистиң Тыва автономнуг областың экономиказы, культуразы хүн бүрү сайзырап, чоннуң чаагай байдалы Совет Эвилелиниң бүгү улустары-биле бир демей үргүлчү белип турар. Чырык чаагай келир үени көөрүн күүсээн күзелин илереткен тыва улустуң шаандакы: ада көрбээнин ооң көөр, не көрбээнин кыс көөр деп үлегер домаа шыкаш шынап-ла аас-кежиктиг чурттаганы тыва улус ам көрүп турар. Бо болза, ленинизминиң идеязының тиилелгези-дир.

Ленинизминиң идеязы ам депшилелиг кижи төрелгетенниң амыдыралынче, угаан бодалынче, ажыы чанынче улам-на сиңиңгип бар чоруур, делегейниң бүрүнгаар хөгжүдезинге кол башкарыкчы сагыдарны халдаып турар. Ынчангаш социализм ам чаңгыс чурттуң кызыгаарын аңкаш, делегей системазы апарган. Бодуңуң сөөлгү үезин чурттап эртип турар болгаш туруш-дазылы үргүлчү-ле ирип боханайның турар капиталистиг система-биле чарышка ыракта артык күштүүн социалистиг система амыдырал кырынга көргүзүп турар. Социалистиг лагерьнин чурттарының хөгжүдезиниң темпизиниң үргени ышкаш хөгжүдениң ындыг үргеп темпизин кижи төрелгетен моон мурнунда кажан-даа көрбээн. Империалистиг күрүнелер, ылангыя оларның чагырыкчы бөлүктери делегейниң үшкү дайының быпсырын ыка орадажып турар, ынчалза-даа социалистиг лагерьнин чурттарының тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказы, күүш-шыдалы дайынзыраткарның ол кадчаалыг орадажышкынынга чалыы хая ышкаш моондак болуп турар.

Политиктиг болгаш социал системазы аңгы-аңгы күрүнелерниң кожа-келбээ үр туруп болурунуң дугайында Ленинниң өөредиин ам делегейниң ыка хөй чурттары үлээп көрүп, изин-биле деткип, ону эдерип турарлар. Бо болза, ленинизминиң идеязының тиилелгези.

Чурттуң ажыл-агый хөгжүдезин удуртуда эргелел аппараттары амыдырала эң-не чоок, ээлдек, хемчээл талазы-биле күрүнеге чиик болур ужуруут деп чүвени Владимир Ильич Ленин үргүлчү өөредип чораан. Үлетүрүү болгаш тудугну эргелеп башкарар чорукту организастаарын эде тургузар дугайында СЭКП ТК-ның, Совет чазактың сөөлгү үеде ап чорудуп турар хемчеглери, Н. С. Хрущевтуң бо айтырыг талазы-биле илеткелиниң тезистери Ленинниң өөредиинге үндезилетинген. Ол хемчеглерни совет улус чангыс үн-биле деткип, боттарының талазынган тодаргай саналдарны база киирип турар. СЭКП ТКның, Совет чазактың бо хемчеглерин боттандырары бистиң чурттуң моон сонгаарғы хөгжүдезинге, ажылчы чоннарның амыдырал чурттагазының деңнелиң үлам-на бедиргеге улуг ужур-дузалыг болуру чугаажок. Бо болза, ленинизминиң идеязының тиилелгези.

Депшилелиг кижи төрелгетенниң бурунгаар хөгжүдезиниң орук айтыкчызы, өлүм чок номнал өөредиг — ленинизм делгерезин!

ВЛАДИМИР ИЛЬИЧ ЛЕНИН

Ленин аттыг колхозтарда

Терекгиниң хову турлаанда

САМАГАЛДАЙ. (Телефон-биле). Частың чылыг хүнүерни эгелээнинге холбаштыр Тес-Хем районнуң шөлдеринде деминг күш-ажыл хайныгып үнген. Ленин аттыг колхозтуң тарыга шөлү бо чылын 1200 гектар чедир калбарар. Часкы хову ажылынга белеткел багай эвес организастатынган.

Баштыңчының адын адилаан колхозтуң тараажылары Октябрьның алдарыг 40 чыл ооңга үтүштүр тодаргай хүзөлелгелерни алган. Тарылганы 7 ажыл хүннериңде бедик деннелдиг доозар, гектар бүргүдээн 10 центнерден көлү эвес дүжүттү өстүрүп, ажаап алыр.

Колхозта хову ажылы апрель 18-те организастыг эгелей берген. Баштайгы ийи хүн 300 ажыг гектарның шыгын базырып илиртээн. Терекгиг турлаанда 6 агрегаттарлыг механизаторлардан аңгыда колхозчулардан 64 кижи ажылдап турар. Колхозтуң кол тарыга шөлү ында, а оон хөй кезии азы 536 гектар бүр черлер.

Хову турлаанның хандырылгазы эки. Ниити чурттагга бажыңы бар, столовая-да Дунгарнаа, Ланзыы оларның белеткээн чеминерин тараажылар мактап турар. Колхозта парторганизацин секретары эш Сыгыртаанын редакцияга дыңнатканы болза:

— Турлагда организастыг кижизидилге ажылы багай эвес тургустунган. Агитастоктар үнүп эгелээн, көргүзүг самбызын тургускан, тускай библиотеканы организастаан. Почтачының турлагга экээп турары «Труд», «Шын», «Тувинская правда», «Советская Россия», «Тываның аныяктары» болгаш «Бурунгаар» солунарны тараажылар хүн бүрү ноичуп турар. Турлагда радиоприемник ажылдап турар, ол ышкаш ында кино көргүзер черни база белеткээн.

Тарылгаже эгелеп киринбеп

Чаа-Хөл районда Ленин аттыг колхозтуң тарыга шөлү бо чылын 1400 гектар чедир калбарар. Тараа культураларының тарылгазын Чаа-Хөл МТС-тиң механизаторлары-биле дем-каттыжып алган, бо чылын 7 ажыл хүннеринде бүрүн доозарын колхозчулар шиитпирлеп алганнар.

Колхозтуң тарыга шөлү тараа культураларын чажып тарырынга таарымчалыг кыдыр ярнири билек-ле колхозчулар МТС-тиң механизаторлары-биле дем-каттыжып алган, апрель 16-да тараа культураларын чажып эгелээн. Ам колхозтуң тарыга шөлдеринде часкы ажылдар хайныышкынныг чорун турар.

МТС-тиң эш Чылбакка баштатқан трактор бригадазының 6 тракторлары ол колхозтуң Улуг-Ховуда тарыга шөлүнде хайныышкынныг ажылдап турар. Трактор бүргүү часкы тарылганың баштайгы хүннеринде нормазын 145 хуудан бүлү эвес кылдыр күүседип турар.

Бүгү делегейниң ажылчы чоннарының эң-сеткил каттыжышкынының Хүнү — Май 1-ге күш-ажылчы белек кыдыр тараа культураларының тарылгазын чогуур хуусаанында бедик агретехниктиг деңнелге эртиреринге колхозчу тараажылар болгаш Чаа-Хөл МТС-тиң механизаторлары хүлээнип алган чүтүүлүг ажылдап турарлар.

Чаагай дүжүттү өстүрүп алыр дээш

КЫЗЫЛ-ЧЫРАА. (Телефон-биле). Элбекшилдиг дүжүттү өстүрүп алырынга черниң чогуур шыгы, хөрээнүң аңы белеткээри чугула негелдиг. Чөөн-Хемчик районда Ленин аттыг колхоз эрткен чайын аңдарып белеткеп алган шөлүнүң барык нуруузун,— 1344 гектарның шыгын чогуур өйүнде базырып илиртээн, 185 гектарны дискалаан, 85 гектар кур черлерни сөөлгү хүннерде немей аңдарып алган.

Чадазыл МТС-тиң механизаторлары биле колхозчу тараажыларның деминг күш-ажылының түнелинде колхоз апрель 19-ка чедир тараа культураларын 670 ажыг гектарга чашкан. Бо чылын гектар бүргүүнден 12,5 центнерден көлү эвес дүжүттү алырынга тараажылар бүзүреглиг.

Бо чылын колхозтуң мал чеми культураларының тарыга шөлү эрткен чылдыңдан база ыракта калбарар. Букуруланы—65, көк суланы—295, чангыс чылдыг ситеннерни—50, тооруқту—15, люцерниланы—25 гектарга тарыыр. Бо талазы-биле үрезин болгаш өске-даа белеткелер эки.

Калинин аттыг колхозтуң ховузунда

Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг колхозунуң ажыл-ишчилери механизаторлар-биле бир деминг часкы хову ажылдарынче киришкен.

Хову турлагларда чурттагга бажыңнары эки деритинген, ында дозунгулар, туктар, агитхууларлар болгаш көргүзүг самбыралары астынган. Агитаторлар ховунуң ажыл-ишчилериниң ортузунга баштайгы үеде 5 катап беседаларны чоруткан.

Чедиги болгаш сескн трактор бригадалары шых базырары-биле илиртээшкинин чоруткан болгаш 120 гектар черни аңдарган. Тракторист эш Дмитренко хүнде 40 гектар черни илиртээр турган, 84 гектар шөлдү илиртеп, тракторист Дыртык-оол «ДТ-54» деп трактор-биле хүнде 6,1 гектар черни аңдарар турган, 8,9 гектарны аңдарып турар. Ийги хову бригадазының кежигүннери 34 гектар күр черниң хараганын аштаан, Сенекте 1,5 километр узун дүрттүг суггарылга бугазын аштаан.

В. И. Ленинниң чогаалдарын парлап үндүрүп турары

Владимир Ильич Ленинниң чогаалдары Совет Эвилелинде болгаш даштыкы чурттарда канчаар-даа аажок улуу-биле нептереэн.

Бүгү-эвилелиң ном палатазының медээлеринден алырга, 1918 чылдан 1957 чылың апрель 1-ге чедир В. И. Ленинниң чогаалдарының 7.338 номнары үнүлээн. Оларның ниити тиражы 300 миллион хире болуп турар. Оларны 84 дылдар кырынга, оон иштинде Октябрьның социалистиг Улуг революциязының мурнунда бижикбилиин чок турган улустар болуур абазин, адыгей, кабардин, лезгин, тыва болгаш өске-даа улустарның дылдарынга парлап үндүргүлээн.

СЭКП ТК-ның доктаалын ёзугаар В. И. Ленинниң Чогаалдарын 55 томнарлыг кыдыр долузу-биле парлап үндүрериң Маркснам-ленинизм институду белеткеп турар.

Ильичиниң аңгы-аңгы чогаалдарын хөй улаа катап-катап парлап үндүрүп тургулаан. «Аныяктар эвилелдериниң сорулгалары» деп брошюраны 367 катап, «Империализм капитализминиң дээди чадазы болуру» деп номну 195 катап, «Күрүне болгаш революцияны» 180 катап, «Чүү кылырны» 151 катап, «Демократтыг революцияга социал-демократтыяның ийи тактиказын» 143 катап, «Коммунизмде үргулларның «төөннээр» аарыы» деп номну 132 катап парлап үндүрген.

(СЭТА).

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 87 чыл оюнга

Улуг Ленинниң төрүттүнген хүнүнде бээр 87 чыл болганынга алдар болдурта бүдүрүлгенин коллективиниң байырлыг кежээни Москваның «Калибр» заводунуң клубунга болган.

В. И. Ленинниң чагыгларын ёзугаар совет улустуң эртээни оруктуң дугайында илеткелди хоочун большевик С. Т. Лебимова кылган. Партияның IX съездизиниң төлээзи чораан, Ильичиниң көргелеп болгаш ооң чугаазын ол дыңнаан.

Хоочун ажылчын, ам пенсионер М. Доминдов хуралга үүре чугаалаан. Ол Профессионалдар эвилелдериниң Бүгү-россиг съездизиниң төлээзи чораан, анда В. И. Ленин илеткел кылган. В. И. Ленинниң дугайында сактыышкынын хамаатты дайынның киржикчизи В. К. Васендозин кылган.

Байырлыг кежээ партийжи гимн «Интернационалды» ырлааны-биле доозулган. Ооң соонда болган концертке Ильичиниң ынак революсчу ырларын болгаш музыка чогаалдарын күүсеткилээн.

(СЭТА).

• • •

ОДЕССА. (СЭТА). Сөөлгү хүннерде Одессаның бүдүрүлгелеринде, областың колхозтарында, МТС-терниде болгаш совхозтарында В. И. Ленинниң дугайында лекцияларны, бесседаларны болгаш кежээлерни чоруткулап турар. Ынак Ильичиниң амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының дугайында чугааларны дыңнаан, чаа-чаа тодаргай чүүлдерни билип алыр дээш, хөйүң чыглыр черлеринге чүс-чүс ажылчы чоннар чыглып турарлар.

Одессаның университединге «Ленинчи номчулгалар», «В. И. Ленин — кижи, баштыңчы, башкы» болгаш «Баштыңчының революсчу чалыы үези» деп лекциялар болгулаан.

Округтуң Офицерлер бажыңының залдарында кижи эмгежок, ында документалдыг фотографияларның улуг делегелгези ажыттынган. Хей саанныг фотографияларда 1917—1922 чылдар үезинде В. И. Ленинниң амыдыралының болган ажыл-чорудулгазынын дугайында, Улуг Октябрьның болган хамаатты дайынның төөгүзүнден чүүлдерни, Владимир Ильичиниң кады ажылдап чораан эштерниин фото-чуруктарын көргүскүлээн.

Хоорайның болган кезээнин библиотекаларында база клубтарында номнарның, документилерниң болган каасталгаларның делгелгелери бүгү-ниитиниң кичээнгейинде туруп турар. Областың В. И. Ленин аттыг библиотеказында делгег болза улуг баштыңчы болгаш башкының чагыгларын-биле коммунистиг ниитилелди тургузуп турар совет улустуң дөртен чылларның дургузунда чедип алган кайгамчык улуг чеминшкиннериниң дугайын чугаалап турар.

Большевикчи ТК-ның турган черинде

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА). Бо хүннерде мунуң ленинградчылар болгаш келген аазычылар Петроград талазында кудумчуларның бирээзинде турар улуг бажыңның чанында үр-ле доктаап турарлар. Ол болза, шаанда Кшесинскиниң озалаан бажыңы-дыр. 1917 чылдың апрельден июлга чедир РСДРП (б)-ның Төп болгаш Петроград комитеттери анда турган. Апрель 3(16)-дан 4(17)-же дүне В. И. Ленин Финляид вокзалынган боже чедип келген. Хей-хей ажылчы чоннар боттарының улуг баштыңчызын бажыңче көрүп, мөндерге хайныышкынныг кыглаптар. Дүнүн дургузунда Владимир Ильич бажыңның балконунче каш катап үнүп, чыглыганнарга үүре чугаалап турган. Ол-ла дүне анда В. И. Ленинниң улуртулгазы-биле партия активинин чөвүлел хуралы болган, а каш хонганда Апрель конференцизиниң түнел хуралы болган.

Ам бажыңда Октябрьның социалистиг Улуг революциязының музейин организастап турар. Петроградка В. И. Ленинниң келгенинге холбаштыр тускай ёзаалы белеткээн. Анда В. Серовтуң «В. И. Ленинниң 1917 чылда Петроградка келгени», Л. Вольштейниниң «Бүгү-россиг VII (Апрель) конференцизынга чугаазы» деп чуруктарын, М. Манизерниң «Ленинниң күнк машинадан чугаазы» деп скульптуразын тургузар деп турар, ажылчыннар организацияларының туктарын, Апрель конференцизының резолюцизын, бүгү эрге-чагырганы Советтерге шилчиниң баазын негээн хей саанныг большевикчи хуудустарны анаа салыр. В. И. Ленинниң Россияже ээп келгени-биле холбаштыр ажылчыннарның болгаш солдаттарның ниитилелдериниң ортузунга баштайгы үеде 5 катап беседаларны чоруткан.

Чедиги болгаш сескн трактор бригадалары шых базырары-биле илиртээшкинин чоруткан болгаш 120 гектар черни аңдарган. Тракторист эш Дмитренко хүнде 40 гектар черни илиртээр турган, 84 гектар шөлдү илиртеп, тракторист Дыртык-оол «ДТ-54» деп трактор-биле хүнде 6,1 гектар черни аңдарар турган, 8,9 гектарны аңдарып турар. Ийги хову бригадазының кежигүннери 34 гектар күр черниң хараганын аштаан, Сенекте 1,5 километр узун дүрттүг суггарылга бугазын аштаан.

Ленин кудумчузунда бажың-музейде

Хоорайның Петроград талазында шаалыгы Широкая, анды Ленин кудумчузунда № 48/9 бажынга чедип келгеш, кирер эшкиги ажыткаш, № 24 квартираже үнер кылаң шил дег чада-биле кодурлуп үнген саныпла-да төөгүже бажы кыпаң ышкаш кылдыр сагындырып келир. 40 чыл мурнунда маңза Владимир Ильич Ленин чурттап турган.

Эжикти ажыдып кирге бээрге, бажың-музейниң эргелекчизи, 1918 чылдан бээр партия кежигүнү А. А. Резцов экскурсантыларны уткуп алыр. В. И. Ленинниң угбазы Анна Ильиничнаның болгаш оон аңаа Марк Тимофеевич Елизаровтуң 1917 чылда эзелеп турганы делгем бажыңның төп өртүзүнде үлүг эвес өрээл бар. Владимир Ильич Ленин болгаш Надежда Константиновна Крупская аңаа үш ай иштинде чурттааннар. Улуг баштыңчының эдилеп турганы эт-сеп бүрүзүнде эң-не бодуң чоруктуң демдээ илдең бестүп турар, кызыл сукно-биле шып каан улуг эвес бижик столу, анда будуң керекселдери, сарыг абажуралыг лампа, солуннар. Хеп сугар, ном шыгжаар одургылардың кара одуг шкаф, шинель кылыр сукно чоргаанчырлыг ийи демир оруннар чыдар. Шывында угуулалаш даярааш, ур ие болганындан оңу куурага берген чымчак кресло көкпак шилдин адаанда турар, оку Ильичиге авазы Мария Александровна белекке берген. Өг-бүлеге ол креслону «кырган авайның» деп адаар турган, Мария Александровна оон кырынга олуруп алгаш, хол-биле чүве каастап даараарынга ынак чораан. Ленин ол креслону ынак авазының дугайында тураскаал кылдыр камины-биле кадагалап чораан, а Москваже чоруурда ону ап алган. Сөөлүүдеир ону бажың-музейже дедир эгиткен.

— Ленин 1917 чылдың апрель 4(17)-те эртенгинниң 5 шакта Бшесинскийниң сөлээн бажыңындан бо бажыңче шуут келген—деп А. А. Резцов чугаалап турар. —Бичии када дыштангаш, Ильич незинниң хөрүнге сөгейип каар дээш Волково хөрже чорупкан. Оон соонда маңаа үр эвес эвп келгеш, Таврический ордузунче чорупкан, аңаа ол Апрель тезистериниң дугайында ийи катап илеткел кылган.

А. А. Резцов бистерни музейниң делгээн чүүлдериниң витриналарының бирээзинге чедире бээр. Ак хаш даштан кылган шилдиг рамада «Апрель тезистериниң» эң башпайы эге дедиглелдери» — калбак сазында бижитиннеп, оон бир талазынга буржуаз-демократтыг революциядан социалистиг революцияже шилчилге ээвш демисеелдиң генналдыг планын үлүг башпынчы таймылбырлаан. Шил адаанда— «Правданың» 1917 чылдың апрель 7/20-деги саргара бергеп номерп чыдар, ында ол тезистериниң калбак текстилерни парлаан. Елизаровтарның бажынынга В. И. Ленин алаан каш брошюраларны болгаш 150 чыгыы чүүлдерни бижээн.

1917 чылда даштыкыдан ээп келгениниң соонда, база чажыт байдалче киргижеге чедир Владимир Ильич шаандагы Широкая кудумчузунга чурттап, ол-ла үш айларда Петроградтың пролетаризды-биле сырый холбаалыг турган. Путилов, Обуховтар, Трубочный, Адмиралтейск судно тудуушкынунуң заводтарынга, «Скороход» фабриказынга болгаш өске-даа бүдүүлгелериниң хөй муң кижи киржикчилиг митингилериниге Ленинниң чугааларын элээп каш делгеглер көргүзүп турар. Баштыңчының улустар-биле ужуражыышкынын көргүскен чурүктарның хоолгалары турар, ажылчыннар аңаа канчаар байыр чедирип турбаан даяры! Бүгү-россиянның VII (апрель) конференциязының түнелдерининг дугайында илеткелдерни Васильевский ортулуунга, Далай корпузунуң улуг залынга кылып турган, Петроград талазының Улустуң бажынының опера залынга болган тараачыннар депутаттарының Бүгү-россий съездизинге аграр айтырыының талазы-биле большевиктерниң программазын номчуп турган, Ленин кижилерниң чүректеринге хайнышкынының улуг күштүг сорук киргген. Большевикчи «Правда» солуннуң турганы эрик кыдында Мойка кудумчузунда № 32 бажынга Ильич үргүлчү барып турган. Аңаа В. И. Ленинниң чүүлдерин хүннүң чыгыы парлап турган.

1917 чылдың июль 3 (16)-да ажылчыннарның чыскаалын контрреволюсчу түр чазактың боолаанының соонда революциянның тайбын үези доозулган. Бүрзуазия, меньшевиктер, эсерлер большевик партияже калчаалыг халдап эгелээнвер. Олар В. И. Ленинни өлүрерни белеткеп турганнар. Июль 5-те эртен эрте Широкаяда бажынга Я. М. Свердлов чедип келген. Айылдың дугайын Владимир Ильичиге ол сагындырган болгаш партияның Төп Комитединиң мурнундан чажыт байдалче Ленинниң дораан шилчирип ол негээн. А ийи хонганда түр чазак ол бажынга Владимир Ильичнии тудуп хоруударын орадашкан. Ынчалза-даа ол өске черже — хоочун большевик, ажылчын С. Я. Аллилуевтиң бажынынче чоруй барган. Бажың дептериниден ушта бижээн чүүлдериниң фото-хөолгалары Ленин кудумчузунда бажын-музейде ам-даа кадагалатынып чыдар. В. И. Ульянов «кайнаар чорутканы» деп айтырыгга «кайнаардаа барганы билдинмес» «1917 чылдың июль 7-де» деп харылап бижээн.

Бөгүн, дөртен чыл эрткенде, бистер бо бажынга «Эрги парвиайнең» заводтуң төкары 1916 чылдан бээр партия кежигүнү П. И. Митьковец-биле ужураштывыс, ол ТК-ның даскалның ёзугаар 1917 чылдың майның ортан үезинде «Эрги парвиайненинң» он ийи өске ажылчын-большевиктери-биле кады ол Широкая кудумчузунга В. И. Ленинни камгалап, божа бажынарын хайгаарап турган.

— Камгалалды хүн-дүн иштинде ийи эзчег-биле чорудар деп шиитпирлээш, ол районуң чурттакчыларын болгаш эртвен-дүшкен кижилерни бо дугайында сезик алырыбас ужуруг турган бис— деп П. И. Митьковец чугаалап турар. Бистиң камгалалывыстың дугайын Мария Ильинична билир турган, а Владимир Ильич чүвү-даа билбейн турган. Бир катап, июньның ортан үезинде дыштанып хүнде камгалалдың удуртукчузу А. П. Ефимов биле бистиң отрядтың кежигүнү В. П. Шуняков камгалалды хынап чораан, Мария Ильиничнага чеде бергеннер. Шайлап олура олар чугаалажып олурар үеде Владимир Ильич хенертен кире хонуп келген. Мендилешкеш, ол бодунга стакан шай кудуп алгаш, чугаага киржи берген. Ол олурган эштер ыяап дээрзин билгеш, Ленин заводта ажылдын, ажылчыннарның хөөн-бодалдарының, бүдүүлгенин эртелеп башкарарынга олардың кижилгеэнниң дугайын олардан тодаргай айтырып эгелээн. Бүдүүлгенин ажылчын контролюн чүүдүм ёзугаар боттары тургусканын эштер Ильичиге чугаалап бергеннер. Ленин ол эгелекчи саналга кончуг чүүлүгүлүгеп. Чугаанның соолүнде Владимир Ильич калчыларган олар кандыг херектин ужурунда бажынга келгенин хүлүмзүүреп айтырган. Эштер чүнү харыылаарын билбейн, адаглай бергеннер.

— А херектин ужуруң болап каггыч! —деп Владимир Ильич хүлүмзүреп чугаалаан.—эмин эртир даржыктыг эвес ийиэан? —деп ол айтырган. Оон соонда, ажылчыннарга өөрүп четиргеш, оларның биле найыралдыг байырлашкан.

...Ленинниң бажын-музейинден сагышсеткилиң хайнышкыны-биле үнүп чоруп турар бис.

Г. МЕЙЛИЦЕВ.

(СЭТА-ның корреспондентизи).

Ленинград, апрель 15.

В. И. Ленин 1917 чылдың май 22-де Петроградка тараачыннар депутаттарының бирги Бүгү-россий съездизинде чүве чугаалап турары.

Ленин дугайында сактыышкын

— Бо чылын сезен үш харлыг болдум. Мен ышкаш, кыраан, угланы бакшыраан ашак кижиге Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнеңиң үндезилекчизи улуг Ленинниң дугайында сактыышкын чугаалазары чугула болгаш харыысалгалыг айтырыт-дыр. Ынчалзажок солуп редакциязының ажылдакчылары эштер мени шаанда шагда Минусинский «бругуның Енисей губерниязының Шушенское суурга Владимир Ильич Ленин-биле кады чурттаан турган кижи деп дыннаап, тускай сураглап чедип келген чүве төлээде, Ильичиниң эргим үнелиг ажы-чаңының дугайында эвээш-даа болза бодуңуң билир хире-шаам-биле сактыышкын чугаалаарымны орадажып көрейн — дээш Гаврил Иванович Матишев өөрээни ажок, өөкүм чугаалап эгеледи.

Чамдык уттүндүрган чүүлдерни Гаврил Ивановичиниң кадайы база немей чугаалап дузалашкан. Чогум кайы чыл чүве ийик, чүү-даа болза хаанның Россиянын үезинде Минусинский округтуңуң Шушенское суурга Владимир Ильич үш чыл хуусаалыг шелүдүп келгенин эки билир мен.

Ол үеде Ленин дивес, а Владимир Ильич Ульянов деп адап турган. Ынчаарда Ильич менден 4 хар улуг чүве.

Хаанның Россиянның эрге-чагыргазының шагдаалары Ильичиниң хүн-бүрүле туда таннылыдап, тускай чөпшээрел чокка ону өске хоорайларже болгаш суурларже чорутпас турганнар.

Ынчаннымжок Ильич бодунуң эрестиг кажар иргалары-биле аңаа торулбайн, Шушенское суурдан барып-ла 50—100 километр ыракта турар Ермаковск, Минусинский хоорайга болгаш оон-даа өске суурларга боттан азы шанактыг аттар-биле хүннүң четкеш, ында таныш эштери-биле ужуражып, кыска чогуур ажы-херээн чеднишкинниг бүдүүп алгаш, шагдааларның чөпшээрээни—келге чогуур үезиниден бичии-даа хожудавайн дедир чаа халдып кээр.

Ильич спорт болгаш күш-культура талазы-биле эң-не аваангыр, каппагай, мергежилдиг кижи турган. Эртенги чем ижеринин мурнунда ыяавыла 5—6 километр чернн маннап эртер.

Чай дургузунда барык хүннүң-не сугга эштир, хемелээр, кыжын конькылаар, лыжалаар. Ильич дошка конькылеп ойнап турда көөрге адыкпан боо оъгу ышкаш чүгле карацнаар-ла болгай.

Шушенское суурга кыжын соок, чамдык үелерде—30—40 градус чеде бээр. Ынчаннымжок Ильич хем иликтиг, хөвеннг чылдак тон-биле тоовас кыштаар.

Ильич аңнап, балыктаарынга дыка ынакшылдыг турган. Бир-ле катап мени эдертип алгаш балыктаан. Ол сыырткышбиле балыктай бээрге чүгле балыктар чыырынга өйлежир кижи чораан мен.

Ынчаарда балыктап чөрүвүста бир мындыг таварыга болганын мынча кыргыже чедир утпаан мен. Ильич балыктап турган сыырткыжын эзрем сугже октаарга оска ызыртына берген. Оон Ильич менче көргеш, алгыра-дыр:

— Эш Матишев, шымда, бээр дүрген кээп көрүнер, карачаңгыс сыырткыжывыс оста ызыртына берди, чүү-даа болза, узун кижи сүзүп киргеш адырып көрем!

— Чаа Ильич, барайн — деп харыылаш,— боостаага түлдүр сугже сүзүп киргизе-даа, ызыртына берген сыырткышты адырып чададым. Ильич менче көрүп алган аажок катырган тур.

«Бо хире узун, шыырак эр хиреңде чогенчиниин Гаврил Иванович» дээп соонда Ильич сугже шыныш киргеш, ызыртынган сыырткышты адырып экелгеп. Шынап-ла чөгенчиг кижи-дир мен деп чүвени орта билиндим.

Ильич аңнап чоруп турда арестиг капшагайын, боолаан часпазын кижи кайган хаанмас. Өдүректерни, кастарны сугта азы черге олурда черле боолавас, ыяавыла ужудушкаш боолаар. Ужуп бар чораан куштарны ырак-даа, чоок-даа чорда часпас боолап каар.

Кады аңнап азы аңаа ойнап-даа чорууста Ильич мынча деп чагып чораан: «Бижикке эки өөренинер, эки боолап өөренинер».

Бо чагыгның баш бурунгаар өттүр көргеп ханы ужур-утказының, Ильич Шушенское суурдан чорутканының ырак соонда, кажан Минусинский хоорайга партизанар отрядынга тургаш ылаптыг бүзүреп билген-дир мен.

Ленинниң амыдыралы-биле танышкаш, бистер болза,— Владимир Ильичиде эң-не онаа характерлиг чүве — оон бичe сеткилдин, массаларның күчүзүг чогаадыкчы күжүнге бүзүрели болгаш улуг оон дугайында улуг сагыш салыышкыны — Ильичиниң эргим үнелиг ажы-чаңы ол — деп бүзүреп турар бис. Ильичиниң бажының дүгү ынчаарда-ла калчаңайып эгелей бергеп. Бажың дүгү чүге калчаңай бергенин Ильич деп, ойнап айтыырга, улуг угаанның кижи-дир мен-ийин деп, бодуң кыжыртынаар-ла болгай.

Ильичиниң улуг угаанныы, оон кижилер дугайында сагыш човап чоруурун ол үеде чүгле Шушенское суурнуң чурттакчыларынга эвес, харын өске-даа суурларның чурттакчыларынга билдине бергеп. Ынчаарда кодээге ийи хевирниң судтары ажыдап турган: тараачын суду (улус суду), шериг суду.

Ол судтар шииткел хуралдары чоруда бээрге, Ильич үргүлчү барып дыннап турган. Олар чамдык таварыгаларда кандыгдаа бүрүү чок актыг хамаатыларны шимдип турганнар.

Ол шиитирген кижилер Ильичиге аргасуме айтырып чедип көөрлер. Оларны Ильич күзелдин-биле хүлээп алгаш, шын эвес шиитккенин тайылбырлавышаан, оларның суд черинге кирер билдиримкиннерин боду бижип берип турган.

Ильичиниң холуның ужуун шиитккекчилер болгаш шагдаалар билип каар төлээде, ону өске кижилерге чара бижиткеш суд черинге кирер. Херекти шын эвес шиитккенинин дугайын билдиришкинде бүгү талазы-биле тодаргай шын анализтеп көргүскен ужурунда, шиитирген кижилер Ильичиниң баш бурунгаар өттүр көрүп сүмелеп чугаалааны ёзугаар шиитирген чамдык кижилер херектин ылаптыг шынынга чедир чаргылдажып турган шиитккеден хоталып үнүп турганнар. Болап көрүнер-даан, Ильич ынчаарда хоойлудурүнү ол хире ханы билир турган.

Шушенское суурнуң тараачыннары дора-бүргүзүнде-ле алаан шыналлыг чурттап турганнар. Өске чүзүн маларны чугаалаваска чүгле хойлар безин бир тараачын ажыл-агыйга 400—500 баш чедип турган.

Ындыг-даа болза олар Ильич-биле эпнайыралдыг, оон ажы-чаңынга таарыш турганнар. Чүге ындыг турганы дээрге, Ильичиниң кандыг-даа берге үелерде түстүе кижилер-биле шын харылажып биларинин күштүг ол тур. Бир эвес Ильич тараачыннарны бай-шыдалдыг-дыр дээш, оларның-биле харылзаа түзпайн, оларны арай хыйыртап көрүп турган болза байдал сыр өске турар ийик.

Ильич шөлүүдүн келгенинден бээр бир чыл болганының соонда, Шушенское суурга хеп-хенертен Надежда Константиновна Крупская чедип келген. Надежда Константиновна чедип ээрге, Ильич удатпайн мурнунда чурттап турганынга бодаарга, делген өрээлдериг өске бажыңче көже бергенинин соон дарый Шушенское суурга Ильич биле Надежда Константиновнаның будазы болган.

Будага дыка-ла хөй кижи барган бис. Бай-шыдалдыг чамдык тараачыннар база чеде бергеннер.

Аъш-чем, арага-хамыс эңдерик хөй. Барык-да эртенги хүн үнгүжеге чедир ырлажып, танцылап ойнаан бис.

Ильич ырлаар, танцылаар болган хөл шыпырга ойнарының талазы-биле ол кежээ чыылган бүгү кижилерни тиилээн. Ол хире ур, улуг хөлээшкин болза-даа эзирик кижилер көзүлбээн. Оон соонда удатпаанда-ла, Владимир Ильич төп Россияже чоруй барган.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязы тиилээн. Совет чазак тургустурган, а ол чазактың даргазы Владимир Ильич Ленин болган-дыр деп медээни дыннаан бис.

— Биэеде маңаа, Шушенское суурга Владимир Ильич Ульянов деп кайгамчык эрестиг кижи шөлүүлеге тургаш дедир ээп чурттаан чүве болгай. Бистиң Владимир Ильичивис Совет чазакты даргалай бергени ол эвес ыйнаан — дижин, ында-мында шуугажып-ла эгелединвис.

Ильичиниң таныжы турган Иван Иванович мынча деп чугаалай-дыр:—Сагыш даап, хоозун чүве чугаалажып олурган хергээвис бар деп бе, ол дугайында тодаргай билир кижилер бар боор, ыяавыла айтырар херек.

«Шын-дыр» дишкеш, шынавыла улам тодаргайлап эгелединвис. Илерээни чүл дээрге: шаанда бистиң Шушенское суурга кады чурттап, ойнап, хөглеп турганывыс эргим Владимир Ильич Ульянов (Ленин) Совет чазакты даргалай бергени ол болган-дыр-ийин.

Эртенге мергежининиң, биче сеткилдиг, сагыш човангыр болган культурлуг ажы-чаңның талазы-биле Ильичиден өөренири бистиң аныяк салгакчыларывыска эң-не чугула соруга кылдыр салдынып турар.

Чоокта чаа Шушенское суурга чордум. Шаанда шагда кудумчузунга өдек деннели бергеп чыдар, довурактыг болган бокту турган суур, ам Совет эрге-чагырганың үезинде танытынмас кылдыр сайзыраан болду. Суурда ийи, үш каът даш бажыңнар туттунган.

Ында Владимир Ильич Ленинниң музейи доктаамал ажылдап турар. Мен аңаа турумда СЭКП Төп Комитединиң Президиумунуң кежигүнү эш Л. М. Каганович Шушенское суурга кээп, ында Владимир Ильич Ленинниң музейин көргеш чорукан. Эш Л. М. Каганович болгаш оон кады чораан өөрү менден Владимир Ильичиниң Шушенское суурга чурттап турганының үезинде ажыл-амыралының дугайында алаан хөй айтырыглар салгыдаан. Ону шыдаар шаан-биле харыылады. Олар мени фоточурукка хөй катап тырттырган.

• • •

Бо сактыышкынны шаанда Шушенское суурнуң чурттакчызы чораан болгаш сөөлүреди бодуңуң оглуңуң ажы-биле Тыва автономнуг областка 1948 чылда көжүп келген, ам үеде «УТКА 25 чылы» совхозта чурттап турар инвалид эш Гаврил Иванович Матишев чугаалаан.

Дыннап бижээн Т. ТЮЛЮШ.

Социалистиг революцияның ленинчи теориязы

Марксизминиң хөгжүдезинде чаа үе В. И. Ленинниң ады-биле холбашкан. Ленинизм интернационалчы эрелиг, оон үндезинээри бүгү делегейниң ажылчын шинчээшкининде болуп турар.

Ленинизминиң улуг идеялары коммунизмни тургузуп турар, Совет Эвилелиниң улустарының ажыл херектеринде болган наадырлыг чоруктарында, улуг кылат улустуң база чаа, социалистиг амыдыралды чедиишкинниг тургузуп турар улус демократизмының өске-даа чурттарының ажылчы чоннарының ажыл-херектеринде болган наадырлыг чорукторунда болдуңуң эң чыртыкылыг боттарынының тыпкан. Ленинизминиң дириг чогаадыкчы идеялары бүгү делегейниң пролетариадының медерелинде ханы сиңиккен, делегей төөгүзүнүң бүгү чорулгазынга улуг саңдарны чедирип турар. Ленинизм бүгү чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының холунга шынчы болгаш шылгатыынган чепсек болуп турар.

1.

Бүгү делегейниң коммунистиг шинчээшкининиң канчаар-даа ажок улуг чаалап алышкыны болза, социалистиг революциянның ленинчи теориязы болур, ол теория капиталистиг кулданышкындан хостаныры дээш, социализм дээш демисеелдиң калбак оруун бүгү чурттарның пролетарийлеринге болгаш ажылчы чоннарынга ажыттаан.

Социалистиг революция дугайында кол идеяларны эртеминг-коммунизминиң үнелекчилери Маркс биле Энгельс эге бажында хевирлеп чогаатканнар. Капиталистиг нинтилелиниң хөгжүдезинниң хөойлуларын ханы болган бүгү талалыг анализтеп көргеш, Маркс биле Энгельс капиталзминиин чайлаш чок алдынуун болган оны чаа нинтилел тургузуу-биле, коммунизм-биле солуурунуң эртеминг үндезинин бергеннер.

Олар социалистиг революциянның сорулгаларын тодаратканнар, революцияның гегемонизы (баштыны) эң-не революсчу анты—пролетариат болур ужуруг деп демдеглээш, революциянның шинчилекчи күжүн тодаргайлааннар, политиктиг эрге-чагырганы ажылчын анының чаалап алырының, тодаргайлаарга пролетариаттың диктатуразын тургузарының эргежок чугулазын үндезилээннер, пролетариаттың диктатуразы чокка коммунизм тургузун-даа болбазын, бүгү ажылчы чонларның организакчызы болган баштыңчызы болур Коммунистиг партияны тургузарының эргежок чугулазын айытканнар.

В. И. Ленинниң улуг чаагай ачы-харыызы болза социалистиг революция дугайында Маркс биле Энгельстиң гениальдыг бодалдарын улам ынай хөгжүткенинде, марксизмни чаа төөгүлүг үеге, пролетариаттың анты демисеелиниң чаа байдалдарынга дүүштүр чаа үүлдер-биле болган түнелдер-биле байыткаанында болур. Хамыктың мурнунда Ленин марксисчи литературага капиталзминиң хөгжүдезинниң чаа чадазы—империализминиң эртеминг ханы анализин бир-ле дугаарында берген, оон кол-кол чөрүдээлерин болгаш хоойлуларын илереткен, империализм капиталзминиң хөгжүдезинниң дээди болган сөөлгү чадазы, социалистиг революциянның бүдүүзү болур деп көргүскен.

Капиталзм нинтилел-экономиктиг система болур чоруун чидирип турар болгаш бодунга алдынуу белеткеп турар. Империализминиң үези болза капиталзминиң кедергей эртир хөгжээнниин, бодуңуң бүүрашкынының бүдүүзүнде турарының үези болур, империализм кижи төрелгеннинің хөгжүдезинге реакциялыг моондак апарган деп Ленин көргүскен.

Оон-биле кады империализм II Интернационалдың оппортунистериниң бадыткап турганы болгаш барыын социалистерниң ам бадыткап турары ышкаш улус массаларның демисели чокка, пролетариаттың революциязы чокка төөгүлүг хөгжүдениң сценазындан «чаагаар бүрап» үне бербес деп Ленин айтып турган. Улус массаларның көөр хөнү чок болуп турары капиталистиг тургузугну камгалаар дээш империалистиг буржуазия эң-не калчаалыг хемчегларни алыр апаар деп Ленин айтып турган. Капиталзм төөгүлүг сценадан чүгле анты демисели чорун турда, тинлелгелиг пролетар революциязының түнелинде үнүп болур.

Социалистиг революцияның ленинчи теориязының чугула үүлдериниң бирээзи болза буржуаз-демократтыг революцияның социалистиг революцияже өзүп киреринің дугайында өөредиг болур. Ол теория марксизминиң хөй санныг дайзыннарынга удур — II Интернационалдың оппортунистеринге, ревизионистерге удур демиселге төрүттүнген.

Реформистер болза буржуазтыг болгаш социалистиг революцияларның аразында улуг тамы, «кыдат хана», буржуаз тургузугнуң тергиндээшкининиң узун үези бар, мынчанган капиталзминиң «тайбың» хөгжүдезинниң хөй он чылдарны эргежок чугула, ол чылдарның дургузунда пролетариат чонуң улуг нуруузу болуп алыр, башкарып өөренир дээш буржуаз культураның школазын эртер ужуруг деп бадыткап турганнар.

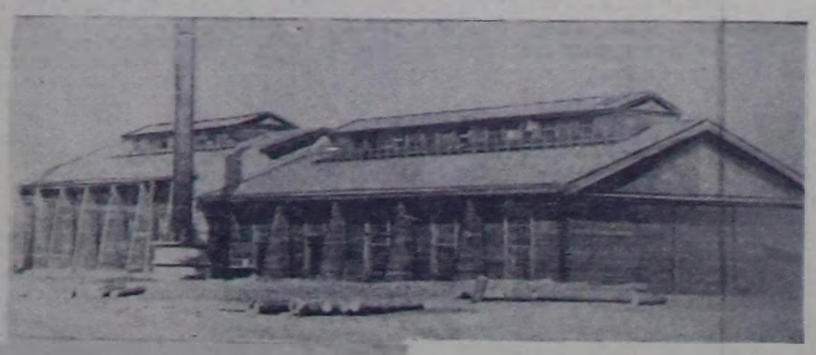
Шак ындыг айтылга революциядан ойталааны болур, ол болза пролетариатты идепкей чок, сус чок болдурар дээни ол. Революцияның херээнге хоралыг, марксизмге удур ол айтылганы В. И. Ленин сойгалап илереткен. Буржуазтыг болгаш социалистиг революцияларның аразында каныг-даа «кыдат хана» чок деп чүвени Ленин эртем ёзуу-биле көргүскен.

Бирги орус революциязының чылларында Ленинниң ажыдап чогаатканы буржуаз-демократтыг революцияның социалистиг революцияже өзүп киреринің теориязын амыдырал долгуу-биле бадыткаан. Буржуаз-демократтыг революцияның социалистиг революцияже өзүп киреринің дугайында өөредиг болур. Ол теория марксизминиң хөй санныг дайзыннарынга удур — II Интернационалдың оппортунистеринге, ревизионистерге удур демисе

Улуг Ленинниң чагыгларын ёзугаар

Чаа-Хөл районуң Ак-Дуруг көдээ Советтиң тараачыннары 1950 чылда чаа колхозту иштин хуралынга тургузуп алганнар, олар боттарының ол чаа ажыл-агыйынга эки тура-биле каттыжып, улуг Ленинниң чагыгларын ёзугаар чурттаарын, ажылдаарын дугуржуп, чаа колхозун делегейниң ажылчы чоннарының башкызы улуг Ленинниң ады-биле адаарын бир эп-сеткилдиг шинтпирлеп алганнар.

Бо эрткен чылдарның дургузунда колхозтуң ажылагыйы быжыккан, колхозчулар-

Чурукта: Ленин аттыг колхозтуң электростанциязының иштин-хевири (үстүнде), суурнуң кудумчузунда чурттарга бажыннары.

ның материалдыг болгаш культурлуг дединели дыка бедик.

Колхозтуң бодунуң электростанциязы ам бар, электрининң күжү-биле 2 пилорама, колхозтуң далган тырттыр дээрбези ажылдап турар. Ильичиниң лампалары колхозчуларның бүгү бажыннарында чырып турар. Чаагайжыдыр туттунган колхозчу суурда бажыннарның колдуу крышаларлыг, кладовкаларлыг, колхозчу квартираларда радио бар, ол дээрге колхозтуң бодунуң радио белдири.

Колхозчу суурда чеди чылдың школазы бар, анда колхозчуларның бичии уругдары эртемнерин, билиглерин шингээдип ап турар. Оон ынай колхозчу суурда уруглар бажыны бар, областың элээн хөй районнарындан келген бичии уруглар ол бажында чурттап, школада өөренип турар.

— Бистер ада-иелеривистен чарылзывысса-даа, улуг Ленинниң үндезилеп тургускан алдарлыг Коммунистиг партиязының ачы-хавыязында уруглар бажыңында аас-кежиктиг, өөрүшкүлүг чурттап, өзүп, өөренип тур бис. Бистиң эң-не ынак Ильичивистиң айтыкан оруу-биле, Төрээн Коммунистиг партиявыстың түгүнүн адаа-биле бистиң чуртувуска коммунизминиң бүрүн чыруктулыг тиилелгезинге чедер бис. Төрээн чурттуң төлептиг хамаатылары болур бис, — деп, Ак-Дуругчуң уруглар бажыңында Сарыглар Чечек, Оюн Лора, Монгуш Кызыл-оол болгаш өскелер-даа өөрүшкүлүг чугаалап турарлар.

Бистиң чуртувустуң көдээ ажыл-агыйын коллективизастаар талазы-биле улуг Ленинниң айтыышкыннарын Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы болгаш Совет чазак хажык чокка боттандырбышаан, колхоз тургузуунуң чайынначак тиилелгезин хандырган. Партия болгаш чазактың изиг дузаламчызынга даянмышаан, бистиң тараачын араттарывыс чаа, аас-кежиктиг колхозчу амыдыралын чедиишкинниг хөгжүдүп турарлар.

Бистиң колхозта ам беш автомашиналар бар, олар бүгү колхозтуң, бүгү колхозчуларның ажыглалында. Колхозта ам кижи болгаш мал эмнелгелериниң салбырлары, харылзааның көдээ конторазы, клуб, магазиннер, библиотека бар.

— Бистиң бо колхозчу суурувус ам бир каш чылдар эрткен сөөлүнде хоорайдан ылгалбас кылдыр сайзыраан, Ак-Дуругнуң тараачын араттары автомашинаны, электростанцияны, пилорамаларды, радиону, телефонну, тракторну, комбайнны, молотилканы шаанда көөр хамаан чок. ол түүлдерни безин чадаарда сактып безин чорбаанныр болгай. Бо бүгү чаа түүлдер ам колхозчу амыдырал-биле кады бистө чедип келген, тыптып келген. Чаа, чаагай амыдырал деп чүве бөдүр. Бо дээрге, улуг Ленин башкының бистерге айтып берген чаагай оруу-дур. Бо орукту — колхозчу орукту кажан-даа чандыр бяспас бис. — деп, колхозтуң хоочун кежигүнү, мурнакчы тудугжу эш Доржу-Лама чугаалап турар.

Малдың бажы бистиң колхозка бо чылын он муң ажыр өзер, тараа культураларының шөлү 1400 га чедир калбарар. Эрткен чылын га бүрүзүндеи 14 центнер дүжүттү ажаап алган бис, а бо чылын кызылтастың гектар санындан 16,5 центнер дүжүттү алыр бис.

Бистиң колхозтуң мурнакчыларының саны өскен, чижээ, малчыннар Дамба, Шактар-оол, Сагаан, Ашак-оол, тудугжулар Нава, Доржу-Лама, Суван, Сойзан-оол, Монгуш Шууруку, чазанынчы Седен болгаш өскелер-даа төрээн колхозунуң экономиказын дүргеп хөгжүдүп турарлар.

Мал ажылын, ылангыя чер ажылын сайзырадырыга Чаа-Хөл МТС-тиң механизаторлары биске улуг дузаны чедирип келген болгаш чедирип-даа турар. Ол дээрге, күрүненнің талазындан колхозчу тараачынларны деткип турарының тодаргай чижээ.

Улуг Ленинниң айтып берген оруун ёзугаар, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле бистиң Ленин аттыг колхозувустуң ажыл-ишчилери күш-ажылчы чаа-чаа чедимишкиннерни чедип ап, төрээн колхозун, оон төвүн Совет Төрээн чурттуң чечектелген крайларының бирээзи кылдыр эң чоокку чылдарда хуулдуруп шыдаарлар.

М. ДУГАР-ООЛ,
Ленин аттыг колхозтуң даргазының оралакчызы.

Олар Ленинге ужуражып турганнар

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА). Даштыкыга чораан, В. И. Ленининиң Россияга эзэн чаныл келгенининиң дөртен чыл болганын Ленинградтың ажылчы чону калбаа-биле демдеглээннер. Ол алдарыг болушкун лугайында сактышкыннарны кадагалап чоруур, революцияның хөй-хөй хоочун киржикчилери хоорайның заводтарында болган фабрикаларында ажылдап турарлар.

А. М. Горький аттыг Культура бажыныың Улуг залынга хоочун большевиктер-биле ужуражыганың кежээнинге апрельдиң 16-да 2 муң ажыг аныяк ленинградчылар чыглып келгеннер. Залга хоочун революсчу ырларның аялгалары чаңгыланып тургулаан. «Бурунгаар дидим базынар эштер», «Варшавянка» болгаш өскелээ ырларны хоочун большевиктер, аныяк оолдар, кыстар сорук киришкинниг-биле ырлап турганнар.

Кежээни допчу чугаа-биле ВЛКСМ хооркомунуң секретары В. Н. Смирнов ажыткан.

Хоочун большевиктер: 1917 чылда большевиктерниң Выборг райкомунуң кежигүнү турган Н. Ф. Свешниковтуң, 1917 чылда Петроград Советиниң депутады А. Н. Круглованың, партияның Петербург комитединиң пропагандизи А. А. Булышкинниң, 1917 чылда Петроград Советиниң депутады, чажыт ажылдап турарының болган октябрь революциязының үезинде большевиктерниң Выборг райкомунуң кежигүнү турган В. П. Виноградовтуң чугааларын чыыганнар улуг сонуургал-биле дыңнаннар. Ынак баштынчы болган башкы В. И. Ленинни Петроградтың хөй-хөй мун ажылчыннары кайы хире өөрүшкүлүг-биле болган колдулгушкунуг-биле үткүп турганының дугайын олар сеткил хайныышкыныыт сактып чугаалаан.

Аныяк ленинградчыларның мурнунда ол кежээге университеттиң хереэжен студентизи Маргарита Бривошена болгаш Биров заводтуң слесары Владимир Зеленов чүве чугааланнар. Боттарының адаларының алдарлыг революсчу болгаш күш-ажылчы чанчылдарын кезээде болгаш кыза-даа аныяк ленинградчылар эдерип чоруурунуң дугайын олар боттарының чугааларынга чугаалап турганнар. Ленининиң чагыгларынга шынчы аныяк салгакчылар бүгү-ле күштерин коммунизминиң тургузуушкунунга бээрлер.

В. И. Ленининиң граммофон пластинказында бижип каан «Совет эрге-чагыргазы деп чүл?» деп чугаазын чыыганнар байырлалдыг шыпшыны-биле дыңнаннар.

Кежээ улуг концерт-биле доозулган, орта В. И. Ленинге тураскаатказан чогаалдарны номчуп күүсеткилээн.

В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнге

Бо чылын национал театрның артистери В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 87 чыл оюн таварыштыр В. Погодининиң Кремльдиң курантылары деп шинзин көргүзери-биле белеткээн.

Үк шинде В. И. Ленининиң ролюнда талантылыг артист Л. П. Юхин ойнап турар. В. И. Ленининиң овур-хевирин артист Юхин элээн улуг чедиишкин-биле ойнап турар.

Театрның артистери бистиң көргүчүлеривиске улуг Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 87 чыл оюнда Погодининиң Кремльдиң курантылары деп шинзин белек кылдыр көргүскени ол.

ЛЕНИННИҢ АДЫ-БИЛЕ

Бичии Римма Дига бир-ле катап област.тың чурт шинчилелиниң музейинге чораан.Ында делгээн делгивирлери, язы-бүрү чүүлдерни көргүскен чуруктарны ол дыка сонуургап көрген. Ылангыя Кызыл хоорайның элээн каш чылдар мурнунда байдалын көргүскен чуруктарга ол дыка үр доктаагаан. 1929 чылда Кызылдың төп кудумчузун көргүскен чуруу оны дыка элдепсиндирген.Ында чер тарамык борбак-борбак чавыт бажыннар тургулаар, олардың крышалары безин чок. Кудумчуларда машина-даа көзүлбес, тергелиг аъттар, чүктүг тевелер шуужуп турар болган.

Ол бажыңнига чедип келгеш деиги чуруктуң дутайын аваазынга чугаалаан, мынчаар айтырган:

— Бистиң ам өөренип турарывыс № 2 школаның турар чери Ленин кудумчузун хоорайның төвү дээр болгай. Ол шынап-ла музейде мээң көргеним чурук дет турганы ол бе авай. Мен ону көргеш, улус кандыг-бир көдээ суурнуң чуруун солуй азып каан боор деп бодадым—дээн.

Римманың аваазы уруунче хүдүмзүреп көргеш:

— Чуруктуң адаанда 1929 чылда деп бижип каан-дыр бе, уруум. Ынчан хоорайның төп кудумчузу шынап-ла мындыг турган боор, уруум. Мен маңаа кээримде бээш Ленин кудумчузунга силерниң өөренип турар школаңар дет үш каът даш бажыңнар турбаан болгай. Ол школаны 1940 чылда туткан чүве. Мен база аңаа өөренип турдум — дээш, ынчан аңаа чаңгыс-ла үш каът даш бажың барын, оон чоогунга бичии-бичии ыяш бажыңнар, дазыр шөл турганын, кудумчуну асфальтылаваан, тротуар-даа чок турган дээрзин аңаа неэш тайылбырлап берген.

Оон соонда-ла Римма музейде көргени ол чурукка ам-на бүзүрээн. Бо дээрге тоолчургу чугаа-даа эвес, керек кырында чүүл-дүр. Шынап-ла он алды чылдың мурнунда Ленин кудумчузу ындыг турган.

1940 чылдың күзүнүде аңаа баштайгы үш каът даш бажың бедип үнүп келген дээрзин үстүнде чугааладывыс. Оон бээр ындыг-ла хөй уе эртпээн болза-даа, бо аразында оон өөур-хевири танытынмас кылдыр өскерилген. Ылангыя кудумчуның үстүү талазынга 2—3 каът даш бажыннар улаштыр-улаштыр өзүп үнүлээн. Мында башкы училищезинниң, № 7 школаның, чурттаганың бажыңнарын туткулаан. Эрткен чылын областың көдээ ажылагый техникумунуң сургуулдарының эргезинге чараш чаагай үш каът даш улуг бажыңны берген.

Бистер бо беш чылда, ылангыя бо чылын Ленин кудумчузунга кандыг-кандыг улуг тудуглар тургустунарын дээрзинин дугайын Тыва тудуг трестизиниң начальниги, архитектор Валентин Александрович Харламовтан айтырган бис. Оон биске чугаалааны болзу:

— Сөөлгү чылдарда Кызыл хоорай база оон төп кудумчуларының бирээзи—Ленин кудумчузу танытынмас кылдыр өскерилип турар. Бо бешки чылдың дургузунда бо кудумчуга хөй-хөй улуг-улуг тудугларны кылырын планнап турар. Бо чылдың июль айның 1-де чурттакчыларның чурттаарынга бүгү-ле таарымчалыг байдалды тургускан 16 квартиралыг чурттарга бажыңны ажыглаага киргеп. Дөртүү квартарда совпарт школаның бажыңының тудуун доозар. Боза кудумчуда 18 квартиралыг чурттаганың ийи бажыңарының тудуу чоруп турар. База бир мындыг бажыңның тудуу эгелээн. Ол ышкаш областың көдээ ажылагый эргелелиниң бажыңының тудуу эгелеп турар.

Облкүүскомнуң бажыңының дужунда үлетпүр бирааннарының магазинининиң орнунга культураның улуг ордузу бо беш чылда туттунар. Көдээ ажыл-агый техникуму-биле № 2 школаның аразынга үш каът улуг библиотеканы тургузар. Оон биле чергелештир Ленин кудумчузунга музыка училищезинниң, парлалганың бажыңының, пединституттуң, аалчылар бажыңының болгаш чурттаганың ийи-үш каът улуг бажыңнарын тударын планнап турар.

Партияның болгаш чазактың хүн-бүрү көргүзүп турар улуг дузаламчыларының ачызы-биле ол улуг соруганы бистиң тудугжуларывыс алдарлыы-биле күүседип шыдаарлар. Бо кудумчуда тудугларда ажылдап турар хөй-хөй тудугжуларның дугайында чаагай алдар чоруп турар. Ылангыя совпартшколаның чанында 16 аал иштң чурттаар бажыңның тудуунда Козлованың, Оленинаның штукатуржулар бригадалары болгаш Павел Ковентүү септекчилер бригадазы бо хүнверде улуг күженишкинниг ажылдап турарлар...

Ленин кудумчузунда хөй-хөй улуг бажыңнар туттунуп турары-биле кады ол улам-на чаагайжыр, хевири аян кирип турар. Чайгы үеде кудумчуның ийи талазында тараан язы-бүрү ыяштар, чечек үнүштер иогаарарып үнүп кээрге ол иогаан ырыгжыган дег апаар. Оон асфальтылыг оруу-биле он-он чиик машиналар — «победалар», «зимнер», «москвичилер» шуужуп турар. Оон ийи кажыызында тротуарлыг орук—суббота болгаш воскресенье хүннеринде хоорайжыларның селгүстээр ыяк чери апарган.

Совет күрүнениң база Коммунистиг партияның үндезилекчизи болгаш тургузукчузу—улуг Ленинниң ады-биле адаан бо кудумчу элээн каш чылдар эрткен соонда улам-на чаагайжыыр болгаш оон адаа талазында амгы тургулаар чаңгыс каът ыыш бажыңнар көзүлбес апаар, оон орнунга хөй каът улуг-улуг даш бажыңнар бедип үнүлеп кээр.

Кажан бо кудумчу-биле чоруп орган аас-кежиктиг чаагай амыдырал дээш улуг Ленинниң каңкап быжыктырганы Коммунистиг партияга база катап өөрүп четтиргенин илередип, кижиниң сагыш сеткилин улам-на чоргаарап кээр.

Ш. САЛЧАК-ООЛ.

Ленинизмни колхозчулар өөренип турар

Делегейде бирги социалистиг күрүнениң үндезилекчизи, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының баштынчызы Владимир Ильич Ленинниң өлүм чок улуг өөредиглерин Чаа-Хөл районуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери ханызы-биле өөренип ап турарлар.

СЭКП төөгүзүнүң допчу курзун өөренир талазы-биле бедяткен хевирнин бөлгүмүнде амгы үеде 14 колхозчулар, партияның политшколазында 13 кижи өөренип турар. Бо бөлгүмде болгаш политшколада өөренип турар колхозчуларның иштинден эштер Ортуң-оол, Өлчей-оол, Седен, Көк-оол, Кува-Сүрүн олар өөренип эрткен темаларын эки шингээдип ап турар.

«Көдээ ажыл-агыйның коллективизациязы» деп теманы колхозчулар эң хандыр өөренип, бодунуң колхозунуң амыдыралы, сорулгалары-биле тодаргай холбаштырып турарлар.

— Бодумнуң төрээн колхозум болур Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелинде политшколага өөренимшаан, улуг Ленинниң өөредиглерин ханызы-биле шингээдип ап турар мен. Бирги беш чыл планның бүдүүзүнде бистиң чуртувуска хуу ажыл-агыйлыг 25 миллион тараачын өөредилер санатыныр турган. Үүрмек тараачын ажыл-агый бараанныг продукциняны көнчүг эвээш берип турган. Быдаргай тараачын ажыл-агыйларга сайзырангай техниканы болгаш мурнакчы агротехниканы чедимчелиг ажыглап шыдавас турган.

Ынчангаш, быдаргай, хуу тараачын ажыл-агыйлардан коллективтиг, улуг ажыл-агыйларже шилчиири негетинип турган. Ол дээрге, колхозчу амыдыралдың карачаңгыс шын оруу — хөй миллион тараачыларга улуг Ленинниң айтып берген оруу.

Ленинизмниң түгүнүн адаа-биле, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле коммунизминиң бүрүн тиилелгезинге чедер бис, — деп, колхозчу эш Седен уламчылап чугаалаан.

Т. ДАНЗЫН,
Ленин аттыг колхозта партия организациязының секретары.

Чурукта: Колхозчу М. Седениң өг-бүлезинде. Чуруктары: **В. ӨЛЗЕЙ-ООЛДУУ.**

Чурукта: Кызылдың Ленин кудумчузу.

Фото С. Феоктистовтуу.

нин мурнундагы үеде шын турган, марксичилерниң ортузунга шаанда ниити хүлээп алдынган турган айтыышкын ам чаа төөгүлүг үеге дүүшпес апарган болгаш ону чаа айтыышкын-биле солаан турар ужурлуг, ол чаа айтыышкынны ёзугаар социалистиг революция баштай чамдык чурттарга ийикпе азы харын чаңгыс чуртка тиилеп болур — деп көргүскен.

Социалистиг революцияның ленинчи теориязы канчаар-даа аажок улуг теоретиктиң болгаш революсчу-практиктиг ужур-дүшкүлүг. Ол теория социалистиг революцияның тиилелгезин дээш демиселче, бистиң чуртувуста социалистиг ниитилелдиң тургузуушкунунче бистиң партиявысты болгаш Россияның ажылчын ангызын сорук киирген. Ол теория ангыланы партияның пролетариатчыларына перспективаны берген, социалистиг революцияның тиилелгезинге ажылчын ангының идегелин быжыглаан.

Социалистиг революцияның ленинчи теориязы ниитилелдиң хөгжүдүзинге шинтпирлиг рольдуг болуп турар улус массаларның чогаадыкчы күштеринге ханы идеэзиринге үндезилетингеп. Ынчангаш ажылчын ангы болгаш аңаа улуртурган тараачын чон капитализминиң дүжүрер болгаш коммунистиг ниитилелдиң тургузуп шыдаар шак ындыг күш болур.

2.

Социалистиг революцияның ленинчи теориязы революцияны кылыр болгаш оон белеткеэлерин тургузар дугайында айтырыгны ырынай оске байдаллыг шинтпирлеп турар. Социалистиг революцияны болгаш чаңгыс ийикпе, азы элээн каш чурттарга социализминиң тиилелгезин Ленин империализминиң делегей фронтузуның ырчырбезинниң эң-не кошкак черинден оон үстүшкүнүүнүң түнелин кылдыр көрүп турган.

Пролетар революциязы хамыктың мурнунда үлетпүр хөгжүлеэн дыка бедик деннелдиг, пролетариат чонуң улуг кежи болуп турар, демократия болгаш культура бедик хөгжүдүлиг чурттарга болур деп II интернационалдың баштынчылары, меньшевиктер, троцкистер бадыткап турганнар.

Ол догманы Ленин хүл-үйба кылыр чыча шапкан. Социалистиг революция капитализм эң сайзыраан, пролетариат чонуң улуг нуруузу болуп турар чурттарга тиилээри албан авес, ол революция хамыктың мурнунда капитализминиң фронтузу эң кашкак чурттарга тиилээр деп ол көргүскен.

Империализминиң үезинде ангы-ангы чурттарда социалистиг революция болза делегейниң социалистиг революциязының кезээ, империализминиң бүгү системазында чөрүлээлериниң хөгжүлезинниң түннели болур. Социалистиг революцияга, оон мырынай болу бээринге ол чуртта капитализминиң бүгү чөрүдээлериниң эң-не чиингеленишкини, пролетариаттың бедик сыры каттышкан чоруу бар болуру, империализмге үдур шинтпирлиг демиселге пролетариаттың соонган барып шыдаар, ажылчы тараачының иттүү-биле пролетариаттың идегелдиг эвилелчизиниң бар болуру, марксичи-ленинчи теориябиле чепсегленген, пролетариаттың дайынчы революстуг партиязының бар болуру эргежок чүгүлә херектиг деп чүве тодаргай. Чүгле ол бүгү чүүлдерни дүүштүрерге империалистиг буржуазияның эргече-чагыргазын дүжүрери болдунар апаар.

Социалистиг революцияны чагыг-биле кылбас, ону бир чурттан оске чуртче экспорттап үндурбес, а харын ол чурттуң иштики хөгжүлезинниң хөөйлу ёзугаар түнели, объективтиг болгаш субъективтиг белеткелдерниң четчип келгенинин түнели болур деп В. И. Ленин өөредип чораан. 1918 чылда Ленин мынчаар чугаалаан: «Оске чуртка революция чагыг ёзугаар, дугуржулга-биле төрүттүнүп болур деп бодаар кижилер бар болбайнаан, ындыглар бир болза угаан чок кижилер-дир, бир болза провакаторлардыр. Сөөлгү 12 чылдың дургузунда ийи революцияларны чурттап эрттирген бис. Оларны чагыг-биле-даа, дугуржулга-биле-даа кылып болбас, моон соңгаар ынчаар чурттап болбас деп он-он миллион кижилер ынчаар болап чоруур апаарга ол душта революциялар болу бээр деп билир бис». (Чогаалдар, том 27, арын 441).

Революцияның тиилелгези боду чедип келбес, ону белеткээр болгаш организастаар херек, а ону пролетариаттың чүгле ёзулуг марксичи-революстуг партиязы кылып болур. Партияның сорулгазы болза, ажылчын ангыны марксичи-ленинчи идеологияның ёзугунга кижизидери, оон ацгы талазы-биле медерелин буржуазияга удур эң-не шинтпирлиг, эң-не дидим болгаш революсчу хөделиш үнүштеринге белеп болгуже чедир көдүрери, ажылчын ангының болгаш тараачынарның ажылчы массаларының иштинден революцияның политиктиг армиязын тургузары, ол армияның бажынга турары болгаш ону капитализминиң тиилээринче чедирери болур.

Октябрь революциязы марксизм-ленинизминиң тиилетирбес түгүнүн адаа-биле болуп эртken. Ол революция буржуаз идеологияга, ажылчын шинчээшкинниниң иштинде оппортунизминиң болгаш реформизминиң идеологиязынга, социал-шовинизмге болгаш реакциялыг национализмге өлүмнүг согуушкунну таварыштырган; пролетаржы интернационализминиң улуг принциптерин амыдыралга боттандырган.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязы болгаш ССРЭ-де социалистиг тургузуушкунуң бадыткаашкыны төөгүлүг хөгжүлеэнин бүгү чорудулгазынга күүлүг саъдарны чедирген болгаш делегейнин хосталгалыг шинчээшкинниң чаа чадаже көдүрген. Ада-чурттуң Улуг дайынынга фашизмни ашкан Совет Эвилелиниң тиилелгези революсчу пролетаржы болгаш национал хосталгалыг шинчээшкинниң улам улуг көдүрүүшкүнүнге идиг болган.

«...Совет революция кижи ниитилелин дыка бурунгаар шинчеткен, өөрүп болдунмас чиңг чалбыышты кывыскан» деп, Владимир Ильич Ленин бистиң партиявыстың Х съездиниң (1921 чылда) ажыткаңы», арын 24).

Октябрь революциязының соонда делегей төөгүзүнге эң-не кайгамчыктыг болуушкун болза Кыдатка болгаш Европаның база Азиниың оске-даа элээн хөй күрүненнерине социалистиг революцияларның тиилелгези болур. Ол революциялар болза, капитализминиң делегей системазының ниити кризизиниң чиңгиленишкинниниң түнели, ол системаның үргүлүлеп турар сандараашкынының херечизи, бүгү кижи төрелгетеннің социализмче доктаадыр аргажок шинчээшкинниниң көргүүү болур. Капиталистиг системадан адырлып үнген чурттар Совет Эвилелинбиле кады делегейниң чаңгыс аай социалистиг лагерин тургусканнар, ол лагерь үзүктел чок быжыглып турар.

Бүүдүүл национал-хосталгалыг шинчээшкинниң түнелинде Чөөн чүктүң улуг-улуг күрүнелери национал хамаарышпас чорукту чедип алганнар. Империализминиң колониальдыг системазы бүгүрап турар, колониализмге төнчү келген.

Оске чурттарның социалистиг революцияларынга оон кол-кол хевирлериниң чайлаш чок катаптарының-даа үткүзүнбиле алырга Октябрь революциязы бүгү делегейге ужур-дүзалыг болуп турар. Бүгү чурттар социализмге орай-даа, азы эртеда бол шупту келирлер деп Ленин чугаалаан. Ынчаарга коммунистиг шинчээшкин ангы-ангы чурттарның национал онзагай болгаш тускайлаң байдалын маңаа шынгыы барымдаалап көөр ужурлуг. Ындыг болза-даа ангы-ангы чурттарда коммунистиг шинчээшкин кол-кол ниити чүүлдери чок болур дээни канчап-даа ол эвес тир. Октябрьның социалистиг революциязының хөгжүлезиниң кол хөөйлулары болгаш хевир демдектери чүгле чаңгыс чуртка национал ужур-дүзалыг болур эвес, харын бүгү делегейге ужур-дүзалыг деп Ленин айтыкан.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнуң байырлалынга белеткел дугайында СЭКП ТК-ның доктаалында демделээнин болза: «Ындыг ниити демдектер болгаш хөөйлу ёзугаар чүүлдер болза: пролетариаттың диктатуразын удуртулган ажылчын ангының политиктиг эрге-чагыргазы; тараачыннарның кол массаларын-биле болгаш ажылчы чонуң оске-даа бүгү кезектери-биле ажылчын ангының эвилели; национал дарлалды узуткаары болгаш улустарның аразынга дең эргеин база аңы-чүнүмнүң найырлын тургузары; бүдүүлгенниң кол чепсек-херекселдеринге капиталистиг өнчүү узуткаары болгаш социалистиг, ниитилел өнчүзүн тургузары, социализмни болгаш коммунизмниң тургузарынче, ажылчы чонарның амыдырал денгелин бедилеринче утланган индустрияны, экономиканы ниитизи-биле план ёзугаар хөгжүдери; көдээ ажыл-агыйны чоорту чаартыры; социалистиг күрүненин быжыглаары болгаш ниитилел база даштыкы ангы дайынчыларының халдаашкынындан социализмниң чаалап алышкыннарын камгалаары; түс чурттуң ажылчын ангызының оске чурттарның ажылчын ангызы-биле эң-сеткил каттыжышкыны (пролетаржы интернационализм) болур».

Октябрь революциязы бүгү чурттарның пролетарийлериниң социализмче бар чыдар болгаш моон соңгаар-даа баар дөрт оруун салып берген.

Ынчалза-даа Совет Эвилелиниң дүржүлгазын шуут-ла эрегей дүжүрүп алыр дээр чорукка удур демисел-биле чаглыныр алган. Октябрь революциязының болган Совет Эвилелиниң кол-кол дүржүлгазының бүгү делегей ужур-дүзазын хүлээп көрбейн турар кижилер база бар. Чижээ, Югославияның коммунистиниң Эвилелиниң чамдык ажылдакчылары социалистиг революция болган пролетариаттың диктатуразының дугайында, пролетариаттың диктатуразының системазында марксичи партияның удуртукчу ролюнуң дугайында, ажылчын ангының национал болгаш интернационалчы сорулгаларын чоп дүүштүрер дугайында ленинчи өөредиглин херек кырында ревизиялап турарлар. Марксизмни «чогаадыкчы хөгжүдүп» турарывыс ол дижип алгаш, ниитилел хөгжүдезинниң бүгү чорудулгазы-биле хынатынган болгаш бадыткатынган СЭКП-ниң төөгүлүг дүржүлгазын балаң каапкарын орадижип турганнар, бүгү коммунистиг партиялардың хүлээп көргени социалистиг революцияның ленинчи теориязының бүгү ниити ужур-дүзазын олар херек кырында хүлээп көрбейн турарлар.

Октябрь революциязы ниити ниитилелиниң хөгжүдезинде тодаргай үеде революцияның ниити хөөйлузуун илередип турар деп кыдат коммунистер ынчангаш моон соңгаар-даа баар дөрт оруун салып берген.

ХРУСТОВ.

Сибирьнин көдээ ажыл-агый мурнакчыларының човүлел хуралы

НОВОСИБИРСК. (СЭТА). Сибирьнин көдээ ажыл-агый мурнакчыларының човүлел хуралы апрель 18-те ажыттынган, ол хуралды СЭКП ТК-ның Россия Федерациязының талазы-биле бирозу болган РСФСР-нин Министрлер Човүлели чыылдырган. Омск, Новосибирск, Томск, Кемерово, Тыва, Иркутск областарның, Алтай болган Красноярск крайларның хову болган мал ажылының мурнакчылары, партия болган совет организацияларының удуртукчулары човүлел хуралда киржип турар.

Човүлел хуралды СЭКП ТК-ның секретары эш **Н. И. Беляев** ажытган. Оон соонда областарның болган крайларның партия база совет организацияларының удуртукчулары көдээ ажыл-агыйның байдалының дугайында дыннадыгларны кылган.

Новосибирскинин көдээзинин ажыл-ишчилери миллион гектар ажыг кур болган курукkан черлерни шингээдип алган, эрткен чылын күрүнеге 100 миллион пуд ажыг тараанны сатkан болган дужаган деп партияның Новосибирск обкомунун бирги секретары эш **Б. И. Дерюгин** чугаалаан. Бо чылын тарылга шөлдерин ам-даа 300 мун гектар немей өстүрер.

Новосибирск область тараа культураларын бүдүрериңге эки түннелдериг-даа болза, мал ажылының талазы-биле хожудап турар. Малдың быжыг чем суурун тургузарының планнарының дугайын эш Дерюгин чугаалап, областың колхозтары болган совхозтары эрткен чылдынга бодаарга, дыка көвүдерин шинтиргээн деп медеглээн.

Новосибирьжилер-биле чаржып турар Омск областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң бедик хүлээглелерин ап турарын СЭКП-нин Омск обкомунун бирги секретары эш **Е. П. Колушинский** чугаалаан. Чүгле хаван аъдын безин область эрткен чылгызынга бодаарга 2,6 кат хейнү күрүнеге дужаар. Сүт саалдазын улам ынай көвүдедип тургаш, миллион пуд ажыг саржагны дужаар, быштакты болган кевирген сүттү бүдүрери көвүдээр. 1957 чылда тарылга шөлдери, ылангыя кызытас тарылгалары 200 мун гектарга немей өөрер.

Алтайның тараажыларының ам кол сорулгазы болза, чаа шингээдип алган черлерге-даа, анчыс черлерге-даа тараалардың дүжүдүн бедидери болур деп партияның Алтай крайкомунун секретары эш **К. Г. Пысин** чугаалаан. Ол соруулга-биле Алтайның ховуларының ажыл-ишчилери частын баштайгы хүннеринден эгелээш-де агротехниканың мурнакчы арганы калбаа-биле нептередип, бо талазынга чангыс талалаар чорукту болдурбайн турар.

Крайда малдың ам-даа эвээжин болган оон продуктулуунун чавызын эш Пысин демдеглээн. Ол байдалды чайладыр дээш Алтайның төлээлери мурнакчы малчыннарның дүржүлгазын өөренири-биле өске областарга база чоргулаан.

Красноярск край — Сибирьнин эң улуг тараалаң черлериниң бирээзин. Оон делгем шөлдериңде миллион гектар хире кур черлерни аңдарган деп партияның Красноярск крайкомунун секретары эш **Н. Н. Органов** чугаалаан. Кур черлерни шингээдип алыры мал ажылын хөгжүдеринге база таарымчалыг байдалдарны тургускан. Эътти, сүттү, чуургаларны бүдүрерин көвүдедир талазы-биле крайның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң ажылдап кылган хемчегелериниң дугайын ол чугаалаан. 250 мун ажыг гектар эң эки черлерге кукуруузаны дөрбелчин-уланчак арга-биле тарыыр. Эки сагыш човангыр ажаарга кукуруза Сибирьге база тергиин эки өзүл үнерин практика көргүскен. Көдээ ажыл-агый министерствозу бо культураның эң дүжүткүр сорттарын Сибирьге шилип бээр дугайында сагыш салза чогүүр.

СЭКП-нин Иркутск обкомунун секретары эш **Б. Н. Кобелев** эрткен чылын область күрүнеге сүт дужаарының планын дыка ажыр күүседеткенин дыннаткан. Мынчыстыг бода малдың, инектериниң болган хавыннарының баш саны көвүдээн. Ынчалза-даа мал ажылының продукциязы ам-даа эвээш. Малчыннарның ортузунга масса политиктиг ажылды эки-ижидери улуг ужур-дүзалыг.

СЭКП-нин Кемерово обкомунун секретары эш **С. М. Пилипец** областың колхозтары болган совхозтары индустриалдыг Бузбасстың шахтерларын болган металлургтарын көдээ ажыл-агый продуктулары-биле хандырар дээш канчаар демисежип турарының дугайын чугаалаан.

СЭКП-нин Томск обкомунун секретары эш **В. А. Москвин** Сонгу Сибирьнин чамдык районнарында чер болган мал ажылының чедиишкинниг хөгжүдезинин тодаргай чижектерин көргүскен.

Тыва автономнуг областын көдээ ажылагыйының социалистиг чаартылгазынга мурнундагы көшкүн araттарның кайгамчык улуг чедиишкиннериниң болган моон соңгаргы соруулгаларының дугайын СЭКП Тыва обкомунун бирги секретары эш **С. К. Тока** тодаргай чугаалаан.

Социалистиг Буш-ажылдың Маадырлары, сибирьжи шөлдерниң сураглыг кижилери, районнар организацияларының удуртукчулары, тараажылар, малчыннар индирже улай-улай үнүп турганнар. 1957 чылда эътти, хаван эъдин, сүттү, дүктү, чуургаларны болган көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын Төрээн чуртка улам-на хөйнү бээринин дугайында сагыш салышкын-биле оларның чугаалары долдунган болган.

Човүлел хурал ажылын түгүлчүлевишаан.

Цейлонда Май 1-ни ажыл хүнү эвес деп чарлаан

ДЕЛИ. (СЭТА). Цейлон радиозунун дыннатканын ёзугаар алырга, Май 1-нин хүнүн Цейлонның чаза ажыл хүнү эвес деп чарлаан. Ол хүн Цейлонның ажылчыннары Май бирнин байырлалын масселыг митингилер-биле болгаш профавиледерниң организастыг байырлыг хуралларын кылып демдеглээр арганыг болуп турар.

Премьер-министрниң парлап үндүрген айтышкынын ёзугаар, Май 1-ни чазактың албан-хаакчыларының бүгү кезектеринге база ажыл хүнү эвес деп чарлаан.

Афганистанның премьер-министриниң Турцияже чорупканы

КАБУЛ. (СЭТА). Афганистанның премьер-министри Мухаммед Дауд Кабулдан Бандагарже чорупкан, оортан самолет-биле албан ужурунда Турцияже ол чоруур. Оон соонда премьер-министр Чехословакияга болгаш Польшага баар.

Индий чазактың чаа составы

ДЕЛИ. (СЭТА). Джавахарлал Нерунун тургускаңы чаа чазактың составын апрель 16-да чарлаан. Ол чазакта Неру болза премьер-министрнин, даштыкы хереглер министрининг албан дужаалын алган болгаш атомнуг энергия талазы-биле департаментинин баштап турар.

Шеффилдиниң инструмент заводунун ажылчыннарының тиилелгези

ЛОНДОН. (СЭТА). Парлалганың дыннадыын ёзугаар алырга, «Ферс энд браун тулз» деп компаниянын Шеффилдиде инструмент заводунун ажылчыннарының чарлаан ажыл соксадышкыны чедиишкинниг болуп доозулган.

Машина тудугжуларының чоокта чаагы ажыл соксадышкынының үезинде штрейкбрехерлериниң кылып эгелээни ажылды күүседиринден ойталаан 16 ажылчыннарны ажыдан үндүргениге удурланышкынның демдээ кылдыр ол ажыл соксадышкының чарлаан турган. Ажылчыннарның ыйышкыны-биле заводтун администрациязы ажылчыннарны ажылдан үндүрер дугайында дужаалын күш чок болдурар ужурга таварышкан.

Римче «аштааннарның» походу

РИМ. (СЭТА). Сан Бартоломео болгаш Монтефальконе общиналарның (Беневенто можуда туруп турар) улуг балык ажылчактары болза ол общиналарда аш-биле база ажыл чок чорук-биле демисежип дугайында чазактан негелде кылыр соруулга-биле апрельдиң 14-те Римче «аштааннарның походун» эгелээннер деп «Унита» солун дыннадып турар. Оларның чоруп турганының баштайгы-ла километрлеринге оларны доктаадыр дээш полиция бүгүле хемчегелер-биле ораалашканнар. Полиция-биле үекүлежиишкиннерниң түңнелинде ажыл чоктардан дөрт кижини балыглаан болгаш хөй-хөйүн эттегилеп каан. Ынчалза-даа италия найыслалга чедир 300 километр черниң иштинден 50 километрни ажыл чоктар эртер аргалыг болганнар. Оон соонда полицияның улуг отряды оларны бүзээлеп ап, чүгле машиналарынга күш-биле олуртkулаан, боттарының общиналарынга чедиргилеп каапкан.

Чурттакчылары экономика талазы-биле онза аар байдалда чурттап турар ол ийи общиналарга полицияның он үүлгедиглери хөлээзинин болдурган. Чижээлээрге, Сан Бартоломео общинада 10 мун чурттакчы чондан чүгле 50 кижи ажылды болуп турар.

Нордаңияда болуушкуннар

БЕЙРУТ. (СЭТА). Амандан алдынган медээлерни ёзугаар алырга, Хусейн Фахри Халиди баштаан чаа чазакты тургузарының дугайында хаанның хообүзүүн нордан найыслалга парлап үндүрген, чазактың баштыңы камгалал министри албанны база харугда ээлеп турар.

Чаа чазактың составында мурнунда премьер-министрлер тургулаан үш кижи база киргилээн, олар болза: Саид Эль-Муфти, Фавзи Эль-Мулки болгаш Сүлейман Набулси олар болур.

Нордаңияда туруп турар америк албан дужаалдыг кижилериниң бодап турарындан алырга, «Эйзенхауэрниң доктриназынга оңза хөнү чогун» илередип турар нордан улусту доктаадыр төлээде «күштүг хереглээри эргежок чугула» болуп турар деп «Уолл-стрит джорнэл» солуннуң корреспондентизи Аммандан дыннаткан. Нордаңияда сөөлгү болуушкуннарны холбаштыр ханышкынын илеретпишаан, «айыыл» ам-даа чиде бербээн деп корреспондент сагындырып турар. «Эйзенхауэрниң доктриназынга үлүр хөннер кулумчуларда күштүг болгаш хаанга чыдалар херек» деп бир америк дужумет чугаалаан ээзиин корреспондент дыннадып турар. Эйзенхауэрниң доктриназын тайылбырлаар соруулга-биле Чоокку Чөөн чүвте чорук кылып чоруп турар, президент Эйзенхауэрниң тускай төлээлекчизи Ричардстың Нордаңияга чедип келири магат чок деп бодалды ол корреспондент чугаалап турар.

Кызыл хоорайның чурттакчы бүрүзүнүң патриотчу хүлээлгези

Кызыл хоорайның кудумчуларын, сесерликтерни болгаш шөлдерни ногаанчыдар талазы-биле шалыпчы он хонук бо чылдың апрель 20-де эгелээн. Хоорайда элээн хөй будурүлгелериниң болгаш албан черлериниң коллективтери Кызыл хоорайны чаагайжыдар болгаш ногаанчыдар талазы-биле шалыпчы он хонукка эң идепкейлиг киржир деп тодаргай хүлээлгелерни боттарынга алгылаан болгаш оларның үлегерин эдерериңче Кызыл хоорайның бүгү чурттакчыларын кыйгырганнар.

Ыланғыя, септелге-механика заводунун, даг экспедициязының болгаш өске-даа будурүлгелериниң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары бодунун төрээн хоорайын чаагайжыдар болгаш ногаанчыдар талазы-биле боттарынга боттуг хүлээлгелерни алгаш, ол хүлээлгелерин күүседиринге эргежок чугула белеткел ажылдарын ам доозуп алгылааннар.

Кызыл хоорайны ногаанчыдар талазы-биле шалыпчы он хонук — хоорайның чурттакчы бүрүзүнүң патриотчу херээ. Бо чугула политиктиг болгаш улус ажыл-агыйжы херекке хоорайда бүгү коллективтер, хоорайның бүгү чурттакчылары эң идепкейлиг киржир хүлээлгелиг. Хоорайбысты ногаанчыдар талазы-биле шалыпчы он хонуктуң үезинде хөй-хөй мыштарны, кустарниктерни болгаш өске-даа көрүштүг үнүштерни кудумчуларга, сесерликтерге, шөлдерге тарып олуртур ужурлуг бис. Ол дээрге, бистерниң чаагай сеткилдиг, патриотчу херээвис.

Хоорайның чурттакчы бүрүзү бодунуң бажыңының чанында мыштарны болгаш чечектерни бо чылын тарып олуртурун чедип алыр хүлээлгелиг. Боттарының бажыңнарының чанында бо чылын хөй санныг мыштарны, чечектерни тарып олуртурун Кызыл хоорайның дыка хөй чурттакчылары боттарынга хүлээлеп ап турар. Ол эгелекчи, патриотчу хүлээлгени хоорайның бүгү хамаатыларының талазындан деткип, ол чаагай сеткилдиг эки үлегер-чижээн вептеретсе чогуур. Хоорайны чаагайжыдар болгаш ногаанчыдар талазы-биле планны кажан бис чедиишкинниг күүседиривисте — ынчаарда бистиң төрээн хоорайывыс улам чараш, улам көрүштүг болур, а оон кудумчуларынга, сесерликтеринге, шөлдеринге довурак-доозуун ынчаарда барык чок болур ийик.

Область төвү Кызыл хоорайны чаагайжыдар болгаш ногаанчыдар талазы-биле сөөлгү чылдарда элээн хөй хемчегелер ап чоруттуган. Ынчалзажок, ол хемчегелер чогуур негелдеге ам-даа ыракта четпейн турар. Мурнуку чылдарда тарып олурткан мыштарның камгалалы хоорайның чамдык кудумчуларында сесерликтеринде база шөлдеринде дыка четпес тургустунган. Тарып олурткан мыштарны, чечектерни эки ажаан өстүрбес, ара кадырып каар хоралыг чорукту моон соңгаар катаптап болбас. Тарып олурткан мыштарны, чечектерни үргедээр, малга чаза бастырар чоруктарга удур демиселди хоорайның чурттакчы бүрүзү шинтиргиг чорудар хүлээлгелиг.

Бүгү делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыжыышкынының Хүнү — Май 1-ни чоокшулап олурар. Делегейниң депшилгелиг кижи төрелгетени-биле кады сөөт улус бо чылын Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюн байырлап эрттирер. Төрээн хоорайывысты чаагайжыдар, ногаанчыдар талазы-биле бистиң күнчазыгчы чедиишкинивисте ол алдарлыг байырлалдарга бистиң төлептиг белээвис болур.

Хоорайны ногаанчыдар талазы-биле шалыпчы он хонуктуң үезинде социалистиг чарыштарны будурүлгелериниң, албан болгаш өөредилге черлериниң база чурттакчыларын араазынга делгем-биле организастаары хоорайның партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организацияларының чугула херээ болган турар ужурлуг. Төрээн хоорайының кудумчуларын, сесерликтерин, шөлдерин, паркын, стадионнарын чаагайжыдары, анда хөй санныг мыштарны база чечектерни тарып олурттуру — бүгү школачылардың болгаш пионерлерниң ынак үүлгэ. Бо чугула херекке идепкейлиг киржири — школачы болгаш пионер бүрүзүнүң хүндүлүг хүлээлгези.

Хоорайны ногаанчыдар талазы-биле шалыпчы он хонукту үреттүнелдиг, чедиишкинниг эрттирер төлээде, организастыг бүгү белеткел ажылдарын ам-даа эки чорудары хоорайның будурүлге, албан черлериниң удуртукчуларындан, анда партия, комсомол, профэвилел организацияларындан негетиниң турар. Хоорайны чаагайжыдар болгаш ногаанчыдар талазы-биле чугула херекке уткуштур белеткел ажылдарын хоорай чаагайжыдыгазының конторазының начальниги эш Амелинниң талазындан дыка четпес чорутканы демдеглээр херек. Хоорайны чаагайжыдар база ногаанчыдар талазы-биле организастыг ажылдарның чангыс шакта-даа саадатпайн чорудары контораның начальниги эш Амелинниң дорт хүлээлгези.

Кызыл хоорайның бүгү чурттакчылары! Хоорайны ногаанчыдар талазы-биле шалыпчы он хонукка эң идепкейлиг киржинер! Хоорайны ногаанчыдарынга силерниң киирген салымышкынынар Май 1-ге болгаш Улуг Октябрьга уткуштур силерниң күш-ажылчы белээнер болур. Төрээн хоорайывысты — Кызылды бистиң калбак делгем Төрээн чуртувустуң чаагайжыдыр туттунган, чечектелген хоорайларының бирээзи кылдыр чоокку үеде хуулдураалыңар!

Алжирде болуушкуннар

ПАРИЖ. (СЭТА). Парлалганың дыннадыынан алырга, Алжир хоорайның үңезинги чурттакчыларының араазынга чаа тулуп хоруушкуннарны француз эрге-чагыргалар чоруткулааннар. Алжирниң коммунистиг партиязының кежигүннери 27 алжиржилерни судче шилчиткилээн. Оларны шуптузуун «бүргүнеңиң даштыкы талазы-биле айыыл чок чоруунга кыжаныт кыганнар» деп бурууладып турар.

Тура халыкчыларның отряды апрельдиң 14-те Аин Арнатта казармага чаздаашкын кылган, 6 француз солдаттарны туткулап алган бөргөн дээрзин солуннар дыннадып турар. Тура халыкчылар оон ынай шериг автомашиназын база хуналп алган барганнар.

Редакторнуң ораалачызы
Т. С. ТАЛГАНЧИН.

ОБЛАСТЫҢ НАЦИОНАЛ ШИИ ТЕАТРЫНГА

бөгүн хүндүс болгаш кежээ

Н. Погодиннин

Кремльдиң курантылары

деп шиизи болур.

В. И. Лениннин ролюнда артист Л. И. Юхин.

Эгелээри: хүндүскүнүң 12 шакта, кежээкиниң 8 шакта.

Дирекциз.

ЧАГЫКЧЫЛАРГА

„ШЫН“

солунну үзүктел чокка алыры-биле чагыдылганы узадыры чугула

Чагыдылганы хүлээп алырын, а ол ышкаш чагыдылганың хуусазын узадырын харылзаанын бүгү-ле конторалары, салбырлары, агентилери база почтачылар чорудуп турар.

«Союзпечать».

Төп солуннарның болгаш журналдарның ийиги кварталда чагылгазын 1957 чылдың апрель 20-ден эгелеп катап хүлээп ап эгелей берген.

Чагыланы харылзаанның конторалары, салбырлары, агентстволары, колхозтар почтачылары, колхозтар, МТС-тер, совхозтар болгаш бүдүрүлгелер талазы-биле төлээлекчилер хүлээп ап турар.

Союзпечать.

Кыдат парлалга К. Е. Ворошиловтуң Кыдатта чоруп турарының дугайында

ПЕКИН. (СЭТА). Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының Доктаамал комитединиң апрель 16-да болган калбак хуралының дугайында отчёттарны, ол хуралга Лю Шао-цинин болгаш К. Е. Ворошиловтуң чугааларын, кыдат найыслалдың солун черлериңе совет аалчыларның чорааныңың дугайында дыннадыгларны, Мао Цзэ-дунга К. Е. Ворошиловтуң ужуражып чорааныңың дугайын, К. Е. Ворошиловтуң алдары дээш Чжоу Энь-лайга хүлээп алышкынының дугайын, хөй санныг фото-чуруктарны болгаш тайылбыр медеглелдерни апрельдиң 17-де Кыдаттың төп солуннары бирги, үшкү болгаш дөрткү арыннарынга парлап үндүргүлээн.

Доктаамал комитеттиң калбак хуралынга Ворошиловтуң чугаазынган дараазында сөстерни «Жэньминьжибао» солун ылгай парлап турар: «...буржуаз демократияның мурнунга социалистиг демократияның шинтиргиг артык күштүү... маргылдаажок барымдаалар болуп артар». «Совет демократия... ёзу барымдаалаан эвес, а эң боттуг мөзүлүг болуп турар».

«Совет арге-чагырга ол-бо демократтыг принциптерни чарлаарын болгаш эргежоойлунуң албан черлерин аназ-ла хөйге көзүлдүр чарлап турбас. Совет улустуң демократтыг эргелери эргежок чугула материалдыг чүүлдер-биле хандыртыныр турар». «Социалистиг демократияны улам ынай хөгжүдеринин талазы-биле салдынган хемчегелериң түннелинде Советтерниң бүгү-ле системазының ажыл-чорудугазы улам идепкейлиг болу берген...».

Кыдат-совет найырала, совет улустуң амыдыралынга холбаштырган информациялары, очерктери, шүлүктери болгаш өске-даа материалдарны апрельдиң 17-де бүгү солуннар парлап үндүргээн.

«Дагунбао» солун Кыдатка совет дуаламчының дугайында улуг чүүл парлаан. Бисте ыңдыг улуг, идегелдиг өөнүк бар болуп турарынга чоргаарланып турар бис деп солун бижип турар.

«Бэйцзинбижао» солуннуң демдеглеп турары: «Амгы үеде Кыдаттың болгаш Совет Эвилелиниң чангыс эви социалистиг лагерьни быжыглаарының чугула фактору, бүгү делегейге тайбынның кол челенгинжи болуп турар. Ол чангыс эпти камнап кадагалаарын кыдат улус бодунга алдарының херээ деп санап турар... Эш Ворошиловтуң чедип келгени кыдат-совет найыралдың улам улуг-биле быжыглаар. Социалистиг лагерьни быжыглаарының болгаш бүгү-ниитиниң тайбының камгалаарының талазы-биле алырга оон бисте чедип келгени канчаар-даа аажок улут болуушкун болур».

• • •

ПЕКИН. (СЭТА). Эш К. Е. Ворошиловтуң Кыдат найыслалга апрельдиң 17-де чоруп турганының дугайында отчёттарны, Хуайжэньтанга хүлээп алышкынга Мао Цзэ-дунның болгаш К. Е. Ворошиловтуң чугааларын, кыдат-совет найыралга холбаштырган фото-чуруктарны, очерктерни, демиглелдерни, шүлүктерни Кыдаттың бүгү солуннары апрельдиң 18-те парлап үндүргээн.

«Жэньминьжибао» солун КҮР-нуң культура министрининң оралакчызы Цянь Цзюй-жуның чүүлүн парлап үндүргеп, ол чүүлде болза ССРЭ-нин Дээди Советинин Президиумунун Даргазы К. Е. Ворошиловтуң КҮР-да чедип келгени кыдат болгаш совет улустарның ак-дүнма найыралының улам ынай быжыгарынга, политика, экономика болгаш культура талазы-биле ийи чурттарның кады ажылдажылгазының улам ынай хөгжүдүрүнге идигни бээр деп чугаалап турар. Ийи улустарның аразында культура талазы-биле калбак солчуушкуннарның дугайын хереченлеп турар хөй санныг сан барымдааларны көргүспүшаан, авторнуң бижип турары: «Совет Эвилелиниң мурнакчы социалистиг культураның кыдаттар дөртен чылдарның дургузунда хайгаарап көрүп келген, ол культура-биле олар бир-ле дугаар Лу Синьни болгаш Цюй-бону дамчыштыр танышканнар. Улус республиканы чарлаанының соонда кыдаттар совет улустан улам чүткүлдүү-биле өөренип турар апарган». Долу эвес сес чылдарның дургузунда орус болгаш совет авторларның 12.400 дептерлерин очулдургаш, 190 миллион тираж-биле Кыдатта парлап үндүргеп.

Үлетпүр тулуунун талазы-биле Совет Эвилелиниң Кыдатка дуаламчызының дугайында, кыдат болгаш совет артеменнериниң кады ажылдажылгазының дугайында, республиканың ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунун херээнге совет тускай эртемнигленнериниң улуг салышкынының дугайында хөй санныг материалдарны кыдат парлалга парлагылап турар. «Чжунгочиняньбао» солун болза «Аксеткилдиг дуаламчызы дээш Совет Эвилелинге байыр чедирер бис» деп ниити ат-биле тускай чыгган материалдарны ол темага парлап үндүргеп.

СЭКП-ниң төлээлериниң Бельгияда чеде бергени

БРЮССЕЛЬ. (СЭТА). «Коммунист» деп журналдың кол редактору А. М. Румянцев (төлээлериниң баштыңы) болгаш Белоруссияның Компартиязының ТК-зының ийиги секретары Т. Я. Киселев составтыг СЭКП-ниң төлээлери Бельгияның компартиязының XII съезизинге олуржуру-биле Брюссельде апрельдиң 17-де чеде берген.

Аэродромга төлээлерни Бельгияның компартиязының ТК-зының секретарызы Бюрнель болгаш Ван Мукерке, ССРЭ-нин элчини В. И. Авилов болгаш өске-даа кижилер уткуп алганнар.

Бызыл хоорайдан апрель 16-да оң талазынга Т биле Е деп үжүктерни каттыштырган танмалыг, чели аъттанар талазынче чайык, дагалыг, 7 харлыг хүрең бе читкен. Ону тыпкан кижи 5—26 телефонче, азы Алгы заводунга Строительная кудумчуда 31 бажында Тимофей Степанович Елизаревке дыннадырын дилеп тур. Ол дугайында шаннал алыр.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация киллизиниң — 3—88, харылсаалгыг секретарының, культураны болгаш амыдырал киллизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үнетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый киллистериниң 3—68, чагаа киллизиниң база бухгалтериниң 3—65.

ТС—00137.

Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, НАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетингеи

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 81 (3793) | 1957 ч. апрель 23, вторник | Ортаа 20 коп.

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннарның ортузунга бижидиишкин ёзугаар тарадып турар күрүне чээшкиннериниң дугайында

СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1957 чылдың апрель 19-та ДОКТААЛЫ

Чоннуң ортузунга бижидиишкин ёзугаар тарадып турар күрүнениң иштики чээшкиннеринге хамаарыштыр чорудары эргежок чугула хемчегларнин дугайында айтырыгны ажылчы чоннар калбаа-биле чугаалажып көөр кылдыр Совет Эвилелиниң Коммунистиг Партиязының Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели тургускан. Ол хемчегларниң чогум уткалы чүл дээрге чаа чээшкиннер үндүрериң 1958 чылдан эгелээш соксадыры, эрги чээшкиннер талазы-биле төлелгелериниң хуу саалын 20—25 чылдар сонгаарладыр чорукту күрүнеге тыпсыры, а ол ышкаш бо чылын чээшкиниин үндүрери, ынчалзажок 1956 чылдынынга бодаарга, дыка эвээш түнге үндүрери белүп турар.

Ажылчы чоннар чугаалажып көөр кылдыр тургускан саналдарны чер болганга бүрүн биллеп болгаш бир эп-сеткилдиг деткинче-биле уткаан. Ол саналдарны бир-ле дугаарында деткээн «Кызыл Сормово» заводтуң болгаш Горькийниң автомобиль заводунуң коллективтериниң соон дарый ол саналдарны Москваның, Ленинградтың, Донбасстың, Уралның аң улут бүдүрүлгелериниң ажылчыннары, колхозчулар, МТС-тер болгаш совхоотар ажылдакчылары, эртемниң болгаш культураның ажылдакчылары, шериг албаннылар — бүгү совет республикаларның тоорайларының болгаш кодаа черлериниң ажылчы чоннарының аажок хей нуруузу чүүдүгүнүн көргеп. Ажылчы чоннарның ындыг бир эп-сеткилдиг чоруу чээшкиннерге хамаарыштыр айтыгнаң хемчегларниң ой-иланда болгаш чогумчалыг болуп турары-биле, олар Совет күрүнени болгаш бистиң бүгү улузувустуң эрге-ажыктарынга бүрүн тааржып турарыбыла тайылбырлатыныр турар.

СЭКП Төп Комитеди болгаш Совет чазак шак ындыг бир эп-сеткилдиг деткээни дээш бүгү ажылчы чоннарга ханызы-биле өөрүп четиргенин илергейлеп, ол факт совет кижилериниң политиктиг бедик медерелиниин дугайын, Коммунистиг партияның, чазактың болгаш бистиң чуртувустуң улузунуң бузулбас чаңгыс эвиниң дугайын база дагын хереченлеп турарын чазгай сеткил ханыышкын-биле демдеглеп түр.

Чээшкиннер дугайында саналдарны чугаалажып көрбүнээн Коммунистиг партияның үдүртүлгазы-биле бистиң улузувустуң Совет эрге-чагырганың дөртен чылдарының дургузунда боттандырган улуг, бүгү делегейге төөгүдүг ажыл-хереглерниң дугайын ажылчы чоннар патриоттуг чоргаарланыышкын-биле чугаалап турганнар. Россияның экономиктиг болгаш техниктиг хөгжүдээшкинының дугайын дургузунда ис бөзин артпаан. Бирги чергенин муң-муң заводтарны, фабрикаларны, электростанцияларны туткан. Бөдээге колхозчу тургузут бадыткатыныр бижыккан. Культура революциязын боттандырган. Амгы үеде бистиң үлетпүрүвүс 1913 чылдынга бодаарга, 30 катап хей, база дайын мурнундагы 1940 чылдынга бодаарга, барык дөрт катап хей продукцииниы бүдүрүп үндүрүп турар. Ол-ла үениң дургузунда машина тудуунуң болгаш металл болбазырадыгазының продукциязы 180 катап көвүдээн, электроэнергия ажылдап кылыры барык түе катап өскен.

Социалистиг бүдүрүгениң иштики курлавырларын мөөнневээнде, быжыг рубль чокта, сан-хөөнүң туруштуг системазы чокта улус ажыл-агыйының бүгү алырларының болгаш культураның чедиишкинниг хөгжүдээш болдунар аргажок. Социалистиг ажыл-агыйның соксаал чок өзүп турар чылдаларының ачызында Совет күрүне дайын соолүндеги ийи беш чылдарның дургузунда безин үлетпүрүү катап тургузарынга болгаш хөгжүдеринге 861 миллиард рубльди, кодаа ажыл-агыйга — 321 миллиард рубльди салыр, улус өөредилгезинге, эртемге болгаш культурага, ажылчы чоннарның медицина хандырыгазынга, пенсия хандырыгазынга 1 триллион рубльди чарыгдаар аргалыг болган. Ол үениң дургузунда чүгле күрүнениң хереңгилериниң күселп-биле иштин шөлү 185 миллион ажыг дөрбелчин метр чурттарга бажыннарны туткан.

Күрүне чээшкиннериниң талазы-биле чоңнан кирип турган акша-хереңгилер социалистиг тургузуушкунга улуг болгаш алдарлыг рольду ойнаан. Ажылчыннар, тараачыннар болгаш интеллигенция патриотчу хүлээгениң бедик медерели-биле боттарының ажылдап алышкынының чамдыызын боттарының күрүнеминге экитура-биле чээшкинге бергеннер, ынчангаш күрүнеге улуг дузалыг көргүсеннер. Баштайгы беш чылдар планнарының чылдарында чээшкиннер Магнитогорскиниң металлургия комбинадын болгаш Днепрогэстң, Сталинградтың болгаш Харьковтуң трактор заводтарын, Москваның болгаш Горькийниң автомобиль заводтарын, Уралмашзаводтуң, Ростовтуң көдээ ажыл-агый машина тудуунуң заводун болгаш ооң-даа хей-хей улуг бүдүрүлгелерни, чаа хоорайларны, демир оруктарны, машина-трактор станцияларын, совхоотарны түзүп талазы-биле Совет күрүнеге дузалаан. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында чээшкиннерден күрүнейиң алган акша-хереңгилери чурттуң бүгү шериг чарыгдаларының 15 хире хуузун дуглаан. Дайын соолүндеги үеде чээшкиннер ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын дүрген катап тургузарынга болгаш хөгжүдеринге идиг берген. Хүү-ыйбаларның болгаш бузунудуларның иштинден катап чаарты төрүтүнген муң-муң хоорайларның болгаш он-он муң суурларның аразында — хей-хей хоорайларны болгаш суурларны чээшкиннерден алдынган акша-хереңгилер-биле чүм катап тургускан. Дайын соолүндеги аң улуг тудугларны боттандырарынга база ол акша-хереңгилер чүгүла рольду ойнаан. Бешки беш чылдың дургузунда улус болза Куйбышев ГЭС ышкаш шак ындыг он беш кайгамчык улуг гидроэлектростанцияларның өртек-үнезинге деңнежип турар түңнү күрүнеге чээшкинге берген.

Амыдырал-чуртталгазының алыс соруглазы—хуузунда байлыышкын авес, харын иштин чорук, бүгү чурттуң экономиказын ведүрери, бүгү улустуң амыдыралының деңнелин болгаш культураның чедиишкинниг хөгжүдээш болдунар аргажок. Социалистиг ажыл-агыйның соксаал чок өзүп турар чылдаларының ачызында Совет күрүне дайын соолүндеги ийи беш чылдарның дургузунда безин үлетпүрүү катап тургузарынга болгаш хөгжүдеринге 861 миллиард рубльди, кодаа ажыл-агыйга — 321 миллиард рубльди салыр, улус өөредилгезинге, эртемге болгаш культурага, ажылчы чоннарның медицина хандырыгазынга, пенсия хандырыгазынга 1 триллион рубльди чарыгдаар аргалыг болган. Ол үениң дургузунда чүгле күрүнемини

Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин бүгү чуртта чугаалажып турар

* * *

«Тыва тудуг» трестизиниң прорабы Б. Б. Байыр-оол эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин тудугжуларга таныштырып олур. Фото П. Колостуу.

АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ САНАЛДАРЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң ам болур сессиязынга эш Н. С. Хрущевтуң кылыр илеткелиниң тезистерин бистиң чурттуң ажылчы чоннары идепкейлин-биле чугаалажып уламчылавышаан турар. Үлетпүрүң болгаш тудугну эргелеп башкарарының ында көрдүнген эде тургузуушкунуп чүүлдүгүнүп көрбүшаан, чер-черлерниң онзагай байдалдарын болгаш дурумалаларын барымдаалап көрүп тургаш совет кижилер хөй тодаргай саналдарны кииргилеп турар.

Якут АССР-ниң министрлер Чөвүлелиниң, СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш күрпланның партия, ажыл-агый болгаш совет активтиң төлээлекчилери-биле кады кылган хуралының киржикчилери Иркутск областың Бодайбинск, Усть-Кутск, Киренск болгаш өске-даа чамдык сонгу районнарын киириштирип тургаш, Якуттуң экономиктиг районунуң мурнуу кызыгаарын алтыларын саналдааннар, чүге дээрге Иркутск областың ол районнары бүгү-ле талалары-биле Якутияга чоокшулап турар болгаш оон-биле ниити транспорт талазы-биле сырый харылзаалыг болуп турар.

Эртем ажылының талазы-биле чаржалашкак чорукту үзүткээринче уланган эвээш эвес үнелиг саналдарны Татарияның нефть талазы-биле эртем-шинчилел институдунуң эртем ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралынга кииргилээн. Татарияда Девонның нефть чыдар черинің кайы хире нефтиниинің дугайында шинчилелдің республиканың нефть тывылган черлеринден ыракта турар институттар кылып турары билдингир болгай. Нефтилиг районнарның чер алдында сугларының күрлавырларын эртеминиң дөрт албан черлери шинчилеп чоруп турар. Татарияның нефть байлактарын өөренип көөр талазы-биле ажылды ынчаар организастааны эртем болгаш геологтуг материалларны саналадып турар. Эртем талазы-биле күштерни, акша хөрөнгини чаңгыс институтка каттыштырарын ылаңгыя чурттуң нефтилиг районнарынга эртеминиң чаа албан черлерин тургускулаарын саналдааннар.

Техниктиг эртемнериниң кандидады Р. Петухов болгаш экономиктиг эртемнериниң кандидаттары Б. Розенталь биле А. Чубай болза Казахстанга чаңгыс экономиктиг район тургузарынга удурланып «Алма-Атинская правда» солуннуң арыннарында бижип турарлар. Бир эвес республиканың канчаар-даа аажок улуг девискээрин болгаш ында үлетпүрүнүң дең эвес хуваалдазын барымдаалап көргеш, экономиктиг чаңгыс район тургузуптар болза эргелеп башкарар ажыдың будүрүлгеже чоокшуладыр соруулга чедип алынмайн барып, харын чамдык таварылгаларда эргелеп башкарарының органнары будүрүлгелерден амгыынга бодаарга улам ырай бээр. Караганданың, Чөөн-Казахстанның, Алма-Атаның болгаш Актюбинскиниң деп үлүс ажыл-агыйының дөрт Чөвүлелдерин Казахстанга тургузары ажыктыг деп олар санап турарлар.

Новосибирск областың партия активиниң хуралынга областың үлүс ажыл-агый Чөвүлелиниң тургузуунуң төлевилелиниң дугайында СЭКП обкомунуң бирги секретары эш Б. П. Дерюгининиң илеткелиндеп секретарь-даа бажыңнар-биле хандырган. Ам ийи бажыңнарны чурттакчыларга бээри-биле белеткеп турар.

Сарыг-Сеп МТС-тен артыкталган бажыңга сентябрь 1-деп эгелеп эге школаны ажыдар, аңаа Сарыг-Сеп суурнуң багының талазында чурттап турар өөренчилер өөренир. Оон түнелиниде ортумак школадан алаан класстар хостаныр, аңаа 8 болгаш 9-ку тыва классчарны ажыдар арганы болдурар, ол чорук моон мурнунда чылдарда турганы ышкаш ол классторга өөренир ужурлуг өөренчилер Кызылдың ийнги ортумак школазынче чоруткаш чамдыктары өөренир, а чамдыктары өөренмейн баар чүүлдер турганың ам болдурбас арганы бээр.

Бо бүгү сайгарылгаларны боттандырган чорук үстүнде айыткан албан организация черлериниң ажыл-чорудулгазынга биче-даа шаптык таварыштырбаан болгаш харын күрүнеден немелде акша чаргдал чокка чүгле биче септелгелер-биле болуп турар.

Партия болгаш чазактың айтышкының күүседип, районнуң бодунуң эрге хемчээлиниң иштинде туруп турар чамдык албан организация черлериниң артыкшылыг оран бажыңнарын ажылчы чонналрның эрге-ажыктарынга таарыштыр сайгарар талазы-биле партия райкому болгаш райбүүском чугула хемчегларин ап турда, районнуң үлүс судунуң шинги-кежиин Данзанов, ыяш ажыл-агый черинин директору Тюнин дээн ышкаш чамдык удуртукчу ажылдакчыларның талазынан баштайгы үезинде аңаа дыка удурланып турганы ам эвес чорукту демдеглээри чугула.

Я. ДОРЖУ.

Чаңгыс эп-сеткилдин илерээшкини

Үлетпүрүң болгаш тудугну эргелеп башкарар чорукту организастаарын улам ынай сайзырангайжыдар дугайында эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин Сүт-Хөл районнуң ажылчы чоннары боттарының хуралдарынга калбак чугаалажып турарлар.

Үлетпүрүң болгаш тудугну удуртуруп эде тургузарының талазы-биле партия болгаш чазактың хемчегларин шын, чогуур ой-шаанда шинтпирлетинип турар дээрэни чоннуң хөй саналдары илереткен. Эш Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин танышкан хуралдарга колхозчу ажыл-ишчилер Октябрьның социалистиг Үлуг революциязының 40 чыл ооңга чедиишкининг ужуражыры дээш бедиткен үлээлгелерни алганнар.

Жданов аттыг колхозтуң мурнакчы саанчызы Хандываа болунга быжыглаан инек бүрүүнден 1000 литр сүттүг саап алырын, хөй кадарчызы Доорукпай хойдан-на 2 кг дүк алырын үлээнген. Чеди чыл школазының башкылар коллективи үстүкү классчыларның киржилгези-биле чурттаганың бир бажыңын тудуп алырын үлээнген. Оларның сөзү боттуг ажыл-херектең карышпас.

Х. БОРБАЙ-ООЛ.

Чөптүг саналдар

ТООРА-ХЕМ (Радио-биле). Үлетпүрүң болгаш тудугну эргелеп башкарарын организастаарын улам ынай экижидер дугайында айтырыгны Тожу районуң ажылчы чоннары боттарының хуралдарынга калбак чугаалажып турарлар.

Тоора-Хемде райүлетпүр комбинаттың коллективи эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин танышкан. Аңаа сөс эп чүве чугаалаан Дугаржап, Мозгалевский, Данзынай болгаш оон-даа өске эштер—райүлетпүр комбинадың областың чурт үлетпүр эргелелиниден райүүсконуун удуртулгазынче шуут шилчидери негетинин турар—деп чангыс аай саналын бергеннер.

Моон-биле кады, облкомхозтуң удуртулгазында, районда тудуг септелге конторазын райүлетпүр комбинадынга каткаш, ол ийнии чаңгыс аай удуртулгага тургузарын чон база сүмелеп турар.

Октябрьның 40 чыл ооңга чедиишкининг ужуражыр соруулга-биле бүдүрүлгенин чыл планын ноябрь 1-де доозарын үлээнгеш, комбинаттың коллективи Сыстыг-Хемниң ыяшчыларын социалистиг чарышка кыйгырган.

В. ДАНЗЫН-ООЛ.

Ажылчы чоннарның саналдарынга

Чоннуң эрге-ажыынга

СЭКП ТК-ның Декабрь пленумунуң доктаалын амыдыралга боттандырарынга үндезилээш, СЭКП Каа-Хем райкому болгаш райбүүском сөөлүү үеде район төвүнде чамдык албан черлерин таарыштыр сайгара көжүргүлээш, оон артыкталган оран-саваларны чурттакчы чоннарга чурталга бажыннарынга болгаш уруглар база медицина, школа албан черлеринге, садыг четкилерин калбартырынга ажыглаар талазы-биле чамдык хемчегларни ап боттандырган.

Районнуң прокуратура, үлүс суду, ДОСААФ, көдээ Совет, Коммунал ажыл-агый, тудуг конторазы, орук кылдизи, ыяш ажыл-агый черлерин сайгарып көжүргүлээн болгаш МТС-тиң чамдык кабинеттерин хостаанының түнелиниде ам бизин район эмнелгезининг амбулаториязы база уруглар консультациязы таарымчалыг эки оран саваллар-биле хандыртынган. Ол ышкаш район төвүнде 40 орунныг уруглар яслизи болгаш ийи магазиннер ажылдап эгелээн. Школа башкылары эптер Данзанова, Тупицына болгаш өскелерни-даа бажыңнар-биле хандырган. Ам ийи бажыңнарны чурттакчыларга бээри-биле белеткеп турар.

Сарыг-Сеп МТС-тен артыкталган бажыңга сентябрь 1-деп эгелеп эге школаны ажыдар, аңаа Сарыг-Сеп суурнуң багының талазында чурттап турар өөренчилер өөренир. Оон түнелиниде ортумак школадан алаан класстар хостаныр, аңаа 8 болгаш 9-ку тыва классчарны ажыдар арганы болдурар, ол чорук моон мурнунда чылдарда турганы ышкаш ол классторга өөренир ужурлуг өөренчилер Кызылдың ийнги ортумак школазынче чоруткаш чамдыктары өөренир, а чамдыктары өөренмейн баар чүүлдер турганың ам болдурбас арганы бээр.

Бо бүгү сайгарылгаларны боттандырган чорук үстүнде айыткан албан организация черлериниң ажыл-чорудулгазынга биче-даа шаптык таварыштырбаан болгаш харын күрүнеден немелде акша чаргдал чокка чүгле биче септелгелер-биле болуп турар.

Партия болгаш чазактың айтышкының күүседип, районнуң бодунуң эрге хемчээлиниң иштинде туруп турар чамдык албан организация черлериниң артыкшылыг оран бажыңнарын ажылчы чоннарның эрге-ажыктарынга таарыштыр сайгарар талазы-биле партия райкому болгаш райбүүском чугула хемчегларин ап турда, районнуң үлүс судунуң шинги-кежиин Данзанов, ыяш ажыл-агый черинин директору Тюнин дээн ышкаш чамдык удуртукчу ажылдакчыларның талазынан баштайгы үезинде аңаа дыка удурланып турганы ам эвес чорукту демдеглээри чугула.

Я. ДОРЖУ.

Чаңгыс эп-сеткилдин илерээшкини

Үлетпүрүң болгаш тудугну эргелеп башкарар чорукту организастаарын улам ынай сайзырангайжыдар дугайында эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин Сүт-Хөл районнуң ажылчы чоннары боттарының хуралдарынга калбак чугаалажып турарлар.

Үлетпүрүң болгаш тудугну удуртуруп эде тургузарының талазы-биле партия болгаш чазактың хемчегларин шын, чогуур ой-шаанда шинтпирлетинип турар дээрэни чоннуң хөй саналдары илереткен. Эш Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин танышкан хуралдарга колхозчу ажыл-ишчилер Октябрьның социалистиг Үлуг революциязының 40 чыл ооңга чедиишкининг ужуражыры дээш бедиткен үлээлгелерни алганнар.

Жданов аттыг колхозтуң мурнакчы саанчызы Хандываа болунга быжыглаан инек бүрүүнден 1000 литр сүттүг саап алырын, хөй кадарчызы Доорукпай хойдан-на 2 кг дүк алырын үлээнген. Чеди чыл школазының башкылар коллективи үстүкү классчыларның киржилгези-биле чурттаганың бир бажыңын тудуп алырын үлээнген. Оларның сөзү боттуг ажыл-херектең карышпас.

Х. БОРБАЙ-ООЛ.

Чөптүг саналдар

ТООРА-ХЕМ (Радио-биле). Үлетпүрүң болгаш тудугну эргелеп башкарарын организастаарын улам ынай экижидер дугайында айтырыгны Тожу районуң ажылчы чоннары боттарының хуралдарынга калбак чугаалажып турарлар.

Тоора-Хемде райүлетпүр комбинаттың коллективи эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин танышкан. Аңаа сөс эп чүве чугаалаан Дугаржап, Мозгалевский, Данзынай болгаш оон-даа өске эштер—райүлетпүр комбинадың областың чурт үлетпүр эргелелиниден райүүсконуун удуртулгазынче шуут шилчидери негетинин турар—деп чангыс аай саналын бергеннер.

Моон-биле кады, облкомхозтуң удуртулгазында, районда тудуг септелге конторазын райүлетпүр комбинадынга каткаш, ол ийнии чаңгыс аай удуртулгага тургузарын чон база сүмелеп турар.

Октябрьның 40 чыл ооңга чедиишкининг ужуражыр соруулга-биле бүдүрүлгенин чыл планын ноябрь 1-де доозарын үлээнгеш, комбинаттың коллективи Сыстыг-Хемниң ыяшчыларын социалистиг чарышка кыйгырган.

В. ДАНЗЫН-ООЛ.

Транспортчуларның саналы

«Үлетпүрүң болгаш тудугну эргелеп башкарар чорукту организастаарын улам ынай сайзырангайжыдар дугайында» эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин танышып чугаалажыры-биле Кызылдың № 2 АТБ-зының ажылчыннары, албан-хаакчылары, инженер-техниктиг ажылдакчылары, чолаачылары клубка чыглыг келгеннер. Допчу илеткел болган соонда саналдар эгелээн.

— Бистиң автоажыл-агыйывыс Москвада Главкага чагыртып турар. Ынчаарга оон биске командировкалап кээп турар кижилер-даа чок, а ол хирезинде ажыл-бүрү саналыннар-даа арбыны-биле кээп турар. Удуртулганың ындыг хевири бистиң ында хүн бүрүдеги амыдыралывыска дуза бербейн турар. Бистиң ында канчаар ажылдап, чурттап турарывыстың дугайында бистиң Главкавыс чүнү-даа билбес. Бо талазы-биле эде тургузуушкуннарны чорударын көрүп турары кончуг чүүлдүг — деп, АТБ-ның плановиги эш В. Зубкова чугаалаан.

— Тудугларны эки шынарлыг материалдар-биле өй-шаанда ханыгбайын, оны сан-хөө талазы-биле камналгалыг планнап чыгыдавайн турарынан дыка хөй акша-хөреңги ажыр чарыгластыныр, күрүнеге улуг когаралдарны чедирип турарын ким көрбейн турарыл. Бо чорук удуртулганың болгаш контролдуун база негелелиниң чангыс аай эвезинден болуп турарыл тодаргай. Ынчангаш, эш Хрущевтуң илеткелиниң тезистеринде айтып турар хемчегларни бүрүн деткинири чугула — деп бызанчы эш Соловьев саналдаан.

Чолаачы эш Пыхабков сөс алгаш:— Тывада ыяшы-бүрү автоажыл-агыйларда чүк сөөртүлгезиниң тарифтери болгаш чолаачыларның доктаамал ажыл төлевири безин дыка карышкак, эвээш, көвейлиг болуп турар чорук чолаачыларның бир организацияга кадржып, эки ажылдаар чоруунга шаптыктап турар. А ынчаарга ол эде тургузуушкуннар чангыс аай эвес ындыг чорукталрны чурумчудары чугаажок. Областың барын талакы районнарынче автомашинаның чазаглыг оруун асфальтылаар дугайында шинтпир ле ниити продукциянның ниити хемчээли 1957 чылда республиканың талазы-биле бүгү планның 96 хуузу болур, ынчаарга капитал салыышкынының талазы-биле 72 хуу болур.

Үлетпүрүң болгаш тудугну эргелеп башкарарын организастаарын экижидер талазы-биле партияның болгаш чазактың саналлааны хемчегларин Рязань областың ажылчы чоннары калбак-биле чугаалажып көрбүшаан, социалистиг экономиканы улам ынай көдүрериниң чаа-чаа курлавырларны илередип турарлар. Тудугнуң № 11 трестизиниң эргелекчизи эш Авилов болза Рязань областа ажылдап турар тудугнуң дөрт трестилерин, тудугнуң 8 эргелелдерин болгаш ыяшы-бүрү министерстволарның база ведомстволарның өске-даа тудуг организацияларын экономиктиг районнуң үлүс-ажыл-агый Чөвүлелинге чагырткан девискээр талазы-биле чангыс аай тудуг эргелеги кылыр каттыштырарын саналдап турар. Оон саналы-биле алырга, девискээр барымдаалаан тудуг эргелелиниң чанынга үлетпүр тудуунуң, чурттагга бажыннары болгаш культура-амыдыралдың албан черлериниң бажыннарын тударының, чаагайжыглыгның база «тудугмеханизация» трестилерин тургузаар керектиг болуп турар. Бүгү-ле тудуг организацияларының будүрүлге базаларының удуртулгазын каттыштырары болгаш ол база бүрүүн чогуур тускай хевиринң кылыгларын будүрер кылыр специализастаазы эргежок чугула деп ол-ла трестиниң лашчыларының бригадири А. Матшин биле мастер А. Лисовская санап турарлар. Ол чорук болза демир-бетон конструкцияларны будүрүп үнүрерин ийи катап база чазанылга кылыгларын үш катап көвүдедир арганы бээр.

Бистиң чуртувустуң экономиктиг күүзүн улам ынай хөгжүдеринче уланган хөй-хөй янзы-бүрү саналдарны Белоруссияның, Краснодар крайның, Ленинград, Рязань, Магадан, Калининград болгаш өске-даа областарның ажылчы чоннары киирип турарлар.

(СЭТА).

Үүлдүгзүнүүшкүн болгаш тодаргай саналдар

Кызылдың үлетпүр будүрүлгелериниң, тудугларының болгаш транспорт организацияларының коллективтеринде эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин чугаалажыры үргүлчүлеп турар. Ыяш заводунга, даг экспедициязының төп автотранспорт базазынга, харылзаанның автотранспорт конторазынга ажылчыннар хуралары болуп өртүлээн.

Даг экспедициязының автобазазының чолаачылары болгаш септекчилери автобазаның начальниги эш Любутиниң кылган илеткелин улуг кичээнгей-биле ынаан болгаш ону идепкейлиг чугаалашкан соонда партияның көрүп турар ол хемчегларин ийи-биле үүлдүгзүнүп деткип турар шинтпирлерин чангыс үн-биле хүлээп алган.

Ыяш заводунуң ажылчыннары эш Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин үүлдүгзүнүп турарын боттарының будүрүлгечи чаа чедиишкиннери-биле быжыглап турар. Дөрт айларының планы хуусаа бетинде күүсетинген. Ыяш заводунуң ажылчыны эш Башинский санал берип үзве чугаалаш, хоорайда бар турар шупту пилорамаларны ийи кезек черге каттыштыргаш, оларның бирээзин тудуг трестиниң чанынга быжыглаар, а өскезин чурт үлетпүргүн будүрүлгелерин болгаш хуузунда тудуг кылырларны хилген материалдар-биле ханыпар кылыр онаан тургузар деп саналдаан.

Харылзаанның автотранспорт конторазының коллективиниң хуралынга контораның начальниги эш Каракулов, слесарь-моторист эш Кулявин болгаш харылзаанның область эргелелиниң кол инженери эш Осетников олар чугула саналдарны бергилээн. Бөрдүүп турар эде тургузуушкуннарны изин-биле чүүлдүгзүнүп деткивишаан, олар материалдар болгаш артык кезектер-биле транспорт организацияларын ханыпрын турарының системазын өскертирин саналдааннар. Чүл дизе, чер-черниң эрге-чагырга органнары оларның дөрт удуртулгазында турар будүрүлгелерниң кандыг-даа байдалын төп черниң органнарынга бодаарга канчап-даа артык билир болганда олар боттары баш миннип харылзаар чорук кончуг чугула.

А. ЛЕПЕШКИН.

Часкы тарылганың темпизин хүн бүрү дүргедедир

Суггаттыг черден бедик дүжүт дээш

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» көдээ ажыл-агый артелиниң № 2 хову бригадазынга бо чыл-биле дөрт чыл ажылдап келдим. Бистиң бригадавысты № 2 хову звенозу кыдыр эде тургусхан.

Бо ажылдап келген чылдарымның дургузунда үргүлчү чайын тараа суггарып, дүжүт ажаап алышкынының үезинде тараа арыглаар, саваң бөлөр ажылдарга ажылдап келдим. Баштайгы бир чылдың соонда дүжүт ниитизи-биле эки болган. Чүге дээрге ол чылын кончуг чаашкынныг чыл болган.

1955 чылдың чайыны. Бодумга быжыглаан 20 гектар шөлдүн баштайгы суггарылгазын чорутум. Бирги суггарылганы чоруткаанының соонда шөлдүң тараазының үнүжү дески эвес, оок-деликтер, чамдык черлерде шуут үнмейн баргылаан, а чамдык ийемдик черлерин сут чара шапкылап каапкан болду.

Бригадир Куулардан айтырыг тургустум:

— Тараамны суггарганым сөөлүнде үнүжү аралыг апаарды. Моны ам канчалза экиа?

— Суггарылга багай болган-дыр. Сугну хөлүн эртир хөйнү агыскан болгаш суггарылга дески эвес болган. Оон уламындан чамдык черлерни сут чара шапкылапкан, а чамдык черлерде суг дегбээн-дир. Ийнги суггарылганы мээң сүмем ёзугаар чорудуп көрүнер — дээш, суггарарының янзы-бүрү аргаларын айтып берген.

Ийнги суггарылганы чүгле орту кинрип чорумда тараанын үнүжү дескилежин эгелээн. Суггарылганың янзы-бүрү аргаларын ол чайын экизи-биле шингээдип ап, суггарып турган черимни канчаар суггарарын эки билип алдым.

Эрткен 1956 чылда часкы тарылга дооступ, тараанын үнүжү чер өңүн көгертип, дескилежип турда ол-ла шөлүнүг суггарып эгелей бердим. Шөлдүн хемчээли 35 гектар чедир өскен.

Бригадирниң сүмезин ёзугаар суггу шала бичеледип алгаш, суг үнмес дөңнелчек черлерге бичии арыктар кылып, дески черлерниң чоорту чедиштирип тургаш, бир дугаар суггарылгамны доостум. Тараанын үнүжү кончуг дески болган.

Бирги суггарылганы баштай эгелээн черимден ийиги суггарылганы эгелей бердим. Баштайгы суггарылганы чоруткан соонда ийиги болгаш үшкү суггарылганы кончуг дүрген чорудуп болур. Чүге дээрге суггарар аайы-биле арыктар белеткетингеп болгаш черинин кыры дески, ынчалгаш суг чиитпир болур.

Суггарылганы ынчаар чорутканының түнелиниде 35 гектар тарылга шөлүнүң гектар бүрүүнден 18—20 центнер дүжүтту өстүрүп алган мен.

Мээң ол суггарып турган шөлүмге «Милтури» деп сорттуг кызылтас тараан, оон үнүжү «Филгия» деп сорттуг кызылтастан ол шөлге эки үнерин бо ажылдап келгенимниң чылларында дүржүлгадап көрдүм. Ынчалга-даа оон быжыды «Филгиядан» 10 хонук соннай бээрин дүржүлгә база илереткен.

Бо чылын база-ла ол шөлүмге суггарылганы чорудуп, бедик дүжүттү өстүрер мен.

Эрткен чылын эш Хойнак-оолду чарышка кыйгырган, суггарылганың шынарының-даа, хөй дүжүт алыр-даа талазы-биле бирги черни алган мен. Ам бо чылын бистиң звенонуң эң дээре суггарыкчызы И. Дүменни чарышка кыйгырар мен.

Октябрьның социалистиг Үлүг революциязының 40 чыл ооңга алдар болдурган бүгү үлүстүң социалистиг чарышкына киржип, суггарза чогуур 35 гектар тарылга шөлүнден 24 центнерден эвээш эвес дүжүт өстүрер мен. Ол соруулгамны күүседири комсомолчу мээң алдарлыг хүлээлгем болур.

ДОНГАК ЭНДЕ.

Бригадада час

Сталин аттыг колхоз бо чылын Шанчыла муң ажыг гектар күр черни ажыглалга киирген. Аңаа тараа культураларын чаждар. Ам ында Чаа-Хөл МТС-тиң механизаторлары, колхозчу тараажылар болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери күженнишкинниг ажылдап кирипкен.

Бригаданың төвүн Адыр-Бут деп черде тургускан. Маңаа бир-ле дугаарында, март айда, тудуг бригадазының бөлүү чедип келген. Оларда тудугжулар, чазанныкчылар, дилигчилер, сөөртүкчүлер болгаш өскелер-даа бар. Балдыларның, хирээлериң даажы диниттиг турган. Колхозтуң автомашиназының, МТС-тиң трасторунуң күчүлүг даажы хаяларга чангыланып, бестинген чудуктарны Суглуг-Адырдан сөөртүп турган.

Соруулга улуг. Механизаторларга, колхозчуларга чурттаар черлер, культура-амыдыралдың тудуглары херек. Олче колхозтуң баштаар чери кичээнгейни салгал. Ам бөгүнде ында сес бажың туттунган, үжүнден өскези ажыглага киргең. Ынчалза-даа ол тудуглар база белениинде киргең. Механизаторлар таарымчалыг базыын-Хемчик районнуң «Большевик» көдээ ажыл-агый артелиниң № 2 хову бригадазынга бо чыл-биле дөрт чыл ажылдап келдим. Бистиң бригадавысты № 2 хову звенозу кыдыр эде тургусхан.

Бо ажылдап келген чылдарымның дургузунда үргүлчү чайын тараа суггарып, дүжүт ажаап алышкынының үезинде тараа арыглаар, саваң бөлөр ажылдарга ажылдап келдим. Баштайгы бир чылдың соонда дүжүт ниитизи-биле эки болган. Чүге дээрге ол чылын кончуг чаашкынныг чыл болган.

1955 чылдың чайыны. Бодумга быжыглаан 20 гектар шөлдүн баштайгы суггарылгазын чорутум. Бирги суггарылганы чоруткаанының соонда шөлдүң тараазының үнүжү дески эвес, оок-деликтер, чамдык черлерде шуут үнмейн баргылаан, а чамдык ийемдик черлерин сут чара шапкылап каапкан болду.

Бригадир Куулардан айтырыг тургустум:

— Тараамны суггарганым сөөлүнде үнүжү аралыг апаарды. Моны ам канчалза экиа?

— Суггарылга багай болган-дыр. Сугну хөлүн эртир хөйнү агыскан болгаш суггарылга дески эвес болган. Оон уламындан чамдык черлерни сут чара шапкылапкан, а чамдык черлерде суг дегбээн-дир. Ийнги суггарылганы мээң сүмем ёзугаар чорудуп көрүнер — дээш, суггарарының янзы-бүрү аргаларын айтып берген.

Ийнги суггарылганы чүгле орту кинрип чорумда тараанын үнүжү дескилежин эгелээн. Суггарылганың янзы-бүрү аргаларын ол чайын экизи-биле шингээдип ап, суггарып турган черимни канчаар суггарарын эки билип алдым.

Эрткен 1956 чылда часкы тарылга дооступ, тараанын үнүжү чер өңүн көгертип, дескилежип турда ол-ла шөлүнүг суггарып эгелей бердим. Шөлдүн хемчээли 35 гектар чедир өскен.

Бригадирниң сүмезин ёзугаар суггу шала бичеледип алгаш, суг үнмес дөңнелчек черлерге бичии арыктар кылып, дески черлерниң чоорту чедиштирип тургаш, бир дугаар суггарылгамны доостум. Тараанын үнүжү кончуг дески болган.

Бирги суггарылганы баштай эгелээн черимден ийиги суггарылганы эгелей бердим. Баштайгы суггарылганы чоруткан соонда ийиги болгаш үшкү суггарылганы кончуг дүрген чорудуп болур. Чүге дээрге суггарар аайы-биле арыктар белеткетингеп болгаш черинин кыры дески, ынчалгаш суг чиитпир болур.

Суггарылганы ынчаар чорутканының түнелиниде 35 гектар тарылга шөлүнүң гектар бүрүүнден 18—20 центнер дүжүттү өстүрүп алган мен.

Мээң ол суггарып турган шөлүмге «Милтури» деп сорттуг кызылтас тараан, оон үнүжү «Филгия» деп сорттуг кызылтастан ол шөлге эки үнерин бо ажылдап келгенимниң чылларында дүржүлгадап көрдүм. Ынчалга-даа оон быжыды «Филгиядан» 10 хонук соннай бээрин дүржүлгә база илереткен.

Бо чылын база-ла ол шөлүмге суггарылганы чорудуп, бедик дүжүттү өстүрер мен.

Эрткен чылын эш Хойнак-оолду чарышка кыйгырган, суггарылганың шынарының-даа, хөй дүжүт алыр-даа талазы-биле бирги черни алган мен. Ам бо чылын бистиң звенонуң эң дээре суггарыкчызы И. Дүменни чарышка кыйгырар мен.

Октябрьның социалистиг Үлүг революциязының 40 чыл ооңга алдар болдурган бүгү үлүстүң социалистиг чарышкына киржип, суггарза чогуур 35 гектар тарылга шөлүнден 24 центнерден эвээш эвес дүжүт өстүрер мен. Ол соруулгамны күүседири комсомолчу мээң алдарлыг хүлээлгем болур.

ДОНГАК ЭНДЕ.

Бригадада час

Сталин аттыг колхоз бо чылын Шанчыла муң ажыг гектар күр черни ажыглалга киирген. Аңаа тараа культураларын чаждар. Ам ында Чаа-Хөл МТС-тиң механизаторлары, колхозчу тараажылар болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери күженнишкинниг ажылдап кирипкен.

Бригаданың төвүн Адыр-Бут деп черде тургускан. Маңаа бир-ле дугаарында, март айда, тудуг бригадазының бөлүү чедип келген. Оларда тудугжулар, чазанныкчылар, дилигчилер, сөөртүкчүлер болгаш өскелер-даа бар. Балдыларның, хирээлериң даажы диниттиг турган. Колхозтуң автомашиназының, МТС-тиң трасторунуң күчүлүг даажы хаяларга чангыланып, бестинген чудуктарны Суглуг-Адырдан сөөртүп турган.

Соруулга улуг. Механизаторларга, колхозчуларга чурттаар черлер, культура-амыдыралдың тудуглары херек. Олче колхозтуң баштаар чери кичээнгейни салгал. Ам бөгүнде ында сес бажың туттунган, үжүнден өскези ажыглага киргең. Ынчалза-даа ол тудуглар база белениинде киргең. Механизаторлар таарымчалыг базыын-хыш-биле хандыртынган. Ол бажың-биле кожа бичии өрээл туттунган, аңаа чем кылыр, хлеб быжырар черни тургузар.

Оон-биле чергелештир колхозчу тудугжуларның күш-ажылга чүткүлдүүн демдеглээри чугула. Олар тус-тус хүлээлгелериг, планныг, чаңгыс эп-сеткилдиг ажылдап турарлар. Оларның аразында Сундуй, Х. Кызаң, Шойлар, М. Кызаң дээш өске-даа мурнакчылар бар.

Тудуг белүүнүң кылыр ажылдары амдаа хөй. Чүгле бригаданың төвүнге безин ийи чүс тонна тараа кирер складты болгаш серилиг шаңны тударлар. Бөлүкте ам он ийи кижи ажылдап турар, олар соруулгазын күүседип шыдаарлар.

Бажан-даа ажыглатынмайн чыткан Шанчының күр черинде тракторларның, көдээ ажыл-агый машиналарының даажы диниттиг. Ында алды трактор бар, олар Сталин аттыг, Молотов аттыг колхозтарның ховуларын хандырар. Сталин аттыг колхозтуң бригадазында механизаторлар аш-чем-биле багай эвес хандыртынган.

Д. АРАКЧАА,
«Шынның» корреспондентизи.

Элезинниң хову турлаанда

АРЫСКАН. (Телефон-биле). Улуг-Хем районда «Партияның XIX съездизи» колхозтуң тараажылары бо чылын гектардан ортумаа-биле 16 центнер тарааны өстүрүп, ажаап алырын үлээнген. Октябрьның алдарлыг 40 чыл ооңга үткүштүр социалистиг чарышка алган үлээлгезин олар амыдырал кырынга боттандырып шыдаар. Артель баштаар черинин даргазы эш Тойлуг-оолдуң редакцияга дыннаткаңы болза:

— Бо чылын бистиң тарылгавыс шөлү 1850 гектар чедир калбарар, оон иштинден кол культура кызылтасты 850 гектарга тарыыр бис. Шагаан-Арыг МТС-тен бисте 5 агрегаттар ажылдап турар. Оларның чамдыктары шык базырып, өскелери күр черлер немей аңдарып база чаштырып турар. Апрель 18-ке чедир 500 гектарны илиртээн, 80 гектарны аңдарган болгаш 300 ажыг гектарда кызылтасты тараан.

Колхозтуң Элезинде хову турлаанда күш-ажыл хөлүг улам-на калбарып турар. Тракторист Чооду Амырбит хүнде 41 гектар чедир чаштырып турар. Күш-ажылга кызымак ындыг кижилерни механизаторлардан болгаш колхозчулардан хөйнү илередип болур.

Турлагның дериглези таарымчалыг кылынган, лозунг, плакат, өске-даа шимелдеги көргүзүү самбыразы организастаанган. Аңаа кинону ийи катап көргүскеп, көдээ клубтуң бот-тывынгыр уран-чүүл бөлүүмүнден бир катап концерт база организастаан.

Улуг-Хем районда «УТКА-ның 25 чыл ооң» совхозтуң механизаторлары часкы хову ажылдарынга тракторларны болгаш көдээ ажыл-агый чепсек-херекселдерин чедиишкининг белеткээннер.

Чурукта: (солагай талазындан оң талазынче) — бригадир Верещагин, септекчилер Буян, Селезнев болгаш Киреев олар ажыл хүнүүн түнелиин үндүрүп турлар.

Фото А. Смагинниң.

Октябрьның 40 чыл оюнга уткуштур

Алдарлыг улуг байырлалга чедишкинниг ужуражыылыңар!

★ ★ ★

Хүлээлгезин күүседип турар

Май 1-ге болгаш Улуг Октябрьның 40 чыл болур оюнга алдар болдурган социалистиг чарышка алган хүлээлгелерин Кызылдың ыяш заводунуң коллективи чедишкинниг боттандырып турар.

Коллектив бирги кварталда 5786 кубометр ыяш дилер планын 113 хуу күүсеткен. Ынчангаш хоорайның тудуунга 4918 кубометр ыяшты берген. Завод шинти продукция бүдүрүп үндүрер талазы-биле квартал программазын 130 хуу боттандырган. Заводтуң ыяш дилер цехи бирги кварталда 227 мун рубльдин, Бара-Сүтпе цехи 69 мун рубльдин тудуг материалын ажыр бүдүрүп үндүрген.

Социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда Воротниковтуң бригалирлээнин дилигжи бригада чоруп турар. Бригада бирги кварталда 3044 кубометр ыяшты дилген. Диликчилер Воротников, Шадрин, Филимонов, Черкашина, Гузик, Шурова, Доржапта, Беленков олар кварталда кылыр ажыл нормазын 145—150 хуу күүседип, мурнакчылар болганнар.

Заводта партия болгаш профсоюзтуң организациялары политикижиндилгелиг болгаш культура-массалыг ажылыг, социалистиг чарышты коллективте калбартқан. Завод бо чылын 30 мун кубометр ыяшты белеткеп хоорайның тудуунга бээр. Амгы үеде белеткел ажылын калбартып турар. Улуг-Хемниң суг оруу ажыттына бээри билек он-он салдар заводтуң девискээринге чедип келир. Бара-Сүтпе пилорамаңың коллективи белеткел ажылын эки чорудуп турар. Анаа алаан хөй ыяшты кезип белеткээри-биле немелде күштү чоруткан.

1958 чылдың кышкы сезонунга ыяш белеткелин Октябрьның социалистиг Улуг революциязының байырлалының бетинде күүседир соруглганы заводтуң коллективи салган.

С. ТАМБИЛ.

Тудугжуларның белээ

Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң тудуг бригадазының бригадири эш Чамзын ол ажылда сес чыл ажылдап турар. Бо аразында колхозчу тудугжуларның күжүн шын организастаап дыка хөй чурттапа бажыңнарын, бүдүрүлгенин болгаш культура-амыдыралдың тудугларын кылган.

Чүгле эрткен чылын безин 35 чурттапа бажыңнарын, клубту, электростанцияны, яслини болгаш алаан хөй кажаалларны тудуп ажыттапа кирген.

Колхоз бо чылын 38 чурттапа бажыңнарын болгаш еске-даа тудугларны кылырын планнаан. Организакчы бригадир эш Чамзын бригаданың күжүн авеналарга үзе тургускаш тудуг материалдарын белеткевишпаан, тудугларны эгелээн тургаш. Тудуг бригадазында 43 шилиглек колхозчулар быжыглатынган. Олар 1800 кубометр ыяшты белеткээш, чазанылга мастерскаязын, чүнар бажыңны, дилги фермазында бир чурттапа бажыңның тудуп ажыттапа кирген.

Колхозчу тудугжулар 100 баш инек турар сүт-бараан фермазының тудуун кылып турар, ферма механизастатынар. Оон ангыда 1200 баш шээр малга 4 кажаапы тудуп эгелээн. Тудугжуларда социалистиг чарыш калбарган. Бызанчылар эштер Балдакбай, Шойбуд, Ногай-оол, Маадырбай, Кертик-оол ышкаш улуг нормазын хүн бүрү 125—150 хуу чедир күүседип, социалистиг чарыштың мурнакчылары болуп турарлар хөй.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл болур оюнга чедир планда көрдүнген тудугларны бүрүн доозуп ажыттапа кирер.

Д. БАЙЫСКЛАҢ.

Квартал планын күүсеткен

Сүт-Хөл районнуң Кызыл-Тайга кодээ Совединге магазин эргелекчизи О. Часкал районда мурнакчы садыгжыларның бирээзи. Ол садыл алыкчыларның негелдезин чогуур үезинде хандырып турар. Бараан кеспе черде делгетинген болгаш өртектерин аскан.

Садыгжы бирги кварталда бараан саарылгазын 118 хуу, белеткелдинин — 121 хуу күүсеткен. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга чедишкинниг ужуражыр дээш социалистиг чарыштың бедиткен хүлээлгезин алган.

Г. ХАПТЫР-ООЛ.

Чаагайжыдылганың херээге

Тожу районнуң «Май бири» колхозунуң бүдүрүлге планында бо чылын чурттыганың 10 бажыңнарынаң аңгыда бүдүрүлге болгаш культура-амыдыралдың алаан каш чүгүлә тудугларын кылыры көрдүнген. Колхозтуң тудуг бригадазы ол соруглганы Октябрьның байырлалынга үүшүттүр дээзары дээш чүткүлдүг ажылдап турар.

Апрельның 15-ке чедир бригада дөрт өрөөлдерлиг чүнар бажыңның тудуун доозкан, 10 чурттапа бажыңнарының хаваларын база тургузуп алган. Амгы үеде 10 өрөөлдерлиг интернаттың, 50 инек кирер кажаанның тудугларын болгаш ескелээ тудугларны кылып эгелеп турар.

С. САМИЯ.

Кызылдың сентелге заводунуң электростанциязының коллективи Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга үүшүттүр чарышка киргеш, күш-ажылчы чедишкиннерин чедип ап турар. Чижээ, бүдүрүлгенин мурнакчызы Анна Смышляеваның эзлээ бүдүрүлге онаалгазын 120—130 хуу күүседип турар.

Чуруукта: А. Смышляева камгалал салбырында приборларның электроэнергиязын канчаар берип турарын хынап тур.

Фото П. Колостуу.

Чөөн-хемчикчилер кыйгырыын күүседир дээш

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга үүшүттүр колхозчу араттарны өглерден бажыңнарже шилчидер ажылды дүүзар дугайында Чөөн-Хемчик районнуң тудугжулары болган бүгү эр, херээжен колхозчуларга областтың кодээ ажыл-агыйының бүгү ажыл-ишчилеринге боттарының кыйгырыын амыдыралга боттандырар дээш улуг кадүлүүшкүнүүт ажылдап турарлар.

Бо чылдың тудугларынга 24 мун кубометр ыяшты белеткээр тургаш, бо хүннерге чедир 21 мун 500 кубометр хире ыяшты колхозтар белеткээн болгаш оортан тудуг шөлдеринде сөөртүп алганы 6322 кубометр. «Коммунизиче оруң» болгаш «Некра» колхозтар тудуг ыяжы белеткээринге мурнакчы болуп, белеткетинген ыяжының хөй кезиин сөөртүп алганнар.

Колхозтар кыска үениң иштинде 13 бажыңны ажыглалга киргирген болгаш 55 бажыңнарның ханазын тудуп дооскан. «Октябрь 30 чылы» колхоз октябрь революциязының 30 чыл оюнда организастатынган болгаш бо чылын бодунуң 10 чыл оюн демдеглээр. Колхозтуң ажыл-ишчилери Октябрьның байырлалының 40 чыл оюн болгаш боттарының 10 чылын кушажылчы чедишкиннер-биле демдеглээр дээш социалистиг чарышты калбартып, чурттапа бажыңнарының тудуун кончуг шалыпкын чорудуп турар.

Колхоз суурунда, сүт-бараан фермаларында, малчыннарның кыштагларында бажыңнарның тудуун хову бригадазының кежигүннериниң, школа коллективиниң, колхоз баштаар черинің болган кодээ Советтиң ажылакчыларының күжү-биле чорудуп турар. Колхозта 20 чурттапа бажыңнарының ханазы салынган болгаш 7 бажыңның соңга, хаалгазы тургустунган. Оон аңгыда эрткен чылын чедир кыдынмаан 12 бажыңнарның шалаларын, дээвирлерин кылган. Тудуг ажылын бригадир эш Доваштай эки организастап турар. Артельге тудуг талазы-биле соруглганы шинтирлээринге мал фермаларының эргелекчилери Алдын-Херел, Доржу, тудугжулар Чимит, Шужук, башкылар Дагба-Доржу, Бады-Чыргал болгаш еске-даа эштер кызымаккай ажылдап турар. Эш Дагба-Доржу директорлаан чеди чыл школаның коллективи каш-ла хонукта 3 чурттапа бажыңның ханазын дооскаш, ам дээвирин, шалаларын салып турар. Төп сүт-бараан фермазының коллективи 3 чурттапа бажыңны ажыглалга киирер четкен. Чазанылгылар Демчи-Сюрюн, Дүкей-оол олар чеди чурттапа бажыңнарының соңга, хаалгаларының чаактарын эки шынарлыг кылганнар.

Ол ышкаш «Коммунизиче оруң» колхозтуң тудугжулары шалыпкын ажылдап, бо чылын колхозка немешкен 16 кижиге бажың тудуп бээр тургаш, 11 бажыңны ханазын дооскан болгаш 5 бажыңны ажыглалга киирген. Оон аңгыда хлеб бышырар черниң, беш чүс хөй киирер кажаанның тудуун чорудуп турар.

«Кызыл тараачын» колхозтуң тудугжулары өскелерден хожудавас дээш бала эрестиг ажылдап турарлар. Олар 17 бажыңның ханазын, көдээ клубтуң кол тудуун доозар четкен болгаш 4 бажыңны ажыглалга киргиннеп.

Колхозтарның тудуг ажылдарынга Шеми, Ийме чеди чыл школаларының башкылар коллективтери идепкейлиг киржип турар. Ылангыы Шеминиң чеди чыл школазының башкылары көдээ клубтуң тудуунга хөстуг үелериниде үргүлүг ажылдап тургаш, оон ханазын тудуп доосканнар.

Район төвүнүң организациялары эрзинчилериниң эгелекчи чоруунга каттыжып, колхозтарның тудуг ажылынга шефтээшкинни калбартып чоруткан. Райкүүсөмнүң коллективи Сталин аттыг колхозка шеф чуруму-биле электростанциязының бажыңын дерип, ажыглалга киирген. Партия райкомунуң коллективи тайгадан ыяшты кескеш, сөөртүп эккелгеш, «Кызыл тараачын» колхозка бир бажыңны халаска тудуп берген. Райпо коллективи Ленин аттыг колхозка 12 кубометр тудуг ыяжын сөөртүп берген болгаш 140 шиферин, соңга шилин, кадагны, ясликке хереглээр сава аймаан халаска дүзелээн. Шупту 3 мун рубльниң херекселдерин коллективтиң кежигүннериниң эки-тура дузалаачылыы-биле райпо колхозка берген. Ам колхозка 36 рамаларны чазаап, шилдеп бээри-биле ажыл-агыының соонда ажылдап турарлар.

Чазаана МТС-тиң коллективи Жданов аттыг колхозка 83 кубометр тудуг ыяжын бодунуң күжү-биле сөөртүп берген.

П. БИРЛЕЙ.

Бедик хүлээлгелер

ХӨНДЕЙ. (Бистиң корр.). Эрзин районнуң «Коммунизиче оруң» кодээ ажылагый артелиниң тудугжулары чөөн-хемчикчилериниң кыйгырыын танышкаш, тудуг талазы-биле бедик хүлээлгелерни алган.

Амгы үеде 60 колхозчу өрегелер өглерде чурттап турар. Тудугжулар 4215 кубометр тудуг ыяжы белеткээр планын 4570 кубометр күүсеткен болгаш тудуг шөлдеринде 2570 кубометрни сөөртүп чедирген.

Тудугжулар ыяш белеткели-биле кады чурттапа бажыңнарының тудуун үүр чорудуп турганнар. 7 бажыңны тудуп ажыглалга киирген болгаш 20 бажыңның ханазын тургузуп алган, соңга, хаалгаларын, шалазын, дээвирин салып, кладовкаларын кылып турар. Тудугжу херээженнер эштер Дүпчүн, Шулуу, Бойдумаа олар үүн нормазын 150—200 хуу чедир күүседип, социалистиг чарыштың мурнакчылары болуп турарлар. Ол ышкаш эштер Шижин, Ном-оол, Базыр-оол ышкаш дургужулгалыг бызанчылар ажыл нормазын үргүлүү ажыр күүседип турарлар. Төлевилел ёзугаар кыган 25 орунну уруглар яслизинин тудуу доозуган, ам удаваспас ажыглалга кирер.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга белек кылдыр 60 чурттапа бажыңнарының тудуун доозуп, ноябрь 7-ниң бетинде ажыглалга киирер соруглганы колхозчу тудугжулар салган.

• • •

Колхозтуң шээр малы 10 кезек кыштагларга кыштаан, ниити байдалы эки, төрүүр 3928 хойдан 1538 хой төрээн, хураганнары чидириг чок доругуп турар. Сагаачының коданында 370 баш төрүүр хойлардан 217 хой төрээн, олардың 220 хураганнары менди алдынган. Бичө-оол 360 баш меринос кадарын турар, төрээн 162 мериностарның хураганнары эки өзүп турар. Колхозта ниитизи-биле 2917 баш алтай уксаның төрүүр хойлары бар, ам 455 хой хураганнаан. Артельдиң малчыннары малдың чаш төлүн менди өстүрүп албышаан, хой бүрүзүнден ортумаа-биле 2 кг дүктү кыргын алыр деп турарлар.

Сүт саалдазының талазы-биле колхозта бедик көргүзүглериг саанчылар хөй. Ак-Бежиниң сүт-бараан фермазының саанчылары эштер Долчун бо ажыл-агый чылының эгезинден бээр саар инек бүрүзүнден 462 литр, Норбу — 352 литр сүт сагганнар.

Колхозтуң бүдүрүлге планында саар инек бүрүзүнден-не 700 литр сүт алыры көрдүнген болза, саанчылар 1000 литрни саар хүлээлгелер алган ажылдап турарлар.

Эки шынарлыг тууйбу херек

Чоннуң хереглежинге бүдүрүп үндүрүп турар кандыг-даа продукция бүргүзүн эки шынарлыг кылдыр кылып күүседиринче партия болгаш чазак бистерни үргүлчү кыйгырып турар. Ындыг турбуже, бистиң чурт үлетпүрүвүстүң бүдүрүлгелерин ол негелдени ам-даа дыка четпес күүседип турар. Маңаа чижек кылдыр Кызылдың тууйбу заводун көргүзүп болур. Оон бүдүрүп үндүрүп турар тууйбуларының шынары багай болуп, соолгу үелерле харын печка кылырынга хереглетинмезинге чедип турар чүүл бар.

Эки шынарлыг тууйбудан салган печкалар бети дээрге-ле беш одалга сезонун эрттирип шылаар ужуртуг. А бистиң тууйбу заводувус соолгу үелерде хоорайның организацияларынга 2—3 сорттунуң тууйбуларын берип турар апарган, ындыг тууйбулардан салган печкалар улуг дээрге-ле ийи, а харын чаңдык таварылгаларда чаңгыс одалга сезонун безин мөлдүк-калдык арттырып турар. Оон ужурундан чаңгыс ындыг печка чылда ортумаа-биле күргенеге 400—500 рубльдин котаралын чедирип турарын практика көргүскен.

Бо дугайында Кызылдың тууйбу заводунуң инженери турган эш В. Акимовка айтырыг тургузарга, ол мынчаар харылаан турар: «Бистиң тууйбу эптеп турарывыс дой-довуракта органиктиг чүүлдер кончуг хөй таварыжы турар ,ынчангаш ону орттедирге ол холумалдар отка хын калырга тууйбулар ынчангаш коншак болуп турар, ындыг болза-даа бистиң тууйбувус тудугга бодунуң марказын бадыткап турар». Моон алгаш көөрге, заводтуң ухуртукчулары печка дугайында ындыг-да онаа сагыш салбайн турары билдингир.

Тууйбу заводунуң участогунда дой-довуруктуң багай шынарлыы кынга-даа билдингир, ындыг болзажок ону экижилп алырының аргалары бар деп чүвени олар херекке албайн турары окта таарышпас. Бистиң анты тууйбу бүдүрүлгевис хоорайның хүн бүрү өзүп орар негелдезин ыракта чедир хаңгырбайн турары кынга-даа билдингир. Ынчангаш бо айтырыгның талазы-биле дарый кандыг-бир чүгүлә хемчег алыры улуу-биле негеттинип турар.

Печка салырынга эки шынарлыг тууйбунуң эргежок чүгүлә хереглетинин турарын барымдаалаваан, эки составтыг дой-довуруктуг еске участокка улуг эвес болза-даа чаа тууйбу заводун тудуп тургузары негетинип турар. Ол ындыг участокка Кызыл хоорайдан сес хире километр черде турар чаа паротурбиналыг станция тудуунуң дужунда таарымчалыг чер барын саналдаксап турар мен, ынчаарга чоокку келир үениң иштинде аңаа көмүрдүң шахтазы база ажыттынар деп турар болгай. Ол участокта эки шынарлыг дой-довурак бар болгаш аңаа чүгле алаан элезин холуурун негетинер аңаар, а Кызылдың девискээринде элезин дыка арбын.

Печка салырынга хереглээр түскай тууйбу заводун тудуп тургузар болза, хоорайның шупту организацияларын болгаш чурттакчы чоннары улуг чүүлдүгүүшкүн-биле уткуп алыры чугаажок.

Н. ИВАНОВ.

Суггарылганың үелери

Тарылганың суггарылгазын үнүштерниң үнер үелерин барымдаалап тургаш чорудар. Ол үени үнүштерниң өзүдезиниң кидин-не эгелээр үези деп аңаар.

Тараа культураларының шак ындыг чүгүлә үелери ындыг: чаа үүн орары, сыптарыры, баш тыртары болгаш үнүштерниң чем кирип эгелээри болур. Ол үелерде үнүштер өл-шыкты кайы хире хереглээр болдур, ол хирени хандырар болгаш суггарылганы ол үелерге дүүштүр чорудар.

Ындыг турбуже, практика кырында тарылганың суггарылгазын чорударда үнүштүң үнер чүгүлә үелерин барымдаалавайн бээр таварылгалар бар. Ол үелерни барымдаалаваска үнүш чогуур түннелин бербези билдингир. Хөрүүнде үнүшке чедишпейн турар өл-шыкты чаашкын маңаа тургаш, четчелеп алыр ээр болыдар конгүс шын эвес. Чүге ээрге, бистиң областа чаашкын ниитизи-биле эвээш болур болгаш ол колдуунда-ла ниль, август айларда чаяр. Ол үеде тараа быжып эгелээр болгаш өл-шыкты ындыг кончуг хереглевейн бээр болгаш харын чамдыкта быжарынга шаптыктай бээр болгай.

Үнүштүң өзүп үнериниң эң чүгүлә үелериниде (чаа үүн орары, сыптарыры, чем кирип эгелээрге) өл-шыкты чүгле суггарылга күүү-биле хандырып болур.

Суггаттыг черлерге бирги суггарылганы чайгы болгаш часкы аңдарган черлерге үрезинни чажарының мурнунда, чамдык таварылгада чазын аңдарган черлерге чорудар. Ийити суггарылганы тараа черден үнүп, сыпталыр үезинде, үшкү суггарылганы чечектелир мурнуу чарында алы чечектелип турда чорудар. Бо үш суггарылганы бедик агротехниктиг деннелге чорударга бедик дүжүт бээри чайлаш чок.

Часкы хову ажылдарын баш үдүр чигедип алыр соруглга-биле суггарылганы күсче шилчидип ап болур. Күскү суггарылганы колдуунда-ла чарлырып каан черлерге шала орайтай бергенде чорудар. Суггарылганы күсче шилчидери дээрге, часкы суггарылга үезинде тарааны суггарбайн, күзүн суггарып алгай-аан дээш орары эвес. Күскү суггарылга дээрге, чайын андырган черлерни тараа тарывайн суггарып алыры болур. Черни күзүн суггарып алырга часкы ажылдарны чигедир болгаш ажылды чогуур хуусаазында эки шынарлыг чорударын хандырар. Күскү суггарган черниң дүжүдү чазын суггарган черден багай эвес болуп турар.

Күскү суггарылганы август айда чорударды чүгүлә. Ынчан сут хөй болур болгаш часка-бодаарга ажыл шоолуг эвес. Октябрь айда серидеп, чер доңуп эгелээр, а оон соонда соок дүжүп келир болгаш суггарган черниң суу кургавайн ол-ла хевээр кыштаар.

Чазын чүгле черниң кыры кургай бээрге дораан-на илинтээш, херек болза культивацияны чорукташ, тарып эгелээр. Ынчангаш күскү суггарылга алаан ажыктыг болгаш тааржыр черлериниге калбаабиле ажыглаза ажырбас.

М. КВАСОВ.

„План күүсетинген...“

Чазын оолдап турган болгаш күжү арган малдарга база саар инектерге эргежок чүгүлә чүүл мал чеми сиген, силос болгаш еске-даа чеммер болур. Ындыг турбуже Өвүр районнуң «Совет Тываның 5 чылы» колхозунда мал чеми апрельдиң баштайгы хүннеринде төнүп эгелээн.

Эрткен чылын мал чеминиң белеткелиниң үезинде ол колхоз (даргазы эш Чамбал-оол) сиген, силос белеткели 100 хуу болду деп медээлеп турган. Мал чеминиң белеткели шынаш-ла саазын кырынга күүсетинген деп чүвени моон аланда чижектерден көрүп болур. Колхозтуң кол сиген кезер черлери Ак-Чыраа, Сарыг-Хөл болур. Анда чыл бүрү 30 ажыг саразатты тургускаш, четче ажыглавайн, эрги сигенниң кырынга чаа сигенни немей салып бедиткеш-ле катап хемчээш, ынча сарлат бар деп медээлеп турган. Шынында ол эрги сигенни мал чиир аргажок апарган. Ак-Чыраанның еске бир участогунга 5 саарат ситеннин октябрь айда-ла мал дойлап каапкан. Оон ында колхоз баштаар черималчыннар хөй сиген кескен деп медээлеп турган болза, херек кырында 8—10 хөнээн чүвени 10—15 тонна деп даап санап турган.

Ак-Чыраада колхозтуң үш оңгарда силостарын апрель эгезинде ажыдарга, мал чиир аргажок чыдый берген сиген болган. Оон иштинде бир оңгарда довурак аразында холушкан чыдый берген аваш ситеңден еске ында ёзулуг салган силос чок болган. Бо дугайын колхоз даргазының орлакчызы эш Чымбалак, зоотехник эш Суслова болгаш ферма эргелекчизи эш Далаажык олар боттары көрүп бүзүрөөннер.

Шак мынчаар карак ажыттап, күрүнеш болгаш боттарын мегелеп, күруг черге хөй мал чеми белеткээн болуп турарга, малдың баш санын өстүрер, оон продуктулуун бедидер соруглга канчап күүсетиңер боор.

Д. СПИРИН.

Кичээнгей салыр

Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң баштаар черн (даргазы Мирчин) малдың кышкы ажаалгазынче болгаш часкы ооллаашкынынче организастыг хемчеглерни кошкатканындан малда ара салыр, чаа төрүттүнген чаш төлүнүе өлүп хорааар чоруктар бар болуп турар.

Колхозта төрээн 112 инектен 112 бызаа алдынаа-даа 7 бызаа соокка алдып өлген болгаш 2 бызаа кадарчыларның ажаалганы кошкатканындан хорааан, 1548 төрээн хойдан 1561 хураган алдынган. Оон 50 хураган хорааан. Кадарчылар Седипоол, Нүүрүп олардың ажаалгазында хойлардан ниитизи-биле 60 хой ара салган. Дөмүр, Бүске-кара, Санчы олардың ажаалганындан 40 хураган хорааан.

Малдың чаш төлүнүн өлүп, төрүүр малдың ара салып турарының кол чыдагазы малдың кышкы кажааларын чылыттап, өдээн курганавайн ол кажааларга тургускаанында болган часкы ооллаашкынга белеткел ажылын кошкатканындан соокка алдып турар.

Массалыг ооллаашкын эгелээри билек малчыннар чазагларже көшкен. Чазагларда улуг болгаш чаш малга чылыг кажаа тутпаан. Бар кажаалар соок, а чамдык чазагларда кажаа шуут чок. Чаш мал ак өткеттен аарып турда колхоз баштаар черн, мал ажылының тускай эртемнигдери хемчег албайн турар. Колхозта 3 эмчи бар. Ол аарыларга улуг кандыг-даа хемчег албайн турарлар.

Колхозтуң мал ажылынга илереен четпестерни дарый үзүткаар дугайында хемчег алыры негетинип келген.

В. БЮРБЮ.

Чуруукта: Тес-Хем районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң магазин эргелекчизи О. Үүшаа. Ол март айның бараан саарылгазының планын 136 хуу күүсеткен.

Фото П. Колостуу.

Колхозчу малчыннарда

Өвүр районнуң «Совет Тываның 5 чылы» колхозунуң ошку кадарчызы Санчат оол малдың уксаазын сайзырадыр соруглга-биле эрткен чылын төрүүр ошкуларин ангор хуналарның үрези-биле тарып боозаткан.

Малчын 160 төрээн ошкүзүүнден 200 ангор уксаның анайлары бүрүн алдынган эки доругун турар.

Т. ТУВЕТ-ООЛ.

• • •

Бай-Тайга районнуң Молотов аттыг колхозунуң хаван ажаакчызы Будаакай үш чыл ажылдап, хаван ажаарынга иргежээн. Эрткен чылын хавандан-на 20 чаш толду алган чыл планын 117 хуу күүсеткен.

Будаакай ам төрээн 5 хавандан 60 ооллардың камгалап алган. 40 хаванны садары-биле семиртир азырап турар. Улуг Октябрьның 40 чыл оюнга белек кылдыр төрүүр хаваннарының чаш толуун чидириг чокка камгалап алырын хүлээнген.

С. АДЫГ.

• • •

Эрзин районнуң «Кызыл сылдыс» колхозунуң инек кадарчызы К. Сандый ол ажылынга 7 чыл ажылдап турар. Оон ажаалгазында 54 төрүүр инек бар. Инектиң бызаалары чыл бүрү менди ап, колхозунга 358 баш бызааны өстүрүп берген.

Малчын төрүүр инектериниң ажаалга чемгерлигезин экижиткенинин түннелинде күжү семис. Бо чылын төрүүр 88 инээнден 88 бызааны камгалап алырын хүлээнген. Ам төрээн 66 инектен 66 бызаалары менди өстүрүп турар. Улуг Октябрьның 40 чыл оюнга чедишкиннинг ужуражыр дээш «Сталинчы оруң» колхозунуң инек кадарчызы Дадарыкпайны социалистиг чарышка кыйгырган.

К. ӨЛЗЕЙ.

Чылгы челдээшкинин чөп организастаар

Эрзин районнуң «Кызыл сылдыс» кодээ ажыл-агый артелиниң малчыннары чылгының чел, кудуруун чидириг чокка кезип алыры дээш организастыг ажылдап турар. Чылгычылар Донгук, Дончай болган Шактар оларның кадарган малы хүү чыл ашкан. Күштүг, семис малдың продуктулуу база бедик болурун ажылдыы практиказы улам-на бузуредип турар.

Чылгы челдээшкинининг ажылын колхозтуң мал эмчилери эштер Маанчы, Федиев олар организастап турар. Моон-биле кады олар аарыларга удур баш бурунгаар эмнээриниң часкы ажылдарын база чедишкиннинг чорудун турар.

М. ШАКТАР.

Парлатынмаан чагаалардың изи-биле

Барыын-Хемчик райкүүсөмнүң шагдаа кылдыын ажылчы чоннарның негелде хөмүлдарын өй-шаанда хынап көрбейн, чогуур харылзаар бээрин сөөлдады, ол ылаңгыя оор дугайында керектерни үр үениң иштинде истеп хынавайн турар. Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» кодээ ажыл-агый артелиниң кежигүү Бодуй-оол болунга быжыглаан колхоз аъдын 1955 чылда сорга алыскан, ук аътты ол районнуң «Ленин оруу» колхозунуң колхозчузу Бүжүгет Сарыг-оол соруглааны билдинге бээрге. Бодуй-оол 1955 чылдың август айда шагдаа кылдыынге билдирткен. Ынчалза-даа шагдаа кылдыын үк керекти бо чылдың май айның 15-ке чедир истеп хынаваан турган. Бодуй-оол колхозтуң аъдын төлээн. Чоннуң негелде хомудалдарын шагдаа кылдыынның үр үениң иштинде үзамдыктырып турарын илередип кодээ корреспондент «Шын» солуунуң редакциязынга чагаа бижээн. Ол дугайын редакция облүүсөөнниң иштики керектер эргелелиниге хедээлээн.

Эш М. Артастың резюкциязы дыпчатканы болза, кодээ корреспондентиниң илереткен фактылары хынаалдаан шын болган, Бодуй-оолдуң аъдын оорлаан Бүжүгет Сарыг-оолдуң херээжин шегелгези доозулган, удавас судка киирер.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловтуң Кыдатта чоруп турары

К. Е. Ворошилов Аньшаньда

ПЕКИН. (СЭТА). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошилов болгаш ону үдээн кижилер апрельниң 19-та Пекиндеп Аньшаньче чорупкан К. Е. Ворошилов-биле кады КУР-нуң Даргазының оралакчызы Чжу Дэ, КУР-нуң Күргүне чөвүлелиниң Премьериниң оралакчызы Хэ Лун, күргүнениң техниктиг комитединиң даргазы Хуан Пэин база ужудуп чорупканнар.

Аэродромга совет аалчыларны КУР-нуң Күргүне чөвүлелиниң Премьери Чжоу Эньлай, улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының Докгаамал комитединиң Даргазының оралакчылары Ли Цзи-шэнь, Пын Чжэнь, Премьериниң оралакчылары Пын Дэ-хуай болгаш Дэн Сяо-пин. КУР-да ССРЭ-ниң алчын черинии төлээлекчилери болгаш өске-даа кижилер үдээннер.

ПЕКИН. (СЭТА). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошилов бодунуң кады чоруур кижилеривиле кады апрельдиң 19-та кыдат металлургтарның хоорайы — Аньшаньда чеде берген.

Аэродромга К. Е. Ворошиловту хоорайның эрге-чагыргалары, түс черинің хөй-ниити организацияларының улуттукчулары, ажылчы чоннарның алдын каш мун төлээлекчилери уткааннар. Эргим аалчыны уткууру-биле хоорайның күдүмчүлерынга 100 мун ажыг чурттакчылар үнгүлеп келгеннер.

Аньшаньның металлургтары К. Е. Ворошиловка байыр чедирип турарлар

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дамчытканындан алырга, ССРЭ-нин Дээди Соведининиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошилов КУР-нуң даргазының оралакчызы Чжу Дэнинг үделгези-биле апрель 19-та хүнүскүүнүң 10 шак 30 минута турда самолет-биле Аньшаньда чеде берген. 200 мун ажыг аньшань металлургтар болгаш хоорайның чурттакчылары К. Е. Ворошиловка изиг байырны чедирип турганнар.

Аэродромга К. Е. Ворошиловту Аньшань хоорайның Улус комитединиң даргазының оралакчызы Ван И-синь, Кыдаттың Коммунистиг партиязының Аньшань хоорай комитединиң бирги секретары Ян Ши-цзе болгаш хоорайның чурттакчы чонунуң бүгү-ле кезектериниң алдын каш мун төлээлекчилери уткааннар.

2 шак 30 минутала К. Е. Ворошилов болгаш ону үдээн кижилер Аньшаньның металлургия комбинадының улуг хоолайлар кылыр заводунга чоргааннар, ол заводту Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле тутkан. Заводтуң мурнунга шөлге 10 мун кижи киржикчилиг митинг болган.

Аньшаньның металлургия комбинадының директору Юань Чжэнь чүве чугаалаап, бүгү-ле ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның мурнундан К. Е. Ворошиловка байыр чедирбишаан. Аньшаньның металлургия комбинадын тударынга Совет Эвилелиниң көргүсвен улуг болгаш ак-сеткилдиг дузаламчызын Аньшаньның ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары кажан-даа үптас деп мелегләән.

Оон соонда ажылчыннарның мурнунга К. Е. Ворошилов чүве чугаалаан.

Митингиниң соонда К. Е. Ворошилов болгаш ону үдээн кижилер Аньшаньның комбинадын көөрүп уламчылаан, а оон соонда Шэньянже (Мукден) ужудуп чорупкан.

Шэньянга чылыг уткуушкун

ШЭНЬЯН. (СЭТА). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш К. Е. Ворошилов болгаш ону үдеп чоруур — Ш. Р. Рашидов, В. П. Елютин, Н. Т. Федоренко, П. Ф. Юдин олар Сонгу-Чөөн Кыдаттың политиктиг, экономиктиг болгаш культуралыг төвү — Шэньянда (Мукден) апрельдиң 19-та самолет-биле чеде бергеннер. К. Е. Ворошилов-биле кады К. Е. Ворошиловту чүртту кезиринге үдеп чоруур КУР-нуң Даргазының оралакчызы Чжу Дэ, Күргүне чөвүлелиниң Премьериниң оралакчызы Хэ Лун, машина түлүгүнүн бирги министерствозунуң министри Хуан Цзин, даштыкы керектер министриниң оралакчызы Цзи Пын-Фэй олар база Шэньянда чеде бергеннер.

Кызыл туктарның далайы болган Шэньяның аэродромунга аалчыларны утkуп алыры-биле Шэньяның ажылчы чоннарының 20 мун хире төлээлекчилери чыылганнар.

17 шак 10 минутала линиттиг алыш часкаашкыннары болуп турда Шэньяның аэродромунга самолет хонупкан. Ляонин можунуң Улус комитединиң даргазы Ду Чжэ-хэн, Кыдаттың Коммунистиг партиязының Ляонин можу комитединиң бирги секретары Хуан Оу-туң. Шэньяның Улус комитединиң даргазы Лю Бао-тянь, Шэньяның хоорайның партия комитединиң бирги секретары Цзяо Жо-юй, шэньян гарнизонунуң командылакчызы генерал-полковник Дэн Хуа, Ляонин можунуң кыдат-совет найыраа нинтилелиниң даргазының оралакчызы Ли Тао болгаш өске-даа кижилер К. Е. Ворошиловка болгаш өске-даа аалчыларга изиг байырны чедиргилээн.

Шеригниң чыылган оркестри марш ойнаан. Эш Ворошиловка чидиг чараш дириг чечектерлиг пионердер чүгүргүлеп келген. Аэродромга турганнар-биле К. Е. Ворошилов мендилешкен. Кыдаттың болгаш Совет Эвилелиниң бүзүлбас акы-дүнма найыралының алдары дээш, улут совет улустуң алдары дээш байыр чедиришкиннерин динмиреп турган.

К. Е. Ворошилов болгаш Чжу Дэ аэродромдан хоорайже ажык машина-биле чорупканнар. Хоорайны байырлалдыы-биле шимээн, чер болганда Кыдат Улус Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күргүне туктары хөлбеннээн, бүгү-ле бажыннарны янзы-бүрү өңнүг тукчугаштарның дизигнери-биле кааптаан, будумчуну кежиндир каас-чараш постерни шөйүлеп каан. Тускай тургускулаан эжиктерде, баганаларда болгаш тулугларда «Бүгү делегейде тайбыңның күчүлүг төлегнижи — Совет Эвилели делгерезин!», «Совет Эвилели баштаан социалистиг лагерьниң чангыс эви делгерезин!», «ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Ворошилов, морланар!» деп бижиктерлиг лозунгулар.

Аалчыларны уткаан масса кижилер оларның чоруп турган бүгү оруунуң дургузунда ийи улустарның акы-дүнмалышкы чоруунуң алдары дээш байыр чедиришкиннерин чангыс үн-биле илередип турганнар.

Пекинниң бүдүрүлгелериниң бот-тывынгыр уран-чүүл коллективтериниң күүседкени совет ырлар чидин-биле чангылаып тургулаан. Орта-ла кыдат шилерниң болгаш операларының көргүзүглерин база көргүскүлеп тургулаан. Шуушкан автомашиналарже янзы-бүрү өңнерлиг сазыннарны уруглар октагылап тургулаан. Эш Ворошиловту утkуп алырынга 600 мун ажыг кижи киришкен.

Карангылап келген. Кызыл туктарны тодазы-биле чырыдып турар янзы-бүрү өңнерлиг оттар будумчуларга чайынналып тургулаан.

Совет аалчыларга Шэньяның чурттакчыларының көргүскени канчаар-даа ажок улуг уттундурбас ужуражылгазы болза Кыдаттың болгаш Совет Эвилелиниң улуг улустарының акы-дүнмалышкы чорунун, сырый каттышканының, төгүбее найыралының улуг байырлалы болуп шилчий берген.

ИОРДАНИЯДА БАЙДАЛ

КАИР. (СЭТА). Иорданияда байдал египет хөй-ниитиже ханы дүүредип болдуруп турар. Иорданияның реаксылыг күштери чуртта политиктиг байдалды чидиглендирип турарлар деп парлалга дыннадып турар.

«Аш-Шааб» солунун бижип турарындан алырга, Иорданияның хааны Хусейн иордан армиянын кол штабының начальниги генерал Али Абу Нуварны хүлээлгезинден дүжүрген.

Иорданияда демократчы хөөннүг политиктиг ажылдакчыларны, база «хостуг офицерлер» деп организацияга хамааржып турар шериг офицерлерин түдүп хоруглагылап турар деп солуннар бижип турар. Реаксылыг идегеттер болза «мусульманчы ақы-дүнмалышкылар» деп организацияның удуртукчулары-биле каттыжып алган, Эз-Зарктың шериг лагеринге хөлзээзин организастаннар, ол чорук шериг-биле үскүлежиишкинии болдурган. Өлүртеннер болгаш балыглатырганнар бар болган.

Парлалганың дыннадыын ёзугаар алырга, апрельниң 14-те Иорданияга чыскаалдар болгулаан, оларның киржикчилери реаксылыг идегеттериниң киржилгези чокка националдың чазаан тургузарын негеп турганнар. Чуртту национал талазы-биле хостаарының политиказын үргүлчүлээрин болгаш «Эйзенхауэрнин доктриназын» хүлээп албазын база чыскаалчылар негеп турганнар.

«Аль-Ахрам» солун болза Иорданияда болуушкуннарның дугайын ап көргеш, «боттуг нейтралитеттин политиказындан ойталаарынче Иорданияны албадаар, аназ Эйзенхауэрнин доктриназын дегээр болгаш ол чуртту багдал керээзинге книр тыртар» деп «англи-америк орадлажыышкынарның» харазы-биле ол болуушкунар болган деп бижип турар. Иорданияда болуушкуннар «реаксылыг шинчилиг болуп турар болгаш ону империализминиң чимзеннишкиннери болдурган» деп «Аль-Ахбар» солун мурнуку чүүлүнге бижээн.

«Аль-Маса» солуннун мурнуку чүүлүнде бижип турарындан алырга, Иорданияда болуушкуннар болза «чүгле Иорданияга удур эвес, харын база бүгү-ле Араб Чөөн чүктө, Азияда болгаш Африкада национал хосталгалыг шимчээшкинге удур баш бурунгаар бодап каан сүлчээ» болуп турар.

ДАМАСК. (СЭТА). Дамаскыда алынган медээлерни ёзугаар алырга, Иорданияда турар базаларындан бодунуң шеригларин үндүрүп алгаш чоруурун англи шериг командылалы түр соксадып каан.

БЕЙРУТ. (СЭТА). Иорданияда болуп турар болуушкуннарның дугайын ап көргеш, ында байдал улам-на дүшкүүрүг болу берип турар деп «Аш-Шарк» солун бижип турар. Чоокта чаа дүшкен чазактың кежигүнерин болгаш талалакчыларын хаанның дужаалы-биле түдүп хоругдагылаан деп солун айтып турар. Ол дугайын чон дыннап казывтканының соонда бүгү Иорданияга удурланыышкынның чыскаалдары эгелээн. Чыскаалчылар: «Эйзенхауэрнин доктриназы болгаш дашгыкы керээлер чок болзун!», «Араб политика делгерезин!» деп лозунгуларны салып турганнар.

Иорданияда дайынның байдалын чаргаан, парлалганы шыгыны хынаар чоруктуу тургускан, Иордания-биле кандыгдаа харылзаалар үзүлген деп солуннар дыннадып турар.

Иорданияда чазак будулуушкунуун болуп турарының чылдагаанны болза империалистер болгаш хамыктың мурнунда АКШ Иорданияның Египет база Сирия-биле кады ажылдажыгазын болдурбазын оралдажып, аназ «Эйзенхауэрнин доктринбазын» чыгаарын күзеп турарында деп иордан информастыг бодүктер медеглеп турар дээрзин «Ас-Сиаса» солун дыннадып турар.

Азияның болгаш Африканың 19 чурттарының КНО-нуң чиңгине секретары Хаммаршельдиге чагаазы

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Азий-африк 19 чурттарның КНО-да төлээлекчилери Алжирде байдалдың айтырыгларының талазы-биле чагааны КНО-нуң чиңгине секретары Хаммаршельдиге бергеннер. Чагаанын авторлары болза Кол Ассамблеяның февраль 15-теги резолюциязының дугайын сагындырбышаан, алжир айтырыг КНО-нуң Уставын ёзугаар тайбың демократтыг болгаш чөптүг шиитпирлетинген турар боор дээрзинге идегелии илередип, Алжирде байдалче далаштыы-биле кичээнгей салырын кыйгырып турар. Чагаадаа болза Алжирде кижилериниң човаланы болгаш олуг-чидими уламчылап турар деп чугаалаан. Эрге-чагыргалар кады ажылажылгаже күжениишкиннерни кылбайн турар. Мынчангаш Кол Ассамблеяның чангыс үн-биле хүлээп алган резолюциязының сорулгалары болгаш угаан-бодалы чүгле үретинип турар эвес, харын база муут тоол көрдүнмейн турар.

Кол Ассамблеяның бир үн-биле хүлээп алган резолюциязының сорулгалары үретинээн, а күүсединген турзун дээш бүгү-ле болдунар күжениишкиннерни кылыры эргежок чугула деп 19 чурттар санап турар дээрзин чагаанын түнелинде чугаалап турар.

Йеменде англи агрессия уламчылавышаан

КАИР. (СЭТА). МЕН агентилелиниң дамчыдып турарындан алырга, англи шериглер Йеменде дайын чорулулгаларын үргүлчүлевишаан турар. Ол-ла агентилелдиң дыннадыындан алырга, Катаба хоорайның чанында йемен туруптарны апрельдиң 8-те болгаш 9-та англи шериглер атакалааннар. Англи ужар-чүүлүн реактивтиг самолеттары, чуртгакчы чонну коргудар сорулга-биле, Катаба хоорайның болгаш оон чоогунда чуртгакчылыг эскелээ черлерниң кыры-биле чавыс ужудуп чоруп турарлар.

Ракеттиг чепсек дугайында дани солуннарның бижип турары

КОПЕНГАГЕН. (СЭТА). Элээн каш чурттар, оон иштинде Дания, бо чылын ракеттиг чепсекти алырлар дээрзинин талазы-биле НАТО-нуң чөвүлелиниң түскай чарлаанының дугайында медээлерни бүгү солуннар бирги арыннарында парлагылаан. Солуннарның бадыткап турарындан алырга, «Онест джон» болгаш «Найк» деп ийи хевирнин ракеттиг чепсээн Дания алыр, ол чепсекти «чүгле» камгалалдың сорулгаларына ажыглаар болгаш ындыг кончуг ырады аттынмас чепсек чүве дээр хевир-биле бижип турар.

АКШ мурнуу Кореяны чепсеглеп турар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Юнайтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң дыннатканын ёзугаар алырга, күрлепартаментиниң түскай төлээлекчилери-биле чөвүлел кылыр дээш, АКШ-тың Кореяда алчызы Даулинг Вашингтонда чеде берген.

Ылангыя Мурнуу Кореяга реактивтиг чаа болук хыдыкчы самолеттарны болгаш амгы үениң артиллериязын бөөрүнүн америк планын ол чугаалажыр дээрзин түскай төлээлекчилер медеглээн деп ол корреспондент айтып турар.

Англиянның ойталаашкыны

ЛОНДОН. (СЭТА). «Дейли телеграф энд Морнинг пост» солуннуң дыннатканын ёзугаар алырга, колониялар министри Леннокс-Бойд Угандага (Чөөн Африкада англи колония) хамаарышпас чорукту тыпсыр дугайында чугаалажышкыннар эгелээр деп дилегин күлээвээн.

Буганданың старейшиналар чөвүлелиниң кадын-хааның адынга чоруткан бижинде ол дилег киргеп. (Бугандаа дээрге, колонияларның эң улуг областарының бирээзи-дир).

Египетте улуг изи

КАИР. (СЭТА). Сөөлгү хүннерде Египетте агаар бойдус канчаар-даа ажок изиг болуп турар. Агаарның температураазы хөлегелиг черлерде 40 градус ажып турар.

Ногаа будуреринiң бот-үнезин чиигедир

Сөөлгү каш чылдарда областың колхозларын тарыыр дээш шөлүн бок үүлүтер хөстарының ногаа культураларын тараан шөлдери кавбарып, чыл келген түлүм-ни ногаа бүдүрүлгези, ону күргүнеге болгаш колхоз рыногунга салары көвүдеп турар.

Ногаа ажылы — улуг орулгалыг ажыр болур. Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хөстүү» колхозу 1956 чылда ногаадан 89012 рубль орулгалыг болган.

Өске кадаа ажыл-агый продуктуларынга бодаарга, ногаа культураларын бүдүрерине хөй күш чарыгдатынар. Ынчангаш колхозтуң ажыл-агый чорудулгазын аналиэтеп көөрде, чүгле бүдүрген продукциянын санынче болгаш ону сатkан алган орулгазынче кичээнгей салыры четпес, а бир центнер продукцияның бот-үнезин санап билирги чугула.

Продукцияның бот-үнези түс-түс алырларының ажыктыг чоруун докгаалып алыр арганы берип турар экономиктиг эң чугула көргүзүглериниң бирээзи болур.

Баа-Хем районнуң «Ленинчи орук» колхозунуң 1956 чылда бир центнер ногаа культуразының бот-үнезин санаарга 104 рубль 20 копеек болган. Продукцияның бот-үнези бо хире аар болганындан ногаа ажылындан 1386 рубль каражалыг болган. Ол ышкаш Бай-Тайга районнуң «Тинделге» колхозу ногаа ажылындан 4 мун рубль каражалыг болган. Колхозтар ногаа культураларының дүжүү багай болганындан улуг каражага таваржып турарлар. Үш колхозтарның ногаа культураларындан алган дүжүүн көөрге мынаар:

(бир гадаа центнер-биле)

Культуралар	Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хөстүү» колхозу	Баа-Хем районнуң «Ленинчи орук» колхозу	Бай-Тайга районнуң «Тинделге» колхозу
огурецтер	130	70	1,4
морковь	150	90	4
поммадор	59	0,53	3,9
Капуста	270	78,5	6,7
согуна-биле чеснок		0,47	—
свекла		8,4	—

Ногаа ажылын «Ленинчи орук» болгаш «Тинделге» колхозтар ышкаш чорудуп болбас. Бир эвес ажыл-агыйның бүгү адырлары кажаа чокка чүгле арыг орулга бээр болгаш продукцияның бот-үнези садып алыр болгаш садар артаанлен куду болур болза, ам колхозтуң экономиказы бедик болур.

Колхозтарның агрономнары эртен ажыл-агый чылында артельге бир центнер дүжүт чуну бергенин өөренип көргеш, ногаа культураларының бот-үнезин чиигедириниче үгленган хенчеглерни алыры чугула. Ногаа культураларының бот-үнезини чиигедирде эвээш чарыгдалар үүлүрүп тургаш, бедик дүжүт өстүрүп алыры болур. Ындыг турбуже дыка хөй черлерде хөрөөнүң эки ажылдан кылырын чугулага көрбейн турар. Бии-Хем районнуң «СЭКП XX съездиниң» (мурнунда Кызыл районга турган) болгаш Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозтарының ногаа культураларындан алган дүжүүн көөрге мынаар:

(бир гадаа центнер-биле)

Культуралар	Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хөстүү» колхозу	Баа-Хем районнуң «Ленинчи орук» колхозу	Бай-Тайга районнуң «Тинделге» колхозу
огурецтер	130	70	1,4
морковь	150	90	4
поммадор	59	0,53	3,9
Капуста	270	78,5	6,7
согуна-биле чеснок		0,47	—
свекла		8,4	—

Ногаа ажылын «Ленинчи орук» болгаш «Тинделге» колхозтар ышкаш чорудуп болбас. Бир эвес ажыл-агыйның бүгү адырлары кажаа чокка чүгле арыг орулга бээр болгаш продукцияның бот-үнези садып алыр болгаш садар артаанлен куду болур болза, ам колхозтуң экономиказы бедик болур.

Колхозтарның агрономнары эртен ажыл-агый чылында артельге бир центнер дүжүт чуну бергенин өөренип көргеш, ногаа культураларының бот-үнезин чиигедириниче үгленган хенчеглерни алыры чугула. Ногаа культураларының бот-үнезини чиигедирде эвээш чарыгдалар үүлүрүп тургаш, бедик дүжүт өстүрүп алыры болур. Ындыг турбуже дыка хөй черлерде хөрөөнүң эки ажылдан кылырын чугулага көрбейн турар. Бии-Хем районнуң «СЭКП XX съездиниң» (мурнунда Кызыл районга турган) болгаш Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозтарының ногаа культураларының бот-үнезин чиигедирин чедип алыр ужуралыг.

В. УТКИНА,
агроном.

Номчукчуларның бижип турары

ЧАА-ХӨЛ районнуң «Тинделге» колхозу ажылагый артелиниң огород бригадазы тарыыга шөлүнде 200 тонна өлекти төккен. Чылыткылыг 3 оңгарны 60 рамаңы белеткээн, 50 шымыгны кылган. Үрезиннер белеп.

К. ХОВАЛЫГ.

УЛУГ-ХЕМ районнуң «Партииниң XIX съездизи» колхозунуң түлүг бригадазы Ак-Хаяда кыштагда 500 баш хой кирер кажаапы туткан. Бригада ам Чыланыыгда чурттаалга бажыңны түдүп эгелээн.

Т. КОНГАР.

КАА-ХЕМ районнуң «Ленинчи орук» колхозу бо чылын тарыга шөлүн 1364 гектар кавбартыр. Тараа культураларының, картофельдиң, ногааның болгаш кукурузаның үрезиннерии бүрүн белетээн. Тараа культураларының үрезинии хорааннаан. Машина чепсеи-керекселдери бүрүн септеигеи болгаш аыттар белеп. Тарылганы 10 ажыл хүнүнде бедик агротехниктиг доозарыы шиитпирээн.

М. ШЫДЫРАА.

ЭРЗИН РАЙОННУҢ «Коммунизмче орук» колхозу бирги кварталда 52 саар инектен 18223 кг сүттүг саггаи. Инектен-не ортумаа-биле 350 кг сүт сагдыыгаи. Сааичы Н. Санаа бодукга быжыглаан 4 инээнден 1868,8 кг, инектен-не 462 кг сүттүг. Кежиктн 5 инээнден 1761,8 кг, инектен-не 352,3 кг сүттүг саап алганнар. Севектин ажаалгазында бызаалар өки доругуп турар.

К. НУРЗАТ.

БАЙ-ТАЙГА РАЙОННУҢ Сталин аттыг колхозунуң хойжузу С. Төрештей 218 төрээн хойдан 219 хурагаанны камгалап алган. Төрештей малдың чаа төлүн 100 хуу камгалап, хойдан-на 1,2 кг дүүтү кырғын алырын хүлээгеп. Чурттаалга бажыңны, 500 хой кирер кажаапы түдүп алган.

М. ОЧУР.

ТЕС-ХЕМ РАЙОННУҢ Ленин аттыг колхозумда 7 чыл школазының башкылары, школачылары, колхозтуң амыктары-биле колхозчуларга концертерни көргүзүп турар. Сарыг-оол, Бүрбү, Баир-оол олардың «Колхозумну», «Чылгычы», «Сылдыс» деп ырларын колхозчулар улуг сонуургал-биле көрүп турарлар. «Колхозтуң аъдым» деп бир кожеге шинии база көргүскен.

С. СЫРАТ-ООЛ.

ТАНДЫ РАЙОННУҢ Межегей көвээ Совел Кара-Булуң суурда бөжүгга бажыңы түдүп турар. Ам иштики дериягезин кылып турар. Май 1-де ажыглалга киирер.

Т. ТАЖИ-САМБУ.

КЫЗЫЛДЫҢ ЫЯШ ЗАВОДУ Улуг Октябрьниң 40 чыл ойгаргага белеткелдер дугайында СЭКП ТК-ның хонтаалы танышкан бедик хүлээлгелерни алган. Диликчилер хүнде 38 кубометр ыяш дилер нормазын 71 кубометр кылдыр күүседип турар. Оттуглар ыяш белетизер бригада хүн нормазын 120—150 хуу күүседип турар.

А. ДАРЫ-СҮРЮН.

Редактор
К. С. ШОЙГУ.

Кинофильмнер тарадырының Тыва область конторазы
ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНЧЕ

СЕНЧЕ ОРУК
деп уран-чечен кинону тараткан.

ОБЛАСТЫҢ НАЦИОНАЛ ШИИ ТЕАТРЫНГА
бөгүн
Н. Погодиннин
Кремльдиң курантылары
деп шиизи болур.
В. И. Лениннин ролюнда артист Л. И. Юхин.
Эгелээри: кежээкинин 8 шакта.
Дирекция.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация кылдыының — 3—88, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал кылдыының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үеткүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый кылдыстериниң 3—68, чагаа кылдыының база бухгалтериниң 3—65.

ТС—00138. Культура органнарының типографиязы.

БҮТҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957
АПРЕЛЬ
24
СРЕДА
№ 82 (3794)

Өртээ 20 коп.

Марксизм-ленинизмниң тугунуң адаа-биле, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле—коммунизмниң тиилелгезинче, бурунгаар!

1957 чылдың Май 1-ге СЭКП ТК-НЫҢ КЫЙГЫРЫГЛАРЫ

1. Ажылчы чоннарның бүгү делегейге эпсеткил каттыштырылгазының хүнү, бүгү чурттарның ажылчыннарының акы-дуңма езузунуң хүнү — Майның 1 делгерезин!

2. Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжынар!

3. Пролетаржы интернационализмниң тугун бедик тудаалы!

4. Тайбың дээш, демократия дээш, социализм дээш демисежип турар бүгү улустарга акы-дуңманың байыры!

5. Бүгү чурттарның ажылчы чоннары! Чепсегленишкиннерни болгаш чепсектиг күштерни кызырар дээш, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын чымчадыры дээш демисежиңер! Чөңгээчилерни болгаш дайын кыпсыкчыларын сойгалап илерединер!

6. Тайбыңның талалакчылары! Атомнуг болгаш водородтуг чепсекти шенээр чорукту соксадырын болгаш бүрүн хоругдаарын негенер! Атомнуг дайынны өөскүдерин болдурбаалынар!

7. Коммунистиг болгаш ажылын партияларның идейлиг бузулбас чаңгыс эви болгаш акы-думалышкы эп-сеткил каттыштырылгазы делгерезин! Марксизм-ленинизмниң тугун бедик тудаалы!

8. Тайбың, демократия болгаш улустарның хамаарышпас чоруу дээш демиселге коммунистерниң, социалистерниң болгаш бүгү депшилгелиг күштерниң аразында кады ажылдажылга бижыгып турзун!

9. Социалистиг лагерьниң чурттарының улустарының улуг дем-каттыштырылгазы делгерезин!

10. Социалистиг чурттарның улустары! Бистиң күжүвүс — акы-дуңма найыралда болгаш бот-баттарынга дузалажырында!

11. Социализмниң тургузукчузу — улуг кыдат улуска акы-дуңманың байыры! Бүгү делегейде тайбыңның күчүлүг чөленгижи — совет болгаш кыдат улустарның бузулбас найыралы болгаш кады ажылдажылгазы делгерезин!

12. Социализмни тургузуп турар Польшз Улус Республиканың ажылчы чоннарынга акы-дуңманың байыры! Совет болгаш польша улустарның аразында бузулбас найырал болгаш кады ажылдажылга делгерезин!

13. Социализмни тургузуп турар Чехословак Республиканың улустарынга акы-дуңманын байыры! Совет болгаш чехословак улустарның аразында бузулбас найырал болгаш кады ажылдажылга делгерезин!

14. Милитаризмниң катап төрүтүнүүшкүнүнге удур, боттарының төрээн чуртун тайбың, демократтыг үндезинге каттыштырар дээш демисежип турар бүгү Германияның тайбынга ынакшылдыг күштериниң чөленгижи — Герман Демократтыг Республика делгерезин! Социализмни тургузуп турар ГДР-ниң ажылчы чоннарынга акы-дуңманың байыры!

Герман болгаш совет улустарның аразында найырал бижыгып турзун!

15. Социализмни тургузуп турар Румын Улус Республиканың ажылчы чоннарынга акы-дуңманың байыры! Совет болгаш румын улустарның аразында бузулбас найырал болгаш кады ажылдажылга делгерезин!

16. Социализмни тургузуп турар Болгарияның Улус Республиказының ажылчы чоннарынга акы-дуңманың байыры! Совет болгаш болгар улустарның аразында бузулбас найырал болгаш кады ажылдажылга делгерезин!

17. Венгр Улус Республиканың ажылчы чоннарынга акы-дуңманың байыры! Социализм тургузуушкунунга чедиишкиннерлиг болурун венгр улуска изии-биле күзээли! Совет болгаш венгр улустарның аразында бузулбас найырал болгаш кады ажылдажылга делгерезин!

18. Социализмни тургузуп турар Албанияның Улус Республиказының ажылчы чоннарынга акы-дуңманың байыры! Совет болгаш албани улустарның аразында бузулбас найырал болгаш кады ажылдажылга делгерезин!

19. Социализмни тургузуп турар Моол Арат Республиканың ажылчы чоннарынга акы-дуңманың байыры! Совет болгаш моол улустарның аразында бузулбас найырал болгаш кады ажылдажылга делгерезин!

20. Социализмни тургузуп, демократтыг эгелерге боттарының чуртунуң национал каттыжыышкыны дээш демисежип турар Корей Улус-Демократтыг Республиканың ажылчы чоннарынга акы-дуңманың байыры! Совет болгаш корей улустарның аразында бузулбас найырал болгаш кады ажылдажылга делгерезин!

21. Чаа амыдыралды тургузуп, демократтыг эгелерге боттарының чуртунуң национал каттыжыышкыны дээш демисежип турар Вьетнамның Демократтыг Республиказының ажылчы чоннарынга акы-дуңманың байыры! Совет болгаш вьетнам улустарның аразында бузулбас найырал болгаш кады ажылдажылга делгерезин!

22. Югославияның ажылчы чоннарынга акы дуңманың байыры! Совет Эвилелиниң болгаш Югославияның Федеративтиг Улус Республиказының улустарының социалистиг кады ажылдажылгазы болгаш бузулбас найыралы делгерезин!

23. Бодунуң Төрээн чуртунуң депшилгези дээш, Азияга болгаш бүгү делегейге тайбың дээш демисежип турар улуг индий улуска акы-дуңманың байыры! Совет Эвилелиниң болгаш Индияның улустарының аразында найырал болгаш кады ажылдажылга бижыгып турзун!

24. Бүгү делегейде бижыг тайбыңның үндезини — Англияның, Американың Каттышкан Штаттарының, Францияның болгаш Совет Эвилелиниң улустарының найыралы болгаш кады ажылдажылгазы делгерезин!

25. Совет Эвилелиниң болгаш Италиянын улустарының аразында найырал болгаш кады ажылдажылга бижыгып турзун!

26. Совет Эвилелиниң болгаш Финлянд Республиканың аразында улустарның дең эргезинге, кайы-кайызынга бүзүрежиринге болгаш хүндүлежиринге үндезилетинген найырал болгаш кады ажылдажылга делгерезин!

27. Милитаризмге удур, бодунуң чуртунуң тайбың, демократтыг болгаш хамаарышпас хөгжүлдези дээш демисежип турар япон улуска байыр!

28. Империалистерниң колонизаторжу чаа планнарынга удур, боттарының күрүнелериниң национал хамаарышпас чоруун болгаш бот эргезин бижыглаар дээш демисежип турар Араб Чөөн чүктүң улустарынга изиг байыр!

29. Тайбың болгаш боттарының чурттарының национал хамаарышпас чоруун бижыглаар дээш демисежип турар Индонезияның болгаш Бирманың улустарынга акы-дуңманың байыры! Совет Эвилелиниң улустарының болгаш Индонезияның база Бирманың улустарының аразында найырал болгаш кады ажылдажылга бижыгып турзун!

30. Империалистиг дарлалга удур, боттарының хосталгазы болгаш национал хамаарышпас чоруу дээш демисежип турар колония болгаш хамаарылгалыг чурттарның улустарынга изиг байыр!

31. Совет Эвилелиниң ленинчи даштыкы политиказы — аңгы-аңгы ниитилел тургузуглуг күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ турарының политиказы, тайбыңны камгалаарының болгаш бижыглаарының, бүгү чурттар-биле экономиктиг болгаш культурлуг харылзааларны хөгжүдериниң политиказы делгерезин!

32. Бистиң Төрээн чуртувустуң күрүне эргеажыктарын болгаш айыыл чок чоруун камгалап турар эрес-маадырлыг Совет Чепсектиг Күштерге алдар!

33. Совет тургузугнуң сыныш дивес үндезини — ажылчын аңгының болгаш колхозчу тараачыннарның ажылчын аңгыга удуртурган эвилели делгерезин!

34. Бистиң хөй националдыг социалистиг күрүневистиң күчү-шыдалының үнер дөзү — Совет Эвилелиниң улустарының акы-дуңмалышкы найыралы делгереп, чечектелзин!

35. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин боттандырарынче, коммунизмни тургузарының улуг херээнче бистиң бүгү күштеривисти мөөңнээлинер!

36. Хоорайның болгаш көдээниң ажылчы чоннары! Социалистиг экономиканың болгаш культураның чаа күчүлүг көдүрлүүшкүнү дээш, алдыгы беш чылдың онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш демиселге боттарыңарның күжениишкининерни улгаттырынар!

37. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Улуг Октябрьның 40 чыл оюнга алдар кылдыр, 1957 чылдың улус ажыл-агый планын хуусаа бетинде күүседир дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжын калбартынар!

38. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарар чорукту организастаарын улам ыңай сайзырангайжыдары — социалистиг экономиканың күчүлүг чаа көдүрлүүшкүнүнүң үндезини!

39. Аар үлетпүр — бүгү улус ажыл-агыйын улам ыңай көдүреринің, улустуң материалдыг чаагай байдалын болгаш культурлуг деңнелин бедидериниң, бистиң Төрээн чуртувустуң күчү-шыдалын болгаш айыыл чок чоруун бижыглаарының үндезини! Аар индустрияның ажылдакчыларынга алдар!

40. Социалистиг үлетпүрнүң ажылдакчылары! Мурнакчы дуржулганы бүдүрүлгеге нептерединер, техниктиг депшилге болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бүгү хемчеглер-биле бедидер дээш демисежиңер!

41. Эр, херээжен ажылчыннар, инженерлер, техниктер болгаш мастерлер! Бүдүрүлгени организастаарын экижидиңер, күш-ажылдың социалистиг сагылга-чурумун бижыглаңар, бүдүрүлгелерниң дең-дески ажылдаарын хандырынар!

42. Совет индустрияның ажыл-ишчилери! Камналганың чуруму дээш демисежиңер, продукцияның шынарын бедидиңер, бот-үнезин чиигединер!

43. Совет металлургтар! Бүдүрүлгениң техниказын болгаш технологиязын сайзырангайжыдыңар, бүдүрүлгелерниң курлавырларын улам долдур ажыгланар! Улус ажыл-агыйынга улам-на хөй руданы, шойну, каңны, прокатты, өңнүг болгаш ховар металлдарны берээлиңер!

44. Машина тудуунуң болгаш прибор тудуунуң ажылдакчылары! Бедик бүдүрүкчүлүг дериглерниң болгаш приборларның чаа хевирлерин дүрген тургузуп, шингээдип алыңар, улус ажыл-агыйын мурнакчы техника-биле чепсеглээр дээш чүткүлдүг демисежиңер!

45. Оттулар чүүл үлетпүрүнүң ажылдакчылары! Бүдүрүлге планнарын долдур болгаш ажыр күүседир дээш демисежиңер! Чуртка улам-на хөй хөмүр даштыг, нефтини болгаш газты берээлиңер!

46. Совет энергетиктер, электростанцияларның болгаш электри четкилериниң тудугжулары база эптекчилери! Чаа энергетиктиг күчүлерни дүрген ажылдадып киириңер, шингээдип алынар! Чуртка улам-на хөй электроэнергияны берээлиңер!

47. Химия үлетпүрүнүң ажылдакчылары! Чаа технологтуг чорудулгаларны нептередиңер, химиктиг продуктуларны бүдүрерин көвүдедиңер, ассортиментизин калбартыңар!

48. Совет тудугжулар! Чаа үлетпүр бүдүрүлгелерин, чуртталга бажыңнарын, эмнелгелерни, школаларны болгаш культураның өске-даа албан черлерин тударының темпилерин болгаш шынарын бедидиңер!

49. Тудуг материалдарының үлетпүрүнүң ажылдакчылары! Бистиң Төрээн чуртувустуң тудугларынга тудуг материалдарын бүдүрерин көвүдедиңер, шынарын бедидиңер!

50. Ыяш болгаш саазын үлетпүрүнүң ажылдакчылары! Чуртка бедик шынарлыг улам-на хөй ыяш материалдарны болгаш саазынны берээлиңер!

51. Чиик үлетпүрнүң ажылдакчылары! Чонга эки болгаш чараш улам-на хөй пөстерни, эки хептерни, быжыг, каас-коя идиктерни болгаш өске-даа бараанарны берээлиңер!

52. Аъш-чем бараанарының үлетпүрүнүң ажылдакчылары! Чонга чемненилге продуктуларын бүдүрерин бүгү хемчеглер-биле калбартыңар, шынарын экижидиңер!

53. Балык үлетпүрүнүң ажылдакчылары! Балык тударын көвүдедиңер, продукцияның шынарын бедидинер, бот-үнезин чиигедиңер!

54. Эр, херээжен колхозчулар, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчылары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери! Чуртка улам-на хөй тарааны, эштти, сүттү, хөвеңни, дүктү, ленну, картофельди, ногааларны болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын берээлиңер!

55. Көдээ ажыл-агыйның ажылдакчылары! Тараа ажыл-агыйын улам ыңай көдүрери дээш демисежиңер!

56. Көдээ ажыл-агыйның ажылдакчылары! 1957 чылдың часкы тарылгазын чедиишкинниг чорудаалыңар, бедик дүжүттү чедип алыылынар!

57. Көдээ ажыл-агыйның ажылдакчылары! Ниитиниң мал ажылын бүгү хемчеглер-биле хөгжүдүңер, малдың продуктулуун бедидинер! Чуртка мал ажылының улам-на хөй продуктуларын берээлиңер!

58. Кур черлернин ажыл-ишчилери! Кур черлерни шингээдип алырынга чедип алдынган чедиишкиннерни быжыглаңар, тараанын бедик болгаш туруштуг дүжүттерин чедип алыңар, мал ажылын хөгжүдүңер! Кур черлерни шингээдип алырының ажыл-ишчилеринге алдар!

59. Машина-трактор станцияларының ажылдакчылары! Мурнакчы техниканы эң эки ажыглаңар! Көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн болгаш мал ажылының продуктулуун бедидер дээш демисежиңер!

60. Совхозтар ажылдакчылары! Бүгү-ле совхозтарны бедик барааныг болгаш орулгалыг үлегерлиг бүдүрүлгелер болдураалынар!

61. Садыгның болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң ажылдакчылары! Хандырылганын бедик культуразы дээш демисежиңер, ажылчы чоннарның хереглелдерин улам долдур хандырыңар!

62. Совет транспорттуң ажылдакчылары! Чүктерни үзүктел чок сөөртүрүн хандырынар! Пассажирлерни хандырарын экижидинер! Чаа техниканы чүткүлдүг нептередиңер!

63. Совет албан черлериниң ажылдакчылары! Совет аппараттың ажылын экижидиңер! Бюрократизмни болгаш ажыл чылзыр чорукту шиитпирлиг узутканар, ажылчы чоннарның негедде-хереглелдеринге ээлдек болуңар!

64. Совет эртемниң болгаш дээди өөредилге черлериниң ажылдакчылары! Техниктиг чорудулгага эртемниң ролюн бедидиңер, тускай эртемниглерни белеткээрин экижидинер!

65. Литератураның болгаш уран-чүүлдүң ажылдакчылары! Чурттуң угаан-бодал байлактарын көвүдедиңер! Уран-чүүлдүң чогаалдарының бедик идейлии болгаш уран-чечен сайзыралы дээш демисежиңер!

66. Улус чырыдыышкынының ажылдакчылары! Уругларны өөредириниң шынарын бедидиңер, школаларны политехнизастаары дээш демисежиңер! Аныяк салгалды совет Төрээн чуртка, коммунизмниң херээнге ынакшылдыг болгаш бердиниишкинниң езузунга кижизидиңер!

67. Медицина ажылдакчылары! Улустуң кадык камгалалын экижидип, хөгжүдүңер, эмнелге болгаш санитария албан черлериниң ажылынга культураны бедидиңер! Медицина эртеминиң чедиишкиннерин практикага нептередиңер!

68. Совет профэвилелдери! Ажылчы чоннарның чогаадыкчы идепкейин хөгжүдүңер, бүдүрүлгени эргелээринге ажылчыннарны калбаа-биле кириштириңер! Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның материалдыг чаагай байдалын база культурлуг деңнелин улам ыңай көдүрер дугайында соксаал чок сагыш салыңар!

69. Коммунизмниң идепкейлиг тургузукчулары — совет херээженнер делгерезин!

70. Коммунистиг партияның шынчы дузалакчызы болгаш кур күжү, коммунизмниң аныяк тургузукчуларының мурнакчы отряды — Бүгүэвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилели делгерезин!

71. Оолдар болгаш кыстар! Бистиң улут улузувустуң төлептиг оолдары болгаш кыстары, коммунизмниң могаг чок тургузукчулары болуңар!

72. Пионерлер болгаш школачылар! Күш-ажылга ынакшылдыг болгаш сагылга-чурумнуг болуңар! Билиглерни кызымак болгаш чүткүлдүг шингээдип алынар! Ленинниң херээ дээш идепкейлиг демиселчилер болурунга белеткениңер!

73. Коммунистер болгаш комсомолчулар! СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин күүседир дээш, ССРЭ-ге коммунизмни тургузар дээш бүгү улустуң демиселиниң мурнуку одуруунга болуңар!

74. Бистиң чуртувустуң улустарының найыралының бижыг баганазы, бүгү делегейде тайбыңның тиилетирбес чөленгижи — Совет Социалистиг Республикаларның Эвилели делгерезин!

75. Коммунизмниң тургузукчузу — улуг совет улус делгерезин!

76. Коммунизмни тургузар дээш демиселге совет улустуң сорук киирикчи болгаш удуртукчу улуг күжү — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

77. Марксизм-ленинизмниң тугунуң адаабиле, Коммунистиг партияның удуртулгазыбиле — коммунизмниң тиилелгезинче, бурунгаар!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында эртем болгаш техника талазы-биле Ленинчи шаңналдарның комитединде

Эртем болгаш техника талазы-биле эң-не шылгарангай ажылдар дээш Ленинчи шаңналдарны тыпсыр дугайында

Эртем болгаш техника талазы-биле Ленинчи шаңналдарның комитединиң доктаадыры болза:

I.

Эртем талазы-биле эң-не шылгарангай ажылдар дээш 1957 чылдың Ленинчи шаңналдарын тыпсыры болза:

1. **Евгений Константинович Завойскийге**, ССРЭ-нин Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү, — парамагниттиг резонансыны ажыткааны болгаш өөренип кергени дээш.

2. **Петр Сергеевич Новиковка**, ССРЭ-нин Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү,— 1955 чылда парлатынган «Бөлүктер теориязынга сөстериниң дөмейлешкек чоруунуң айтырыының алгоритмиктиг шинтирлетиннее чоруунуң дугайында» деп эртем ажылы дээш.

3. **Дмитрий Васильевич Наливкинге**, академик,—ССРЭ-нин геологтуг картазын 1:2,500.000 хемчээлге кылыра эртем-талазы-биле хүүдүлээ болдуруы деп 1956 чылда парлатынган ажылы дээш.

4. **Валентин Александрович Догельге**,—1951 чылда парлатынган «Нинти протистология» деп эртем ажылы дээш.

5. **Константин Иванович Скрябинге**, академик, — 1947—1956 чылларда 12 томнарда парлатынган «Диригамытаннарның болгаш кижиниң трематодылары» деп эртем ажылы дээш.

6. **Георгий Александрович Меликишвилиге**, профессор, 1954 чылда парлатынган «Наири-Урарту» болгаш «Урартының шиш үш булуң хевирлиг бижиктери» деп ажылдарында бижии кергенин Закавказьениң улустарының бурунгу төөгүзүнүң талазы-биле шинчилели дээш.

7. **Владимир Федорович Шишмаревка**, академик,— 1952—1955 чылдарда парлатынгылаан «Француз дылдың төөгүлүг морфологиязы», «Француз дылдың төөгүзүнүң талазы-биле номчулгага ном», болгаш «Француз дылдың төөгүзүнүң талазы-биле номчулгага херек ноига эрги француз дылдың словары» деп ажылдарында бижии кергенин Романовтуң дыл эртеминиң талазы-биле шинчилели дээш.

II.

Техника талазы-биле эң-не шылгарангай ажылдар дээш 1957 чылдың Ленинчи шаңналдарын тыпсыры болза:

1. **Андрей Николаевич Туполевке**, академик, ужар-чүдүл үлетпүрүнүң чингине конструктору,— улус олурар «ТУ-104» деп дүрген ужар реактивтиг самолетту кыдааны дээш.

2. **Николай Анимович Волченкке**, станок тудуунуң болгаш инструмент үлетпүрүнүң тускай конструктор бюрозунуң кол конструктору, **Серафим Николаевич Власовка**, телевилелиниң кол конструктору, **Алексей Павлович Никольскийге**, кылдыс начальнигиниң оралакчызы, **Владимир Игнатьевич Гончаровка**, кол конструктор, **Яков Самуилович Саловейчикке**, кылдыс начальнигиниң оралакчызы, ол-ла бюронуң ажылдакчылары, **Виктор Павлович Бобровка**, станок тудуунуң болгаш инструмент үлетпүрүнүң Министерствозунуң металл кезер станоктарның шенелде эртем-шинчилел институдунуң улуг эртем ажылдакчызы, **Анатолий Александрович Громовка**, күргенниң Л. М. Каганович аттыг бирги подшипник заводунуң кол инженери турган, **Николай Ефимович Копаневичиге**, станок тудуунуң болгаш инструмент үлетпүрүнүң Министерствозунуң бот-боттарын солуштырарының бюрозунуң кол конструктору,—күргенниң Л. М. Каганович аттыг бирги подшипник заводунга масселыг подшипниктер бүдүрер талазы-биле комплексилиг автомат цехин тургусканы дээш.

3. **Георгий Зосимович Белошкевичиге**, Украин ССР-нин Эртемнер академиязының электри-биле чүве дүнгаалдарыын Е. О. Патон аттыг институдунуң улуг эртем ажылдакчызы. **Борис Евгеньевич Патонга**, ол-ла институттуң директору, **Иван Георгиевич Гузенкога**, **Илья Данилович Давыденкога**, Аар машина тудуунуң Министерствозунуң «Бызыл котельщик» заводунуң дүнгаалал кылдызының начальнигы. **Василий Григорьевич Радченкога**, ол-ла заводтуң цех начальнигиниң оралакчызы турган,— аар машина тудуунга электришлак дүнгаалаашкынын тургусканы болгаш шинчээдин киирткени дээш.

4. **Баграт Константинович Ионыисианга**, күргенниң С. Н. Вавилов аттыг оптиктиг институдунуң бол конструктору,— астрономияның чаа инструментилериниң конструкциязын ажылап кыданы дээш.

5. **Израиль Львович Талмудка**, ССРЭ-нин Өнүүт металлургия Министерствозунуң Волховта С. М. Киров аттыг алюминий заводунуң директору, ажылдың үлүртүкчүзү, **Олег Николаевич Захаржевскийге**, цех начальнигы, **Владимир Петрович Почиваловка**, кол инженер, ол-ла заводтуң ажылдакчылары, **Николай Иванович Владавцыга**, ССРЭ-нин Эртемнер академиязының ховар элементилер минералогиязының болгаш геохимиязының лабораториязының улуг эртем ажылдакчызы чораан, **Владислав Адольфович Крочевскийге**, ССРЭ-нин Өнүүт металлургия Министерствозунуң «Гипроалюминий» институдунуң төлевилелиниң кол инженериниң оралакчызы, **Федор Николаевич Стрекавка**, — нефелининг-эттги пор довурак, содапродуктулар болгаш цемент кылдыр хүүлүр сайыраарының комплексилиг аргазын ажылдап кылганы болгаш үлетпүрге шингээтгени дээш.

6. **Михаил Прокопьевич Давыдовка**, Украин ССР-нин Хемүр даш үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң түүлүнүң Министерствозунуң «Сталиншахтпроходка» трестизиниң эргелекчизи турган, ажылдың үлүртүкчүзү, **Петр Иванович Горловка**, трестиниң кол инженериниң оралакчызы, **Иван Васильевич Пилипенкога**, проходчиктер бригадири, **Илья Степанович Стовбка**, проходка начальнигы турган, **Рафаэл Арменакович Тюрикога**, трестиниң кол инженери, **Святослав Владимирович Голубовка**, «Сталиншахтострой» комбинаттың кол инженери турган,—шахталарның дөрт үнүнүң проходказының аргаларын сайзыраңгайжыткааны дээш.

7. **Александр Петрович Буровка**, ССРЭ-нин Геология болгаш чер байлаан камгалалының Министерствозунуң кылдыс начальнигиниң оралакчызы, ажылдың үлүртүкчүзү, **Владимир Борисович Беловка**, **Григорий Хаимович Файнштейнге**, **Владимир Николаевич Щукинге**, бөлүктүң улуг геологтары, **Юрий Иванович Хабардинге**, бөлүктүң прораб-геологу, **Ростислав Константинович Юриевичиге**, экспедициниң кол геологу,—Якут АССР-де үлетпүр алмаз бар черни ажыткааны дээш.

8. **Степан Дмитриевич Батищев-Тарасовка**, Кустанайның геолог-разведка трестизиниң кол инженери, **Дмитрий Дмитриевич Топорковка**, ол-ла трестиниң кол геологу, **Сергей Васильевич Горюновка**, Уралдың геология эргелелиниң начальнигы турган, **Иван Андреевич Кочергинге**, Сарбайның геолог-разведка экспедициязының кол геологу, **Вячеслав Петрович Новиковка**, Уралдың геофизиктиг экспедициязының аэромагнит бөлүүнүң начальнигы, Соколовтуң магниттиг аномалиязының баштайгы ажыдыкчызы, **Валентин Карпович Пятунинге**, Соколовтуң геолог разведка болүүнүң кол геологу, **Олег Федорович Родинге**, Сарбайның геолог-разведка экспедициязының кол инженери, **Михаил Григорьевич Сургутановка**, Уралдың геология эргелелиниң ужар-чүдүл бөлүүнүң үүдүлүкчүзү, Сарбайның демир рудазы бар черинин баштайгы ажыдыкчызы,—Казахстанда Сарбай болган Соколов болүктериниң демир рудазы бар черни ажыткааны болгаш шинчилээни дээш.

9. **Дмитрий Иванович Блохинцевке**, ядролуг шинчилелдериниң делегей институдунуң директору, **Николай Антонович Доллежальга**, эртем-шинчилел институдунуң директору болгаш кол конструктору, **Андрей Капитонович Красинге**, эртем-шинчилел институдунуң директору, **Владимир Александрович Малыхка**, эртем-шинчилел институдунуң кылдыс эргелекчизи,—ССРЭ-де бирги атомнуг электри станциязын тургусканы дээш.

10. **Александр Николаевич Бакулевке**, ССРЭ-нин Медицина эртемнериниң академиязының чингине кежигүнү,—чүректиң болгаш магистральдыг камыларының халдаан болгаш бады төрүттүнген аарыгларының эртем талазы-биле шинчилелиниң организастаакы, ону кезип эмнээриниң аргаларын ажылдап кылганы болгаш оларны эмнелге албан черлеринде практиказынга шингээдип киирткени дээш.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында литература болгаш уран-чүүл талазы-биле Ленинчи шаңналдарның комитединде

Литература болгаш уран-чүүл талазы-биле эң-не шылгарангай чедиишкиннери дээш Ленинчи шаңналдарны тыпсыр дугайы

Литератураның, музыканың, чурууга уран-чүүлүүнүң эң-не шылгарангай чогаалдары дээш, театр уран-чүүлүүнүң ажыдакчыларының эң-не шылгарангай чедиишкиннери дээш 1957 чылдың Ленинчи шаңналдарын тыпсыр деп литература болгаш уран-чүүл талазы-биле Ленинчи шаңналдарның комитединиң доктаатканы болза:

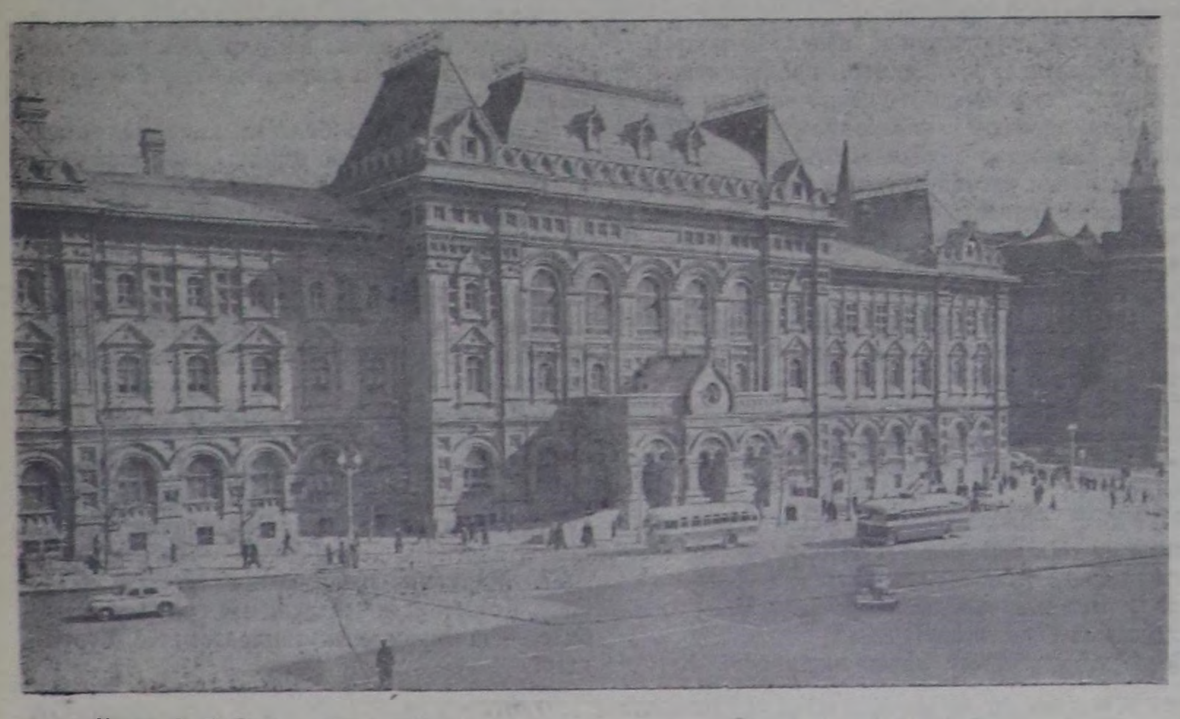
1. **Сергей Тимофеевич Коненковка** — «Автопортрет» деп скульптура дээш.

2. **Леонид Максимович Леоновка**—«Орус эзим» деп роман дээш.

3. **Мусе Джалильге** — «Моабит тетралы» деп бөлүк шүлүктер дээш.

4. **Сергей Сергеевич Прокофьевке**—чедиги симфония дээш.

5. **Галина Сергеевна Улановага** — балет уран-чүүлүүнүң талазы-биле шылгарангай чедиишкиннери дээш.

Москва. В. И. Ленинниң Төп музейи. Фото А. Батанов биле В. Мастюкатуу.

В. И. Ленинге тураскаалды Кашино суурга байырлалдыг ажытканы

Москва чоогунда Волоколамскиниң чагаглыг оруунда ырак эвесте чаттылып чоруткан Кашино суур бистиң социалистиг Аза-чуртувустуң төөгүзүнде «Ильичиниң лампочказының» төрээн чурту кылыр мөнге шагда киргеи. Интервентилерге болгаш ак-гвардейжилерге үдүр Совет эрге-чагырга дээш кадыг-дошкун дайын чөрбушаан турда, чуртка аш, хереглел болгаш үрелиишкин китеевишаан турда, Коммунистиг партияга удуртурган ажылчын анны болгаш ажылчы тараачыннар улус ажыл-агыйын катап тургузарынга күштерин тып ап турган. Ол хүннерде Москва губерниязының Волоколамск үездизинин тараачыннары чуртта баштайгы кодээ электростанцция болүр үлүг эвес электростанцииняы дем-каттыштырып тудканнар. Ол талазы-биле оларга В. И. Ленин дузалаан.

1920 чылдың ноябрь 14-те электростанциняы ажылар талазы-биле кашиночу тараачыннарның байырлалынга үлүг баштынчы чеде берген. Ол ана чеде бергеш тараачыннар-биле сетки ханызынан чугаалажып, оон соонда митингиге чүве чугаалаан. Ол төөгүлүг болуушкунну демдегээри-биле апрель 21-де дыштанар хүнде, Владимир Ильичиниң төрүттүнген хүнүнден бээр 87 чыл болганының оюнуң бүдүүлүде Ленинге тураскаалды Кашинода ажытkан.

Кашинону байырлалдыы-биле шимээн турган. Чер болганда кызыл пестүү лозунгулар, туктар, Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың удуртукчуларының портреттери. Суурнуң чиге оргузунда ак пес-биле шыптынган чеди метр монумент тураскаал бедип үнген.

Апрель 21-нин эртенниен эгелээш-ле суурга бүгү-ле чоок суурларның колхозчулары, а ол ышкаш кожа районнарның ажылчы чоннарының төлээлекчилери болгаш Москва хоорайның шефтеп турар бүдүүлгелериниң ажылчыннары чыглып эгелээн. Кашиночуларның чалазының ёзугаар оларга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары Никита Сергеевич Хрущев аалдап чеде берген.

Хүндүскүүнүн 12 шакта митинг эгелээн. Каастап шимээн индирге эш Н. С. Хрущев, партияның Москва область комитединиң болгаш Москва облүүськомунуң удуртукчулары, район организацияларының ажылдакчылары, колхозчу суурнуң сураглыг кижилери үнүп келген. Олар индирге көстүп келирге турган кижилер динмиттиг адыш часкаашкыны-биле утказаан.

Кашинода «Ильичиниң оруу» колхозтуң даргазы Н. М. Коробанов митингниң кыска эге сөзү-биле ажытkан. Владимир Ильич-биле төөгүлүг учуражыышкынның киржикчилери — артельниң хоочун кежигүннери И. С. Ошмарин болгаш Т. Т. Родионова ак шывыгны «Интернационалды» ырлалып турда монументиден дүжүргеннер. Үлүг баштынчының үзүрдеп кылган скульптуразы чыылганнарның мурнунга кестүп келген. Динмиттиг адыш часкаашкыны чангыланып үнген.

Байырлыг митингиге колхозчулар Е. П. Малофеева, Ю. П. Хренов, Е. Н. Бэринова, Н. П. Демидова, партияның Волоколамск райкомунуң секретары П. И. Завьялов олар база чүве чугаалаанnар. Баттарының бүгү күштерин бистин чуртувуска коммунизм тургузуушкунунуң хереэнге моон соңгаар-даа бээрии бүзүретпишаан, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле совет улустуң амыырапла боттанды-рып турары дениинги илередилгезинин дугайын олар чугаалаанnар.

СЭКП ТК-ның Бирги секретары эш Н. С. Хрущевтүн чугаазын чыылганнар чыылыы-биле утказаннар.

Эш Н. С. ХРУЩЕВТҮҢ чугаазы

Эргим эштер!

Коммунистиг партияның болгаш Совет күргенниң үлүг үндезилекчизи Владимир Ильич Ленинге тураскаалды байырлалдыы-биле ажыдар дээш силерниң Кашино суурда бөгүн чыылган-дыр бис.

Боттарының баштынчызынга болгаш башкызынга миллион-миллион ажылчы чоннарның кызыгаар чок ынакшылының демдээ кыдыр, улам-на тиилеп турар ленинчи идеяларга, Владимир Ильичиниң өлүм чок чагыларынга улустуң шынчызының демдээ кыдыр бистиң чуртувустун хоорайларында болгаш суурларында база даштыкы чурттарда хөй-хөй тураскаалдарны Ленинге кылып тургускан. Кашино суурда тураскаал — хөйлерниң бирээзи-дир. Ынчалза-даа бо тураскаалбиле оон кайгамчыктыг төөгүзү холбаалыг, ол төөгү анаа оныа үжүр-утканы берип турар. Россияның кодээ электростанцияларының эң-не баштайгыларының бирээзи—тараачыннарның тутканы электростанцияны ажыдарынга 1920 чылдың ноябрь 14-те Владимир Ильичиниң чүве чугаалап турган черинде бо тураскаал турар-дыр.

Делегейде эң үлүг кайгамчык гидротехнктиг түзүлгелиг электростанциялар кириштир бирги чергенин электростанцияларын ажыглалга кирип турар бис. чангыс чүгле эртбен чылдың дургузунда чуртка электроэнергияның күүч талазы-биле немей өзүлдези алды Днепрогэстерге дең болган, болдуюн үезинде Кашино суурга ажыттынган электростанция үргүлчү биче хемчээлиг ышкаш кылдыр сагындырар. Ынчалза-даа үлегернин күжү болур, кижилерни сорук кирип турар үлүг күш ол бичии электростанцияга турган. Ол даярге көдээде чаа амыырадың тургузуушкунунуң баштайгы дүржүлгаларының бирээзи турган, ол даярге үлүг келир үеним бичии эге үрези турган. Чаа мурнакчы чүвенин ол кайгамчыктыг эге үрезин Владимир Ильич Ленин болдуюн өткүт көрүкү-биле берген болган деткээн. Фронтуларга дайын чөрбушаан турган хүнгерде күргенниң чүгүла ажыл-херектери-биле чай чок турган Владимир Ильич маңаа Кашинога чедип келир болган тараачыннар-биле кады өөрүшкүлүг болуушкуну — көдээ электростанцияны ажыларын байырлаар үе-шактыг тып алган.

Маңаа, митингиге ынчаш Владимир Ильичиниң чүнү чугаалаанын утпаан боор силер. Силерниң Кашино суур электрини ажыглалга кирип турар-дыр деп ол чугаалаан. Ынчалза-даа бүгү чурт чырык-биле шыптынган турары бистерге чугула. Ам Совет чазак электрижилиглевин төлевилелин ажыдап кылып турар. Электри даярге черни бистерге ажылдап кылыр болган чемнишчилер, бистерни соортур. Электри даярге улүг күш, ынчаарга ажылчы чоннарның холунда ол күш кайгамчык улүг деп Ленин онзалап демдеглээн.

Ол болуушкуннун соонда ай биче-ле ажып чорда Советтерниң VIII Бүгү-россия съездизи ажыттынган, анаа Россияны электрижидерининн—ГОЭЛРО-нуң кайгамчыктыг ленинчи планын чугаалажып көрген болгаш хүлээп алган. Ол съездиге Ленинниң чугаалааны болза: «Коммунизм—Совет эрге-чагырганы бүгү чурттуу электрижидеринге катканы ол». Ол ленинчи сөстер бистиң партивыска, совет улуска коммунизмни тургузарының орук айтыкчы сылдызы апарган. Советтерниң сесги съездизинге болуюн илеткелинге Ленин силерниң Кашинону электрижиткенниниң дугайын база сактып чугаалаан.

«Москва губерниязының ырак черинде, Волоколамск үезизинде электри чырыткыныг тараачыннарның бир тараачын байырлалынга ынчаш-ла үр авесте чоралы мен деп Ленин чугаалаан. — Кудумчуга митинг болган, анаа тараачыннарның бирээзи үнүп келген, чүве чугаалап. тараачыннарның амыырадында ол чаа бохуушкунге ол бойыр чедирип турган. Бистер, тараачыннар каранғы-бүдүүлүк чораан бис, ынчаарга ам бисте чырык көстүп келген, «ол даярге бистиң тараачын каранғы-бүдүүлүк чоруувусту чырыдар анаа эвес чырык болур» деп ол чугаалаан. Бодум хүүмда ол сөстерни кайгаваан мен. Партия кежигүнү эвес тараачын массага электри чырыы «анаа эвес» чырык болбайнаан, ынчаарга тараачыннар болгаш ажылчыннар каранғы-бүдүүлүк байлалга, түргелелге, помещиктерниң болгаш капиталистерниң дарлалынга чүс-чүс, мун-мун чылдарда чурттап турганы бистерге харын анаа чүве эвес-тир» (Чогаалдары, том 31, арын 484—485).

Эштер! Ону Владимир Ильич чугаалаанындан бээр ыңдыг-ла хөй чылдар эрткен. Малчыкчүлерниң дарлалындан, каранғы-бүдүүлүк болгаш культура чок чоруктардан чүс-чүс чылдарда каражадан чораан бистиң үлүзувустуң үр төөгүзүбиле деңнээрге 3—4 он чылдар — ырынай үлүг эвес хуусаа-дыр. Ол чылдарның дургузунда бистиң чуртувус аажок чаартынган, совет үлүстүң амыырапла танытынмас кылыр өскерилген. Ленинниң мынчыг өттүр бөргеи сөстери боттанган: электри бистерге чырыдын бериир болгаш чайгылыш чок боттандырып келгени бүгүдеге билдингир. Коммунистиг партияның удуртканы, үлүг Ленинниң херээнге кызыгаар чок бергинеи миллион-миллион совет кижилерниң эрес-маадырлыг күжениишкиннери-биле ол эң берге соруга туруп көрбээн быска хүүсаада чедиишкинниг шинтирлетингеп.

Бистиң чедиишкиннеривис бүгү делегейге кайгамчык үлүг төөгүлүг үжүр-дүзалыг. 1920 чылда Ленинниң чугаалаанын болза: «...Бир эвес Россия электри станцияларының болгаш бүүдүүлүг техниктиг дериглериниң сырый четкизи-биле шыптына бээр болза, бистиң коммунистиг ажыл-агый тургузуушкунувус келир үеним социалистиг Европазынга болгаш Азиязынга үлегер болу бээр». (Чогаалдары, том 31, арын 486). Ол үе эртбен. Совет эрге-чагырганың чылдарының дургузунда Англия, Франция болгаш өске-даа ол чергелиг ынчыг бедик хөгжүлделиг капиталистиг күргенелерни бистиң чурттувус экономиктиг хөгжүлдениң талазы-биле ажып эртбен болгаш үлетпүр бүүдүрүлгезинниң хемчээлиниң талазы-биле ам делегейде ийнги черни ээлеп турар. Чүгле чангыс чурагайдан адаайн—революция мурнунгы үениинге ленинээрге бистиң чурттувуста электроэнергия бүдүүрү сарык 100 катап көвүдээн. Волгада Горькийниң болгаш Куйбышевтиң, Ангарада—Иркутскиниң, Обьда—Новосибирскиниң, Иртышта — Каменогорскиниң күүчүлүг электростанциялары, Каманың гидроэлектростанциязы болгаш оон-даа өскелер туттунган. Енисейде—Красноярскиниң болгаш Ангарада Братскиниң ышкаш делегейде эң үлүг гидроэлектростанцияларның түлүүшкүнү кадарып турар.

Тулүгүнүң ыңдыг хемчээлдерни болгаш хөгжүлдениң ыңдыг темпилерни капиталнзми болаар-даа арга чок. Социализмниң эгээртиннее амыырапла күлтүрининң херечизи ол эвес чүве бе, ажыл-агыйның социалистиг системазының артык күштеринің өзүүредилгези ол эвес чүве бе! Капитализминиң дарлалынан боттарының хосталгазы дээш демисежип турар өске чурттарның үлустарынга бистиң тургузуушкунувустун чедиишкиннери сорук кииирикчи үлегер болуп турар. Чаа, социалистиг амыырадлы тургузуп турар үлус-демократтыг чурттарның ажылчы чоннары бистиң дүржүлгавысты боттарының байдалдарынга таарыштыр чогаадыкчы ажыглап, боттарының экономиказын болгаш культуразын бүрүнгаар оюүрелдиг шинчилеп турар. Оларның-биле бисте чангыс-ла орук — коммунизмче орук, марксизм-ленинчи өөредиг болуп чангыс эң-не шынчы компас бар.

Совет кижилер мактанмайын турар, ынчангаш капиталистиг мурнакчы чурттарны ам-даа бүгү чүүлдер талазы-биле чедип эртпээн бис деп чүвени ажыы-биле чугаалап турар бис. Чонның кижи бүрүзүнге онаштыр үлетпүр продукциязының чамдык хевирлерин бүүдүрер талазы-биле «дарлан ам-даа хожулап турар бис. Ол талазы-биле оларны чедери болгаш эртери — бистиң кол экономиктиг соруглавыс ол. Ынчангаш ону шинтирлээр бис. Оон бадыткалы болза хөй миллион совет улустуң күш-ажылы, салдынган соруглаиы чедип алырынга оон тура-соруктуу болгаш чүткүүлүг болур; оон бадыткалы болза Төрээн чурттуң күүч-шыдалын улам ынай быжыглаарының болгаш ажылчы чоннарның чаагай байдалын өстүрериниң нүүрү-биле ниитиниң бүүдүрүлгезин бүгү хемчеглер-биле көдүрериниче бистиң партивыстың болгаш Совет чазактың ленинчи быжыг үлаңыышкынны болуп турар.

Бистиң тургускавыс күүчүлүг аар индустрия үлус ажыл-агыйының бүгү алыырларын техника талазы-биле чаарты дериир, ону чаа, черле ээлээн бедик дениелче көдүрер арганы берген. Бүгү үлустуң чүүдүлгазының көргеии ол ленинчи политиканы партия биле чазак моон соңгаар-даа чайгылыш чок чорудар. Бистиң ажыл-агыйывысты болгаш культуравысты улам ынай көдүрериы, үлустуң чаагай байдалын болгаш Совет Эвилелиниң камгаланыр күүзүн өстүрериниң үелеиии ында. Ылангыя көдээ ажыл-агый талазы-биле боттарывыстың мурнуувуска салып турарывыс үлүг, амыырапла чүгүлге соруглаларны чедиишкиннег шинтирлээриниң үелезини база ында.

Ленинчи кооператив планын боттандырарынга, бистиң шаанда чыыл калган турган көдээ ажыл-агыйывысты үлүг, механизастатыиган, мурнакчы көдээ ажыл-агый кылыр шинчилеринге күүчүлүг индустрияны тургускаиы шинтирлиг үелезин болганы билдингир болгай. Колхоз болгаш совхоз бүүдүрүлгезин амгы үеним бедик бүдүргүчүлүг техниказы-биле үлетпүр чепсегленп турган болгаш чепсегленп турар. Эрткен беш чылда, эрткен чыыда бистиң көдээ ажыл-агыйывыс чеже трактордарны, комбайнарны болгаш өске-даа машиналарны алганының дугайында ниити чурагайларны силерге сагындырып турбас мен. Болдарының «Ильичиниң оруу» колхозунарны, силерниң районнуң МТС-зин көрүп, силерде каш машиналар барын санап, олар силерде чеже ажычын холдарны солуп турарын болап көрүнернен.

Кашинога Ленинниң кээп турганының тураскаалдыг хүнүнде анаа ужураашкы турган Татьяна Тихоновна Родионова, Иван Степанович Ошмарин болгаш силерниң өске-даа чаңгыс чурттуглармнар мынга олуржуп турар-дыр, хензиг биче күүчүлүг электри станциязы безин анаа өвес кайгамчык чүве болуп турган эрги көдээ суур кандыг турганын олар үтпаанnар. А ам кандыг-дыр? Электри силерде чүгле бажың бүрүзүнде өвес. Силерниң үлүг маз ажыл-агыйнар электрижитин-

(Төнчүзү 3-кү арынга)

Эш Н. С. ХРУЩЕВТУҢ чугаазының төнчүзү

ген. Мал чеми белеткээриниң талазы-биле машиналарны электри хөдөлиривиш турар. Инектерни электриниң дузаламчыны-биле саап турар. Тараа ажыл-агыйында, силерниң кол алырынар—хемнир ажылында ескө янзы-бүрү техника силерге чеже бар-дыр! Ол талазы-биле силерниң колхозунар канчыг-бир оннө чүүл болуп турар эвес. Болуунуң техниктиг чепсеглээшкинииниң талазы-биле Москва областың болгаш бүтү чуртуң хөй-хөй колхозтарынга ол дөмей болуп турар.

Көдээ ажыл-агый артельдериниң хөй нуруузу-биле бир дөмей, ол-ла ышкаш байдалдарга тура, «Ильичиниң оруу» колхоз районга болган харын-даа областа мурнакчыларның бирээзи болуп берген. Ол дугайын силерниң иштиг ажыл-агыйынарының көргүзүглери чугаалап турар, сөөлгү чылларның дургузунда ол үргеннин-биле көдүрүлүп үнген. Тараалариның, хемнир үрелиннериниң болгаш хемнир-волокнонуң дүжүттүү 1953 чылга дөмейлээрге үш-дөрт катап болгаш оон-даа хөй көвүдээн. Фермаларда малдарның баш санының өскөн, оның чугула чүве болза, оон продуктулуу улуу-биле көдүрүлген. Бир эвес 1953 чылда көдээ ажыл-агыйның ажыглалдыг 100 гектар шөлдер бүрүзүнден-не 84 центнер сүт ап турган болзунарза, 1956 чылда—288 центнер болган; бир эвес 1953 чылда 100 гектар бүрүзүнден 11,3 центнер эт ап турган болзунарза, 1956 чылда—30 центнерни алган-дыр силер. Сөөлгү үш чылларның дургузунда колхозтуң акша орулгалары оң катап өскөн болгаш 3.300 муң рубль четкен.

Иниитиниң ажыл-агыйының өскөни-биле кады колхозчуларның орулгалары база өзүп турар. Бир эвес 1953 чылда «Ильичиниң оруу» артельдиң колхозчулары күш-хүнүнге ниити бүрүзү 950 грамм тараа болгаш акша-биле 66 копеек ап турган болза, бо чылын күш-хүнү бүрүзүнге 2 килограмм тарааны, акша-биле 10 рубль 59 копеекти, а ол ышкаш читирии саржагны болгаш өскө-даа продуктуларны берген.

Ынчыг көргүзүглер ам чуртуң хөй-хөй колхозтарында бар болуп турар болгаш оон-даа эки түпелдерни чедип алырынга бүтү аргалар бар болуп турар.

Силерниң Башино көдээ сүүрүнар базала чаагайжытының турар. Силерниң амыдыралынарның эки талаже канчаар өскерлип турары силерниң бүгүденерге эки көстүп турар. Болуунарның күш-ажылынарының үре-түнелдерин, болуунарның чедиишкиннеринерни силер өскөлерден артык билир болгаш сеткил бодап турар силер. Силерниң колхозунарның амыдыралында ам-даа бар болуп билиндирип турар болгаш силерниң моон соңгаар үзүткээр үжүглүг болуп турарынар четпестерни база силер билир силер.

Силерниң чедип алган чедиишкиннеринерниң эвээш эвези билдингир. Ынчалза-даа бистер, совет кижилер, чедип алган чүүлдерге ооржүүлээр чанчылдыг эвес бис. Эът, сүт, тараа болгаш көдээ ажыл-агыйның өскө-даа продуктулары чуртка хөй керек, ынчангаш артеминиң болгаш мурнакчы дүжүлганың түнелдерин үдуртулга болдуруп турган, артель ажыл-агыйын ёзулуу-биле, керекти билири-биле чорудар болзувусса, бис оларны четчири-биле берип болуур бис. Мурнакчы колхозтарның дүжүлгазы ол дугайын бүзүрелдии-биле чугаалап турар.

Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Воронежке, Москвага, Горькийге, Саратовка болгаш өскө-даа зоналарга болгулаан чөвүлел хуралдарынга мурнакчы колхозтарының үлүртукчулары болза, ажыглалдыг чүс гектар чер бүрүзүнден-не 75—100 центнер эът алган болгаш 300—400 центнер сүттүг алырын 1958—1960 чылдарда чедип алыр деп хүлээлгелерни алганын солуннарлап билир силер. Ол эки агелээшкин, эштер. Көдээ ажыл-агый продукциязын бүзүрерни көвүдеир талазы-биле хүлээлгелерни алган колхозтарның үлүртукчулары болгаш бүтү кежигүннери берген сөстерин хей, ыыпшайн, а ол хүлээлгелерни күүседири дээш чүтүлдүг-биле демисеежирлер дээрзинге бис идегээр бис. Бир эвес ол херек дээш эки-биле ажылдап кириптер-ле болзувараа, силерниң-даа колхозунар, эр, херээжен колхозчулар силер-даа, силерниң Волоколамск районуң бүтү колхозтары-даа ол-ла ышкаш бедик бергүзүглерни чедип ап ыыдаар дээрзинге мен бүзүрээр мен. «Ильичиниң оруу» артельдиң колхозчуларында малыг күзел бар дээрзинниң дугайын силерниң хүлээлгелеринер чугаалап турар-дыр. Бо чылын инек бүрүзүнден 3600 килограмм сүттүг алыр, гектар бүрүзүнден-не тараазының дүжүлгэ 18 центнерден эвээш эвезеп, картофельын — 150 центнерни, хемнир-волокнону — 5 центнерни болгаш хемнир үрезиниерни — 6 центнерни, кукурузаның ногаан массазын 300 центнерни алыр, кодзо ажыл-агыйның ажыглалдыг чүс гектар чер бүрүзүнден 60 центнер эът алган бүдүрүн алыр деп сестүсилер берген силер. Ол дээрге багай эвес чүрагайлар-дыр. Бир эвес колхозка мал чеминиң быжыг суурун тургузарынче боттарынарның кичээнгейнерни салыр болзунарза, эът ли силер оон-даа хөйүү бүзүрүн болуур силер дээрзин силерге дөрт-биле чугаалаар керек ынчал. Оны билгеш, ол керек даапн шалыпкыны-биле ажылдап кириптер деп турарыңарга мен кончуг өөрүп тур мен.

Күш-ажылдың эки үлегер-дүжүлгаларын көргүзүп турар кайгамчыктыг кижилер силерде бар болгай, силерниң артель ажыл-агыйынарны улам ынай көдүрериниге улуг аргалар бадд бар. Хаван эъын бүзүрери ышкаш орулгаларны көвүдериниң шак ындыг чугула үнер дээрзи силер ажылдавайн турар силер. 100 гектар тарылга шөлү бүрүзүнден 7 центнер хаван эъын алыры—ол кончуг эвээш-тир. Хаван ажыгы болза колхоз бүзүрүзлезиниң бедик орулгалыг алыры болур, ынчалза-даа улуг кичээнгей салырын болгаш ажыл-агыйжы көөр чорукту ол негээр. Силерниң колхозунарда күштар база эвээш-тир, продукциянның чангыс чижек хемчээлии бүзүрери силерге ам-даа аар өртектиг болуп турар. Литр сүт колхозта 1 рубль 45 копеек өртектиг болуп турар-дыр, ынчалза бир күштан чүгле 36 чуургалар ап турар чорук-биле эптежии бодбазы черде билдингир. Ынчангаш, силерге ыыдыг өөрүшкүлүг хүнде ол чүрагайларны адап тургаш, силерниң хөөнүнерни биче үреп турарым дээш мени бүрүүдатпайн көрүнер, эштер кашиночулар. Ынчалза-даа бо дээрге силерниң-биле бистиң сөөлгү ужуражыышкынывыс эвес болгай, ынчангаш силерге борта даралзында чедип келириивиске, чүрагайлар мырыңай өскө апарган турар боор дээрзинге идегээр мен. Силерге чедиишкиннерни изии-биле күзеп тур бис, эргим эштер!

Башинода Ленинге тураскаалдыг ажыттаны Владимир Ильичиниң төрүттүнген хүнүнден бээр 87 чыл оң-биле кансыралажып турар. Ол кайгамчык улуг болакчының болгаш революсчуның база оң-биле кады бүгү-де чер бамбүзээнин кырында күш-ажылдың миллион-миллион кижилериниг билдингир болгаш чоок ыыдыг бүгүү ниижин турасказалын бүгү совет кижилер, бүгү депшилелиг кижи төрелгетен ынакшылдыы-биле тураскаап демдеглеп турар. Төөгүнүң ёзулуг түргузукчузу болгаш шимчелекчизи—улустуң чагаалыкчы күжүнге Владимир Ильич Ленининиң бүзүрел чорааны ышкаш кыш-даа ыыдыг изии-биле бүзүрел чорбаан. Массаның революстуг энергиязын Ленин коммунизмниң бүгү-де тиилелгелериниң амыралчы үнер деөү деп көрүп турган.

Коммунистиг партияның улуг организакчызы, марксизминиң гениалдыг теоретиги, Октябрьның баштынчызы, ажылчы чоннарның делегейде бирги социалистиг күрүнелиниң үнелезилекчизи — Ленининиң бистиң улуттуң түргааны бистиң Төрөөн чүртүвүстүң хүү-садымынга, бистиң чүртка коммунизминиң түргузуушкуунуга, делегейниң бүгү коммунистиг шимчээшкининге канчыг кайгамчык улуг ужурдузалыг болганының болгаш болуп турарының дугайын силер-биле бис үттүп ыыдавас бис. Оон бүгү талалыг үгааны, оон идеялары, оон чүвени кайгамчыктыг өттүр көөрү, дүжүлгэ революсчу стратег салым-чанаңы бүрүнгаар, коммунизмче бистиң төөгүлүг шимчээшкининиви хөйү-биле дүргедеткен. Делегейде бүгү-де ан дээре, бүгү-де ак-сеткилдиг болган мурнакчы кижилер бөгүн Ленининиңиң идеялары-биле чүртүп турарлар. Ленининиге шынчы чорук—коммунистиг түргузуушкуунуң келир үеги тиилелгелериниң үндезини болур.

Эргим эштер! Үлетпүрүү болгаш түлүгну эргелеп ошкарарын улам ынай сайзырангайжылар дугайында айтырыгны бистиң бүгү-де эгээртинес чүртүвүста бүгү улустуң чагаалажып көргүшкүнү чорун турар ыыдыг үеде Владимир Ильич Ленинге тураскаалды силер-биле бис ажлыын турар-дыр бис. Ол дээрге, эштер, кайгамчык улуг төөгүлүг үжүр-дүзалыг херек, ону боттандырары болза болуунуң улуг ажыл-агыйын улам улуг дүрген темпилер-биле хогаадер, совет эрге-чагырганың дөртен чылдар дургузунда совет улустуң чөлин алган төөгүлүг тиилелгелерин көвүдеир арганы бистиң чүртүвүска бээр.

Бо чылын бистиң бүгү чүртүвүс, бүгү депшилелиг кижи төрелгетен Октябрьның социалистиг Улуг революциязының дөртен чылын демдеглээрлер, ол революцияның түнелинде капиталистер болгаш ескө-даа дарлакчылар чок, эрге-чагырга болгаш бүгү байлак үлелге чогу-биле чоннуң холунда турун турар ажылчы чоннарның Совет социалистиг күрүнезин делегейде бир-де дугаар тургускан. Бистин бүгү улустуң байырлалы — Октябрьның социалистиг Улуг революциязының дөртен чылын көлкоз бүдүрүлгезин хөгжүдер, колхозчуларның материалдыг чаагай байдалын бедидер талазы-биле чаа-чаа чедиишкиннерлиг ужуражырын силерге изии-биле күзеп тур мен, эргим эштер.

Бистиң баштынчызыска болгаш башкызыска, бистиң эргим Владимир Ильич Ленинге мында тургускан тураскаал совет улустуң чаагай чоруу дээш, улам-на тиилеп турар ленинчи ооредингиниң тиилелгези дээш чаа-чаа алдарлыг херектерже силерни сорук киирзин!

• • •

(Эш Н. С. Хрущевтуң чугаазын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш адыш часкаашкынынары-биле үргүлчү үе киргилеп турган).

Митинг доозулган. Совет Эвилелиниң Гимнизи чангыланыл үнген. В. И. Ленининиң тураскаалының эгээнге он-он кижилер чечектерни салгылаан.

(СЭТА).

Эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин Кызылдың бүдүрүлгелеринде деткип турар

Чогуур өйүнде көрдүнүп турар айтырыг

Үлетпүрге болгаш үлүгге үлүртулгазы эге тургузар дугайында Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин Кызылдың түүйбу заводунуң коллективи ажыл-херекчи бөлүмдерге чугаалажып эрткен.

Бо айтырыгның дугайында лопчу дыңнадыгны кылган соонда түүйбу хептээр шинги бөлүктүң мастери эш Петр Акимов сөс ап чүве чугаалаан, чер-черинин үлетпүр болгаш түлүг ажылдарын улам өлеп-ратвитиг үлүртурунга улус ажы-агыйының чөвүлелдерин тургузары канчаар-даа ажок улуг үжүр-дүзалыг болурун үнелеп демдеглээн.

— Үлетпүр бүдүрүлгелеринге болгаш түлүгларга үлүртулганы чоокшулаадыр дугайында бо айтырыгны партия болгаш чагаа бөлүк өйүнде тургускан—деп, заводтуң директору эш В. Акимов чугаалаан. Амгы турун турары ышкаш ажылагыйга үлүртулгага хөй чаалар ламчыыр чорук ыыгыгы бүдүрүлгелер болгаш түлүг ажылынга дыка шаптыктыг чүүлдерни чедирип турганын бистер болувустуң дүржүлгавыска көргөн бис. Чижээ, бистиң заводувусту чылдың бүгү дургузунда ажылдаар кылдыр реконструкциялаар дугайында РСФСР-ниң чазаа 1950 чылга-ла хүлээп алган турбүже, ынчангаш партия болгаш чазактың бо саналдың бистиң коллектив чангыс үнбиле деткинир дээрзинге бүрүн бүдүрел турар мен,—дээн.

Партия болгаш чазактың ол чаа хемчегленнерине алдар кылдыр түүйбүүлер боттуг хүлээлгелерни алган.

В. КРЕСТЬЯНИНОВ.

Даараныкчылар деткип турар

Кызылдың Раскова аттыг даараныкла комбинадының масеалыг даараныкта цехниге эдлчег аразының часпарында ажылчыннар болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары чыглып келгеннер. СЭБП Тан комитединиң секретары эш Н. С. Хрущевтуң «Үлетпүрүү болгаш түлүгну эргелеп башкарарын эде тургузарының дугайында» илеткелиниң тезистерин чугаалажып көргеннер.

— Партия болгаш чазактың бо чүгле документизин чүүлүгүнүп тур мен, улус ажы-агыйының чөвүлелдерин тургузары бүдүрүлгелериниң ролюн бедидип, оон башгайы ажыдалдырышкынының бис эртнен чылын чаа алган болгай бис. Ынчангаш партия болгаш чазактың бо саналын бистиң коллектив чангыс үнбиле деткинир дээрзинге бүрүн бүдүрел турар мен,—дээн.

Партия болгаш чазактың ол чаа хемчегленнерине алдар кылдыр түүйбүүлер боттуг хүлээлгелерни алган.

Үлетпүрге болгаш үлүгге үлүртулгазы эге тургузар дугайында Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин Кызылдың түүйбу заводунуң коллективи ажыл-херекчи бөлүмдерге чугаалажып эрткен.

Бо айтырыгның дугайында лопчу дыңнадыгны кылган соонда түүйбу хептээр шинги бөлүктүң мастери эш Петр Акимов сөс ап чүве чугаалаан, чер-черинин үлетпүр болгаш түлүг ажылдарын улам өлеп-ратвитиг үлүртурунга улус ажы-агыйының чөвүлелдерин тургузары канчаар-даа ажок улуг үжүр-дүзалыг болурун үнелеп демдеглээн.

— Үлетпүр бүдүрүлгелеринге болгаш түлүгларга үлүртулганы чоокшулаадыр дугайында бо айтырыгны партия болгаш чагаа бөлүк өйүнде тургускан—деп, заводтуң директору эш В. Акимов чугаалаан. Амгы турун турары ышкаш ажылагыйга үлүртулгага хөй чаалар ламчыыр чорук ыыгыгы бүдүрүлгелер болгаш түлүг ажылынга дыка шаптыктыг чүүлдерни чедирип турганын бистер болувустуң дүржүлгавыска көргөн бис. Чижээ, бистиң заводувусту чылдың бүгү дургузунда ажылдаар кылдыр реконструкциялаар дугайында РСФСР-ниң чазаа 1950 чылга-ла хүлээп алган турбүже, ынчангаш партия болгаш чазактың бо саналын бистиң коллектив чангыс үнбиле деткинир дээрзинге бүрүн бүдүрел турар мен,—дээн.

Партия болгаш чазактың ол чаа хемчегленнерине алдар кылдыр түүйбүүлер боттуг хүлээлгелерни алган.

В. КРЕСТЬЯНИНОВ.

Комбинаттың ажылдакчызы эш Останина бүдүрүлгеге кадрлар белеткелик өжүктерининг эргежок чугулазын демдеглээн. Кадрларның ооредилгезиниң дугайында партия эге организациязы болгаш цирекция черинден шынгыы сагыш салырын ол негээн.

Комбинаттың ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары Май 1-ге чедир апрельнин бүдүрүлге планын чүс хуудан куду үвес күүседирин база Октябрьның 40 чыл ойнга бүдүрүлгениң чыл нормазын хуусаа бетинде бүүседирин хүлээнгеннер.

ОБЛАСТЫҢ ХОВУЛАРЫНДА

Организастыг эгелээн

Болхемчу тараачылар Чадаана МТС-тиң механизаторлары-биле дем-каттыжыышкынығ ажылга эртнен чылга бодаарга бо чылын часкы хову ажылдарын организастыг болгаш эрте эгелээн. Ол болза, күскү-кышкы септелгенни үеннинде тракторазрның, сеялкаларның болгаш төрүү сайзыралыр чепсек-керексёлдиң септелгезин ыыбамчалыг чорутканынган. Үремни тараалары ой-шаанда арыган белеткээниилеп, бо чылдың тарылгазынга чогуур хемчээлдиг черни эртнен чылын белеткеп алганындан ыыка хамаарыр.

«Кызыл тараачын» колхозтуң шөлдеринде ажылдың турар үшкү трактор бригадазының (бригадири эш М. Николаев) ажылы өскелерден артык организастыг болуп турар. Ол бригада аңдарган черлеринде чорутқан болгаш 200 ажыг га черни чажып тараан. Калинин аттыг колхозта комсомолчу эш М. Доржуга улуртаан № 8 трактор бригадазы кыска үеннин иитингде 805 га шөлге илиирткешкинни, 250 га шөлге тарылга муриниүн дислалашкынын чорутқан, 140 га кыныстасты чашпан, 20 га черни аңдарган.

«Искра» колхозта коммунист эш Х. Очур-оолга улуртқан бирги трактор бригадазы ажылдың баштайгы хүнниинде шк бажырынышкынын чарутпушаан, 400 га тараа культураларын чажып тараан. Сталин аттыг колхозтуң Чангыс-Халдың шөлүнде ажылдап турар нйнги трактор бригадазында (бригадири эш В. Пимонов) ажыл база эки чорун турар. Ында ийи агрегат 500 га шөлүү илиирткешкинни, инклитингеп кыныстасты чажып турар. Ол бригада эртнен чылдыкчаан ам бедик темпилиг ажылдап турар.

Ленин аттыг колхозта № 5 трактор бригадазы (бригадири эш И. Очаковский) эртнен чылга ажылдап тургынына бодаарга, бо чылын болуунуң аргаларынган куду ажылдап турар. Ында ескө чылдаган чөкка, чүгле күш-ажыл организастыг эзес чорун турарының түнелиниге трактораларның анза туруушкуннары хөй, бригада чүгле 140 ганы чашкан. Ленин аттыг (даргазы эш Дудерка) болгаш «Октябрь 30 чылы» (даргазы эш Самдан) колхозтарда ховуларның ажыл-ишчилеринге чурттапга амыралдың тааржычалыг байдалдары тургустунмаан. Ол колхозтарның кайынын-даа шөлдеринде 30—40 кижилер бичии бажыңыгаштарда чурттап турар. Ол-ла кижилер чөмин ол бажыңчыгажына боттары белеткеп ап турарлар. Ленин аттыг колхозтуң шөлүнде ажылдап турар кижилерге 4 хонукта хлеб, сутпан ескө чем чок болган.

«Октябрь 30 чылы» колхозта трактор бригадазының ажылдакчылары хову тураадага дыңнаныры-биле 5—8 километр чердерден чаңаг чорун, чок болза трактораларының ажылдап турар ажык черлеринде хонар ужурга тиварыкш турарлар.

Шөлдериниң ажыл-ишчилери часпы тарылганы эң кыска хуусада, бедик агротехниктиг деңнелге доозарынга бүрүн шинтиирлиг.

С. ИКОННИКОВ.

Парникте ногаалар

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Телефон-биле). Барыын-Хемчик районуң колхозтарында ногаа ажылының талазы-биле «Кызыл тараачын» колхоз дээре көргүзүглериг. Ажылының эртнен чылда дүржүлгазын быжыглавышаан, бо чылдың өлүүтүлгазынга белеткелди база багай эвес организастаг турар.

Колхоз картофельын 30 гектарга олуртур. Картофель үрелиин четчир, хөрүнүү ажылдап белеткээни эки. Ногаа ажылының бригадазы 300 тонна өлекти белген, хүл, күш өдөө болгаш чүүлүн өскө-даа ааян хөй удобреннелерни белеткээн.

Бригаданың баштайгы олуртукулаа бең парниктерге номидор, өгүреи болгаш өскө-даа ногаалырының үүлүү дыка эки болуп турар. «Кызыл тараачынның» ногаалары район төвүнүң сэдыларынга болгаш ёнмененнге черлеринге чөөбку үеле кирер.

200 гектарны ажыглалга киргеп

Чөөн-Хемчик районуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң 1 хову бригадазы сугпатты тарылга шөлүн калбартырыбиле Ак-Талда үр үеннин дүргузунда ажыглалга кирбейн чыткан 200 гектар шөлдиң дүн хараганын аштаан ажыглалга киргеп. Хову бригадазының кежигүннери Менги, Байр, Арал, Шожал олар идепкейлиг ажылдаанныр.

Д. БИЧЕ-ООЛ.

Бүдүрүкчү холдөр

Барыын-Хемчик районуң «Большевик» колхозтуң дарганы Чолдак-Сарыг 5 чыл иштинде дарганнап келген. Сөөлгү үеде ол ажылынга улам-на иергежии, ам автомашиналарның, электростанциязының болгаш электри күжү-биле ажылдаар дарган дээрбезинин, газаранып болгаш сут машиналарының чамдык кезектерни кылып турар апарган.

Чолдак-Сарыг бо чылын 75 илиирин. 10 андазынны болгаш ескө-даа хереклерни сеткеп кылган.

С. ЛАСЮРЮН.

Барыын-Хемчик районуң шөлдеринде

БИЧЕ-ТЕЙ. (Телефон-биле). Барыын-Хемчик районда «Кызыл тараачын» колхозтуң шөлдеринде хөлүт күш-ажыл кидин-не түүк чоруп турар. Колхоз баштар черинин дарганы эш Мынчаанын редакциига дыңнатканы болза:

— Бо чылын бистиң тарылганыс шаг 1527 гектар болур азы 1956 чылдыкчаан 414 гектар калбарар. Эрткен чайын болгаш күүлү аңдарын белеткээн шөлдеп 1300 гектарның шыгын базырын илиирткээрин чогуур өйүнде организастаан. Тараа культураларының 1215 гектар шөлүнүң коз нуруузунга сорттуулуг үрелиннер чажар бис.

Чамдык хүннерде үлаакан ёнмет тарылгага шантыктаан белем-даа, чажылдың ол колхоз апрель 20-де эгелей берген. Баштайгы хүннерде кыныстасты 369 гектарда, чингетараанды 161 гектарда чашган. Хөвүүнүү ийи бригадаларында 113 халхемчулар, МТС-тиң 7 агрегаттары ажылдап турар.

Колхозтуң Барлык шөлүнде база Ийгылакта хову түрлаглырында бажыңнар болгаш ескө-даа дериглерни тааржычалыг ханырган. Бригадаларга сөөртүлге ажылын чорудары-биле 2 автомашиналарны болгаш 10 тергелерни быжыглап берген.

Бо чылын гектардан орттуулаа-биле 16 центнер дүжүттү алырын тараачылар хүлээгеп. Олар сөзүн эзлеп шыдаар. Часкы хову ажылын организастыг чорутпушаан, чайгы суггарылага база белеткээнип эгелей берген. Ийнги бригадала 30 кижи 6 ки суггат бугалын аштаан, бирги бригаланың звенозу 2 ки буганы белеткээн. Чаа, бур черлер шингээлип алырынга ажылдар база калбарып турар.

• • •

САРЫГ-БЕД. (Телефон-биле). Барыын-Хемчик районда «Комсомол 30 чылы» колхозтуң шөлдеринде ленинг күш-ажыл удам калбарып турар. Хөрөнүү хынанчалыг ажылдан белеткээр чорук чаагай дүжүттү өстүрүп алырынга улуг ужур-дүзалыг.

«Комсомол 30 чылы» колхоз бо чылын ажыглаар бүтү шөлүн эртнен чайын болгаш күүлү шуптузун аңдарып белеткеп алган. Часкы шык базырышкынын чогуур өйүнде чорутқан,— кыска үеде 1310 гектарны илиирткээн.

Кызыл-Мажалык МТС-тиң ында ажылдап турар механизаторларындан Сат Ымжап чымчак аңдарылага шинчидерге трактор ажылының чыс планын 10 хонукта 45 хуу күүсеткен. ол ярзында 134 күш-хүнүнерни ажылдап алган.

Тараа культураларының чажылдазы база эгелей берген. Баштайгы хүн 2— 2 сеялкалар кошкан үш агрегат 146 гектарда кыныстасты тараан. Колхозтуң Биче-Аингаты, Ийгылак, Сарыг-Алаак хову турлаглырында ажыл-ишчилерге тааржычалыг байдалдар тургустунган. Социалистиг чарыш тараажыларны улам сорук киирип турар.

ЧАЙГЫ СЕЗОНГА

Хоорайның Гастелло аттыг культура болгаш ынытанылга паркынга кызылчылар ынак-даа, ону үнелеп-даа турар. Оон хөлбегер ногаан үнүштериниң хелегезинге хостуг шактарны эрттирери кыпга-даа тазаланчыг. Кызылдың улуг-даа, биче-даа назылыгтары—ажылчыннар, албан хаавчылар, школачылар боттарының хостуг шактарын аңза барып эрттирерлер. Спорт шөлдери, номчулга залы, ийи театрлар болгаш оон-даа ескө хей чүүлдер оларның эргезинде.

Парктың администрация черн чайгы сезоннуң ажылыптазынга белеткел талазы-биле улуг ажылдарны чорудуп турар. Парктың шөлдеринде амыгаашкан кижилерниң кескүземи кончуг. Ында янзыбүрү септелгелер, чугайлашкынныар, дозуулаашкынныар болгаш ескө-даа янзының хаастагга ажылдары чоруттунуп турар. Библиотеканы болгаш биллиард ёрээлин ажылып турар.

Парктың төп аллеезинга, лекторий чоогунда оргуунга үш метр үнүн аңгаш шашкан төгерик тавактыг фонтанның туулуу чорупуп турар. Оон аттыгын үнген сугнун чашпычызы черниң кырындан өрү алды метр чедир дүлүгүштелип турар болур.

«Маска», «буганы ыыңыстаар» болгаш «үжүгүп чоруур кижилер» деп чаа аттракционнар чоннуң хөлүт сонуургалын хайныктырары чугаалаан. Ынчаларга «агаар аатыкшы», «механиктиг тир» болгаш «дескинер самолет» деп чаа аттракционнарны белеткеп кылырын Москвада чагытқан, оларны чоокшу үеде маңаа экелген турар.

Хоорайның чурттакчыларының санаын барымаалаан, парктың үстүү талазынан кирер ийнги оруктуң (аажыбын) ажылар деп турар. Аңаа чаа хаалтаны тургузар болгаш янзы-бүрү билеттер сатыр кассаны организастаар.

Чуруктта: Кызылдың Городок аңгамда хем ажырының чайын бульдозер-биле кылып турары.

Фото С. Феоктистовтуу.

УЛУГ ОКТЯБРЬГА ТУДУГЖУЛАРНЫҢ БЕЛЭЭ

Тожу районуң «Май 1-ги» колхозунуң тудуг бригадазында бесседалар, сөлүн ноччулгазы үргүлчү болуп, агитхүүдүстер үнүп турар. Тудуг ажылында 50 колхозчулар быжыглатмынган, оларның ортузунда социалистиг чарыш калбарган. Бригаданың иштинде лекциялар ярзынга ийнги чиир кызыл түбчүгаан тургустунган. Артель бо чылын 10 чурттапга бажыңнарын, 2 чунар бажыңны, 50 инек киирер чангыс аай хевирлиг каажалыг, быжаа, хаван, үрелиг аскырлар каажаларын, 50 тонна тараа үрап сказатты тудар планныг.

Тудугжулар ам 8 чурттапга бажыңнарының, 1 чунар бажыңның каналарын түгүн дооскан. Ында тудуг шөлдеринде чедиртинген. Тудуглар чангыс-биле ханырганын. Ийи чунар бажыңның бирээзинин тудуг доозугаан ажыглалга киргеп.

Колхозчуларның чурттапга бажыңнарының каналарының хей керек, тудуглар чок. Эжик тудаларын, шүүчүктерни, агаалерни, оруннерни, хаарыылдарны, янзы-бүрү кадгаларны, соңга шиллерни болгаш оон-даа ескө чүүлдерни райпо четчири-биле эккелгеш, колхозтарга салыглаарын саадал чок болгуза чогуур.

Я. ОНДАР.

• • •

Чоокта чаа Тес-Хем районуң колхозтарының быжыгчыларын-биле колхозтар аргаларының база МТС-тиң түскай эртенниглеринин каттынган туралы болуп эртнен. Анаа Чөөн-Хемчик районуң тудугжуларының болгаш механизаторларының областың көдээ ажыл-ажыйның ажылдакчыларына ыыгырыын чугаалаткан, ынны-биле деткээш, колхозтар түлүүнүү талазы-биле районуң колхозчуларына ыыгырыг күүлээп алган.

Улуг Октябрьның байырлалына чедир 219 чурттапга бажыңнарын түгүп ажыглалга киирер, шеф ажылын организастап тургаш, Тес-Хемге ыыр көвүргүнү доозар.

К. ЯМБИЛЬ.

Бюджетти күүседири—чугула сорулга

Бистин Төрээн чуртувустун социалистиг экономиказының күчүлүг көдүрүүшкүнүн, чонның материалдыг болгаш культурлуг амыдыралының үлэм экижип турарын ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң Күрүне бюджеттеринин дугайында хообайлар тодаргай херечилеп турар.

Бистиң областың бюджеди 1956 чылдагызынга деңнээрге 14 хуу, а 1945 чылдынга үлүр барык беш чартык катап өскен. Ажылчы чоннар депутаттарының область Советиниң 6о чылдың март айда болуп эрткен бирги сессиязы 1957 чылга областың бюджедин болгаш 1956 чылдың бюджединиң күүселдезининң дугайын бүгү талазы-биле чугаалажып корген.

Бюджет мурнунга боттарының хүлээлгелерин күүсетпээн, бюджетче үндүрүглер төлевирлерин шилчидерин салдаткан, үлүс ажыл-агыйжы болгаш социал-культуралыг сорулгаларга үндүрген акша хөреңгилерин бүрүнү-биле ажыглаваан элээн хөй райкүүскомнарны, а ол ышкаш областтыг чамдык албан черлерин болгаш организацияларын депутаттар шынгыы шүүхчүлээннер.

1957 чылга бюджеттиң орулгалыг-даа, чарылгалыг-даа везектерин күүседирип-ге холбашкан бүгү ажылды үндезинин-биле эде тургузарын сессия негээн. 180 миллион рубль түңнүг тускай хөреңгини үндүрүп бээри көрдүнген. Оон ынай 28 миллион ажыг рубльди интернаттар хандырылгазынга берген, 1957 чылда араттарның 7.400 уруглары күрүненин долу хандырылгазы-биле өөренирлер. Бо чылын областа эмнелге-профилактиканың болгаш санитариянын 195 албан черлери ажыллаар. Оон иштинде районнар, участоктар эмнелгелери 35, фельдшер-акушер пунктулары 118, уруглар яслилери болгаш медицинаның өске-даа албан черлери 23.

Эмнелге албан черлерине капитал салыышкыннары өскен. Сарыг-Сеп, Кызыл-Мажалык эмнелгелериниң халдывырлыг аарыглар эмнээр корпустарны, Бай-Тайга эмнелгезининиң болгаш өске-даа эмнелге-профилактиктиг албан черлериниң тудугларын доозар. Чедер, Үш-Белдир куроттарынга тускай хөреңгилер бээри бюджетте көрдүнген. Дыка хөй акша капитал тудуушкуннарынга, хоорайларның, суурларның чаагайжыдылгазынга бердинген.

Областың улус ажыл-агыйын акшалаңдырарынга 37,9 миллион рубль түңнүг акшаны берген. 1956 чылга деңнээрге чуртталга тудуунга, коммунал ажыл-агыйга болгаш орук тудуунга үндүрер чарыгдаллар бо чылын барык 20 хуу өскен. Чүгле хоорайлар болгаш районнар төптерин чаагайжыдылгазынга 4 миллион 600 мун рубльди чарыгдаары көрдүнүп турар, ол болза эрткен чылдыңдан 35 хуу хөй болганы ол.

Капитал тудуушкунунга үлүг акшаландырыышкын болза хлеб быжырар, пиво хайындырар заводтарның, бирги ээлчегде-ле паротурбиналыг электростанцияның болгаш элээн хөй өске-даа бүдүрүлгелериниң тудугларын доозарын хандырар, оон ынай ажыллап турар үлетпүр бүдүрүлге черлерин алгыдарынга болгаш сайзырангайжыдарынга дузалаар.

Аныяк салгакчыларны кижизидериниге таарымчалыг байдалдарны тургузар сорулга-биле хөй уруглардыг болгаш бот-иелерээженнерге бир угда болгаш ай санында дузаламчыны күрүне бюджединден берип турар. Эрткен чылын бистиң областа хөй уруглардыг болгаш бот-иелер 8,9 миллион рубль түңнүг дузаламчыны күрүне бюджединден алганнар. Амгы үеде областа 11000 хире хөй уруглардыг болгаш бот-иелер күрүне дузаламчызын ап турарлар.

Бюджеттиң орулгалыг-даа, чарылгалыг-даа кезиин күүседириниң айтырыглары ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтериниң кичээнгейинин төвүнге турар үзүрлүг. Чүгле ындыг байдалдар турда, бюджеттиң болгаш улус ажыл-агыйының планын чедиишкинниг күүседип болур.

Эрткен чылдың бюджединиң күүселдезининң түннелдеринден алгаш көөрге, районнар болгаш область организацияларының талазындан бюджет күүселдезининиң хераан чугулалап көрбейн турган фактылар бар.

Бюджеттиң орулгаларының кол үнер дөстери бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларның саарыга үндүрүүнүң болгаш орулгалар шилчидилгезининиң хевири-биле бюджетке кирип турар бистиң социалистиг ажыл-агыйывыстың чыыдазы болур. Үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезининиң өзүлдези, совет садыгының калбак хогжүлдези үстүнде айыттынган төлевирлерни киирериниң планын чүгле долдур эвес, харын ажыр күүседириниң чугула байдалдарын тургузуп турар. Бистиң областа бюджеттиң орулгалыг кезиин күүседири хереглел кооперациязының ажылынган улуу-биле хамаарыжыр.

1956 чылда областың хереглел кооперациязының ажылында улуг четпестер илереэн. Бараан саарылгазының планы болгаш чуруму хереглекчилериниң негелдезин хынамчалыг өөренип көөрүнге үндезилетиниген болур үзүрлүг, ындыг чорук хереглекчилериң негелделерин бир дескн хандырарынга дузалаар. Ынчаарга облпотребсоюзтуң болгаш элээн хөй райполарның удуртукчулары садып алыкчыларның хереглелдерин дыка четпес өөренип көрүп турарлар. Ылангыя областың чамдык районнарының салыг черлеринде кондитер кылыглар чок турда, а Кызылдың аъш-чем комбинадынга болгаш облпотребсоюзтуң садыг базазынга ол кылыглар хөйүг-биле чыглы берген турган фактылар бар.

Хереглел кооперациязының шугумунда ере-самчыгдалдар хөй. 1956 чылда оон түңү 2.840 мун рубль четкен. Ол чорук болза хереглел кооперациязының шугумунда кадрлар шилчидезининиң четпес тургустунганы-биле, акша хөреңгиниң, үнелиг материал-баразаларның учедун экижиттээни-биле тайылбырлатынар.

1956 чылда «Тыва тудуг» трестизининиң ажылынга улуг четпестер турган. Областа чугула ужур-дузалыг улуг бүдүрүлгелериниң тудуун ол организацияда дыка оожум чорудуп турар. Эрткен чылын хлеб быжырар заводтуң тудуунга үндүрүп берген турган 1 миллион 600 мун рубльдиң чүгле 62,5 хуузун, пиво хайындырар заводтуң тудуунга көрдүнген акшаның 52 хуузун чарыгдаан. Трест чуртталга бажыңнарының болгаш школаларның тудуун база-ла оожум чорудуп турар.

Интернаттар хандырылгазынга үндүрген акша хөреңгиниң багай ажыглатыныш турганын демдеглээри чугула. Ылангыя чамдык интернаттар уруглары хеп-биле болгаш аъш-чемнин докгаатынган ассортиментизи-биле чедир хандырбайн турар. Улуг-Хем районнуң Шагаан-Арыг интернады 1956 чылдың дургузунда өөреникчилерге дыка хөй саржат, картофель болгаш ногаа продуктуларын докгаатынган нормазынга чедир бербээн. Ол интернат уруглариың чеменилгезинге үндүрүп берген 33 мун рубльди мырыңай-ла өске сорулгаларга чарыгдаан турган. Эрзин районнуң Нарын чеди чыл школазының интернады өөреникчилерге үргүлчү-ле чангыс аай чемни берип турган. Ындыг «каникалга» кымга-даа херек чок, ылангыя интернаттарда турар өөреникчилерни аъш-чемниң янзы-бүрү хевирлери-биле хандырарын экижидери чугула.

Амгы үеде административ-эргелел аппарадының чарыгдаларын кызырар, штат-семет чурумун шыңгыы сагыыр сорулга тургустунуп турар. Ынчангаш эргелел аппарадының чарыгдалары 2928 мун рубльге кызырылган. Ынчалза-даа чамдык бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларның удуртукчулары эргелел аппарадын кызырар, анаа үнер чарыгдаларны эвээжедир дугайында айтышкыннарны хандыр бодап көрбейн, штатка артык ажылдакчыларны киирер, ажыл төлевирин улгаттырып төлээр, ажыл-агый хереглелдерииге артык чарыгдаларны үндүрер чоруктарны болдуруп турарлар. Чижээ, Чаа-Хөлдүң ортумак школазы штатка артык ажылдакчылар киирип, ажыл төлевирин улгаттыр төлеп тургаш, 29,8 мун хире рубльди ажыр чарыгдаан. Тудуг-материал үлетпүрүнүң область эргелели (начальниги эш Лутанин) ажылдакчыларны көжүрериниң төлевириниге 6 мун ажыг рубльди ажыр чарыгдаан. Бистиң областан 20 хире организациялар Абакан хоорайда боттарының 40 ажыг төлээлекчилерин тургузуп алнан, олардың алыр шылыныга ай санында-ла 22.400 рубльди чарыгдап турар. Ындыг артык чарыгдалдар мырыңай-ла чогумча чок болуп турар.

Бюджет күүселдезинге эрткен чылын болган четпестерни бо чылын катаптап болбас. Бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш организацияларның удуртукчуларындан, ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтериниң улус ажыл-агыйының чарыгдаларына каминалгаларны хажык чокка чорудары, бүдүрүлгелериниң орулгалыын бедидери, чаа-чаа курлавырларны илередири, ону долузубиле ажыглаары, продукциянын шынарын бедидери, докгаатынган ассортиментилерни бүдүрүп үндүрериин хандырары чугула.

Сан-хөө-банк органнары болза, бюджетке орулгаларның киреринин планын долдур болгаш ажыр күүседирин чедип алып, улус ажыл-агыйжы болгаш социал-культурлуг хемчегелерни үзүктел чокка акшаландырар, бүдүрүлгелериниң сан-хөө-ажыл-агый ажыл-чорудулгазынга, оларның чыыдалар планнарын, продукцияның бот-үнезин чиигедир талазы-биле онаалгаларны күүседиринге, бүдүрүлге программаларын күүседиринге контрольду шиитпирлиг күштелдирер ужурлуглар.

1957 чылдың бюджеди чедиишкинниг күүсетиниген турарын улус ажыл-агыйының болгаш культура хөгжүлдезинин чаа сорулгалары негеп турар.

В. ЦЫПКИН.

Саая Одербеевич Тоспай 1937 чылда Чөөн-Хемчик районга ядыы араттың өг-бүлезинге төрүттүнген. Ам үеде ооң адазы «Искра» колхозунда ээлчеглиг ишчи. Ооң уруглары 8. Тоспай 7 классты дооскаш, Кызылдың садыг-кооперативтиг школазында кулинария салбырынга өөренип кирген. Ол ам Кызылдың № 3 чайнаязында 3 ай иштинде практикалап турар. Ол май 15-те практиказын дооскаш, тускай ажылдап чоруптар.

Чурукта: Саая Тоспай рагу деп чемни боду тускай белеткеп тур

Фото П. Колостуу.

Чаш малды менди өстүрөр дээш

ХУРАГАННАРНЫ МЕНДИ ДОРУКТУРУП ТУРАР

Улуг-Хем районнуң Сталин аттыг колхозунуң хойжузу эш Доржу эрткен чылда төрээн 317 хонуң бүгү хураганын чангыс-даа хорамча чокка алган. Хой бүрүзүнден 2 кг 120 грамм дүктү ол ыыгаан. Бо чылын ооң ажаалгазында төрүүр хойларның саны 350, ооң иштинден төрээн 250 хойнуң 252 хураганы менди алынган. Бо хойжу ам төрүүр хойларның бүгү хураганнарын чидириг чокка алыр, хой бүрүзүнден эрткен чылдыңдан тудак чок дүктү кыргыыр дугайында социалистиг хүлээлгени алган.

* * *

ХОЙЖУНУҢ ЧЕДИИШКИНИ

Иргит Дамба барык-ла 12 чыл дургузунда Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунуң хойжузунга ажылдап келген. Бо аразында ол 40 баш хойну 3573 баш чедир өстүрген. Ооң ажаал турар хою чангыс-даа хорамчага таварышпаан.

Ам ооң ажаалгазында 419 баш хой бар, ооң иштинден төрээн 206 баш хойнуң 209 хураганын ол чидириг чокка алган. Кышкы, чайгы кажаалларны хойжу бодунуң күүг-биле тудуп ап турар, эрткен чылын 10 тонна сигенни база белеткээн. Эрткен ажыл-агый чылында күш-хүнүнге 3 тонна 700 кг тарааны, дыка хөй акшаны ажылдап алган. Колхозтуң мурнакчыларының бирээзи — Иргит Дамбаның ады артельдиң хүндүлел самбыразында база кииртингеп.

Бирээни өлүрген

Улуг-Хем районнуң «Х улуг хурал» колхозунуң кежигүнү А. Миронов малдың хоралыг дайзыны бөрүлерни чыл-чылла-да өлүрүп келген. Чоокта чаа бир бөрүнү капкалап өлүрген.

Бөрүлер бөрзектеп эгелей бээри билек оларның үнгүлерин тып, оолдарын кырып узутказар сорулганы салган.

К. ОЙДУП-ООЛ.

Күш-культура болгаш спорт талазы-биле область комитединде

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ооңга алдар кылыр областың күш-культурчуларының, спортсменнериниң, комсомолчуларының, аныяктарының болгаш школачыларының ортузунга улуг ажылдарны чорударын областың күш-культура болгаш спорт комитеди төлевилеп турар.

Күш-культура болгаш спорттуң район, хоорай комитеттериниң, ВЛКСМ райкомнарының болгаш хооркомунуң чанында оргкомитеттерни тургузуп тургаш, спорт городкилерни, спорт шөлдерип, стадионнарны белеткеп, оларның бодүүн тудугларын чорудар хемчегелерни комитет амгы үеде организастап эгелээн.

Спорттуң бүгү хевирлериниң талазы-биле мергежилдиг инструкторларны, хөй-ниитичилерни, судьяларны белеткээри база колхозтарга, совхозтарга, МТС-терге, бүдүрүлге, албан организация черлериниге бодүүн спорт шөлдерин дериш тургузары дээш районнарның, хоорайларның күш-культура организацияларының аразынга социалистиг чарыштыг казбартаан. Спорт шөлдерин, стадионнарны белеткээрин күш-культурчуларның, комсомолчуларның болгаш аныяктарның күүг-биле июнь айда дооза хемчегелерни обком организастап турар.

Күш-ажылга, өөредилгеге болгаш спортка комсомолчуларның, күш-культурчуларның чедиишкиннерин көргүскен фоточуруктарлыг область делгелгезин июнь 1-де организастаар хемчегелерни ВЛКСМ обкому база күш-культура болгаш спорттуң область комитеди белеткеп турар.

Аныяк туристерниң область слёдуи Тандының Чагытай хөлге июнь 1—4 хүнинде чорудар дугайында ВЛКСМ обкомунуң шиитпирин күш-культура болгаш спорттуң область комитеди деткип, боттуг хемчегелерни ап чорудуп турар.

Спорттуң күлүкү коллективтериниң спорт маргылдааларын районнар аразынга июль айда чорудар. Спорт чарыштарының, өөредилге-спортунуң талазы-биле ажылдың дүржүлгезин солчуруп боттандырар.

Күш-культурчуларның болгаш спортсменнериниң район активтериниң хуралдарын июльдуң ийиги чартыында чорудукаш, спорт коллективтериниң дүржүлгезин солчур дугайында айтырыгларны анаа чугаалаштырар.

Баскетболдуң, футболдуң, боолыганың, волейболдуң область маргылдааларын сентябрь айга чедир, а национал хөреңгин — чиик атлетиканың, спорт оюннарының районнар маргылдааларын сентябрьде чорудар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ооңун дугайында темага лекцияларны, илеткелерни чоннуг ортузунга таныштырары-биле Кызыл хооранның спортсменнерин октябрь айда районнарже аъткарыш үндүрер.

Аныяктар фестивалы

Таңды районнуң Бай-Хаакка чоокта чаа аныяктарның район фестивалын чоруткан. Культура чыдыышкынның албан черлери, күш-культураның коллективтери ол чугула болуушкунга ыяк белеткеңгеннер. Балгазынадан, Владимировкадан, Кочетовтан, Успенкадан, Хову-Аксыдан болгаш өске-даа суурлардан аныяк оолдар, кыстар Бай-Хаакка чыглып келген. Уран чүүл көрүлдезинге болгаш спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге 380 кижи киришкен, оларның аразында 119 колхозчулар бар.

Бот-тывынгыр уран-чүүлүң көргүзүглери Хову-Аксы суурнуң коллективиниң оюну-биле эгелээн. Оолдарның болгаш кыстарның көргүскен хөй-хөй номерлерин көрүкчүлер чүүлдүгүнүп көрген. Оларга хамааржырлар: баянисчи эш Суворкинниң «Дыштанылга маршын» күүсеткени, эш Вишневскийниин күүсеткени шоодуглуг ырлары болур.

Элегестиң көдээ клубунуң эргелекчизи эш Болдукпан болгаш Буденный аттыг колхозтуң кежигүнү эш Дүктүг-оол элээн каш ырларны бөдүүн болгаш сеткилдиг чылыы-биле ырлаваннар. Сталин аттыг колхозтуң колхозчузу эш Тыртык-оол элээн каш аллгаларны бызаанчы-биле коңчуг эки күүсеткен.

Балгазынның культура бажыңының коллективи хөй янзы номерлерни көргүскен. Миньконуң «Фамилиязын алдавайн» деп чаңгыс көжеге шинзининиң рольдарын эштер Суханов, Сизенева, Кутепова, Харламов болгаш алдыгы класстың өөреникчизи Толя Огнев таарымчалыг ойнаваннар. Күш-культураның янзы-бүрү нарын көргүзүглерин көрүкчүлер улуг соңуургалдыы-биле көргеннер.

Маяковскийниң «В. И. Ленин» деп шүлүглелиниң үзүндүзүн Бай-Хаактың ортумак школазының башкызы эш Евсеев мергежилдин-биле номчаан.

Бот-тывынгыр уран-чүүлүң көргүзүглериниң талазы-биле бир дугаар черни районнуң культура бажыңының коллективи, ийиги черни—Балгазынның көдээ культура бажыңының коллективи, үшкү черни — Хову-Аксы болгаш Элегес суурларның коллективтери эжелээннер. Ол коллективтерге шанналарны болгаш макталга бижиктерни тывыскылаан.

С. ТУШКОВ.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

Областың Кызылда санитар-чырыдыышкын бажыңында санитариянын болгаш гигиенаның докгаамал музейи ажыттынган, кижилерниң рак, туберкулёз, кеш, диш аарыглары, шээр аарыглары болгаш өске-даа янзы-бүрү аарыгларын ында көргүскен.

Кижиниң тус-тус органнарын болгаш органнарның системаларын улуг хемчээлдиг скульптурлуг хевирлерге, а ол ышкаш кижиниң натуралдыг органнарын пластинктиг болгаш шык препараттар хевириниге көргүскен анатомиктиг көргүзүглер музейде бар.

Чырык диапозитивтери-биле (чамдык аарыглар дугайында тайылбырлыг текстер бар) база «Школачының хүн чуруму», «Шаанда хамнап эмнээшкин» болгаш «Тываның курорт байлакгары» деп делгиирлерге тайылбыр берип турар үн-бижилгелиг магнитофон-биле музей хандыртынган.

Дыштанып хүндс база бүгү хүнперде музей эртенгиниң 9 шактан эгелээш кежээкиниң 18 шакка чедир ажык турар. Дүштеки чем чапсары хүндүскүнүн 13 шактан эгелээш 14 шакка чедир. Кирери хостуг.

Санитар-чырыдыышкын бажыңының музейи Кызыл хоорайның Ленин кудумчузунда № 12 бажыңның 1-ги каъдында турар.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын бажыңы.

ОБЛАСТЫҢ НАЦИОНАЛ ШИИ ТЕАТРЫНГА

бөгүн

Н. Погодиннин

Кремльдиң курантылары

деп шиизи болур.

В. И. Лениннин ролюнда артист Л. И. Юхин.

Эгелээри: кежээкиниң 8 шакта.

Дирекция.

ЧАГЫКЧЫЛАРГА

„ШЫН“

солунну үзүктел чокка алыры-биле чагыдылганы узадыры чугула

Чагыдылганы хүлээп алырын, а ол ышкаш чагыдылганын хуусаазын узадырын харылзааның бүгү-ле конторалары, салбырлары, агентилери база почтачылар чорудуп турар.

«Союзпечать».

ЭМЧИНИҢ СҮМЕЗИ

ИЖИН-ШӨЙҮНДҮНҮҢ ХАЛДАВЫРЛЫГ ААРЫГЛАРЫ

Бандыг аарыгларны шөйүндүүнүң халдавырлыг аарыглары деп адаарыл? Бүгүле халдавырлыг аарыгларның, тодаргайларга, аарыг кижиден кадыг кижиге дамчыш тараар аарыгларның өөскүдүүчүлери болза, микробтар болур. Микробтар дээрге, анаа каракка көзүлбес хензиг бичии дириг амытаннар болур. Аарыг кижиниң шөйүндүзүнде микробтар бар турар аарыгны шөйүнду аарыглары деп адап турар, оларга хамааржырлар болза: ижин тифи, дизентерия (кыжыктаар аарыг), поратиф болгаш оон-даа өскелер хамааржыр.

Олар болза кижиниң амыдыралынга айыылыг болгаш хоралыг аарыглар болур. Бо аарыгларны болдурбас дээш баш үлүр камгаланыр төлээде, ол аарыг кандыг хевирлигил, кандыг байдал-биле кижиге халдай бээрил, оон аарывас дээш кандыг хемчегелерни алырыл дээрзин билип алыры кижи бүрүзүнге эргежок чугула.

Ижин шөйүнду аарыгларының билдирип келир демдектери: ижин тифинден аараан кижиниң эдининң иизи чоорту бедип, бажы аарып турар апаар, оон соонда 3 чеди хонганда куду олуртуп эгелээр, чамдыкта аарыг үгдерээр болза, шөйүнду чугалаш, дештип болур болгаш шөйүндүден хан үнер апаар, ынчангаш кижини өлүмге таварыштырып болур.

Поратифтен аарый бергенде, хөй нуруузунда ижин тифинден аараны ышкаш шак ындыг демдектер көстүр, ынчалзадаа аарыг элээн чиик хевирлиг эртер.

Дизентерия кандыг янзылыгыл дээрге, ол доралап-на аарып эгелээр. Дизентериден аараан чамдык кижилерниң эдин изиир, аарыг 3 неделя чедир, чамдыкта харын оон-даа узамдыгар болгаш хоочураар хевирже шилчип болур. Түр када сегий бергенинин соонда ындыг аарыг кижилерниң куду олуртуру катап үргүлчүлээрлер. Дизентерия бичии үргүларга оныа аар болуп эртер, улуг улустарга көөрде бичии үргүларның дизентериядан өлүр чоруу хөй.

Ижин шөйүндүүнүң халдавырлыг аарыгларының тарадыкчызы болза, бо аарыгтан аараан кижи болур. Халдавырының эгези, хурнунда чугаалааны ышкаш аарыг кижиниң шөйүндүзүнде турар ижин тифиниң болгаш дизентерияның микробтары, оон ангыда куду олурткан суук чүүл-биле кадыг дашкаарлап үнүп турар.

Ижин тифи, поратиф, дизентерия болгаш ижин шөйүндүүнүң өске-даа аарыглары чүүнү-даа мурнунда чайын болгаш күс эгезинде аарып эгелээр. Чүге дээрге чамдык аал кодан кавызы херим иштин, кудумчуларны багай аштаанындан сээктер хөйүг-биле көвүдээр болгаш аъш-чемге конуп, дизентерия аарыгларны тарадыр. Бо аарыгларның үнер дөзү болгаш нептередикчизи аар-даа, чиик-даа хевир-биле аараан кижилер болур. Кадык кижиге аарыг янзы-бүрү байдал-биле дамчыыр, тодаргайларга: 1. Аарыг кижиге дээп турган хирлиг холдардан; 2. Аъш-чемнин продуктуларындан; 3. Суглан; 4. Халдавырының тарадыкчы эгези сээктерни дамчыштыр тыптыр.

Аарый берген деп сезинигенде чүнү кылырыл? Аарыг кижи, кады кожа турарларга айыылдыг деп чүвени бистер ам билир болгай бис. Ынчангаш эдин изип азы куду олуртуп аараан шинчилиг байдал биличе берген кижи бүрүзү бодунун участок эмчизинге дораан-на баар ужурлуг. Бир эвес эмчи аарыг кижини шын эмнээри-биле эмчиге чытырар дизе, эмчиниң сүмезин доп-дораан күүсеткен турар. Өг-бүлезиниң иштн-даа, кады чуруттан турар кижилери-даа, ажылдап турар черинде эш-өөрү-даа эмчиниң сүмезин ёзугаар албанныын савазын дезинфекциялаар. Халдавыр чок кылдыр ол саваны суг-биле чуггаш, лемги ышкаш дезинфекциялаар, аарыг кижиниң чеминиң артынын чем кыздыр хереглеп кылбас, харын-даа өртедиптер. Аарыг кижиниң алк-савазын изиг суггa хайындырган соонда хереглеп болур. Иштики ак хеп аймаан дараазында аргалар-биле халдавырдан арыглап алыр: 2% лизол деп эм-биле хоранныап чуур.

Баш удур бодун кичээнириниң хемчегелери, ижин тифиниң, дизентерияның халдавырларындан бодун болгаш бодунуң чоок кижилерин баш удур камгалаары бөлүр. Баш удур кичээнгейлиг болуруунун база бир чугула чуруму болза, холдун арыг-шевери болур. Шөйүндүүнүң халдавырлыг аарыгларын «хирлиг холдун аарыы» деп эртемденнериниң адап турары хей эвес. Чем чиир мурнунда холун чуур чорук, бодун болгаш долганыр турар хөй мун кижилерни халдавырлыг ижин тифиндеи болгаш дизентериядан камгалап алыры ол деп чүвени билзе чогуур. Шөйүндүүнүң халдавырлыг аарыгларының тараар чыллагааны болза, улуг нуруузунда-ла аъш-чем аймаан, ылангыя суг дамчыш халдаар, ынчангаш магазинден, базардан салып алган сүттү ыяавыла хайындырар. Сүт салып ап турган ону амзавас болза чогуур. Оон ангыда ол, ногаа аймаан болгаш фруктү дамчыштыр халдаар, ынчангаш ону чиринин мурнунда изиг суггa чуур.

Оларны чиг суг-биле чүп болбас. Чүге дээрге чиг суг-биле кады шөйүндүүнүң халдавырлыг аарыгларының микробтары ногаа болгаш фруктуже кире берип болур. Белен чемни, продуктуларны, сүттү, сугну сээктен болгаш өскелерден камгалаар ужурлуг. Оларның кайызы-даа шөйүндүүнүң халдавырлыг аарыгларының микробтарын тарадып болур.

Кижи бүрүзү түс-түзүнде болгаш хөйниитиниин-даа черлеринге арыг-шеверин чурумнарын сагыыр, халдавырлыг аарыглар-биле демиселжир чорук бодунун кадыынга болгаш эмчи ажылдакчыларынга дузалааны ол болур.

Эмчи К. Б. БАЛЧЫЙ-ООЛ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң орлакчызының, иштики информация киллизининиң — 3—88, харылсалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал киллизининиң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үшетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый киллистериниң 3—68, чагаа киллизининиң база бухгалтериянның 3—65.

ТС—00139. Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үдезилетингеш

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957
АПРЕЛЬ
25
ЧЕТВЕРГ
№ 83 (3795)

Өртээ 20 коп.

Эр, херээжен колхозчулар, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчылары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери! Чуртка улам-на хөй тарааны, эътти, сүттү, хөвеңни, дүктү, лённу, картофельди, ногааларны болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын берээлинер!

(1957 чылдың Май 1-ге СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

Сибирьниң бүгү эр, херээжен колхозчуларынга, совхозтарның эр, херээжен ажылчыннарынга, машина-трактор станцияларының ажылдакчыларынга болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглеринге

Сибирьниң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралының киржикчилериниң

КЫЙГЫРЫЫ

Эргим эштер!

Бо чылын Октябрьның социалистиг Улуг революциязының кырган чылы болур. Совет улус бүгү күштүн, улуг байырлалывыг төлептиг ужуражырынга болгаш 1957 чылы чаа-чаа күш-ажылчы тиилелгелер-биле дедиглээринге белеткенип турар.

Эртken чыл болза, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрериң көвүдедириниң талазы-биле алдыңы беш чыл планының онаалдаларын чедиишкиннииг күүседиринiң эгези болган. 1956 чылда бистиң Төрээн чуртувустуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери тараа болган өске-даа көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедириниге улуг чедиишкиннерни чедип алганнар. Бо херекке Сибирьниң көдээ ажыл-агыйының ажылдакчылары база улуг салыышкынны киргеннер. Сибирьниң колхозтары болгаш совхозтары 1956 чылда күргүнеге тараа дужаарының болгаш салырының планын ажыр күүсеткеннер, 1955 чылга бодаарга 382 миллион пуд хөй тарааны дужаапаннар. Колхозчулар, МТС-териң болгаш совхозтарның ажылдакчылары ажычыл ангының чорутканнары чаа келгеннериң идепкейлиг киржилгези-биле күр болган курукан черлерни андырар талазы-биле партияның болгаш чазактың онаалдазын алдарлыы-биле күүсеткеннер, кыска үениң дургузунда 7 миллион гектар чаа черлерни шингээдип алган. Партия болгаш Чазак сибирьжилерниң күш-ажылын бедии-биле үнелээн. Алтай болгаш Красноярск крайларның, Омск болгаш Новосибирск областарның ажычыл чоннарының күр болган курукан черлерни шингээдип алырының, тараа бүдүрерин көвүдедириниң херээнге чедип алган кайгамчыктыг чедиишкиннери болган 1956 чылда дүжүт ажаан алышкының база тараа белеткелерин чедиишкиниг чорутканы дээш ол крайларны болгаш областарны бедик шаннаал—Ленин ордени-биле шаннаан.

Күр болган курукан черлерни шингээдип алырынга алдар хавыяалыг болганы дээш, 1956 чылда дүжүт ажаан алышкының болгаш тараа белеткелерин чедиишкиниг чорутканы дээш Сибирьниң областарының болгаш крайларының 30 муң ажыг колхозчуларын, МТС-териң болгаш совхозтарның ажылдакчыларын, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглерин, тудугжуларын, белеткел болгаш транспорт организацияларының ажылдакчыларын, партия, совет, көдээ ажыл-агый, комсомол, профсоюзтар болгаш өске-даа организацияларның ажылдакчыларын ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаннаан.

Күр болган курукан черлерни шингээдип алырынга онза алдар-хавыяалыг болганы дээш, 1956 чылда дүжүт ажаан алышкының болгаш тараа белеткелерин чедиишкиниг чорутканы дээш Алтай болгаш Красноярск крайларның, Омск, Новосибирск, Кемерово болгаш Иркутск областарның колхозтарының, совхозтарының, МТС-териң, партия болгаш совет органнарының 58 ажылдакчыларынга ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыы-биле Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп атты тывыскан.

Бодунуң ажылынга бедик кыргузуглерни чедип алган хөй-хөй мурнакчылар—социалистиг чер ажылының болгаш мал ажылының ёзулуг чаартыкчылары, хөй-хөй мурнакчы колхозтар, МТС-тер болгаш совхозтар Сибирьде бар. Бүр черлерни андырганының, мурнакчы агротехниканы ажыглаанының, чайгы черлерни ой-шаанда андырганының болгаш сайзыратканының, күскү ханы ангыс андырылгазын чорутканының, хөрзүнге ол-шыкты мөөнөзээниниң болгаш кампалап арттырганының ажылдарын бедик шыңарлыг чорудун тургаш, сорттуг райончуткан үрезиннерни эң дээре болгаш кыска хүүсаларда тараанының база дүжүттүг ой-шаанда чидириг чокка ажаан алганының ачызы-биле тараа бүдүрериниң херээнге мурнакчы ажыл-агыйлар кайгамчыктыг чедиишкиннерни чедип алганнар.

Тараа бүдүрерин көвүдедириниге чогуур түннелдерни чедип албышаан, бистер оон-биле кады Сибирьниң областарында болгаш крайларында мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң херээнде биллингир экижилиге чедип алдынаан, бар байлактыг аргалар ам-даа багай ажыглатының турар, оон түннелинде 1956 чылда чамдык областарга эътти, дүктү болгаш чуургаларны 1955 чылдагызындан безин эвээшти бүдүрген болгаш күргүнеге дужаапаган дээрзин медереп билип тур бис.

Сибирьниң районнарынга, ылангыя Красноярск, Алтай крайларга болгаш Новосибирьск областка бар аргаларны багай ажыглаанының түннелинде көдээ ажыл-агыйның 100 гектар ажыглал черинге онаалтыр мал ажылының продукциязын эвээш бүдүрүп турар.

Эргим эштер! Эът болгаш сүт бүдүрериниде хожулаашкынны дүрген эдери болгаш 1957 чылды эргиделиг чыл кылыры биске эргежок чугула. Эът бүдүрериниде тургустунган байдал мал ажылының өзүүчел адыры — хаван ажылының хөгжүдезин чокта дыка экижип шыдавас. Дунгужунда төрүдери-биле бүгү аныяк хаваннарны бүгү-зе черлерге ажыглаары ам 1957 чылда эът бүдүрерин дыка көвүдедириниге улуг ужур-дузалыг болур. Ол ажылдың кайы хире бөгүүн болган ажыктыын—Сибирьниң база бистиң чуртувустуң өске-даа областарының мурнакчы колхозтарының болган совхозтарының дургузуглерни көргүзүп турар. Хөй-хөй колхозтар хаваннарны бөгүүн сайзыратканының орнунга хаван создарын өскээр салар чорукту болдурун, оон-биле артельдиң ажылагыйынга болган күргүнеге улуг когаралды чедирип турар. Ындыг ажыл-агыйжы эвес чорукту бо чылын шиитпирлиг узуткаары эргежок чугула.

Мыйыстыг бода малды болган хойларны семирти азыраарының база одарладып семиртириниң херээн экижидер болгаш арган база эвээш денгилиг малды дужаарын болдурбас керек.

Эътти, а ол ышкаш чуургаларны бүдүрерин болган белеткээрин көвүдедириниге күш ажылы ышкаш ажыл-агыйның ындыг адыры ам-даа багай ажыглатының турар. Күш ажылын хөгжүдеринге, ылангыя сүтке эштир күштарны өстүрериниге эң таарымчалыг байдалдыг Сибирьниң колхозтарынга болган совхозтарынга эртken ажыл-агый чылында күштарның баш саны түгле еспээн эвес, харын-даа чамдык областарга эвээжээн деп тайылбырлап болур. Чамдык колхозтарда күш ажылын шуут сандан гидиргеш. Красноярск крайда 39 көдээ ажыл-агый артельдериниң шуут күш чок. Иркутск областа көдээ ажыл-агый артельдериниң 11 хуузу, Томск областа—16 хуузу болгаш Новосибирск областа — 9,0 хуузу күш чок.

Мал ажылының херээн экижидери бирги ээлчегде чем суурган хамаарыр деп түгже бистиң шуптувуска ёзу биллингир. Бир эвес чеммер чок болур болза мал ажылының хөгжүдезинге чедиишкиннер база болбас. Моон ужурунда чем суурну калбартыры болган быжыглаары кол кичээнгейге моөнөтиниген турар ужурлуг. Ынчангаш шупту колхозтар болган совхозтар бүгү-ле чүүл мал чеммери-биле боттарын боттары хандыртынар ужурлуг. Чогуур санныг черлиг болза-даа, ону багай ажыглап турар болгаш болунуң чеммери-биле малды бүрүн хандырбайын турар ындыг совхозтар болгаш колхозтар бар апарган турарын моон сонгаар болдурбас.

Мал чеммерин көвүдедириниң херээнге чугула культура кукуруза болур. Мурнакчы колхозтар болгаш совхозтар сөөлгү ийи чылдың дургузунда кукуруза бүдүрерин эки шингээдип алган болгаш бедик дүжүттерин ап турар. Ынчыг болза-даа хөй ажыл-агыйлар кукурузаның ногаан массазының кончуг куду дүжүдүн ап турар эвээш эвес таварылгалар барын чугаалаза чогуур. Оон чыдагааны болза, МТС-териң болгаш совхозтарның хөй-хөй удуртукчуларының талазындан кукурузаны өстүрериниге хөөн чогу болур. Кайы бир участокка дүжүт өдүп калганын азы кончуг куду дүжүттү алганын түгле чыл төнчүзүнде кээп бистиң билип каап турарывыс ышкаш ындыг байдалды моон сонгаар болдурун болбас. Кукурузаны ажылдап турар колхозчу өргүзү, МТС-тин болгаш совхозтуң ажыллаачы бүргүзү кукурузаны аиаа-ла тарып кагбайын, ону өстүрери эргежок чугула даарзын быжыы-биле билген турары чугула.

Бо чылын кукуруза тараан участок өргүзүн тарылганың белеткелиниң эгезинден болган дүжүт ажаан алышкының төнчүзүниге чедир тускай кижилер харыылаан турар керек.

Ам, ре-шагны эрттирбейн, кукуруза өдүрери-биле холбашкан бүгү организастыг айтырыгларны шиитпирлээр болгаш бирги ээлчеге үндүрер болгаш өөредир керек. Гектардан алза чогуур санныг үнүштер ыяавыла алдынган турарын, тарылгалар эки ажылдан кылдынган болгаш оон-биле кады чогуур санныг үнүштер кангалатынган турарын, дүжүт ажаан алышкыны ой-шаанда чоруттунган турарын чедип алыры эргежок чугула.

Кукуруза тарылгазынга шын дөрбелчин кылдынган турары—ол культураны оон ынай өстүрериниге болгаш сайзыраып ажылдарынга шиитпирлиг чүүл болур. Ынчангаш ёзулуг дөрбелчиннерни хандырар болгаш гектарга чогуур санныг үнүштерни дүжүт ажаан алышкынынга чедир кампалап артырбышаан, тарылгаларны ийи угланышкынынарга сайзыраып ажылдаар аргалыг болур төлээде, кукуруза тарылгазын болгаш ону сайзыраып ажылдаарын чорударынга эң дээре иергежилдиг трактористерни тускайлап тургузар.

Дөрбелчин-уланчак тарылгаан ойталаш, дүжүттү көвүдетпес, ынчалза-даа продукциянын бот-үнезин болгаш холлуң күш-ажылының чарыгдаларын дыка улгаттырып турар аиаа бөдүүн тарылгаже колхозтарын, совхозтарның чамдык удуртукчуларының болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң катап эгелип турар оралдажышкынын чөвүлел хурал буруу шаап тур.

Чоннуң аъш-чеминге эң чугула продуктуларының бирээзи болур картофель Сибирьге улуг ужур-дузалыг. Сибирьге картофель экн дүжүттерни берип турар. Омск областтың Бориловск районунуң Молотов аттыг колхозу эртken чылын 23 гектар шөлдүн бир гектарындан-на 300 центнер картофель дүжүдүн алган. Кемерово областың Мариинск районунуң Калинин аттыг колхозунда эш Номорцеванын звеносунга 11 гектар шөлдүн бир гектарындан-на 375 центнер дүжүт алдынган. Ол-ла райончуң «Родина» деп колхозунга бир гектардан-на 300 центнер картофель дүжүдүн алган.

Ындыг болза-даа хөй-хөй колхозтар болгаш совхозтар картофельни база ногааларны өстүрерин багай чорудун турар, оон түннелинде хоорайларының ажылчы чоннарын ол продуктулар-биле үзүктел чокка хандырарының сорулгазын бистер ам-даа багай шиитпирлеп турар болгаш мал чеминге картофельди көнчүг эвээш киирип турар бис деп демдеглээр чогуур.

Бистиң сорулгавыс чүл дизе, 1957 чылда картофельдиң тарылга шөлдерин калбартыры, картофельдиң тарылгаларын дөрбелчин-уланчак арга-биле чорудары болгаш оларның ажаалдазын үндезинин-биле экижидери болур.

Картофельдиң тарылгаларын даван азыраарынга база калбаа-биле ажыглаары эргежок чугула. Картофельдиң тарылгаларынга хаваннарны чемгерерин Омск областың хөй-хөй колхозтары болгаш совхозтары ажыглап турар болгаш ёзу түннелдерни берип турар. Сибирьниң байдалдарынга хаваннарны чемгереринiң ындыг аргазы онза чугула ужурдузалыг.

Бо чылын колхозтарга болгаш совхозтарга хаваннар чемгерериниге картофельдиң тускай тарылгаларын калбаа-биле пентередиринче колхозтарның удуртукчуларын, колхозчуларны, совхозтарның директорларын болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң чөвүлел хурал кыйгырып тур.

Эът, сүт, дүк болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын бүдүрерин шыңгыы көвүдедир дээш бо чылын хөй ажылдарны кылыр бис деп чүвени ёзу билип турар бис.

Ынчаарга тараа бүдүрерин көвүдетпейн тургаш, бир талазында, хоорайларның болгаш үлетпүр төптеринiң ажылчы чоннарын хандырарынга болган күргүнениң өске-даа хереглелеринге тараанның курлавырларын көвүдедир, өске талазында, эргежок чугула хемчээлдерге нал чеми тарааны үзер деп ийи сорулганы чаңгыс үгда шиитпирлеп шыдавас бис деп чүвени бистиң кижи бүрүзү быжыы-биле билир ужурлуг.

Сибирь чурттуң ең улуг тараалаң району болур. Бүгүнеги тараа-биле хандырарынга Сибирьниң роли күр болган курукан черлерни, шингээдип алырының, андыы-биле хемчээлдиг сөөлгү чылларның дургузунда улам өскен. Моон ужурунда бис тараа бүдүрерин моон сонгаар дыка көвүдедиринче хемчегларни алыр ужурлуг бис. Күр болган курукан черлерни шингээдип алырының айтырыгынча моон сонгаар кичээнгейни база кошкатпас керек, ынчаарга ең кол чүве—бүгү көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүгүн бедидерин хандырары болур.

«Дүжүттү бедидериниң сорулгазы бүгү улустуң, ниити күргүнениң болур ужурлуг, ынчангаш партияның болган чазактың салган сорулгаларын күүседиринче болган бо чылын тарааны, эътти, сүттү, чуургаларны, дүктү, картофельди, ногааларны, лённу, чигир свеклаазын болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын бүдүрерин база күргүнеге дужаарын көвүдедир, а ол ышкаш колхозтарга болгаш совхозтарга инектериниң баш санын көвүдедир дээш социалистиг чарыгты калбартырынче Алтай болган Красноярск крайларның, Омск, Новосибирск, Томск, Кемерово, Иркутск областарның болган Тыва автономнуг областың бүгү эр, херээжен колхозчуларын, МТС-териң болгаш совхозтарның ажылчыннарын, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглерин болгаш эртем ажылдакчыларын кыйгырдывыс.

Эртken чылдың түннелдерин чугаалашкаш, боттарының аргаларын санап көргеш, областар болгаш крайлар 1957 чылда дараазында хүүсаларын боттарынга ап турар:

Алтай-край —чаа черлерни шингээдип алырының болгаш тарылга шөлдериниң тургузуун эде көөрүнүн күүселибиле бо чылын чазын чажып тарыыр кызыытастың тарылга шөлүн 280 муң гектарга калбартыр. Колхозтар болгаш совхозтар тараа культураларының гектар бүргүзүнден ортумаа-биле 14 центнер, чигир свеклазының—бир гектарындан 150 центнер дүжүттү алыр.

Чылда инек бүргүзүнден ортумаа-биле колхозтарга 2000 килограмм болгаш совхозтарга 2600 килограмм сүттү алыр. 1957 чылда колхозтарга болгаш совхозтарга 600 муң хаваннарны семирти азыраап болгаш күргүнеге дужаар. 122,5 муң тоннадан эвээш эвес, азы 1956 чылда дужаганындан болгаш сатканындан 47,6 хуу хөй эътти, 600 муң тоннадан эвээш эвес, азы эртken чылын херек кырында дужаганынга үлүр 1,4 катап хөй сүттү күргүнеге дужаар болгаш садар. 124 миллион кезек чуургаларны, азы 1956 чылга бодаарга 1,9 катап хөйнү, 7068 тоннадан эвээш эвес дүктү, азы эртken чылдыынган 20 хуу хөйнү күргүнеге дужаар болгаш садар.

Крайның колхозтарынга болгаш совхозтарынга сүтке эштир күштарның санын дыка көвүдедир болгаш 1957 чылда бир миллиондан эвээш эвес санныг өдүрек создарын өстүрер.

Омск область — чаа черлерни шингээдип алырының болгаш тарылга шөлдериниң тургузуун экижидериниң күүселибиле кызыытастың тарылга шөлүн 1956 чылга үлүр 200 муң гектарга калбартыр. Колхозтарга болгаш совхозтарга тараанын ниити чыыдазын 200 миллион путтан эвээш эвести алыр.

80 муң тонна, азы 1956 чылда дужаганынга болгаш сатканынга бодаарга 55,6 хуу хөй эътти күргүнеге дужаар болгаш садар. 1957 чылда колхозтарга болгаш совхозтарга 400 муң баш хаваннарны семирти азыраар. Чылда инек бүргүзүнден ортумаа-биле колхозтарга 2100 килограмм болгаш совхозтарга 2800 килограмм сүттү саар. 520 муң тонна сүттү, азы 1957 чылга доктаатkан планынга үлүр 100 муң тонна хойну күргүнеге дужаар болгаш садар. Бо чылын 1100 муң пуд мал саржаан бүдүрер. 76 миллион кезектен эвээш эвес, азы 1956 чылдагызындан 2,5 катап хөй чуургаларны күргүнеге дужаар болгаш садар.

Областың колхозтарынга болгаш совхозтарынга сүтке эштир күштарның санын дыка көвүдедир болгаш 1957 чылда 500 муң баштан эвээш эвес өдүрек создарын өстүрер, ынчангаш 1958 чылда 2 миллион баштан эвээш эвес сүтке эштир күштарны күргүнеге дужаар.

Картофель тарылгаларынга хаваннарны чемгерерин организастаар төлээде, ол сорулга-биле 5 муң гектар тарылганы чорудар.

Новосибирск область — колхозтарга болгаш совхозтарга 200 миллион пудтан эвээш эвес тараанын ниити чыыдазын алыр. Күр болган курукан черлерни шингээдип алырының болгаш тарылга шөлдериниң тургузуун эде көөрүнүн күүселиг-биле тараа культураларының тарылга шөлүн 1956 чылга үлүр 300 муң гектарга калбартыр.

Инек бүргүзүнден колхозтарга 2000 килограмм болгаш совхозтарга 2660 килограмм сүттү алыр. 500 муң тонна сүттү, оон ниитинде колхозтар болгаш совхозтар 451 муң тонна, азы 1956 чылда дужаганындан болгаш сатканындан 1,4 катап хөйну күргүнеге дужаар болгаш садар. Колхозтарга 235 муң баш болгаш совхозтарга 78 муң баш хаваннарны семирти азыраар. 85 муң тонна эътти, оон ниитинде колхозтар болгаш совхозтар—75 муң тонна, азы 1956 чылда дужаганындан болгаш сатканындан 56,0 хуу хөй эътти күргүнеге дужаар болгаш садар. 66,0 миллион кезек, азы эртken чылга үлүр 2,3 катап хөй чуургаларны болгаш 3236 тонна, азы 1956 чылдагызындан 19 хуу хөй дүктү күргүнеге дужаар болгаш садар.

Красноярск край—күр болган курукан черлерни шингээдип алырының күүселиг-биле тараа культураларының тарылга шөлүн 70 муң гектарга калбартыр. Колхозтарга болган совхозтарга тараа культураларының гектар бүргүзүнден 14 центнер дужуттү алыр.

82,5 муң тонна, азы 1956 чылда дужаганындан болгаш сатканындан 28,0 муң тонна хөй эътти күргүнеге дужаар болгаш садар. Колхозтарга 280 муң баш хаваннарны семирти азыраар. Инек бүргүзүнден колхозтарга 2000 килограмм болгаш совхозтарга 2600 килограмм сүттү саар. 313,5 муң тонна, азы 1956 чылда дужаганындан болгаш сатканындан 45 хуу хөй сүттү күргүнеге дужаар болгаш садар. 59 миллион кезек, азы эртken чылдагызындан 2 катап хөй чуургаларны күргүнеге дужаар болгаш садар. 1957 чылда колхозтарга болгаш совхозтарга күштүн баш санын 2 катап көвүдедир.

Иркутск область—бо чылын тараа культураларының бир тарылгазын ангыяа бээр 14 центнер дүжүттү алыр. Чаа черлерни шингээдип алырының күүселиг-биле тараа культураларының тарылга шөлүн 28 муң гектарга калбартыр.

1956 чылда 26,7 муң тонна эътти дужаганынга болгаш сатканынга үлүр 1957 чылда күргүнеге эътти дужаарын болгаш садарын 1957 чылда 20 муң тонна чедир көвүдедир. Бо ажыл-агый чылында инек бүргүзүнден колхозтарга 1800 килограмм сүттү саар. Эртken чылын 57,0 муң тонналы дужаганынга үлүр 70 муң тоннадан эвээш эвес сүттү садар болгаш дужаар.

Тараа культураларының бир гектарындан 13 центнерден эвээш эвес дүжүттү алыр.

Тыва автономнуг область — эртken чылын 7,3 муң тонналы дужаганынга үлүр бо чылын 8,3 муң тонна эътти болгаш сүттү — 9,8 муң тоннаны, азы 1956 чылда дужаганынга болгаш сатканынга бодаарга 2,5 муң тонна хөйну күргүнеге дужаар болгаш садар. 918 муң тонна, азы эртken чылдагызындан 17,5 хуу хөй дүктү дужаар болгаш садар.

Областың колхозтарынга болгаш совхозтарынга тараа культураларының бир гектарындан-на 13 центнер дүжүттү алыр.

• • •

Тарааны, эътти, сүттү картофельди, чуургаларны, дүктү болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын бүдүрерин база күргүнеге дужаарын шингээдип көвүдедириниге 1957 чылды эргиделиг чыл кылырынга болгаш Октябрьның социалистиг Улуг революциязының дөртен чыл ооңга чаа-чаа күш-ажылчы тиилелгелер-биле ужуражырынга Сибирьниң ажыл-ишчилери бүгү күштерин салыр дээрзин Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка Сибирьниң бүгү колхозчуларының, МТС-териниң болгаш совхозтарының ажылдакчыларының мурнунан көдээ ажыл-агыйның ажылдакчыларының чөвүлел хуралының киржикчилери, бистер бүтүредип тур бис.

Эртем-техниктиг бодалдың шылгарангай чеднишкиннери дээш Ленинчи шаңналдар

Эртем болгаш техника талазында Ленинчи шаңналдар талазы-биле комитеттиң даргазы академик А. Н. Несмеянов-биле беседа

1925 чылда-ла Совет чазак эртемниң, техниканың, көдээ ажыл-агыйның, медицинаның болгаш ылгалел эртемнериниң талазында шылгарангай ажылдарны шаңналдетикир дээш В. И. Ленин аттыг шаңналдарны доктаадып тургускан. Оон дараазында чылдарда ол шаңналдарны чүрттүп элээн хой эң көскү эртемденнери алгылаан, нычалза-даа 1935 чылдан соңгаар ол шаңналдарны тывыспастай берген. 1956 чылда СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели эртемниң болгаш техниканың, литератураның болгаш ураң-чүүлдүң талазында эң-не шылгарангай ажылдарны шаңнап детикир кылдыр Владимир Ильич Ленин аттыг шаңналдарны катап тургузар дугайында шиитпирни үндүргеи. Оон-даале кады ажылдарны көрүп чугаалажыры ның ол хүндүлүг хереэиче совет хөй-ниитиниң калбак бөлүктерин хандыкпа кирштирерни көрүп турар чаа чүрүм база доктаатыпган.

Комитеттиң секцияларының ажылынга 400 ажыг эң көскү тускай эртемнителер кирипкен. Оон адгыда, секциялар 450 хире эксперттерни болгаш рецензеитилерни хаара тутkан.

Ленинчи шаңналдарны тыпсырынга кинрери-биле шүүлүзүү 200 ажылдарны төлевилеп киирген турган. Ленинчи шаңналдарны эң шылгарангай 17 ажылдарның авторларынга тыпсыр деп шиитпирлээн.

Атомнуг энергияны ажыктан чорук кижи төрелгеттенин эмдыралының бүгү төөгүзүнде чүгле физикага эвес, харын бүзе эртемге ниитизи-биле чаа үе-чадакы ажыктан. Атомнуг ядрога турар эң улуг энергияны кижиниң тайбын хереглелиге бараан болур кылдыр тургузарын бүгү чүрттүрнің депшилгеиг эртемденнери оралдажып турарлар. Совет Эвилели ол херекти өскелерден мурнай этелээн. Совет Эвилели атомнуг энергинны чүгле тайбын соруглаларга ажыглаары дээш ниитиатор болгаш демисегли болуп үнүп турар.

Бистиң чүрттувуста атомнуг электростанцияны тургускан чорукту бүгү делегеибе эң-не идепкейлии-биле үнелеп көрүп турар. Ол электростанцияны ажылдаын кииргени атомнуг энергияны үлетпүр болгаш амыдырал соруглаарынга ажыглап болур дугайында идеяны эң-не баштай боттуг түүл болдурган. Ол хевирии бир дугаар станциязы ССРЭ-ге атомнуг энергетиканы алдыгы беш чылда улам ынай хөгжүдерде эргежок чүгула дуржулганы мөөнеп алыр арганы берген. Ядролуг эвергетиканы эң чугула угланыышкынызының бирээзии тодарадырына дузалаан үнелиг шинчилелдери баштайгы атомнуг станцияның реакторунга чоруткан. Станцияны тургузарының херээнге шылгарангай ачы-хавыяалары дээш Ленинчи шаңналды Д. И. Блохинцевке, Н. А. Доллежальга, А. К. Красниге, В. А. Малыхка тыпсырын шиитпирлээн.

Пассажирлер олурар «ТУ—104» дет кайгамчык реактивтиг самолетту тургузар чорук амгы үениң техниктиг хөгжүлдезиниң чүгле шыышык бедиинде турар чүртке болдуунун болур. «ТУ-104» деп самолет хөй-хөй чүрттарның улустарының магалалын хайныктырып турар. Ол магалыг чазагай машинаны Ленинчи шаңнал-биле шаңнаткан академик А. Н. Туполевтиң удурткызы-биле тургускан.

Ханы болгаш үре-түнелдиг теоретиктиг дилеп тывыышкынар кандыг-даа чүрттүң бойдус эртемнериниң хөгжүлдезинин деңнелии тодаргайлаар. Эртемни бурунгаар шиимчедип турар ажылдарга «Парамагниттиг резонанстың» болуушкунун ССРЭ-ниң Эртемнер академизының корреспоидеит кежигүнү С. К. Завойскийниң ажыктанып болгаш шинчилээни хамаарыр. Ону биликп алганы элээн хөй физиктиг айтырыгларны тодарадып ажылдарының дүүгүүрү болур. Ол айтырыгларга — кристалликтиг бүдүмелдерниң тургузуунуң чамдык чугулга шынарларын өөренип шинчилээри, молекулдарның, волнарның, атомнарның, атомнуг ядроларның магниттиг будуш-шынарларын тодарадыры, органиктиг каттыжмышкынарның тургузуунуң чамдык айтырыгларын өөренири болгаш оон-даа өскелер хамаарыр.

Делегейге хүндүткедип көрдүргеи совет математиказ эртеми болза ССРЭ-ниң Эртеммер академизының корреспоидеит кежигүнү П. С. Новиковтуң «Болүктер теоризында сестеринң деңнинң айтырымның алгоритмиктиг шиитпирлетикмезинин дугайында» шылгарангай ажылын төлээледип киирген. Ол ажыл математиктиг бодалдың сөөлгү чылдар дургузуида эң-не чайыныанчак чеднишкиннеринге хамаарыр дээрзи чигзиниг чок.

Академик Д. В Налимкинниң хөй чылдар иштинде чорутkан теоретиктиг шинчиледдеринин түүкелиниде тургустуиган ССРЭ-ниң 1:2.500.000 масштабтыг геологтуг картазы болза бистиң чүртувустуң геологтуг тургузуунуң талазынга чугула түүкелдерни кылырының, а ол ишкаш оон бойдус байлактарын илередип тывырының үндезини болур. Геологтуг картографиның шак ол шылгарангай үлегер-чижээ-биле деңнежип болгу дег карта делегейде чок деп чүвени 1956 чылдың августа Мексикага болган делегейниң геологтуг конгрези хүлээп көргеи.

Якут АССР-де алмазтың байлактыг черии ажыктаны дээш Ленинчи шаңналды А. П. Буров, В. Б. Белов, Г. Х. Файштейи, В. Н. Щукин, Ю. И. Хабардин, Р. К. Юркевич олар составтыг болүк геологтарга тыпсырын доктаатkан. Бистиң чүртувустуң Чөвө чүгүнүң эгээртинмес чаа эрбеи-зинии ол ажыдышкыны—совет геологиниың улуг тиилелгези, дилеп тывырыкпың техниказының бедии-биле хөгжөзиниң, чер иштинии байлактарын өөренип, шинчилээриниң чаа аргаларын ажыглаарының хереченилери болур. Ээзизиргей эзим-каскактарга эртеминиң баш удур көргенин удуртулга болдуруп, чыл-чыны-биле ажылдап турган Александр Петрович Буровка башгаткан алмазтар дилекчилериниң чүткүдүг күш-ажылы онза чедишкинниг түүкелди берген. Оларның күженишкиниериниң түүкелдерин СЭКП-ниң ХХ съездизи сөөлгү чылдарның кайгамчыктыг ажыдыышкыны кылдыр адаан.

Мурнуу Уралдың кара металлургизыи хөгжүдеринге чиг-эт базазын шинчилеп тывар талазы-биле тускай эртеминглериниң улуг коллективиниң ажылдары демир рудазының ССРЭ-де эң улуг байлак черлерии Казахстанда Соколовск болгаш Сарбай бөлүктериидеп ажыдып тывары-биле доозулган. Төрээн чүрттүң улус ажылагыйын хөгжүдеринче С. Д. Батищев-Тарасовтуң, Д. Д. Топорковтуң, С. В. Горюновтуң, В. К. Пятунинниң, О. Ф. Родинниң, М. Г. Сургутановтуң киргени ол улуг салыышкыны Ленинчи шаңнал-биле демдеглетингеи.

Бистиң геологтарывыстың күш-ажылының түүкелдерии оваарын көрүп олурарга кижиниң сагыжынга болза, 1918 чылда бодуиуң алдарыяг «Эртем-техниктиг ажылдар планының дөзевирии» тургузарда Владимир Ильич Ленин чернии иштики байлактарывыиче чогум-на шак ынчаар хаамыап кирер дугайын, эртеминң болгаш практиканың шак ындыг эвилелиниң дугайын бодап турган боор деп чүве кирип кээр-дир.

Бистиң аар машина тудуушкунувуска электростанктыг каналга дээр чүүлдү кииргени кайгамчык улуг ужур-дузалыг болган, ол каналга херек кырында чежеда хире кылын металлды чаигыс эртпиг-биле ханнаар арганы бээр болгаш нарын дарганнагалар болгаш шуткулгалар кылыр чоруктан аар машина тудуушкунуң хостан турар. Ам чүрттүң эң улуг он-он заводтарында ажыглатынган турар ол методту ажылдап кылырынга шылгарангай ачы-хавына болза, украин эртемденнериниң болгаш тускай эртеминглериниң бөлүүнге ажылдап турар. Электрошлактыг каңналгаиы тургускаиы болгаш неитереткеиии дээш Г. З. Волошкевичиге, Б. Е. Патонга, И. Г. Гузенкога, И. Д. Давыденкога, В. Г. Радченкога Ленинчи шаңналды тыпсырын шиитпирлээн. Глиноземи дээр хөрзүнде алюминий дадынга хереглээр нефелин чиг-эдии бүгү таламыг ажылдап кылырының айтырыы онза сонуургавчыг болуп турар, ол айтырыгны И. Л. Талмуд, О. Н. Захаржевский, В. П. Почивалов, Н. И. Владаев, В. А. Кроченский, Ф. Н. Стреков олар составтыг бөлүк ажылдактылар шиитпирлээн. Нефелинии (чер иштиидеи үидур октатырган щелочь породаларының минералдарын) бүгү тала-биле ажылдап болбазырадырда оларның саналдааны онза метод болза чиг эттиң херек кырында кызыгаарлаан курлавырларын алюминий болгаи цемент үлетпүрүне шиигээдип киирер арганы берген. Оон-биле кады алюминий үлетпүрүне хереглээр бедик шынарлыг бокситтер ышкаш анза чиг-эттиң хемчээли дыка эвээш деп чүвени барымдаалаар херек.

Б. К. Иоаннисианиниң конструкторлааны астрономия хереклерии дыка хөй обсерваториялар тургустунган. Оларның бедик шынарының ачызында совет астрономия өртемчейии шинчилээр талазы-биле дыка чидыг бурунгаардап чоруктан. Б. К. Иоаннисианиниң ажылдап кылганы, делегейде эң улуг мпнескилиг АСИ-32 деп телескопту онзалап демдеглээр херек. ында станции бетииден координаттарны автоматтыг ажылдап кылырының башкарылгазын ажыглап киирген.

Ленинчи шаңналдарга таварышкан ажылдарның аразында хүндүлүг чер болза, күрүвеииң Каганович аттыг бир дугаар подшипиниктер заводунда подшипиниктерии массалы-биле бүдүрелиниң талазы-биле Н. А. Волчектиң, С. Н. Власовтуң, А. П. Николькийиниң болгаи оон-даа өскелериии тургускаиы бүгү таламыи автоматтыг цехиите онаажып турар, дээрбектерни механиктиг болгаш термиктиг ажылдап кылырының бүгү чорудулгаларын бүгү талазбиле автоматчыдарының айтырыглары делегей техниказында эң баштай ында шиитпирленген.

Чарлатынган шиитпирде медицина, биология, гуманатарлыг эртемнер база төлээледип киргеи. Ам Ленинчи шаңналда киргеи бистиң эң улуг хирургувус А. Н. Бакулевтиң ажылдарында чүректиг болгаи улуг хан дамырларының аарыгларын кезип эмнээрнии эң чугула айтырыгларының талазы-биле шинчилелдериии түнnелдери киргеи. Совет болгаш даштыкы биология эртеминге эң улуг салыышкын болза академик К. И. Скрябиниид «Дириг амытаннарның болгаш кижиниң трематодтары» деп ажылы болур.

Төөгү-филология эртемнериниң талазыбиле Ленинчи шаңналдарга Закавказьеиниң улустарының эрте-бурунгу төөгүзүнүң талазы-биле — Г. А. Меликишвилиниң, база роман филологиияның талазы-биле—В. Ф. Шишмаревтиң ажылдары киргеи. Г. А. Меликишвилиниң тодарадып ажытkаны урартуиуң шаанчак хевирлиг бижимелдерии бир-ле дугаарында парлап үндүргеии онза сонуургавчыг болуп турар. Ында урарт дылдың грамматиктиг үнелиг очеркии болгаш словарын, а ол ишкаш составында Закавказьеиниң элээп хөй кезиниии киргеи турганы эрте бурунгу төөн чүктүң күчүлүг күрүнелериниң бирээзи болур Урартуиуң төөгүзүнүң янзы-бүрү айтырыгларын делгеренгейи-биле чырыдып турар тайылбырларны болгаш айтыгаларны киргеи.

Ажылчы чоннарның улуг баштынчызының төсүтүнген хүиүи таварыштыр Ленин аттыг шаңналдарны тыпсырын шиитпирлээн чорук—бистиң чүртувустуң амыдыралында эң улуг болуушкун-дур. Ол чорук совет эртемденнерии улам ынайгы чогаадыкчы чүткүлдерже сорук киирип турар.

(СЭТА).

Бистиң областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери колхозчу көдээии улам ынай хөгжүдериин херээнге чыл келген тудум чаа-чаа чеднишкиннерни чедип ап турарлар. Көдээ ажыл-агыйының мурнакчылары — тараажылардың, механизаторларның, саанчыларның, малчыннарның хүрээлеии улам өзүп турар. Шак ындыг мурнакчыларның чижээнге Өвүр районуң «Совет Тываның 5 чылы» көдээ ажыл-агый артелиниң мурнакчы саанчызы Янзоо Дивитпааны көргүзүп болур. Ол каш чылдарның дургузуида колхозтуң мурнакчы саанчызы болгаш хөй-ниитичи болуп келген. Оон колхоз будурулгезинге идепкейлиг киржилгезин барымдаалаан, ону ажылчы чоннар депутаттарының область Советиниң депутадынга чер-чер Советтерине чоокта чаа болуп эрткеи сонгулдаалардан сонгаан. Эң Дивитпаа бо чылдың апрель 1-ге чедир бодунда быжыглаан инек бүргүзүндеи 495 килограмм сүттү саап алган.

Чурукта: Янзоо Дивитпаа.
Фото П. Колостуу.

Кызымак кадарчы

Бии-Хем районуң «ТАРН 12 съездиии» колхозуиуң кадарчызы Былаң чыл бүргүе аныяк инектерни 2 харга чедир өстүргеш, оларны өске кадарчыларга хүлээдип берип турар. Аныяк инектериин ажаалгазын ол баксыратпаан.

Кыжын кадарчы Сотпүйнүң багай ажаап турганы даваннары тастаан 54 аныяк инектер, колхоз суурунга турган 80 болдурга Быланның ажаалгазынга киргеи. Кыш дургузуида ниитизи-биле 250 ажыг аныяк инектерни ол ажаап келген, арып баксыраанарын чоокку одарларга кадарып, немелде чем-биле чемгерип, эки деңгилдиглерии ырак одарларже үндүрүп турган. Кара-суг, өдектиг-Ой, Дөргүн дээи ышкаш эки оттуг черлерге кадарчы одар солуп, өдектиг быштагларга инектии чыдынын дескн, чымчак кылдыр кылып, хүн бүрүде кургагдап, ону өдеб-биле эки хандырып келген. Бо хемчеглер алынганы-биле оон ажаалгазынга турган аныяк инектер быштың берге айларында ажырбайн баргаи.

П. АК-ООЛ.

Малчыннын хүлээлгези

Бии-Хем районуң «Тиилелге» колхозуиуң мурнакчы малчыны С. Даржаанын коданында төрээн 195 хойиуң 224 хураганы четче алдынган болгаш эки доругуп турар. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чылынга алдар кылдыр малдың чаш төлүн бүрүн камгалап ап, бир хойдан-на 2,5 кг дүктү кыргын алырын кадарчы хүлээнген.

Ч. ШАГДЫР.

Партия кежигүнүнге хүлээп алыышкыннар дугайында

Коммунистиг партиянын хүрээлеиинге бүгү участоктарда тварыштыр тургускан, кол профессиялардың мурнакчы ажычыннарын, мурнакчы колхозчуларны болгаш совет интеллигенциязын эң эки кезээи чангыстап шилип ап тургаш, партиига хүлээп ап турарларның шынар составын бүгү хемчеглер-биле эжиидери чугула соруглга болуп турарын СЭКП-ниң XX съездиии онзалап айытkан. Партиянын плеиларын болгаш шиитпирлерии амыдыралга боттандырар дээш коммунист бүргүзүнүң бедик медереллии-биле болгаш харыысалгалыы-биле партия күштүг болуп турар. Ынчангаш Коммунистиг партияның кежигүнүнүң адын болгаш үжүр-дузазын улам бедик кедүрер төлээде, кын партия кежигүнү болуп болурул дээрзиниң дугайын СЭКП Уставында тодарадай айытkан.

Ол бүгүнү удуртулга болдурбушаан. Бай-Тайга районнуң партия эге организациялары сөөлгү чылдарда боттарының организаг-тургузуун улам-на быжыглаан. СЭКП-ниң хүрээлеиинге кежигүннер хүлээп алыр ажылы кичээнгейлиг чорудуп турарлар. Олар партия кежигүнүнге кандидаттарны хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киириштирип, оларны практиктиг ажылга кижизидериниң ажылдарын чорудуп турарлар. Илангыя Молотов аттыг, Сталин аттыг, «Мурнакчы», «Тиилелге» колхоздарының партия организациязының хүрээлеии өзүп, быжыглып турар.

1956 чылда районуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң, ажылчыннарның болгаш интеллигенциязының мурнакчыларындан 20 кижи партия кежигүнүнүң кандидаттарынга, 19 кижи СЭКП кежигүнүнге киргеи. Оларның 80 хуузу колхозчулар болгаш ажылчыннар болуп турар.

СЭКП-ниң хүрээлеиинге хүлээп алдынган эштериниң арасында будурулгелерде, колхозтарда болгаш албан черлериидеи онаашкан ажылдарын эки күүседип, хөй-ниитиниң амыдыралынга идепкейлиг киржип, партия чырыдыышкынының болгунериидеи өөренип, боттарының идейлиг деңнелии бедидип турарларның дугайын хөйу-биле чугаалап болур. Шак ындыг кижилерниң оон ынайгы кижизидилгезии улам экижидериниң дугайында партия организацияларының хайгаралы күштелии турар.

Оон чижээнге Молотов аттыг колхозтуң партия организациязын киирип болур. Ол парторганизация сөөлгү ийи чылдарның иштинде партия кежигүнүнүң кандидадынга 14 кижини хүлээп алган. Оларның 12-си колхоз будурулгезинии мурнакчы кижилери болуп турар.

Ол колхозтуң № 1, № 2 хову бригадалары ийи чылдың мурнуда дыка хожуланган ажылдыг турган. Партия организациязы тараажылар ортузуига организаторчы болгаш кижизидикчи ажылдарны экижидер соруга-биле одче коммунист эш Содунамы чоруткан. Оон соонда ол бригадаларны чангыс бригада кылдыр катгыштырган болгаш амгы үеде ону эш Содунам удуртуп турар. Бригада эртken чылын ажылдың эки түнnелии көргүскеи. Колхозчулар күш-хүннеринге тонна-тонна тараапы алганнар.

Бо чылын ол бригада хову ажылынын бедик дүжүдүн чедип алыр дээш часкы тарылгага белетkелдерни эки чоруткан. Бедээ ажыл-агый культураларын МТС-тиң механизаторлары-биле кады 1500 гектар черге тарыырын шиитпирлээн. Үрезиннер бүрүн белетkетингеи. Ажылчын күжүн дүүшаның болгаш Жизельдин овур-шинчилери чыл келген тудум улам-на ханы үткалыг болгаш шынарлыг болуп келген. Ам танцының ураң-мергежилиге оон чедип алган сайзыралы Г. Улановаиын ойнаашкын бүргеи ураң-чүүлдүң болуушкуну, байырлал болдуруп турар.

1957 чылда Ленинчи шаңналды алган литература болгаш ураң-чүүл ажылдакчыларының чеднишкиннери — ниитиге билдингир, совет культурада оларның эзлеп турар шылгарангай чери чигзиниг чок.

Коммитеттиң моон сонгааргы ажылынын дугайын чугаалап тура, В. Алматовтуң «Александр Андреевич Ивановтуң амыдыралы болгаи чогаадылгазы» деп монографиязын, А. П. Хачатурянның Ленинградтың опера болгаш балеттиг С. М. Киров аттыг академиктиг күргүе театрының тургузуп турары «Спартак» деп балегин, С. С. Прокофьевтиң опера болгаш балеттиң Т. Г. Шевченко аттыг академиктиг күргүе театрының тургузуп турары «Дайын болгаш тайбын» деп операзын, Софокылуп Ш. Руставели аттыг академиктиг грузин театрда тургузуп турары «Эдип хаан» деп трагедиязын комитет келир чылын көөр кылдыр шиичитkеп дээрзин дыннадып болур-дур мен. Бо чылдың дургузуида совет хөй-ниити ол ажылларны улам калбаа-биле таныжып көөр болгаш оларны чогууру-биле үнелеп көөр аргалыг болур.

1958 чылда Ленинчи шаңналдарга киирер чогаалдар депшилгезин хүлээп алыры 1957 чылдың январь 1-ден эгелеп ажыттынган дээрзин түүкел кылдыр сагындырып каакпан тур мен. Хуусаанын доостуруп манавайн, амыгаштан-на боттарының саналдарын чорударын комитет бүгү албан, организация черлериидеп, литература болгаш ураң-чүүл талазының ажылдакчыларындан дилеп турар. Ол чорук кандидатураларны чогуур ойгыле болгаш бүгү талалыг өөренип көөр аргалыг болур.

(СЭТА).

Совет культураның ажылдакчылары—Ленинчи шаңналдың лауреаттары

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында литератураның болгаш ураң-чүүлдүң талазында Ленинчи шаңналдар талазы-биле комитеттиң даргазы Н. С. Тихонов-биле беседа

ЛИТЕРАТУРАНЫҢ болгаш ураң-чүүлдүң эң-не шылгарангай чогаалдары дээш тыпсыры-биле улуг Ленин аттыг шаңналдарны доктаатkан чорук совет культураны чечектедирер дугайында, литератураның болгаш ураң-чүүлдүң идейлиг болгаш ураң-чечен чорууи улам ынай сайзырангайжылар дугайында Коммунистиг партиияның болгаш ССРЭ-ниң чазаанын сагыш салышкынының чаа илередии болуп турар.

Литератураның болгаш ураң-чүүлдүң Ленинчи шаңналдарны тыпсырынга киирер чогаалдарын чугаалажып көөрү-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында комитетти тургускан, оон составында — Совет Эвилелиниң бүгү республикаларының төлээлекчилери — көскү чогаалчылар, композиторлар, чурукчулар, хөгжүмчүлер, артистер, режиссерлар, ураң-чүүл эртеминиглери киргилээн. Литератураның болгаш ураң-чүүлдүң ажылдакчыларын чыл бүрүде шаңналары-биле сес шаңналдарны тургускан, оларны комитет бедик негелделерни хандырып турар чогаалдарының авторларынга тыпсырын шиитпирлеп турар.

1957 чылдың январь 1-те чедир ССРЭниң болгаш эвилелдешкен республикаларының чогаалчылар, композиторлар, чурукчулар эвилелдери. Культура министерстволары, хөй-ниити организациялары болгаш литератураның база ураң-чүүлүн түс-түс ажылдакчылары комитетке көөр кылдыр 107 кандидатураларны киирген. Оларның дизызын комитет парлалгага чарлаан турган.

Киирттиген ажылдарның аразынган эң-не шылгарангай чогаалдарны чөптүг шын-биле үнелеп көөр болгаш шилип алыр деп харыысалгалыг соруга комитеттиң күрииуга тургустунган.

Комитеттиң көрүп турар кандидатураларыбиле хөй ниитиниң калбаа-биле таныжар аргазын бээр дээш музыка чогаалдарын концерттерге күүселириидеп, шилерии болгаш кинофильмнерии киргүзериидеп ангыда, радио дамчыдылгаларының болгаш телевизор дамчыдылгаларының тускай бөлүүн организастаап. ССРЭ-ниң ураң-чүүлдер Академиязының залдарынга ураң чүрүлга чүүлүүнүң шаңналдар тыпсырынга киирер деп депшитингеи чогаалдарының делегелгезин бир ай дургузуида ажыдып келген. Комитет хөй санныг үнелээшкиннерни алган, анаа совет хөй-ниитиниң эң-не янзы-бүрү белектериниң төлээлекчилеп чугаалаштынып турар чогаалдарының дугайында боттарының санал-оналдарын киирип турган. Алдынган чогаалдарның хөй кезиинден бистер, комитеттиң кежигүннери, шаңналдарны тыпсырын шиитпирлеп тура, бедик негелделиг, эң-не шынгыы хынамчалыг чорукту илередеп турүп деп негелделерни, дилеглерни, бүгээшкиниерни алган бис. Комитеттиң дилээн хүлээп алгаш, оон нарын болгаи харыысалгалыг ажылды күүселириидеге боттарының саналдары-биле дузалаан бүгүе кижилерге өөрүп четиргеиивисти илередирде бо таварылганы ажыглап көрейн.

Бистиң ада-чурт культуравыстың ажылдакчыларынга улуг Ленииниң шаңналын тыпсыр дугайында комитеттиң докгаалын бөгүи совет парлалга чарлап турар. 1957 чылдың Ленинчи шаңналының беш лауреаттарының аразында — чогаалчы Л. М. Леонов болгаш шүлүкчү Муса Джалиль, композитор С. С. Прокофьев болгаш скульптор С. Т. Коненков, балерина Г. С. Уланова олар бар. Литератураның болгаш ураң-чүүлүн ол шылгарангай ажылдакчыларының аттары бистиң чүртувуета болгаш даштыкыда калбаа-биле сураг-жаан, оларның чогаадылгазын, соруккур чаагай күш-ажылын бистиң улузувус хүндүткел-биле хүлээп көргеи.

Советтиң улуг чогаалчызы Леонид Максимович Леонов «Орус эзии» деп романы дээш Ленинчи шаңналга четkеи. Ол чогаал бистиң Төрээн чүртувустуң бойдус байлактарын угаангыр эки ажыглаарының чүгле чугула, боттуг темазынга холбашкан эвес, харын база совет эртемии улам ынай хөгжүдериниң оруктарының дугайында, эртеминиң ылаптыг шын болгаш хоозун меге хевириниң дугайында, ылаптыг болгаш хоозун патриотизминиң дугайында чидиг чугула айтырыгларны номчукчуның мурнуиче илии үндүрүп турар. Ол романда болуиун колдүрген айтырыгларын чогаалчы хамыктың мурнуида янзы-бүрү характерлерни илередириниң болгаш демисеглиреринии аргазы-биле, кижилериин хөй янзылыг хуу-салымнарын дамчыштыр ажыдып илередип турар.

Авторнуң чогаалыкчы дилиминиң болгаш улуу-биле сурап тыпкан чоруктарының дугайын хереченип турар «Орус эзии» деп роман—бистиң литературавыстың сөөлгү үеден эң-не көскү чогаалы ол.

1944 чылдың эгезинде Берлиниин Мозбит деп кара бажыныига гитлержилерге хилинчектиргеи каан шылгарангай татар шүлүкчү Муса Джалильге Ленинчи шаңналды тыпсырын шиитпирлээн. Оон чүс ажыг шүлүктерин киирген турары «Мозбит кыдыраажы» деп болүк шүлүктери фашистиг хорлуалга турда бижиттингеи. Чогаалчы улуг эрес болгаш соруккур чорук-биле сиииккеи шүлүктерии тургускан. Ол шүлүктериин оюруглары Төрээн чуртка болгаш совет улуска ханы ынактыы-биле чылыккан. Төрээн оран чуртувуп дугайында болалдарга хаара тутkурган шүлүкчү боо-чепсээн холга тутkаш, ону хостаары дээш тулчуп шыдавас болганынга ханызы-биле хомудап турар. Совет Армиянын тиилээриие долу бүгүрелиг Джалиль «Москваның чедип келир» өөрүшкүүл хүннериниң дугайын, тиилекчи-совет улус тайбың күш-ажылче эглип кирер дээр дугайын бижип турган. Муса Джалильдиң «Мозабит кыыраажы»—кайгамчыктыг шүлүкчүнүң, коммунистшүлүкчүнүң улуг маадыр чоруу-дур. Оон шүлүктери совет хөй национал литератураның алдын фондузунче кирер.

«Автопортрет» деп скульптуразы дээш шаңналды алган Сергей Тимофеевич Коненковтуң чогаадылгазы орус болгаш реалистиг ураң-чүүлдүң, хамыктың мурнунда ураң чүрүлганың ураң шевер чанчылдары-биле шуут хелбээлыг. Ол тускай хевиринің чуруккүзү болунун үр амыдыралының дургузуида хөй-хөй чогаалдарны — оон шуут-ла амыдыралчы хайгаралдарының үре-түнелиин топтуунда совет кижиии моральдыг күжү болгаш сагыш сетkилиниң байлаа илередиигеи. Ол чогаал—орус улустуң чуруккүзүнүң күчүлүг салым-чаланының хереченилеи болур.

Сергей Сергеевич Прокофьев орус совет хөгжүи культуразының эң-не шылгарангай төлээлекчизи деп адаттырар эргежи. Шак ол чаагай соруккур чуруккүнүн, кайгамчыктыг ураң мастериин, дидим чаартыкчының чогаадылгазы эң ханы гуманизмиин болгаиы амыдырапга ынакшылыг идеялары-биле сиаииккеи. С. Прокофьевтиң сөөлгү чогаалы болур чедиги симфония — оон чогаадыкчы сураглалдарын түнnээн. Симфониинның хөгжүүчү овур-шинчилери байлак болгаш чайыннанчак таалалдыг алгалар-биле шиметинген. Бөдүүн, шевергии тодарган хевирже композитор улуг ураң-шеверниң мерген чоруун киирген, шүлүтлеп болгаш аалга эрес, дидим романтиктиг күзел-биле дүүгүп турар. чалыы чоруктуң соруккур, хөй талалыг хевир шинчизин тургускан.

Амгы үениң эң эки балериназы, орус хореографиияның реалистиг чанчылдарында хөгжүп турар совет балеттиң чайыннанчак төлээлекчизи болза Галина Сергеевна Уланова болур.

Сценага амыдыралчы шын дээш Г. Улановаиың эрес соруккур демисеии бүгү совет хореографтыг школаның тургустунарынга болгаш чогаадыкчы хөгжүлдезиниге кайгамчык улуг саналарны көргүскеи. Танцының хөгжүиүг күүселиглезиниң ураң техниказын шиигээдип албышаан, деннежир чүве чок артистизминг болганы-биле Г. Уланова ол-ла үеде бодуиун тургузуп турар овур-шинчилериниге идея талазы-биле кайгамчык шылгаралды болгаш сагыш-бодалдың ханызын чедип албышаан, кижиниң сагыш-сетkилиниң ханызынче сиииигип киреринче бүгү кичээнгейии салып турар. Бедик чаагай чанчашкан чорук, лиризм болгаш овур-шинчиниң кайгамчык улуг күжү—балеттиң бүгү делегей төөгүзүнде чаа үе-чада.

Г. Улановаиың ураң-мергежиии бистеболгаи даштыкыда бүгү-ниити шагда-ла хүндүткеп хүлээп көргеи. Оон тургускаиы Джульеттаның болгаш Мариияның, Зо-

ЧААРТЫНГАН АМЫДЫРАЛ

Монгуш Дамдын-оолдуң өг-бүлези 1951 чылдың мурнунда әвээш малдыг хуу ажы-агыйы-биле көжүп чораан.

— Бистиң көжаларывыс колхозтарже массалыы-биле кирип, суурҗуң чурттагже шилчип эгелээннер. Көшкүн амыдыралга бодаарга коллективтиг ажы-агыйга чурттаары канчап-даа артык күштүг, кидис өгген алырлыг, чырык, чылыг бажыңга чурттаары биске эки болгай, чаа совет техника—комбайннар, тракторлар бистиң шөлдеривиске тоодга чүве дег ажылдап турардыр. Колхозка дораан кирер деп шиитпилеп алдыы—деп, Дамдын-оол кадайы Шивитпаа чугаалаан.

Шивитпаа аңаа улуг күзел-биле каттышкан.

— Колхозка кирери-биле кадыкамыктыг мурнай оран-суурну белеткеп алырыы—деп олар сүмелешкеннер.

Дамдын-оол бодунуң оглу Чүк-биле кады тайгага ыяш белеткеп, колхозтуң өскелиин олурган чаа суурунче сөөртүп эгелээннер. Үр болбаанда Дамдын-оолдуң өг-бүлези крышалыг, кладовкалыг, делгем бажыңы тудуп алган.

Ажы оон-биле доозулбаан. Бажыңның иштики дериглези арткан. Дамдын-оолга ол чаа болгаш нарын ажы болганы чугаажок. Колхозтан үш километр черде Хандагайты суурда чамдык орус эш-өөрлериниң бажыңнарынга кирип, оон үлегер албааже хоржок түр деп бодап алганнар. Чүткүлдүг күзел, ханы соңуургал оларны ажы-ишче чаңгаар чыгап турган: сонгаларның чаактарм, рамалары ногаан будук-биле доозулатырган, хлеб быжырар печка кыдырган, бажыңның иштиктерин чугайлатырган. Оон соонда бажың чаныңың ажы-агый участогун херимнеп алган.

Монгуш Дамдын-оолдуң өг-бүлези Өвүр районнуң «Коммунизмиче орук» колхозунуң кежигүнүнге кирип турган, суурҗулганы мынчаар эгелээн.

Колхозка кирген хүнүнден эгелээш ол өг-бүле тудуг ажылынга доктаамал ажылдан келгеннер. Дамдын-оолдуң кадайы Шивитпаа болгаш улуг оглу Чүк олар тудуг бригадазында хүнде 1,5 нормаңы күүседип турәрлар. Дамдын-оол бодуң тудуг бригадазында. Оон удуртуп турары тудуг бригадазының күзел-соруктуг, организастыг күш-ажылының түннелинде колхозтуң суурулчы бүрүзүнүң шапкын өскен. Колхоз тудуг ажылының талазы-биле область мурнакчы колхозтарның бирээзи.

Дамдын-оолдуң өг-бүлезиниң амыдыралы ам үнделиин-биле чаартынган. Оон бажыңының иштинде стол, шкаф, сандай, сүт тырттырар болган дазаныр машиналар дээш ышкаш әдилелдер четпир. Столдар кыры чалыгларлыг, клеенкаларлыг, сопталар арыг пөстерлиг, төлдерлиг, булуңнарда тарынал чечектер олуртунган. Бажыңның дөрүнде өрээлин хөвеңниг чоорганнар, күш хүүг сыртыктар-биле деритинген демир оруннар, чемоданнар каастап турар. Ханада шиллиг рамаларда партиниң болган чазактың баштыңчыларының портреттери, өг-бүлениң кежигүннериниң болук чуруктары бар. Оларның чанында шиллиг рамада үш хүндүлел бижиктер. Аныяк колхозту быжылар, оон түүт суурун сайгыралыр дээш Дамдын-оолдуң могаг-шылаг чок күш-ажылы оортан илдең кестүп турар. Бажыңның чем белеткээр өрээлинде хлеб быжырарының бүрүн хереквелдери бар. Бажыңның херээжен аазы Шивитпаа хлеб быжырарындан эгелээш нарын чемнерни кылып билир апарган.

Бажында Ильичиниң лампазы чайыннандыр чырып турар. Радио точказы ажылдап, олар хостуг шактарында Москваның, Красноярскиниң болган Кызылдың дамчыдыгаларын дыннап турарлар.

Артель Уставын ёзугаар үзүп берген коданчаның черин чөп ажыглап, картофельди, ногааларны чыл бүрү тарып турар. Мурнунда азырап чораан малдарындан аңгыда, хаванны, дагааны база азырап турар апарганнар.

Дамдын-оолдуң өг-бүлези эрткен чылын 1875 күш-хүннерни ажылдап, 1,5 тонна тараны, 7 мун ажыг рубльди алган. Олар кийлээ партия чырыдыышкыныңың өөрүлгезинде хаара туттунган, чагыдып алган солуннарын эки ажыглап турар. Оларның уругларга Хандагайты ортумак школазының 8-9 классчарында, бир уруг Солчур эге школазында өөренип турар.

Бо бүгүнү таныжып көргеш, алды-да чылдың мурнунда кидис өг-лүг көжүп чораан Дамдын-оолдуң өг-бүлезиниң амыдыралы чаартынган деп санавас аргажок тур.

Бригадир Дамдын-оолдуң удуртулгазы-биле колхозтуң тудуг бригадазы бо чылын тудуг ыяжының белеткелин организастыг чоруткан. 1957 чылда колхозчуларны чурттарга бажыннары-биле хандырар айтырыгны үзе шиитпирлээр деп улуг, өөрүнчүг соруулганы салган. Тудугжуларның ажылы хайнышкынның чоруп турар.

С. КОНСТАНТИНОВ.

Бистиң чуртувуста уруглар бүгү улустуң кичээнгейи-биле болгаш сагыш салымыкыны-биле хүрээлеткен. Оларның эргезинде кайгамчыктыг чырык чаагай школаларны, лагерьлерни, уруглар садтарын, спорт шөлдерни, библиотекаларны болгаш өске-даа бүгү түүлдерни тургузуп берген. Олар аңаа бүгү тала-биле кадык-шыырак, культурлуг кылдыр өспүшаан, боттарының талантыларын клабаа-биле сайгыралыр турарлар. Оон тодаргай херечизи чоокта чаа болуп эртken областың школлучыларының бирги фестивалы болур.

Фестивалыга областың школаларындан келген эң эки ыраажылларның танылчыларның, көгжүмчүлерниң көргүзүглери болгаш спортчуларның маргылдаалары болган, а ол ышкаш аныяк угулзачыларның, дааранмычыларның, чазанычыларның уран-шевер кылыгларының делгелгези болган.

Чурукта: Тай-Тайгадан келген пиониклассчы Салчак Володя бызаанчы ойнап олур.

Фото П. Колостуу.

Хөрзүнүү эки шынарлыг белеткээр

БӨК-ЧЫРАА. (Телефон-биле). Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ойнга уткуштур элбекшилдиг дүжүт өөртүп алыры дээш Ленин аттыг колхозтуң тараажылары Шагаан-Арыг МТС-тиң механизаторлары биле нады кызыынак ажылдап турарлар. Частың боран, сөөгү күш-ажылчыларга шаптык болбайн турар.

Апрель 20-ге чедир механизаторлар 1700 гектар часкы чер андырылгазын чоруткан, оон иштинде 200 гектар курукан болгаш 200 гектар күр чөлерни агротехниканың бедик негелделерин ёзугаар ажылдап кылган.

Моөң-биле кады 27 гектар күр чернин хараганын туруп аштаан болган 87 гектар черниң хөрзүнүң үлүредип экижиткен. Тарылга мурнуу чарыында 200 гектар черни андырган болгаш 340 гектар андырган черни илиртээн. Чер андырылгазы болгаш илиртээшкин чедишкининг улам чыланып турар.

Септелге багай болганындан

БАЙ-ТАЙ. (Телефон-биле). Кандыг-даа ажылдың чедишкининг болуру организастыг удуртулгалан болгаш баш бурунгаар чоруткан белеткелден чугула хамаарыжыр. Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунуң тараажылары апрель 22-ге чедир 600 гектарның шыгын базырган, тараа культураларын 221 гектарда чашкан.

Часкы хову ажылынга колхозтуң белеткели багай апаа: үрезин четчир, шуут арыглатыгнан; машина-чепсек, дериг-херексел чогуур өйүде септетинген: хову турлагларында байдал база таарымчалыг кылдыгнан.

Моөң-биле кады хову ажылында улуг четпестер барын база деңделгээр херек. Бай-Тайга МТС-тиң чорудуп бергени трактордар баштайгы хүннерден эгелеп четче, эки ажылдаа болза, көргүзүг ангызындан ыракта беник турар ийик.

Дөрт трактордарның бирээзи — эш Даиба-Даржаның «Д-54» трактору колхозка март 23-те келген хойнаа үрелеп, ол ай иштинде чүү-даа кылбаан, ам-даа үрелик хевээр. Өске тракторлар база дескиэвес ажылдап келген.

Күш-ажылды чөп организастаар

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг көдээ ажы-агый артелиниң тудуг бригадазында күш-ажылдың организастаашкыны ыка четпес. Бригаданың составында кирген 90 ажыг колхозчулардан чүгле 30 хире кижи херек кырында ажылдап турар. Бо чылдың февральга 31 херээженнерни токпак кагарынга быжыглаан. Олардан чаңгыс-даа кубометр токпак бакпаан.

Чаа-Хөл бажының тайгазында белеткээн тудуг ыяжының сөөртүлгезин чаңгыс машина-биле сөөртүп күш четпейн турар болгаш олче өске тырттар күштерни эвилелдевейн турар. Ынчаңгаш тайгада белеткээн ыяш канчаннаан-даа.

Бир эвес тудуг бригадазының бригадири аш Көк-оол тудугжуларның күш-ажылын шынгыы организаставаес болгаш ыяш сөөртүлгезинче күш салбас болза, тудуг талазы-биле бо чылын салынган соруулганы күүседиринге бергезээшкин таваржыр апаарының барымдаазы кестүп турар.

М. МАНЗЫ.

Садыг ажылын улам экижидер

Үлетпүрүүн болгаш аъш-чемниң барааннарынга ажыгчы чоннарның хереглелиин хандырарын үзүк соксаал чок экижидер бараан саарылгазын хогжүдер болгаш чонга культурлуг садыглаар талазы-биле хереглекчилер кооперациязының ажылдакчыларының мурнуда улуг соруулга туруп турар. Эрткен чылын области үүлекчеп садар бараан саарылгазының шизы 101,9 хуу, белеткелдер болгаш садын алышкынналарының планы 108,3 хуу күүсетинген. Мурнунда чылдааныга деңнээрге 29 миллион ажыг рубльдың барааннары артыкка сайгартынган.

Хереглел кооперациязының иштин ажыл-чорудулгазында чамдык челиишкинниг каргүүлер турза-даа, чамдык хереглекчилер иштилелдериниң ажылынга дыка улуг четпестер барын демдеглээр херек. Янзы-бүрү барааннар бистиң базаларывыста долу хирезиниде-ле хереглекчилериниң негелдези долуулу-биле хандыртынмайн турар чүүл чажыт эвес. Оон чижээн Бызыл горпоолан көрүп болур. Оон складтарында чыдар дыка хөй янзы-бүрү барааннар ончуг өөжүн сайгартынып турар. Чижээ, хоорайның хереглелиидеп дыка артык турар үүнүн сарыга, быштак, сельдилер (балыктар), а ол ышкаш 150 мун ажыг рубльдиң «канбала» деп консервалары, үш мун ажыг сүүлер, бажың шалазарынга хереглээр 13 мун даш плиткалар болгаш оон-даа өске чүүлдер Кызыл горпонуң складтарында шинчээшкин чок чыдар. Оон ангыда хоорай чурттакчыларынга улуг хереглетиннес 1,6 миллион рубльдиң барааннары база горпонуң складтарында чыдар.

Облпотребсоюз, оон кидизи болган Кызыл горпонуң баштаар чери ол байдалбиле эптеңип турары окта таарышпас. Бо чылдың марттың эгезинде Кызыл хоорайның аъш-чем комбинадының складтарынга 20 ажыг тонна прияниктер чыгыны чыткан, а ол үеде Сүт-Хөлдүң болган Чөөн-Хемчиктиң магазиннеринге прияник чок турган. Ынчаларга ол-ла үеле бүгү райпонуң складынга дыка хөй санныг ряпиканар саарылга чок чыдырда, облпотребсоюз оон кырынга база дыка хөйнүт анарын октаан чүүл бар.

Бистиң чурт үлетпүрүвүс бажың иштинниң дериг херекселдерни бүгүрүп үүдүрер талазы-биле ам-даа дыка оорук ажылдап турар, ылангыя табуреткалар, столдар, стуулар болгаш өске-даа чүүлдер ончуг эвээш, оң кылыгларының бит-үнелиг ам-даа бедик.

Садыгжыларның талазынган садын алыкчыларга ойлеп эвес байдалларны көргүзүп турар фактылар ам-даа удуткатынмаан. Садыглаашкынның культуразы ам-даа куду, чамдык магазиннериниң витриналары ловурак-домуунуг, бараанларны көргүүдүг делгээни челиниче чок, көрүштүг эвес чүүлдер хөй. Чамдык садыгжылар хирлиг халаттар кеткилеп алган, ооруп хендирлер-биле боле куржангылап алган ажылдап турар хевир чок чүүлдер Сүт-Хөл, Бай-Тайга райполарының чамдык магазиннеринде кестүп турар. Садыглаар барааннарын баш бурунгаар кирип белеткеп албаанны-биле садын алыкчыларны үр маналың саадалыр чүүлдер садыгжыларда дыка хөй.

Бүрүнниң үүлекчеп садар чаңгыс-аай ортектерни остүрүп садыглап турар чамдык фактыларның барын хынаалдар көргүскен. Чижээ, Барыын-Хемчик районнуң төвүнде райпагтың садыгжызы Мурашко 1 рубль 53 копеек ортектиг чунар савазының 1 рубль 83 копеекке үндүр садып турган. Тее-Хемниң У-Шынаа магазинииң садыгжызы эр кижи кедер 137 рубль ортектиг бүтинканы 145 рубль 15 копеекке, 38 рубль 15 копеектиг фуфайказын 42 рубль 60 копеекке садыглап турган болгаш өске-даа. Ол ышкаш Кызыл горпонуң № 9 болгаш 10 школаларда буфеттер садыгжызы Сосина, Скобелина олар сыскунга ижер сүттарның стакан бүргүзүнге 10 копеекти немеп турган. Ол ышкаш Кызылдың залчылар бажыңының чанында буфеттиң садыгжызы Вронина ол-ла сүтүң бир литриниг 20 копеекти, а № 3 столоваяның буфетчизи Антонова браганың кружка бүргүзүнге 9 копеекти немеп садыглап турган. Бо бүгү фактылар болза, областтың садыг кидизи болган облпотребсоюзтуң талазындан садыг точказарының ажылынга контрольду багай тургусканын хереглеп турар.

Партия, совет, профсоюзтар организациларының болган кооперациязының бүгү ажылдакчылары үстүнде ыяжын ыңдыг чүрүү чок болган ак-сеткилдиг эвес ажылдап турар фактыларның илерээшкиниерине улуг шиитпирлиг деңнеселди чорудар ужурлуг. Ам частың үези келген. Бо үеле чоннуң хереглээр каңдыг-даа часкы хем айнаның барааннары область бар. Ам оларны чогуур өйүде садыг четкиерииге чоп хуваан тараарыы чугула. Часкы хову ажылдарының үезинде колхозтарны аргежок чугула хереглелдиң барааннарыбиле кооперация ажылдакчыларының мурнуда улуг соруулга туруп турар.

Кооперация ажылдакчыларының область чевүлел хуралынга планнарны хуусаа бөтинде күүсеидир болгаш ажыр күүсеидир талазы-биле социалистиг хүрээлеген алган. Хакассиянның хереглекчилер иштилелиниң ажылдакчыларын социалистиг чарышка кыйгырбышаан, 1957 чылда чедип алыр соруулгаларының талазы-биле бистиң областың кооперация ажылдакчылары алаан хой бедиткен хүзөлгелерни бодунга алган.

Кооперациянның ажылдакчы бүргүү Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ойнга белек кыдыр бодунуң төлептиг күш-ажылчы салымыкының кирер дээш улам чүткүдүг ажылдаар ужурлуг.

П. ГОРЕЛОВ.

Түленди дүктү белеткээри—чугула соруулга

Мыйыстыг бөда мал болгаш чылгы март айның төнчүзүнде түлеп эгелээр болгаш 45—50 хонуктарның дургузунда үргүлчүлээр. Ынчан райполарның белеткел конторалары түленди дүк белеткээринин чыл планын күүседирин хандырар ужурлуг.

Кидис ийик болгаш кидис бүдүрүлгезинге аңаа хой дүүн солуур ол аң чугула чиг-эттиг белеткелиниң чугулазын колхозтарның, машина-трактор станцияларының болгаш белеткел контораларының ажылдакчыларының хой нурууу чедир үнелевейн турарын эрткен чылларның дүржүлгазы көргүзүп турар. Оон түннелиниле областың чамдык районнарынга түленди дүктүң чыыдазы болгаш белеткели багай организастатынган болгаш кандыг-даа эки түннел чок эрткен.

Түленди дүктери белеткээр ажыл Таңды районга аң багай чоруткан. Ол район түленди дүк чыыр планын 1,1 хуу, Бай-Тайга район—11,4 хуу, Сүт-Хөл район — 13,6 хуу күүсеткен. Бо чылын МТС-тер болгаш белеткел конторалары түленди дүктү чыырынга болгаш хүлээн алырынга белеткелди эртеден эгелээри чугула.

Белеткекчилер зоотехниктер-биле кады малчыннарга малды ыраары болгаш аштаары чүгле түленди дүк бээр эвес, а малды ажаарының база бир чугула хевири болур дээрзин таймыбырлап бээри чугула. Үргүлчү-ле дыраң турарга инекпин сүткүрү, а чыгынын күш-шыдалы улуг болур.

Түленди дүктү дужаан турарларга бо чылын түленди дүктү садып алырының ортаа дыка улгакан дээрзин база ынаадыры чугула. Оон ангыда күргенеге сатпан түленди дүктү колхозтарның ыяавыла дужаар дүк планынга база кирер саналр. Ийи килограмм түленди дүктү хойнуң бир килограмм бөдүүн дүүнүң орнунга алыр. Дужаатынган түленди дүктү тускай чурум ёзугаар кидис ийик кылыры-биле хайындырып алыр, а колхозтар түленди дүк чыырынга эки киришкен колхозчуларга оон күргенеге сатпан өртээн төлеп бээр хүлээгелиг.

Малчын бүрүү түленди дүктерин чүзүн малдарның аайы-биле соруулаан, курлаага экпеп дужаар болза оон өртээ улуг болур.

Колхозтар баштаар черлери, МТС-териң тускай артеннигтери болгаш колхозчулар бо чылын күргенеге хой түленди дүктерин дужаар дээш бар аргаларын, курлавырларын ажыглазары негетиниң турар. Үлетпүрүү чиг-эт-биле хандырар деп хүүгүдүг соруулга көдээниң ажылынчыларының мурнуда салынган.

С. ГАВРИЛОВ,
облпотребсоюзтуң мал ажылының чиг-эдин болгаш өлүк белеткээр кидизиниң начальныгы.

Бүрүн радиожудар

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» көдээ ажы-агый артели суурҗулга ажылын эрткен чылын үзе шиитпирлээн. Колхозчулар культурлуг бажыңнарда чурттай бергеннер.

Колхоз баштаар чери болгаш колхозта партия организациязы малга эки шынарлыг кажаалар тударынче, колхозчу суурну чаагайжыдыр кылырынче кичээнгейни салып турар. Мал кажаларының тудуу колхозта шаңыкшы чоруттунуп турар.

Колхозчуларның материалдыг чаагай байдалы бедип турары-биле оларның культурлуг негелделери хүн келген түдүм-на өзүп турар. Ындыг болганда колхоз баштаар чери, колхозта партия организациязы колхозтуң ажы-агыйы-биле чергелеттир колхозчуларның культурлуг негелдезинче, политикажизидилгезинче кичээнгейни салыры чугула.

Анчы үеде колхозчу бажыңнарның чүзе 40 хуузунда радио точкалары тургустунган. Эрткен чылдарда районнуң харылзаа конторазы колхоз баштаар черинин чагыгларын радио материалдары чок даан күүсеткейн келген. Ам колхоз баштаар чери колхозчуларның бажыннарын бүрүн радиожудар дугайында айтырыгны шиитпирлевейн турар.

Бажыңнарында радио киирттинээн колхозчулар радио киирттир дугайында артель баштаар черинден дилеп келген болгаш дилеп турәр. Радио партияның ачне дүрген болгаш чедишпир пропагандазы болгай, ындыг болганда колхозка радиожудугаңы бо чылын үзе шиитпирлээри негетиниң келген.

М. АК-ООЛ.

Эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин чугаалажып турар

Амыдыралдың негеп турарын ёзугаар

Кызылдың электр станциязының ажылчын, албан-хаакчыларының хуралы болуп эртken. Үлетпүрүү, түдүгнү эргелеп башкарарын организастаарын улам ынай сайгыралгайжыдыр дугайында эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин ол хуралга чугаалаткан. Үлетпүргө болган түдүгнө удуртулганы экижидер талазы-биле партияның болган чазактың чорудуп турар хемчеглерин станцияның коллективи бүгү совет улус-биле бир дөмей чаңгыс эп-сеткилдиг деткээн.

Эш Шамайка санал берген:— Үлетпүргө болган түдүгнө хөй чада дамчыыр удуртулгазы эде көөрү чер-ле чугула. Үлүс ажы-агыйының чөвүлелдерин тургускаанының соонда, ажы-агыйга удуртулга улам экижидер дээрзи тодаргай-дыр. Электри ажылдакчыларының ажы төлевири, тускай хеп хандырылгазы түс-түс министерстволар аайы-биле аңгы-аңгы болуп турар. Чижээ, бистиң электри станцивиста от салыкчызының ажы төлевирин Коммунал ажы-агыйның Министерствозунуң дөзевилээни-биле биче хемчээлге төлеп турар, а машина түлүүнүң электри станцияларында ол-ла ажылдакчының ажы төлевири улуг хемчээлдиг болгаш тускай хептер-биле бүрүн хандырылгалыг болуп турар. Чамдык Министерстволарның удуртулгазында ажы-агый черлериниң складтарында дериглелериниң артык кезектери чыл-чыыл-биле артык чыткылаар, а чамдыктарында ындыг дериглелер чедишпейн турар фактылар бар болгай. Шак ындыг четпестерни үзүткаарывыс, ажы-агыйга оперативтиг болгаш чаңгыс аай удуртулганы хандырарының айтырыгны эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистеринде тодаргайлатынган-дыр— деп, ол чугаалаан.

Оон ынай санал бергеннер бүдүрүлгеге чаңгыс-аай удуртулганың принцивин шынгыы сагыырының, күш-ажылдың сагыга чуруун быжыглаарының, экономиктиг канчалганың дугайын онзалап чугаалап турганнар.

Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның саналдарын чыыр талазы-биле тускай комиссияны ол хуралдан тургускан. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чылынга үүкүштүр социалистиг чарышты калбартпышаан, электри энергиязын ажылдап үндүрер талазы-биле чылың бүдүрүлге планын декабрь 5-ке чедир күүседирин коллектив хүлээнген.

Бедик көдүрлүүшкүн-биле

Күрүне чөшкининиң дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүзелиниң үндүрген докталзыы Кызылдың бүгү албан организация, үлетпүр бүдүрүлге болгаш өөредилге черлериниң коллективтеринде бедик көдүрлүүшкүнүүт танывыш турар.

Божуур бажыңның коллективинге болган хөй кижи кирижикчилиг митингиге эвчи Набатова, сестралар Соловьева, Брунская болгаш өскелер-даа сөс ан чүве чугаалааннар. Олардың кижи бүрүзү бодунуң саналынга Төрээн чуртка ажыктыг түүлдер болза, совет кижилер бистерге база шак ындыг ажыктыг болуруун билир бис, ынчаңгаш чыл бүрүде күрүнеден үндүрүп турган чөшкининер уруглар ясли-леринин, божуур, база чурттагга бажыннарының шөлүн улам калбартырынга улуг-ужур дузалыын илереткеннер. Медицина ажылдакчылары ол тоолгуүр документтиин танышкаш изин-биле хүлээп алганнар.

Күрүне банкызының область конторазының ажылдакчылары боттарының митингизинге — бистиң күрүневистиң болгаш бүгү улустуң эрге-ажыктарынга дүүштүр горьковчуларның үндүрген саналын чаңгыс үн-биле деткээнин илереткен докталды хүлээп алган. Совхозтранстың автобазының бирги чүк АТБ-ның болгаш тудуг трестиниң коллективтери үк докталды боттарының хуралдарынга база таныышканнар.

А. ЛЕЛЕШКИН.

Номчукчуларның бижип турары

Тожу районнуң «Совет Тыва» колхозунуң оттулар ыяш белеткээр бригадазы колхозта шиоланың болгаш эмиелгенниг 1800 кубометр ыяжын белеткеп турар. Бригада муң кубометр ыяштыг белеткеп тургускан.

Б. МАҢГЫСТАЯ.

Бай-Тайга районнуң «Малчын» колхозунуң мурнакчы хойнуузу Шомал эрткен чылын 227 хойдан 244 хураганны меңзеп алган. Оон коданында 276 төрүүр хой бар, ам 226 болуп 47 гектар чедир кал-бартыр. Парниктерни сентең, рамаларны, шывыгларны кылын, одекти белеткеп алган, 5 муң ярчык-одек саваажыгаштарны кылган. Ногаа үрезинни четче бар. Согуна, морковь, помидор болган өске-даа ногаалар олуртур чалдарны белеткеп турар.

У. ШАРАВИИ.

Эрзин районнуң «Коммунизмиче орук» колхозу эрткен куузун Артыштыгда 113 гектар күр черни андарып, белеткээн. Ажыглалга киирер чаа тарыга

Кызылдың башкы институдунда буфетке өөредилге чылы эгелээнден бээр 7 салыгжы солчуп, буфет башкыларны болгаш студентилерни күүнүгә белеткеп кылган чылыг чаа чемнер-биле үзүктелиишкининг ханчырын келгенин студентилер редакцияга бижип келгеннер. Буфеттиң ажылын эки-жидер талазы-биле хемчеглер алырын редакция горпо баштаар черинден неген келген. Буфеттиң ажылынын сегивейн турарын студент Ю. Доржу база катап редакцияга бижээн.

Доржунуң бижээн шүүлчүлелдиг материалынга горпо баштаар черинин харылзаны база, буфеттиң салыгжызынга хөй кижи солчуп, башкыларны, студентилерни буфет үзүктелиишкининг ханчырын турган болгаш № 1 столоваяның директоруу эш Оюучин буфетке кухняның обы шынарлыг чылыг чемнерни хөнер берип турган. Буфеттиң ажылын эки-жидер талазы-биле хемчеглерни алган. Сеңгүү үеде эш Волвенкину буфеттиң салыгжызынга киирген, ол эки ажылдап турар, кухняның чылыг эки шынарлыг чемнери-биле буфет ханчыртынын турар.

"ШЫННЫҢ" МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ

„База катап Хандагайты столоваязының дугайында"

Мындыг эге-биле бо чылдың март айда үнген № 61 (3773) «Шынга» Өвүр райпозунуң баштаар черинин кадрлар-биле ажылды багай тургускаанындан Хандагайты суурда столоваяга ажылчы чоннарның ханчырылгазы дээш кызыл ажылдавас шүргүлээ кижилер кирип, столоваяның чемин эки-жидер-биле келгенинин болгаш докталтынган шактарда столоваяның ажылдавайн турарының дугайында «Шынның» корреспондентизи эш Салының чүүлү парлатынган.

Райпо баштаар черинин даргазы эш Парчинниң редакцияга дыңнатканы болза, корреспондентиниң чүүлү райпонуң коллективиниң бүдүрүлге хуралынга чугаалаткан, айыткан четпестер ышы. Столоваяның чемининиң ышнарын эки-жидер, ажылчы чоннарга таарымчалыг байдалдарны тургузар дугайында столоваяның ажылдаар шактарын өде тургускан болган кадрлар-биле ажылды ноон сонгаар эки-жидерниң дугайында база ажылды эки-жидерниң хемчеглерин алган болгаш ам турар.

Парлатынмаан чагаалар̀ның изи-биле

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошилов Кыдатта

Апрель 15-те К. Е. Ворошилов КУР-ның Даргазы Мао Цзэ-дунга чораан.
Чурукта: К. Е. Ворошилов биле Мао Цзэ-дун. Фото А. Стужинниң. Чурукту фототелеграф-биле алган. СЭТА-ның фотохрониказы.

К. Е. ВОРОШИЛОВ ШЕНЬЯНДА

ШЕНЬЯН. (СЭТА). ССРЭ-нин Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошилов КУР-ның даргазының оралакчызы Чжу Дэ, КУР-нуң Күргүе Чөвүлелиниң Премьериниң оралакчызы Хэ Лун болган ону үдеп чоруур өске-даа кижилер-биле кады хүннүң ийиги чартыныда Шеньяниң кабель заводунга чорааннар.

Шеньяниң кабель заводу—Совет Эвилелиниң дузазы-биле чаартынган болган 1956 чыдың сентябрьда тудуп эгелээн аныяк бүдүрүлге чери болур.

Цехтерни кезип көрбүшаан, К. Е. Ворошилов заводтуң директору Шан Э-дунакын база кол инженер Лоу-Эр-кананың тайылбырын улуг сонуургал-биле дыңнаан, ажылчыннар-биле чугаалашкан.

Кыдат ажылчыннарга улуг күндүткелдиг болуп турар элээн каш совет тускай эртемниглер заводта ажыдап турар. Боттарының бүгү арга-дуржулгазын, мергежилии моон сонгаар-даа кыдат ажылчыннарга дамчыдып бээрин, боттарының бүгү күжүн совет улус биле кыдат улустуң аразында аксы-дүмма эп-найыралын быжыглаарының чаагай херээнге бээринче совет тускай эртемниглерни эш Ворошилов кыйыргаи.

Заводту көргениниң соонда митинг болган. Заводтуң ажылчыннарынга байыр чедирбишаан, К. Е. Ворошилов Шеньяниың кабель заводу эң эки бүдүрүлгениң бирээзи дээрин айыткан. «Бо заводтуң продукциязы эң-не үнелиг. Ынчалза-даа бо заводта ажыдап турар алдарлыг кыдат улустуң төлээлекчилери— кайгамчыктыг кижилер силер эң-не үнелиг силер—деп, ажылчыннарга чугаалаан.

Империалистер боттарын силериниң улуг чуртуларның ээлери кылдыр көрүп турган ыныг үе база-ла турүп турган. Ам ол үе кеззээ келбес».

Совет Эвилели туруп турда, кыдат улус төрээн акылыг болган шынчы эвилелчилиг болур дээрин медегленшаан, эш Ворошилов ында келген бүгү кижилериниң дыңмиттиг адыш часкаашкыны-биле митингиге ийи улуг улустарның аксы-дүмма бүзүлбас эп-найыралы дээш, бүгү делегейге тайбың дээш йөрээл салган.

Оон соонда митингиге чүве чугаалаан Чжу Дэ Совет Чазакка, заводту чаартырынга дуза көргүскен совет тускай эртемниглерге өөрүп четтиргенин илереткеп болгаш ийи улуг улустарның эп-найыралының алдары дээш, ССРЭ-нин Дээди Совединиң Президиумунуң Даразы К. Е. Ворошиловтуң алдары дээш байыр чедиргеи.

• • •

ШЕНЬЯН. (СЭТА). ССРЭ-нин Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошилов болунуң кады чоруур өөрүбиле бөлгаш Кыдат Улус Республиканың Даргазының оралакчызы Чжу Дэ, КУР-ның Күргүе Чөвүлелиниң Премьериниң оралакчызы Хэ Лун, машина тудуунуң 1-ги министерствозунуң министри Хуан Цзин, а ол ышкаш ону үдеп чоруур ескедаа кижилер-биле кады апрель 20-де ставок тудуунуң № 1 заводунга чорааннар. Совет Эвилелиниң дузазы-биле тутка болгаш ам чыл бүүдеи-ле элээн каш чүс муң янзы-бүрү маркалардыг бирги чергениң токарь станоктарын бүдүрүп үндүрүп турар Кыдаттың машина тудуунуң баштайгызының ажылчын, албан хаакчыларының изин-биле утказы Климент Ефремович Ворошилов кол-кол цехтерин болгаш белен продукциянын складын көрген.

Ажылчыннарның ажыдап турар черлеринге доктаап турбушаан, бүдүрүлгени сонуургап көрүп, ажылчыннар-биле чугаалажып чораан.

Оларга бүгү таланың дузалакчызын көргүскен Москванаң «Кызыл пролетарий» заводунуң коллективинге улуу-биле өөрүп четтиргенин дамчыдып бээрин Ворошилов болгаш ону үдеп чоруур кижилер Шеньян-биле таныжылгазын апрель 21-де үргүлчүлээн.

Шеньяннь 1945 чылда япон эжелекчилерден хостап турган өлген совет дайынчыларның аксы-дүмма хөөрүнге совет аалчылар артен чораан болгаш «Шылгарангай совет дайынчыларга кезээ мөнгеле алдар — К. Е. Ворошилов, Ш. Р. Рашидов, В. П. Елютин, Н. Т. Федоренко, И. Ф. Юлинден» деп бижиктиг чечек салганнар. Ында ол ышкаш совет дайынчыларның хөөрүнге Кыдат Улус Республиканың Даргазының оралакчызы Чжу Дэ чечек салган.

К. Е. Ворошилов болгаш ону үдеп чораан кижилер «Бейпин» деп паркка чораан болгаш Шеньяннің үлетшүлүг болгаш чурттарга районнарын көрген. Студентилер хоорайгыгажынга болгаш КУР-нуң дүрген өөрүп турар индустриальдыг төвүнүң өске-даа черлеринге чөрүп чораан.

Хүнүе Шеньяннің стадионунга ССРЭ-нин Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының алдары дээш, дөртен муң кижи киржикчилиг митинг болган.

Хоорайның чурттакчыларының мурнундан К. Е. Ворошиловка болгаш оон өөрүнге изиг байыр чедирип, митингини Шеньяннің Улуг комитединиң даргазы Лю Бао-тянь ажыткан. Кыдат улуска болгаш оон революстуг демиселиниге база социалистиг тургузуушкунунга аажок улуг дуза чедиргени дээш, совет улуска өөрүп четтиргенин Лю Бао-тянь илереткеп.

Харыы чугаазында К. Е. Ворошиловтуң чугаалааны болза, Шеньяиге чораан, кыдат болгаш совет улустарның эп-найыралы ёзулуг-ла бүзүлбас, ийи чурттарның улустарының аас кежии дээш, кижи төрелгетеннің чайыннанчак келир үези дээш, совет болгаш кыдат улустуң улуг маадырлыг чорукка сорук киирип турар ёзулуг-ла аксы-дүмма харылзаа-дыр дээрзин ол боду болгаш оон өөрү улам-на ханызы-биле медереп билгенин демдеглээн.

Социализм тургузуушкунунуң оруунда туруп турар болгаш улуг Кыдаттың бүгү ажыл-ишчилериниң ёзулуг чаагай чоруун кылырынга арганы берип турар оруктуруп турар чонда төттүнмес чогаалыкчы күштүн кайы хире барын силер база катап көргүүп турар-дыр силер деп, К. Е. Ворошилов чыгыш келгеннерге чугаалаан.

Оон ынай К. Е. Ворошилов Совет Эвилели биле Кыдаттың аразында, совет улус биле кыдат улустуң аразында бүгү таланың эп-найыралчы харылзаазы чыл келген түлүм-на бижыгып турар дээрзин чугаалаан. Бистиң эп-найыралывыс совет болгаш кыдат улустуң чаагай чоруун кылып турар улуг-биче мун-мун херектеринге хүн бүрү боттанып турар.

Найыралың харылзаазы бистиң улузувуска лыка ажыктыг дээрзин илереткеп чугаалаан. Бистиң улустарывыста бар турар эң эки чүүлдерни үргүлчү солужары Кыдат биле Совет Эвилелиниң аразында аксы-дүмма харылзаазында тодаргай илеретиниң турар болгаш бүгү улус шүүтү бүрүнгаар чоруун дээш, үнелиг дүжүлгени бот-боттарының аразында солчуруп социалистиг чурттарның ниити чүткүлүү чугаалап турар.

Түнелинде эш Ворошилов Шеньянчы ларны тайбың социалистиг тургузуушкунга чаа-чаа чедишкиннинг болуруп, улуг кыдат улустуң алдары дээш, Кыдат Улус Республика биле Совет Эвилелиниң улустарының аразында кезээ мөнгеле бүзүлбас эп-найыралының алдары дээш, Мао Цзэ-дун даргага баштаткан Кыдат Республиканың баштынчыларының алдары дээн йөрээл салган.

Климент Ефремовичиниң түнней чугаазын дыңмиттиг адыш часкаашкыны болгаш элээн каш минуталар дургузунда үргүлчүлээн «Вансуй» — «Ура» деп сестер-биле үргүлчү үдеп турган.

Социализмни болгаш коммунизмни тургузуп турар улуска В. И. Лениниң өөредии оруктуруп чайыннандыр чырыдып турар

ТИРАН, 21 (СЭТА). Бөгүн солуннар В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 87 чыл болган оонга тураскаатказын мурнуку чүүлдерни болгаш өске-даа материалдарны парлап үндүрүп, улуг баштыңчының чуруктарын парлап турар.

«Ленинизм — социализм дээш демисежип турар улустарның бүгүнү тиилеп турар тугу» деп мурнуку чүүлүнде «Зери болгаш популлиг» солуннуң бижип турары болза: В. И. Ленин—бүгү чурттарның ажылчы чоннарының, ажылчын ангызының улуг баштыңчызы болгаш башкызы, коммунистиг партияның организакчызы, делегейде бирги социалистиг күрүненин үндезилекчизи. Делегейниң ажылчы чоннарынга оларның капиталистиг дараалдан хостаныр дээш демиселиң хей-аът кирип турар улуг Лениниң адындан артык үнелиг болгаш ынак ат чок. Социализмни болгаш коммунизмни тургузуп турар улустарга В. И. Лениниң өөредии оруктуруп чайыннандыр чырыдып турар.

В. И. Лениниң ады албани улуска кызыгаар чок ынакшыдыг болуп турар деп солун парлап турар. Совет Эвилелиниң биске көргүзүп турары бүгү таланың дузалакчызында ленинчи принциптер сиңниккен. База ол ышкаш Албанияның Улус Республикалыының партия болгаш чазак төлээлери биле Совет чазактың болгаш коммунистиг партияның баштынчыларының аразында Москвага болган чугаалажышкыннарда ленинчи сеткил сиңниккен. Лениниң үндезилеп тургусканы Совет Эвилели турда бистиң улузувус аксеткилдиг улуг өөнүктүг дээрзин ол чугаалажышкыннарның түннели база катап көргүскен.

Кыдат дылда Лениниң чогаалдары

ПЕКИН, 21 (СЭТА). Улус эрге-чагыргазының чылдарының дургузунда Кыдатка Лениниң 6 миллион ажыг тиражтыг 74 чогаалларын парлап үндүрген.

В. И. Лениниң чогаалдарының дөртүү үндүрүлгезин кыдат дыл кырынга парлап эгелээн. Парлалгадан үш том үнген. Бо чылдың төнчүзүнде 6 том үнер. Бүгү чогаалдарны 1960 чылда парлап доозар.

Социалистиг тургузуушкунунуң талазыбиле — аграр айтырының дугайында ажылчын-тараачын инспекциязының дугайында, национал айтырыы, индустриализация болгаш оон-даа өске ленинчи ажылларының чыындыларын хөй тиражты парлап үндүрүп турар. Ол чыындыларның ниити тиражы 200 муң экземплир болуп турар. В. И. Лениниң чогаалдарының ийи тоннуг чыындыларын 315 муң тиражтыг кыдыр парлап үндүрген.

Чөөн чүк биле барыын чүктүң аразында садыг хөгжүлдезин АКШ моондактап турар

НЬЮ-ЙОРК, 21. (СЭТА). АКШ-тың күрүне департаментиниң төлээлекчизиниң медеглелиндеп көстүп турары болза, АКШ алдан чигелде-биле кызыгаарланышаан, барыын чүк чурттарының КУР биле садыг хөгжүлдезин моон сонгаар-даа моондактарын бодап турар.

«Коммунистиг Кыдат-биле садыг дугайында америк политикада чү-даа өскерилбес дээрзин бистиң эвилелчилеривисе айткан бис. АКШ ол садыглажышкынга бодунуң хоруглаашкынын үргүлчүлээр» дээрзин медеглелде айтып турар.

Оон түрүк барыын талазы күрүнелер биле ССРЭ-нин аразында болгаш чөөн-европа чурттарының аразында садыглажышкынның кызыгаарлаашкынын күштелирерин бодап турар. «ССРЭ болгаш чөөн-европа чурттары-биле садыглажышкынны кызыгаарлаарының талазы-биле АКШ-тың саналы алдан шынгыы көрүүп турар дээрзин медеглелде чугаалап турар.

Мурнуу-Африка Эвилелиниң негр чонунуң ортузунда дүвүрээзин

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер агентилелиниң корреспондентизиниң дыңнадыынган кестүп турарын ёзугаар алырга, раса ылгаар чорукка улурланган указаның баштыңчызын эрге-чагыргаларының шөлээнинге улур негр чонунуң ортузунда дүвүрээзин Зернст суурда (Трансваль) үргүлчүлеп турар. Корреспондентиниң дыңнадыын турары-биле алырга чепсегленген хөй полицейлер ол черде келген. Чон ортузунда чаа тудуп хоруглаашкыннарны чоруткан.

Областың национал шин театрынга
БӨГҮН
Н. Погодиниың
КРЕМЛЬДИҢ КУРАНТЫЛАРЫ
деп шинзи болур.
В. И. Лениниң ролюнда артист Л. Й. Юхин.
Эгелээри: кежээкниин 8 шакта.
Дирекция.

Кинофильмиер тарадырының Тыва область конторазы
ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНЧЕ

АЙЛАҢ КУШКАШТАР ЫРЛАЖЫП ТУРДА
деп уран-чечен кинону тараткан.

ЧАГЫКЧЫЛАРГА
„ШЫН“
солуну үзүктел чокка алырыбиле чагылганы узадыры чугула
Чагыдылганы хүлээп алырын, а ол ышкаш чагыдылганың хуусазазын узадырын харылзааның бүгү-ле монтералары, салбырлары, агентилери база почтачылар чорудуп турар.
«Союзпечать».

Педагогика институдунга болган хурал

Апрель 22-де, кежээ Кызылдың педагогика институдунуң актовый залынга Коммунистиг партияның тургузукчузу болгаш совет күрүнениң үндезилекчизи, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының гениалыг удуртукчузу В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 87 чыл болганынга алдар болдурган байырлалдыг хурал болуп эрткен. Институттуң бүгү курстарының студентилери, башкылары болгаш ажылдакчылары чыглып келгеннер. Улуг залдың дөрүнде кызыл туктар-биле болгаш лозуннар-биле шиметкеп Лениниң улуг портреди турган.

В. П. Лениниң чайыннанчак амыдырал чуртталгазының болгаш кайгамчыктыг могаг чок революстуг ажыл-чорудулгазының дугайында илеткелди марксизм-ленинизминиң үндезиннериниң кафедразының башкызы Б. П. Бажутин кыпган.

Улуг Лениниң чырыткылыг ады, чер бөмбүрзээниң бүгү булуннарында билдингир, ол дээрге, аас-кежии, хосталга база коммунизм дээш демиселиниң туңу болу бергеи. Бодунуң кайгамчык чаагай амыдыралын, бүгү энергизиин В. И. Ленин дарлаткан улустарның хосталгазының херээнге, коммунизминиң херээнге бергеи,— деп илеткелчи чугаалаан. Оон ынай В. И. Лениниң туруттуг чаныш-сыныш чок демиселиниин ачызы-биле эртемниг коммунизминиң үндезилекчилери Маркс биле Энгельстиң өөредии ажылчын ангының түзүн-базының дайынналарынган канчаар кангалап алдынганын делегейде бирги социалистиг, пролетар күрүнезин быжыглаарынга, чуртту индустриализастаарынга болгаш коллективизастаарынга В. И. Лениниң улуг ролюнуң дугайын эш Бажутиң ханызы-биле болгаш тодаргайбиле аналиэтээн. Россияның составынга бакталп турган Тыва ышкаш, хожуладгай биче национал улустарның бурунгаар хөгжүүрүнге Ленин үнелеп четпес сагыш салмышкынын үндүрүп чораан.

В. П. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 87 чыл болганын демдеглээн ол хурала бүгү талалыг илеткедиг олурушкиннар улуг кичээнгей-биле дыңнааннар. Байырлыг хурал соонда 1917 чылда Октябрьның революсчу хайыннығ хүннериниң дугайында «Сөөлгү дүне» деп киночурукту көргүскен.

С. САНДЮ.

Бөрү ооларын кырып узуткаан

САРЫГ-СЕП. (Телефон-биле). Каа-Хем районнуң Бурен-Аскында чеди чыл чыгылазының башкызы эш В. Бадарчы бо чылдың апрель 21-де — дыштанып хүнде бөрүлер аннарын-биле арган арте тайгаже чорупкан. Эш Бадарчы ол чорутканы, бөрү ооларынга шынап-даа таварышкан: малдың хорадыг хайзынь бөрүнүң 6 ооларын ол кырып узуткаан.

Т. САЛЧАК.

Редактор К. С. ШОЯГУ.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүлдезиниң күрүне чээшкиниң
(1954 чылда үндүрүлгени)

1957 чылдың апрель 16-да Москва хоорайга болган 5-ки тиражының

НҮҮРТЭЭР ТАБЛИЦАЗЫ

Бүгү разрядтарда серияның болгаш облигацияларның дараазында номерлеринге ойнаашкыннар таварышкан:

Облигацияның №	Облигацияның №	Ойнаашкынга рублей ө	Облигацияның №	Облигацияның №	Ойнаашкынга рублей ө	Облигацияның №	Облигацияның №	Ойнаашкынга рублей ө	Облигацияның №	Облигацияның №	Ойнаашкынга рублей ө
160178	28*)	1.000	165258	1—50	200	170507	03*)	5.000	175417	1—50	200
160296	1—50	200	165335	1—50	200	170518	18*)	1.000	175488	1—50	200
160450	29*)	5.000	165414	06*)	1.000	170934	1—50	200	175643	1—50	500
160661	1—50	200	165472	20*)	5.000	170974	1—50	200	175885	12*)	5.000
160816	32*)	1.000	165855	05*)	1.000	171029	24*)	1.000	175917	48*)	1.000
160879	1—50	200	166020	10*)	1.000	171040	1—50	200	176046	1—50	200
160970	1—50	200	166028	31*)	1.000	171064	1—50	200	176050	1—50	200
160986	15*)	5.000	166419	1—50	200	171116	1—50	200	176080	02*)	1.000
161154	1—50	200	166684	1—50	200	171144	40*)	1.000	176252	1—50	200
161282	1—50	200	166706	1—50	200	171312	1—50	200	176358	1—50	200
161324	1—50	200	166786	14*)	1.000	171496	1—50	200	176537	1—50	200
161401	1—50	200	166968	37*)	1.000	171591	1—50	500	176602	1—50	200
161419	1—50	200	167071	1—50	200	171605	1—50	500	176723	1—50	200
161496	1—50	200	167240	1—50	200	171679	1—50	200	176949	16*)	1.000
161901	1—50	200	167589	1—50	200	172152	1—50	200	177001	1—50	200
162068	44*)	1.000	167964	30*)	5.000	172297	1—50	200	177040	1—50	200
162098	1—50	200	168077	1—50	200	172329	1—50	200	177086	1—50	200
162106	1—50	500	168081	1—50	200	172378	1—50	200	177121	1—50	200
162148	21*)	1.000	168124	1—50	200	172444	1—50	200	177171	1—50	200
162503	1—50	200	168133	38*)	1.000	172534	33*)	1.000	177458	1—50	200
162524	13*)	5.000	168274	36*)	1.000	172539	20*)	1.000	177490	1—50	200
162559	1—50	200	168669	28*)	1.000	172592	11*)	1.000	177528	1—50	200
162722	1—50	200	168721	10*)	1.000	172881	1—50	500	177627	39*)	1.000
163039	28*)	1.000	168746	29*)	1.000	173088	1—50	200	177677	1—50	200
163139	1—50	200	168765	11*)	1.000	173262	16*)	1.000	177694	15*)	1.000
163310	1—50	200	168815	1—50	200	173345	1—50	200	177947	1—50	200
163585	13*)	1.000	168947	35*)	1.000	173571	1—50	500	177960	1—50	200
163609	1—50	200	169013	1—50	200	173592	1—50	200	177970	1—50	200
163703	1—50	200	169124	1—50	200	173641	19*)	1.000	178055	45*)	1.000
163752	32*)	1.000	169191	1—50	200	173907	1—50	200	178065	46*)	1.000
163788	1—50	200	169292	1—50	200	173991	17*)	5.000	178302	1—50	200
163909	1—50	200	169362	1—50	200	174046	1—50	200	178329	37*)	1.000
163980	1—50	500	169411	28*)	5.000	174518	02*)	1.000	178358	31*)	1.000
164010	1—50	200	169540	1—50	200	174585	1—50	200	178464	1—50	200
164119	48*)	1.000	169553	1—50	500	174663	12*)	1.000	178558	1—50	200
164232	1—50	200	169570	1—50	200	174665	1—50	200	178702	43*)	1.000
164268	1—50	200	169588	1—50	200	174701	1—50	200	178903	1—50	200
164437	1—50	200	169621	22*)	10.000	174748	1—50	200	178943	08*)	1.000
164801	1—50	200	169691	44*)	1.000	175014	1—50	200	179018	1—50	500
164921	46*)	1.000	169747	39*)	1.000	175089	35*)	5.000	179138	1—50	200
164951	45*)	1.000	169930	1—50	200	175115	15*)	1.000	179400	1—50	200
165066	46*)	1.000	170066	1—50	200	175138	1—50	200	179441	1—50	500
165107	42*)	1.000	170381	10*)	1.000	175249	1—50	200	179597	1—50	200
165169	1—50	200				175281	1—50	200	179834	1—50	200

1) Бо серияның облигацияларының артган 49 дугаарларынга 200—200 рубльдиг ойнаашкыннары таварышкан.

Күрүнеминиң күш-ажылчы ажалга кассаларының болгаш күрүне чээшкиннериниң область өргелеп.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин будумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчыларының, иштики информация кылдызының — 3—88, харылсалгалыг секретарьның, культура болгаш амыдырал кылдызының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, кедээ ажыл-агыйын кылдыстериниң 3—68, чагаа кылдызының база бухгалтериниң 3—65.

ТС—00141

Культура өргелеринің типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үнелээлетинген.

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957 АПРЕЛЬ 26 ПЯТНИЦА № 84 (3796)

Өртээ 20 коп.

Коммунизмни тургузар дээш демиселге совет улустуң сорук киирикчизи болгаш удуртукчу улуг күжү — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

ЛЕНИНИЗМНИҢ БҮГҮНҮ ТИИЛЕП ТУРАР ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ

ССР Эвилелиниң Улуг театрынга болган байырлыг хурал

Совет күрүнениң үнелээлекчизи, Коммунистиг партияның баштыңчызы болгаш башкызы Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 87 чыл оюп бистиң социалистиг ада чуртувус апрель 22-де демдеглээн.

Улуг баштыңныың төрүттүнген хүнүнден бээр 87 чыл оюнга холбаштырган найыслалдың ажылчы чоннарының төлээлекчилеринең байырлыг хуралы эртер 22-де Москвада Улуг театрга болгай. Анда бистиң партивыстың хоочун ажылдакчылары болгаш аныяктар, ажылчыннар болгаш күрүне ажылдакчызары, эртеменнер болгаш чогаалчылар, Совет Армиязының лайынчылары болгаш Москва чоогунуң колхозчулары чыылганнар.

6 шак. Президиумга эштер Л. М. Каганович, Г. М. Маленков, А. И. Микоян, В. М. Молотов, М. Г. Первухин, М. З. Сабуров, М. А. Суслов, Н. С. Хрущев, Г. К. Жуков, Л. И. Брежнев, Д. Т. Шепилов, Е. А. Фурцева, Н. М. Шверник, А. Б. Аристов, Н. И. Беляев, П. Н. Поспелов олар кээрүп келирге изит адыш часказыкынары залга диңмиреп үнген.

Президиумга олуттарны партияның болган чазакты баштыңчылары-биле кады олурушканнарның чылыг уткуу алышкыны-биле эштер А. Д. Блохин, В. А. Каргинский, Н. Н. Колесникова, Г. И. Петровский, Е. Д. Старева, Л. А. Фотиева болган ленинчи хоочун гвардияның оске-даа киржинчилери залепкеннер.

СЭКП ТК-ның Бирги секретары эш Н. С. Хрущев байырлыг хуралды ажыткан. Совет Эвилелиниң күрүне гимнизи чангыланып үнген.

СЭКП ТК-ның болгаш МХК-ниң секретары эш Е. А. Фурцевага илеткел кылыры-биле сөс берген.

Коммунизм тургузуушкуну дээш деминселче совет улусту хей-аът кирип турар өлүм чок ленинчи идеяларның улам-улам үнелээлеп, ленинизмниң бүгүнүн тиилеп турар тугунуң адаа-биле коммунизмге чедир чорудуп турар.

Ленинизмниң бүгүнүн тиилеп турар тугунуң адаа-биле Москвада Улуг театрга болган байырлыг хуралга Президиумга олурган Коммунистиг партияның Төвүт Комитединиң Президиумунуң чүвениишкини Ю. Цеденбал, Монгол Ардын Революциялыг партиязының Төвүт Комитединиң Политбюроның

ЛЕНИНЧИ ОРУК-БИЛЕ—КОММУНИЗМНИҢ ТИИЛЕЛГЕЗИНЧЕ

В. И. Ленинниң төрүтүнген хүнүнден бээр 87 чыл болганынга холбаштыр

Москвага болган байырлыг хуралга эш Е. А. ФУРЦЕВАНЫҢ илеткели

(Уланчызы).

ыыдыр хүлээп ап турар деп чүвени эш Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин бүгү улустуң чугаалажып турары коргузуп турар-дыр. Төп Комитеттиң тезистерин чон билип деткип турар, ол тезистерни бистиң Төрээн чуртувустуң бүгү чону бүгү талалыг болган бодамчалыг чугаалажып коруп турар деп чүвени бистиң чуртувустуң бүгү будунларындан партияның Төп Комитединче, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинче, солуннарының болган журналдарының редакцияларынче кээп турар санаалдар хереченип турар.

Үлетпүрүг улуттуруп эде тургузарының улуска чүүлүг деп көрүүнген программазын амыдыралда боттандырары, ол улуг херекке массаларның идепкейлиг кирижилгези социалистиг улус ажыл-агыйының чаа кодургушкуунуге бүгү ажыл-чоннарның чаагай байдалын бедидеринге перспективаларны ажылар дээринге чигзинниг чок, эштер.

Социалистиг демократияның улам ынай хөгжүдези, үстүнден адаанга чедир удуртуруның методтарын сайзырангайжыдары, бирократизмниң кандыг-даа илерешкиннерин чайгаарыры болган эргелеп башталганы шуут-ла бүдүрүлгеже чоокшуладыры — бо болза коммунистиг тургузуушкунуның анаа үе-чадала кол сорулгаларының бирээзи болур деп хөреечe чокка чугаалап болур. Социалистиг демократияны бижыглаар болган хөгжүдүр, күүнге болган партия ажылының стилин болган методтарын сайзырангайжыдар, демократтыг централизмниң принциптерин чайгылыы чокка боттандырар, чүге дээрге ол болза коммунизмче чедиишкиниг бурунгаарлап чорууруунуң ол чугула негелдези болур деп Ленин биске чагаа. Бистиң партиявыс ленинчи бо чагыларга шынчы!

Социалистиг демократияны улам ынай хөгжүдүнүң үндезини болза, бистиң Коммунистиг партиявыстың удуртукчу болган организакчы ажыл-чорудулгазы, оон массалар-биле харылзааларының быжыары болур. Пролетариат диктатуразының системазынга башкарыкчы күш болур ажылчын анагының марксисчи партиязының дугайында ленинчи идеяларның ханы шынының ССРЭ-де болган эске-даа чуртталга социализм тургузуушкунну бадыткап турар. Социалистиг күүнеге партияның удуртур ролин хүлээп корбес азы бичеледир дээн орайлажымыкшинаар болза, эрги, ленинизмге бүүрүү шаптырган анархо-синдикалистиг балыткалдарның катап төрүттүнүшкүнү болурдаа эске чүү-даа эвес. «Эргелеп башталар төлээде, кандыгалган революсчуларның коммунистерниң партиязы херек, ол бар, ону партия деп адаар. Бүгү-ле синдикалистиг хей чүвелерни бүдүрүкчүлериң ыяавыла кинрер дээн кандидатуразын — ол бүгү чүвелерни херек чок саазыннар төгер нок саазыңче кинр октагылаттар херек. Бир эвес ол оруңче базар болза ол чорук херек кырында—партияны доңгайтыр октаттар дээн ол, херек кырында пролетариатның диктатуразын доңгайтыр октазы ол-дур... Ынчап кайын боор» деп Ленин чугаалаан (Чогаалдар, том 32, арын 41).

Бистиң партиявыс ажыг-агый айтырыгларыңче деңнии хей кичээнгей салыыг турар дээр дугайында чугаалар чамдык шүүлчүлекчилерден чамдыкта дыңналып кээп тургузаар-дыр. Коммунистиг партия башкарыкчы партия, ынчангаш ол партия ажыл-агый айтырыгларын, совет тургузуунуң материалдыг үндезинин болуп турар чүүлүг тоожаанайн хамаан чок көрүп шыдавас. Эртемниң болган техниказының эң чаа чедиишкиннериниң суурунга үндезилеткинген улуг үлетпүр болган кодээ ажыл-агый бүдүрүлгези чокка. Бүдүрүкчү күштериниң хөгжүдезиниң бедик деңнели чокка продуктуларны албек кылыр тургузуп ап, улустуң хереглелериндолу хемчээлге хандырып берип болбас. коммунистиг ниитилелди тургузуп ап болбас чүве болганда, ажыл-агый тургузуунуң айтырыглары коммунистерге ырнакай-да онза ужур-дузалыг болуп турар.

Ленин бистиң чуртувустуң бай болган күчүлүг, электростанцияларның четкин-биле шыптынган, сайзырангай үлетпүрүг болган бирги чергенин техникалыг, эртем ёзугаар тургустунган социалистиг кодээ ажыл-агыйлыг турарын көөр деп күзеп чораан. «...ажылчы массалар... бижыг болган чинтүг тайбыны, а ол ышкаш культураны болган бүгү ажылчы чоннарның чаагай байдалын карачаскаан хандырыктар аргалыг социалистиг ниитилел тургузуушкунуң доктаадын аптар... шаа ыыдыг аас-кежиктиг үе-шаг ырак эвес...» деп Ленин бижээн (Чогаалдар, том 27, арын 145).

Ленин социалистиг тургузуушкунну совет эрге-чагырганың чүге башгайы чыдарында удуртур ужурга таварышкан. Ынчалза-даа болдуңу генналдыг утааны-биле Ленин коммунизмниң бедиктеринче бистиң чуртувустуң бадыр оруун хей-хей он чыдар бурунгаар өттүр билип ыыдаан.

Ленинниң чагыгларын күүсетпишаанаш совет улус кестүп көрбээн төөгүлүг кыска хуусаа иштинде чуртту индустриалдыг таварып, көдээ ажыл-агыйны коллективташтарын боттандырып чоруткан, культура революциязын өөскүткен, оон-биле капиталедиң социалистиг чаартылгазының эң улуг сорулгаларын шиитпирлээн. Ол тиилелгелерни бистиң улузувус Коммунистиг партиязының болган оон Төп Комитединиң удуртугазы-биле чедип алган. И. В. Сталинниң ажыл-чорудулгазында бар турган, шаанда В. И. Ленинниң безин сагындырып чоруулу аларгадалдар турзада, бистиң чуртувуска социализмни тургузарда ленинчи шугумну камгалаарынга болган боттандырып чорударынга шыпгарангай роль Сталинга чигзинниг чокка хамаарыжыр. Большевик партия ленинизминиң дайынчыры — троцкистерни, барыын үзелдит оппортунистерна, буржуаз националистерни—идейлиг деңиселге чыыча шапкан, бүгү улустуң моральполитиктиг чаңгыс эвин чедип алган, совет ниитилел болган күүнге тургузуун быжыглаан.

Ленинчи баш бурунгаар көрдүнген чүүлдерниң дыка улуг хемчээлиниң амыдырала боттанганын бистиң үениң кижилери көрүп турар. Шаанда хоозурангай, хожудангай турган чурт төөгүлүг кыска хуусаалар иштинде социализмни түдүп тургузуп алган, мурнакчы техниканыңэртемнин чурту болу берген болган үлетпүр будүрүлгезинин хемчээлиниң талазыбиле ам делегейде ийнги чергени эзлеп турар. Совет кижилер ону чедип алырда аажок улуг бергелерни ажыл эртер, чамдык тур үениң караажа богаралдарынче бөлүр ужурга таварып турган. Ынчалза-да ол-ла бүгү чүүлдерниң ажал-кыраазы артык олчалыы-биле чандыртыныр турар болган чандырытынар апаар. Революция мурнундагы үеге деңизеге 1957 чылда ССРЭ-ниң үлетпүрүг 30 ажыг катап, будүрүлгенин чепсек херекселдерин будүрери 67 катап өскен, электроэнергия будүрери барык-да 100 катап, машинаа тудуушкунуның продукциязын будүрүп үндүрери — 180 катап көвүдээн. Бистиң чуртувустуң күчүзүнүн болган оран кагаалыының үндезини — аар индустрияны тургусканы — совет улустуң иезирлиг улуг шыпгараалы-дыр. (Адыш часкаашкыны).

Бистиң чуртувуска аар богаралды таварыштырган делегейниң ийнги дайынының соонда Совет Эвилели улус ажылагыйын дүргени-биле катап тургускан, үлетпүр будүрүлгезинин хемчээлин 1940 чылга деңизеге барык-да 4 катап улгатырган. Капитализм-биле тайбың экономиктиг чарыштың байдалынга продукциязы чоннуң кижи санынга онаалтыр будүрер талазы-биле эң-не сайзырангай капиталистиг чуртталарны чедер болган эртер деп ССРЭ-ниң кол экономиктиг сорулгазын төөгүлүг кыска хуусааларда күүседир төлээде эргежок чугула бүгү-ле чүүлдер бисте бар.

Хөгжүдениң дүрген темпилерин болган социалистиг экономиканың чедиишкиннерин капитализминиң эң-не илергей камгалакчылары безин хүлээп көөр ужурга таварышпаннар. Чижээ, сураглыг коску америк политиктиг ахылдакчы Дин Ачесон чоокта чаа ыынчаар бижээн: «XX чүс чыл болза, Россияның болган Кыпаттың үлетпүр күчүзү Сонгу Американы болган Европаны будүрүге күчүзүнүн талазы-биле баштай четкен, а оон соонда эртекен турар үе болуп сактыышкынга артыкаа турары чергe чадавас. Бир эвес ол ынчаар болу берзе, чер бөмбүрезинин бүгү төөгүзү оскерли баар. Россияның индустриализастаашкыны каңдыг-даа ниитилелди чергe бүлүн көрбээни киреп, ыыдыг техниканыг чорун турар. Оон ниити чедиишкиннери бүүү-сүрүүт, а оон соо-биле Кыпат эдерип орар. ...20 чыл болган соонда Совет Эвилелиниг продукция будүрүү үндүрери Баттыышкан Штаттарның деңнелин аажа баар болган 20 чылдан аваан үе эртерге Совет Эвилелиниң болган Кыпаттың будүрүлге күчүзү Барыын чүктүн будүрүлге күчүзүн аажа бээр деп чүвени бүзүредиг саналдаар көргүзүп турар-дыр».

Совет Эвилелиниң болган социалистиг лагерьниң чуруттарының индустриалдыг күчүзүнүң үзүтел чок өөгүдези капиталистиг делегейниң төлөлекчилерин уламна күүнүү-биле дувуредип турар — деп чүве бөскү-дүр.

Совет улус көдээ ажыл-агыйны хөгжүдерииге база-да улуг чедиишкиннерни чедип алган. Бистиң чуртувус артыкаа чылын ажаан алган тараазы дег хей тараазы кажан-даа ажаан ап көрбөзин. Ол дээрге аас-кежик болган таварыга эвес. Ол дээрге көдээ ажыл-агыйның хөгүдээшкынын чок кылыр талазы-биле, күр болган курукаан черлерни шингээдип алыр талазы-биле партияның кайгамчык улуг организакчы ажылының, улустуң күш-ажылчы чүткүдүт күжениишкиннериниң түңнели-дир. Белик дүүттер бистиң чуртувуска чаңчыл болган турар ужурлуг-даа, харын турар-даа, аңаа эргежок чугула тавырынчалыг байдалдар тургустунган болган тургустунуп турар.

1957 чылды тараа, техниктиг культуралар болган нэп ажылының продуктуларын будүрерии көвүдеир дээн деңнеелге эртиделиг чыл болдурарынче көдээ ажыл-агыйның ажыдакчыларын партияның Төп Комитеди болган Совет чазак кыйтырган. Бистиң партиявыстың ол кыйгырының көдээниң ажыл-ишчилери кииң-биле деткип турар деп чүвени областарның болган крайларның көдээ ажыл-агыйының нурнакчыларының чоокта чаа болуу эртылаан чөвүлел хуралдары көргүскен. Ам керектиң ужуру болза: колхоттарга, МТС-терге болган совхозтарга үзүртүзүлгенин деңнеелии бедидеринде,* бо чылын көдээ ажыл-агый ажылдарын чедиишкиннер чорударынче, нэп ажылында ажыл-херектиң байдалын үндезинии-биле эвижидеринче массаларны мергежилдиг организастаарында болуур.

Социализминиң үезинде үлетпүрүг болган көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериниң кол сорулгазы улустуң амыдыралчы деңнелии бедидери болур. Коммунистиг ниитилел болза «ниитилелдиң бүгү кежигүнериниң бүрүн чаагай байдалын, бүгү талалыг хостуг хөгжүдезин хандырып бээр» дээш тургустунар деп Ленин өөреткен. (Чогаалдар, том 6. арын 37).

Ам бистер бистиң улузувустуң бүгү хереглелерин болган негелдезерин ам-даа бүрүн хандырып берип шыдавайн-на турар болгай бис. Ынчалза-даа бөгүн бистиң улузувус эрткен үеден дээре чурттап турар, а иаарта ол бөгүнгүзүнден-даа ыракта эки чурттаар дээрээнге кым-даа удурланып шыдавас. (Адыш часкаашкыны).

Совет эрге-чагырганың чыдарының дургузунда улус массаларның амыдыралының деңнели дыка бедээн, ажыл чоктаалышкынның болгаш ядаралды кеззэ мөңгеде чок кыдыг узуктаан, ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның боттуг ажыл-төлевири чыл келген тудум өзүп, ажыг дөрбелчин метр чурттагга шөлүн ажыглагга кинрген турар. Ол чурагайларның ужур-утказын тодаргай билип алган турар төлээде, Москваның революция мурнундагы бүгү чурттагга фондузунуң 11800 иун дөрбелчин метр турганын сагындырып көрейн. Ынчаар болганда, чүгле чаңгыс чылдың дургузунда безин бистиң чуртувуска чурттагга фондузунуң немей өзүлдеан революция мурнундагы Москва ышкаш шак ынчаар барык дөрт үлүг хөөрайларның чурттагга бажыңнарының шөлүнге деп болур-дур. (Адыш часкаашкыны).

Эртем болгаш техниканың шапкын хөгжүп турар бистиң үезинге, атомнуг энергияның болгаш автоматчыдылганың үезинде аңгы үениң техниктиг дешпчигезинии деңнелиннге турар болгаш капитализм-биле чарышка үлүп алыр төлээде, билиглерниң бүгү алырларының эртемденнериниң болгаш тускай эртеминиглериниң доктаамал өзүп турар арииялыг болур херек. Революция мурнундагы Россиянының деңнээрге, бистеп дээп болгаш ортумак эртеминиг тускай эртеминиглериниң саны 30 катап өскен болгаш мергежилдиг кадрларны белеткээринии хемчээлиниң талазы-биле ам бистиң чуртувуска деңнежир чурттар чок деп чугаалап болур бис.

Чедиишкиннерни чогууруг-биле үнелеп көрбүшаан, партия болза бистиң амыдыралывыста бар болуп турар четпестерден болгаш бергелерден база карак чажырбайын турар. Бүгү-ле четпестерниң дугайын партия улуска дөрт болгаш ажыл-биле чугаалап берип турар. Коммунизмче орукту бир-ле дугаарында салыр чорук бистиң чуртувуска онаажып турар болгаш ол улуг херекке алдагаалдар болгаш бергелер турбайын барып шыдавас. Бисте четпестер бар, ынчалзажок ол четпестерни чайлаарда, кандыг-даа бергелерни ажып эртерде бүгү-ле эргежок чугула чүүлдер бисте база бар. Бүгү-ле чүве бистерниң боттарывыстан, бистиң организастыг чорууруустан, бистиң күжениишкиннеривистен болгаш күш-ажылывыстан хамаажыр.

Партияның Төп Комитединиң декабрь болгаш февраль Пленумнары Коммунистиг партияның XX съездининиң шиитпирлериниң күүседелиннин баштайгы түңнелдерии үнүргеи болгаш социалистиг тургузуушкунга чаа чедиишкиннерни чедип алыр талазы-биле тодаргай хемчеглерни айыткан. Бистиң чуртувус улус ажыл-агыйын бедик темпилер-биле хөгжүүп турарын алдыгы беш чылдың баштайгы чылының күүседелиннин түңнелдери көргүзүп турар.

Совет улус болуунуң келир үезинче бүзүреллиг көрүп турар. Социалистиг лагерьниң өске чуруттарының улустары-биле сыгыы каттыжып алгаш, совет улус Коммунистиг партияның удуртугазы-биле ленинчи орук-биле, карачаңгыс шын орук-биле, коммунизминиң тиилелгезинче быжыглаан шиитпирлиг базым-биле бар чорууру. (Үргүлчүледдиг адыш часкаашкыны).

II. Ленинизм—пролетаржы интернационализмниң болгаш улустарның найыралының идеологиязы

Эштер! В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 87 чыл болган оон деңгелевишаан, пролетаржы интернационализминиң идеяларының улуг тук тудукчузу, улустарның ден эргезиниң болгаш найыралының политиказының тургузукчузу болган сорук кижирикчизи болур оон ачыхавыларын онзалап деңгелээри эргежок чугула. Амгы үенин дүржугазы-биле холбаштыр бистиң улуг башгынчывыстың өөредиининң болгаш ажыл-чорудулгазының ол талазы онза чугула ужур-дузалыг болуп турар.

Империализм үезинин ажылчын шимчээшкиниинин эң чугула сорулгазын бүгү делегей пролетариадының хөделиишкиннериниң чаңгыс эвиниң, массаларны интернационализминиң ёзугузунга база шовинизминиң болган национализминиң ажыгбүрү илерээшкиннерине удур деңгелеелиниң ёзугузунга кижилериниң эргежок чугулазын еске кын-даа эвес, харын Ленин ханы билген болгаш илергейзээн. Капиталды бүгү делегей күжү болурганы, монополистерниң бүгү делегей эвилелериниң турустунганы аңгы деңгелеелиниң национал хемчээлдерин алгыдып, бүгү делегейни империалистерниң каттышкан күштеринге удур бүгү делегейниң каттышкан пролетариадының деңгелеелиниң ареназы болдуруп турар дээрзин ол көргускен. «Капитал дээрге бүгү делегейниң күжү-дүр — деп Ленин чугаалаан.— Ону тиилээр төлээде, ажылчыннарның бүгү делегей эвилели, оларның бүгү делегейге акы-дуңма ёзугу херек». (Чогаалдар, том 30, арын 268).

Ленинниң бүгү амыдырал-чурттагазы болгаш ажыл-чорудулгазы — ёзугуг пролетаржы интернационализминиң бедик үлегери. Ажылчы чоннарның үндезин эргеажыктары болгаш эргелери дээш деп каттыштырган деңгелеелиг бүгү чурттарның революстуг пролетаржы элементилерин каттыштырар дээш ол хей күштерин болгаш энергиязын берген. Орус большевиктерниң кеззэде онзалаңып турганы бүгү делегейге эң-сеткил каттыштырыгазының ындыг мөге күүтүүр сагыш-сеткилин бистиң партиявыска ол сиңиктиргеп.

Ленин болза бүгү чурттарның ажылчы чоннарының улуг өөгүү чораан. Бүгү нациялардың пролетарийлери аңаа чоок болган эргим, оларның хереглелдери болгаш күзел-чүткүдүери билиингир чораан. Сураглыг француз коммунист Вайян Бутюрье Владимир Ильычиниң дугайында мынча деп бижээн: «Бүгү делегейни сиңгипкен ол бижининң медерелинге ол делегейнин чурттап болгаш тыныш турганы бүгү-ле чүүлдер собсаал чокка бодаттыныш турган, ол кижи кыпат куш, чүктекчи — негр-биле бир дөмей, эскерип билириниң болгаш бодазарының кайгамчыктыг арга-мергежилин медерелдиг амыдыралының төнчүзүнге чедир болуунга хеваар артырган. Дарлаттырган аннамит, индус аңаа база-да билингир турган, ленинградчы металлист, парижчи пес-таавычы, Чаа Виргииниядан шахтер-биле бир дөмей, шак-да ындыг ажык ном болуп турган. Ленин бистерге келир үенин дүрзү-хевирлер болган».

Бистиң партиявыстың мировоззреннезининң органиктиг кеззэ болу берген пролетаржы интернационализминиң идеологиязы төөгүүнүн бүгү-ле келир эргилеелеринге бүгү делегейниң бүгү-ле ажылчын шимчээшкиниинин эрге-ажыктарынга таарышкан карачаңгыс шын турушгарыны эзлеп алыр арганы аңаа берген. Социал-шовинизмиче чүгүүр кире берген II Интернационалның партияларының сатыынын чоруунун байдалында орус большевиктер пролетаржы интернационализминиң тутунга шынчы чоруун кадагалаан карачаңгыс партия болуп, делегейниң бирги дайынының чылдарында шак-да ындыг болган. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилээнинин соонда Совет Эвилели капиталистиг хүрээлээшкиннин ортузунга социализминиң карачаңгыс орутулуг болуп үр үенин иштинде артыпшаан, бүгү делегейниң ажылчын шимчээшкиниге оортан хамаарышкан бүгү-ле деткимчени көргүзүп турган.

Национал политиканың ленинчи принциптери делегейде баштайгы хей националдыг социалистиг күүнеии тургуузуушкунунда боттанган. Ленин болза Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң эгезин салган. Мурнунда тоогүге биллиннес турган мырыңай чаа принципти,— социализмни деп каттыштырып тургузар дээш каттыжып турар нациялардың эки-тура эвилелиниң принцивин Совет күүнеге тургузуунуң үндезиниге ол салган. Нациялардың ден эргезин чүгле ёзу барымдаалаан чарлап турар буржуаз демократияга улурланыпшыр, Ленин болза кол сорулганы шаанда хөжүдангай чораан улустарга өлөөн сайзырангай республикаларының талазындан бүгү талалыг дузалажы көргүзеринии аргазы-биле нациялардың ёзугуг деп эргезин хандырарынче углаңдырган.

Ам, бистиң социалистиг күүневистиң хөгжүдезиниин 40 чыл болган оруунун түңнелдерин үндүрүп тургаш, Ленинниң ол чагыын күүсеткенивисти онза көрүүкү-биле деңгелеп турар бис. Бистиң чуртувустуң улустары, чижээлээрге, Таджикистан үлетпүр продукциязын будүрүп үндүрерии 1930 чылдыынга деңнээрге 27 катап, Грузия — 30 катап, Казахстан — 36 катап, Киргизия — 42 катап, Армения — 45 катап көдүрүттер дээринии дугайын шаанда күзеп безин шыдавас турган. (Үргүлчүледдиг адыш часкаашкыны).

Эвиледдешкен республикалар болза оларда национал культура чечектелип турар, инженерлериниң, экономистериниң, ажыл-агыйжы удуртукчуларының мергежилдиг кадрлары тургустунган, сайзырангай үлетпүрүг күүнелер болу берген. Ам ынчангаш бистиң күүневис эвиледдешкен республикаларының эргелерии улам ынай калбартырының оруу-биле бар чорууур. Ол дээрге, бистиң эвиледдешкен республикаларывыстың улус ажыл-агыйының болгаш культуразының чайгылыш чок көдүрүүшкүү-биле деңгелетиниң турар оларның хөгжүдезиниде чаа үе-чададыр.

Хей националдыг совет күүнеиниң дургузунга хынатынган пролетаржы интернационализминиң ленинчи принциптери социализминиң улуг хатеры болуп турар бөгүсвайлаан социалистиг күүнелерииа харылзаа байдалдарының үндезиии кыыр салдынган.

Улустарның быжыг каттыжышкыны чүгле эки тура барымдаалаан үндезиниге чедип алдынган туруп болур деп Ленин өөреткен. Ленинниң чугаалааны болза: «Нациялардың эки-тура эвилели, — бир нациниң еске нацига хамаарыштыр каңдыг-даа күүдээшкиниин болдурбас болгу дег ындыг эвилели,— эң-не долу бүүрежир чорукка, акы-дуңмалышкы чаңгыс эптин тодаргай медереп билиишкиниге, черле эки-тура-биле чопшээрежир чорукка үндезилетинген болгу дег ындыг эвилели күзеп турар бис». (Чогаалдар, том 30, арын 269).

Бодуңуп делегейге тергиндээшкиниин быжыглап бадыткарын болгаш еске бүгү күүнелерии бодуңга чагырып алырын орайлажып турар бир улуг күүнеиниң талазынан албаласшкынның, күүдээшкиниң түңнели болган турары чаңчыл болуп турар капиталистиг күүнелерииң эвилелдеринге удурланыштыр, социалистиг күүнелерииң деп каттыштырыгазы — оларның сорулгаларының ниитилешкек чоруунун илерели, боттарының үндезиин күүнге болгаш национал эрге-ажыктарын улустарның ханы медереп билириниң түңнели болуп турар.

Шиитпирлетиннмес иштики чөүлээлерге чылчынын үстүүнүн турар империалистериниң каңдыг-даа эвилелиниң ынаыг дем каттыштырыгазы хөй катап быжыыны чугаалаан-даа херээ чок.

Ажылчы чоннарның бүгү делегейге чаңгыс эвин болгаш сыгый каттыжышкыны — революстуг пролетаржы партияларның ажыл-чорудулгазының иишпилешкек чоруунун илерели, боттарының үндезиин күүнге болгаш национал эрге-ажыктарын улустарның ханы медереп билириниң түңнели болуп турар.

Шиитпирлетиннмес иштики чөүлээлерге чылчынын үстүүнүн турар империалистериниң каңдыг-даа эвилелиниң ынаыг дем каттыштырыгазы хөй катап быжыыны чугаалаан-даа херээ чок.

Ажылчы чоннарның бүгү делегейге чаңгыс эвин болгаш сыгый каттыжышкыны — революстуг пролетаржы партияларның ажыл-чорудулгазының дээш принциви ол. «...Деп эргени болгаш национал күүнеге деп эргени хүлээп көрбүшаан», пролетариат «бүгү нациялардың пролетарийлериниң эвилелии хамыктын бедик үнелеп болгаш тургузуп турар...» деп Ленин бижээн. (Чогаалдар, том 20, арын 383).

Социалистиг күүнелерииң чаңгыс лагерь кылдыр сыгый каттыжары чүүлге албан эвес, чурт бүрүзү социалистиг ескә чуруттардан хоорук, чаасказан социализминиң тургузуп болур, а оларның аразында харылзаалар кожа-хелбээ турарының принциптери-биле кызыгаарлатынын болур дээр аянныг кылдыр санап турар кижилер бар болган ужурунда ленинизминиң ол бүгү өөредилгелерин сагындырып чугаалаар апаар-дыр. Ол үзел-бодалдарны чамдык публицистер аңгы-аңгы чуруттарга социализм хөгжүдезиниин онзагай хевирлерин чылдак кагары-биле үндезилээрин ураддажып турар. Ынчалза-даа онзагай байдалдарны чылдак кагар чоруктар маңаа дузалавайн турар.

Аңгы-аңгы чуруттарга социализминиң тургузуушкунунуң онзагай хевирлериниң болгаш аргаларының дугайында Ленинниң сураглыг тезизин СЭБП-ниң XX съездизи балыткааны болгаш хөгжүктеени биллиингир болгай. Бистиң партиявыстың XX съездизиниң ол түңнели акы-дуңмалышкы коммунистиг болгаш ажылчын партияларның теоретиктиг болгаш практиктиг ажыл-чорудулгазынга күүлүг идегии бергеии база биллиингир болгай. Социализминиң айтырыгларын чуруг бүрүзүнүң төөгү талазы-биле тургустугаан байдалдарынга ээн дээре тааржып турар кылдыр ынчаар шиитпирлээрии дилеп тывар чорук бүгү-ле партияларда күштелгеи. Марксизм-ленинизминиң чогаалыкчы угаан-бодалынга дүүжүп турар ыыдыг дилеп тывышкынар моон ынай-даа үргүлчүлээи турарыы чигзинниг чок. Ынчалза-даа ол дилеп тывышкынар марксизм-ленинизминиң бүгү чуруттарга ниити принциптериниң чогум-на быжыг үндезинниге, ревизионизминиң бүгү-ле янзы-бүрүү хевирлериниге удур чайгылыш чок деминсеглии үндезинниге чеднишкининиг болган туруп болур деп чүвени барымдаалаар херек.

Боттарын марксистер кылдыр адатыныр турар чамдык теоретиктериин пропагандалап турары «национал коммунизм» дижир чүвениң дугайында идеяларны делегей реакциязының күзелиниле үрүдүргеии билиингир. «Национал коммунизм»—бир чуруттуң национал эрге-ажыктарын шын эвес билир чорукту бүгү чуруттарның ажылчы чоннарының ниити, социалистиг эрге-ажыктарынга удурланыштыр тургусканы-дыр. Өске сөстерниле чугаалаарга, национализчи бүрүү үзел-бодалдар-биле халдавырлатынган биче буржуазтыг элементилерниң ыйыжыкының көргүзүп турар национализминиң эрги идеологиязының эң чаа бир ынаы хевири бистиң мурнувусга көстүп келгеи-дир. Ындыг идеологияны неитерелиири социалистиг чуруттарның улустарын баштандырарынга, социалистиг лагерьниң чаңгыс эвин бүзарынга чедирерлиг.

«Национал коммунизминиң» талаакчылары боттарын патриоттар кылдыр бодап база социалистиг лагерьден оларның хоорулчак чорук боттарының улузунуң национал эрге-ажыктарынга эң дээре бараан болуп турар кылдыр бодап турарлар. Ынчалза-даа — ол дээрге национал эрге-ажыктарны хажыды билиишкин-дир. Ону канчаарга-даа патриотизм кылдыр адап болбас, чүге дээрге социалистиг патриотизм болгаш национализм — боттарының аңыс утка-шынарының талазы-биле шуут үндүрланышпактар. Социалистиг чуруттуң ёзугуг шынчы патриоду социалистиг ескә чуруттарның эрге-ажыктарындан болдуңуң аңа-чуруттуңуң эрге-ажыктарын хоорулдурбас. Оон надиязының ёзугуг чечектелишкини, оон аллары болгаш байлва, оон хосталгазы болгаш хамаарышпас чорук чүгле социализм тургузуушкунуның оруктарынга болдунар арганыг, а социализм тургузуушкуну— бүгү чуруттарның ажылчы чоннарының интернационалчы ниити херээ-дир деп чүвени ол билир. (Адыш часкаашкыны).

Социализминиң чаңгыс чуруттуң хемчээлинден үнгени-биле болгаш оон делегей системазы болу бергеи-биле холбаштыр социалистиг патриотизм интернационализм-биле улам-на сыгый каттыжыы турар. Болдуңуң социалистиг чуруттуга ынакшыл бүгү социалистиг делегейге, оон улустарынга болгаш чуруттарынга акы-дуңманың ынакшылының сагышсеткилин болдуңга алынынан кирип турар. Оон-биле кады ол чорук бүгү капиталистиг чуруттарның болгаш колониязыр-

(Төнчүзү 3-ку арында).

ЛЕНИНЧИ ОРУК-БИЛЕ—КОММУНИЗМНИҢ ТИИЛЕЛГЕЗИНЧЕ

В. И. Лениниң төрүтүнген хүнүнден бээр 87 чыл болганынга холбаштыр

Москвага болган байырлыг хуралга эш Е. А. ФУРЦЕВАНЫҢ илеткели

(Төнчүзү).

ның боттарының хосталгазы дээш, чаа аныдырал дээш демиседип турар ажылчы чонларынга хамаарыштыр ханы күзээшкинни болган изиг ынакшылды түгле казывайын турар эвес, харын ынавыла болур кыдыр айтып турар. Социалистиг чүрт бүрүзүнүн ажылчы чонлары түгле боттарының чеминкиннеринге эвес, харын бүгү социалистиг лагерьниң, бүгү хосталгалыг шимчээшкинниң тиилелгелеринге база чоргаарааның турар. Улустар аразынга эп-сеткил каттыштырылгазының чарылбас белдирлери бистерни социалистиг лагерьниң бүгү улустары-биле, бүгү делегейниң ажылчы чонлары-биле холбаштырып турар, ынчангаш ол шын, ол чорук Лениниң социалистиг интернационализмни канчаар билип турганы-биле шын тудуш турар.

Бистиң партиябыстың болган Совет күрүнениң төлээлекчилериниң улус демократтыг чүрттарының коммунистиг болган ажылчын партияларының база чаактарының төлээлекчилери-биле сөөлгү үеде болган ужуражышкынынары болган чугаалажышкынары социалистиг лагерьниң улустарының чанғыс эви, дем каттыштырылгазы өскерилге чокка быжыглап болган хөгжүн турарын көргүскен. **(Адыш часказашкыны).**

Социалистиг лагерьниң ленинчи принциптерге быжыы-биле сырый каттышкан улустары боттарының шыгаттыгаа улуттукчузары — коммунистиг болган ажылчын партияларга баштадып алган, социализминиң оруу-биле бүзүредилиг чорун, улус ажыы-агыйын болган культураны кодуреринге, тайбыга ынакшылдыг хаптыкы политиканы чорударынга улам ыңай чаа-чаа чеминкиннерни чедип ап турар. Делегейниң социалистиг системазының быжыг болган күүш-ыыдалыг чорунун чайгылын чок өзүлеэи дээрге, ара-доктаатынмас чорудулга-дыр, капиталиэминиң эрги, болунун үезин чурттан эртип турар делегейн оны доктаадыптар күжү чок болун турар. **(Адыш часказашкыны).**

Реакцияның делегейнин коммунистиг шимчээшкинни чарыдырар дээр оралда

III. Ленинизм—тайбың болгаш улустарның хосталгазы дээш демиселдиң тугу

Эштер! Империализминиң дарлал киичиттинден, колониалдыг дарлалдан, үргелеччи дайыннардан улустарны чайладырының оруун киижи төрелгетенге Ленин айтып берген. Бүгү делегейнин ажылчы чоннарының чүе-чүе чылларда күзеп чорааны ол улут төөгүлүг сорулганы шинитпирлээринең аргазы делегейде баштайгы социалистиг күрүнени быжыглаарында, социал болган национал дарлалдышкынга үлүр, улустарның хосталгазы болгаш тайбың дээш демиселдиң турар бүгү-де революстуг болгаш демократтыг күштерни сырый каттыштырарында деп ол көргеи.

Өске улустар-биле болгаш күрүнелер-биле бодунун харылзааларына Совет социалистиг күрүне болунун хөгжүдүнүң төлээлекчилериниң улус демократтыг чүрттарының коммунистиг болган ажылчын партияларының база чаактарының төлээлекчилери-биле сөөлгү үеде болган ужуражышкынынары болгаш чугаалажышкынары социалистиг лагерьниң улустарының чанғыс эви, дем каттыштырылгазы өскерилге чокка быжыглап болган хөгжүн турарын көргүскен. **(Адыш часказашкыны).**

Социалистиг лагерьниң ленинчи принциптерге быжыы-биле сырый каттышкан улустары боттарының шыгаттыгаа улуттукчузары — коммунистиг болган ажылчын партияларга баштадып алган, социализминиң оруу-биле бүзүредилиг чорун, улус ажыы-агыйын болган культураны кодуреринге, тайбыга ынакшылдыг хаптыкы политиканы чорударынга улам ыңай чаа-чаа чеминкиннерни чедип ап турар. Делегейниң социалистиг системазының быжыг болган күүш-ыыдалыг чорунун чайгылын чок өзүлеэи дээрге, ара-доктаатынмас чорудулга-дыр, капиталиэминиң эрги, болунун үезин чурттан эртип турар делегейн оны доктаадыптар күжү чок болун турар. **(Адыш часказашкыны).**

Реакцияның делегейнин коммунистиг шимчээшкинни чарыдырар дээр оралда

Агрессорларга өлүмүт харыы согуушкунну бээр төлээде социалистиг чурттарның дем каттыштырылгазы амгы үениң бүгү-де чепсектерлиг болун турда социалистиг лагерьге үлүр империалистиг бөдүктерниң каныы-даа агрессиязы оларның деңдин авантюризминиң база бир херечизи болур ийик дээрэн ам кымга билдинмес боор. **(Үргүячүлелдиг адыш часказашкыны).** Делегейге чаа хан төгүүшкүнүн өскүдер ханр агрессчи күштерниң каныы-даа оралдажышкынын капиталиэминиң бүгү системазын бүүрап үжүүшкүнге чедирипкен дег социалистиг лагерьниң хостуг улустарының бөсташ тайбыга ынакшылдыг бүгү күштерниң шак ыңдыг харыы өйтүр согуушкунун бүгү делегейге төөгүлүг үжүдүзалының Ленин көргүскен.

Барыын чүктүн капиталистиг күрүнелериниң тергиилекчи ангыларының чорудун турары агрессияның болгаш чаа авантюранын политикалы чүгле улустарның эгиннеринге аар үүрге кыдыр онаажып турар эвес, харын бүгү делегейде тайбыга база аажок улут айыылы тургузун турар. Ыңдыг политика улустардан деткимчени тыппас. Чижээлээрге, Барыын Европаның улустары, ылангыя бүрүнгү болгаш байлаа культуралыг Англияның болгаш Францияның улустары оларның чурттары америк монополияларга ажыктыг кыдыр атомнуг дайынның шөлү болу берген турарынга чөпшээрежин болур бе ынчаш? Мурнундагы гитлержи генералдарның адаан негевчи чаа авантюраларынга улустарны үгер бооларның чемнин болдурунтар ыңдыг политиканы улустар деткип болур бе ынчаш?

Ыңдыг политиканың бүгү-де өлүмүнү медереп билип турар болгаш ону боттарының чурттарының национал эрге-ажыктарынга дүшүтүр өскертип шылаар арганыг кадык национал күштер АБШ-тың агрессчи бөдүктериниң тулчуушкуннарының шөлү болдурарын бодап турары Барыын Европаның чурттарындан болгаш өске-даа чурттардан тыптып келири чигзиниг чок.

Чаагай бодал тергиидеп үнер, ангыланғы күүрүнелериниң аразынга тайбың кадыы ажылдажылганың политиказы улустар аразының херектеринге тиилеп үнер деп идеген болур. Бистиң үевисте быжыг тайбынны үр хуусада хандырып болур дээрэнге бүүрен келген бүзүредилиг турар бис. Делегей байдалының амгы чаңдык чиигленнишкинин тур үениң болуушкуну дээрэнге бүзүредилиг бис. Улустар болза боттарының чүтүлүг болгаш идепкейлиг ажыл-чорудулгазыбиле улустар аразының харылзааларының хөгжүдүлгин тазарыштырыышкынын, сорулганы салыш-кынны киирип шылаар аргадыынга ол бүзүреп чораан. «Херек кырынга хөделир дүүгүнүп турар» деп В. И. Ленин чугаалаан. (Чогаалдар, том 30, арын 365).

Чогум-на харын моон ужурунда, капиталистиг күрүнелерниң агрессчи бөдүктери боттарының кызыы болгаш чиижең ангы талазы-биле эрге-ажыктарынга ажыктыг кылыр боттарының айыылыг оюнун үргүлчүлеп турда, делегейниң чаа дайынының быжанышкынынга үлүр тайбың дээш демисел—бүгү-де демократтыг күштерниң, бүгү-де ав-сеткилиг киижилерниң кол сорулгазы ол.

Империализиге үлүр демиселге Европаның болгаш Американың ажылчын ангызының улут эвилелчизи болза Лениниин айтып турганы ёзугаар алырга, Чөөн чүктүн улустары болуп турар. Чөөн чүктүн улустарының ажылчын партияларының боттарының күштерин, делегей дешпилгелиинің хөгжүдээнинге оларның чаа улут салыышкынны киирип шылаар аргадыынга ол бүзүреп чораан. «Херек кырынга хөделир дүүгүнүп турар» деп В. И. Ленин чугаалаан. (Чогаалдар, том 30, арын 365).

Чогум-на харын моон ужурунда, капиталистиг күрүнелери

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошилов Кыдатта

К. Е. Ворошиловтуң Тяньцзиньде чоруп турарьı

ТЯНЬЦЗИНЬ. (СЭТА). Апрель 22-де түс черииң шагы-биле 11 шак турда эш К. Е. Ворошилов Шанхайже өрук айы-биле бар чораан Тяньцзиньң хоорайта борган. Эш К. Е. Ворошиловка болган совет-кыдат бүзүлбас найыралга алдар болдурган түзүлтер болган ювунгулар-биле шиметинген Тяньцзинь аэродромунга совет аалчыларны Тяньцзиньиниң Улуг комитединиң даргазы Хуан Кэ-цин, ВКП-ниң хоорай комитединиң секретарьıлары Янь Нун болган Ян Кан-цзи, Тяньцзинь хоорайның гарнизонунуң начальнигы генерал-майор Ду Вень-ла, демократтыг партияларның болган хей-ниитги организацияларьıның төлөлекчилери. Тяньцзиньде ажьıлдан турар совет түскай эртемнигнер шупту 2 муң ажыг кижи утказьıнар.

Чьıьıлганнар Климент Ефремович Ворошиловка изиг байыр чедиргеннер.

Шанхай К. Е. Ворошиловту уткуп ап тур

ШАНХАЙ, апрель 22. (СЭТА). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошилов болган ону үдеп чоруур Ш. Р. Рашидов, В. П. Елютин, Н. Т. Федоренко болган П. Ф. Юдин алар Кыдат Улуг Республиканың улуг хоорайы болган порту Шанхайга бөгүн чеде бергеннер.

Улуг төлөлекчилериниң Бүгү-кыдат хураьıның Доктаамал комитединиң даргазьıның орлакчьıзьı Сун Цин-лин, ВКП-ниң ТК-ьıның Шанхай бюрозунуң секретары Кэ Цин-ши, Кыдаттың Коммунистиг партиязьıның Шанхай хоорай комитединиң секретарьıлары Вэй Вэньбо болган Ма Тянь-шуй, Шанхайның улуг комитединиң даргазьıның орлакчьıзьı Цао Ди-цю, Кыдаттың Улустуң-хосталга армиязьıның маршаллары Лю Бо-чэн болган Линь Бяо, Шанхай гарнизонунуң командьıлакчьıлары генерал-лейтенант Ван Би-чень болган Шанхайның эрге-чагырга черлериниң, демократтыг партияларьıның хей-ниитги организацияларьıның төлөлекчилери, шупту 30 муң чыгьı кижи аалчьıларны уткуп алырьı-биле аэродромга чьıьıлганнар.

Совет улустуң чоруткан кижилериниг байыр чедирген сөстерни бижээн туктар болган транспарантьıлар аэродромга хөлбеңейндир кииский турган.

Түс черииң шагы-биле 16 шак 30 минута турда чьıьıлганнарның линиттиг байырлаашкьıны-биле эш Ворошилов салгьıлган үүп келгеш, уткуп келгеннербиле мендилешкен. Каттышкан хөгжүм уткулга маржын күүсеткен. Эш Ворошиловка болган ону үдеп чоруур кижилерге пионерлер хириг чечектерден кылган бүктеттер түдусканнар. Алдарлыг революсчу чаңчьıлдарның хоорайы — Шанхайның ажьıлчы чонарьıның төлөлекчилери-биле совет төлээ черииң аэродромга келген ажьıлдакчьıлары-биле, иидий, аңгик, швейцар, польша чехословак төлээ черлериниң ажьıлдакчьıлары-биле совет аалчьıлар мендилешкеннер.

К. Е. Ворошилов Лю Шао-ци биле кады ажык машинага олурупкан, хоорайның чуруттакчьıлары аңаа байыр чедирип турган. Автоколонна аэродромдан чорутканда, аэродромнуң бодунда эгелээш совет аалчьıларга түскай белеткээн черге чедир хей километр шейлүп чорутқан хириг кориидерже дорган-на кирген. Эш Ворошилов автомашинага туруп алган. Шанхайкьıларга байыр чедирип чораан. Аңаа харьıы кьıдьıр совет үлүска, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязьıна болган Совет чазакка чедирген байырлар үзүктел чоска чаңгьıланып турган.

Аалчьıларның келиринге холбаштьıр түскай кьıган, чечектер-биле каастатьıнган, К. Е. Ворошиловтуң портреттериниле шиметинген бага кьıат болган оруе дьıларда: «Кьıдаттың болган Совет Эвилелиниң 800 миллион улустарьı кезээ мөнгеге кады».

«Бүгү делегейде тайбьıңның күчүлүг чөлегинижи—Совет Эвилели делгерезин!»

«Бистиң чуртувуска дузалаганьı дээш совет үлүска өөрүп четирдивис» деп байыр чедирген сестерлиг кончуг улуг транспарантьıлар үлүг ажыктеп машиналар өрткен.

Шанхай — Кьıдаттың алдарлыг Коммунистиг партиязьıның төрүттүнген хоорайьı. Ол партияның үзүктүлгазьı-биле ажьıчьıн аңгы дарлакчьıларга үлүр чепсектиг тура-халыжьıкьıиче чаңгыс эвес удаа кодурүп үнген. Адактың соолуңде бүгү кьıдат улус-биле кады эчис тиилелгени чедип алган.

Автомашиналарьıның колонназьı хоорайның кудумчьıларьı-биле эрткен турган, хоорайның чуруттакчьıлары машиналарже дириг чечектерни хөже октап турган.

Агаарже муң-муң кагебугалар ажьıбүрү өннерлиг агаар бомбүктери үжүп үүп турган. Хөгжүм совет болган кьıдат ырларьıны ырладьıп турган. «Улуг совет улустуң чоруткан кижизи эш Климент Ефремович Ворошиловка байыр чедирип тур бис!», «Моргап көрүнер, эргим совет аалчьıлар!», «Кьıдаттың болган Совет Эвилелиниң улустарьıның найыралы делгерезин!», «Бүгү делегейге тайбың делгерезин!» деп үзүктел чок байыр чедирипкиннери чаңгьıланып турган.

К. Е. Ворошиловту уткуп алырьıнга Шанхайның 1 миллион чьıгьıы чуруттакчьıлары киришкен.

К. Е. Ворошиловтуң Шанхайда чоруп турарьı

ШАНХАЙ, апрель 23. (СЭТА). ССР Эвилелиниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошилов 6 муң кижи ажьıлдан турар күрүшенниң пос-таавы кьıлыр № 9 хуу фабриказьıны бөгүн эртен көргеп. Улуг төлөлекчилериниң Бүгү-кьıдат хураьıның Доктаамал комитединиң даргазы Лю Шао-ци болган БУР-нуң Күрүне чевүделиниң Премьериниң орлакчьıзьı Хэ Лун К. Е. Ворошиловту үдеп чорааннар. Фабриканың ажьıчьıннарьı аалчьıларга ишиг хүлээп алышкьıнны тургускан.

Оон соонда К. Е. Ворошилов болган ону үдеп чоруур кижилер кьıдат-совет найыралдың нинтилелинге чорааннар.

Колумбияда партизан дайыны

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Колумбияда аар берге экономиктиг байдалың дугайында болган чуртта күчүдээшкиниин болган дерзнилээшкиниин ёзу-чурумун тургускан диктатор Рохас Пинильяга удур улустуң чепсектиг демиселининиң дугайында чүүлүг Мексиканың «Маньана» журналы бижээн.

Пинильяның диктатуразы чьıда-бижеэтиң дузазы-биле түттүнүп турарын айтьıпьıшаан, ол журналдың бижээни болза: «Бюджетти кьıры-биле танышкарга безин элдепсинниишкинни хайнықтырып келир. Разведканьıың санавака безин, армияга болган полицияга чарыгдалар бүгү чарыгдалдарның 26 хуузу болуп турар. Ол чарыгдалдар даштьıкы херектер министерствозунуң, чьıрьıдьıшкьıнның, көдөө ажьı-агыйның, күш-ажьıдьıң, кадьık кингалалының, даг-руда үлетпүрүн хөгжүдериниң болган харьıзаанның чарыгдалдарьın каттьıштьıр алырга безин, оларньıңдан хөй болуп турар».

Чуртта диктаторжу ёзу-чурумга үүр калбак партизан дайьıнынга барьık 100 муң кижи киржип турар деп ол журнал бижээн. Чурттуң калбак-делген районнарьın партизаннар боттарьıның контролиңда түүп турар. Чепсектиг удурланьıшкьıның эң идепкейлиг черлери Уилде болган Толимде болуп турар.

Чазак болза көдөө черлерде 35 муң хирс солдаттарны болган офицерлерни дайьıчьı белеп байдалда тургузуп турар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң Даргазьıның Бирги орлакчьıзьı А. И. Микояниың Австрияже чорупканы

Австрияның Федералдыг чазааның чалаанын ёзугаар ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң Даргазьıның Бирги орлакчьıзьı А. И. Микоян найыралдың аяи-чорууп кылып, Москвадан апрель 23-те Венаже чорупкан.

А. И. Микоянны үдээнниериниң аразында Австрияның ССРЭ-де Херектериге Түр Бүзүретиргеп Г. Грубмайр база турган.

А. И. Микоянны ССРЭ-ниң Даштьıкы садыг министриниң орлакчьıзьı П. Н. Бумьıкин, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң 3-кү Европа килдизиниң эргелекчизи И. И. Ильичев үдеп чорупканнар.

Школа-интернаттарнын ажылдакчыларынын Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы

СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр организастан турар школа-интернаттарның ажьıлының айтьıрыгларьıның талазьı-биле СЭКП ТК-ның чьıьıдьıргаңы Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы 6 чьıьıдьıның апрель 19-тан эгелээп 23-ке чедир Москва хоорайга болган.

Школа-интернаттарның директорлары, башкьıлары болган кижизинижчилери, эвилелдешкен болган автономнуг республикаларның чьıрьıдьıшкьıның министрлери, улус өөредилгезиниң крайлар болган о'ластар кидистериниң эргелекчилери, обкомнарның, крайкомнарның болган эвилелдешкен республикаларның Компартияларьıның ТК-ларьıның эртем болган школалар кидистериниң эргелекчилери чөвүлел хуралдьıң ажьıлынга киришкеннер.

«Школа-интернаттарьıның ажьıлынын дугайында» РСФСР-ниң Чьıрьıдьıшкьıн министри эш Е. Н. Афанасенко, УССР-ниң Чьıрьıдьıшкьıн министри эш П. К. Белодед, ССРЭ-ниң Орук харьıзаа министерствозунуң школалар кидизиниң эргелекчизи эш В. Н. Иванов чөвүлел хуралга илеткелдер кьıганнар.

Илеткелдер талазьı-биле эштер А. П. Шустов — Москваның горово эргелекчизи, М. Р. Мамедов — Азербайжан ССР-ниң чьıрьıдьıшкьıн министри, Н. Бадыров — Үзбек ССР-ниң чьıрьıдьıшкьıн министри, А. П. Алексеева — Ленинград хоорайның № 4 школа-интернадьıның директору, А. Н. Бовк — Харьков хоорайның школа-интернадьıның директору, В. К. Ов — Эстон ССР-ниң чьıрьıдьıшкьıн министри, А. Н. Несмеянов — ССРЭ-ниң Эртемнер академиязьıның президентизи, А. П. Алексеенко — Сталинград хоорайның школа интернадьıның директору, В. Н. Столетов — ССРЭ-ниң Дээди өөредилге министриниң оралакчьıзьı, В. Д. Фатиев — Ставрополь хоорайның школа-интернадьıның директору, Б. С. Рюриков — СЭКП ТК-ның Культура кидизиниң эргелекчизиниң оралакчьıзьı, Н. И. Месяцев — ВЛКСМ ТК-ның секретары, А. Н. Маркушевич — Педагогика эртемнериниң академиязьıның оралакчы президентизи болган өөн-даа өскелер саналь бергеннер.

Чөвүлел хуралдьıң ажьıлынга СЭКП ТК-ның секретарьıлары эштер Д. Т. Шепилов биле П. Н. Поспелов киришкеннер.

Эш Д. Т. Шепиловтуң чугаазьıн чөвүлел хуралдьıң киржикчилери чьıьıлыг-биле уткааннар.

Чадаананың үлетпүр комбинады чүге хожудап турарьıл

Үлетпүрүү күчүлүг кедүрелиниң, продукция бүдүрериң көвүдериниң, оон шынарьıн экижидип, бөт-үнезин чингедиринің чугула сөрүлгазьıн партияның XX съездизи онзалап айьıткан. Улус ажьıлагыйьıның чайгьıлыш чок өзүдезиниге бөө курлавырларьıны чөп ажьıлазары, чьıьıдьıның иитки үнер дестери могаг чок дилеп тьıвары үлетпүр ажьıлдакчьıларьıның үүтүп болбас сорулгазьı. Ол болза үлетпүр продукцияльıкьıның бөт-үнезин үргүлчү чангедири дээш шиитпирлиг демисел болур.

Партия болган чазак аңгы сөрүлгаңы үлетпүр ажьıлдакчьıларьı бүдүрүлгеге үдүртүлгаңы экижидирин, экономиканы өөренген, бөт-үнеиниң чүлеи түргүетүларьın билген турарьıнче утландьıргаң. Чадаананың үлетпүр комбинадында байдьıл ол негелдени ыракта хандьıрбайн турар.

Райүлетпүр комбинады бо чьıлдьıң бирги кварталдың бүдүрүлге планың бараанньıг продукция талазьı-биле чүгле 54 хуу, иинити продукция талазьı-биле 88,3 хуу күүсеткен. Ол болза, күш-ажьıлың бүдүрелювьıр

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үнделилетинигээ

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957 АПРЕЛЬ 28 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 86 (3798)

Өртээ 20 коп.

Көдээ ажыл-агыйның ажылдакчылары! 1957 чылдың часкы тарылгазын чедиишкинниг чорудаалыңар, бедик дүжүттү чедип алыылыңар!

(Май 1-ге СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

ЧОЛААЧЫ В. П. ПАНАСЮРА

Автомашинаны чорударда ону маннадыр хемчээлдеп кажан-даа ажырып болбас. Шаңгыя, орук шөлүт чазагныг эвес черге 1 шакта 20—30 километрден дүргедип черге болбас. Чолаачы кижиниң ажылының чедиишкинниг болуру септеҥчилериниң ажылындан база хамаарыжыр. Ынчангаш, слесарьларның, мотористерниң ажылынче хүн-бүрүнүң кичээнгейин угландырары чүгүл.

Эш Панасюраның үстүнде чугаалаанының ёзугаар алырга, чолаачы кижиниң күш-ажылының бедик көргүзүглүг болуру дараазында негелделерни күүседириндеп кол хамаарыжыр: а) автомашинаның техниказын эки билиринден; б) оон техниктиг ажаалдазын ылаштыг хандырарындан; в) автомашинаны чорударының техниктиг дүрүнерин шынгыы сагыырындан; г) оон септелгезин шынарлыг чорударындан; д) орук аштаазын эки кылырындан болган оон-даа еске.

Чолаачы — автомобиль транспортунуң кол кижи. Оон күш-ажылы харысаалгалыг болган хүнүлүг. Күш-ажылчы, бичээвес күжениишкиннер чолаачы бүргүзүлеп негетинип турар. Ажылчы чоннар депутаттарының Тыва область Советиниң депутазы Виктор Петрович Панасюра шыкаш маң-ынчаар чедиишкинниг ажылдап болурунуң бүгү аргалары чолаачы бүргүзүнде бар.

Ынчыг түрбүже, Төрээн чүртүнүң мурнунга хамаатыз хүзээгезин чедир мелереп билбее чамдык чолаачыларның талазының боттарының мергежилин белидерин ораалдашпас, автомашинаның техниктиг ажаалдазын хандырбас, ниитиниң социалистиг ынчуат болур автомашинаны камнавас, оон туржук машинаны эзирик чолаачылаар, оон ужурунда аварии кылыр таваарыгаларны болдуруп турар фактылар бистиң область ам-даа бар. Автомашинаны башкарып чорударының чүрүмүн чамдык чолаачыларның талазының үреп турар чоруктарга үлүг демиселди чорудары чүгле күрүнеҥиң автоинспекция черииҥ хүзээгези эвес, харын бистиң бүгү хөй-ниитивистиң чугула херээ болур.

Бистиң область чолаачыларының хөй санныг отряды бар. Чолаачыларның ортузунга масса-политиктиг ажылды улам күштелдирери, мурнакчыларның дүржүлгазын иеттерелдири, Октябрь байырлалынга алдар болдурган оларның социалистиг чарыжын улам калбартыры автотранспорт конторазында партия, комсомол, профэвилел организациялыларындан, АТК-ларның администрациң черлериндеп негетинип турар.

Бистиң бүгү чолаачыларывыс эш Панасюраның болган еске-даа мурнакчыларының деңнелиинге чедир ажылдаан турарын чедип алыылыңар!

1957 чылдың апрель 25-ке чедир областың колхозтарында часкы тарылганың чоруп турарының дугайында МЕДЭЭ

Районнар аттары	Тараа культураларын тараан хуузу	Районнар аттары	Тараа культураларын тараан хуузу
Чөөн-Хемчик	83,0	Сүт-Хөл	30,6
Бай-Тайга	54,9	Улуг-Хем	16,2
Барыын-Хемчик	32,2	Тес-Хем	14,9
Чаа-Хөл	31,8		

Мал чемин көвүдедиринге

Барыын-Хемчик районунуң «Кызыл тараачын» колхозунуң баштаар черинде болган ында партогранизациязының малга быжыг чемсүүрүнү белеткээринге чүгүлә кичээнгейни салып турар. Тарымал сиген шөлдерин болган кукуруза тарыыр черлерни суггарар түскай звено тургустунган. Идам-Сюрюнүң үлүртүп түрлары амгы од звено өрткен чылын база эки ажылдаан.

Звено сөөлгү хүннерге чедир 100 гектар ажыг шөлдү суггарган, анча колхоз хөй чылдарлыг сигеннер тарыыр. Суггарыкчылар амгы үеде кукуруза тарыыр шөлче ажылдап кирген. Хүнде 3 гектар чер суггарар онаалданы 4 гектар чедир күүседип турар Даан-оол, Бувиевал ышкаш мергежилиг кызымак ажылдап турарлар звенода хөй.

Звенонуң амгы суггарып турары хөй чылдыг сиген тараан шөлдерден колхоз өрткен чылын 10 улуг сарыат эки шынарлыг сигеннерни ажаап алган. Бо чайын од шөлдерни үштен эвээш эвес суггарып тургаш, оон өрткен чылдан-даа хөй болган чемгир сигеннерни ажаап алырынга звено бүтүрелдиг.

Районда мурнап дооскан

ТЭЭЛИ. (Телефон-биле). «Дөн-Терек» көдээ ажыл-агый артели (даргазы эш Маадыр, агроному эш Макар, парторганизация секретары эш Артына) тараа культураларының чажыдазын Бай-Тайга районнуң колхозтарында мурнап, апрель 25-те дооскан. Тодаргайзарга, планда көрүгенниҥден 26 гектарны ажыр тараан.

Колхозтуң хову ажылының бригазазы аңгы үеде кукуруза, көк суда болган мал чемни еске-даа культураларны улам хайнуу тарыырын организастап турар.

Механизаторларның амыдыралынче кичээнгей салыр

Чаа-Хөл МТС-тиҥ механизаторлары колхозтарның тарылга шөлдериниге барып ажылдазары-биле шагда-ла колхозтарга чеде берген. Хову турлагларында тракторлар, кожуур машиналары дириелип турунаан. Механизаторлар ол-ла дораан черииҥ шыгын базыра илиртээринче киришкен.

Баштайгы хүннерде-ле Сталин аттыг колхозта № 4 трактор бригадазының трактористери Шыырап, Соболев; «Тинделге» колхозта—Тадылаа, Чалбаа; Ленин аттыг колхозта—Биженей, Бурунгуккай олар хүн нормазын доктаамал 150—175 хуу күүседип турарлар. Бедик дүжүт дээш олар шынап-ла кыып ажылдап турарлар.

Ынчыг-даа болза оларның амыдыралчурттагазынче чамдык колхозтарның баштаар черлери шоолуг кичээнгей салбайн турар. Механизаторларның чеми үстүп турар.

Молотов аттыг колхозтуң баштаар черн механизаторларны чем-биле багай хандырып турар.

Механизаторлар колхозтар шөлдеринде

Чадаана МТС-тиҥ механизаторлары Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ойнга алдар кылдыр алган бедиткен хүзээгелерии чедиишкиннииг күүседип турарлар. Тракторлар болган оске-даа бедеп ажыл-агый машиналарының септелгезин эки шынарлыг дооскаш, улуг күш-ажылчы бодуруушкуи-биле ажылдап турарлар.

Часкы хову ажылдарын эки шынарлыг чорудар талазы-биле «Кызыл тараачын» колхозта ажылдап турар эш М. Николаевтиҥ № 3 трактор бригадазы оскелериниең дээре коргүзүүнү чедип ап, чарышка бирги черни алган. Кам-ла хонукта 1136 гектар черииҥ шыгын базыра илиртээн. 165 гектар черге кызытасты тараан болган оске-даа үдүр чер аңдарар, дискалаар дээш ышкаш ажылдарны чедиишкиннииг чорудуп турарлар.

Трактурист К. Мөчекпен болган оон хазакчызы М. Эртине олар күш-ажылың бедик бүдүрүкчүлүүн чедип алганнар. Олар чадаа ыыштыг малгаш чер аңдарар анназыннар-биле кур черни аңдарып турган, бүдүрүлге онаалдазын 125—333 хуу, а часкы тарылгада —123—173 хуу күүсеҥ турарлар. Оларның ажылдап турар «ДТ-54» деп дизельдиг тракторнуң техниктиг байдалы эки. Олар 261 кг кывар чүүлүг камнаа алганнар. Мурнакчыларлаң В. Кузнецов эки-биле болган оске-даа механизаторлар шоолуг-ла чыдып калбайн турарлар.

Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелинде ажылдап турар № 8 трактор бригазазы (бригадири коммунист эш М. Доржу) база эки түнелдиг ажылын көргүскен. Ында үр эвес хуусада агротехниканың бүгү хемчегларин сагып тургаш, 1376 га черииҥ шыгын базыра илиртээн болган 310 га черге кызытасты тараан. Хөрүүнүү экижилир ажылдап кылыр оске-даа хемчегларин болган тараа культураларының тарылгазын биче эвес хемчээлдиг шөлдерге чоруткан. Ол трактор бригадазының механизаторлары күш-ажылга кызымаан көргүзүп, хүнүң үлүг нормазын ыракта ажыр күүсеҥ турар.

Коммунист эш Н. Очаковскийниң № 5 трактор бригазазы бигэй эвес ажылдаап, социалистиг чарышка ийи дүтаар черни эзлээн. Ол бригаданың кам хонукта ажылдап кылган болган тараан шөлдери үстүнгээлериниеҥ шоолуг-ла кудулаваас. Бригаданың механизаторлары хүн онаалдазын үргүлчү ажыр күүсеҥ, 2—3 хуу кывар, чаар материалдарны камнап алганнар.

Чадаана МТС-тиҥ зоназында колхозтарда ажылдап турар механизаторлар часкы тарылганы кыска хуусада эки шынарлыг чорудар дээш кызымаккай ажылдап турарлар.

И. ИКОННИКОВ.

Колхозтуң хову турлааңда

ЧЫЛЫНКА. (Телефон-биле). Каа-Хем районнуң «Тинделге» көдээ ажыл-агый артели бо чылдың часкы тарылгазынга белеткелин мурнуку чылдардан эрте болган хынамчалыг дооскан. Үрезиннер культураларлаң хайы-биле четчир белеткетиҥген, тараа культураларын чажар шынарынга чедир чогуур ойүнде арыглаап турган. Машина-чепсек, дериг-херекседдер база бүрүн септетиҥген.

Бо чылын районнуң девискээринге час орай этелээн болза-да, апрельнин ийиҥа чартыынның баштайгы чылыг хүннери колхозчу тараажыларны болган механизаторларны хөлүг күш-ажыыче хайныктырган.

Колхозтуң кол тарылга шөлдүг Эрбекте хову турлаа таарымчалыг дериттиҥген турган. Чүрттелга бажыннарын Новикова, Будриевцева болган оскелер-даа чугайлап шеверлээн, турлагның бир бажыңында кызыл булуңну көргүүтүг ишмеп, ында номчулга болган ойнаар янзы бүрү чүүлдерни делгээн; чаа кылдыҥаң столовайда чем курлавырларын белеткээн.

Сарыг-Сеп МТС-тиҥ № 10 трактор бригадазының механизаторлары Яковлев, Болтовский, Бочкарев олар кыска үениң иштинде 500 ажыг гектарның шыгын базырган. Чамдык трактористер ховуунуу оске ажыл онаалдазында, олар 80 гектарны дискалаан болган 25 гектар күр черлерни аңдарган. Турлагда хөлүг ажыл улам-на калбарып турар.

Чаа шөлдерни шингээдип ап турар

Чөөн-Хемчик районда Жданов аттыг колхозтуң тараажылары Чадаана МТС-тиҥ Кайгароловка үүрүглүг трактор бригазазының механизаторлары-биле деңнег күш-ажылды улам калбартып турар. Ак-Хая ховузунда 500 гектар черниң шыгын базырган, баштайгы чаштырылганы шынарлыг чоруткан. Механизаторлар ам Сөөскеннинг-Чарыкта- ийи трактор-биле элиртеп турар. Колчин, Понкратов, Дегежик олар тараа чажарының эзлчегде онаалгазын 150 хуу чедир күүсеҥ турар. Аът-биле үрезин сөөртүп турар Оюн механизаторларны чедиштир хандырып турар.

Колхозтуң ажыл-ишчилериниң Саизага үүрүтүрган бригазазы Кара-Талда, Кара-Хараганда 20 гектар черниң хараганын туруп алтаан. Ам Куу-Тейге 40 гектар черниң хараганын арыглаан, кур черлерни ыын шингээдип ажылгазары дээш кызымаккай ажылдап турарлар.

М. СЫНАА.

Кызылтас культуразың дооскан

АБ-ЭРИК. (Телефон-биле). Тес-Хем районнуң Сталин аттыг колхозу бо чылдың часкы хову ажылынга белеткелдиг ужурашкан. Колхоз баштаар черинии даргазы эш Чадамбаның редакциязга дыңнатканы болза:

— Самагалдайның машина-трактур станциязының механизаторлары биле колхозчу тараажыларның деңнег күш-ажылының түнелиинде бис кол культура болур кызытастың тарылгазын апрель 26-да дооствус. Пландан чажыр 30 гектар тарытынган.

Колхозтуң шөлдериниге МТС-тиҥ 2 агрегаттары ажылдап турар. Тараа культураларының чажыдазын чедиишкиннииг чоруткаан, колхоз мал чеми культураларның тарылгазынга организастыг белеткеиин турар.

Чөөн-Хемчик мурнуу одуругда

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районнуң колхозтарында часкы хову ажылы организастыг, улам-на чедиишкиннииг калбарып турар. Район Советиниң күүсекомунуң даргазы эш Аржаалайның редакциязга дыңнатканы болза:

— Октябрьның алдарлыг 40 чыл ойнга уткуштур калбарган социалистиг чарыштың, кызымак күш-ажылдың түнелиинде районнуң колхозтары тараа культураларының планын иштизи-биле апрель 25-те 83,0 хуу, а кызытастың тарылгазын 97 хуу күүсеткен. Бо чугула, улус ажыл-агыйында харысаалгалыг кампания ажылынга мурнакчы болуп, тараа культураларының чажыдазын бедик агротехниктиг негелделер ёзугаар дооскан колхозтар районда хөй.

«Коммунизмче орук» колхоз планын 104,6 хуу, Калинин аттыг колхоз 104,4 хуу, «Большевик» колхоз 107,3 хуу күүсеткен. Ленин атт-ыг колхоз тараа культураларын пландан 16 гектарны ажыр чашкан, ол ышкаш «Октябрьның 30 чылы» колхоз кызытастың тарылгазын 111 хуу күүсеткен.

Тарылгазы суггаттыг шөлдерде

ИШКИН-АКСЫ. (Телефон-биле). Сут-Хөл районда Сталин аттыг колхозтуң тараа культураларының шөлү эрткен чылдыңнан 80 гектар калбаар. Колхозчу тараажылар бо чылын гектар бүргүзүнден 12 центнерден куду эвес дүжүттү остүрүп, ажаап алырын хүзээнген. Оларның сөзү боттуг ажыл-керектен карышпас.

Колхозтуң шөлдериниге часкы хову ажылы кидин-не түүктеп турар. Сөөлгү хүннерде 222 гектарга тараа культураларын чашкан. Колхоз бо чылын чаагай дүжүттү остүрүп ап шыдаар: белеткел эки, хөрээниг хынамчалыг ажылдап турар, оон бүгү тарылга шөлү суггаттыг.

Оюн Долажаптың тудуг бригадазы

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ойнуң байырлалынга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужурашкан партогранизация малга быжыг чемсүүрүнү белеткээринге чүгүлә кичээнгейни салып турар. Тарымал сиген шөлдерин болган кукуруза тарыыр черлерни суггарар түскай звено тургустунган. Идам-Сюрюнүң үлүртүп түрлары амгы од звено өрткен чылын база эки ажылдаан.

Звено сөөлгү хүннерге чедир 100 гектар ажыг шөлдү суггарган, анча колхоз хөй чылдарлыг сигеннер тарыыр. Суггарыкчылар амгы үеде кукуруза тарыыр шөлче ажылдап кирген. Хүнде 3 гектар чер суггарар онаалданы 4 гектар чедир күүседип турар Даан-оол, Бувиевал ышкаш мергежилиг кызымак ажылдап турарлар звенода хөй.

Звенонуң амгы суггарып турары хөй чылдыг сиген тараан шөлдерден колхоз өрткен чылын 10 улуг сарыат эки шынарлыг сигеннерни ажаап алган. Бо чайын од шөлдерни үштен эвээш эвес суггарып тургаш, оон өрткен чылдан-даа хөй болган чемгир сигеннерни ажаап алырынга звено бүтүрелдиг.

Г. ПИСЬМЕННЫЙ.

Комбинатчылар Октябрь байырлалынга уткуштур

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизының XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, Тураның райүлетпир комбинадының эрхезижен ажылчыннары өрткен чылдың бүдүрүлге планын чедиишкиннииг күүсетсиннер. Ынчалзажок, чедип алдынган чүүлдерге меңээргениес. чедиишкиннерни улам быжыглаар дугайында партияның өөредиин эки билир бис.

Эрткен чылгы чедип алдынган көргүзүглерни быжыглавышаан, комбинаттың ажылчыннары бо чылдың бирги кварталының бүдүрүлге планын ажыр күүсеткеннер. Чижээ, бирги кварталда продукцияны ниити бүдүрелиниң планы 121,7 хуу, барааның продукциязын бүдүрүп үн дүрер план 135,4 хуу күүсетиинген. Бо бедик көргүзүглер болза, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ойнга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужурашкыр дээш бистиң комбинаттың ар, херээжен ажылчыннарының калбартқан социалистиг чарыжының үре-түнелги болуп турар.

Комбинаттың ажылчыннары бүгү улустуң улуг байырлалынга уткуштур белеткеиишаан, боттарының күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидип, продукциянның шынарын экижидип, бот-үнезин чимгедип турарлар. Бистиң комбинаттың ажылчыннары Б. Маады, П. Селин, М. Оруспай, В. Федулов, М. Кызыл-оол, М. Бургев, В. Югов, М. Оруспай, Д. Титов, М. Чыыгоол, А. Ботельников, тракторист Д. Поморев олар Октябрьның Улуг байырлалынга алдар болдурган социалистиг чарыштың тиилекчилери болуп, продукциянны эки шынарлыг кылдыр бүдүрүп, ажылдың шынарын экижиттикшаан, хүн бүрүге нормаларын 120—160 хуу күүседип турар.

Бүгү ажылчыннар үстүнде мурнакчылар ышкаш шак ынчаар ажылдаан турарын чедип алыр дээш комбинаттың партия организациязы болган дирекция черя хемчегларин ап чорудуп турар.

Цехтер болган ажылчыннарының аразында социалистиг чарыштың канчаар чорун турарын, ким мурнап, ким хожудап турарын он хонгаш-ла түнеп. бүдүрүлге хураңдарына чугаалажып турар бис. Ол хураңдарга чүгле чедиишкиннерни түнеребейн, харын четпестерни илередип, олзыны дүрген чайлаарымның оруктарын тодаргай чугаалажып көрүп турар бис.

Социалистиг чарыш, ылаңгыя даараныга цехинде дыка эки организастыганын. Хожудап кыпып турарлар ам ук цехте чок. Даараныкчылар эштер Романова, Смирнова болган оскелер-даа күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн үргүлчү бедидип, продукциянның шынарын экижидип, бот-үнезин улам чимгедип турарлар.

Күш-ажылдың сагыыга-чурүмүн быжыглаар чорук бүдүрүлге планын күүседиринге улуг ужур-дүзүлүг. Ынчангаш, күш-ажылдың сагыыга-чурүмүн коллективже быжыглаарынче кичээнгейни күштелдирип келген болган күштелиринде турар бис. Оон түнелиинде ам бистеге күш-ажылдың чуруму быжыккан. Оон ынай ажылчын бүгүүнүн бүдүрүлгечи мергежилин бедидери күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиринге база улуг ужурдузалының барымдаалаар, ажылчыннарның техниктиг билиин бедиринче кичээнгейни угландырып турар апарган бис.

Бистиң райүлетпир комбинадывыстың бүгү ажылчыннарының, ялаң-хамчыларының кол сөөлгези—чүрт үлетпүүнүн эки шынарлыг барааннары-биле районнуң колхозчуларын бүгү ажылчы чоннарын, дериг-херекседдер-биле колхозтарны, совхозту хандырары болур.

Бистиң комбинаттың ажылынга ам-даа улуг четпестер бар. чижээ түүлбү кылыр агрегатты тургузарын планнап дерген, а ук агрегат амга чедир тургустунаан, комбинаттың кол инженери эш Уруктаев агрегаттың техниктиг дериишкинии хандырын бербейн келген.

Ажылда четпестерни шиитпирлиг чайлатпышаан, социалистиг чарышты улам калбартып турган, бо чылдың 11 айларының планын ноябрь 7-де—Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ойнуң хүнүнде, а чыл планын—декабрь 5-те күүседирин комбинаттың бүгү ажылчыннары хүзээнин алган ажылдап турарлар.

Н. ХОМЯКОВ,
Тураның райүлетпир комбинадының директору.

БАЙЫРЛАЛГА УТКУШТУР

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» көдээ ажыл-агый артелиниң дүржүлгалыг малчыны Янчап Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ойнга чедиишкиннииг ужурашкыр дээш кадагында төрээн 500 хонидан 512 хураганны чидирип чокка бүрүн доруктуруп турар. Бо чылын хой бүргүзүнден 2,5 кг дүк кырғып алыр хүзээгени ол алган.

Дүржүлгалыг малчын 8 чыл дүргүзүнде хой кадарын келген, төрээн колхозунга 3 мун ажыг хураганны берген.

Алган хүзээгезин амыдырал кырынга күүседип, Октябрьның алдарлыг 40 чыл ойнга чедиишкиннииг ужурашкыры дээш күженишкиннииг ажылдап турар.

Т. СЕМИС-ООЛ.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга уткуштур

Кызыл хоорайның будурүлгелеринде социалистиг чарыш калбарып турар

«Октябрьның 40 чыл оюн эрттирери болза Коммунистиг партияны болгаш Совет чазакты долгандыр бистиң чурттуң бүгү улустарын улам сырый каттыштырар, ажылчын анғының болгаш колхозчу тараачыннарның бузулбас эвилелин, ССРЭ-ниң улустарының найыралын улам улуу-биле быжыдар, бүгү-ле чурттарның ажылчы чоннары-биле бистиң улустуң интернационалдыг харылзаалаарын быжыдар болгаш коммунизм дээш демиселге ажылчы чоннарның миллион-миллион массаларының чогаадыкчы инициативазын болгаш идепкейин улам бедии-биле көдүрер дээрзинге СЭКП Төп Комитеди быжыг бүзүрелин илергейлеп тур».

(Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнуң байырлалынга белеткел дугайында СЭКП ТК-ның Доктаалындан).

Шынарлыг болгаш чараш продукция дээш

Н. СТРЕЛЬНИКОВ,

Мебель фабриказының чазаныкчызы

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга челнишкинниг ужуражыр дээш область типографиязының ажылчыннары бистер аравыста социалистиг чарышты калбартып, хайныышкынның ажылдан турар бис. Моторларының даажы бистиң типографиявыста дүне-даа, хүндүседа совсавайн турар.

Бистиң дыпланғыр машиналарывыс—линотиптер металлды ужуктерин будунбудун одуругларыг кыдыр биске өрүп берип турар. Мурнакчы линотиписте рнин мергежилдиг хөлдары кажан шалыпкын ажылдап турда, оларны кижиниң көрүп турукказазы келир. Бистер чүткүлдүг ажылдан, күш-ажылдың мурнакчы дурүлгелеринге, аныық өскенперинге баарывис болур. Бистер аравыска социалистиг чарышты улам калбартыпшаан, мурнувуста салынган соруглавысты Улуг байырлалга чедир эрестиг күүседип шыдаар бис.

Өрүкчүнүң сөзү

Р. ТЕРНИКОВА,

Область типографиязының линотипистказы

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга челнишкинниг ужуражыр дээш область типографиязының ажылчыннары бистер аравыста социалистиг чарышты калбартып, хайныышкынның ажылдан турар бис. Моторларының даажы бистиң типографиявыста дүне-даа, хүндүседа совсавайн турар.

Бистиң дыпланғыр машиналарывыс—линотиптер металлды ужуктерин будунбудун одуругларыг кыдыр биске өрүп берип турар. Мурнакчы линотиписте рнин мергежилдиг хөлдары кажан шалыпкын ажылдап турда, оларны кижиниң көрүп турукказазы келир. Бистер чүткүлдүг ажылдан, күш-ажылдың мурнакчы дурүлгелеринге, аныық өскенперинге баарывис болур. Бистер аравыска социалистиг чарышты улам калбартыпшаан, мурнувуста салынган соруглавысты Улуг байырлалга чедир эрестиг күүседип шыдаар бис.

Сентелгениң шынарын бедидээлиңер

В. МИХАЙЛОВ,

Кызылдың сентелге заводунуң директору

Бистиң коллективтиң кежигүнери — токарылар, слесарылар, мотористер автомашиналарны болгаш көдээ ажыл-агыйның еске-даа машиналарынга хереглетинер моторларны, комбайнерни чүгле эки шынарлыг кылдыр дүргеп сентээр дээш, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга төлептиг ужуражыр дээш аңгы уеде хайныышкынның ажылдап турарлар.

Областың көдээ ажыл-агыйының болгаш транспортунуң ажыл-ишчилериниң чагыларын чогуур хүүсавазында эки шынарлыг кылдыр күүседип бээри — бистиң коллективтиң хүндүлүг болгаш кол хүлээлгези. Сентелге заводунуң коллективи улуг байырлалынга челнишкиннинг ужуражыр дээш алган ол тодаргай хүлээлгени күүседиринге хамыктың мурнунда күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидери ажылчын бүрүүнден негетинин турар.

Бистер бо хүлээлгевисти черек кырында күүседип турар бис. Чижээ, баазанның продукциянны будүрериниң кварталы планы 128,2 хуу күүсетингей, мен бирги кварталдың нормаларын айнги кварталга киниритпир будуун чартык катап ажыр күүсеткей мен. Ол шынаң мээн кады ажылдап турар эжим Федоров болуунуң нормаларын март айда 380 хуу кылдыр күүсеткен. Фабриканың ажылчыннары эштер Аникина, Подольский Беленьов, Тимчанов, Бетидов болгаш өскелерде март айда күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедитпишаан, боттарының өнаалдаларын ыракта ажыр күүсеткеннер.

Планны күүседирде күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидер, чазанылга хереэнге мергежилгевисти остүрер ужуралуг бис. Продукцияның шынарын эжилтпишаан, оон бот-үнезин чиигедири бистиң чүгүле хүлээлгевис. Будүрген продукцияның саны эвес, а оон шынары кол кичээнгейге турар ужуралуг дээрзин бистер эки билир бис.

Улуг Октябрьга челнишкиннинг ужуражыр дээш алган хүлээлгевисти аларлыы-биле күүседип шыдаар бис.

300.000 километр дээш

Н. СИДЕЕВ,

Харылзаа эргелелиниң АТК-зының чолаачызы

Мен болумуңун национальминиң талазы-биле хакас кижи мен. Бистиң Совет Тараан чуртувустуң национал улустарының аңыларалы Улуг Октябрьның муруунда эң-не аар берге чорааң. Чүге дээрге, олар ийи дапкыр дарлалга чурттан чорааннар. Оларны ыяңгыя иштики байлар эң каржызы-биле хемдип чораан. Ийи дапкыр дарлалдан бистиң чуртувустуң национал улустарын Октябрьның социалистиг Улуг революциязы хостаан.

Мээң ачам чыгычы кижи чораан, ынчалзажок ол болуунуң малын эвес, а байларының малын кадарып, оларга хөлөчиктеп, эртем сургуул чок чурттап чораан. Мен болза, Совет эрге-чагырганың ачызында түскай эртенни чедип ап, чолаачы болган мен. Эрткен чылын болуунуң автомашинам-биле капитал сентелге чокка 200 муң ажыг км-ни эрткен мен.

Октябрьның байырлалынга челнишкиннинг ужуражыр дээш областың харылзаа эргелелиниң чолаачыларының калбартқан социалистиг чарыжынга кириштишаан, бо чылың бирги кварталында бодумнуң будүрүлге планнарымны ажыр күүсеткен келген мен. Чолаачы кижиниң күн бүрүлеги ажылы техника-биле холбаалыг болган чүве төлээде, чолаачы бүрүзү бодуунуң техниктиг мергежилин совсаал чок бедидери чугула.

Капитал сентелге чокка машинанын маннаар хуусаазын уладыр даар болза, чолаачы бүрүзү бодуунуң машиназының техниктиг ажаалдазын, канналгазын эң эки организастаар ужуралуг. Машинаның техниктиг ажаалдазын эжилтпейчи чыткаш будүрүлге планын ажыр күүседир, капитал сентелге чокка машинаның маннаарын уладыр деп бодаан-даа херээ чок.

Мен болумуңун автомашинамның техниктиг ажаалдазын улам эжилтпишаан, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга белек кылдыр капитал сентелге чокка ону 300.000 километр чедир маңнадырын хүлээнип алган ажылдап турар мен.

1957 чыл! Бо дээрге, совет улустуң болгаш депшилгелиг бүгү кижи төрелгетенниң амыдыралында алдарлыг чыл. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнуң байырлалынга чүгле бистиң чуртувустуң улустары эвес, харын делегейнин депшилгелиг бүгү кижи төрелгетени белеткенип турар.

Бистиң чуртувустуң улустарынга хосталганы болгаш хамаарышпас чорукту, аас-кежиктн болгаш өөрүшкүнү чаалап берген Улуг Октябрьның байырлалынга челнишкиннинг ужуражыр дээш социалистиг чарышты совет кижилер бистиң калбак делгем Төрээн чуртувустуң фабрикаларында, заводтарында, тудугларында, шахталарында, харылзаа болгаш транспорт черлеринде, колхозтарында, совхозтарында болгаш МТС-теринде — бүгү-ле черлеринде калбарткан. Улуг байырлалга уткуштур бүгү улустуң чарыжы улам-на хайныышкынның чоруп турар.

Чаа чурттагга бажыңнарын ажылчы чоннарга

Т. АХМЕТОВА,

«Тыва тудуг» трестизиниң тудуг мастери

Бистиң чуртувустуң ажылчы чоннарының аңыларал-чурттагазы улам-на чаагай болган турар дугайында Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы болгаш Совет чазаң хүн бүрүнүң сагыш салыышкынын илергейлеп турар. Чурттагга бажыңнарының тудуун калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң айтыышкыны партия болгаш чазактың чон дугайында улуг сагыш салыышкынының тодаргай илерээшкини ол болуп турар.

Бистиң тудуг участогунуң тудугжулары Ленин кудумчузунда чурттагга бажыңнының болгаш областың совпартшколаның бажыңының тудугларын кыдып турар. Бо тудугларны бистер бүрүн доскаш, Октябрь байырлалынга чедир ажыглалга киирер ужуралуг бис. Ол хүлээлгени бистер чүгле ол хүүсавада эвес, харын оон бетинде доскаш, ажыглалга киирер сорулгалыг бис.

Ол сорулганы күүседир дээш эштер Т. Козлова болгаш А. Оленина оларның удуртканы штукатуржулар бригадалары боттарының будүрүлге планнарын март айда алаан ажыр күүсеткеннер. Суурга кранның машинистизи эш С. Беляев болуунуң теңниктиг мергежилин соксаал чок бедитпишаан, тудугжуларга материалдарны саалаашкын чокка дамчыдып берип турар.

Октябрьның байырлалынга алдар кылыр боттарывыска алган хүлээлгелеристи эрестиг күүседип шыдаар бис. Тудуг трестизиниң хандырылга киллизиниң талазынан тудуг материалдары-биле тудуг участогун канчаар хандырып турарын маңаа холбаштыр демелээзи эргежок чугула. «Тыва тудуг» трестизиниң хандырылга киллизиниң начальниги эш Бородин тудуг участогун тудуг материалдары-биле үзүгелдиишкиниг хандырып келген. Ол чорук тудуг ажылдарының планын күүседиринге улуг моолдакты тавариштырып турар.

Тудуг участоктарын материалдар-биле үзүгелдиишкин чок хандырарынче углаган хемчегерин алыры тудуг трестизиниң эргелелинден негетинин турар.

Сөөртүлгениң бот-үнезин чиигедиилиңер!

И. ЗАВОДЯНОВ,

«Россовхозтранстың» Кызылда автобазазының начальнигги

Бистиң чолаачылар коллективи бүгү совет улус-биле бир дамей Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга күш-ажылчы челнишкиннерлиг ужуражыр дээш белеткенип турар. Улуг байырлалга челнишкиннинг ужуражыр дүтайында чолаачылар коллективиниң хуралы болган. Анаа бистер бедитпекен хүлээлгелерни алган бис.

Ол хуралга чолаачы Анатолий Гривинкин чугаалаана:

— «Октябрьның социалистиг Улуг Революциязының 40 чыл оюнуң байырлалынга белеткел дүтайында» СЭКП ТК-ның Доктаалын мен таныжып көргеш, сеткилимниң канызынан улуг өөрүшкү-биле үткүп хүлээп алган мен. Бүгү улустуң байырлалынга белеткелин дугайында партия Төп Комитединиң ол Доктаалы бистерни — бүгү чолаачыларны күш-ажылчы чаа-чаа маадырлыг чорукгарже улам сорук киирип турар. Мен автомашинамның техниктиг ажаалдазын улам эжилтпишаан, күш-ажылың будүрүкчүлүүн совсаал чок бедитпишаан, чүк сөөртүлгезиниң планнарын тонна болгаш тонна-километр талазы-биле ай саныңда 175—200 хуу чедир күүсеткеп, сөөртүлгениң бот-үнезин будун чартык катап чиигедир мен.

Чолаачы эш Гривинкин ол социалистиг хүлээлгезин хуралга олургаи бүгү чолаачылар изин-биле деткээннер. Кижи бүрүзү ынчан боттарына шак ынчаар бедиткен хүлээлгелерни түс-түс алганнар. Эш Гривин болгаш оон өөрү эштер Белов, Беленков, Шадрин болгаш өскелер-даа март айда боттарының хүлээлгелерин хүүсаа бетинде ыракта ажыр күүсеткеш, чүк сөөртүлгезиниң бот-үнезин алаан чиигеткеннер.

Чолаачыларның найыралыг коллективи будүрүлгениң чыл планын тонна-километр талазы-биле ноябрь 7-ге чедир бүрүн күүседирин хүлээнгеннер. Ах бистиң автобазаның чолаачыларының хөй нуруузу май айның планынга киириптир ажылдап турар, а оларның иштинден чамдыктары харын-даа майның өнаалдаларын ажыр күүсеткеп алган.

«Үлетпүрүү болгаш тудугну эргелеп башкарар чорукту организастарын улам сайзырангайжыдар дугайында» эш И. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин амгы уеде «Россовхозтранстың» Кызыла автобазазының чолаачылары хынызы-биле танышып, өөренип көрбүшаан, үлетпүрүү болгаш тудугну удуртуруп улам сайзырангайжыдарынче угланган ол программаны изин-биле чүүлдүзүнүп турарлар.

Бистиң коллектививистиң кежигүнери Октябрь байырлалынга алдар болдурган социалистиг чарыжында айыткан хүлээлгезин челнишкиннинг боттандырып шыдаарлар.

Кызыл хоорайның үлетпүр будүрүлге черлериниң ажыл-ишчилери бүгү делегейнин ажылчы чоннарының эң-сеткил каттыжылгазының Хүнү — Май 1-ге болгаш Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл оюнга алдар болдурган социалистиг чарышты улам калбартыпшаан, күш-ажылчы чаа-чаа челнишкиннерни чедип ап турарлар.

Бо чылдың бирги кварталында Кызыл хоорайның будүрүлге черлериниң ажылчыннын түзелгези СЭКП хооркомунуң бюрозу болгаш ажылчы чоннар депутаттарының хоорай күүскөөзү чоокта чаа чугаалажып көргеш, мурнакчы будүрүлгелерге болгаш сидыг черлерниге партия хооркомунуң база хооркүүскомнуң шилчилер Кызыл туктарын тыныскаан.

Чурукта: (солагай талазындан оң талазынче) мебель фабриказының чазаныкчызы Н. Стрельников, ол хүн бүрүде бодуунуң нормазын 200 хуу ажыр күүсетпишаан, продукцияның шынарын бедидип, бот-үнезин чиигедип турар. Ону хоорайның ажылчы чоннары бо чылын ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң депутадынга сонгаан, эш Стрельников будүрүлге черинге күш-ажылчы челнишкиннерин чедип албышаан, хөй-нинтиниң ажылынга идепкейлиг киржип турар; Ленин кудумчузунда чаа туттунуп турар 16 авл. шитн чурттаар улуг бажыңның бир өрээли. Ында квартираларны дыка эки таарыштыр бодап кылган; «Россовхозтранстың» Кызылда автобазазының ажылчыннары күш-ажылчы чаа челнишкиннерни чедип ап турар, маңаа сентелчилерниң чүткүлдүг күш-ажылы улуг рольду ойнап турар. Дузалакчы дарган В. Мальцев, дарган Л. Шадрин станокту септеп турары; Ленин кудумчузунда чаа туттунуп турар чурттагга бажыңында кыдуртур кран болгаш оон башкарыкчызы С. Беляев, ол тудуг материалдарын тудугжуларга дүргеп дамчыдып берип турар, оон күчүдүг машиназы чаңгыс-даа минутада ажыл чок туруп көрбээн, чүге дээрге чуртталгага ажыл-ишчи техниканы эки билир болгаш ону хынамчалыг ажаап турар; Кызылдың автосентелге заводунуң кочегары А. Сандың коллективте улуг хүндүткелди чедип алган, оон кызымаккай күш-ажылын бүгү ажылчыннар бедии-биле үнелеп көрүп турар.

Текстизи Г. Костинниң. Фотозу С. Феоктистовтуу.

ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министерствозунда

ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министерствозу АКШ-тың ССРЭ-де Херектеринге Түр Бүзүретирген Р. Г. Дэвисти апрель 24-те чалап алган, дараазында үткалыг сагындырыг бижиктэ анаа берген:

«ССРЭ-ниң АКШ-та Элчин черинин болган ооң ажылдакчыларының ажылчорудулгазын илдең-не бүжартадыр бак-сырадыр сорулгалыг кампания сөөлгү үеде Американың Баттышкан Штаттарында кескүзүг-биле күштелип турар. Оон-биле каш Баттышкан Штаттарда совет элчин дугайында мөге-шүгүлдүг хөөзүн чугааларны база болдуруп турар.

Баттышкан Нациялар Организациязының чанында совет төлээлекчиге болган Төлээлекчи черинин ажылдакчыларынга үүр ол-да ышкаш өжээнниг кампанияны АКШ-та база чорудуп турар.

ССРЭ-ниң болган АКШ-тың аразында чогумчалыг харылзаалардың хөгжүлдезинбиле хүштүрер аргажок болуп турар ол болдунар аргажок кампанияны чамык америк албан дужаалдыг кижилер деткип турар болгаш харын-даа анаа ыяг берип турар дээрзин демдеглээри эргежок чугула.

АКШ-та Совет Элчин черинин болган БНО-нуң чанында ССРЭ-ниң Төлээлекчи черинин ажылынга таарымча чок бай-далгы ол бүгү тургузуп турар. АКШ-тың Элчин черинин болган ооң ажылдакчыларының дугайында Совет Эвилелинде ыяг янзылыг коңлыг-даа чүүлүг болдурбайын турарын демдеглээри чугула.

Үстүнде айыттынган чүүлдерже кичээнгейни угландырыышаан, улустар аразының ниити хүлээп алыыган практиказын болган чанчылдарын ёзугаар, АКШ-та Совет Элчин черинге болган БНО-нуң чанында ССРЭ-ниң Төлээлекчи черинге оларга хүлээткен албан ёзунуң хүлээлгелерин күүседир талазы-биле таарымчалыг байдалдарны тургузарының дугайында АКШ-тың чазаа эргежок чугула хемчегерин алыр боор дээрзин Совет Чазак манап тур».

Колхозтуң чазанылга чери

Улуг-Хем районнуң Киров аттыг колхозунуң чазанылга черинде ураң-шевер 7 чазаныкчылар ажылдап турар. Олар эрткен чылын кылдынган бүгү-ле бажынарның эжиктерин, сонга рамаларын, 30 дуганы кылган болгаш 50 ажыг шанактарны демирлээн. Чазаныкчылар мал казаларының септелгезинге база идепкейлиг киришкен.

Чазанылга чери бо чылын париктерге 80 рамаларны немей кылган, эрги 30 рамаларны септээн, 6 бажынның сонга рамаларын чазаан, 116 рамаларны шилээн. Негаа рассадаларын өстүрер бажынның сонгаларын шилдээш чылыглаан, рассада өстүрер 101 санныг хааржакчыгаштарны ылангыы часкы тарылга үезинде трактористер турар вагончугашты кылган. Чазаныкчылар изрттын сөөлүнге чедир 4 шкафтарны, 5 аптараны, тумбочкалыг 3, тумбочка чок аналз 3 столду, 10 табуретканы бүдүрген.

Чазаныкчылар Октябрьның улуг байырлалынга аллар болдурган социалистиг хүлээлгелерин алганнар. Ам туттунар быяа, хаваа кажаларының, 10 чурттарга бажынарының, 100 инек киреп кажаның бүгү рамаларын, эжиктерин, 10 тергеин, 100 шанакты, 50 дуганы болгаш 30 досказрларны чазаныкчылар кылыр деп турар.

Д. ЧАМЗЫРЫН.

Чалгаарынчыг эвес

Балгазының өкпе зарының санаторийинде массовик Базыр культура-массалыг ажылды эмнедип, ыштанып турарларның ортузунда эки чорудуп турар. Эмнедип турар кижилер лекцияларны, бесе-даларны доктаамал дыннап турарлар.

Чоокта чаа «Бүгү-делегей байдалының дугайында» лекция болган. Калык камгалалының талазы-биле лекцилар, илет-келлер, беселарар үргүлчү болуп турар. Эмчи Толстухова сөөк зарының дугайында лекцияны помчаан.

Ч. МААДЫР-ООЛ.

Аныяк чылгыны өстүрер дээш

Каа-Хем районнуң «Октябрь 14 чылы» колхозунуң чылгычызы Эней-оол 86 баш аныяк чылгыны кыш, час үезинде эки ажаган. Ол чылгының дениели баксыраан, энир чылгы-ла семис бүжү барын хевээр. Бо чылын ол-не баштай төрүүр аныяк белериин кулуннарын менга алырынче чылгычы кол кичээнгейин салган. Аныяк чылгыда хораан чүве чангыс-даа чок.

Н. ЛОПСАН.

Суурну чаагайжыдар

Өвүр районнуң «Совет Тываның 5 чылы» колхозунуң органызас, ажыл-агыйы быжыглып, колхозчуларның материалдыг чаагай байдалы болгаш культурлуг деннели белип турар. Ынчан болза-да колхоз баштаар черн, колхозта партия организациязы болгаш колхозчулар колхозтуң суурун чаагайжыдар талазы-биле ажыл чорутпайн келген.

Колхозтуң төвү — Чаа суурда чурттаганың, бүдүрүлгенин, культура-амыдыралың дыка хей түлүглэры кылынган болза-даа шынары дыка багай, чедир кылынмайн ажыглалга киргеи түлүглер хей. Суурда 140 чурттарга бажынары бар, оларның чүгле 10-ну крышалыг, чурттарга бажынарының хей кезинде кладовкалар чок, суурда чүгле 3 арыгларыр чер бар, кудумчулар бок-сүрээ-биле долдунган.

Чурттакчылыг черлерни ногаанчыдып, чаагайжыдары ажылчы чонуңу кадыкшылынга улуг ужур-дузалыг. Чаа-суурда амдыгаа чедир ыяш олуртунмаан. Колхоз баштаар черн, Дус-Даг көзээ Совет суурну ногаанчыдар талазы-биле колхозчулар ортузунга организастыг ажыл чорутпайн келген. Колхозчуларда кодан чанының участоктуг ереге ховар.

Колхозчу суурну чаагайжыдар талазы-биле организастыг ажылды чорулээры бүгү-нинтинин херээ болуп негетинин келген.

Т. ТУВЕТ-ООЛ.

Ааддап чорааш

(Сонеттер)

1. Сибирьниң делгемнери

Төрелдерим аалы ырак:
А бо черде, бистинде дет,
Дээзи көк сыннар кайгаан
Аданнар-даа көзүлбес-тир.
Дээскиннэр: калбак хевис
Дажеп каан дег оргулаштар
Демир орук шаап-даа орда.
Төннес кыннын, херлип чыдар.
Туман, бүлут эгилеткен
«ТУ-104» ылгын болгаш
Хүннеш чыгыы аштап кежер.
Күзел ышкаш делгем-дир сен,
Ырывыс дег чараш-тыр сен,
Ынак черим—төрээн Сибирь!

2. Удавас май

Удавас май. Ченнеп бадар
Улуг-Хемни көрбес-тир мен.
Шаалгаштың каргыраазын
Сагышка даап, дыннаар-дыр мен.
Ынчалза-даа Волганың
Ырын дыннап, үнүп кээр мен.
Москваның ишчи чалгыы
Болзынга ченнеп келир.
Часкы хүнүү үткүп турар
Улуг чуртум үжү, кыдыы
Чангыс үзүл көстүп келир.
Ураң-шевер ишчилериин
Өөрүшкүзүг шырайымга
Өнүүр, чараш долбан немээр.

3. БКАД-тың кирминчизиниң чугаазы

«Каза-кала четкен сен» че?
Эзер-дергээ туттунга-ла
Каш-каш чылда чалчаадаан бол,
Эзрбек ооруун ашпаанын шын.
«Кадарчының дуржулгазын
Мында чонга дамчыт» диткеш,
Харын ам кээп, кырыыр дооста,
Мынаар чалаан, моорлап келдим.
Тоолда ышкаш оранга кээп,
Оглум сенээ ужурашкан,
Домактажып олуру мен.
Арат кижи кайнаар-даа базар—
Оруу ажык, чоруу чогуур—
Амгы шаг дег үе кайдал!

4. Тавычага думаар боор бис

Дугай дурту дамыраазы
Дурьялар сүзүп кешкеш,
Дугаларны, бизектерни
Турум сугга чурулулар.
Чели халын кедээзинге
Черге чедир сөгүргүлээш,
Челээш тырткан хөлчүгешче
Чергелешкеш базыптылар.
Улатпайн дурьялар,
Улуг Саян бажын ажыр,
Мени үдей, шүжүптарлар.
Тунуксумаар үнүп дыннап,
Белеңгиште тавычага
Душчуп келген турар боор бис.

Ю. КЮНЗЕГЕШ.

Сүт саалдазы чүге кудулай бергенил

Эрзин районнуң колхозтарында сүт саалдазын көзүдедир дээш кызымак ажылдап турар саанчылар эвээш эвес. «Кызыл сылдыс» колхозтуң саанчызы Долгат чаа ажы-агый чылының эгезинден бээр бир саар инектен-не ортумалбиле 419 кг, «Сталинчы оруң» колхозтуң саанчызы Шимит Созунмаа — 411 кг сүттү саап ап, дээре көргүзүглериг болганнар.

Ынчыг болза-даа анчы үеде районза сүт саалдазы кончүг куду деннелде. Алды айларның дургузунда чүгле 111,7 литр сүт сагынган. Бо эрткен чылга бодаарга бичии өзүлделиг болза-даа районнуң көзээ ажы-агый артельдериниг сүт саалдазын оон-даа көзүдедир болур арга бар турган. Эвээш сүт сагдынып турарының кол-ла чыдагаанда, инектерни одарлатырын, немелдэ чем бээрни болгаш суттарыгазын доктаамал чорутпайн турарында.

«Кызыл сылдыс» колхозтуң Бүлүң-Бажында сүт-бараан фермазы колхозта ең-не дээре ажыдыг ферма, ынчыг-даа болза, фермаиың анчы байдалы эки эвес. Инектерниң ажаалдазын болгаш чемгерилгенин чүрүмчүтпаан болгаш немелде чем бар-даа болза, оны чеп ажыглавайн турар. Саггап сүттүң учеду будалчак. Фермаиың санитарлыг байдалын экижидип алыры чүгүла түрлә-да олче ферма эргелекчизи Этер-даа, колхоз баштаар чери-даа (даргазы Борбак-оол) сагыш салбайн турар.

Саанчыларның халаттары хирлит, аркыылар чедишпес. Сүт хүлээп ап турар ереалдың арыг-шевери кончүг багай. Фермаиың ажылының дугайында айтыгларга «ынчыг боор-дур, ынчыг боордур» деп, эң Этер Фермата аиаа-да бир кайгаралчыы хижи ышкаш харылаан турар.

«Кызыл сылдыс» колхозта сүт саалдазы эрткен чылга бодаарга бо чылын оны инектен-не 35 литр куду. Колхозта сүт саалдазының аиты байдалын экижидеринче угланган боттуг хемчегерни албас болза, колхозтуң бүдүрүлге плаиын болгаш алган бот-хүлээглелерни күүсетпейн базарынга чедирип болур.

«Кызыл сылдыс» колхозтуң зоотехниги эң Даньшина чүгле колхоз төвүнге олурарынга ойлешкен. Ол кожа сүт-бараан фермазынга кээп турар-даа болза ында байдал экиживейн турар. Ол-ла колхозтуң мал эмчизи Федиев база малдарының яизы-бүрү аарыгларынга үдүр хемчегерни кошкак чорудуп турар.

Районнуң колхозтарында ажыглап турар мал ажылының түскай эртемниглериниң хууда харыысалгазын бедидер болгаш олардың ажылынга практиктиг дузаны чедирер талазы-биле районнуң улуг мал эмчизи Дүвектээр, кол зоотехник Сарыа олар боттуг хемчегчи алза экн.

Районнуң колхозтары инек бүргүзүдеи 750 литр сүт саар деп соруга салган. Ол соруганы күүсеидир дээш бүгү күштү салып, бар курлавырларны долгузубиле ажыглаары районнуң көзээ ажыгагый ажылдакчыларыидаа негетинии турар.

К. САЛЫЫ,
«Шынның» корреспондентизи.

Ол кымның буруузул?

Чоон-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозу бистиң күүневистиң үндүрүп берип турары автомашиналарыны ниитининн хөреңгизи-биле садып алгаш, октомын эвес ажыглап турар.

Оон чамык фактыларын көргүзүп болур. 1955 чылга чоллачы Сам-оол «ГАЗ-51» маркалыг № 24—14 машинаны эзимик чоллачылап турган үеи каан. Колхоз баштаар чери Сам-оолга өске чаа машина бергеш, демги машинаны септедирбиле механик Алдын-Херелди айда 1000 рубль хөлеми бээри-биле керээ чарып ажыдаткан. Ол механик машинаның шупту кезектерин алырып каап, айда алыр болган хөлеминии колхоз даргазы Дудераның чөпшээреи-биле баш үүр үндүртүп алган. Оон 3—4 хонукта арагалаш, чиде берген.

Алдын-Херелдин ол чазып каапкан машиназының ам кабиназы, кузову, рамазы бар, өскези чидери читкеп.

1956 чылда Шалгинов деп механикти айда 800 рубль-биле хөлезилеп алган. Ол кижи колхозтуң ажылдап турган «ГАЗ-51» маркалыг № 21—06 машиназын септээри-биле ооң кезектерин алырып каапкаш, ону септевейн,чиик машина чоллачылай берген. Оон үзээлзда шалыңын апкаш, база-ла чоруй барган.

Ол кымның буруузул? Маиаа дорт харыы бээрни колхоз баштаар черинден колхозчулар негеп турар. М. ЧИМБИИ.

Фоточурук шүгүмчүлеп тур

Чурукта: Каа-Хем районнуң «Ленинчи оруң» колхозунга келген № 4 трактор бригадазының 21 дугаарлыг «НАТИ» деп тракторунуң тарылга шөлүнге келгеш, ылчырбе дугую уштуна бээрге ол-ла черинге септеп турары.

Оон-биле кожа турар 45 дугаарлыг дизельдиг трактор база септелгеде.

Ук тракторларны МТС септелгеден үнген деп санаан, а херек кырында олар ажыл шөлүнге келгеш катап септелгеге кирер ужурга таварышкан.

Фото биле сөзү
С. ТАМБАНЫЫ.

Сарыг-Сеп МТС тракторларыиа болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезин «эки» шынарлыг дооскаш, хамаарыкын турар колхозтарынче тус-тус бригадаларны чоруткан. Часкы хову ажылдары кидин-не эгелеп турда, трактор-лар тарылга шөлдериие келгеш, мындыг байдалда «ажылдап» турун өлган.

Франция, 1957 чылдың апрельде

1. БЕРГЕ ЧАС

Парижте час дүшкен, ынчангаш ук хоорай кезээдегизи ышкаш бо үеде байырлалдың шинчизин кирген ышкаш кылдыр сагындырып турар. Ынчалза-даа ол байырлалның шинчизи чүгле «бойдустан» болган. Францияга 1957 чылдың чазы байырлалдың үези эвес болуп эгелээн. Борта бүзүреп болуру белен. Аиаа француз кижиге муиундагызы ышкаш чаа үүргелерни чүктедип турар түлчүүшкуннарның Алжирде үргүлчүлеп турар дугайында. Чоокку Чөөн чүкке француз чазактың чаа шериг планнарының дугайында, «ниити рыноктун» болгаш «Евратомнуң» дугайында, эзлчеглиг «атлантиктиг» азы «европейжи» чугаалажышкыннарның дугайында мырыиай өөрүшкүлүг эвес медээлерни бүгү-ле француз солуидан көрүп болур. Парижтың кыдыларында ажылчыннарга баар болзунарга ыяш ажыл соксатканнарның таиныыл болуктеринге чайлаш чокка ужуражы бээр силер. Заводтарның болгаш фабрикаларның ажылчыннары, аэродромнарның болгаш почталарның албан-хаакчылары, дээди өредилге черлериниң профессорлары, харыя студентилери безин — шупту-зу ам ажыл соксалып турар. Чүге? Ажыл соксалышкыныига үиген кандыг-даа кижи бо айтырыгны силерге дораан-на харыылап бээр.

Өртектер улгадып турар болган ужурунда, а бистиң алыр ажыл төлевиривисхи өстүрерин күзевейн турар болган ужурунда ажыл соксалышкынын чорудуп турар бис. Амыдырал улам бергедеп бар чылар, а чазак ону чингедириниң орнунга харын ону дорайталырының чаа-чаа төлевилелдерин ажылдап турар болган ужурунда ажыл соксадышкынын чорудуп турар бис...

Бо чылдың чазы Францияга онза берге час болуп турар. Ынчангаш ону бир эвес арткеи чылдың чазы-биле деннеп көөр болза улам тода апаар.

2. МЕГЕЛЕТИРГЕН ИДЕГЕЛДЕР

1956 чылдың чазын Француздар улуг өскерлиишкиннер болур боор деп идегелбиле үткааннар. Ук идегел боттуг ышкаш кылдыр оларга сагындырып турган. 1956 чылдың январь 2-де Национал хуралга болган сонгуулларга чөөн, демократтыг партиялар болгаш бөлүктер тиилелгени чедип алган. Ёзулуг-ла француз национал политиканы олар чорудуп болур ышкаш кылдыр сагындырып турганнарның хөй кезии француз парламентиниң чаа составына кирген турган. Социалистиг партиияның эрге-чагыргага кирген улуутукчулары эң эки аазаашкыннарны бээрии ынчаарда харамнанмайн турганнар.

Оон бээр бир чыл эрткен. Ол чылдың дургузунда Ги Молленің чазаа дээр чүүлге французтарның идегелери аиаа-да хоозун чүүл болган деп чүвеге оларны бүзүреткен.

Чазактың ийи кол партияларының—социалистерниң болгаш радикалларның сонгулда мурииунуң программаларынга ажылчыннарга болгаи албан-хаакчыларга соғуушкунну таварыштырып, эрткен чылдың «ачылыг чоруктарының» сөөлгү артыышкыннарын үзүткап турар.

Даштыкы политика талазы-биле эргиде оон артык кайгамчык болган. Эрткен чылдың чазынында Франциянын даштыкы политиказын янзы-бүрү системаларлыг күрүнелериниң кожа-хелбээ турарының принциптерин сагып тургаш чорударының эргежок чугулазының дугайын медеглеп турган болуиуң премьерииин болган даштыкы херектер министриниң саналларынга хей-хей француздар байыр чедирип турганнар. Ги Молленің болган Кристиан Пинонуң Совет Эвилелинге чораны бүгү ниитининг чүүлүүшкүнүн алган. Ынчаарда французтар часка ёзулугла өөрүп турганнар.

Ындыг болза-даа час кыш-биле кончүг дүрген солуугиаиы халаптыг! «Соок дайыныың» доштуг хаттары Бө д'Орсээже (Франциияның даштыкы херектер министерствозунуң турар кудумчузунче) халый берген. Англи дипломатия-биле кады француз дипломатия Египетке улур агрессия дайынын организатору болган. Франциянга чылдың бүгү ийиги чартыы колониязагоржу болуктериниң суэц авантиразының демээ-биле эрткен. Оон түнелиниде Франциияның делегейдеө алдары буурап дүшкен, а оон улустар аразында байдалы улуу-биле дорайтай берген.

Эрткен чылдың декабрьда бир сураглыг француз дипломаттыг хайгаарактчы менээ ынчаи деп чугаалаан:

— Англи, америк болгаш өске-даа атлантика чазактар Францияны деткип турар дээр чергелиг чүве-биле Пинонуң оожургадып турар. Ынчалза-даа ук деткимче хоозун чүве дээрзин ол уттуикан. Оларның бирээзи бистиң фирмаларынга эптиг болзуи дээш бистерни деткип турар. Өскелери боттары-ла колонизаторлар болган ужурунда, үшкүзү Лондоидан азы Вашингтоидан болуиуң хамаарылгалыг болганының чылдагаанынга бистерни деткип турар. Бир эвес чүвениң боттуг байдалының дугайын чугаалаар болза, бистин чурттувуста мораль талазы-биле туснайлаашкында турун турар болгаш политика талазы-биле чүгле чангыс базым арткан. Оон херечизи чүл? «Суэц операциязы»-биле холбаштыр Францияны БНО-га чангыс эптиг сеткил-биле канчаар буруу шаикаиын көрүнер!

Ынчалза-даа «Суэц операциязы» бүгү делегейге Францияны бүрүү шаап көргенинин карачаигыс чыдагаанды эвес. Бүгү делегейниң улустарынга «Алжир» деп сөс Франциянын бүжар чорууиуң демээ болган. Эрге-чагыргага кирип тура Ги Молле Алжирде дайынны сокпадыр, француз эвилелге тайбынны катап тургузар деп аазаап болгай. Ынчалза-даа Молленің бүгү ажыл-чорудулгазы бо четкериг ла йынны өөскүдиринче утланган. Оон ужурунда ам Алжирде 650 муи француз солдаттар болган офицерлер дайылдажып турар. Алжирнин талазындан 40 муи кижи чедип турар. Француз шажылакчылар 125 муи кижини кара-бажыннарда болгаш концентрас лагерьлерде хорутпаан. 300 муи ажыг кижини азып өлүрери-биле шиитккен... Алжир улустуң дарлап турар кан санныг француз монополиялардың кончаалары дээш социалист Молле бо бүгүиу үүлгедип турар.

«Либерасьон» деп париж солуи эрткен 1956 чылды «мегелетирген идегелдериниң кылыы» деп адаан.

3. РЕАКЦИЯ БАЖЫН КОВАЙТЫП ТУРАР

— Бүгү-де шынчы эвес бүжар ёралыг чүвелер дүн дүжери-биле дораан-на дашбаар илереп келир деп Балзакның маадырларының бирээзи чугаалаан. Ги Молленин чаза Парижтиң кырында политиктиг имиртиннерни болуиуң хелелиишкиннери-биле хоюдур тараныкан. Ынчангаш ол-ла дораан бүгү-ле бүжар бакы чүвелер дашкаар үнүп келген.

Эрткен чылдың ноябрь 7-де кастеттер, ломнар, кывар чүүлдүг шилдерни тутқан шыырак оолдар француз найыслалдың кудумчуларынга үнүп келгеннер. Антикоммунистиг бөлгаш антисоветтиг лозунгуларны салбышаан, олар француз Компартиниың албан кылыр бажыңын үрегленбөлгаш демократтыг парлалганың, профэвилелдериниң албан бажыннарынче халдаашкыннарны организастааннар. Фашист Вишиниң чазаның министри турган Тиксье-Виньенкур Коммунистиг партияны хорутпаар дугайында ол-ла хүн саналлы француз парламентинге киирген... Фашистериың халдаашкыны ойтур шаптыртканн. Парижтиң ажылчыннары үрегленүүлериниң оруун дүй моондактаан, Виньенкурнуң хоойлу төлевилели хүлээп алдынмайн барган. Аиаа үзүр 453 депутаттар бадыгаан болгаш кедергей реакцияның чүгле 84 төлээлекчилери од хоойлу дээш саналарын берген.

Ындыг болза-даа бо-бүгү реакцияның ең калбак шавар-халдаашкынынга чүгле эге медээ болган. Элээн шаг-ле эрткен соонда реакцияның үнү депутаттар палатазынга база катап дынналы бергеи. 1957 чылдың январь 22-де хамаарышпас республиканчылардың бөлүүнүң кежигүнү Робер Бриниель антикоммунистиг дөрт хоойлу төлевилелин Национал хуралга киирген. Оон дараазында үр эвес ге эрткен соонда, март айда, Национал хурал француз конституциига антидемократтыг өскерилгелерни киирерии баш бурунгаар көрүп турар чаа «конституция реформазының» айтырыгларын чугаалажып көөр ужурга таварышкан турган. Ынчалза-даа реакцияныг күштерииң бүгү чимененишкинери ам дээрезинде болуиуң соруглазын чедип албаан. Ындыг болза-даа реакцияның шавар халдаашкыны үргүлчүлеп турар. ол шавар халдаашкыны кулак сыят чок» парламент хевири-биле шуут болуп турар эвес.

Парламентиниң кудумчуларга шуут фашистиг халдаашкыннар-биле дапкыраштыр болуп турары чүрүм болган. Фашистер калчаарап турар, ынчангаш бүгү ак-сеткилдиг французтар оларның идепкейжизин франциа демократиягга улуг айыыл кылыр көрүп турар. Депутат-радикаль Шарль Эриниуң Национал хуралга медеглээни болза, коммунистерге улур амгы компания херек кырында Франциияның бүгү чөөн күштериие, тодаргайларга Франциияның болуига улур үүлгеи. Оон ындыг болуру-даа маргыш чок! Оон түржүк бүгү хоойлулар ёзугаар демократиягны камгалазар, улустуң күзел-соруиуң күүсеидикчизи болур ужурлуг француз чазак фашистериың ажыл-чорудулгазын чүгле моондактавайн турар эвес, харын херек кырында ол ажыл-чорудулганы деткип турар.

Эрткен чылда Москвага Ги Молле-биле кады келген француз журналистериың бирээзи-биле беселаражып турган, аиаа мындыг айтырыгны салган мен: француз чазак кайы хире быжыг болуп турарыл? Ол журналист ынчаар харыылаан:—Быжыг че? О, ийет! Бетн дээрге-ле ол аидыынга быжыг-ла. Көрүнер даан, чазак аидыында чөөн политиканы чорудуп, чурттуң деткимчезин ап турар, ооң ужурунда ол быжыг болбайн канчаар. Коммунистериың база кирип турары парламентиде чөөн хөөнүглер хей иуруу бар ышкажыл. Ынчалза-даа Молленің чазза бир эвес демократтыг үгланыышкынындаи ойталаар-даа ужур таваржыр болза, ол черле быжыг болуп шыдаар аиаар. Социалист-министрниң холу-биле бодувустуң политикавысты чорудары бистерге дыка ажыктыг деп барыын партиялар санап турар болгай. Оон ужурунда бодуиуң чөөн хей иуруузуи ышкынар болза, Молленн барыын партиялар деткиир деп санап турар мен...

Шынныда эрткен чылдың ортаа үезиндеи эгелээн Ги Молленің хей иуруузу 1956 чылдың чазынында аиаа улуг базыыл турган депутаттар апарган. Чөөн «республиканчы фронтунуң» эренгей төлээлекчизи болбушаан, Молленің кабинедн херек кырында Национал хуралда кедергей барыын күштерге даянып турар. Март 28-те чазакка бүзүредиин вотукчуиуң сөөлгү балыыашкынынидаи безин ол тодаргай болуп турар. Ги Молленің чазаа дээш колдуунда-ла барыын белүктер базыыаан.

Шак ындыг байдал Франциияның реакциялыг күштерин чүгле деткип турар. Ук чазак оларның холуига дүжүп бергеи деп чүвени билбишаан, олар тургустурган ситуациияны дувуите чедир ажыглаарын орадажып турар. Ги Молле барык бүгү айтырыгларның талазы-биле базыыиарның айтышкыныарын дынналгыры-биле күүседип турар болган: ам Молле чөөн хей иуруузу ышкынган, ынчангаш ооң кабинединиң салыы-чолу Национал хуралда коммунистериің болгаи социалистериің олуттарынга үлгланыышкак талазында олуруп турарларның холуида бүгүи-биле кирген...

4. МООН СОНГААР ЧҮҮ БОЛУРУЛ?

Ындыг айтырыгның тургустумары черле чөптүт. Ынчалза-даа аиаа харыызары чиик эвес.

Ынчаныыжеок кандыг-бир чүвени бүзүредии-биле чугаалаи болур. Чижээ-даарге, Молленің кабинеди болуиуң улуска улур политиказын моон-даа сонгар үргүлчүлээрии орадажып турары ам безин билдингир. Ол чорук ажыл төлевии-

(Төнчүзү 4-кү арында).

К. Е. Ворошиловтуң Шанхайда чоруп турары

ШАНХАЙ. (СЭТА). ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумуниң Даргазы К. Е. Ворошилов улус төлээлекчилериниң Бүткыват хуралының Докталмал комитетиниң Даргазы Лю Шао-ци-биле кады апрельниң 24-те хүнүң баштайгы кезинде Сунь Ят-сеннің бажың-музейинге чораан. Улуг революсчу-демократтың, кыдат-совет найыралдың чүтүлүг талалакчыларының улуг хүлээп алыр черин, столовазын, библиотеказын болган ажылдаар кабинедин Климент Ефремович көргеп. 35 чыл бурунгаар ында улуг өвес бажыңчыгашка Кыдаттың Коммунистиг партиязының үндезилекчилери — Ли Да-чжао болган Цзй Цю-бо олар-биле Сунь Ят-сен хөлбаны тургускан. Кыдаттың Коммунистиг партиязын ол ынчаарда-ла улуг күш деп көрүп ыдаан.

Улуг улустуң алдарлыг оглуңуң аныдыралының-бүрү үелерин көргүзүп турар фото-чүруктарга К. Е. Ворошилов түү-биле доктаап айтырыгларны салып турган.

Дүште Сунь Ят-сеннің кадайы—Сун Цин-лиңге дүштеки чайзалгага К. Е. Ворошилов олурушкан. Сун Цин-лин амгы үеде улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының Докталмал комитединиң Даргазының орлакчызы болган кыдат-совет найыралдың нинтилелиниң даргазы болуп турар.

Дүштеки шайзалгага улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының Докталмал комитединиң Даргазы Лю Шао-ци, Күргүне чөвүлелиниң Премьериниң орлакчызы Хэ Дун, Кыдаттың Коммунистиг партиязының ТК-зының Шанхай бирозунуң секретазы Кэ Цин-ши, хоорайның Улус комитединиң даргазының орлакчызы Цао Ди-цю болган К. Е. Ворошиловту үдеп чоруур кижилер база олурушкузаан.

Дүштеки шайзалганың үезинде Сун Цин-лин биле К. Е. Ворошиловтуң аразынга чүректиң хынызынган чугаалажышкың болган. Кыдат улустуң хостазырының хөрээнге Сунь Ят-сеннің бажың-музейинге чораан. Улуг революсчу-демократтың, кыдат-совет найыралдың чүтүлүг талалакчызының улуг хүлээп алыр черин, столовазын, библиотеказын болган ажылдаар кабинедин Климент Ефремович көргеп. 35 чыл бурунгаар ында өвес бажыңчыгашка Кыдаттың Коммунистиг партиязының үндезилекчилери — Ли Да-чжао болган Цзй Цю-бо олар-биле Сунь Ят-сен хөлбаны тургускан. Кыдаттың Коммунистиг партиязын ол ынчаарда-ла улуг күш деп көрүп ыдаан.

Улуг улустуң алдарлыг оглуңуң аныдыралының-бүрү үелерин көргүзүп турар фото-чүруктарга К. Е. Ворошилов үрү-биле доктаап айтырыгларны салып турган.

Дүште Сунь Ят-сеннің кадайы—Сун Цин-лиңге дүштеки чайзалгага К. Е. Ворошилов олурушкан. Сун Цин-лин амгы үеде улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының Докталмал комитединиң Даргазының орлакчызы болган кыдат-совет найыралдың нинтилелиниң даргазы болуп турар.

Дүштеки шайзалгага улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының Докталмал комитединиң Даргазы Лю Шао-ци, Күргүне чөвүлелиниң Премьериниң орлакчызы Хэ Дун, Кыдаттың Коммунистиг партиязының ТК-зының Шанхай бирозунуң секретазы Кэ Цин-ши, хоорайның Улус комитединиң даргазының орлакчызы Цао Ди-цю болган К. Е. Ворошилов-

ШАНХАЙ. (СЭТА). Климент Ефремович Ворошилов болган ону үдээн кижилер апрельдиң 24-те хүнүге Шанхайның пионерлер ордузунга чорааннар. Кыдат чазактың чаң үрүглер дугайында соксаал чок сагыш човаашкынының херечензи болуп турар ол кайганчыктыг орлуну 1953 чылдың июнь 1-де ажыткан. Оорган бөөр Шанхайның пионерлериниң чогаадыкчы кылыныңың болган бот-тывынгыр ураначүүлүнүң төөч ында хүрүп турар.

Эштер Ворошилов, Лю Шао-ци, Хэ Лун болган Климент Ефремовичтиң үдеп чоруур совет аалчылар көзүгүлеп келирге, пионерлер найыралдыг адыш-часкаашкынынары-биле утказынар. Барабанщиктерниң болган горнистериниң отряды утказалың аллгазын ойнаазынар. Эш Ворошиловка болган оске-даа аалчыларга пионерлер дириг чечектер түдүскүлээн.

Чаа өөрү олурар салгалчыларга кыдат улустуң түргүзүп бергени кайгамчыктыг ордуның хой санныг залдарын аалчылар көргүлээн. Радиога ынакшылдыгларының залында чаң үрүглер кылынып каан радиоаппаратураларның хой дезевилелери бар. Ол-ла залда Шанхайның пионерлеринге Совет Эвилелиниң олариың эштериниң чорутканы хой санныг белектери база бар.

Пионерлериниң самолеттар дүрүү-хевирлери кылып өөренип турар өрээлдиге «ТУ-104» деп самолеттуң дүрүү-хевирин Климент Ефремовичиге белекке бергеннер. Белекти хүлээп ап тургаш, Москваның пионерлериндеп Шанхайның пионерлеринге эш Ворошилов байыр чедирип, Кыдат Улус Республиказының улам ынай чечектериниң, Кыдаттың 500 миллион улузунуң болгаш Совет Эвилелиниң найыралының улам быжырының алдары дээш өөредилгезинге чедишкиннерлиг болуруң оларга күзээй. Эш Ворошилов кыдат пионерлер-биле үргүлүү чугаалажып, хостуг чүртка чүрттээрының аас-кежиин чаалап алган боттарының адаларының болгаш келериниң төлептиг салгакчылары болуруң оларга күзеп турган.

Оон соонда пионерлер ордузунуң боттывынгыр ураң-чүүл коллективтериниң оюннары болгулаан.

Аның чаш артистерге четиргенин илередип, пионерлерге кадыг, аас-кежиин болгаш чедишкиннерлиг болуруң

ВЕНА. (СЭТА). Австралияда чоруп турар ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоян болгаш ону үдеп чоруур кижилер канцелиниң турар бажыңынга федеральдыг канцлер Ю. Раав биле болгаш австри чазактың кежигүнери-биле ужурашкан, оларның-биле үр чугаалажышкынын апрельдиң 4-те эртен кылган. Федеральдыг канцлериниң ведомствозунуң парлалга албанының чери түскай ыяныдыг парлап үнүргөн, ында чугаалап турары:

«Бөгүн хүнүң бирги чартында федеральдыг канцлериниң канцелязынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоянның болгаш австри чазактың кежигүнериниң аразынга чугаалажышкынар болган.

Чугаалажышкынар болза ийи күргүнелериниң кайызынга-даа хамааржып турар политиктиг болгаш экономиктиг аазы каш айтырыгларга хамааржып турган. Ыланғыя, күргүне керээзинге ат салганының үезинден бөөр австри-совет харылзаалариың хөгжүлелиниң дугайында

Климент Ефремовичиге белекке бергеннер. Белекти хүлээп ап тургаш, Москваның пионерлериндеп Шанхайның пионерлеринге эш Ворошилов байыр чедирип, Кыдат Улус Республиказының улам ынай чечектериниң, Кыдаттың 500 миллион улузунуң болгаш Совет Эвилелиниң найыралының улам быжырының алдары дээш өөредилгезинге чедишкиннерлиг болуруң оларга күзээй. Эш Ворошилов кыдат пионерлер-биле үргүлүү чугаалажып, хостуг чүртка чүрттээрының аас-кежиин чаалап алган боттарының адаларының болгаш келериниң төлептиг салгакчылары болуруң оларга күзеп турган.

Оон соонда пионерлер ордузунуң боттывынгыр ураң-чүүл коллективтериниң оюннары болгулаан.

Аның чаш артистерге четиргенин илередип, пионерлерге кадыг, аас-кежиин болгаш чедишкиннерлиг болуруң

ВЕНА. (СЭТА). Австри чазактың чалалгазы-биле Австрияда аалчы болуп чоруп турар ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы А. И. Микоян совет хаймынчыларының Шварценбергшлац шолде турасказалынга Совет чазактың мурнундан апрельдиң 24-те эртен чечектер салган.

Чечектер салып турда ССРЭ-ниң даштыңы салыг Министрлериниң оралакчызы И. Н. Кумыкин, Австрияда ССРЭ-ниң Элчини С. Г. Лапин, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң Үшкү Европа кидизиниң эргелекчизи П. И. Ильичев болгаш аалчын черинин база садыг төлээзиниң черинин ажылдакчылары база тургулаан.

Чечек салырының ёзулалынга Австрияның ССРЭ-де элчизи Н. Бишоff, Австрияның ДХМ-ниң протокол кидизиниң начальниги Э. Фильц, а ол ышкаш австрий хөй-ниитиниң болгаш парлалганың төлээлекчилери база киришкилээн.

Судан болгаш Эйзенхауэрниң доктриназы

КАИР. (СЭТА). МЕН агентилелиниң дыңнадыг турарынган алырга, Ричардстың Суданга чоокта чаа чоруп чораанын холбаштыр, Суданның премьер-министри Халил баштаан Суданның чазак комиссиязының болгаш АБШ-тың президентизиниң тускай төлээлекчизи Ричардстың аразында «Эйзенхауэрниң доктриназының» дугайында солчушкан чагааларын Хартумда парлап үнүргөн.

Суданда «коммунистиг айыыл» бар болуп турар деп бадыткалды каныг-даа барыңаа чок даэш, Суданның чазак комиссиязы болуруң чагаазында ону хүлээвейн турар.

«Эйзенхауэрниң доктриназын» Араб чүрттериниң лигазынга чугаалажып көөрү-биле дамчыдың бөөри чугула деп комиссия санап турар. «Эйзенхауэрниң доктриназы» болза палестин айтырыын, Суэц канал болгаш Акаб мугулдур дугайында айтырыгны тоол көрбейн турары ышкаш. Оргазы Чөөн чүктүн көл айтырыгларын база тоол көрбейн турар деп чугаалда айтып турар.

Агентилелиниң дыңнадыг турарынган алырга, Ричарде-биле чугаалажышкынарга Судан болза: экономика талазы-биле дузалаачы Суданның бүрүн эргежинге болгаш хостагазынга халдавазын, ону күүселири кайы-бир араб чүрттүң эргежыктарынга хора чедирип болур ындыг негелдемелерни Суданга кызбазын, америк эксперттерни чорударының мурнунда Суданга сан-хөө дузалачызы көргүзөрин башпатсын деп негелдемелерни ийин үнүргөн.

Иорданияга израиль солуннарның кыжаныглары

ТЕЛЬ-АВИВ. (СЭТА). Иорданияга байдал чидигленип турарынга хамаарыштыр албан ёзунуң болуктериниге чоок болуп турар израиль солуннар Иорданияга улуг кыжаныгларының кампаниязын күштелдирген.

Бир өвес Египет болгаш Сирия-биле чоокнуулажырының политиказының талалакчылары Иорданияга дайын үнер болза, ол чоруп Израильдиң чөөн кызыгаарынга «улуг айыылды» тургузар болгаш ыяаларда оларның мурнунга «чаа болгаш нарын айтырыглар» туруп келир деп «Газарец» солун хоозун недегледи кылып турар.

Бир өвес хаан Хусейнин долгандыр болуглешкен күштер буурап дүжер болза, Израиль «холуң суда салыыкаш» олурза албас деп «Давар» база «Ламерхав» солуннар ажыы-биле демдеглеп турарлар. Тель-Авивте америк элчин Дуулинуң израиль премьер-министр Бен-Гурион болгаш даштыкы херектер министри Мейр-биле сөөлгү ужураажышкынары Иорданияга байдалга база Израильдиң ол дугайында туружунга холбагдалдыг болган болгаш «Иорданияга болгушкуннарны хөлбаштыр Израиль ышкынын байдалды сагыш, кандыг-даа үүлгедиглиг хемчегерни албазын» деп америк «дилег» даар чүүлдү ол ужураажышкынар чигинниге тургузуп турар деп журналисчи болуктер демдеглеп турар.

ИОРДАНИЯДА БАЙДАЛ

КАИР. (СЭТА). Апрель 22-де Иорданияның барыын талакы хоорайларынга чыскаалдар болган, оларның киржикчилери «империалистиг сүлчээлежикчилерге» үзүр демисежириниче иорлан улусту ыйгырган.

ПАРИЖ. Франс Пресс агентилели каир радиозунуң ыяныдыгларын барыкаазаан, апрель 22-де Наблус хоорайга национал уйгурткыл комитединиң хуралы болган деп дыңнаткан. Хусейн ааң-Халидиниң чазаан дүжүрер дугайында, «Эйзенхауэрниң доктриназын» хүлээвес дугайында, иорлан армиязын үндүрткен офицерлерни дедир этпдер дугайында база ангы болуушкунга орду болуктериниң холгаарлашпазының дугайында негелдеерни ол хуралга көдүрүп үнүргөн.

ЛОНДОН. Рейтер агентилелиниң корреспондентизиниң Каирдеп дыңнатканың ёзугаар алырга, чакдык үе мурнунда туттуруп хоруглаттырган болгаш иорлан армиядан үндүрткен офицерлериниң хереженин талазы-биле бурууларын түзеп кылырының дугайында билдиришкинин Хусейн хаанга кирген болуп турар.

ДАМАСК. (СЭТА). Аммадан ыяныдыглар ёзугаар алырга, орду болуктериниң талазынган шынгыы контроль туразаан, «Иорданияның хостуг офицерлер» организациязы иорлан армиянның бүгү кезектериниге хуулустар тараткан болуп турар, хоруглаашкынарның болгаш армияның офицер составын ыяй-бөөр сайгарып турарының чылдагаанарын ол хуулустарда тайылбырлап турар. «Ол түүн хоруглаашкынынар болгаш ыяй-бөөр сайгарылгалар болза империалистиг планнарга удур удуртың удурланышкынарың базарының чепсээ кылыр армияны хуулуглар сорулгазы салып турар» деп хуулустарда чугаалап турар.

Израильде дайын белеткелдери

ПАРИЖ. (СЭТА). Парижте алдынган медээлер ёзугаар алырга, курлавырлаан шеригдерни Израильге апрель 24-түң эртениден эгелеп моонеп туруп берген. Тайбынчылыганың иорлан-израиль шугумунуң чоогунда турар Иерусалимниң, Рамлениң районнарында болгаш оске-даа черлерде танканы болгаш шеригниң оске-даа кезектериниң тазыштыр тургузулгазын чоруун турар. Журналисчи болуктерде кептерээн бодал ёзугаар алырга, ол шериг белеткелдерин Иорданияның барыын талакы кезээн эжелеп алыр бодалдыг дээрзин журналисчи болуктер бадыткап турар.

Испанияда Америк шериг базалары

ЛОНДОН. (СЭТА). АБШ болза Испанияны бодуңуң шериг базазы кылдыр хүүлүруп турар. АБШ-тың штабтар начальниктериниң каттышкан болуңуң даргазынга тонуйлатырган генерал Туайнинг Испанияга америк шериг-агаар базаларын тургузарының программазынга хамаарыштыр ам-

гы үеде Мадридте чугаалажышкынынар чоруун турар. Рейтер агентилелиниң дыңнаткаңын ёзугаар алырга, Туайнинг «Испанияга шериг түүүнүң кады кылган программазын» Испанияның түскай төлээлекчилери-биле чугаалажканың медегледеп болгаш ол программа «чедишкиннинг боттаныы турар».

Ак бажыңның медеглели

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-ның Комиссиязының чепсегленишкиннерин дүжүрер талазы-биле Белеткел комитединде АБШ-тың төлээлекчизи Стассен-биле президент Эйзенхауэрниң чөвүлелекчи-

хаара тутказ турары албан эвес. Ол дээрге чогум уткалы-биле алырга, ыяк болап кылган болгаш ыяк чорутказ хемчегерниң түнелиниде чоорту чедип алдынган турун болгаш.

Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң дыңнаткаңын ёзугаар алырга, парлалга айтырыгларының талазы-биле Ак бажыңның секретазы Хэгерти КНО-ның Комиссиязының чепсегленишкиннерин дүжүрер талазы-биле Белеткел комитединде АБШ-тың төлээлекчизи «Лондонга апрель 24-те дагын эгелээр чугаалажышкынарың бүгү-де кичээнгей-биле көөрүнче» Эйзенхауэр кыйгырган деп медегледеп.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

Франция, 1957 чылдың апрельде

(Төнчүзү).

рин өстүрер дугайында ажылчы чоннарның негелдемелерин хандырып бөөрүнден чазактың ойталаашкыдан, демократтыг күштерге удур атаклы организастарынче реакциялың орлдажышкынарынга чазактың көргүзүп турар деткинчезинден, шериг чарыгдалдарын моон соңгаар улам өстүрерин баш бурунгаар көрүп турар чаа бюджеттен. Алжирде дайынны «тынделелиг хоозарынга чедир» үргүлчүлээр бүзелдиниң дугайында чазактың мелегледеринден, март 25-те «Евратомнуң» болгаш «чаңгыс аай рынокту» дугайында дугуржулгаларга Франциянын ат салганының фактыларынан тодаргай болуп турар.

Ындыг орук Молленің кабинединиң аздарын моон соңгаар чүүле дорайтадырынга болгаш ук кабинетти улам ынай кошкадырынга чедирип болуур дээрзинге чигзиниг чок.

Моон-биле кады Франциянын улузунуң мурнунда өске перспектива—француз демократтының күштериниң улам ынай өзеринде болгаш быжыгарының перспективазы база туруп турар, ол күштер Франциянын амгы иштики болгаш даштыкы политиказын өскертирин шынгыы-биле негеп турар. Бо перспективаны боттуун бадыткап турар барымдаалар хөй. Ол барымдаалардың чамдыктарын көргүзерге болза:

1957 чылда бир-ле дугаар чамдык кезик парламент сонгуулдары Парижке январьда болуп эртпеп. Ук сонгуулдарга коммунистиг партиниң кандидаттары бүгү бадыласкынарның 23,2 хуузун алган. Антикоммунистиг болгаш антисоветтиг аажок улуг кампаниязы чорудуп турбуже коммунистер чүртте боттарының туруштарын хевээр кангалап алгаын ол черүк көргүзүп турар-дыр. Ынчаарга кедергей барыынарның, фашистиг күштериниң кандидаты сураглаан Пьер Пужад бадыласкынарының чүүле 6,4 хуузун алган. Бо фактыны «Пьер Пужадтың төнчүзү» болур деп парлалга тайылбырлап бижээн.

Февральде Дьеп хоорайга муниципалдыг сонгуулдар болган. Маңаа коммунистиг партиа бодуңуң талалакчыларының санын чүүле хевээр артырган эвес, харын элээн ковудеткен. 1953 чылда эртикен муниципалдыг сонгуулдарга коммунистиг партиа дээш 1880 балыласкынарны азы 19,7 хуузун берген турган болза, ам бо сонгуулдарга 2.375 бадыласкынарны азы 23,6 хуузу берген.

Мартта бүзүрүлелерде бүзүрүлге комитеттеринге сонгуулдар болган. Ол болза, күш-ажылдың бүгү-нинти конфедерациязында бактаап турар деппилгелиг профэвилелдериниң күштериниң шенелдези болган. КБК бодуңуң туруштарын бүрүнгүбиле кангалап алган деп чүвени ол шенелде көргүскен. КБК-ның кандидаттары дээш бүгү балыласкынарның ортумаабиле 50-ден 60 чедир хуузу берген.

Ындыг фактыларны кончуг хөй-биле көргүзүп болур. Хөй санныг ажыл совсаашкынарының дугайын, француз патриоттарының улуг сырый каттышкынының байдалынга өртеен «Алжирге тайбың дээш демисеглиг неделязының» дугайын, барыын-германдайынзырактарга болгаш оларның океан ыяныда авиалечилериңе аажок улуг артык чүүлдерни берип турар «Евратомнуң» болгаш «чаңгыс рынокту» дугайында Ги Молленің чазаанның чарган дугуржулгалары-биле холбаштыр француз хөй-ниитиниң аажок киленеэшкинининг дугайын чугаалап болур. Чангыс сөс-биле чугаалазарга, француз демократиязының күштериниң улам ынай быжыгып турар дугайын чугаалап турар фактылар кончуг хөй.

...Париж часка өөрүп турар. Ынчангаш бо хүннерде французтар ыяныдыг чугаалажып турардар:

Ажырбас! Ам час бойдуста. Ынчалзада француз политикага болуур чаа часка удавас байырлыысты чедирериниске бүзүүр бис.

В. ЗАГЛАДИН.

Хову турлааның гигиеназы

Хову ажылдарының үезинде эр, хөрээжен колхозчулар колхоз суурларындан ырак черлерде хову бригадаларынга үр үеде ажылдап турардар.

Хову турлагларын тургузуп тургаш, ховуга ажылдаар колхозчуларның культура-амыдырал талазы-биле негелдемелерни хандырары колхоз баштаар черлериниң чүгүлө сорулгазы болур.

1953 чылда болуп эртикен СЭКП ТК-ның сентябрь Пленуму хову турлагларынга ниити чурттаалга бажыңнарын, кухняларын тудуп тургузарын колхозтарга сүмелээн.

Ынчангаш колхозтуң бо үеги хову турлагларының чаагайжыдың түттүнгөн, каалаттынган болур ужурлуг, оларга уруглар ясликтерин, ниити чурттаалга бажыңнарын, машиналарны шыгжаан, техник талазы-биле ажаарынга керектиг шимээлиг орап-савааларны, нефть шыгжаар черлерин, кухня-столованы, чем продуктулар шыгжаар чер бажыңны, чуңар бажыңны, душту, ажыл-агый тудуглар тургузары чүгүлө.

Колхозчуларның кадыкшылыг камгалаар сорулга-биле хову турлагларын тургузар черлерни шилип, оларны планнарынга болгаш тудуглар чорударынга колхоз баштаар черлери онза кичээнгейин салган турер ужуралуг.

Колхозтуң хову турлаан тургузар черни шилирде санитар-гигиеналың дараазындагы негелдемелерни күүседири чүгүлө.

Хову турлаан бригаданың ажылдаан турары хову участогунуң төөүге, шынаадан 3 км, база довурак доюлдурар оруктардан 100 метр ырак бедик черге тургусса чогуур. Хову турлаа арга чоогунда болза улам эки. Ногаан үүлүттер кижиниң кадыкшылыңга улуг ужур-дузалыг. Хову турлаанның чурттаалга бажыңнарының, будүрүлге тудуглаарының, а ол ышкаш уруглар ясликтиниң чаныңга катчиңистиг чараш ыяштарны, чадаң үүлүттерни, чечектерни тарып олуртуруп сүмелеп турар. Хову ажылының байдаалдарында колхозчуларның кадыкшылың камгалаарынга арыг суг улуг ужур-дузалыг.

Ховунуң байдалдарында сугну нүргүлябында-ла ажык агып чыдар черлериниң хереглээр апаар. Суг бажыңның, кудуктарының суу турлагларга эвээш хереглетинип турар. Ынчангаш сугну довуратпайын, хириктирбейн хереглээри чүгүлө.

Узуп каан ижер сугну кыры шывыгыг ыяш, демир дооскаарларга, азы бөөскүнүүт досказларга шыгжаар керек. Ажык суг шыгжамырларындан ускан сугнуң хлорлуг чугай-биле хоразын арылдыргаш, бир болза хайындыргаш ижери чүгүлө. Хову ажылының байдалдарында сугну шын хереглээрин хайгаараар кылдыр колхоз баштаар черлери санитария талазы-биле хөй-ниитиниң түскай төлээзин тургузуп турар, ол төлээ сугну канчаар хлорлаарының дугайында тодаргай сургаалданы участок эмнелгезинден азы фельдшер-акушер пунктузундан алыр хүлээглелиг.

Хову ажылының байдалдарында эки организастаан ниитиниң чемненилгези колхозчуларның кадыкшылыңга улуг ужур-дузалыг. Колхозчуларга эки шынарлыг, сүүзүүнүт чемни хандырар, кырын-шөйүүдү аарылдарын болгаш чемден хоранганыңышкынны болдурбазын магадылаар бүгү хемчегер алдынган турар ужуралуг.

Хову турлаанын кухнязын арыглаңыр бажыңдан, бок төгөр оңгардан, мал кажаазындан беги дээрге-ле 50 метр ырак черге тургузар керек.

Аъш-чем продуктуларыңы кухняга салып, түскай савааларга: эът, балыкты иштин чайырлап каан демир хааржактарга; хлебти түскай муңгаш ыяш хааржактарга азы арыг шоодайлар иштинге, сүттү чайырлыг бидоннарга азы баалыңның савааларга кудуп шыгжаар.

Дүрген үрели бөөр чем продуктуларны хонук иштинде хереглетинер хемчээли-биле соорүүп ап турза эки.

Кухняга чем белеткээринге хереглетинер хереккелдерни иштиниң столоваяларыңыы-биле бир демей кылдыр хандырары чугула. Балык аштаар, эът кезер, ногаан аштарынга белеткээн маңзыларлыг столдарны түс-түс кылдыр тургускаш, оларның чаңында: «ЧЭ» (чиг-эът), «ХЭ» (хайындырган эът), «ЧБ» (чиг балык), «ХБ» (хайындырган балык), «ЧН» (чиг ногаа) «ХН» (хайындырган ногаа) деп бижимелдерни кылгылап каары чугула.

Чемни чайырлап каан шөй баштар азы баалыңыг сакыныларга белеткээр керек. Белеткээн чемни муңгаш савага салыр болгаш 4 шактан хөй эвес, а соок чемнерни (винегретти) 2 шактан хөй эвес үеде кадагалаза чогуур. Бир эвес белеткээн чем дараазының хүнүге артып калза ону чер бажың иштинге салыр; муңгу (щики) хереглээринең мурнунда 10—15 минута иштинде хайындырар, а ийги бүзедениң чемнерни — балыкты, эътти база катап хаарар керек.

Чайгы үеде столованың кухня-биле кожа организ-стаан, кухняны көжегелеп каан болур. Кухня ажылдакчыларынга болгаш чемненикчилерге чуңар демирни тус-тус кылдыр белеткээр. Кухняга-даа, столовяга-даа сэмтерни, күскелерни тургуспас дугайында хемчегерни ап, олар-биле демисежир керек.

Савалар мырыңай кылаң арыг кылдыр чугдунган турзун дээш онза-кичээнгейни салган турар ужуралуг. Хирлиг савалар ижин-шөйүүдүүң халдавырлыг зарыгларының, чемден хоранганымышкынның чылдагаанын боон болур. Чемненикчилер чемненген соонда савааларны дораан чуур керек. Чуурунуң дурнунда олардан чем артышкынарын аштаар. Савааны баштай хора арылдырар поташ деп порошок эзилдиргиглиг изиг суг-биле, оон сөөлүнде арыг изиг суг-биле чугташ, кургадырын сүмелеп турар.

Хову турлаанда чуттуг бокгарны, сүрээни аштаар арыглаарын колхозчуңуң херимнинг иштн-биле бир демей кылдыр көрүп, аңаа чогуур кичээнгейни салыр керек. (Турлагның девискээрин арыг-шевер тургузуп, өдектн, чуттуг чүүлдерни, бок-сүрээнни ыяш ажаан, аштаар чорук сээктер-биле демиселдин, ижин-шөйүүдү, кыжа аарыгларын болдурбазының кол хемчегери болур. Ынчангаш кургат сүрээлерни өрттедирин, чем артынчыларын амыдыралар чемгереринге чарыгдаарын, чуттуг чүүлдерни, өдектиң хоразын арылдырып ажаарын сүмелеп турар. Хову турлагларынга арыгланыр бөөрүүн черлерни кылып алырының аргазын маңаа немей айтыры артык эвес.

Ындыг арыгланыр черлерни, чурттаалга бажыңнарындан, кухнядан, кудуктан 30—35 метр ырак черге кылыр. Онгарының ханызы 0,7 метр хире, калбаа 0,3 метр, а узуну кижилериниң эвээш, хөйүнге хамаарышкан болур (чижээ, 1 метр узун онгар 20—30 кижиге өйлежир). Хову турлаанын арыгланыр бөөрүүн онгарын көжүрүп эптээр түскай маңзылар-биле дуглыар. Арктаныр чер ажыглатынмас үеде оон кырынга курган довуракты хөме чажып каар, оон иштинге чуттуг чүүлдер дола бергенде ону довурак-биле хөөп каапгар азы келир чазын удобрение кылдыр ажыглаар сорулга-биле түскай ажаап каар.

Хову турлагларынга санитариниң чуруминарын сагыыр талазы-биле колхозчуларның бот идепкейин калбаа-биле организастаары чугула, чүге дизе участок эмнелгезинин, фельдшер-акушер пунктузунуң ажылдакчылары аңаа хайгаараалды үргүлчү-ле чорудуп шыдавас, турлагның арыг-шевер турарынга колхозчулар боттары сагыш човаар, кым-бир кижи будүрүлге кемдээшкинининге, ондактыг аймыга таварышканда эмчи келгиже чедир баштайгы дузаламчыны аңаа көргүзүп база колхозчуларның ортузунга санитария талазы-биле тайылбыр ажылдарны чорудуп турарлар.

Хову турлаанга аптечканы азы санитар сумказын организастаап, аңаа шырыг материалдарын болгаш эң-не эргежок чугула эмнерни белеткеп тургузары колхоз баштаар черлериниң чугула сорулгазы.

Тыва областың санитар-чырыдмышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудуучузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң орлакчызының, иштики информациа кидизиниң — 3—88, харылсалгалыг секретарының, культура болгаш аймактал салгалтының 4—98, партийзи аймыдыралы, пропаганда, үеткүр болгаш транспорт, кодээ ажыл-агый кидистериниң 3—68, чагаа кидизиниң база бухгалтериниң 3—65.

ТС—00145 Культура өргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1926 чылдаа үеделип эгелээнге

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957 АПРЕЛЬ 30 ВТОРНИК № 87 (3799)

Өртээ 20 коп.

Бистиң чуртувустуң улустарының найыралының быжыг баганазы, бүгү делегейде тайбыңның тиилетирбес чөленгижи—Совет Социалистиг Республикаларының Эвилели делгерезин!

(Май 1-ге СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

Хоорайларның болгаш суурларның чаагайжыдылгазының дугайында

Областа хоорайларның болгаш суурларының тудугларының шапкын өзүп турарыбиле чергелештир, оларның чаагайжыдылгазының талазы-биле улуг ажылдарны боттанырып турар. Бо сорулгага хереглээри-биле область бюджединден чыл санында-ла дыка хей акша хөреңгилерни түскайлап турар. Чүгле бо чылын безин чангыс Кызыл хоорайның чаагайжыдылгазынга чарыгларының-биле 4 миллион ажыг рубльди планнаан. Ол болза, партияның болгаш чазактың совет кижиниң дугайында сагыш салышкынының база бир тодаргай илерээшкини болур.

Ажылчы чоннар төрээн хоорайларының болгаш суурларының чаагайжыдылгазын боттарының патриотчу хереэ кылдыр санап, аңаа улуг көдүрүүшкүн-биле киржип турарлар. Бо хүннерде Кызыл, Чадаана хоорайларда болгаш Кызыл-Мажалык суурда база өске-даа черлерде чаагайжыдылга талазы-биле ажылдар дыка калбак хемчээлдин-биле чорутунуп турар.

Ылангыя бо талазы-биле ажыл-херектер Кызыл-Мажалык суурда элээн организастыг болгаш демниг байдал-биле эгелээн. Суурнуң чурттакчы чонунуң күжү-биле төп кудумчу—«Октябрь» кудумчузунга безин 3000 ажыг янзы-бүрү ыяштарны, чаңан үнүштерни тарып олуртканнар. Чайгы үеде оларны суттарары-биле арыксумунарны, 7 кудуктарны белетээннер. Ол ышкаш бажыннарның крышаларын, кладовкаларын кылырының болгаш хериннээриниң талазы-биле дыка хей ажылдар кылынган. Кызыл-мажалыкчылар стадионну, дыштанылганың паркын түзүп тургузуп турарлар. Ол суурнуң ажылчы чоннары чаагайжыдылга талазы-биле кожазында Тээли суурнуң ажылчы чоннарын чарышка кыйгырганнар.

Сөөлгү үеде Кызыл хоорайны чаагайжыдар талазы-биле дыка улуг ажылдар чорутунуп турар. Ылангыя бо чылын хоорайны чаагайжыдыш, кудумчуларны асфальтылаарынче, чечектиг сесерликтерни кылырынче улуг кичээнгей салдынар. Хоорайга 10 муң ажыг ыяштарны олуртуруп планнаан болгаш бо айның 20-ден эгелеп ногаанчыдылга талазы-биле шалыпчы 10 хонуктуң чорудуп турар. Комсомол кудумчузун асфальтылаарын уламчылап турар. Ынчалзажок хоорай чаагайжыдылгазының конторазы (начальнигаэш Амелин) аңаа белеткелдерни багай чорутпан болгаш амгы үеге чедир-ле шиитпирлиг хемчегларни албайн турар. Ногаанчыдылга талазы-биле шалыпчы 10 хонуктуң канчаар чорун турарының дугайын эш Амелин чоокка чедир-ле тодаргай билбес турган.

Областың колхозчу суурлары база-ла танытынмас кыдыр чаартының, улам-на чаагайжып турар апарган. Чамдык колхозтарның төптеринде ёзулуг чаагайжыды туттунган хоорайжыштар өзүп үнүлеп келгилээн. Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң төвү — Чыраа-Бажы суур чогум-на шак ынчыг. Ында колдуунда бүгү колхозчулар чаагайжыды туттунган чылыг, чырык бажыннарда чурттап турар болгаш кладовказы, крышазы чок бажыннар хевар. Суурда арыганыр бажыннарны, херинерни, кудумчуларны корум-чурумнуубиле түзүп тургускулаан. Колхозчулар суурнуң ногаанчыдылгазынче улуг кичээнгейни салып, чүс-чүс янзы-бүрү ыяштарны тарып олурткан. Бо чылын колхозчу өг-бүле бүргүү бодунуң бажынының чанында ыяштарны, чечектерни тарырын шиитпирлеп турар. Ынчыг чижектерни ол районда «Октябрь 30 чылы» болгаш областың өске-даа колхозтарының төптеринден көрүп болур.

Хоорайларны болгаш суурларны чаагайжыдарының айтырыглары партия, совет, профсөвюзтер болгаш комсомол организацияларының болгаш бүгү хей-ниитиниң киженгейниң төвүнге турар ужурлуг. Ынчыг турбуже, бо талазы-биле ажылдарны чамдык районнарның төптеринде, колхозчу суурларда дыка кошкак чорудуп турар. Маңаа Барыын-Хемчик районнуң «Ленинниң оруу» колхозтуң төвүн канчаар «чаагайжыдын» турарының дугайында чижекти көрээлинер. Көдээ Советтиң сессизинга суур чаагайжыдылгазының дугайында айтырыгны чыл санында чугаалажып келген болза-да ону херек кырынга боттандырбайн турар. Эрткен чылын тараан ыяштарның 60 хуузу ажаалгазы баксыраанны-биле үрелген. Суурда 140 хире чурттакга бажыннарының хей кезиниң крышазы, кладовказы чок. Ол ышкаш байдалдар Бай-Тайга районнуң «Дөң-Терек», Таңды районнуң Чедерде «Тилелге», Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» болгаш өске-даа колхозтарның төптеринде бар.

Ылангыя районнар төптери — чамдык хоорайларда болгаш суурларда чаагайжыылга талазы-биле ажылдар бисте элээн тазырымча чок байдалда турар. Чижээлээрге, областың бир улуг районунуң төвү — Шагаан-Арыг хоорайның чаагайжыдылгазының байдалы ам-даа дыка багай. Ында тараан ыяштар кончуг ховар. Кудумчулары чаагайжытынмаан. Кажан чаъс чаанкан соонда чамдык кудумчуларның малгажынга машиналар чоруур хамаан чок чадаг кижилер чорууру безин бергедей баар. Шагаан-Арыгның хоорай Совели (даргазы Тушкина) болгаш хейниити организацияларының бо дугайында тодаргай хемчеглерни алыр херек. Ол ышкаш Бай-Тайга, Өвүр, Чаа-Хөл районнарының төптеринің чаагайжыдылгазын шиитпирлин-биле экижидери негетинип турар.

Хоорайларның кудумчуларын чаагайжыдып, асфальтылаар ажыл бисте дыка багай тургустунган. Ону Кызыл хоорайда безин кончуг оожум чорудуп турар. Ылангыя эрткен чылын-на асфальтылап эгелээн Комсомол кудумчузу амыгаа чедир доозулбаан. Бо талазы-биле хоорайның коммунал ажыл-агый киллизи кошкак хемчеглер ап турар. Оон-биле чергелештир улуг-улуг районнар төптерин—Чадаана, Шагаан-Арыг хоорайларның кудумчуларын асфальтылаар өйү келген.

Чаагайжыдыга талазы-биле бүгү-де айтырыгларны чер-черде партия, совет, профсөвюзтер, комсомол организацияларының кичээнгейниң төвүнге тургузуп, бистиң хоорайларывысты, суурларывысты танытынмас кылдыр чаагайжыдып, олар чечек-үнүштер, ногаан ыяштар-биле шыптынган турзун дээш бо чылын планда көрдүнген бүгү-ле ажылдарны күүседиринче үглээнган хемчегларни алыр ужурлуг.

Частың бо үеэн ногаанчыдылганы болгаш чаагайжыдылганы чорударынга онза тазырымчалыг. Ылангыя ногаанчыдылга талазы-биле ажылдарны озалаашкын чокка чорудар херек. Оон-биле чергелештир ыяштарның чайгы ажаалгазынче кичээнгейни улгаттырар. Бо ажыл херекке бүгү ажылчы чоннарны, школачыларны, пионерлерни калбаа-биле киириштирери эргежок чүгүла. Маңаа ленинчи комсомолдуң кежигүннери база-ла эгелекчилер болур ужурлуг. Комсомол организациязының күжү-биле кандыг-бир хоорайның, суурнуң, аза кудумчуның чаагайжыдылгазын кылып болур болгай. Амдыызында ыныг эгелээшкиннер бисте кончуг эвээш.

Чаагайжыдылганы чорударынга хей-ниитиниң шефтээшкини-биле хей-хей чүүлдерни кылып болур. Хостуг шактарда, чамдык дыштаныр хүннерде ажылчы чоннарның шефтээшкиннерин организастаарын калбаа-биле практикалаар херек. Хоорайларның болгаш суурларының аразынга чаагайжыдыга талазы-биле социалистиг чарыштарны калбартыр ужурлуг.

Боттарының төрээн хоорайларын болгаш суурларын үлегерлиг кылдыр чаагайжыдып, ногаанчылары — Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ооңга Тыванның ажылчы чоннарының эң эки белектериниң бирээзи болур.

Эш Н. С. Хрущевтуң илеткелинин тезистерин чугаалажып турар

«Үлетпүрүү болгаш тудугну эргелеп башкарарын организастаарын улам ынай сайзырангайжыдар дугайында» эш Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин областың сан кылдазының ажылдакчылары ханызы-биле чугаалажып көрген.

Төлевилетинген хемчеглерни чугаалажып көргеш, хуралдың киржикчилери Тыванын ажыл-агыйын эргелеп башкарар талазы-биле боттарының чаа-чаа саналдарын киргеннер.

Тывага улус ажыл-агыйының төвүлелин тургуспайн, «Тыва кобальтының», даг экспедициязының бүдүүлгелерин Красноярскинин улус ажыл-агый төвүлелинге киргеш, областың өске бүгү бүдүүлгелерин облкүүскомнуң эргезинге тургузар деп хуралдың киржикчилери саналдап турган.

Облкүүскомнуң чанында үлетпүрүнүң болгаш тудугнуң чангыс аай эргелелин тургускаш, оон эргезинге чүрт үлетпүрүнүң эргелелин, областың одалга черин, тудут трестизин, көдээ электро черин, суг ажыл-агый черин, септелге заводун киирер, автотранспорттуң болгаш оруктарның эргелелин база тургускаш, оон башкарылгазынга № 65 машина-орук станциязын, автотрестинги, Ус оруунуң эргелелин киирер деп саналды олар үндүрүп турар.

Аъш-чем үлетпүрүнүң эргелелин тургускаш, эът-сүт үлетпүр черин, оон колбаса фабриказын, хоорайның сүт үлетпүр черин, аъш-чем комбинадын, дээрбени болгаш ам тудуп турар аъш-чемниң бүдүүлгелерин аңаа каттыштырар, хандырылгеның эргелелин тургускаш,' аңаа хандырылганың кол эргелел черин, көдээ ажыл-агый хандырылгазының черин, машиналар хандырылгазының черин, областың чүрт үлетпүрүнүң хандырылга черин, культурасептелгениң хандырылга черин, зооветеринарияның хандырылга черин каттыштырарын олар саналдааннар.

Оон ынай бүгү үүрмек автоажыл-агыйлары: хандырылга эргелелиниң, пөстаавы аймаанның садыг черинин, аптека эргелелиниң, совхозтранстың, харылзаанның АТК-зының болгаш көдээ ажыл-агый хандырылга черинин автоажыл-агыйларын автотранспорт эргелелинге хамаарыжыр чангыс аай конторага каттыштырар дугайында санал аңаа база үнүп турган.

Областың ховуларында

Кызылтастың тарылгазын дооскан

АБЫЖАБ. (Телефон-биле). Чаа-Хөл районнуң Сталин аттыг колхозунуң тараажылары 60 чылын гектар бүргүүлеп ортумаа-биле 14 центнер тарааны өстүрүп, ажаан алырын хүлээнген. Олар Октябрьның байырлалынга үтештүр чарышка сөзүн эдеп шыдаваннар.

Бо чылын колхозтуң тарылга шөлү 1800 гектар, а тараа культуралары 1500 гектар болур. Хову ажылынга белеткелдер мурнуку кайы-даа чылдардан эки болган. Хөрөңнүү белеткеп ажылдазы хынамчалыг, колхоз муң гектар чаа күр черлерни база шингээдип алган.

Колхоз төвүнден 45 км черле Шанчының хову турлаанда байдал тазырымчалыг деритинген, ында бо чылын 8 чаа бажыннарны немей тутқан, столовая болгаш комчугла чери ажылдап турар. Тарылга өгелээнден бээр аңаа кино болгаш концертти 2 удаа көргүскен, хана солуну, көргүүт самбырээзи докпаамал үнүп турар.

Чаа-Хөл МТС-тиң чорудуп бергени агрегаттардан 5 тракторлар амгы үеде тараның чажылдазын кидин-не кылбартып турар. Колхоз кол культура болур кызылтастың тарылгазын дооскан, херек кырында оңу 700 гектарда чашкан. Оон ынай суланы 405 гектарла, эрбайны 15 гектарда тараан.

Тараа культураларының чажылдазын дооскан

КЫЗЫЛ-ЧЫРАА. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районда Ленин аттыг көдээ ажыг агый артели (даргазы эш Дүдераа, парторганизация секретары эш Сотпа) тараа культураларының чажылдазын беш ажыл хүннеринде азы апрель 25-те дооскан. Херек кырында ол колхоз 1231 гектарны ажыр тараан.

Чадаананың машина-трактор станциязының ында 6 агрегаттарлыг механизаторлары (бригадири эш Очаковский) ажылдап турар. Техниканы, мергежилдиг башкарыгланың түнелинде бө аразында ажылга шаптыктыг чаңгыс-даа үрелишкин болбаан. Колхозчу тараажыларны күш-ажылче шын организастарын бригадир эш Самбуу ажыл-ишчи үлүгүн шыдаан.

Колхозчу тараажыларының механизаторлар биле деминг күш-ажылы амгы үеден чем культураларның тарылгазынче үглээнган. Бо чылын көк суланы—200, кукурузаны—80, тоорукту—20, чаңгыс чылдыг сигенни—20 гектарга тарыыр деп турар. Сөөлгү хүн 100 ажыг гектарда көк суланы чажып тараан.

Колхозтуң хову турлагларында

БӨК-ЧЫРАА. (Телефон-биле). Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артели Улуг-Хем районда улуг колхозтарның бирээзи. Бо чылын оон тарылгазының шөлү 2700 гектар болур, а кол культура— кызылтасты 1100 гектарга тарыыр.

Колхозтуң Баян-Кол болгаш Алдыы-Шынза хову турлагларында күш-ажыл кидин-не түлүктеп турар. Сөөлгү хүннерде кызылтасты 637 гектарда чашкан.

Чаагай дүжүттү өстүрүп алырынга

ТЭЭЛ. (Телефон-биле). Бай-Тайга районнуң Молотов аттыг колхозунуң тарылга шөлү эрткен чылдыңнан 185 гектар калбарар. Чүгле тараа культураларын безин ол колхоз 1285 гектарга тарыыр. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ооңга үтештүр чаагай дүжүттү өстүрүп ажаан алырынга колхозчулар болгаш МТС-тиң механизаторлары деминг күш-ажылы чедишкинниң калбартып турар.

Колхозтуң шөлдеринде 4 агрегаттар ажылдап турар. Сөөлгү хүннерде тараа культураларын 740 ажыг гектарда чашкан. Тракторларның үжү тарылгада, а бирээзи күр черлер андарылгазында.

Үнүшке хөрөңнүүн чогуур шыгы чүгүлө ужур-дузалыг. Бо талазы-биле организастыг хемчеглер алдынып турар. Шын базырыышкынын чогуур өйүнде чорутқан. Бүгө апталгазында болгаш суттарылдаза 40 кижини быжыглаан, олар Эдер-Күйнүң улуг бүгазының суун чөп ажыглап, 300 ажыг гектарның баштайгы суттарылгазын организастаан.

ЧАА-ХӨЛ

Чаа-Хөл МТС-тиң механизаторлары Ленин аттыг колхозтуң шөлдеринде тарылганы чедишкинниң чорудуп турар. Шын базыра илиртээринде ажылдап турар дөрт агрегаттар дөрт-ле хонукта 478 га черни илиртээн. Аныяк тракторист Т. Анай-оол «У-2» деп трактор-биле хүнде 15 гектар черни илиртээр тургаш, 25—30 гектар чедирип турар. Колхоз баштаар чери трактор бригадазынга кыйыр, чаар материалдар сөөртүүн бээри-биле 6 тергелиг аттыг 4 кижини түскайлап берген. Хову турлаа ыыштанырынга тазырымчалыг кылдыр деритинген.

УЛУГ-ХЕМ

Часкы хову ажылдарын кыска хуусаада белик агротехниктиг деңнелге чорудары МТС-тен улуг хамааржырын барымдаалаан, Шагаан-Арыг МТС септелге мастерскаязын часкы тарылгага тазыыштыр организастаан. Ында бир кижи үргүлчү дежурныйлап турар. Трактор бригадаларындан келген чагыгларны эвлчегден ашкаар хамыктын мурнунда септеп бээри чуруумчутунган. Ол чорук машиналарның ажыл чок турар чоруун дыка кызырган.

Шөлде дуржулга ажылы

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районда көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының шөлдеринде часкы тарылга эгелээн, хүн бүрү улам-на калбарып турар. Сөөлгү хүннерге чедир 100 ажыг гектарның шыгын базырып илиртээн. 50 гектар күр черлерни ацдарган болгаш 70 гектарга кызылтасты чажып тараан.

Үнүшке хөрөңнүүн чогуур шыгы улуг ужур-дузалыг. Бо талазы-биле станциянын коллективи база боттуг хемчеглерни ап, часкы болгаш чайгы суттарылдаларга белеткелдерни организастыг чорудуп турар. Суттарылда бугаларын арыглаан, 95 гектарның часкы суттарылдазын чоруткан. Шөлдерге дуржулга ажылдары база эгелээн.

Кыйгырыгларга күш-ажылчы харыы

СЭКП ТК-ның май Бирге кыйгырыглары бүгү совет кижилерни күш-ажылче улам сорук киирген. Төрээн чурттуңуп улам ынай күчүлүг хөгжүдүзинге ажыктыг чаа-чаа чедишкиннерже партияның дайынчы кыйгырыглары тес-хемчилерни база хайныктырган.

Бүгү делегейниң ажылчы чоннарының ап-сеткил каттыштырылгазының хүнү майның Бирге олар күш-ажылчы чедишкиннерлиг болган.

Тес-Хем районнуң чугула аргыжыгга болгаш Эрзин районнуң область төвү-биле харылзажырының оруу Тес-Хемнин улуг көвүрүүн ажыглалга киирген. Хем суу үревезин барымдаалаан 150 тонна ажыг даштың ангы-ангы 8 кезекке чыгыылап түскан. Көвүрүүнүң узуну 100 метр, калбаа 6 метр, анда 2 автомашиналар хостуг каржып эртип болур.

Көвүрүүнү кылырынга райпо болгаш райсан киллизиниң коллективтери, Сталин аттыг болгаш Калинин аттыг колхозтарының колхозчулары кызымаккай ажылдап, күш-ажылдың мурнакчылары болганнар.

С. БАДЫРАА.

1958 чылда БКАД-тың киржикчилеринге көргүзүглер

Эрткен чылдың дүргүзүнде көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери тарааны, картофельди, ногаанарны, сүттү, эътти болгаш өске-даа продуктуларны бүдүрерин көвүдедирин көскүзү-биле чедип алганнар. Ол чорук делегелгениң киржикчилерин шилип алырының негелделерин белиндер арганы БКАД-тың Бол комитединге бергеп.

Чижээлээрге, тараа культураларының талазы-биле 1958 чылдың делегелгезинин киржикчизи болур төлээде, Украинаның, Молдавияның, Сонгу Кавказтың районнарының хей нуруузунуң колхозтары болгаш совхозтары тараа болгаш тараа-бобулуг культуралар эдээн бүгү шөлүүн гектарынан-на ниитизи-биле 20 центнериниң орнунга 21 центнерни ажаан алыр болгаш ниити чыыланы колхозка 16.800 центнерни, совхозка 31.000 центнерни алыр ужурлуг.

Делгелгенин киржикчилери кыдыр бажылатырган турар совхозтар болза, 1958 чылдың тарылгаларынга күр черлерни чедишкинниг андарган, ынчалзажок, чурттакга, амыдырал, бүдүрүлге болгаш культура түзүүнүн оларда планын күүседкен совхозтар болур. Казахстанның, Сибирьнин, Уралдың, Поволжьенин, Сонгу Кавказтың колхозтары, МТС-тери, совхозтары болгаш районнары БКАД-тың киржикчилери болур эргени чаа шингээдип алган черлериниң бүгү шөлүнден 1957 чылда колхозтарга болгаш совхозтарга хүлээп алдынган пландан 20 хуу ажыр, а МТС-терге болгаш районнарга 10 хуу ажыр дүжүттү алганда чаалап алыр.

Ажыглатынмаан черлерни, эвээш продуктулуг шыналарны болгаш одәрларны андарып тарыырының күсели-биле чаа черлерни чедишкиниг шингээдип ап турар кара хөрзүнүүг эвес курлагнын колхозтары, совхозтары, МТС-тери болгаш районнары бир эвес колхозтарга болгаш совхозтарга ындыг шөл бар тарыыр черлерге хамаарыштыр алырга, 10 хуудан эвээш эвес, а МТС-терге болгаш районнарга 5 хуудан эвээш эвес болур болза, делгелгенин киржикчилеринге база бадылатырган туруп болур.

Малчыннарга негелде база оскерилген. Мурнунда БКАД-тың киржикчизи болур төлээде, малдың чүгле белик продуктулуун чедип алыры азы көдээ ажыл-агыйның ажыглаадыг 100 гектар черинге хамаарыштыр продукциязының чогуур миниимуун бүдүрери негетинин турган. Ам оон ангыда продукциязының ниити алыдазының чогуур деннели база негетинин турар. Чижээлээрге, бирги зонага колхозтар инек бүргүзүнден-не 2.900 килограмм сүттү саар азы сүттүң ниити саалдазы 2.900 центнерден эвээш эвес турза, 100 гектар чер бүргүзүге хамаарыштыр сүттү 280 центнерни, ынчаарга совхозтар 4 муң килограммны азы сүттүң ниити саалдазы 8 муң центнерден эвээш эвес турза, 400 центнерни алыр ужурлуг.

Эътти болгаш хаван эдин бүдүрериниң негелдезин база эде көргеи.

Механизаторларга элээн шынгыы негелделер кылдынып турар. Мурнунгы 20 ажыл хүннериниң орнунга 7-ден 10 чедир хүннериниң иштинде дүжүттү ажаан алырының элээн кыска хуусааларын оларга көргүзүглер кылдыр доктаадып турар.

Бөдээ ажыл-агый түзүүнүң ажыдап турар чамдык организацияларга болгаш оларның мурнакчыларынга элээн хей көргүзүглер доктаатынган.

1960 чылга алдынган планны хуусаа бетинде күүседкени дээш, көдээ ажыл-агыйның кол продукциязының центнерни бүдүрерине күш-ажыл чарыгдалын болган бот-үнени чиигеткени дээш БКАД-тың киржикчилери болур эргени колхозтарга болгаш совхозтарга тывыскан.

(СЭТА).

Нева хемде юбилей хоорай

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА). Ленинградтың юбилейин канчаар эрттиреринге?— деп айтырыгны Ленинградтың ажылчы чоннарының хоорай Советинин даргазы Н. И. Смирновтан СЭТА-ның корреспондентизи айтырган. Смирнов ынча деп медеглээн: июнь 23-те совет чурт Ленинградтың 250 чыл болганын демдеглээр. Ленинградтың хоорай Советинин күүскому болур деп турар байырладың планын бадылаан.

Улуг болуушкун болза Коммунистиг партияның улуг организатору болгаш совет күрүнениң тургузукчузу В. И. Ленинге турасказадды Восстания шөлүнде кытып эгелээни болур. Ленинградче кирер черде ортумак рогатканың чанында Ада-чурттуң дайынының тинделгезинге айдар болдурган монументадыг дериишкинниң байырладыг салыышкыны болур. Москваның Славинказынга Төрээн чурттуң камгалакчыларынга айдар болдурган турасказал кылган турар ужурлуг. Улус ополченнериниң штабы турган Газа аттыг клубка болгаш Москва проспектизин таварып эрткен Виаудке фашист экелекчилерден хоорайны камгалап турган ленинградчыларның маадырлыг чоруун мөңгежиткен мемориалдыг самбыра ажыттынар.

Алдарлыг хүнге таварыштыр хей-хей архитектуралардың ансамблдери, кудумчулары болгаш шөлдери чаартынар.

Ленинградтың төөгүүзүнүң музейинге «Социалистиг Ленинград» деп чаа салбыр ажыттынар. Капитал септелгенин кылган соонда Петропавловский биле Исаакиевский дуганнары экскурсантыларны хүлээп алырлар. Катап чаартканының соонда Павлов музей-ордузунуң 10 залдары, Петродворецте Монплезирнин ассамблей залы ажыттынар.

ССРЭ-ниң чурук академизинга оруу музейге «Ленинградтың архитектуразының», эрмитажка Ленинград чуруглаанның уран чүүлүнде», «Ленинград шыйыышкыннарда, дөзевилелдерде» деп делгелге, Ленинградтың үлетпүрү болгаш хоорайның ажыл-агыйы деп өске-даа делгелгелер ажыттынар.

Ленинградтың ном үндүрер черн, Ленинградтың «Искусство» деп ном үндүрер черинин салбыры, ССРЭ-ниң Эртемнер академизи, «Совет чогаалчы» «Изогиз» болгаш өскелер-даа Ленинградтың төөгүзүнүң талазы-биле номнарны болгаш өске-даа литературалар, альбомнар, чуруктарны парлап үндүрер. «900 хүннер дүргүзүнде» Ленинградтың маадырлыг каанзалының дугайында чыыны парлатының үнген. Петербургтуң, Петроградтың, Ленинградтың дугайында шүлүктер, «Литературалыг Ленинград» деп чыындылар парлатының үнер.

Хоорайның 250 чыл болган ооңуң хүннеринде культура бажыннарынга, клубтарга, үлетпүр-бүдүүлге болгаш албан черлеринге Ленинградтың төөгүзүнге, оон революстуг болгаш күш-ажылчы чанчылларынга үлетпүрде болгаш культурада чедишкиннеринге тураскаадаткан лекциялар, илеткелер болгаш беседалар болгулаар.

Театрларга совет шилерниң декадаларын чорудары көрдүнген.

Июнь 20 болгаш 21-де заводтарга, фабрикаларга, албан болгаш өөредилге черлеринге ажылчы чоннарның байырлыг хуралдары болуп эртер. Июнь 22-де болгаш 23-те ордуларга болгаш культура бажыннарынга, ажылчын клубтарга чоннуң байырын эрттиреринге шиитпирлеэн, профсөвюзтер болгаш комсомол организацияларга аныяктарга кежээлер, балдар, карнавалдар эрттиргилээр.

Июньның 22-нин кежээзинде Ленинградтың хоорай Советин партия болгаш хей-ниитиниң организацияларының база Совет Арминиянын төлээлекчилери-биле кадыг хоорай Советинин юбилей сессизин эрттирер. Анаа чурттуң республикаларының болгаш хоорайларының төлээлери, ханшыкы залчылар киржир.

Июнь 23-те юбилей хүнүнде Киров аттыг стадионга ажылчы чоннарның ниити хоорай митингизи болуп эртер.

Бүгү-эвилелдиң үлетпүр делгелгезинин киржикчилерин дипломнар-биле шаңнааны

Апрель 24-те Бүгү-эвилелдиң үлетпүр делгелгезинин Бол комитединин хуралы болган, 1956 чылдың делгелгезинин киржикчилеринге дипломнарны ол хуралдан тывыскан. Чаа техниканы болгаш дешилгелиг технологияны хөгжүдүнүң болгаш нептередиринин талазынга белик чедип алышкынынарын көргүскен заводтарның болгаш фабрикаларның, эртемчилел институттарының коллективтери инструкторлар болгаш технология бюролары, бүдүүргенин чаартыкчызары, чогаадыкчылары болгаш рационализаторлары ол дипломнарны алырлар.

Шупту 357 дипломнарны, оларның аразында бирги чергенин 88 дипломнарын, ийаги чергенин 173 дипломнарын болгаш үшкү чергенин 96 дипломнарын тывыскан.

(СЭТА).

СЭКП Кызыл хооркомунда болгаш хоорайның күүсекчи комитединде

1957 чылдың бирги кварталда хоорайның бүдүрүлге, транспорт болгаш садыг черлерининг ажылының түңнелерин СЭКП Кызыл хооркомунуң бюрозу болгаш ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Советиниң күүсекомунуң шилчир Кызыл тугун тыдыскан. Од магазин бирги кварталда бо раян саарыгларының планын 121,4 хуу күүседип, 30,7 мун рубль түңнүг орулганы чедип алган.

Ниитининг чеменелге черлериниң арасында социалистиг чарышка бирги черин № 1 чайнаа, директору эш **Червакова**) эзээн. Уе чайнаа бараан саарыгларының планын бо чылдың бирги кварталында 103,4 хуу күүседип, 7685 рубль орулганы чедип алган. СЭКП хооркомунуң болгаш хооркүүсекомунуң шилчир Кызыл тугун ол чайнаага тыдыскан.

Хоорайда эзээн хөй бүдүрүлелер бирги кварталда бүдүрүлге планнарын ажыр күүседип, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиктеринге база продукциянуң шынарын экижидип, бот-шенеен эзээн чинигтеримниң СЭКП хооркомунуң бюрозу болгаш хооркүүсконың демдеглээн. Чижээ, ыяш заводу (директору эш **Кондауров**, партия организациязының секретары эш **Попов**), сезгелге заводу (директору эш **Михайлов**, партия организациязының секретары эш **Лаптев**), хоорайның электростанциязы (директору эш **Чижиков**, партия организациязының секретары эш **Несменко**) бирги кварталда бүдүрүлге планнарын эзээн ажыр күүсеткилээннер.

Түүлбу заводунда (директору эш **Акимов** партия организациязының секретары эш **Гуцэло**), азын-чем комбинадында (директору эш **Ананьин**, партия организациязының секретары эш **Винторов**), мебель фабриказында (директору эш **Шарыпин**, партия организациязының секретары эш **Пинаева**), алгы заводунда (директору эш **Скрыль**, партия организациязының секретары эш **Ермолаев**) күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бо чылдың бирги кварталында дыка чавыс болганын СЭКП хооркомунуң бюрозу болгаш хооркүүском демдеглээн, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринче урланган боттуг хемчеглерин ам чорударын устунде адыг үнген бүдүрүлге черлериниң удуртукчуларындан база партия эге организацияларының секретарьларындан негээн.

Кызыр чүүлү нормада көрдүнгенинден ажыр чарыгдаар чоруктар чамдык автотранспорт контораларында бар болуп турарын партия хооркомунуң бюрозу болгаш хооркүүском демдеглеп, моон соңгаар кызыр, чаар материалдарны камналгалыг чарыгзарынче транспорт организациялары кичээнгейлиг угланыдыргын.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ооңгуң байырлалынга үүкшүтүр социалистиг чарышты ажылчыннарның болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның ортузунга удаа калбартырын СЭКП хооркомунуң бюрозу болгаш хооркүүском бүдүрүлге черлериниң удуртукчуларынга, ында партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга сүмелээн.

Мурнакчы тудугжу Д. Доржу-Лама

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг кедээ ажыл-агый артелининг тудуг бригадазында эш Доржу-Лама ол колхоз тургустунган хүнүнден бээр бызаңчылап ажылдап келген. Ол бодунуң колхозунуң үүле мурнакчы, хоочун тудугжузу эвес, харын төрээн колхозунуң идепкейлиг организакчыларының бирээзи.

Колхоз төвүүге түттүнган бүгү бажыңнарның тудугуна ол эң идепкейлиг кирижин келген болгаш **кирижин-даа** турар. Ол бо арагадка эзээн хөй аныяктарны тудуг хереэзинге мергежидин өөредикен, тудуг талазы-биле бодунуң түскай эртемин аныяктарга ам-даа дамчыштап берип турар.

Хоочун тудугжу бодунуң нормаларын хүн бүрүүге 140 хуулан куду эвес кылдыр күүседип турар. Ол үүле 1956 чылдың дургузунда бодунуң ажылдап алган күш-хүнүнүнге 1022 рубльди болгаш 1000 ажыг килограмм тараанны алган. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ооңга болгаш делегейниң ажылчы чоннарының эң-сеткил хүсэлтыжышкынының Хүнү—Май 1-ге күш-ажылчы чаа-чаа чедишкинниглиг удуртажыр дээш социалистиг чарышты тудугжуларның ортузунга организаставарынга эш Доржу-Лама идепкейлиг кирижин турар.

Колхоотуң тудуг бригазазының мурнуда бо ажыл-агый чылында биче эвес сорулгалар туруп турар: өгүлерде чурттап турар 27 өрегелерни Октябрьның байырлалынга чедир бажыңнарже бүгүн шилчилер, 500-500 баш хойлар кирер 2 кажаалары, 100 бызаалар кирер 1 кажаазы, 100 тонна таваа шыгжаар складты, колхоотуң ийнги чаа дазробезин тудары тудуг бригадазының кежигүнериндеэ варыштай оларның четпес практиказын сессиягa санал берген эштер чидни-биле шүүтүмчүлеп, малды эмнээр ажылды экижидерин оларган шыңгыы негеп тургаанар.

Ниитининг малының часкы ажаалгазын экижидерини, оон оларын тәарыштыларының, малдың чүүн-базын аарыларыбиле шынгыы демисеви чорударының, колхоотуң малының бай санын өстүрериниң, оон продуктулуун бедидеринин тодаргай хемчеглерни айыткан шинтирнии сессия хүлээп алган.

С. АРАПТАҢ.

Сессияга илерээни

Барыын-Хемчик районнуң Хөнделең өзээ Советиниң чөөкта чаа болуп эрткен сессиязы Ворошилов аттыг колхозта мал ажылының байдалының дугайында зоотехник эш Эртинениң илеткелии чугаалажып берген.

Колхозтуң баштаар черинден (даргазы эш Чылбак-оол) малдың кышкы туруш байдалын тәарыштырар хемчеглерни четпес чорудуп турганынган колхозта мал бажының азээн хорунчалыг болуп турары илеткелден болгаш депутаттарның, активтиларының шүүтүмчүлелериниң сессияга илерээн.

Эрткен чылдың октябрь айдан бо чылдың апрелье чедир колхозтуң 160 ажыг баш малы янзы-бүрү чылдагаанналдан өлүп хораан. Оон иштинде малдың чаш төлү 40 баш чедир хораан.

Амгы үеде колхозтуң 15 кодан шаар малын чаа одарлаже көжүрер деп турар болза-даа ол одарларда бажаалариың чок болуп турарын колхоз баштаар черинин, колхозта ажылдап турар зоотехниктериниң уулг четпес ажылы деп сессия демдеглээн. Аараан малдарны четпес эмнеп, чүүле өлген малдарга акт тургузарынга өйлежии турар мал эмчилери Норбаа, Таварыштай оларның четпес практиказын сессияга санал берген эштер чидни-биле шүүтүмчүлеп, малды эмнээр ажылды экижидерин оларган шыңгыы негеп тургаанар.

Ниитининг малының часкы ажаалгазын экижидерини, оон одарын тәарыштыларының, малдың чүүн-базын аарыларыбиле шынгыы демисеви чорударының, колхозтуң малының бай санын өстүрериниң, оон продуктулуун бедидеринин тодаргай хемчеглерни айыткан шинтирнии сессия хүлээп алган.

С. АРАПТАҢ.

Байырлалдың хүннеринге

Совет кижилериниң материалыг болгаш ажыл күүгээ хөй-төлө, поэзия айтыыр өөредикен хөгжүмчүлер, артистер Тываның ажыл-ишчи чоннарын, Кызыл Аскерниң частарын, Кызыл Флотуң командирлерин, политработниктерин, сержантарын, матростарын, старшиналарын, солдаттарын, матростарын, Улуг Чер-Шивилелдиг Социалистиг Республикалар Союзунуң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, СССР Министрлер Советиниң, Верховный Советиниң Президиумунуң, Тыва АССР Министрлер Советиниң, Тыва АССР Верховный Советиниң Президиумунуң, Тыва обкомнуң, Тыва облисполкомнуң, Кызыл хоорайның Советтериниң, Кызыл хоорай партийжи организациязының, Кызыл хоорайның ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Советиниң күүсекомунуң, Кызыл хоорайның профсоюзтуг организацияларының Советтериниң, Кызыл хоорайның комсомол организациязының Төп Комитедини

Колхозтуң ногаажыларында часкы ажылдар

Каа-Хем районнуң «Кызыл тук» колхозунуң ажыл-агый артелиниң колхозчулары часты өөрүшкүдүг үткүп алганнар. Огород бригадазының бригадири Мурыгина колхозтуң агроному-биле кады ажыл планын болган ногаа культураларын олуртур бүдүрүлге планын тургускан, колхозчуларның ниити хуралынга бадыладып алганнар. Ногаажылар бо чылын картофель болган ногааларның тарылга планын ыракта ажыр күүседир болган олардың хүжүттүүн планга көрүнгенинден бедидер деп хүлээлге алганнар.

Пландан дашкаш 5 гектар картофельди тарыыр болган оон 70 тонна үрезинин белеткеп алган. План ёзугаар бир гектардан 125 центнер дүжүт алыр турган болза, хүлээлгеде 150 центнерни алыры көрүнген. Бригада ам шөлдерже өдек сөөртүп ап турар. Оон-биле кады минеральдыг удобрениелер база төктүнген: аммиак селитразы, суперфосфат болган калий дузу. Картофель болган ногаа культураларының чемгерилгезинге ажыттаар тиг савааларны белеткеп алган.

Колхозтуң агроному Никитина биле Мурыгина олар 6х6 см хемчээлиг дөрбелчин уланчак арга-биле тараан ногааларның өзүлдезин парник оңгаларына хынаар деп шийтирлээннер. Бир уяга-ла 3 боровак үрезин тараан, рассада үнүп келгенде савааларын парник оңгаларына тургузуп бузар. Колхозчулар 120 рама турар оңгарны казарын үргүлчүлеп турар

Рамалар шывар 200 савак шывыгларны аргып, парник оңгарлары кылыр 200 тонна өдекти белеткеп алган. Ол ышкаш парник оңгарлары кылыр принцилерни болган ширик хөрөңнү база эккеп алган.

Колхоз келир чылын 308 дөрбелчин метр рамалар турар чылыткылыг черниң тудуун доозар. Анаа хереглээр тулуг материалы оон чанында дүжүртүнген болган оңгар кастыңган, а рамаларны амыгаалтан кылып эгелей берген.

Картофель болган ногаа культураларының чемгерилгезинге ажыттаар ийик-хевин, аъш-чемнин хандырары үүктелип турар. Сөөлгү үеде ол талазы-биле айтырыгларны чогуур үезинде шийтирлеп бербее, олраны бюрократсыг байдалбиле сонгаарлалыр чорукка сан киллизиниң ажылдакчылары чанчыга бергеннер. Оон улампыдан Тоора-Хем ортумак школаның интернадында өөреникчилерниң ийик-хевин чедишпестээр, чамдык үелерде аъш-чем продуктуларның чогуур ассортиментилери үзүктелир фактылар удаа-дараа болгулап турар.

Чижээ, интернат хандырылгазында өөреникчилерниң хевин райпромкомбинатка чогыг-биле кылдырып турда, ону сан киллизиниң удуртукчулары бижимел айтышкын-биле сокседып казн.

И. БАДАРЧИ.

Үндүрүглерни чогуур үезинде чыылдырар

Улуг-Хем районнуң Хендерге көдээ Соведи бо чылдың бирги кварталында чурттакчы чонналрның көдээ ажыл-агый үндүрүгүнден, бот-оналлда үндүрүгүнден болган күрүне страхованиезинден акша киирериниң планын күүсетпээн. Күрүне страхованиезинден 13 мун 900 ажыг рубль, көдээ ажыл-агый үндүрүгүнден 6 мун 700 ажыг рубль чедир киргээн болуп турар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ооңга чедиишкинниг ужуражыр дээш ажылчы чонналрның кынчаар-даа аажок чүткүлүг ажылдан турарының үезинде күрүне бюджединиң орулгалыг көзөзинге планын чогуур хүүсаазында күүседирге бистиң ажыл-агыйжы чугула сорулгаларывыстың бирээзи болур. Ынчангаш көдээ ажыл-агый болган бот оналлда үндүрүглериниң, күретрахованиезинин акша-хөреңгизин чыылырар ажылды чугулага көрүп, ону күрүне бюджединге чогуур хүүсаалырында киирериче кичээнгей салыры көдээ Советтиң күүскомунаан, сан-хөө талазы-биле үргүлчүнүң комиссиязының кежигүнериниң шыгыы негетинип турар.

Т. ХОВАЛЫГ.

Удуртулгага бюрократсыг чорукту чайладыр

Тожу районнуң ажылчы чонналр депутаттарының район Советиниң күүсекчи комитеди административтиг эргелел аннарының чарыгдаларын кызырар сорулга-биле районнуң улус өөредилге киллизин дүжүрген.оң эргелекчизи турган кадрлар улус өөредилгезиниң талазы-биле болгунуң инспекторунда томуйлаан, а киллистиң саналга аппарадын бүдүүг-биле районнуң сан киллизинде каттыштырып киирген. Керек кырында киллистиң чүгле адын дүжүрген, а штат болган смет талазы-биле кандыг-даа кыырыда чок болган.

Улус өөредилге киллизин дүжүрген соонда районнуң школаларының ажылынга улуртулга лыка бакырлаан. Школаларның интернаттарынга өөреникчилерниң санын улус өөредилгезиниң талазы-биле болгунуң инспекторунда томуйлаан, а киллистиң саналга аппарадын бүдүүг-биле районнуң сан киллизинде каттыштырып киирген. Керек кырында киллистиң чүгле адын дүжүрген, а штат болган смет талазы-биле кандыг-даа кыырыда чок болган.

Улус өөредилге киллизин дүжүрген соонда районнуң школаларының ажылынга улуртулга лыка бакырлаан. Школаларның интернаттарынга өөреникчилерниң санын улус өөредилгезиниң талазы-биле болгунуң инспекторунда томуйлаан, а киллистиң саналга аппарадын бүдүүг-биле районнуң сан киллизинде каттыштырып киирген. Керек кырында киллистиң чүгле адын дүжүрген, а штат болган смет талазы-биле кандыг-даа кыырыда чок болган.

Март айда-ла 21 хааржак помидор рассадаларын тараан. Оларга 20 мун чемиштиг савааларны белеткеп алган.

Колхозтуң агроному Никитина биле Мурыгина олар 6х6 см хемчээлиг дөрбелчин уланчак арга-биле тараан ногааларның өзүлдезин парник оңгаларына хынаар деп шийтирлээннер. Бир уяга-ла 3 боровак үрезин тараан, рассада үнүп келгенде савааларын парник оңгаларына тургузуп бузар. Колхозчулар 120 рама турар оңгарны казарын үргүлчүлеп турар

Рамалар шывар 200 савак шывыгларны аргып, парник оңгарлары кылыр 200 тонна өдекти белеткеп алган. Ол ышкаш парник оңгарлары кылыр принцилерни болган ширик хөрөңнү база эккеп алган.

Колхоз келир чылын 308 дөрбелчин метр рамалар турар чылыткылыг черниң тудуун доозар. Анаа хереглээр тулуг материалы оон чанында дүжүртүнген болган оңгар кастыңган, а рамаларны амыгаалтан кылып эгелей берген.

Картофель болган ногаа культураларының чемгерилгезинге ажыттаар ийик-хевин, аъш-чемнин хандырары үүктелип турар. Сөөлгү үеде ол талазы-биле айтырыгларны чогуур үезинде шийтирлеп бербее, олраны бюрократсыг байдалбиле сонгаарлалыр чорукка сан киллизиниң ажылдакчылары чанчыга бергеннер. Оон улампыдан Тоора-Хем ортумак школаның интернадында өөреникчилерниң ийик-хевин чедишпестээр, чамдык үелерде аъш-чем продуктуларның чогуур ассортиментилери үзүктелир фактылар удаа-дараа болгулап турар.

Чижээ, интернат хандырылгазында өөреникчилерниң хевин райпромкомбинатка чогыг-биле кылдырып турда, ону сан киллизиниң удуртукчулары бижимел айтышкын-биле сокседып казн.

И. БАДАРЧИ.

Фермада кежээ

Сырын хаттыг чайты кежээ
Сынаар келип, чоокшулап каап,
Белде кезек ногаан шыкта
Ферма суурун кужактаалак.
Булуң долуп, чаңгыланган
Бустаан бүга баштап алган
Сайлыг-Хонаш одарындан
Сааар инектер кирип келген.
Сүрүп келген кадарчының
Чүген суглуу шыңгырт-шыңгырт.
Бажын савааи дораланың
Бакан дүшү дингирт-дингирт.
Аңгы-аңгы өрөөлдерде
Азыралда бызаалырга,
Ажаакчызы нериалаан
Амданныг чем делген салган.
Саанчы кыстар халат кеткеш,
Савааларын алгаш үнер.
Аразында хөөрешпишаан
Ажыл шагын эгеланнер.
— Шилги-шилги колхоз байзаа
Шимелиг бе, оннуктерни?
— Калчаң-Каран, Дөңгүр-Алаң
Хайыразы албекпил бе...
* * *
Кадыр ийиниң дыттарында
Батырган хек үнү читти.
Шыкка тайлың удуп хүнээн
Сыгыргалар оттуп келди.

С. НАТПИТ-ООЛ.

Чарыш улам сорук киирген

АРЫСКАН. (Телефон-биле). Бүдүрүлге болган культура албан черлериниң тудугларын калбартпышаан, колхозчу өрегелерни чаагайжыды кыдынган чурттарга бажыннары-биле хандырарын бо чылын бүрүн шийтирлээр дугайында чөөн-хемчикчилерниң эгелекчи саналын областың бүгү колхозчулары улуг-биле үнелеп көрген. Социалистиг чарыштың эзлчээнге киргеш, Улуг-Хем районнуң «Партииниң XIX съездизин» колхозунуң тудуг бригадазы мурнуку чылдарга деннетпинниг бедик көрүгүлерниг ажылдан турар.

Организастыг удуртулганың болган кызымак күш-ажылдың түннелинде колхозтуң бригадазы бо чылдың тудугларынга четчир материалларны чогуур ойүүле белеткеп алган. Тудугга быжыг, үнели аза чиик 50 мунаан эвээш эвес саманны кылырын бригада шийтирлээр, олар 30 тонна чугайны база белеткээрлер.

Тудугжуларның Октябрьга белээ

Үлетпүрүү болган тудугну эргелеп башкарар чорукту организастаарын улам ынай сайзырангайжыдар дугайында эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң тудугжулары бот-тарының хуралынга танышканнар.

Хөй кижи киржикчилиг хуралга тудугжулар Октябрьның 40 чыл ооңга чедиишкинниг ужуражырын, ылангыя өгле чурттап турар колхозчуларны чурттарга бажыннары-биле бо чылын бүрүн хандырарын шийтирлеп алганнар. Дуржулгалыг тудугжулар Комбу Чавычак, Чолдак-оол олар боттарының саналынга чурттанганын 18 бажыннарын, автомашиналарга гаражты, 100 тонна тараа кирер складты бо чылын тудуп доозар.

И. ДАРТАЙ-ООЛ.

Аныяк слесарь Иван Черных

Бир чыл бүрүңгээр Кызылдың № 1 чүк АТК-зының начальнигиниге аныяк оол чедип келген.

— Силерни дыннап олур мен, кандыг керектиг кеддинер,—деп начальник сонуургап айтырган.

— Фамилиям Черных, адым Иван. Слесарь болуп ажылдаар күзелдиг кижи мен, мени ажылга хүлээп ап көрүнер — деп оол дилевишаан. начальниктиң айтырыныга харыылаан.

— Техника-биле таныш эвес, аныяа база кончуг, слесарылап ыыдаар ирги бе? — деп начальник боданып олурган. — Слесарь деп тускай эртемни чедип ап. бүдүрүлге черинге ажылдаар дээн силерниң күзелиңер кончуг чүүлдүг-дүр. Силернин дугайыңарда партия организациязының секретары-биле сүмележикки көрейн. дүштеки чемненилгенниң соолуңде база дагын чедип ээп көрүнер. — деп начальник чугаалаан.

—Ындыг-дыр, начальник, — деп харыылаан, Иван үнүп чоруй барган. Иван Черныхтың дилээнин дугайында начальник партия организациязының секретарынга барган. оон-биле сүмелешкен.

Оол-биле база дагын беседа кылган, ам шийтирлээр деп олар дүгүрүшкен. Дүштеки чемненилгенниң соолуңде Иван чедип келген. Иван Черных-биле партком тодаргай танышып чугаалашкан. Даштыкы өредилге бичии маңан турарын даргалар оңдап дилээннер.

— Иван Черныхтың дилээнге хамаарыштыр силерниң санаалынар кандыгыл? —деп партия организациязының секретарынан болган профкомнуң даргазынан начальник айтырган.

— Техника-биле ажылынга таныш эвес-даа болза, аныяк оол күзел турда слесарьның тускай эртемин чедип ап ыыдаар,—деп парторг харыылаарга, профком даргазы деткээн.

— Шенеп көөр бис бе? — деп начальник хөөн чоксумаар чугаалаан.

Иван Черныхты өөреникчи слесарь кылдыр шак ынчаар ажылга хүлээп алганнар. Өөреникчилээриниң хүүсазы 3 ай.

— Шидажыр ирги иеи бе? — деп Иван оолду база боданып чоруп турган. Баштайгы үеде ол эвээш эвес бергелерге таваржып келген. Ынчалзажок, күзелчоруктуг аныяк оол дүржүлгалыг слесарьларның болган мотористериниң деткимчези-биле техниканы дүрген шийгээдин ап, ажылынга мергежий берген.

Ам Иван Черных Кызылдың № 1 чүк АТК-зының мурнакчы ажылчыннарының бирээзи. Ол болунун сорулгазын чедип ап ыыдаан. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ооңга болган бүгү делегейниң ажылчы чонналрының эп-сеткил каттыжылгазының Хүнү—Май 1-ге чедиишкинниг ужуражыр дээш социалистиг чарышка Иван Черных киришпишаан, бо чылдың бирги кварталында болунун бүдүрүлге планын 140 хуу күүсеткен.

Күн-ажылдың бүдүрүкчүлүг улам бедидер, продукциянын шынарын экижидер, бот-үнезин чинтедир дээш Иван ам улам чүткүлүг ажылдан турар.

Д. АЛЕКСЕЕВ.

НОМЧУКЧУЛАРНЫҢ БИСКЕ БИЖИП ТУРАРЫ

ЧАДААНА хоорайда албан организация черлери районнуң колхозтарынга шеф дузалаамчызын көргүзүп турар. СЭКПиниң болган ВЛКСМ-ниң район комитеттериниң коллективтери «Кызыл тараачын» колхозтуң малчыны Дүктей-оолга чурттарга бажынын тудуп берген. Малчын ам культурлуг бажында чурттай берген.

М. ДУГАРЖАП.

ӨВҮР районнуң «Совет Тываның 5 чылы» колхозунуң чыгчылары Самбук биле Хартаажыктың кавыдында 370 баш чыгчыда 270 төрүүр белер бар. 23 бе төрээн. кулунары менди алдынган. Улуг Октябрьның 40 чыл ооңга белек кылдыр, ам төрүүр 157 бенин кулуннарын менди өстүрүп алыр хүлээлгени алган. Самбук чыгчычы Кызыл-оолду социалистиг чарышка кыйырган.

Н. ТАМДЫН.

БАЙ-ТАЙГА районнуң Молотов аттыг колхозунуң хойжуу Доржу бо чылын төрээн 305 хонунуң 365 хураганын менди алган. Ам төрүүр 320 хойдан 350 хураганны. хой бүрүзүнден 2 кг дүктү кыргып, 500 баш хой киреп кажаанны, бир чурттарга бажынын тудуп, 45 тонна ситенин белеткеп алырын хүлээннеп.

С. АДЫГ.

УЛУГ-ХЕМ районнуң Хайракан чедиишкинниг школазының үстүкү класстарының өөреникчилери күш-ажылга өөренип турарлар. Интернат эргелекчизи Белекпаның башталгазы-биле өөреникчилер школаның 320 кубометр ыяжын хап тургускан. Өөреникчилер Маадыр-оол, Доңгак олар күш-ажылга кызымаан болган ажылга организаторлуг көргүзүп турарлар.

М. БАГАЛДАЙ.

СҮТ-ХӨЛ районнуң Суг-Аксы көдээ Совет Жданов аттыг колхозка чийи хун ниитинде шеф организастаан. Шефке 82 кижи, 13 автомашина, 12 аът, 3 трактор киришкен. Шефчилер 200 кубометр тулуг ыяжын, 51 кубометр дашты, 98 терге чыраанны, 40 кубометр оттулар ыяты колхоз төөлүнде дүжүрүп берген. Оон ангыда 6 чурттарга бажыннарының ханазын тургускан, 30 чудукту маазы кылдыр дилеп болган сүт-бараан фермазынче 12 тонна силосту сөөрткен.

Т. КАКПААНАК.

ҚЫЗЫЛДЫҢ көдээ ажыл-агый техникумунуң студентилери Бии-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчуларынга концерт көргүскен. Студентилер янзы-бүрү ырларны, шүлүктерни, чечен домактарны мергежилдин-биле күүсеткеннер. Оларның күүсеткен юмнарын колхозчулар дыка сонуургааннар. Областың национал театрының артистери колхозка боттарының солун юмнарын көөп көргүзүп бээрин күзеп, театрның директорунга дамчыдып бээрин колхозчулар студентилерден дилээннер.

М. ДОСПАН.

УЛУГ-ХЕМ районнуң Калинин аттыг колхозунуң тудугжулары бо чылын 13 чурттарга бажыннары, 4 кажаа, ясли, чунар бажын, клуб тудар. Тудуг ыяжын бүрүн белеткеп алган. Ам 3 бажынның болган клубтуң кол тудуун доозаан, сонга, хаалгаларын кылын турар. Бүгү тудугну Улуг Октябрьның 40 чыл ооңга чедир доозар сорулганы тудугжулар салган.

Д. БААЗАН.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң почтачызы Конзак-оол эртken чылын парлалга дугайында тайылбырны калбартаан, колхозчулар ортузунга 426 кезек солун, сеткүүлдерни тараткан. Почтачы почтаны район төөлүнден неделяда 5 катап барып ап, колхозчуларның чагыгларын болган чага-бижиктерин саадал чокка бажыннарынга чедирип берип турар.

О. ТӨКЕН-ООЛ.

ОБЛАСТЫҢ национал театрының артистери Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң колхозчуларынга «Малиновкага болган куда» деп шинни тыва дылга көргүскен. Шинни колхозчулар улуг сонуургал-биле көрген. Концерт база көргүскен. Кара-кыс «Ак-Көк хем», «Колхозтуң кадарчызы», «Байла хемчиим» деп ырларны эки күүсеткен. Колхозка кээп, солун юмнардан көргүзүп турарын артистерден колхозчулар дилээннер

Д. ДАСТАК.

ТАНДЫ районнуң Чедерде «Тинделге» колхозунда чедиишкинниг школазының 1957—58 өөредилге чылында оттулар мяжын колхозчу суурнуң интеллигенциялары шеф-биле кылып берип турар. Чоокта чаа Шомбалыгга 72 кижи бир хүн ажылдаан 64 кубометр ыяты хап тургускан. Школага шефтиг моон сонгаардаа чорударын интеллигенциялар дугуржуп алган.

С. БАДЫН-ООЛ.

„ШЫННЫҢ" МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ

„Малдың продуктулуу чүге кудул"

Мындыг эге-биле март 27-де үнген № 47 (3759) «Шынга» Таңды районнуң Буденный аттыг колхозунуң малының кажаларының багайындан, чемнинг тенгнинден артельдиң сүт-бараан фермаларында сүт саалдазының эң-не куду болуп турар болган хаван фермазында төрээн хаваннар олдарын чип турар дугайында С. Натпит-оолдуң корреспонденциязы пархатынган. Колхозтуң мал ажылында улуг четпестерниң чыдагааны колхоз даргазы эш Номужаптың артельдиң ажылагыйын багай удуртуп. колхозчуларның санал-оналын тоож көрбейн, арагага хандыга бергенинден болу берген деп автор илереткен.

СЭКП Таңды райкомунуң секретары эш Тандакайның редакцияга дыннаткаанынга болза ол колхозтуң даргазының багай удуртулгазының түннелинде артельдиң мал ажылынга улуг четпестер болу бергенин шын. Колхозчуларның ниити хуралынга колхозтуң ажыл-агыйында четпестерни чугаалашкаш, эш Номужаптың колхозтуң даргазынан үндүрген. Колхозтуң ажыл-агыйында четпестерни узуткаар талазы-биле организастыг хемчеглерни алган болган ам-даа ап турар.

Школаларны чаа өөредилге чылынга үлегерлиг белеткээр

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының дөртен чыл ооң байырлазарынга белеткелдер дугайында партиязың Төп Комитединиң докгаалын бүгү совет кижилер өөрүшкүлүг сорук киришкин-биле утказаннар. Тываның ажылчы чонналрының бүгү улустуң ол байырлалынга эң эки белектериниң бирээзи болза, 1957—1958 өөредилге чылынга школаларны чогуур ойүүле үлегерлиг белеткеп, өөренче чогуур ургларны школаже хаара туларын хандырары болур.

Ажылчы чонналрның депутаттарының область Советиниң чоокта чаа болуп эрткен сессиязы 1957 чылда улус агыйының планын болган областың бюджедин балыкаан. Ол планда болган бюджетте школа четкилерин болган өөреникчилерниң санын хам-даа чедип өөредилге киллизин дүжүрген.оң эргелекчизи турган кадрлар улус өөредилгезиниң талазы-биле болгунуң инспекторунда томуйлаан, а киллистиң саналга аппарадын бүдүүг-биле районнуң сан киллизинде каттыштырып киирген. Керек кырында киллистиң чүгле адын дүжүрген, а штат болган смет талазы-биле кандыг-даа кыырыда чок болган.

Улус өөредилге киллизин дүжүрген соонда районнуң школаларының ажылынга улуртулга лыка бакырлаан. Школаларның интернаттарынга өөреникчилерниң санын хам-даа чедип өөредилге өөренче чогуур ургларны школаже хаара туларын хандырары болур.

Ажылчы чонналрның депутаттарының область Советиниң чоокта чаа болуп эрткен сессиязы 1957 чылда улус агыйының планын болган областың бюджедин балыкаан. Ол планда болган бюджетте школа четкилерин болган өөреникчилерниң санын хам-даа чедип өөредилге киллизин дүжүрген.оң эргелекчизи турган кадрлар улус өөредилгезиниң талазы-биле болгунуң инспекторунда томуйлаан, а киллистиң саналга аппарадын бүдүүг-биле районнуң сан киллизинде каттыштырып киирген. Керек кырында киллистиң чүгле адын дүжүрген, а штат болган смет талазы-биле кандыг-даа кыырыда чок болган.

Улус өөредилге киллизин дүжүрген соонда районнуң школаларының ажылынга улуртулга лыка бакырлаан. Школаларның интернаттарынга өөреникчилерниң санын

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловтуң Кыдатта чоруп турары

К. Е. Ворошилов Ханчжоуда

ХАНЧЖОУ. (СЭТА). К. Е. Ворошилов болгаш ону үдеп чоруур кижилер БУР-нуң Күргне чевүлелиниң Премьериниң оралакчызы Хэ Лун-биле кады Кыдаттың эрте бурунгу найыслалы турган Ханчжоу хоорайда апрель 26-да чеде бергеннер.

ССРЭ-ниң болгаш БУР-нуң күргне туктары-биле шимээн аэродромга совет аалчыларны Күргне чевүлелиниң Премьери Чжоу Энь-лай, Чжэцзян можуның Улус комитединиң даргазы Ша Вэнь-хань, ККП-ниң можу комитединиң бирги секретары Цзян Хуа, Ханчжоуның Улус комитединиң даргазы У Сянь, Чжэцзяның шериг округунуң командылакчызы Линь Вэй-сянь олар үткүп алганнар.

Климент Ефремович Ворошиловтуң аңаа чүрттээры чараш хевирлиг Сиху хөлдүң эриниче аэродромдан баарының бүгү оруунга хоорайның болгаш кыдыкы көдээ суурларның 200 муң чурттакчылары аңаа байыр чедирип турган.

ХАНЧЖОУ. (СЭТА). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошилов болгаш ону үдеп чоруур Ш. Р. Рашидов, В. П. Елютин, Н. Т. Федоренко, П. Ф. Юдин олар Бүгү-кыдатың кадыкшылга чери—Ханчжоу хоорайбиле болгаш оон чараш чурумалдыг кыдыгары-биле таныжарын улам чылап турган.

БУР-нуң Күргне чевүлелиниң Премьери Чжоу Энь-лай, Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының Доктаамал комитединиң даргазының оралакчызы Пын Чжэнь, БУР-нуң Күргне чевүлелиниң Премьериниң оралакчызы Хэ Лун, Чжэцзян можуның Улус комитединиң даргазы Ша Вэнь-хань болгаш эске-даа кижилер-биле кады шай будүрериниң «Октябрь» бүдүрүлге кооперативи турун турар Мэйцзяо деп көдээ суурга совет аалчылар хүнүң бирги чартыында чоранналар.

Эш К. Е. Ворошилов болгаш ону үдээн кижилер кооперативтиң даргазы Сунь Гуань-шунь болгаш оон оралакчызы Лу Чжэнь-хао-биле чугаалажып, кооперативтиң ажылы-биле болгаш тараачынарның оруглагары-биле, шайны ажыдап кылырының агротехниказы-биле база эске-даа чүүлдер-биле тодаргайы-биле сонуургап турганнар. Ол көдээ суурнуң тараачыннары 1952 чылда баштай бот-боттарынга дузалажырының бөлүүн тургускан, оон соонда, коллективтиг күш-ажылдың улуг ажыктынга бүзүрөөш, 1954 чылда көдээ ажыл-агыйның адакы хевиринге кооперативин тургускан болгаш ону 1955 чылда дээди хевиринге кооперативи кылыр эде организастаан деп кооперативтиң улуртукчулары чугаалаанар.

Кооперативте 1503 кижилерниг 327 өреге санатының турар. Өг-бүле бүрүзүнге чылдың орулгазы эрткен чылын 640 юань болган, ол дээрге моон мурнуда хуу ажыл-агыйлар турганындан дыка белии ол. Бир эвес кооперативке каттыжарының мурнунда тараачын кижиниң өг-бүлези ну (ону дээрге 1,15 га-биле дең) бүрүзүнден-не 30 килограмм шай бүрүзүн ап турган болза, ол-ла ышкаш шөлден ам 76 килограммны ап турар апарган. Ажыл-агыйны кооперативчи ёзу-биле кылыр апарганының хараазында агротехниктиг хемчеглериниң комплексизиниң ачызы-биле ол чорук чедип алдынган деп кооперативтиң улуртукчулары чугаалаанар.

Аалчылар шай төлдериниге, шай бүрүзүн ажылдап кылып турар бажыңга чорун, тараачыннар-биле чугаалашкылаан.

Ол кооперативке ажылдап кылган шайны кооперативтиң кежигүннери аалчыларга белекке бергеннер. Чүс-чүс тараачыннар аалчыларны чылыы-биле үткаанныр.

Оон соонда эш К. Е. Ворошилов болгаш ону үдээн кижилер Пинфынь деп кайгамчыктыг санаторийге чоранналар. Эдээнде Пиньтанцзян деп калбак хем агыш бадып чыдар чараш чурумалдыг даглыг черде ол санаторийни тутқан. Ында кылят ажылчы чоннар—колдуунда-ла Шанхайның ажылчыннары дыштанып болгаш эмнеңп турарлар.

Аалчылар санаторийни көргеннер. Эш Ворошилов болгаш эске-даа кижилер дыштанып турарлар-биле чугаалажып, кадык болуруп болгаш ажылдарынга чедишкиннерлиг болуруп оларга күзээннер. Совет улустуң төлээлекчилериге санаторийде дыштанып турарлар. изит байырны чедиргеннер.

Санаторийге чоруп турганының түнелинде совет аалчылар болгаш кыдат чазактың удуртукчулары дыштанып турарлар-биле кады чурукка тыртырган.

КНО-нуң Айбыл чок чорук Чөвүлелинде

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Суэц каналының дугайында айтырыгны чугаалажып көөрү-биле Айбыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң чыылдырган хуралы апрель 26-ның эртенинде ажыттынган. Хүн айтырыгларын бадыткаанының соонда Айбыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң ажылынга киржирибиле Египеттиң төлээлекчизи Лютфини чалаан. Ол хуралды Англияның төлээлекчизи Диксон даргалап турар.

Бир-ле дугаарында АКШ-тың төлээлекчизи Лодж ыска медеглел кылган. Суэц каналының дугайында египет чазактың декларациязының дугайында бодунуң боданың мээң чазаам египет чазакка ынаныр берген деп ол дыннаткан болгаш Египеттиң санлдааны системаа ажыында шылгатынмаан болганда, каналды ажыглаарының системазының дугайында АКШ-тың чазаа эчис болгу дег саналды киирип шыдавас деп ол немец чугаалаан. Ол хирезинде, каналды ажыглаар дугайында египет саналдар суэц айтырыгны шиитпирлеп тааржыдырар талазы-биле Айбыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң эрткен чылдың октябрьда хүлээп алган алды принциптеринге «черле таарышпас» дээр ааның чүвезин ол бадыткап турган. Ынчалзажок ында дүшпес чоруктуг АКШ чүүлен көрүп турарын ол тайыбырлаваан хирезинге каналды ажыглаар талазы-биле Египеттиң саналдаан системазы «шылгатының турарының» бүгү үезиниң дургузунда суэц айтырыгны Айбыл чок чоруктуң Чөвүлели чугаалажып үргүлчүлээн турарын Лодж саналдаан.

Суэц каналының дугайында египет чазактың декларациязы

КАИР, апрель 25 (СЭТА). Суэц каналының дугайында болгаш ону башкарарының талазы-биле хемчеглериниң дугайында египет чазак декларация парлап үнүргеп. Суэц каналдан судноның хоеттуг эртери көрүнген 1888 чылдың Константинополь конвенциязының негелдезин чайгылыш чок сагыыр болуның шиитпирлиин египет чазак база катап бадыткап турар. База ол ышкаш египет чазак ККО-нуң уставыңга, принциптеринге, соруглагарынга болуның шынчыының дугайын медеглеп турар болгаш 1957 чылдың март 18-те оон негелде бижиниде чугаалаан байлалды чарлап турар декларацияга тодаргайлап турар.

«1888 чылың Константинополь конвенциязының негелдезинден эртпейн турган база аңаа дүштүр судно чоруурун бүгү чурттарга хоттуг болгаш үзүктел чок хандырарын база хевээр арттырарын египет чазактың шиитпирлээнин» декларация чугаалап турар. Каналды ажыглаарын болгаш башкарарын — «1956 чылдың июнь 26-да египет чазактың тургускаңы Суэц каналының автономнуг администрациязы» боттандырар ужурлуг дээрин» декларация айтып турар.

Судноларның каналын эрткенинден кажлы хавырыгазын моон соңгаар даа 1956 чылдың апрель 28-те египет чазак-биле Суэц каналының бүгү-ниитк кампаниязының ыразында чарганы сөөлгү дүгүржүлге ёзугаар алыр. Кажлыны баш бурунгаар төлээр болгаш ону төлээлеп турар кандыг-даа банкыда Суэц каналының администрация счедунга киирер. Кажлыга киргеп акшаның беш хуузун Суэц каналының администрациязы каналды болгаш оон чоруткан черин ажыглааны дээш, египет чазакка төлээр. Бүгү киргеп оруганың 25 хуузу айтыгаан администрацияның тургускаңы Суэц каналының капитал ажылларының болгаш сайзырадырының фондузунга киирер. Каналдың ажаары болгаш ону улам чаартырының талазы-биле ажыдарны амгы үениң судно чоруурунуң чаа негелдезин барымдаалап боттандырган турар ужурлуг.

Каналды ажыглаарының талазы-биле бүгү дүрүмнер каналдың хоойлузу болур каналдың кодексизинде көрүнгеп. Суэц каналының администрациязы кандыг-бир суднога, компанияга ийикпе, азы кымның-даа талазынга кайы-даа хире артык эрге берип болбас. Ылгай көрүшкүнге хомудал ийикпе азы хомудал турар талаадан үрээшкин болур болза, Суэц каналының администрациязы-биле шиитпирлеп алырын кызар ужурлуг. Бир эвес ынаг шиитпир чедип алдынмаан болза, хомудалды хомудап турар талаадан бир төлээ, администрацияның бир төлээзи, ийи талаадан сонгуткан бир төлээден тургустунган арбитраж трибуналынга берген турар. Бир эвес чөрүдээ болу берзе, ол үшкү кежигүн кайы-даа таланың дилээн ёзугаар делегей судунуң даргазы кылыр сонгуттурар.

Константинополь конвенциязы азы бо декларация талазы-биле тургустунуп келир маргылдаалар азы чөрүдээлер болу берзе КНО-нуң уставын ёзугаар шиитпирлээр апаар. Айтыгнаң конвенцияны билип алырының талазы-биле ийикпе, азы ону ажыглап болурунуң талазы-биле чөрүдээлер болу берзе, бир эвес олар еске арга-биле шиитпирлетинмээн болур болза, делегей судунче шилчидер.

КИНО

„МЭЭҢ УРУУМ“

ЧҮЛ удуртукчузунга Вадим Мирскийни томуйлаан. Танцы талазы-биле Светлананың мергежилги херек кырында кошкак турда-ла, ону мактап тургаш, уругнуң идегелин, ынакшылын чедип алырын Мирский орадажып турар. Аныктар фестивалынга белеткээр дээн шиге Золушканың розын күүседирин Светланага Мирский саналдаар. Светланага Мирскийниң саңдары хүн бүрү үлгадып турар.

Вадим Мирский дээрге мээң төрээн адам чүве-дир дээрзин Светлана дуң болуп билип каар. Оон соонда уругнуң бодалдары будулуп, чү болганын, чаа аданы кончаар көөрүн билип алырынга бергеден чоруп турар. Уругнуң келир үеги чуртталгазынга хамаарышкан айтырыг турун келген, ону шиитпирлээр херек. Светлананы уруум дээш Мирский дедир алырын орадажып турар чүве болганда, ол дугайында суд болур. Светлана мырыңай чаш уруг эвес чүве төлээде, суд оон саналын айтырар. Светлана кончаар шиитпирлээр болдур, ынчаар болур ужурлуг. Ынчалза-даа Светлана орта шиитпир үндүрүп шыдавайн, суд салыңдан үне чүгүре бээр. Светлана авазынга, Тимофей Андреевичиге ынак, ынчалза-даа аңаа Мирский база хомудончыг, чүге дээрге ол карачаасказан болгай.

Ол кежээ Светлана чанып келбейн барган. Авазынче телефон долгаан, Мирскийни чаасказандырзын каай албас-тыр мен деп дыннадыр. Бочанның өг-бүлези орта мунгарап турар.

Чоорту уруг болза Мирский дээрге, Тимофей Андреевич ышкаш, ынчыг угланныг, ээлдек ачам болуп шыдаавастыр, мени азырап каан адам менээ оон артык-тыр деп бодап келир. Оон Светлана шиитпирлеп алыр. Чүл дээрге, шиитекчи Бочанның бажыңынга кежээ байырлал болган — өг-бүлезинге чаныр келген Светлананы утқуп турарлар. А Мирский база-да хоорайны каггаш чоруптар, ол ам аңаа кезээде келбес. Ону кычдаа үдевээн, оон чоруй барганының дугайында кым-даа хомудаваан.

Кино ынчыг янзы төнер.

Демдеглезе чогуур чүүл болза, киноның чогаадыкчылары амгы үениң темазынче сагыш салып, амыдырал-чуртталганы берге айтырыын колдуруп турары өөрүнчүг. «Мээң уруумну» көргеш, кижи амыдыралдың бир чугула айтырыын — чаш уругларны кижизидер талазы-биле ада-иелериниң харыысалгазын, өг-бүле харылзааларыны быжыглаарының эргежок чугулазын хынызы-биле бодап келир. Бо бүгү дээрге бо фильмниң эки талаларыдыр.

Ынчыг болза-даа, бодалы хаяы эвес кижилериниң мөзү-шынарларын чедир көргүспээн азы сюжет талазы-биле чамдык холбаа чок байдалдар бо фильмде бары илдең. Чижээлээрге, суд болуп турар өйүң ап көрээлиер. Он алды харлыг, угаан кире берген уругнуң кайы адазынче чоруй баарын суд-биле шиитпирлээр дээрге кончап тааржырыл?

Уруг дээш ийи ада демисежип турда, уругнуң иези Натальяның идепкей чогу база-ла шынзыдыг чок. Бодап көөрге, ие кижи орта оон улуг роллуг болгу-иег. Шиитекчи Бочанны ап көрээли. Ынак уруг дээш демисежир ёй турун келирге, кандыг-ла бир бүзүреглиг чок чигзинигбиле оон демисежир хөнүү кошкай бээр. Уругнуң соңгу адазы кижи мен дээш, чамдык чигзинигишкин туруп болбайнаан харын, ынчалза-даа оон чигзинии шынаала ындыг болган бе деп бодаарга, ол дугайы фильмде четче, бүзүреглиг көргүстүнмээн.

Фильмде эң-не четпес чүве — Мирскийниң овур-дүрзүзү болур. Ол дээрге чүгле чаш уруглуг кадайын каггаш чоруткан кижи эвес, харын база дайын өйүнде ырбакчы болган кижи-дир. Бо кижиниң ол четпестерин чүгле бүрүткелбижик-биле көргүскен. Оон ол чүттуг, бак байдалын фильмден кижи тода билип ап шылаваас. Ол овур-дүрзүнү багай талазы-биле илдең кылдыр көргүзер турда, чамдык черлерде ону харын телептиг хевирлиг кижи кылдыр көргүскен. Мирскийниң арагачы чолаачы-биле аажок дүрген чоокшулажып, таныжа бээри мырынай-ла барымдаа чок.

Бо бүгүнү алгаш көөрге, «Мээң уруум» деп фильм болза, моон мурнунда үнгүлеп турган «Хүү салымнары аңгы», «Бижи төрүүне берген» деп фильмнер-биле чамдык чүүлдери демейлежип турар, оон-биле кады болунуң шынары ол фильмнерден дора болганы чугаажок болгаш ол фильмнерге тургузаан четпестерни, алдагдалдарны мында харын-даа катаптаглап турар.

Түнелиниде чугаалаар чүүл болза, кижилериниң угаан-бодал чанчыл-шынарларын илередир ужурлуг фильмниң маадырлары чидиг, болунда тускай мөзүшынарлары четпес, кошкак болуп илереткинзээн. Болуушкуннарны эрегелейбиле көргүзүп турар, ынчаарга болуушкуннарга өнүп түннел болур шынарның күжү кошкак көргүстүнген. Бо фильмни көрген кижилер үстүнде айыткан демдеглелдерни бодап көөрү артык эвес.

С. САЛЧАК.

Сирия-египет чугаалажыышкынналар

КАИР. (СЭТА). Ортаакы Чөөн чүктеглангыыга Нордзнияда тургустунган байдалды Сирия Республиканың президентизи Шукри Куатли Египеттиң президентизи Гамаль Абдель Насер-биле чугаалажып көрген деп МЕН агентилели дамчыткан.

Агентилел черинин дыннаткапын ёзугаар алырга, Сириянын болгаш Египеттиң президентилериниң ужуражыышкыны ийи күрүнелериниң политиказын тазырыштырар сорулгалыг болуп турар.

Сауд хаан-биле чугаалажыышкынналар кылыры-биле апрель 26-ның эртенинде Куатли болгаш ону үдээн кижилер Каирдеп Сауд Аравиязының найыслалы Эр-Риядче чоруткапын дыннаглып турар. Сауд хаанның чалапын ёзугаар Сауд Аравиязынче Куатли-биле кады египет төлээлер база чорупкан, оон составында «Мусульман конгресстин» чингине секретары Анвар Садат, министр вакуфов Хасан аль-Бакури болгаш президентиниң политиктиг канцелярязының начальнигы Али Сабри кирип турар.

Ортаакы Чөөн чүкте, ылаңгыя Нордзнияда тургустунган байдалды чугаалажып көөрү-биле апрель 26-ның эртенинде Куатли болгаш ону үдээн кижилер Каирдеп Сауд Аравиязының найыслалы Эр-Риядче чоруткапын дыннаглып турар. Сауд хаанның чалапын ёзугаар Сауд Аравиязынче Куатли-биле кады египет төлээлер база чорупкан, оон составында «Мусульман конгресстин» чингине секретары Анвар Садат, министр вакуфов Хасан аль-Бакури болгаш президентиниң политиктиг канцелярязының начальнигы Али Сабри кирип турар.

Джакартада шериг конференциязының ажыттынганы

ДЖАКАРТА. (СЭТА). Индонезияның шериг округтарының бүгү командылакчыларының болгаш можулар губернаторларының конференциязы апрель 26-да Джакартада ажыттынган.

Амгы онза байдалың үезинде Индонезияда төп чазактың болгаш чер-черниң эрге-чагыргаларының аразынга харылзаалардың база кады ажылдажылганың дугайында айтырыгны чугаалажып көөрү-биле чуруттуң чепсектиг күштериниң дээди командылакчызы болур президент Сукарно ол конференцияны чыыдырган.

Конференцияны президент Сукарно ажытткан.

Амгы байдалда ол конференцияның улуг чугулазын индонезий парлалга онзалап демдеглеп турар. Индонезияда болуушкуннарның хөгжүдезинге шериг конференциязы улуг саңдарлыг болур деп «Харian rakьat» солун бижээн.

Кызыл хоорай аныяктарының бирги фестивалывың хүннеринде

Делегейниң ажылчы чоннарының хүнү — Майның бирни областың төвү — Кызыл хоорайның аныяктары өөрүшкүүр күш-ажылдың, өөредилгениң чедиишкиннери-биле демдеглеп эрттирерлер. Хоорайның аныяктары май 1—2 хүннерни фестивалчы байырлал кылдыр эртирерлер.

Май 1-де облүүскомнуң бажыныың баарынга болур чыскаалга хоорайның комсомол организациязының түгүн түткан мотоциклдиг оолдар «Ленининни партиязынга алдар!» деп бижиктиг туктар тутқан үш мотоциклчилерге баштаткан 40 мотоциклчилер болгаш «Бүүтүг болгаш дилиннер» деп аттыг 100 чаагат тергежилер болгаш күш-культура нитилелериниң 300 ажыг спортсменнери иидир баары-биле эртер. Чыскаал 200 ажыг аныяк ажылчыннарның, транспортчуларның, харылзаачыларның, тудугчуларның күүдүүг шимчээшкини-биле уламчылаар.

Дараазында «Бедик дүжүт дээш» деп адаар 4-кү колонна эртер. Ында көдээ ажыл-агый техникумунуң, механизация училищезиниң болгаш көдээ ажыл-агый эргелелиниң аныяк тускай артемнигнери шупту 400 ажыг кижи чыскаалыр.

Хоорайның өөредилге болгаш кадык камгалал черлериниң коллективтериниң колонналары эртер. Ол дээрге «Тергиин эки билиг дээш», «Улустуң кадыкшылы дээш деминселчилер» деп плакаттар тутқан өөреникчилериниң, студентилериниң, башкыларның, эмчилериниң чангыс аай эң-сеткилдиг колонналы-дыр.

«Советтер чуртту — 40 харлыг» деп лозунгуга баштаткан күргне албан черлериниң аныяктарының, садыг-кооператив школазының студентилериниң, совпартшколаның ыянакчыларының № 8 колонназы эртер.

Аныяктарның чыскаалының соонда фестивальчы байырлал эгелээр.

Май 1-де эртенгинин 11 шакта «Совет Тываның 5 чылы» стадионга фестивальды ажыдар. Фестивальдың түгүн көдүрүп үнүргеп соонда акробатчыларның, велогелерниң, боксёрларның, селемечилерниң болгаш аар-чүве көдүрүкчүлериниң көргүүлери 12 шакта эгелээр. Хүндүскүнүң 1 шакка чедир облүүскомнуң, совпартшколаның, УВД-ниң бажыңнарының чанынга үрер хогжум ада-биле массалыг танцы болур.

Хүндүскүнүң 3 шактан концерт көргүүлери эгелээр. «ВЛКСМ 30 чылы» кино-театрының чайгы эстрадазынга оон дээш-хогжүүг халаска ойнаар, парктың иогаи театрынга неджинститутуң студентилери көргүүг кылыр, парктың танцы площадкызынга культура бажыңы ойн көргүзер, а иогаи театрга экспедициниң бот-тывыгыр ураи түүдүүгү коллективи ойнаар. Кызылның кино театрларынга кежээ солун кино чуруктар үнгүлээр.

Майның бирде хүндүскүнүң 1 шактан эгелеп спорт көргүүлери эгелээр. «Совет Тываның 5 чылы» стадионга бүт бөмбүүнүң база баскетбол маргылдаазы болур. Ол хүн спорт маргылдаалары эске-даа хевирлер талазы-биле болгулаар.

Май 2-де хүндүскүнүң 12 шактан эгелеп паркка бүгү ажылчы чоннарның массалыг селүүстээшкини болгаш концерттер болур. Спорт талазы-биле маргылдаалар база болгулаар.

«ВЛКСМ XXI чылы» кино-театр чанынга хоттуг конкурстарны 35 хар чедир назылыг кижи бүрүзүнүң туралаан күзели-биле эрттирер. Аңаа танцылаан, ырлаан, гарион, баян тыртыып, шүдүк чугаалаан маргыжар болгаш тилелчилерге шаңналыг дораан-на тыпсыр.

Кежээ 9 шакта паркка фестивальдың түнелии кылыр болгаш 10 шак 30 минут турда хоорайның аныяктарының факельиг кылажы болур.

С. МОНГУШ.

1957 чылдың Май 1-де Кызылга ажылчы чоннарның демонстрациязын эртиреринің планы

№ 1 колонна.—Хоорай аныяктарының фестивалының киржикчилери. Чыглыр чери—Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг паркының эжинде шөлүнге. Эштер Сабыралнов, Шүтаев болгаш Зверок харылзаар.

№ 2 колонна.—Бүгү школаларның коллективтери. Чыглыр чери—Мугур кудумчузу № 2 школаның чаны. Эш Клюшин харылзаар.

№ 3 колонна.—Социалистиг чарыштың тилелчилери. Чыглыр чери — Интернациональная кудумчузу, музей бажыңының чаны.

№ 4. колонна.—Алгы заводунуң, сепителге заводунуң, облиестпромнуң, аъш-чем комбинадының, мебель фабриказының, областың болгаш хоорайның харылзаа эргелелиниң, алдын черинің, көдээ ажылагый хандырылгазының конторазының, облпрофсоветтиң болгаш культура бажыңының коллективтери. Областың харылзаа эргелелиниң бажыңының чанынга чыглыр. Демонстрацияже кирерде Кочетов кудумчузунан Мугур кудумчузун таварып кирер. Эш Лавринович харылзаар.

№ 5 колонна.—Кызыл АТБ-зы, төп автосепителге мастерскаязы, бирги чүк АТБ-зы, машина орук станциязы, дзаранылга комбинады, көдээ ажыл-агый эргелели, грезни белеткелиниң конторазы, дзорбе, сельэлектро коллективтери Кызыл АТБ-зының чанынга чыглыр. Колонна культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг паркының эжинде шөлүнге-биле демонстрацияже кирер. Эш Пономаренко харылзаар.

№ 6 колонна.—Төп автобаза болгаш төп механика мастерскаязының коллективтери. Интернациональная кудумчузу үгландыр келир. Эш Воробьев харылзаар.

№ 7 колонна. Редакцияларның, типографияның, эртем шинчилел институдунуң, культура эргелелиниң, областың ном үнүтүрер черинин, радиоинформация киллизининң, музейнин, национал театрның, областың ном садыныың, Туванистрой трестиң коллективтери. Типография бажыңының чанынга чыглыр. Эш Бухрявцев харылзаар.

№ 8 колонна.—СЭКП обкомунуң, облүүскомнуң, ВЛКСМ обкомунуң, совпартшколаның, хоорьүүскомнуң, СЭКП хооркомунуң болгаш ВЛКСМ хооркомунуң коллективтери. Хоорай Советиниң бажыңының чанынга чыглыр. Демонстрацияже кирерде Щетинкин таварааш Интернациональная кудумчулар.

№ 9 колонна.—Эмчиниң, кадык камгалал киллизининң, курбанкы конторазының, облононуң, көдээ ажыл-агый банкызының, хандырылга банкызының, облононуң, аңаалга кассазының, аптеканың коллективтери. Облононуң эрги бажыңының чанынга чыглыр. Эш Косовец харылзаар.

10 колонна.— Суд, прокуратураның, областың иштики херектер эргелелиниң, КГБ-нин, нагдаанын коллективтери, УВД бажыңының чанынга чыглыр. Эш Шатилов харылзаар.

№ 11 колонна.—Хоорайның хандырылга ажыл-агыйының, электростанциязының, областың хандырылга ажыл-агыйының, облтелевилединің, главсбыт конторазының, областың чуртталга-монтаж конторазының коллективтери, Электростанция бажыңының чанынга чыглыр. Шимчээшкин Кызыл партизан болгаш Октябрьская кудумчузундан Щетинкин кудумчузундан эвр. Эш Голунов харылзаар.

№ 12 колонна.—Облпотребсоюзтуң, облпотребсоюзтуң транспорт конторазының, хоорхэ-нин, садыг-кооперетив школазының, областың садыг эргелелиниң, Главтекстильторгтуң, садыг базаының, ус будүрүлге коллективтери. Облпотрбсоюз бажыңының чанынга чыглыр. Демонстрацияже кирерде Щетинкин таварааш Интернациональная кудумчулар.

№ 13 колонна.—Ыяш заводунуң, иштики одалга үлетпүрүнүң эргелелиниң, ДОСААФ комитединиң, аэропорттуң, совхозтар трестизининң, сөөсэвхозтрастың транспорт конторазының коллективтери. Интернациональная, Кочетов болгаш Мугур кудумчуларын таварыыр. Эш Фролов харылзаар.

Бүгү колонналар айытқан черлериниге 9 шак 30 минутада келген турар. Колонналарның чыглырын болгаш демонстрация үезинде колонналарның шимчээшкинин харылзаары-биле эш Бардинге хүлээткен. Демонстрация үезинде чурум тударын хоорайның шагдаа киллизининң начальниги эш Кочетковка хүлээдир.

Колонналарның демонстрация үезинде шимчээшкининиң чуруму: фестивальдың киржикчилери, өөреникчилер, чарыштың тилелчилериниң, оон ында еске-даа колонналар (оларның чурум чыскаалы ёзугаар) чоруур.

ХООРАЙ КОМИССИЯЗЫ.

Редактор К. С. ШОЯГУ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики амыдырал киллизининң 4—98, партийжи амыдырал, презаганда, үчетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый киллистериниң 3—68, информация киллизининң — 3—88, харылзаалгалыг секретарьның, культура болгаш чагаа киллизининң база бухгалтериянның 3—65.

ТС—00147

Культура эргелелиниң типографиязы.